J. Scoti
Quæst: Sup.
Lib: Arist.

[illegible] I

[illegible]

[illegible]

DOCTORIS SVBTILIS

IO. DVNS SCOTI

QVÆSTIONES SVPER LIBRIS ARISTOTELIS DE ANIMA:

Ab obliuione postliminio restitutæ; innumeris, quibus scatebant mendis, correctæ; citationibus philosophi, quibus carebant, notisque marginalibus ornatæ; & commentario, seu annotationibus longioribus illustratæ atque discussæ.

Per

R. P. F. HVGONEM CAVELLVM, ORD. MIN. strict. obseruantiæ, prouinciæ Hiberniæ, in Collegio S. Antonij apud Louanienses, olim S. Theologiæ Lectorem emeritum.

Accessit per eundem, supplementum, reliquas quæstiones ac difficultates ad libros de anima spectantes, quæ vel ab antiquis, vel à recentioribus disputari solent, complectens, & ad mentem eiusdem Doctoris Subt. solidè resoluens.

Cum Panegyrico IOANNIS DVNS SCOTI, *& duplici Indice.*

LVGDVNI,
Sumptibus Claudij Landry.

M. DCXXV.
Cum Priuilegio Regis Christianissimi.

Illustrissi^mo ac Reuerendissi^mo

DD. SCIPIONI COBELLVTIO, TITVLI S. SVSANNÆ S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO, SEDIS Apostolicæ Bibliothecario, authoritatis Ecclesiasticæ asserendæ, fideique propagandæ zelantissimo, Domino suo colendissimo

Fr. HVGO CAVELLVS *Hibernus.*

CVM in Ioannis Duns Scoti Theologorum principis, *de anima* quæstiones, Commentarium adiecto supplemento elaborassem, (CARDINALIS AMPLISSIME) vnus vltro occurristi electus ex millibus, sub cuius auspiciis lucem viderent. Nam licet suo authore, qui tercentum & amplius annos inoffenso per omnia tribunalia pede cucurrit, sit abundè commendata doctrina, vt vnguem non vereatur, vel eo tamen maximè sinum AMPLITVDINIS tuæ exposcit, in sacro fidei tribunali sedentis, vt velut in sublimi lucens, facem amplius præferat, quæ nubem hactenus & deliquium er-

roris ignorauit. Humilitatis fortè meæ, erat officij huius magis excuſare rationem, quam magnitudinis ſuæ amplitudinem in re minima proſequi. Parce (ILLVSTRISSIME PRINCEPS) noui heroicis & ſublimibus animis, non molem, ſed virtutem placere, & vbi deficit rei valor, mentis promptitudine compenſari, cunctantem me nihilominus, nec immemorem debitæ venerationis, ſubiectum libelli ipſius ſtimulauit argumentum. Verſatur circa res abſtruſas, totius animæ varias occupationes, interioris exteriorìſque regni noſtri diſpoſitionem & regimen; quomodo vna manens, anima, in tot tamque varias abeat functiones, prima in extrema, inferiora in ſuperiora, & vtraque in media æquali moderamine reducens. Quod aptius viſibili, quam verbis declarari potuit, comparaui animam hierarchiæ ſpirituali; vnum aſſumpſi, in quo primariæ functiones eius & dotes opere exprimuntur, vt cunctis intueri & admirari liceret, quod non omnibus conceditur imitari, aut exercere. Taceo quæ ſine inuidia fortè loqui non licet, ſcientiam, prudentiam, pietatem, zelum, quæ ad Purpuratorum Patrum ſubſellia, præeuntia, te vocarunt ad commune cum reliquis Eccleſiæ regimen. Si ad Sacræ Inquiſitionis tribunal reſpicio, ibi ſedes; ſi ad ſacrum propagandæ fidei nuper inſtitutum collegium, ades: ſi ad congregationem

Concilij Tridentini exponendi, & conseruandi, ibi tua responsa expectantur, & suspicitur sapientia: si ad congregationem Indicis librorum, ibi communi suffragio noxia à veris secernis, si denique ad omniſciam Vaticanam me conuerto, tibi, sapientiæ & sapientum amatori eximio, eius curam & præfecturam demandatam cerno. Nemo igitur iure succenseat, si veram operi inscriptionem præfixeram, cum eum, quem ipsa Christi sponsa, in omnes suæ sollicitudinis curas traxit, virium animæ exprimendarum, & viuum elegerim exemplar; vt oculis, rudi conspectu comprehendat lector, quod studio Scotianarum speculationum nõ assequetur. Alij non succensebunt, scio; vnum te succensurum vereor, ILLVSTRISSIME PRINCEPS, velut oneroso meritorum tuorum laudatori, non laudo, sed incidentis argumenti cursum prosequor, quem moderationis tuæ timore perculsus succindo. Accipe grato vt soles animo, Ioannis Duns Scoti lucubrationes, illius admirandi ingenij testes, prompti offerentis animi monumentum. Accedunt tenuitatis meæ elaborati Commentarij, adiectum supplementum. accessorium naturam sequitur sui principalis, quicquid in his elaboraui, Scoti ingenium peperit, partus ergo sequitur ventrem; sub magnitudinis tuæ protectione, lucem non verentur, quæ natiuo alio-

quin ſchemati relictas, ſi me duntaxat authorem præferrent, tutius deliteſcerent. Vale, Deo, eiuſque Eccleſiæ fœliciter viue. Ex conuentu Aræcælitano 20. Febr. 1625.

Illuſtriſſimæ ac Reuerendiſſimæ D. V.
humilis in Chriſto ſeruus

Fr. Hugo Cauellus Hibernus.

CENSV

CENSVRA REVERENDI ADMODVM PATRIS FR. FRANCISCI VIVERII HISPANI, ORDINIS CISTER. PROCVRATORIS Generalis Curiæ.

SVPERVACANEVM (haud inficior) opus eiuſmodi commendare iudicabis lector, nam ad Scoti laudes quis adiunget?

Sed laude ipſe ſonet
Et laureatus ſpiritu
Scriptis coronatur ſuis.

Scriptis etiam his ſuper libros Ariſtotelis de anima, in quibus eius ſubtilitas mirum in modum emicat: nempe de anima agendum fuit, quo nihil tota natura ſubtilius, ſiue ſubſtantiam, ſiue operationes, ſiue creationem, ſiue ſeparationem eius contemplemur. Quidni tali propoſito obiecto, ſubtiliter ſcriberet, quem vltra omnem credulitatem, & ferè humanum captum, ſubtiliſſima in cæteris meditatum videmus? ſed & ipſe ſtylus, (quantumuis Eraſmianis ſimis non placeat) ſubtilitatem redolet vehementer; nequiret etenim, ſi politiorem pro grammaticorum placito phraſim affectatet, talia tam purè, & ſubtiliter promere: aut triplicanda ſibi erant volumina, ne dicam multiplicanda: & tunc forſan exponi non valeret pro meritis, quidquid ipſe conciſo, ac pleno ſermone complexus eſt. Iure profecto ciue tanto Hybernorum regna glorientur, niſi quod quodammodo illis ablatus eſt, vt vniuerſæ Catholicæ Eccleſiæ decori ſit, & fulcimento Franciſcanæ familiæ, quam latè patet orbis, ſpecialis, ſed egregius Doctor totius Theologicæ facultatis patronus, & quod maximi docti habent, puritatis originalis Virginis matris ſingularis aſſertor, ac propugnator venerandus, & nunc pro meritis magnus in regno

gno cœlorum. Reuerendum quoque admodum Patrem Cauellum, (cuius nunc prodeunt in lucem commentarius & supplementum ad quæstiones Scoti de anima) quibus ego laudem verbis non habeo nisi suis, neque enim lucem luci afferre possumus, & ei luci, quæ lucem ipsi Scoto dedit, si Scoto lux conferri valuit. Nonne egregiis eius castigationibus, & notis ad vniuersam Doctoris Subtilis Theologiam gratanter lector frueris? & vtilitatem non vulgarem rei literariæ ex P. Hugonis lucubrationibus accessisse negabit nemo; & certè tantam, vt Scotus dignum videri possit commentatorem consecutus, non aliunde emendicatum, sed domi genitum, ex familia sua, denique ex Hibernia sua, quem si legeris, Scotum necdum obiisse, aut denuo surrexisse putabis. ita spiritum eius hausit, quod vel præsentis operis præstantia abundè confirmat, nihil enim in eo desideratur, nihil superfluit; quidquid veteres, quidquid Neoterici de eiusmodi subiecto scripsere, hoc vno codice author subministrat, nec profusis, vt alij verbis, sed pro legentium vtilitate, contractis, difficiles omnes quæstiones enodat ad vnguem, nihil eruditionem adiuuans, intactum relinquens. Ergo quos vniuersi lectores sola breuiuscula lectione laudabũt, opus non est longa oratione commendare. Lege, & laudabis. Vale. Datum Romæ 24. Iunij 1624.

Fr. Francisc. Viuerio Ordinis Cister.
Procurator Generalis.

Licentia

Licentia Reuerendissimi Patris Ministri Generalis.

FRAT. Benignus à Genua totius ordinis Minorum minister Generalis & seruus R. P. Fratri HVGONI CAVELLO eiusdem ordinis Diffinitori generali, & sacræ Theologiæ Lectori iubilato salutem. Visis censuris lectorum Theologiæ, quibus Commentarium tuum in quæstiones Scoti de anima, atque supplementum, reliquas quæstiones ac difficultates ad eandem materiam spectantes, complectens, reuidenda, & examinanda commisimus, non tantum facimus facultatem, sed etiam ad meritum obedientiæ iniungimus, vt ea quam primum commodè poteris, prælo mandari cures. Datum Romæ in conuentu nostro Aræcælitano 14. Iunij 1624.

Fr. Benignus à Genua Minister Generalis.

REuerendissimi Patris nostri Fratris Benigni à Genua totius ordinis Minorum Generalis Ministri iussu, quæstiones in libros de anima, summa cura, pariq̃ue studio à Fratre IOANNE DVNS SCOTO cognomento Subtili, Theologorum facilè Principe, multis ab hinc annis elucubratos, miraque subtilitate refertos, & incuriâ, pene obliuioni traditos, nuper vero P. Hugonis Cauelli Lectoris iubilati, & Diffinitoris Generalis sollicitudine in lucem à tenebris reuocatos, & à multis mendis expurgatos, elucidatósque multis necessariis annotationibus, & quæstionibus vidimus, & insuper supplementum à præfato P. Hugone adiectum, reliquas quæstiones, & materias ad libros de anima spectantes iuxta mentem Doctoris Subtilis complectens. Quare ad communem vtilitatem dignissimum iudicamus, quod in lucem prodeant, typisque mandentur, in conuentu Aracælitano Romæ 14. Iunij 1624.

Fr. Antonius de Salazar lector iubilatus.

Fr. Ioannes de Soria S. Theologiæ lector.

APPRO

APPROBATIO.

VIdimus ex mandato Reuerendissimi P. N. Generalis Reuerendi admodum Patris Hugonis Cauelli Theologiæ Professoris emeriti & ordinis Minorum Generalis definitoris supplementum, & Commentaria in quæstiones subtilis Doctoris IOANNIS DVNS SCOTI in libros de anima; quæ si commendauerimus superflue faciemus; plura etenim, quæ alias edidit eiusdem Doctoris subtilis opera docte castigata, & elucidata, ipsa testimonium perhibent de commentatoris eruditione, certam etiam ingerunt spem nihil non vtile, nihil non doctum, atque Scoto dignum eius operibus affixum. Commune item Theologorum excitant desiderium, vt in eas, quæ supersunt tanti Doctoris elucubrationes in Philosophiam, Metaphysicam, & sacram Scripturam eadem præstet quantocyus, quæ circa iam à se editas, omnium votis probata dudum præstiterat. Interim quam hic posuit operam nullus non dicet vndique absolutam. Ita iudicamus in æde S. Petri in monte aureo Romæ 14. Iunij 1624.

Fr. Lucas VVaddingus S. Theologiæ professor.

Fr. Antonius Hiquæus S. Theologiæ lector.

DIgnus luce Commentarius iste Reuerendi Hugonis Cauelli in libros de Anima Doctoris Subtilis IOANNIS DVNS SCOTI, quippe doctus, & in quo nihil est aut vix aliquid est quod addi & requiri possit in scholis. Actum Lugduni die 3. Ianu. 1625.

Fr. Robertus Berthelot Episcopus Damasci.

PRædictos Commentarios Hugonis Cauelli in libros de Anima à Doctoribus approbatos in lucem edi permittimus. Lugd. die 27. Ianu. 1625.

MENARD. *Vic. Gen. Subst.*

Summa Priuilegij Christianissimi Regis.

LVDOVICI XIII. Galliarum & Nauarræ Regis Christianissimi priuilegio cautum est, ne quis librum, qui inscribitur *Ioannes Duns Scotus super libris Aristotelis de Anima cum Commentarijs R. P. Hugonis Cauelli Hiberni ordinis Minorum* absque CLAVDII LANDRY Bibliopolæ Lugdunensis consensu, intra annos quinque à primo editionis die computandos typis excudat, distrahat, venalémve habeat: qui secus faxit, pœnis Regiô diplomate expressis mulctabitur. Datum Parisiis die 13. Martij anno 1625.

De mandato Regis

Signatum

Le Long.

INDEX

INDEX QVÆSTIONVM DOCTORIS SVBTILIS IN LIBROS ARISTOTELIS DE ANIMA.

Quæst. 1. *VTRVM sensus tactus sit vnus, vel plures?*
Quæst. 2. *Vtrum caro sit organum tactus?*
Quæst. 3. *Vtrum ad tactum requiritur medium in quo fiat?*
Quæst. 4. *Vtrũ sensibile positum super sensum faciat sensum?*
Quæst. 5. *Vtrum sensus sit receptiuus specierum sine materia?*
Quæst. 6. *Vtrum tantum sint quinque sensus?*
Quæst. 7. *Vtrum actio, & passio sint idem actus, sine motus?*
Quæst. 8. *Vtrum sensus particularis possit simul recipere contraria?*
Quæst. 9. *Vtrum necesse sit ponere sensum communem?*
Quæst. 10. *Vtrum sensus communis sit vnus, vel plures?*
Quæst. 11. *Vtrum corpora cælestia possint agere in intellectum, & voluntatem nostram?*
Quæst. 12. *Vtrum potentiæ animæ scilicet, intellectiua, & sensitiua sint tantum passiuæ?*
Quæst. 13. *Vtrum intentio Philosophi fuerit ponere intellectum agentem, aliquid animæ nostræ, vel potius substantiam separatam?*
Quæst. 14. *Vtrum species maneant in intellectu cessante actu intelligendi?*
Quæst. 15. *Vtrum intellectus noster sit immaterialis?*
Quæst. 16. *Vtrum magis vniuersale prius intelligatur à nobis, quam minus vniuersale?*
Quæst. 17. *Vtrum in intellectu nostro sint species priores naturaliter actu intelligendi?*
Quæst. 18. *Vtrum intellectus noster possit intelligere sine phantasmate?*

Quæst. 19. *Vtrum quidditas sensibilis tantum, sit obiectum intellectus nostri?*
Quæst. 20. *Vtrum verum, vel ens sub ratione veri sit obiectum primum intellectus nostri?*
Quæst. 21. *Vtrum ens sit obiectum primum intellectus nostri?*
Quæst. 22. *Vtrum singulare sit ab intellectu nostro per se intelligibile?*
Quæst. 23. *Vtrum in productione actus intelligendi; intellectus sit mouens motum, ab obiecto, vel, an intellectus, & obiectum relucens in specie, concurrant ad actum, vt duo agentia particularia, quorum vnum non dependeat ab alio, licet vnum principalius alio moueat?*

Index disputationum, & sectionum supplementi ad quæstiones Scoti de anima.

DISPVTATIO PRIMA.

De animæ substantia, & informatione.

Sectio 1. *Vtrum anima sit actus substantialis informans?*
Sectio 2. *Vtrum anima rationalis sit spiritualis substãtia?*
Sectio 3. *Vtrum repugnat vnam esse animam omnium hominum?*
Sectio 4. *Diffinitio animæ exponitur, & forma corporeitatis fusè explicatur, & propugnatur.*
Sectio 5. *De secunda animæ definitione, quod sit principium vegetandi, sentiendi, intelligendi, & loco mouendi.*
Sectio 6. *Quot sunt animarum genera, & qualis animæ in illa diuisio?*
Sectio 7. *Quomodo tres animæ distinguuntur?*
Sectio 8. *Vtrum omnes animæ sint indiuisibiles?*
Sectio 9. *Vtrum anima sit tota in toto corpore, & tota in qualibet parte?*
Sectio 10. *Vtrum animæ rationales sint perfectione pares?*
Sectio 11. *Vtrum anima rationalis sit immortalis ab intrinseco?*
Sectio 12. *Quid Aristoteles sensit de animæ immortalitate?*
Sectio 13. *Vtrum animæ immortalitas demonstratur ratione?*
Sectio 14. *Vtrũ animæ rationales immediatè à Deo producũtur?*

Sectio

Sectio 15. *Vtrum aliæ animæ à rationali ex vi seminis efficiuntur ita vt hoc attingat earum productionem?*
Sectio 16. *Vtrum anima sit composita ex materia, & forma?*
Sectio 17. *Vtrum animæ immediatè informant materiam?*
Sectio 18. *Vtrum anima sit eadem suis potentiis?*
Sectio 19. *Vtrum potentiæ per actus, vel obiecta distinguuntur?*

DISPVTATIO SECVNDA.

De potentiis corporeis animæ.

Sectio 1. *Vtrum sensus sit actiuus speciei, & sensationis?*
Sectio 2. *Vtrum in quolibet cognoscente sit appetitus?*
Sectio 3. *Vtrum obiectum appetitus sit bonum?*
Sectio 4. *Appetitio à quo efficitur?*
Sectio 5. *Vtrum appetitus subditur voluntati?*
Sectio 6. *Vtrum appetitus efficit motum localem totaliter, vel partialiter?*
Sectio 7. *Vtrum appetitus diuidatur in irascibilem, & concupiscibilem?*
Sectio 8. *De passionibus irascibilis, & concupiscibilis.*
Sectio 9. *De visu.*
Dub. 1. *Quid sit lumen?*
Dub. 2. *Vtrū lumē requiritur ratione medij, obiecti, vel visus.*
Dub. 3. *Quid color, & vnde oritur?*
Dub. 4. *Quod est obiectum visus, & an petit medium?*
Dub. 5. *Quod organū visus, & an videat per extramissionē?*
Sectio 10. *De auditu.*
Sectio 11. *De olfactu.*
Sectio 12. *De gustu, & tactu.*
Sectio 13. *De sensu communi.*
Sectio 14. *De speciebus sensibilibus.*
Sectio 15. *De potentia nutritiua, vegetatiua, generatiua.*

DISPVTATIO TERTIA.

De intellectu, & voluntate.

De intellectu tractatæ sunt 25. quæstiones partim in quæstionibus Scoti, partim in nostro commentario, vt habes supra ante sect. 1. huius disputationis, vbi specificantur illæ quæstiones, & citantur loca, in quibus discutiuntur.

Sectio

Sectio 1. *Vtrum intellectus sit nobilior voluntate?*
Sectio 2. *Vtrum detur memoria ab intellectu distincta?*
Sectio 3. *De intellectione, & verbo mentis.*
Sectio 4. *De intellectu practico, & speculatiuo.*
Sectio 5. *De synderesi, & conscientia.*
Sectio 6. *De euidentia, & certitudine.*
Sectio 7. *De veritate cognitionis.*
Sectio 8. *Vtrum veritas distinguitur realiter ab actu?*
Sectio 9. *De falsitate cognitionis.*
Sectio 10. *De opinione, fide, dubio, suspicione, formidine.*
Sectio 11. *De scientia abstractiua, & intuitiua.*
Sectio 12. *Quid sit voluntas, & quid eius obiectum?*
Sectio 13. *De dependentia actuum voluntatis ab actibus intellectus.*
Sectio 14. *Vtrum libertas conuenit omnibus actibus volũtatis?*
Sectio 15. *In quo consistit libertas voluntatis?*
Sectio 16. *Vtrum voluntas habet quandoque puram omissionem, & præmio, vel pœna dignam?*
Sectio 17. *Vtrum voluntas rectè diuidi possit in irascibilem, & concupiscibilem?*
Sectio 18. *Vtrum voluntas hominis specie differt à voluntate angeli?*

DISPVTATIO VLTIMA.

De anima separata.

Sect. 1. *Vtrum separatio sit animæ violenta?*
Sect. 2. *Vtrũ species, & habitus manẽt in anima separata?*
Sect. 3. *Vtrum anima separata acquirit nouas species?*
Sect. 4. *Vtrum anima separata recordatur eorum, quæ coniuncta nouit, vel fecit?*
Sect. 5. *Vtrum anima separata cognoscere potest secreta cordis, seu actus liberos internos aliorum?*
Sect. 6. *De loco, & motione locali animæ separatæ.*
Sect. 7. *Vtrum anima separata moueat per impulsum?*

DOCTORIS SVBTILIS

SCOTI QVÆSTIONES SVPER LIBRIS DE ANIMA ARISTOTELIS FELICITER INCIPIVNT.

Quæritur vtrùm sensus tactus sit vnus vel plures?

1. VIDETVR quod vnus: quia si essent plures, tunc essent plures quàm quinque sensus, cuius oppositum probat Philosophus in fine secundi de anima.

Præterea sensus est vnus, cuius organum est vnum, quia sensus fundatur in organo; organum tactus est vnum, quia est corpus mixtum, quod habet vnitatem ab vna perfectione dominante in eo: igitur, &c. Item probatur minor; quęcumque pars nerui, vel carnis: quidquid eorum sentit vnam contrarietatem, sentit & aliam, ergo est vnum organum tactus, & per consequens vnus sensus tactus.

Præterea si sunt plures, aut differunt numero, aut speciet non numero, quia sunt in eodem subiecto, quod non esset verum si solo numero differrent; similiter alter eorum superflueret, quia quandò aliqua sunt eiusdem speciei, à quocumque potest pati vnum, & aliud; à quacumque ergo contrarietate, vel sensibili immutaretur vnus tactus, etiam & alius: non sunt ergo vnius speciei; nec differunt specie. Probatio. Quia species vniuersi non sunt æquales, nec esse possunt secundum aliquos, ergo vnus esset perfectior; sed hoc videtur esse falsum; tactus enim æquè perfectè sentit vnam contrarietatem sicut & aliam.

2. Præterea sensus tactus facit animal esse animal, quia est primus sensus. Si ergo in vno animali sunt plures tactus; ergo vnum animal erit plura animalia, quod falsum est; ergo, &c.

Præterea animal imperfectum est vnum ab vnitate vnius naturæ, vel formæ, sed non habet formam, vel perfectionem vltra sensum tactus, ergo est vnus tantum.

Præterea sensus tactus est vnius contrarietatis, ergo est vnus: probatio antecedentis; quia illæ quatuor qualitates

tangibiles sic opponuntur, quod quædam sunt actiuæ, quædam passiuæ; sed hoc est vna contrarietas.

3. 2. de anima. text. 106.

In oppositum est Philosophus, qui probat sensum tactus non esse vnum, quia non est vnius contrarietatis, & reprobat solutionem apparentem ad rationem suam. Præterea omnis potentia vna habet vnum subiectum sibi adæquatum, non sic autem tactus, quia qua ratione diceres calidum, vel frigidum, eadem ratione dicerem humidum, vel siccum.

Præterea omnis potentia vna est respectu vnius generis vnitate prædicati de omnibus quæ ab illa potentia cognoscuntur, vt patet de colore respectu albi, & nigri; qualitates autem tangibiles non habent vnum genus obiectiuum tactui vniuocè prędicatum de ipsis, ergo potentia non est vna. Probatio; qualitates enim actiuæ, & passiuæ sunt in tertia specie qualitatis; durum & molle in secunda, ergo, &c.

RESOLVTIO.

Tactus formaliter esse duos: vnum tamen sensum constituere; quia qualitates discretiuæ tangibilium, se inuicem concomitantur in eodem neruo, vel organo.

a RESPONDEO, quod sensus tactus sunt formaliter duo, non tamen ita diuersi & diuisi ab inuicem sicut alij;

4. b probatio primi, quia b impossibile est vnum sensum tactus habere simul & semel duos actus perfectissimos; hoc enim non conceditur de intellectu, de quo magis videtur; & ratio huius est, quia vnus actus perfectissimus adæquat sibi totam virtutem potentiæ in illo actu; si igitur compareretur secum alium actum perfectissimum, prior non adæquaret, & sic simul esset adæquatus, & non adæquatus suæ potentiæ; patet ergo maior: sed tactus potest simul habere duos actus perfectissimos. Probatio; tactus simul sentit aquam frigidam & humidam esse, sed non eodem actu; probatio, quia impossibile est actum sentiendi esse respectu talis obiecti, quo remoto, esset ille actus sentiendi, sed remota frigiditate ab aqua per impossibile, vel per potētiam diuinam, adhuc tactus sentit humiditatem eius; ergo si actus sentiendi humiditatem aquæ, non est respectu frigiditatis aquæ, vel non est actus sentiendi frigiditatem, sequitur quod remota humiditate aquę adhuc sentit frigiditatem; ergo, &c. Sunt ergo duo actus perfectissimi, quorum vnus ab alio non dependet, vt visum est, ergo, &c. Præterea respectu obiectorum formaliter diuersorum non est idem actus; sed humidum, & frigidum sunt obiecta formaliter diuersa, ergo, &c. Præterea ab aqua in quantum frigida recipitur vna species in organo tactus, & in quantum humida alia species in eodem organo, species enim frigiditatis non est species humiditatis; sed species in organo est principium actus, vel

1. d. 3. q. 6. ad 3.

Tactus potest habere duos actus perfectos.

vel formale, vel inclinatiuum; cum ergo ex duobus principiis disparatis non ordinatis ad inuicem, non egreditur vnus actus; sequitur quod actus sentiendi frigiditatem, & humiditatem aquæ sunt diuersi.

5. Præterea vna potentia particularis sensitiua est tãtum vnius generis physici, sicut patet per inductionem in aliis sensibus particularibus, & per rationem, quia obiectum debet correspondere potentiæ: si ergo est determinata debet habere obiectum generis determinati, sicut sensus communis habet obiectum commune plurium generum sensibilium. Patet ergo maior: sed tactus non est vnius generis physici, quia tale est tantum vnius contrarietatis, vt patet per Philosop. 10. metaph. & per rationem, quia quæ sunt vnius generis physici, sunt ad inuicem transmutabilia, vt patet princip. metaph. talia autem sunt contraria, aut media, vt dicitur ibidem; quæ ergo sunt vnius contrarietatis, non sunt transmutabilia per se in alia alterius contrarietatis ad inuicem, & per consequens nec eiusdem generis. Certum est autem quod qualitates tangibiles non sunt vnius contrarietatis per Philosophum; ergo nec vnius generis physici, & per consequens nec obiecta sunt vnius sensus particularis. Vnde commentator 2. de anima dicit, quod necesse est, si tactus sit vna virtus, vt modis contrariorum quos comprehendit, sit vnum subiectum eis: ergo prædicatur de eis vniuocè, vt sonus, &c.

Tactus non est vnius generis physici. text. 12. 16. Et 5. metaph. cap. 10.

Qualitates tangibiles nõ sunt vnius contrarietatis.

Com. 108.

6. c Tertia ratio potest esse ratio commentatoris superiùs posita; sed ista videtur non valere; est enim duplex vniuocatio, vna est logica, secundum quam plura conueniunt in vno conceptu tantum communi: alia est naturalis, secundum quam conueniunt aliqua in vna natura reali; exemplum, vt in specie atoma, de qua loquitur Philosophus 7. phys. dicens illud *esse vniuocum secundum quod aliqua sunt operabilia.* Si intelligat commentator de prima vniuocatione, minor sua est falsa, quia conueniunt omnes qualitates tangibiles in vno conceptu qualitatis; si de secunda, tunc sua maior est falsa, quia plures species atomæ sunt ab vno sensu sensibiles, vt patet de albo & nigro respectu visus; potest tamen sua ratio colorari. Quia præter vtramque vniuocationem est vna metaphysica, secundum quam aliqua vniuntur in genere propinquo, & est media inter vtramque, est enim minor primâ, & maior secundâ, & de ista veritatem habet sua maior, vt patet ratione superiùs posita pro ista parte ante rationem.

Vniuocatio duplex, logica, & naturalis.

text. 24.

Metaphysica vniuocatio est minor logicâ, & naturali maior.

7. Sed contra istam maiorem sic intellectam adhuc potest argui de sensu communi qui est vnus, & non est tantum vnius talis generis tanquam obiecti, nec vnius contrarietatis. Sed dicendum quod aliquid potest diuersificare potentiam inferiorem, quod non potest potentiam superiorem, diuersitate ergo generis propinqui sensibilium

Minus requiritur ad diuersificationem inferioris quàm superioris potentiæ.

lium diuersificat potentias sensitiuas proprias, vel saltem concludit earum diuersitatem non esse diuersitatem sensus communis, qui est superior, imò iudicat de obiectis, & actibus sensuum particularium.

d Declaratio secundæ conclusionis est ista: potentiæ correspondent ipsis obiectis: sicut igitur se habent ad inuicem obiecta tactus quæ sunt qualitates actiuæ, & passiuæ, ita & potentiæ tactiuæ: modo ita est, quod qualitates actiuę fundantur in passiuis, & se inuicē concomitantur, sicut forma in materia fundatur & se concomitatur, quia qualitates actiuæ sequuntur compositum ratione formæ; & passiuæ ratione materiæ, ergo & potentiæ tactiuæ se inuicem consequuntur, & vbicumque, & in quocumque est vna, & alia: probatur, exemplum de sapore qui fundatur in qualitatibus tangibilibus, ex quibus causatur tanquam qualitas secunda, & ideo gustus, cuius obiectum est sapor, fundatur in tactu, imò est quidam tactus causaliter loquendo, sicut gustabile est quoddam tangibile.

Ad primum. f *Quinque genera potentiarum.* 8.

Ad primum igitur in contrarium dicēdum, quod sicut sunt quatuor gradus viuentium, ita sunt quinque genera potentiarum, quia appetitiuum non constituit distinctum gradum viuentium à sensitiuo, & vbi est sensitiuum, & appetitiuum; tamen altera est potentia sensitiua, & appetitiua, sicut in proposito sunt quinque genera sensitiua; quia isti duo tactus non constituunt diuersa genera sensuum, imò vbi est vnus, & alius: sunt tamen diuersæ species tactus, vt probatum est.

Ad secundum.

Ad aliud dicendum est quod organum non est vnum formaliter, sed tantum materialiter, vnde in eodem neruo est alia qualitas, secundum quam est discretiuus humidi & sicci, & alia secundum quam est discretiuus frigidi & calidi, quia tamen se inuicem concomitantur istæ qualitates, ideo non est organum ita distinctum sicut organa aliorum sensuum, sicut est neruius, vel vena linguæ *e* secundum aliam, & aliam qualitatem est organum gustus, & tactus, & sic humor, vel potius per aliam qualitatem est gustabilis & tangibilis.

Aliud organum gustus, aliud tactus in vena linguæ.

Ad tertium. 9.

Ad aliud dicendum quod illi tactus specie differunt, sicut & obiecta formalia. Ad obiectionem dicendum quod vnus est perfectior alio, id est, qui est discretiuus perfectioris contrarietatis, scilicet calidi & frigidi. Cum dicis quod tam perfectè sentit vnus obiectum suum sicut alius; dicendum quod hoc est verum secundùm æqualitatem proportionis, non autem secundùm æqualitatem adæquationis, & perfectionis, quia perfectior est immutatio à calido, & frigido, quàm ab humido & sicco. Probatur. Exemplum de visu aquilæ respectu solis, & oculi noctuæ respectu obiecti sibi proportionabilis, vtraque autem visio est æquè proportionabiliter perfecta, sed absolutè vna est perfectior aliâ.

Ad quartū. 10

Ad aliud dico, quod ideo tactus

ctus facit esse animal, quia est communior sensuum, & est fundamentum aliorũ sensuum, sicut anima vegetatiua facit corpus esse animatum, non quod sit perfectior, nec quod sensus sit perfectior, in illa autem qualitate sensus conueniunt ambo sensus tactus, quia in quocumque animali reperitur vnus, & alius, & in quacumque parte organi, ideo non constituunt diuersa animalia.

Ad quintũ. Ad aliud dicendum, quod non sufficit contrarietas qualitatis actiuæ & passiuæ, quæ non conueniunt in vno genere naturali, sed tantum logico, secundùm autem genus naturale differunt, vt contrarietas tangibilium qualitatum, & ideo non est vnum obiectum, & hæc sufficiant.

ANNOTATIONES in quæstionem primam.

Conclusio. Tactus esse duos, sed vnum tantum sensum constituere.

Annot. I. 1. Respõdetur *quod sensus tactus sunt realiter duo, &c.* Habetur ex Phil. 2. de an. text. 107. ibi, *omnis sensus vnius contrarietatis esse videtur.* & text. 108. *Sed quod sit vnum subiectum sicut auditui sonus, sic tactui, non manifestum est.* Sequuntur Auerroës, & Ægid. ibi. Iandun. quæst. 27. Auicen. 6. natur. p. 2. de tactu, D.Th. lec. 23. Tolet. 2. de an. tex. 108. citans pro eodem Albert. & alios: horum aliqui ponunt plures tactus duobus. Tres rationes Doct. sunt satis claræ: sed suasiuæ tantum, quia hic nulla est conuincens pro vna vel altera parte.

Aristot. Iandun. D.Thom. Tolet. Alber.

Præter argumenta Doctoris contra conclusionem. Arguitur primò, nõ obstat ratio Arist. scilicet quod vnus sensus est vnius primæ contrarietatis, quia constat visum non tantum album, & nigrum, sed pulchrum & deforme percipere; & auditus non tantum grauem, & acutum percipit sonum, sed etiam magnum & paruum. Dices alias contrarietates reduci ad primam, sicut reliqui colores ad album, & nigrum, quorum participatione contrariantur. Contra: quia olfactus percipit plures odores bonos, & malos, qui tamen ad vnam primam contrarietatem non possunt reduci, quia nulla talis est. Secundò idem est modus sensum immutandi, omnium qualitatum tangibilium, & idem organum ac temperamentum tangendi; ergo vnus tactus. Tertiò, ex Phil. 3. de an. cap. 1. ponente quinque tantum sensus. Conclusionem harum rationum, & quidem probabiliter, tenent *Conimbr. 2. de an. cap. 11. q. 2. Simplic. Philopon. d. text. 108. D.Th. 1. p. q. 78. a. 3. ad 3.* & alij. Sed tenendo sententiam Doctoris, quam Tolet. supra tenet esse communem, & Aristoteli conformem, satisfaciendum est argumentis factis.

2. Ad primum respondeo primò, non in illa sola ratione fundari conclusionem, sed in aliis quas adducit Doctor. Secundò, bene iam responsum est. Ad replicam, inter odores etiam more aliorũ sensi-

bilium sunt aliqua primò contraria, etsi innominata nobis; dices similiter in tactu esse aliquam primam contrarietatem innominatam, ad quam illæ duę quæ censentur primæ, scilicet calidum & frigidum, & humidum & siccum, reducuntur, & sic tactus erit vnus, sicut visus, & alij sensus. Respondetur primò, hoc esse contra Phil. cuius authoritas in re non clara magni facienda est. Secundò dico, vbi est vna contrarietas prima, & vna sensus, experientia constat non posse elici simul duos actus perfectissimos; non potest enim visus perfectissimè videre simul albũ, & viride, neq; olfactus duos odores bonos, vel malos percipere, nã quo perfectius vnus sensus tẽdit in vnum sensibile, eò remissius tendit in aliud; cum ergo tactus perfectissimè simul eliciat duos actus in frigidum & siccum, vel in horum contraria, dicendum est hæc non reduci ad aliam priorem contrarietatem, neque actus illos elici ab vna, sed à duplici potentia.

In tactu non est vna contrarietas prima.

3. Ad secundum nego esse eundem immutandi modum specificum, quoad illas duas contrarietates, sed bene genericum, idque constat ex iam dictis: nego etiam esse idem temperamentum (quidquid sit de identitate organi materialiter) sed requiri aliam qualitatem tactiuam respectu humidi & sicci, & aliam respectu frigidi & calidi, vt in aliis sensibus, vt habet Doctor ad secundum, quod sufficit ad differentiam gustus à tactu, licèt idem sit organum materiale, vel remotum.

Ad tertium, vide Doct. ad primum. In Ecclesia secundum fidem sunt septem sacramenta, tamen ordo non est vnum sacramentũ specifice, sed genericè, vt tenet *Doct. 4. d.24. q.vn. num.* 10. Sic etiam tres numerantur virtutes morales, non in specie, sed in genere. De quo idem *Doctor 3.d.36.*

Scotus.

Impossibile est vnum sensum habere duos actus perfectissimos, hoc enim non conceditur de intellectu. D.Thom.1.p.q.85.a.4. tenet intellectum nostrum non posse simul intelligere plura per modum plurium, sed tantum per modum vnius, quia non potest cognoscere nisi per vnam speciem simul. Contra, quia potest intellectus simul duos homines cognoscere, item plura cognoscere faciendo inter ea comparationem. Item potest simul album, & nigrum intueri, quod eadem specie fieri nequit.

ANNOT. II. 4.

D.Thom.

Dicendum ergo, licèt intellectus (idem est de sensibus) non possit plures actus perfectissimos habere, quia vnus perfectissimus, potentiæ cum sit limitatæ, adæquatur; posse tamen habere duos, vel forte plures, nõ ita perfectos. *ita Doct.4. d.49.q.10. ad 2.in oppos.* & aliàs; neque doctrina allata, quæ est D. Thom. congruere videtur ipsi 1. *part. q.55. a.* 2. & 3. tenenti supremum angelum per pauciores species, vel forte per vnam cognoscere omnes quidditates, quod latè & efficaciter impugnat Doctor 2. *d.3.qu.*10. Si enim plura per modum plurium cognoscere nequit, absolutè

Intellectus an simul habeat plures actus?

Scotus.

D.Thom.

lutè plures quidditates simul cognoscere nequit, sed tantum aliquod vnum, in quo conueniunt.

ANNOT.III. c f. *Vniuocatio triplex.*

Tertia ratio potest esse ratio commentatoris superiùs posita, sed ista videtur, &c. Vniuocatio triplex est. Physica vniuocatio conuenit tantum naturæ specificæ, quæ à parte rei est vna, non vnitate singularitatis, vel vniuersalitatis, sed media, quæ conuenit naturæ, secundum se consideratæ, de qua vniuocatione agit Phil. 7. Phys. De vnitate media, seu minore numerica latè tradit Doctor 2. *d.3.q.4.* vbi eam probat. 7. argumentis. Vniuocatio metaphysica, est natura abstracta, non adiuncta secunda intentione; in hac secundum Philosophum supra, latent æquiuocationes, scilicet, vt vniuoco physico comparatur. Vniuocatio logica cõuenit realitati, prout adiungitur intentioni secundæ, qua pluribus secundum vnum cõceptum conueniat. De qua triplici vniuocatione vide Antonium Andream 4. metaph. quæst.1.

text.14 & 31. Scotus. *Antonius. Andr.*

ANNOT.IV. d *Duo species tactus, vnũ sensum constituunt.*

Declaratio secunda conclusionis, &c. Etsi sint verè duo tactus, vt ex adductis patet, dicuntur tamen vnus sensus (hæc est secunda conclusio, quam formaliter non posuit) quia vbi est qualitas sensitiua calidi & frigidi, ibidem est qualitas sensitiua sicci, & humidi, & sic censentur vnus sensus; eadem ratione gustus non censeretur sensus distinctus à tactu, si vbique ipsi intimè assisteret.

ANNOT. V. e

Vna lingua secundum aliam, & aliam qualitatem est organum gustus, & tactus. Obiicies ex Philosopho 2. de an. cap. 10. dicit quod *gustus est quidam tactus.* Respondetur, ita esse suppositiuè, quia gustatio fit per tactum ad gustabile; differunt tamen realiter tactio, & gustatio: quod verò per aliam, & aliam qualitatem tenditur in gustabile, & tangibile, patet, quia contingit tangibile, v. g. calidum, perfectè sentiri; quando qua dulce, non sentitur, vel quando sentitur vt amarum, vt in febricitante: ex quo colligitur non eandem qualitatem, vel temperamentum vtrique competere, de quo postea.

6. *Gustus & tactus, duo sensus.*

ANNOT.VI. f *Quatuor sunt viuentium gradus, & quinque potentiæ*

Ad primum, &c. Sicut sunt quatuor gradus viuentium, &c. Viuentia ex diuersis viuendi modis distinguuntur, hi autem ex diuersa vitæ perfectione, quę quadruplex est; vegetatiua, sensitiua, locomotiua, intellectiua, & hæc se habent sicut superiora & inferiora, quia priora sine posterioribus reperiuntur, non econtra, v.g. vegetatiua sine cæteris tribus, sensitiua sine locomotiua progressionis, vt in piscibus saxis adhærentibus, de quo vide Arist. 2. de an. cap. 2. Vis appetitiua non constituit diuersum vitæ gradum à sensitiuo, si tamen viuens sumatur non ab operatione, sed à vita substantiali, triplex tantùm est, sicut & triplex anima. Quod verò quinq; sint potẽtiæ, docet *Arist. 2. de an. cap. 3. & D. Thom. 1. part. quæst. 78. art. 1.* Colligit sic ex obiectis, vegetatiuam, sensitiuam, locomotiuam, appetitiuam, intellectiuam: prima agit in obiectum internum, vt

in digestione, & conuersiono alimenti, cæteræ in externum obiectum; & si habetur intra imago eius corporea, erit sensitiua, si spiritualis, intellectiua, si tendatur in ipsum, vt in finē, erit appetitiua, si vt in terminum motus, locomotiua; generatiua reducitur ad vegetatiuam, quia versatur circa semen, quod fit ex alimento superfluo, cui imprimit vim formatricem: non est duplex appetitiua, sicut est cognitiua duplex, sensitiua, & intellectiua, quia in appetitu nihil recipitur, quo modus tendendi diuersificetur, secus est in sensu, & intellectu, vt dictū est.

QVÆSTIO II.

Vtrùm caro sit organum tactus?

1\. *Cap. 8. vide eum ibi. c. 1. & 1. de hist. anim. c. 3. 4. & 2. de part. anim c. 18. & 10.*

VIDETVR quod sic secundùm. Philos. 2. de part. animal. dicit enim quod caro est instrumentum tactus, sicut pupilla visus, pupilla autem est organum visus, ideo, &c.

Præterea caro animalis est animata, aut igitur anima organica, aut non organica, non potest dici quod anima non organica, quia huiusmodi est intellectiua tantùm; multa autem sunt animalia habentia carnem animatam sine anima intellectiua: ergo anima organica, & per consequens est pars organica animalis.

Præterea vbi est sensus tactus, ibi est organum tactus, sed non in omni parte animalis, in qua est sensus tactus ibi est neruus, ibi tamen est caro; ergo caro magis est organum tactus, quàm neruus: probatio minoris; in capite est tactus, & non neruus. Præterea aliqua sunt animalia, quæ non habent neruos, vt pisces, tamen habent sensum tactus: ergo, &c.

In oppositum est commentator dicens quod organum tactus est neruus coëxtensus toti corpori, & non caro, sed est medium in tangendo. Hoc etiam probat Philosophus in proposito, quia sensibile positum super sensum non facit sensationem, sed positum tangibile supra carnem facit sensationem: ergo, &c.

RESOLVTIO.

Organum tactus non esse carnem puram, sed neruum, vel carnem neruosam.

a AD istam quæstionem dicendum quod caro non est organum tactus, sed aliquid intra carnem, vel neruum, vel aliquid loco nerui extensum corpori. Probatio conclusionis. 2.

Quia oportet organum sensuum particularium continuari organo sensus communis: quia sensus communis habet iudicare de speciebus receptis in organis sensuum particularium, caro autem non continuatur organo sensus communis, quod est in cerebro, vel in corde imo nerui, vel venæ deriuatæ à corde secundùm Philosophum, vel cerebro secundùm medicos, continuant

continuant organa sensuū particularium organo sensus communis, & ipsi nerui vel venæ ei continuantur. ergo, &c.

Præterea quædam sunt virtutes naturales, quædam animales; naturales bene fundantur in carne, quæ est corpus mixtum in quo sunt qualitates actiuæ & passiuæ saltem virtute. Virtutes autem animales fundantur in neruis & venis, sed virtus tactiua est virtus animalis, ergo, &c.

3. Vlterius est sciendum quod est quædam caro neruosa, quædam pura; neruosa autem non tantum est medium, sed etiam organum. Illi autem nerui coextenduntur toti carni animalis, non quia sint in qualibet parte carnis, quantumcumque modica nerui, ita quod non sit caro pura in animali, sed quia iuxta, vel prope quamlibet partem carnis, sunt aliqui ramusculi neruorum, qui extenduntur per totum corpus ad modum retis, & hoc patet in folio arboris ad sensum; b *per illos autem ramusculos, vel nerues deriuantur testina à corde vel cerebro per totum corpus.* Caro autem pura est tantum medium in tangendo, vt probat philosophus 2. de anima: necessitas autem ponendi sensum tactus esse coëxtēsum toti corpori est, quia qualitates tāgibiles possunt agere in quamlibet partem corporis, cum quælibet pars sit mixta ex quatuor elementis, in qua reducuntur ad medium, & per consequens est in potentia ad receptionem, & passionem naturalem ab excellentiis sensibilium qualitatum. Si ergo in vna parte non esset organum tactus discretiuum huiusmodi excellentiarū, tunc illa pars cito posset corrumpi ab eis, & super alia, in qua esset organum. Ad cognoscendum ergo conuenientia ad conseruationem animalis, & fugiendum nociua, est organum tactus ita extensum, & etiam intrinsecum propter eandem causam, ne de facili corrumpatur ab excellenti tangibili.

Text. 116.

Vide Arist. 1. de histor. animal. c. 4.

Ad primum. 4. Text. 109.

Ad primum dicēdum quod, vt dicit commentator, Aristoteles tūc nesciuit naturam neruorum, postea autem inquisiuit & probauit 2. de anima carnem non esse organum: tamen potest curialius dici excusando philosophum quod non contradixit sibi, quia statim post in, de animalibus, subdit, quod caro est primum organum sicut pupilla est primum organum visus, sed pupilla non est primum organum visus, imo est interius; est tamen aliqualiter instrumentum: ita etiam caro est instrumentum, scilicet sicut medium; vel potest dici quod intellexit de carne neruosa, quæ non tantum est medium, sed organum.

Ad secundū.

Ad secundum dicendum quod caro animalis est animata anima sensitiua mediante neruo toti carni coëxtenso, & interius existente.

Ad tertium.

Ad aliud quod vbicumque est tactus in animali, ibi est neruus in ratione organi, non autem requiritur quod sit ibi neruus formaliter in qualibet

parte carnis, sed sufficit quod sit iuxta, vel prope realiter, vel virtualiter, & sic est in qualibet parte virtualiter, quia virtute nerui prope existentis quælibet pars potest sentire tangibile.

Ad quartū. c. Ad propositionem dicitur quod in piscibus est aliquid proportionale neruis, & hoc sufficit.

ANNOTATIONES ad quæstionem secundam.

ANNOT. I. a. **A** *D istam quæstionem dicendum, quod caro non est organum, sed neruus*, &c. Circa hanc conclusionem variæ sunt sententiæ: quidam tenent cor esse organum tactus. *Themistius c. 40. Simplicius text. 116.* fauet *Aristot. de senect. cap. 2. & de sensu cap. 2.* Alij volunt esse carnem, & cutem, *Auerroes 2. de part. animal. cap. 1. & 8. Philepon. ad text. 124. Suar. l. 3. de an. cap. 27. citans alios.* Sed conclusio Doctoris communis est, quam tenent *Galen. lib. 1. de vsu partium. cap. 16. & 18. & l. 5. cap. 9. Albert. hic tr. 3. cap. 31. 34. D. Th. 2. de an. lect. 32. Conimbr. 2. de an. q. 1. vbi citant alios.* Satis probatur, & explicatur à Doctore, & est expressè Aristotelis *ibi text. 109.* vbi ponit carnem medium, & neruum organum. quatuor argumenta, quæ adducit Suar. contra hanc conclusionem facilè soluuntur ex iis, quæ habet Doctor, neque multum differunt ab iis, quæ ipse contra se adducit: ideo ea non solo seorsim. Conimbr. vtramque sententiam conciliant, neque Doctor omnino negat carnem sentire aliquo modo sed ad 3. ait: *virtute nerui prope existentis potest quælibet pars sentire tangibile.* Quibus verbis admittit aliquo modo carnem sentire. Prima autem sententia omni caret fundamento, quia experientia cōstat, non tantum in corde, sed in omni parte corporis tactum inesse. Quando ergo Aristoteles visus est illi sententiæ fauisse, tantum voluit peculiariter tactum correspondere cordi; quia est necessarius ad vitam, & fundamentum aliorum sensuum, & vna cū corde perit, vel voluit tactū in corde maximè vigere.

Themist. Simplic. Organū, tactus, neruus. Arist. Philepon. Suarez. Galen. Albert. D. Th. Conimbr.

Caro quomodo dicitur sentire.

ANNOT. II. b. 2. *Per illos autem ramusculos, vel neruos deriuantur testina à corde vel cerebro per totum corpus.* Quidam exponunt Aristotelem ideo dixisse tactum esse in corde, quia à corde nerui deriuantur: sed Conimbr. multis probant 1. *de ortu, & interitu*, à cerebro deriuari: sed quia ab hac quęstione abstinuit Doctor, neque ad rem multum facit, eam pertranseo. Verius tamen puto à cerebro deriuari, quia ex dissectione constat ex cerebro descendere, vel ex spinali medulla; quæ soboles est cerebri, è qua velut rami ex arbore, hinc inde disperguntur, & quo à cerebro, vel medulla longius abeunt, eo tenuiores sunt. Item obstructo cerebro, efficitur quis, sensus & motus expers, & remedia tunc applicantur, non cordi, sed cerebro.

A cerebro nerui deriuantur.

Ad

ANNOT. III. Ad ſecundum *caro animalis eſt animata anima ſenſitiua mediante neruo*, &c. Conſequenter ad concluſionem quæſtionis, negat carnem habere animam ſenſitiuam, habet tamen vegetatiuam, qualem habent dentes & oſſa, quia nutriuntur vt tenet Phil. 2. *de gener. animal. cap. 4. & de part. cap. 6.* Sed in homine caro, ſicut, & reliquæ partes ad veritatem naturæ ſpectantes, anima rationali informantur, quia in eo non eſt diſtinctio vegetatiuæ à ſenſitiua & rationali.

Dētes & oſſa viuunt, non ſentiunt.

ANNOT. IV. *In piſcibus eſt aliquid proportionale neruis, quod ſufficit.* Conſtat dum ſecantur piſces, apparere ramuſculos à ſpinali medulla prodeūtes per totam carnem diſperſos, quos neruos dici, & eſſe, vix dubium eſt, ſaltem ſunt aliquid neruis proportione correſpondens. Sic Phil. 1. *de hiſt. animal.* ait *quod in aliis eſt ſanguis, & vena, in aliis quod his proportione reſpondeat.* Sed cum de hac re dubitaſſem, occurrit locus Ariſtotelis 3. *de hiſt. animal.* vbi expreſſe tribuit neruos propriè ſumptos, piſcibus: *ſunt* (inquit) *quæ nullos habent articulos, priuataque pedibus, & manibus ſunt, iis per tenues incertique habemur* (nerui) *quapropter in piſcibus, qui iuxta pinas poſiti ſunt, yi præcipuè veniunt in conſpectum.* Vbi non negat neruos in reliquis partibus piſcium, ſed quod non ita apparent ad oculum, ſicut iuxta pinas.

3. c

Cap. 4.

Cap. 5.

Piſces habēt veros neruos.

* * *

Soluuntur argumenta contra concluſionem principalem.

4. Obiicitur contra concluſionem quæſtionis, quia experientia conſtat carnem, & cutem ſentire ſi pungatur. Reſpondetur cum Phil. 2. de ani. cap. 11. & Scot. hic ad tertium id fieri per neruum, eſto non ſit immediatus tangenti. Obiicitur ſecundò; in ſtomacho, & venis fit tactus vbi nulli ſunt nerui. Reſpondetur eſſe aliquas fibras neruis proportionatas, idque ad oculum patet in ſtomacho. Obiicitur tertiò tactus datus eſt animalibus, vt ſe tueantur à nociuis, vt ait hic Doctor *num.* 3. ergo in omnibus partibus corporis eſt, & non tantum in neruo. Reſpondetur neruos vel eorum ramuſculos per omnes particulas corporis diffundi, quod ſufficit. Obiicitur quartò ex *Ariſt. 1. de hiſt. anim. cap. 4. & 2. de part. cap. 1. 5. 8.* vbi dicit carnem eſſe organum. Neque dici poteſt cum comment. quod tunc non nouit naturam neruorum, quam exactè indagauit tractans de anima, quia poſt libros de anima ſcripſit de animal. vt patet ex ordine operum eius. Reſpōdetur dupliciter ex Scot. ad primum: hic adde, eſto ſcripſerit Ariſtoteles de anim. poſt libros de anima, tamē magis ſtandum eſt iis, quæ in hac re habet de anima, vbi ex profeſſo examinat, quam de animal. vbi tantum refert, vel non examinat. Adde etiam quod 2. *de part. animal. cap. 10.* dicit

Ariſt.

Nerui per omnes corporis partes ſparſi.

carnem non esse sensorium tactus. ergo illis libris non est sibi constans, sed concordat cum Scoto ad 1.

QVÆSTIO III.

Vtrum ad tactum requiratur medium extrinsecum, in quo fiat?

1. VIDETVR quod non. mediũ debet esse denudatum à sensibilibus illius sensus, cuius est medium, vt patet inductiuè, aër vel aqua, quæ sunt media extrinseca, non sunt denudata à qualitatibus tangibilibus, ergo, &c.

Præterea si qualitas tangibilis potest immediatè sentiri sine medio extrinseco, illud non requiritur; sed in hyeme sentimus aëris frigiditatem immediatè sine alio corpore quod sit medium, vel obiectum, ergo, &c.

Præterea cõtigua sunt, quorum vltima sunt simul, sed tangens, & tactum sunt contigua; ergo eorum vltima sunt simul: quorum autem vltima sunt simul, eorum non est aliquod medium extrinsecum, quia eorum vltima sunt in eodem loco primo; ergo, &c.

2. Præterea quæcumque potentia immutatur à sensibili mediante alio, prius immutatur à medio extrinseco, quàm ab obiecto, quia medium est ei propinquius; sed tactus non prius immutatur à medio extrinseco quàm ab obiecto, sed simul; ergo, &c.

In oppositum est philosophus, & commentator. Ratio commentatoris est, quia animal viuens in aëre non patitur ab aëre, vel viuens in aqua non patitur ab aqua; cuius ratio est, quia passio naturalis est à contrario, locus autem nõ est contrarius, sed conformis locato, quare, &c. Veterius dicit quod si sentirentur talia media, hoc non esset vt pura sunt, sed propter admixtionem alicuius vaporis vel alicuius corporis cum ipsis. Contra.

Contra consequentiam primæ rationis arguitur sic: Corpora nostra non habent locum naturalem, nisi ratione elementi dominantis, sed quando vnum elementum locatur ab alio, alteratur ab eo: Elementa enim alterant se super suas extremitates, secundum quas se inuicem locant; ergo non obstante locatione talium corporum, adhuc poterit animal pati ab eis.

3. Præterea quod est in potẽtia tale, patitur ab eo, eo quod est actu tale; corpora nostra sunt in potentia ad excellentias qualitatum tangibilium cum sint ad medium reducta & temperata, ergo, &c.

Contra secundum sic: generatio potest fieri cum mixtione in simplicibus, sed generatio requirit alterationem, ergo potest fieri alteratio in aqua, & ab aqua sine admixtione alterius corporis. Præterea aut aqua calefacta est aqua pura, aut quid mixtum. si pura, ergo non requiritur ad suam alterationem aliquod corpus sibi admixtum,

mixtum, sed ipsamet poterit alterari, & per consequens alterare sensum, sicut mixtum; ergo in æstate quando est aqua calefacta, & in hyeme quando aër est frigefactus non sunt elementa pura in regionibus nostris. Præterea sequeretur quod qualitates tangibiles non sunt corporum simplicium, sed mixtorum tantum.

Præterea secundum ipsum; si esset vacuum ibi posset esse motus animalis progressiuus, ergo pes tangeret terram, & eius frigiditatem, non autem aërem vel aquam; ergo potest elementum simplex immutare tactum.

RESOLVTIO.

Qualitas inhærens potest sentiri sine medio extrinseco, & idem est de qualibet adhærente si sit in corpore fluido, vt in aqua vel aëre: secus si in corpore non fluido modo sit humidum; si autem siccum sit, immediatè sentitur.

a Respondeo ergo, quod tactus potest comparari ad qualitatem aliquam inhærentem accidentalem, vel adhærentem in proprio subiecto, vel in alio sibi coniuncto: primo potest fieri tactus sine corpore extrinseco medio, sicut patet de dolore apostematis, qui sentitur valde vehementer, non autem nisi per tactum vt patet inductiuè. Loquendo autem de qualitate adhærente quodammodo sentitur immediatè sine corpore medio alio à corpore cui adhæret, immediatè tangente, sicut patet de qualitate existente in corpore non terminato, sed fluido, vt est aër, vel aqua, quorum qualitates immediatè tanguntur sine corpore medio alio à corporibus subiectis. Si autem qualitas adhærens sit in corpore terminato non fluido, aut extrema tangentis, & tacti sunt humecta, vel sicca: si humecta, tūc sentitur qualitas illius corporis mediante alio corpore scilicet subiecto humiditatis illius, siue sit aër, siue sit aqua: si autem extrema sunt sicca, tunc immediatè sentitur quod extrema sint sicca, potest esse vel propter caliditatem corporum se tangentium, consumentem humiditaté corporum circumstantem, vel propter fortem applicationem eorum ad inuicem eam violenter expellentem.

Potest fieri tactus sine medio extrinseco.

Quando requiritur medium extrinsecum ad tactum.

Ad argumenta commentatoris. Ad primum dicendum, quod elementa possunt considerari secundum suas qualitates actiuas, & passiuas, & sic non sunt similia, sed contraria, se inuicem alterantia vel secundum quod vnum locat, & continet aliquid, & secundum quod sunt partes vniuersi.

Ad aliud dicendum, quod aqua pura potest calefieri, cuius expositum dicit, licet ignis non possit infrigidari, quia ignis inter elementa est maxime actiuus. Calor respectu aliarum qualitatū habet rationem formæ vt dicitur quartò metheororum & ideo est minimè pas-

 siuus,

ſiuus, non ſic autem aqua quæ eſt materialior.

Ad primum & ſecūdum. b 6. *Ad primum principale in oppoſitum dicendū* quod medium debet eſſe denudatum à qualitatibus tãgibilibus omnino vel ſecundum ſuas excellentias. Ita ſe habent iſta aër & aqua, inquantum ſunt media. Si enim haberent aliquam qualitatem in magna excellentia, tunc magis ſentirentur quam aliqua per ipſa. Imò impediret ſentiri alia, ſicut patet de aqua congelata, vel valde calefacta, & aëre valde frigido.

Ad tertium. Ad aliud dicendum quod ſi duo corpora ſe tangentia ſint ſicca in vltimis, tangunt ſe ſine medio, & ſunt contigua, & eorum vltima ſunt ſimul, ſi autem humida ſunt eorum vltima, non tangunt ſe immediatè, ſed mediante corpore humido.

Ad quartū. c 7. *Ad alind dicēdum quod aliquid* poteſt eſſe prius alio, vel cauſalitate, vel tempore, vel ſitu: ita dico quod prius immutetur medium extrinſecū quam organum, poteſt eſſe, & ſecundum ſitum, & ſecundum cauſalitatem in aliis ſenſibus à tactu, ſicut in viſu. *In quatuor ſēſibus prius immutatur mediū quam organum.* Immutatur enim prius medium à ſenſibili ſecundum ſitum, quia eſt ei propinquius, & ſecundum cauſalitatem, quia immutatio medij eſt cauſa immutationis organi, licet non prius tempore, quia viſio fit in inſtanti. In auditu etiam eſt prior immutatio & cauſalitate, & ſitu, & tempore, & in aliqua ſui parte ſcilicet in remota ab organo, quia ſonus ſe multiplicat mediante motu locali, ſicut etiam in olfactu, & guſtu: in quo guſtu medij extrinſeci immutatio, eſt cauſa immutationis organi, licèt ſimul tempore immutetur ſaliua, quæ eſt medium extrinſecum, & organum, ſed in tactu medium extrinſecū, prius quidem ſitu immutatur, quia eſt propinquius, non tamen prius tempore, ſed ſimul tempore percutitur clypeus, & clypeatus, non autem ſimul cauſalitate, (nam clipeus percuſſus percutit clipeatum) nec aër vel aqua in quantum ſunt media extrinſeca immutant organum tactus, licèt bene immutent in quantum obiecta; & hoc ideo, quia medium extrinſecum in tactu, eſt accidentaliter requiſitum propter hoc quod non poteſt animal viuere ſine eis; nec tactus eſt niſi in aëre vel aqua, modo prædicto, non quia de neceſſitate tãgat per aërem, & aquam tanquam per medium eſſentialiter requiſitum, ſicut caro, vel ſicut requiritur ad alios ſenſus: imò magis ſenſibiliter tangerentur ſenſibilia extrinſeca ſine talibus mediis, quàm in ipſis. Licèt ergo non prius tempore, vel cauſalitate immutetur potentia tactiua à medio extrinſeco, quam ab obiecto, prius tamen ſecundum ſitum immutatur, & hoc ſufficit ad tale medium. 8.

ANNOTATIONES in quæſtionem tertiam.

Annot. I. 1. **R***Eſpondeo ergo tactus*, &c. *qualitas inhærens ſentitur immediatè*, &c. non intendit organum tactus ſentire qualitatem v.g. calorē ſibi, ſed parti vicinæ inhærentem. Primò, quia

quia alij sensus non sentiunt qualitates sibi inhærentes, non enim sentit lingua sapida, suum saporem. Secundò tactus maiorem calorem sentit quam sibi inhærentem, ergo non sentit inhærentem, quia hunc solum sentiret. Antecedens patet in manu applicata igni, quæ sentit intensum calorem, & amoto igne statim sentire desinit: igitur non erat calor inhærens, quem sentiebat. Tertiò tactus sentit duritiem, & mollitiem, quas constat non sibi, sed rei tactæ inhærere. Quod verò hæc sit mens Scoti, patet ex adducto exemplo de apostematis dolore, quem sentit tactus, nempe existens in parte vicina partis infectæ, cui inhæret nociuo qualitas.

Manus congelata igni applicata minus calefit, & maximè dolet.

2\. Obiicies. dum obiicimur Soli, sentimus calorē, non calefacientis, quia nullus est in Sole, ergo nobis inhærentem. Respondetur nos sentire calorem aëris, & exhalationum, & sanguinis calefacti. Contra ponamus aliquem immediatè soli applicari, sentiet calorem, & non à causis relatis, nec à Sole. Respondetur sentire calorem virtualem, quatenùs sol producit in eo species intentionales caloris, & impertinens est ad sensationem, quod realem, vel materialem calorem producat; posset enim mors sequi ex sola operatione intentionali sensibilis vt habet *Doctor 4. d. 44. q. 3. num. 3.* vbi tenet vt probabilius ignem inferni tantum intentionaliter acturum in corpora damnādorum. De quo postea. Præterea sanguis tunc calefieret, cuius calorem nerui vndique per corpus dispersi, statim sentirent.

Corpus Soli applicatum vnde sentiat calorem.

Scotus.

3\. Obiicies secundò, calor in organo potest in alio subiecto eiusdem rationis, species intentionales producere, ergo & in suo organo. Nego consequentiam, quia sicut non potest realiter suum subiectum, benè tamen aliud eiusdem rationis alterare: ita dicendum de actione intentionali, est enim concomitantia inter has actiones, vt vna non possit esse vbi naturaliter nequeat esse altera; verum non se concomitantur secundùm proportionem graduum, immò contingit intensam esse actionem intentionalem, vbi realis est remissa, vt habet Doctor supra: v.g. quādo manus intense frigida, applicatur igni, ibi est intensus dolor, & tamen remissus calor, propter excellentiam frigoris: quia contraria à contrariis magis sentiuntur, inquit *Arist. in problem. sect. 3. q. 8.*

Actio naturalis & intentionalis non se comitantur secūdum gradū.

4\. Obiicies tertiò, contra id quod ait Doctor dolorem apostematis sentiri à tactu, quia dolor, & voluptas sunt appetitus actiones, vel passiones, & hoc secundum tenet ipse *Doct. 4. d. 44. q. 3. n. 3. vide ipsum q. 2. n. 5.* Respōdetur, de causa doloris non conuenitur. Gal. 12. *methodi cap. 7.* ait esse notabilem mutationem primarum qualitatum, vel diuisionum continui: alij dissolutionem temperamenti: alij hanc cum diuisione continui: tactus autem sentit primas qualitates, & etiam diuisionem continui, seu motus

Scotus. Galen.

tus locales, licèt non vt sensibile proprium, sed vt commune: phantasia apprehendit ex tali tactu, inconueniens, circa quod appetitus habet nolitionem, qua posita, causatur in appetitu dolor quem Doctor vocat passionem, quia non est liberum eo carere, posito nociuo, vel potius quia appetitus passiuè se habet ad eam: est tamen qualitas. Si quæras quænam est eius immediata causa, puto esse nolitionem disconuenientis iam positi in esse, quæ eum causat sicut actus habitum, de quo infrà *ad q. 11. num. 8. vide Schol. nostrum. 3. d. 15. num. 8. & 12. & 4. d. 44. q. 2.* eatenus dicit Scotus tactū sentire dolorem, quatenus sentit eius causam. Locutio igitur est causalis, seu virtualis, non formalis, quando dicit tactum sentire dolorem.

4. Obiicies quartò, contra id quod ait tactum sentire tangibilia immediata sibi, quia sensibile positum super sensum impedit sensationem *2. de an. text. 15. 98. 116.* Respondetur, ad hoc. q. seq.

ANNOT. II. 5. b

Ad primum, medium debet esse denudatum à qualitate tangibili. Non est sensus quod non sit capax illius qualitatis secundum esse reale, sed tantum secundum esse intentionale, eo modo quo organum visus non possit recipere colorem secundum esse materiale; sed tantum intentionale, *ex 2. de anim. text. 126. de quo Scot. 2. d. 3. q. 8. ad 3. num. 16.* constat enim experientia, aërem, quo mediante sentio calorem ignis, esse calidū: sensus est ergo: medium qua tale, carere qualitate tangibili, & si habet eā, obiectū est censendum non medium.

Medium an caret qualitate tangibili.

ANNOT. III. 6.

Ad quartum in visu simul mutantur medium, & organum. ratio, quia translatio speciei visibilis non habet contrarium, nec fit per motum localem, & sic simul tempore in propinquum & remotum diffunditur, sicut Sol simul partes propinquas, & remotas medij illuminat; at non simul mutatur medium & organum auditus, & olfactus, quia interuenit in his motio localis: causatur enim sonus realis per impetuosam medij motionem, vnde experientia constat sonum prius audiri à propinquioribus, quàm à remotioribus. An verò sine reali medij excitatione, mittat species, postea dicetur; similiter euaporatio, seu substantia fumea deferens odorem habet secum comitem motum localem. An verò ad sensationes horum sensuū, requiratur necessario medium extrinsecum, dicetur quæstione sequenti.

Medium & organum visus simul mutantur, nō sic de auditu & olfactu.

ANNOT. IV. 7.

Circa id, quod Doctor ait num. 4. in corp. quæst. tactum sentire corpora fluida immediatè, item corpora consistentia sicca, non tamen consistentia humecta, non conuenit inter Doctores. *D. Th. in text. 113. Caiet.* & alij tenent ad corpora dura tangenda, requiri mediū. Auerroës com. 115, quem sequitur Iandun. vniuersaliter ad omnem tactum requirunt medium; quia verò hæc sententia videtur expressè contra experientiam de tactu aquæ, & aëris.

Auerr. Iandun. Dura & sicca sine medio tanguntur.

aëris. Respondetur quod aër in sua naturali dispositione non agit in nos, quia est locus noster naturalis, nec sentitur, & talis est semper nobis immediatus. Idem aiunt de aqua respectu aquatilium: quando ergo aër calefacit, vel infrigidat, ille non est naturalis, sed aliis corporibus vt exhalationi, aut vapori mixtus, & sic sentitur, non tamē immediatè, quia aliqua pars aëris naturalis mediat.

8. Contra hæc. & primò contra secundum ponantur pisces in aëre, certum est quòd aget in eos, nulla aqua media, quia non est ipsorum locus naturalis. Secūdo etiam locus naturalis, agit in locatum, vt elementum vnum in aliud contētum. Terriò, elementum in suā naturali dispositione habet qualitates actiuas, excedentes, eas quæ sunt in mixtis, ergo agit in ea. Quartò, falsum est quādo elemētum e't extra suam naturalem dispositionē, habere semper corpora alia sibi mixta, quia Sol calefacit aërem, & aquam, nullo alio corpore eis mixto.

Locus naturalis agit in locatum.

IV. Contra primum, nempe ad dura tangenda requiri semper medium, quia sequeretur quod gladius abscinderet alicui caput aëre semper medio inter ipsum, & collum, & sic aër esset immediatum instrumentum. Secundò, ingentes lapides sustentarentur in aëre, quia non tangerent immediatè terram. Tertiò, ferrum ignitum suppositum carni, illam vrit nullo medio aëre.

9. Dicendum ergo cum Doctore, corpora solida sicca se tangere immediatè, etsi non secundum se tota, & hoc secundum tantum voluit Arist. text. 113. Et ratio estquia regulariter sunt inæqualia; at verò si corpora solida sint humecta, immediatè non se tangunt, vt ex Phil. iam citato tenet Doctor, & experientia restatur. Caiet. dat friuolas solutiones ad rationes allatas. Ad primum admittit aërem esse medium, tamen gladium ait esse immediatum instrumentum abscissionis. Contra, id quod immediatè separat partes continui, occupāns locum inter eas, est immediatum scissionis instrumentum. Ad secundum admittit modicum aërem, sustinere ingens suppositum saxum, virtute vniuersalis naturæ. Contra mera chimera est hoc dicere, cum nec ratio, nec experientia faueat, sed vtrumque sit in oppositum. Dicimus meritò, grauia ascendere sursum, & leuia deorsum, ne detur vacuū, quia experientia id constat: at hic nulla experientia est. Præterea applicetur ignis illi aëri intermedio, & corrumpetur nisi fingas incorruptibilē esse. Sed obiicitur ex Caiet. Si duo corpora secundum superficiem se tangerent immediatè, & alterum tolleretur, aut aër circumstans immediatè repleret totum spatium inter illa, & daretur motus in instanti, aut non repleret, & esset vacuum. Respondetur naturaliter vnū non posset secundum omnes partes simul seiungi ab altero, sed bene successiuè, quod sufficit, & sic successiuè potest vnum planum supponi alteri, & illud tangere immediatè.

Scotus.

Caiet.

Aërem sustinere ingēs suppositum saxum; fictitium.

QVÆSTIO IV.

Vtrùm sensibile positum super sensum faciat sensum?

1\. VIDETVR quod sic, quia cultellus scindens neruum causat maximum dolorem, maiorem, quam si scinderet carnem. neruus autem est organum tactus, qui sentit dolorem; ergo, &c.

Præterea aliquis humor potabilis positus super medium gustus, scilicet supra carnem linguæ sentitur, ergo positus super organum: antecedẽs patet. Probatio consequentiæ, quia caro quæ est medium in gustu, est corpus mixtum, & compactum: potabile autem non est ita mixtum, vel materiale; nec compositum; ergo species potabilis materialius recipitur in medio, quàm in organo, quia vnumquodque recipitur secundum modum recipientis; si ergo species potabilis recepta in medio causat gustum, multo fortiùs potabile positum immediatè super organum causat gustum.

2\. Præterea sonus habet esse in omni parte medij; sed auris potest audire in omni parte medij, existentia etiam in parte sibi coniuncta; ergo, &c. Probatio maioris, quia quod habet esse intentionale tantum, non manet absente generante, sed sonus manet in omni parte medij secundum esse reale, minor est manifesta; ergo, &c.

Præterea odor in fumali euaporatione habet esse reale, sed sicut fumalis euaporatio intrat nasum sentitur odor; ergo, &c.

Contra est Philosophus, & omnes communiter concedũt, in tantum quod dicunt aliqui quod si cultellus scinderet immediatè neruũ in quo est sensus tactus, homo non sentiret.

Refutatio aliorum. 3. Istam autem conclusionem sic probãt aliqui. Oportet sensum habere proportionem non tantum ad obiectum, sed ad medium, ad hoc quod exerceat actum suum, ita quod sicut ab excellenti sensibili, & improportionabili sensu, non immutatur sensus, nec etiam à remisso in proportionato; ita nec sentit suum obiectum, si medium sit nimis, vel parum protensum, vel nimis remotum, vel propinquum; quia ergo obiecto posito super organum non seruatur debita proportio medij. ideo, &c.

Contra istam rationem arguitur sic. Caro immutata ab obiecto tangibili, immutat immediatè organum tactus. Similiter aër propinquus pupillæ immediatè immutat eam, ergo propinquitas medij nõ tollit eius immutationem. Alia ratio eorum est hæc: Species in organo habet esse ab obiecto; ergo mediante corpore medio, in quo habet esse minus materiale, quam in obiecto, magis tamen quàm in organo, quia ab extremo in extremum deuenitur per medium.

Reiicitur. Contra istam rationem arguitur sic. Caro habet esse materialius, quàm aër, & per consequens calor in carne, magis quàm in aëre, sed calor carnis potest immediatè immutare organum

ganum tactus, quia est eius medium; ergo multo magis calor aëris.

RESOLVTIO.

Sensibile positum supra sensum visus, impedit sensationem: in aliis autem sensibus, quo sensu id verum sit, explicatur.

Resolutio aliarum. 3.

4. a RESpondeo, quod in vno sensu scilicet visu est causa specialis, quare sensibile positum super sensum non facit sensum: quia color non videtur nisi in lumine, & requirit ad hoc vt videatur medium illuminatum. Si autem color poneretur super organum visus, obumbraret ipsum, & ideo sequitur quod non posset videri. De aliis autem sensibus conclusio Philosophi rectè exponenda: circa quod sciendum quod est duplex immutatio sensibilis; vna est naturalis, scilicet quando immutatur sensus à sensibili secundum illud tale esse, vel secundum eundem modum essendi, quomodo est in re extra, vt cũ sensus tactus calefit, vel alius sensus aliqualiter alteratur, vel mouetur secundũ locum. Alia est immutatio animalis secundum quam immutatur intentionaliter, vel spiritualiter à sensibili, licèt habeat modum essendi extra realem, & materialem: modo ita est, quòd aliquis sensus immutatur spiritualiter tantum vt visus. tactus autem vtraque immutatione immutatur; quod naturaliter,

Immutatio sensibilis duplex.

Visus, tantum intentionaliter mouetur.

probo, quia organum est corpus mixtum, sicut medium, quòd est caro, ergo est passiuum naturale, & receptiuum actionis naturalis. qualitates autem tangibiles sunt naturaliter actiuæ; ergo, &c. Similiter immutatur intentionaliter, quia si tantum naturaliter immutaretur ratione, qua mixtum naturale, non plus sentiret qualitates tangibiles, quàm lignum vel lapis, quæ naturaliter immutantur, quia ergo tactus sentit huiusmodi qualitates. ideo, &c.

Tactus immutatur naturaliter & intentionaliter.

5. Præterea hoc patet ratione Theologica; in damnatis post resurrectionem generalem erit sensus tactus in actu suo, & tamen tunc tactus non immutabitur naturaliter, quia ista immutatio est corruptiua; ergo tantum intentionaliter, tamen ista etiam maximè afflictiua; ergo verissime poterit ibi esse vna, sine alia, tamen in statu isto non est intentionalis immutatio sine reali, & naturali immutatione, quia causatur ab ea. Immutatio ergo intentionalis est sensus, non autem naturalis, cum sine naturali possit esse, scilicet in damnatis. Naturalis etiam potest esse in inanimatis, quæ non sentiunt, & quæ tamen naturaliter immutantur, & ideo tangibile positum super organum tactus cum non immutet nisi naturaliter ipsum non facit sensum tactus, sed species tangibilis recepta in eo intentionaliter facit sensum tactus. Fit ergo immutatio animalis in organo tactus, vel aliorum, & bene facit sensum, non autem naturalis. *sed*

Sensus tactus damnatorũ non immutabitur naturaliter.

b

Immutatio naturalis nō facit sensum.

b

immutatio naturalis in organo nō facit sensum, imò magis b *impedit*, quia si sine naturali posset esse intentionalis, magis sentiretur sensibile, sicut patet in damnatis: tamen immutatio naturalis in carne quæ est medium bene facit sensum causando immutationem sensibilem in organo non de se tantum,

6.

Sensibile super sensum, nō facit sensum, explicatur.

Responsiones in oppositum bene probant, quòd immutatio animalis est similis cum immutatione naturali pro statu vitæ, nec sine illa potest esse quantum ad illos quatuor sensus, de quibus fuit argutum, licèt de visu aliud sit propter rationem superius tactam: non tamen probant quod immutatio naturalis inquantum huiusmodi faciat sensum, quia magis impedit vt visum est: sed si sentiat huiusmodi sensibilia tangentia organum, hoc est ratione immutationis animalis per se, quæ causatur à naturali immutatione secundum quam tangunt organum, & ideo secundum

d

hoc est vera propositio Philosophi, quod sensibilia tangentia sensum non faciunt sensum, quia ratione immutationis naturalis, secundum quam tangunt organum, non faciunt sensum.

ANNOTATIONES in quæstionem quartam.

ANNOT. I.

a

1.

R*Espondeo quod in vno sensu scilicet visu*, &c. Sententia Doctoris solum visum requirere necessario medium extrinsecum, reliquos sensus non. Alij, tres sensus indigere medio volunt, sed communior id de omnibus asserit, & probatur ex *Aristot. 2. de an. text. 75. 98. 116. ita D. Th. Caiet. in vlt. locum. Conimbr. cap. 11. q. 5. a. 2.* tactum tamen, & gustum excipiunt. Sed Suar. l. 3. de an. cap. 27. Sequitur Scotū, & adducta hic, & q. præced. à Doctore, & quæ in annotationibus dicta sunt, id conuincere videntur: & certè si ponamus manum in medio ignis, chimericū est dicere quod cutis eius mediante aëre, sentit calorem, & oporteret dicere quod aër ille nō posset ab igne corrumpi. Item in olfactu, vaporatio odorifera subit ad cerebrum, & sic ad organum ex *Arist. 16. problem. q. 5.* sonus etiam vehemens propinquus penetrat vsque ad auditum. De gustu res est clarior, quia ad saporē percipiendum requiritur humiditas ex *Arist. 2. de an. text. 104.* vt gustabile humectum in poros linguæ transfundat vaporem sapidum; & hac ratione infirmi arente lingua, saporem non percipiunt.

Arist.

Conimbr.

Suarez. Solus visus necessario potest medium.

Arist.

Arist.

2.

Sensibile positum super sensum, &c. exponitur.

Ad Aristot. bene respondet Doctor, ipsum intelligendum esse, quòd sensibile positum super sensum, quatenus eum immutat realiter, nō facit sensum; potest tamē facere prout immutat intentionaliter, vt ex dictis patet. Suar. ait prologuium illud quod tribuitur Arist. verum esse, si intelligatur sensibile inhærens non posse sentiri; quòd patet in auditu, olfactu, & gustu, quorum sensibilia inepta sunt inhærere organo: quia sonus inest tantum

aëri;

aëri; sapor, & odor, quia non sunt qualitates actiuæ, non disponunt subiectum, sed supponunt sibi proportionatum, cuiusmodi non est organum horum sensuum. De tactu autem patet quod non sentit tangibilia sibi inhærentia. Quæ doctrina placet, & est conformis Scoto præter id quod ait, organum gustus nō esse subiectum saporis, nam inter omnes partes animalis videtur nulla esse melioris saporis, quàm lingua. Ratio ergo est, quod qualitas sensibilis inhærens, sicut non agit realiter, ita nec intentionaliter in subiectum; vt fusè probaui q. præcedenti.

Quare visus non videt sine medio.

Ratio Doctoris de visu optima est, quia non potest videre nisi obiectum illuminatum, neque illuminari potest nisi per medium; obiectum visus est color secundum esse materiale, seu naturale, cuius subiectum est superficies corporis terminati, seu opaci; at secundum esse intentionale receptiuum est corpus perspicuum, seu non terminatum secundum se totum, vt habet *Doctor* *l. d. 3. q. 8. ad 3. num. 16.* si autem color cum suo subiecto terminato supponeretur ipsi visui, obumbraret illum vel clauderet palpebras, & sic impediret illuminationem, & consequenter sensationem.

3. *Arist.*

Obijcitur, quia teste experientia, & docet *Arist. de sensu, & sensib. cap. 2.* in tenebris fulgor quidam apparet in oculo. Item cum digito comprimitur oculus, humor quidam concretus cernitur. Respondetur ad primum fulgorem illū cum

Dum oculus in tenebris atteritur, videt fulgorem intrinsecum.

oculus in tenebris atteritur, diffundi ad ipsum organum, & non videri secundum illam partem quæ in organo est. Ad secundum, per idem patet: si enim aliquis humor cernitur, distat ab ipso organo, & illuminatur medium distantiæ, vt videatur.

Responsiones ad rationes pro resolutione huius quæstionis reiectæ sunt euidenter q. præced. annot. 3. Ex dictis patet. Primò, ad tactum necessario nullum requiri medium; quando autem intercedit, debet esse capax primarum qualitatum, vt istæ sentiantur: quoad alias qualitates, vt durities, asperitas, hoc non sufficit, sed requiritur esse molle, qualis est cutis, tela. De gustu, fortè non tantum non est necessarium medium, sed impedit sensationem: quia sapor, experientia teste, non videtur diffundere species, citra materialem contactum. Idem iudicium est de auditu & olfactu. Itaque solus visus necessariò requirit medium extrinsecum: solus tactus per accidens requirit: reliqui omnino respuunt.

Quale medium ad tactum requiritur.

ANNOT. II. b

4. *Immutatio naturalis, impedit sensationem.*

Immutatio naturalis in organo, non facit sensum, imò magis impedit. Constat experientia, quando tactus habet calorem magnum sibi inhærentem, quòd imperfectè sentit calorē: è contra quando intensum habet frigus (vt videre est in manu cōgelata igni applicata) perfectè sentit calorem, à quo tamen parum immutatur naturaliter, propter frigus intensum resistens. Causa fortè est, quia quando impeditur agere naturaliter

raliter per cõtrarium præsens, agit intensius tunc intentionaliter, diffundendo species, & hinc est quod manus illa, eo casu magis dolet, licèt minus immutetur naturaliter, quia dolor, sicut & voluptas sequitur actionem intentionalem, non realem, de quo *Doctor* 4 *d.* 44. *q.* 3. vbi habet vt probabilius corpora damnatorum tantum passura actionem ignis intentionalem. *vide eum.* 3.*d.*15. *num.* 8. Sed quare tunc manus dolet, cum dolor sequatur apprehensionem disconuenientis sensibilis vt habet *Doctor.* 3. *d.* 15. *num.*8. *& seq.* & hic sensibile conueniens est? Respondetur calorem tũc conuenientem esse, modum tamen violenter ipsum causandi, resistente forti contrario incõuenientem esse; sic expulsio puris ex apostemate conueniens est, tamen violenta expulsio inconueniens est, & sic apprehenditur, causátque dolorem.

Quare manus nimis frigida igni admota, doleat

Scotus.

QVÆSTIO V.

Vtrùm sensus sit receptiuus specierum sine materia?

VIDETVR quod non, omne quod recipit aliquid ab agente, patitur ab eo secundum quod est ens actu, sed agens in sensum est obiectum materiale, vel forma existens in materia; ergo, &c.

Præterea sensus recipit speciem obiecti, cum conditionibus materiæ quæ sunt hic, & nunc; ergo cum materia; quia conditiones materiæ non separantur ab ea. Præterea tactus est vnus sensus, & tamen recipit calorem materialiter, & naturaliter, vel realiter, non intentionaliter solum; ergo, &c.

Præterea exemplum Philosophi de cera & figura, non videtur esse conueniens, quia similitudo sic sequitur, quod sicut cera configuratur annulo, ita sensus obiecto, sed figura non est aliquid absolutum super ceram; ergo species ratione cuius configuratur obiecto, non erit aliquid absolutum super potentiam sensitiuam; hoc est falsum, cum sit aliquale principium sentiendi. Probatio assumpti, quia si figura esset forma absoluta, esset actiua magis quam passiua, & sic, cera cederet figuræ magis, quam è conuerso, quantitas autem, cuius figura est terminus, est magis passiua, quam actiua, cum sequatur compositum ratione materiæ.

Præterea hoc probo sic; quãdocumque aliqua passio consequitur aliquod subiectũ circumscripto omni absoluto alio à subiecto, illa passio non erit absoluta, sed figura consequitur quantitatem circumscripto omni absoluto, alio à quantitate, quia posita aliqua quantitate finita statim ponitur aliqua figura, quia figura secundum Euclydem non est aliud quam terminatio quãtitatis; ergo, &c.

RESOLVTIO.

Accidit sensus recipere formam secundum eundem essendi modum, quo est in agente, & per se tantum

reqni

requiritur, ut intentionaliter recipiatur, ut contingit in visu.

Patiens dupliciter recipit formam; materialiter, & intentionaliter.

a RESpondeo, aliquando patiēs recipit formā secundum eundem modum essendi, quo est in agente, & hoc est quando est eodē modo dispositum ad formam, quo est forma in agente, vel quo materia modo agentis est disposita ad eam, & istud accidit in actione naturali, in qua agens, & patiens communicant in materia, aliquando autem patiens non est eodem modo dispositum, & tunc recipit sine materia, non quod forma in ipso recepta sit sine materia, vel prius fuerit sine materia: sed quia recipit formam non cum materiali dispositione praecedente, vel non recipiendo dispositionem materiae praecedentis per oppositum ad aliam, modo quo patiens recipit formam realem, vel materialem, quia cum dispositione materiae praecedente: modo ita est in proposito quod sensus non est eodem modo dispositus ad recipiendum speciem, vel formam obiecti sensibilis, vel sicut materia ipsa, & ideo recipit speciem eius sine materia, & sine dispositione materiae.

Sed contra, potentia sensitiua, ut dictum est, est idem quod esse animae, sed esse non potest id recipere ab agente purè naturali, sed tantum ab obiecto spirituali; ergo cum obiectum sensus sit corporale, nec potentia sensitiua poterit ab eo speciem recipere. Dicendum quod anima potest mediante corporeo organo aliquid ab obiecto corporeo recipere, licèt anima non possit immediatè vt concludit argumētum. Quia ergo potentia sensitiua propinqua, non tantum est anima, imò includit organum, ideo potest ab obiecto speciem recipere stante identitate reali ipsius potentiae nudae cum anima, &c. Imò si esset realiter diuersa ab anima, sicut qualitas quaedam absoluta, sequeretur quod ipsa cum organo sine essentia animae posset sentire: quia posita causa totali, ponitur eius effectus; potentia sensitiua cum organo est totalis causa sentiēdi. Sed fortè dices quod potentia sensitiua non posset exire in actum, nisi in virtute animae, quae est causa principalis, dato quod eius potentia esset qualitas absoluta. Contra; quod per se potest habere esse qualitercumque, siue per naturam, siue per miraculum, per se naturaliter sine alio potest agere, sicut patet de accidente in sacramento altaris, quod non habet esse in subiecto, & tamen naturaliter agit. Modus enim essendi vel subsistendi non impedit naturalem actionē, sicut etiam oculus restitutus per miraculum naturaliter potest videre: modo ita est, quod accidens absolutum per miraculum à subiecto absolui potest, quantum ad esse actu; & ideo si potentia est qualitas absoluta, poterit agere sine eius subiecto, quod est anima.

Potentia propinqua sensitiua quid.

Sed contra potentia sensitiua non est separabilis à corpore; anima autem secundum suam essentiam est separabilis

Sensitiua inseparabilis; intellectiua non, & quare?

scilicet humana. Dicendũ quod potentia propinqua ad sentiendum, quæ est totalis causa eliciendi actum supposito obiecto, est non separabilis; quia talis includit organum corporeum, quod est aliud ab esse animæ, & sic ipsa potentia differt ab anima, sed potentia sensitiua, præcisè, quæ est remota, talis est separabilis, sicut & esse, quia idem sunt. Sed causa quare sensitiua dicitur magis inseparabilis, quam intellectiua, est, quia sensitiua dicitur per respectum ad actũ sentiendi, quia

Sẽsitiua proxima, & remota.

potentia sensitiua est; qua homo potest sentire, & intellectiua, per quam potest intelligere; modo ita est quod ad actum sentiendi concurrunt per se duæ causæ partiales ex parte hominis, scilicet potentia sensitiua, & organum, & ideo vtraque requiritur, & neutra sufficit; & ideo sensitiua potentia vt sic inseparabilis est ab organo, sed potentia intellectiua est totalis causa intelligendi, nec requirit aliam causam per se ex parte hominis, ideo dicitur separabilis, non enim per se vtitur organo, tanquam instrumento.

Ad primum.

Ad primum in oppositum: dicendum, quod si intelligatur maior, quod patiens formam recipiat secundum eandem dispositionem, qua est in agente, non est verum, nisi de patiente passione naturali & vniuoca, non autem intentionali, sicut est in proposito de sensibili: si autem intelligatur, quod agens non agit nisi secundum, quod est in actu, non secundũ quod est in potentia, & per consequens patiens non recipit aliquid ab agente, nisi secundum, quod in actu, ita quod receptum est procedens ab actualitate agentis, non potentialitate, verum est si includit propositum sub isto intellectu.

Ad secundũ.

Ad aliud: dicendum quod conditiones materiæ possunt accipi prout opponuntur vniuersitati, & sunt conditiones singularitatis, & sic verum est, quod sensus recipit speciẽ, cum cõditionibus materię. Alio modo, pro dispositione reali, qua materia recipit formam naturalem & realem, quæ dispositiones sunt qualitates actiuæ, & passiuæ: isto modo non est verum, quod sensus inquantum huiusmodi, & per se recipiat speciem cum materia.

Ad tertium.

Ad aliud dicendum quod tactus inquantum sensus non recipit calorẽ materialiter; sed immutatur intentionaliter tantum in quantum sensus, licèt illa immutatio non possit separari à naturali mutatione pro statu viæ, & non recipit speciem sine materia vt sic.

Ad quartũ.

Ad aliud dicendum concedendo argumentum, quod similitudo non tenet quantum ad id de quo procedit, quia figura ceræ non est forma absoluta, sicut species, vt bene probatum est, sed est similitudo: ita quod sicut mediante figura, cera assimilatur annulo, & ceræ figura, est similitudo formæ annuli, non materiæ, quia recipit tantum formam, non materiam: ita mediante specie, sensus assimilatur obiecto, & species tãtum repræsentat formam obiectiuam, sicut species coloris

coloris tantum colorem, non parietem, vel superficiem, quia per se non faciunt ad subiecta immutationis, licèt magnitudo, & figura faciant ad differentiam eius; aliter enim immutat magna quantitas, quam parua, quia fortius, & plura colorata, vel alba, quam vnum; ideo, &c.

Ad secundum

ANNOTATIONES in quæstionem quintam.

CONCLVSIO.

Sensus accipit formas seu species sine materia: & sensibile agit realiter, & intentionaliter, & singula bene explicantur.

Ad tertium

ANNOT. I. 1.

RESpondeo, aliquando patiens recipit formam, secundum eundem essendi modum, &c. ex quæstionibus præcedentibus patet non requiri actionem realem in sensum ad sensationem; sed id esse omnino per accidens: Solùm ergo explicandum est, quid est formam recipi secundum materiam, & sine materia, vt loquitur Aristoteles 1. Non est sensum simul cum materia, formam recipi, neque separatam à materia; sed recipi cum materia, est habere in hoc passo, easdem conditiones agendi, & patiendi, quas habet in sua materia, seu subiecto, quod est agens. v. g. calor recipitur secundum materiam in tactu (etsi non quatenus est sensus) quia habet easdem conditiones in eo, ac in subiecto calefaciente, scilicet calefaciendi, & frigori resistendi; at recipitur sine materia in corpore damnati, quia ibi tantum est eius species intentionalis, cui non conuenit calefacere, vel frigus expellere, quæ conditiones competunt ei in suo materiali, quod est ignis, quia species contrariorum in eodem compatiuntur, vt habet *Doctor. 4. d. 44. q. 3.*

Quid sit recipi formas cum materia aut sine eas

Ad quartum

2. *Forma naturalis, & intentionalis.*

Forma autem quæ recipitur cum illis conditionibus, quas habet in suo subiecto, vt in exemplo, dicitur realis, & naturalis, quia habet prædictas actiones independẽter ab anima; quando vero recipitur sine illis conditionibus, dicitur animalis, intentionalis, quia eius actiones ab anima, eiusque intentione dependẽt, *vide Doctor. 2. d. 25. q. 3.* Aliud exemplum de colore, qui secundum esse suum materiale, quo visibile est in superficie corporis opaci, & secundum esse intentionale, est in oculo, & aëre, aliove corpore interminato, & iuxta hoc intelligẽdus est Phil. *2. de anima, ibi: coloris quidem susceptiuum est, quod colore vacat, soni autem id quod sono*: est dicere quod in organo horum sensibilium non est color, nec sonus materialiter sed tantum intentionaliter, *vide Scot. 2. d. 3. q. 8. ad. 3.*

Text. 7. *Text. 21.* *Scotus.*

3. Ex his patet sensibile habere duas actiones diuersas: alteram in contrarium, quæ est realis, naturalis, & materialis; alteram in sensum, quæ est animalis, immaterialis, & intentionalis,

Scotus. Receptiuum formæ realis, an recipit intentionalem?

nalis, *vide Doct. 4. d. 12. q. 3. n. 19.* vbi ex loco citato Philosophi, docet quod est receptiuum formæ secundum esse reale, non esse regulariter receptiuum eiusdem ab eodem sensibili, secundum esse intentionale. Puto ideo dixisse, regulariter, quia, vt habet hic *q. 3.* tactus vtraque actione immutatur à sensibili. Dixi ab eodem sensibili, quia vt notaui *q. præced.* organum gustus sapidum est, tamen saporem realem non recipit à suo gustabili, sicut tactus calorem realem accipit à suo tangibili.

Sensibile in contrarium agit vniuoce in sensum æquiuocè.

Sequitur etiam actionem sensibilis in contrarium, esse vniuocam, quia eius terminus est eiusdem rationis, & speciei cum forma causantis; at actio eius in sensum, est æquiuoca, quia terminus, scilicet species intentionalis, est alterius rationis à forma producentis, *vide Scot. 4. d. 44. q. 3. num. 2.*

ANNOT. II. b

Ad quartum de figura ceræ, &c. tota hæc quæstio est circa dictum locum *Arist. 2. de anima text. 21.* vbi dicit quod sensus, *sensibiles sine materia formas recipere potest, & perinde atque annuli signū sine ferro, vel auro, suscipit cera,* &c. Vbi vult sicut cera suscipit figuram non eius materiale, vt ferrum, sic sensus suscipere species qualitatum sensibilium, non autem ipsas qualitates materiales, sensu explicato. Intellige Philosophum loqui de sensibus de per se, vel regulariter; quia de tactu iam ostendi, quod vtroque modo recipit formam. *Tolet. 3. de anima q. 2.* tenet vt probabile, tactum non indigere specie. Probat primò, quia intensè calidum nō sentit paruum calorem, & tamen ibi reciperetur species si daretur, quia nō repugnat calori in eodem. Secundò, alias posset fieri tactio à distanti, & sic calor tangeretur sine contactu. Tertiò illud sentitur quod est causa doloris, sed hoc & qualitas realis est huiusmodi.

P. Hurtado, *de anima d. 12. num. 9.* idem asserit de tactu & gustu, quia obiecta horum sunt eis proportionata; ergo superflua species.

Ad primum actio intentionalis tangibilis, supponit realem: & quia minus calidum nō potest realiter alterare magis calidum, non sentitur ab eo: & hæc est causa quare tactio fit successiuè. Ad secundum ex hoc patet, quia tactus non alteratur à distanti, ideo non tangit distans. Ad tertium ostendit vt sic speciem esse causam doloris, & non qualitatem realem, quia cum minima qualitate reali disconuenienti, aliquando est magnus dolor. Ad aliud negatur esse proportionata, quia nimis materialia: experientia constat gustum, vt percipiat saporem, debere mutari, at non mutatur per saporem materialem, quia non est actiuus; ergo per speciē: tactus etiam non sentit per mutationem realē, tum quia calor qui sentitur, maior est eo qui inhæret, tum etiam quia durities & mollities non producunt qualitates reales in tactu; ergo per species sentiuntur.

QVÆSTIO VI.

Vtrùm tantù sint quinque sensus?

1. VIDETVR quod non; quia potentiæ distinguuntur per obiecta, sed obiecta sensuum sunt accidentia extrinseca, quæ non sunt tantum quinque generum sed plurium; ergo,&c.

Præterea magnitudo, & figura sunt per se sensibilia, & differunt à colore plusquā sonus, quia sunt in alio, & alio prædicamento; non autem color,& sonus; ergo cum sit alia potentia sensitiua respectu coloris,alia respectu soni,videtur quod alia debeat esse figuræ & magnitudinis ab aliis sensibus particularibus.

Præterea vnus sensus est tātum vnius contrarietatis; sensus tactus est plurium contrarietatum, ergo non est vnus;& per consequens sunt sex sensus. Præterea quod non sint quinque, quia inferius non distinguitur à superiori, nec ponit numerum cum eo, sed gustus est quidā tactus; ergo,&c.

Contra est Philosophus, qui hic probat ex intentione in illo capitulo: *quod autem non sunt sensus nisi quinque.*

RESOLVTIO.

Esse tantum quinque sensus; & explicatur, vnde hic numerus colligatur. vide Doct.2.d. 3. q.8.ad 3.

2. *Operatio potentiæ per cōformitatē ad obiectum.*

a Respondeo.dicendū quod probatio Philosophi non est à priori, quia probat propositum ex numero organorum; organa autē sunt propter sensum, & non è conuerso. Probandum est ergo à priori sic: omnis potentia cognoscitiua efficit operationem suam per quandam conformitatē ad obiectum, quod non potest facere potentia organica nisi per receptionem speciei obiecti in organo,quo est conformis obiecto,& est etiam determinatiua potentiæ ad cognoscendum hoc vel illud obiectum secundum quod à diuersis obiectis imprimitur diuersa species in organo per diuersas immutationes organi ab obiecto; est enim duplex immutatio in genere; quædam naturalis quædam animalis: naturalis est secundum quam, vel per quam forma recipitur in patiente secundum illud esse reale, & secundum dispositionem materiæ consimilem illi, quæ est in agente; animalis autem est secundum quam recipitur secundum esse intentionale species obiecti agentis in potentiam animalem; ista autem species sic recepta nō denominat subiectum, vnde visus non dicitur coloratus, quia non recipit colorem naturaliter: sensus autem non tantum recipit colorem, vel immutatur naturaliter ab obiecto,quia tunc inanimata quæ sic naturaliter immutantur possent sentire.

Immutatio alia animalis, alia naturalis.

3 *Immutatio naturalis impedit sensationem.*

Si autem immutantur aliqui sensus naturaliter,cum hoc tamen immutantur intentionaliter, imò magis intentionaliter,quàm naturaliter; immutatio enim naturalis impedit animalem, & sensationem vt

 visum

visum est; si enim esset immutatio intentionalis sine naturali sicut est in visu magis sentiretur, & verius, quam cum ea. Ex diuersitate igitur immutationis organi ab obiecto & cõformationis sumatur sic sufficientia sensuum, quia aliquando sensus immutantur tantum intentionaliter, aliquando cum hoc materialiter. Si primo, sic est visus, si secundo modo, aut est transmutatio naturalis ex parte obiecti, aut ex parte organi. Si ex parte obiecti; aut fit talis immutatio mediante motu locali, & sic est auditus, qui immutatur à sono se multiplicante in aëre vsque ad auditum mediante motu locali, aut fit mediante motu alterationis, sic est odoratus, qui sentit odorem procedentem ab odorabili secundum quod est alteratum per calefactionẽ, vnde in hieme vix odoratur corpus odorabile, præcipuè si sit congelatum: non autem accipitur aliquis proprius sensus secundum quod immutatur per motum in quantitate, quia quantitas est sensibile commune non proprium, & ideo secundum eam non debet assignari sensus proprius. Si autem immutatio sit naturalis ex parte organi sic habemus gustum & tactum; sed differunt, quia organum tactus immutatur à colore; vel qualitate sensibili, quæ est eius obiectum immediatè, vel saltem potest ab ea immediatè immutari, gustus autem nõ potest immediatè immutari à sapore, qui est eius obiectum, sed mediante humore saliuali coniuncto linguæ. Probatio istius secundi, quia si immutaretur immediatè à sapore, semper iudicaret saporem talem, qualis est; hoc autem est falsum, in febricitantibus, quibus videtur dulce amarum propter amaritudinem humoris coniuncti, quare, &c. Probatio primi, quia in quodcumque passum actiuum eiusdem rationis agere potest; & aliud eiusdem rationis actiuum in illud agere potest, specialiter si passiuũ sit intrinsecum: quod dico propter intellectum, & voluntatem, quæ possunt pati in nobis intrinsecè, quæ tamen obiecta mouent intellectum, & voluntatem vnius hominis, non mouent propter hoc, nec possunt mouere intellectum, & voluntatem alterius, tunc enim diuersorum posset esse vna intellectio numero; modo ita est, quod calor in aëre, vel alio corpore extrinseco, & calor in carne quæ est medium intrinsecum sunt eiusdem rationis, quia vnus generatur ab alio generatione vniuoca; ergo si calor carnis potest agere immediatè in organum tactus, ita poterit immediatè calor extrinsecus.

Quare odorabile in hyeme vix sentitur?

Vnde sumitur sufficientia sensuum? 2. d 3. q. 8. ad 3.

Tactus immediatè à sensibili immutatur, gustus non.

Febricitanti quare dulce sapit amarum.

4.

Præterea calor magis materialiter recipitur in carne quam in aëre, cum sit materialior, ergo si calor carnis potest immediatè immutare organũ tactus, quod est receptiuum speciei sine materia, multo magis calor aëris, quia vt probatum est immutatio materialior magis impedit, spiritualior est sensibilior.

Ex

Ordo sensuũ in nobilitate. vide Scot. 2. d. 3. q. 8. ad 3.

b Ex prædictis patet ordo potentiarum, quod visus cum immutetur tantum intentionaliter, est nobilior sensus, & certior: post hunc autem auditus, qui minus materialiter immutatur, quia mediante motu locali, qui tãtum est primus motuum: post hunc olfactus, quia immutatur materialiter ex parte obiecti, quod est remotius à potentia quam organum: post hunc gustus, quia immutatur materialiter ex parte organi, sed non immediate cum suo subiecto, sed mediante humore intrinseco. Vltimus autem quoad nobilitatem cognitionis est tactus, quia immediatè ab obiecto suo materialiter immutatur. Est tamen primus ordine generationis, vel imperfectionis, vel communitatis, quia est fundamentum omnium aliorum, & communis omnibus habentibus sensum, etiam imperfectum.

Tactus primus sensus generatione.

Ad primum. 5.

Ad primum in oppositũ dicendum quod obiectum sensus, est tantum accidens de tertia specie qualitatis, vnde 7. *Phys.* dicitur quod illa secundum quæ fit alteratio, non differunt à sensibilibus: certum est autem per philosophum *ibidem*, quod alteratio est in tertia specie qualitatis, supra in prædicamentis dicitur quod in tertia specie qualitatis est passio, & passibilis qualitas, quæ etiam dicuntur passiones, qua passionem inferunt sensibus: istæ autem qualitates differunt formaliter, quantum ad immutationem sensuum, & ideo secundum hoc accipiuntur diuersi sensus, non autem secundum genera accidentium vt supponit argumentum.

C. de qualis

Ad secundũ. Quare magnitudo & figura nõ habent sensus proprios.

c Ad secundũ dicendũ, quod magnitudo, & figura non differunt à propriis sensibilibus secundum rationẽ obiectiuam formalem, & propriam, quæ requiritur ad distinctionem potentiæ sensitiuæ propriæ, licèt absolutè quantum ad suam entitatem realem distinguantur ab eis; magis quam ipsa inter se. Circa quod sciendũ quod sensibilia communia media sunt inter sensibilia propria, quæ immutant sensus proprios per se, & primo, & sensibilia per accidens quæ nec per se, nec primò immutant sensus, quia sensibilia communia non immutant per se sensus proprios, quia faciunt ad differẽtiam immutationis: aliter enim immutat magnitudo magna, & parua, & vnum quam multa, & circulare, quam triangulare, & quiescens, & motum, sed non faciunt ad substantiam immutationis sensus proprij, nisi mediante sensibili proprio, & ideo secundum illa non debet sumi aliqua potentia sensitiua propria.

Ad tertium. 6.

Ad aliud dicendum quod tactus est plures sensus secũdum speciem, non autem secundum genus, ideo sunt tantum quinque genera sensuum, sicut sunt quinque genera potentiarum, licèt non sint nisi quatuor gradus viuentium. Ita in proposito, quia vnus sensus super aliũ non constituit distinctum gradum tangentium: vel potest dici quod tactus est vnius generis

Quomodo sensus tactus est vnus. vide q. 2.

neris Physici: talia autem non solum sunt illa, quorum vnum per se transmutatur in alterum sed etiam illa, quæ transmutantur in tertium; omnes enim qualitates tangibiles sunt transmutabiles in mixtum: vel potest dici quod habet vnum genus propinquũ innominatum, quod potest dici qualitas tangibilis, sicut omnes sensus habent vnum genus propinquum innominatum, quod potest dici sensus in communi.

Ad Quartũ. Ad aliud dicendum quantum ad modum immutãdi, qui est realis in vtroque, gustus est tactus, quia gustabile tangit realiter organum, vel medium gustus, & gustatur tangendo; tamen quantum ad obiecta formalia sunt diuersi sensus, sapor enim est obiectum sensus gustus, qui quidem sapor est qualitas secunda causata à primis; sed obiectum tactus sunt qualitates primæ. Aliter etiam posset dici quod gustus est quidam tactus ratione medij requisiti vtrobique, quod est idem re, scilicet corpus humidum, gustus enim capit saporem mediante humido, seu humore saliuali coniuncto; tactus etiam fit mediãte aëre, vel aqua, quando extrema tangentium se, non sunt sicca, vt dictum est supra, tamen illud dictum medium in tactu est accidentale, non autem in gustu vt dictum fuit supra.

7. *Gustus, & tactus quomodo duo sensus?* *Quæst. 4.*

ANNOTATIONES in quæstionem sextam.

I. CONCLVSIO.

Quinque sunt tantum sensus externi, quorum sufficientia ostenditur.

Respondeo quod probatio philosophi non est à priori, quia probat ex numero organorũ, &c. philos. 2. de an. ex tex. 128. & sequentibus probat tantum 5. esse sensus externos, idque à posteriori, vt ait Doctor hic: in hoc sensuum numero conueniunt omnes Philosophi, & Theologi, etsi aliter, & aliter à variis deducatur eius sufficientia. Scotus vt videtur cæteris clarius rem explicat, nec multum differt in hoc à *D. Th. 1. p. q. 78. art. 3.* Modus dicendi ipsius consistit in hoc discursu; quia quinque tantum sunt sensibilia, quæ diuerso modo per se immutant sensus, & nullum eorum à pluribus sensibus percipitur; ergo tantum sunt quinque sensus. Antecedens probatur quia quoddam obiectum purè intentionaliter immutat sine actione materiali comitante, & sic est obiectum visibile: aliud intentionaliter, sed cum materiali immutatione in ipso, & si hæc est tantum latio, erit obiectum audibile, si alteratio, erit odorabile, quod ordinariè calefit antequã percipiatur; & ideo, vt ait Doctor hic, hyeme odorabilia parum spirant odoris; aliud verò obiectum immutat intentionaliter,

ANNOT I. 1. a *Text. 128. Secundum Græcos hic textus est initium tertij libri.* *Deductio numeri quinque sensuũ.*

ter, simul cum immutatione subiecti, seu organi, & si hæc immutatio est per eãdem qualitatem sensibilem, est tangibile, si per aliam, erit gustabile, cuius intentionalis immutatio, comitẽ habet humectationem, seu humorẽ salivalem, & hinc est, quod aliquando (vt hic aduertit Doctor) dulcia sapiunt vt amara, quia humor ille talis est, vt contingit in febricitantibus. Hic discursus satis probabilis est, neque hic dari potest conuincens, vel euidens (quidquid dicant quidam interpretes Arist. qui putant tres ab eo pro hoc adduci demonstrationes) vt ostendit. *Tolet. c. 3. q. 1. Commbr. 3. de an. c. 1. q. vn.* ab hoc discursu recedentes, alium vt videtur minus probabilem sequuntur.

Tolet. Conimbr.

Obiectiones contra quinarium numerum sensuum expediuntur.

Arguitur primò, pauciores esse sensus quã quinque. *Arist. 2. de an. cap. 10. & 2. de partibus 3.* ait quod gustus est quidam tactus. Secundò, vna potentia motiua est in omnibus membris, ergo idem, & vnus sensus in omnibus organis. Tertiò, vnus intellectus sufficit ad omnia intelligibilia, ergo. Quartò, tot sunt sensus quot insunt animalibus perfectis ex *Arist. 2. de an. cap. 12.* Sed quibusdam perfectis non insunt quinque, quia talpæ non vident ex eodem. 1. *de hist. animal. cap. 9.* balenæ etiam non vident; sed musculo pisciculo duce vtũtur ex *Plin. lib. 9. c. 62.* vnde est illud Claudian. *l. 2. ad Eutrop.*

Arist. 2. 1. *Plinius.*

Immensumque pecus paruo
moderamine caudæ
Temperat, & tanto coniungit
fœdera monstro.

Ad primum communis interpretum Arist. est tactum à gustu realiter distingui. Ita ipse habet. *2. l. tex. 112. & l. 3. cap. 1.* quod primo patet ex diuerso obiecto. Secundò, ex diuersa immutatione vt visum est. Tertiò, ex diuersitate organi, quia tactus est per totum corpus. Ad locum Arist. sensus est, quod gustus est quidam tactus suppositiuè, quia semper supponit tactum.

Arist. Tactus à gustu realiter distinguitur.

Ad secundum potentia motiua eodẽ modo mouet membra, & alia externa, & operationes sensuum, habent obiecta specie diuersa, & modos tendendi specie diuersos, ita quod operatio vnius sensus nullo modo tendere possit in obiectum alterius; ex quibus arguitur distinctio specifica in sensibus, non autem in motiua potentia.

Ad tertium quæ sparsa sunt in inferioribus, vniri contingit in superiori; cum ergo intellectus sit longè superioris ordinis sine multiplicatione, in omnia intelligibilia, & sensibilia tendit. Ideo enim organum non potest recipere species omnium sensibilium, quia requirit determinatam dispositionem ad recipiendum sensibile sine materia, & non potest habere illud simul cum materia, regulariter loquendo, de quo dixi *q. præced.* & videndus est *Doctor. 2. d. 3. q. 8. ad 5.* at intellectus non est organicus, vt docet

5.

Scotus. Text. 11. 14. 16. 19.

Arist. 3. de anima, & sic non requirit vllam determinatam dispositionem ad hæc vel illa intelligibilia recipienda, sed recipit omnia, & non oportet ipsum esse non tale realiter, quale illud est quod recipit intellectualiter, sicut contingit in sensu; potest enim intelligere se, habitus, & actus, sibi inhærentes, quia talia recepta intelligibiliter, non petunt oppositam dispositionem enti intelligibili reali, vt species coloris in oculo, petit oppositam dispositionem, ad colorem realem, & ideo oportet potentiam sensitiuam communiter denudari à suo sensibili ex *phil. 2. de anima.*

Quare vnus sensus nō cognoscit omnia sensibilia?

Arist. Text. 71. 121.

4. Ad quartum tantum vult Arist. tot esse sensus, & nō plures, quot in perfectis animalibus inuenimus. sufficit ergo in perfectissimo, nempe in homine, tantum reperiri quinque, vt absolutè negemus esse plures.

Talpa habet visum imperfectum.

De talpa *Simplic. & Philopon. 2. de anima, Albert. l. 22. de animal. cap. vlt.* putant eam habere visum imperfectum. Probat Albert. quia alimenta quærunt. Hæc probatio parū valet, quia odoratu possent quærere. Puto tamen verum dicere hos authores; quia vt admittit Arist. citatus, habent oculos cute obductos. Præterea vidi Louanij facta magna inundatione, talpas natantes versus terrā non inundatam, quod non possent facere sine visu: si enim cæcus in mari natet, non sciet an versus terram, vel altum mare se conuertit. Itaque Arist. fortè negauit talpæ, tantum visum perfectum; si etiam imperfectum negauit, negetur & ipse.

Balena videt & musculo vtitur.

Quoad balenam *Conimbr. supra* dicunt non omnino carere aspectu sed graui superciliorum pondere obrui oculos, ne vada videat; & ideo vtitur illo pisciculo, nulla ratione probāt. Probari potest, quia alioquin frustrà natura dedisset oculos, quos balenæ dedit.

Illud certum est, omne animal habere tactum. Ita *Arist. de sens. & sensibili cap. 2. & 3. de animal. cap vlt. & l. 2. text. 17.* nonnulla carent gustu, scilicet imperfecta; ex eodem loc. cit. oppositum tamen est probabile; ex eodem *2. de part. cap. 17. & 3. de anima tex. 64.* & experientia facit, quia omnia animalia discernunt alimenta sibi congrua à nociuis: ad hoc pro alia parte, diceretur imperfecta sapidis non mutari, sed calidis, & humidis, & per tactum ista discernere; animalia perfecta habent omnes sensus, & de piscibus probat *Arist. 4. de hist. 8.*

Arist.

Arist.

II. CONCLVSIO.

In perfectione, visus est primus, auditus secundus, olfactus tertius, gustus quartus,

ORdo sensuum in nobilitate, &c. Resolutio Doctoris hic est communis: adde eius rationi de visu, quod eius obiectum est inter sensibilia perfectissimum, quódque ad maiorem distantiam attingit, quam alij sensus; ad auditum etiā ade

Annot. II. b 5.

de quod eius organum est subtilius, quia aëreum.

Ordo sensuũ in perfectione.

Obiicies primò, hinc sequi auditũ esse perfectiorem visu, quia huius organũ est aqueum. Secundò, videtur auditum esse cæteris imperfectiorem, quia eius obiectum est qualitas transiens. Ad primum, mixtũ illud non est semper nobilius, in quo prædominatur elementum nobilius, sed in quo est perfectior mixtio. Ad secundum, etsi in esse qualitatis, sonus sit imperfectior, in ratione sensibilis, & modo immutandi, perfectior est aliis tribus sensibilibus.

II. CONCLVSIO.

Homo in sensibus absolutè excedit alia animalia.

PEtes vtrum sensus perfectiores sint in homine, quã in brutis; videtur quod in brutis iuxta illud vulgatum.

Nos aper auditu, lynx visu, simia gustu
Vultur odoratu, præcedit aranea tactu.

6. Tenendum tamen in omnibus sensibus hominem superare cætera animalia absolutè, etsi secundum quid excludatur ab aliquibus. *Arist. 2. de anima.* De tactu patet iuxta omnes eius conditiones, de quibus *Arist. 2. de an. cap.* 10. & quia homo habet perfectius temperamentum primarum qualitatum, & sic est magis denudatus à qualitate tangibili excellenti, & per consequens, melius illa percipit. De gustu eadem ratio valet, quia cum tactu multum conuenit, & hominis complexio perfectior indiget meliori cibo, & proportionato gustu discretiuo alimenti. In odore exceditur à vulture, & cane secundum quid, scilicet, quoad facilitatem vel ad maiorem distãtiam, sed perfectius odorandi organum habet homo. quia tamen est iuxta cerebrum frigidum obturantur odorandi viæ, distillatione cerebri: & quo humidius, & frigidius est cerebrum, eò minus bene odoratur. *Vide Albert. l. 2. de anim. cap.* 13. hinc qui acutius olfacit, hebetioris est ingenij, quia habet cerebrum siccius.

Arist. Text. 94. & seq. & 1. de hist. animal. 15.

Arist.

7. Præterea quia bruta tantum percipiunt odores iunctos saporibus, sed homo alios perfectiores, quales sunt florum, & aliorum multorum, quæ delectant, quia temperant frigiditatem cerebri, vt ait *Arist. de sens. & sensibili cap.* 3. De auditu, patet in homine esse perfectiorem, quia percipit sonorum differentias, non tantum naturales, sed etiam artificiales, habètque organũ subtilissimum. Idem eadem ratione de visu dicendum, & de omnibus probatur, quia natura sensitiua in homine coniuncta est rationali, & sic est perfectior quam in bruto; quoad aliquos sensus, tamen (vt dictum est) excedunt bruta quædam ex indispositione organorum corporis humani, & quia operationes vnius membri, quãdoque impediunt operationes aliorum, per quod patet ad vulgatum illud: Quod

Sensus hominu. brutorum perfectiores.

si quis teneat brutorum quorundam sensus aliquot esse absolutè perfectiores, nihil est quo conuinci possit.

8. *Qui sensus magis ad scientiam deseruiunt*

Petes secundò, qui sensus perfectiores sunt ad scientiam acquirendã. Respondetur odoratum, & gustum parum deseruire: inter alios tres, qui deseruiunt, visus excellit. Prima pars experientia patet. tactus excedit visum vniuersalitate subiecti, quia diffusus per totum corpus, & quando est perfectus, arguit bonum temperamentum, & complexionem totius corporis, & ideo dicit *Aristot.2.de an.text.94.* molles carne esse ingeniósos, cuius ratio est, vt explicat *D.Th.lect.3.* quia mollities arguit bonam complexionem, & organorum dispositionem. At visus excedit vniuersalitate obiecti, quia cælestia, & terrestria, sensibilia propria, & communia sentit; idque facilius, distantius, & immaterialius, ideo maximè deseruit inuentioni, auditus autem maximè aptus est ad disciplinam, quia percipit voces explicantes conceptus. Vide longiorem discursum de his apud *Suar.3.de an.c.19.*

Arist. *D.Thom.* *Molliores carne, ingeniosiores.* *Suarez.*

III. CONCLVSIO.

Quinque sunt sensibilia communia, & per se capiuntur à sensibus, an vero per propria necne, incertum.

ANNOT. III. 9. *Arist.*

A *D secundum, magnitudo & figura non differunt à propriis sensibilibus, &c.* Pro intellectione huius, Nota ex Aristot.2.*de an.cap.6.* quod sensibile est triplex, proprium, quod vno tantum sensu, & sine errore percipitur, vt color; commune, quod à pluribus per se, vt motus à visu, & tactu; per accidens, quod per se nõ mouet sensum, sed prout vnitur sensibili proprio, vt substantia. Secundo Nota ex eodem quinque esse sensibilia communia, motum, quietem, numerum, figuram, magnitudinem. Ad rationem sensibilis communis sufficit pluribus sensibus cognosci, nec requiritur quod omnibus cognoscatur. Quidam reiiciunt motum, & numerum ab hoc numero, negantes eos à sensu percipi posse. Sed verius est sub sensum imperfectè cadere: sentio enim aquam transeuntem, & manentem. Verum est, quod motus secundum collationem partium præteritarum cum futuris, non est sensibile, sed tantum intelligibile. Similiter numerus vt dicit replicationem vnius post alium, non percipitur à sensu, sed vt dicit plura discreta, v.g. tres panes, à sensu etiam bruti percipitur. Quies vero eatenus cognoscitur à sensu, quatenus modificat immutationem eius, vt rem apprehendat cum consistentia, non cum motu.

Quinque sũt sensibilia cõmunia. *Quomodo percipiuntur sensibilia cõmunia*

10. Circa id quod Doctor hic ait: sensibilia communia esse media inter propria, & per accidens; varietas opinionum est an imprimant species in sensus; & affirmat *Iandun. 2. de anim. q.18.* imprimere species communes in sensus, qua sensus, non quà tales, vel tales sensus;

Iandun.

ſus. Hoc falſum eſt, quia motus cognoſcitur à viſu qua talis ſenſus, ergo non per immutationem ſenſus vt ſic. Alij dicunt ſenſibilia communia imprimere proprias ſpecies in eos ſenſus, qui ea percipiunt, *Albert. 2. de anim. text. 3. cap. 5.* & tribuitur Scoto 4. *d.* 12. *q.* 3. *n.* 37. ſed falſo vt intuenti literam eius patet, quia ibi nil de hoc reſoluit.

Albertus.

Scotus.

Alij tenent non imprimere *D. Th. 1. p. q. 17. art. 2. & q. 78. art. 3. ad 2.* & ratio eſt, quia non poteſt ſenſibile commune imprimere ſpecies eiuſdem rationis, in omnes ſenſus à quibus percipitur, quia ſenſus diuerſi actuari nequeunt ſpeciebus eiuſdem rationis, quia organum cuiuſque ſenſus, eiuſque temperamentum, commenſurantur ſuo proprio ſenſibili, eiuſque ſpecie, & hac ratione colligitur numerus ſenſuum: vt ſupra oſtenſum eſt; neque poteſt ſpecies diuerſas imprimere, cum ſit vnum, & idem ſenſibile & eodem modo agens.

D. Thom.

11. Sed ſi nullas ſpecies imprimunt ſenſibilia communia, explicandum eſt quomodo percipiuntur à ſenſibus, pluſquam ſenſibilia per accidens. Pro hoc Nota, quod vnitas ad numerum reducitur, & diſtantia ad magnitudinē. Magnitudo igitur à quolibet ſenſu percipitur per modificationē ſpeciei proprij ſenſibilis, quia vt ſenſibile proprium agat, requirit quantitatem, & ſic in productione ſuæ ſpeciei, includit repræſentationem magnitudinis, ſeu quantitatis; & quia hæc non eſt ſine figura, repræſentatur ſimul figura. Reliqua tria communia aliter cognoſcuntur: viſus percipit ea per coaptationem ad ea quæ per ſe ſentiuntur. ſic numerus videtur, quia plures ſpecies imprimuntur: motus, quia res mota cernitur propior, vel remotior ab aliquo alio corpore: ideo nauigans non videt motum, ſi nihil videt à quo magis vel minus diſtet. Videri etiam poteſt motus continua variatione ſpecierum viſibilium. Quies videtur rem videndo in eadem diſtantia, & conſiſtentia. Tactus numerum ſentit quatenus à diuerſis ſenſibilibus afficitur, motum vt à pluribus eiuſdē tangibilis partibus ſucceſſiuè tangitur: quietem contrario modo; tres alij ſenſus eodem modo numerum ſentiunt; figuram fortè nullo modo: motum difficile ſentiunt, niſi quatenus corpus ſonans, vel odoriferum ſucceſſiuè approximatur, vel remouetur. Sed guſtus nihil horum diſcernit.

Quomodo repræſentatur magnitudo & figura

Motus, numerus, quies, quomodo à ſenſibus cognoſcuntur? & an ab omnibus.

Sic ſenſibilia omnia cognoſcuntur, ſine ſpeciebus ab ipſis impreſſis per modificationem ſpecierum propriorum ſenſibilium.

12. Iſte modus dicendi probabilis eſt, ſed cum admittat ſenſibilia communia cooperari ad ſpecies proprij ſenſibilis, videtur æquè probabile, quod imprimant proprias ſpecies imperfectas, ſubordinatas ſpeciebus propriis; & hæ poſſunt eſſe eiuſdem rationis, in diuerſis ſenſibus, ſicut & illa modificatio; quia ſenſus non his, ſed

Senſibilia communia, an ſpecies proprias habeant

propriis sensibilibus commensurantur, per quod patet ad rationem oppositæ sententiæ. Hæc notare volui pro notitia communium sensibilium.

QVÆSTIO VII.

Vtrum ratione huius, quod dicitur in litera: quod idem est actus sensibilis, & sensitiui; *actio & passio sint idem actus, siue motus?*

ARGVITVR quod sic: secundum philosophum *idem est actus motiui, & mobilis*, actus actiui est actio in mobili, actus est passio, ergo, &c. Præterea actio est in patiente, sed si actio non esset idem quod passio esset contraria sibi, & sic non esset in patiente, cum contraria non possint esse in eodem, ergo est idem, quod passio. Probatio maioris, quia si actio esset in agente, cum fundetur in motu, tunc agens in quantum agens moueretur, quia illud mouetur, in quo est motus, consequens est falsum, ergo & antecedens.

Præterea phil. probat 5. *Phys.* quod ad actionem, & passioné, non est motus, quia ad motum non est motus, sed ista probatio non valeret, si actio, & passio non essent motus, ergo, &c. Præterea actio est duplex vt dicitur 9. *met.* vna transiens in materiam exteriorem, & alia immanens. Præterea actio cum motu est continua, & per consequens successiua, sed omne successiuum, aut est tempus, aut tempore mensuratum, ergo & talis actio, sed non potest esse tempus, quia est in genere quantitatis, ergo est tempore mensuratum, sed omne mensuratum tempore est motus, ergo, &c.

Præterea potentia actiua, & passiua sunt essentialiter distinctæ, sed potentiarum diuersarum sunt diuersi actus essentialiter; ergo & actus talium potentiarum sunt essentialiter diuersi actus, potentiæ actiuæ, est actio, & passiuæ potentiæ est passio, ergo &c. Præterea ignis agens in duo ligna, aut agit vnica actione, aut duabus; si vna, aut illa erit in agente, & sic habeo propositum; si in passo, tunc erit in duobus lignis, & sic sequitur quod vnum accidens numero erit in duobus subiectis, quod est inconueniés: si auté duabus actionibus agit, puta calefactionibus, tûc idem agens numero habebit plures actiones numeró differentes & eiusdem speciei.

Præterea si actio est in passo, ita quod actio, & passio sint idem motus, sequuntur illa tria inconueniétia posita in 3. *Physicorum*, quod diuersorum specie sit idem actus specie, & numero, quia actiuû, & passiuum specie differunt, similiter doctio erit doctrina, & actio erit passio; & vlterius, quod agere erit pati. Præterea si actio, & passio sunt idem motus, accipiamus vnum motum singularem, verum est, quod hic motus erit passio; hoc autem est inconueniens; ergo, &c.

RESO

RESOLVTIO.

Actionem, quae est praedicamentum esse in agente, explicatur quomodo, & quando sit in patiente sicut passio & idem cum passione vide Doctorem 4. d. 13. q. 1.

a RESpondeo. Dico duo, primo quod actio, secūdum, quod est praedicamentum est in agente. Secundò, quod aliquo modo actio; & passio sunt in patiente. Probatio primi sic: relatio non separatur à fundamento suo, vel à ratione fundandi: aliqua autem relatio, vt de secundo modo fundatur super actionem, & passionem sicut relatio calefacientis ad calefactum, patris ad filium, vel saltem rationes fundandi istas relationes sunt actio, & passio, vel secundum esse sicut in patre, & filio; vel secundum fieri vt in calefaciente, & calefacto, vel secundum factiuum ad faciendū, sicut calefactiuum ad calefactibile, vt patet. 5. *met.* ergo talis relatio non potest separari ab actione, & passione subiecto; sed talis relatio est in agente, vt est agentis ad patiens vel in patiente, quae est patientis ad agens; paternitas enim est in patre, filiatio in filio, ergo & actio est in agente.

Praeterea omnis respectus realis est in eo, quod realiter refertur per eum, licèt hoc non oporteat de respectu rationis, sicut patet de scibili, quod non refertur ad scientiam, sed scientia ad scibile. Actio autem est respectus realis agentis ad patiens, ergo est in agente sic relato. Probatio minoris per Boëtium de Trinitate dicentē, quod septem praedicamenta non dicūt res absolutas, ergo formaliter important respectum realem, illo autem respectu refertur agens ad patiens; ergo, &c.

Septem praedicamēta relatiua secundū Boetium 4.d.13.q.1.

Praeterea impossibile est aliquod causatum fieri de non agente agens, nisi immutetur ad aliquam formam in eo existentem, forma enim secundum quod est mutatio, est in eo, quod mutatur, sed illa mutatio non est ad formam absolutam, quia de non agente non fit aliquod agens per aliquid existēs in eo absolutum. Sed certū est quod non fit agens formaliter, nisi per actionem, ergo actio est forma respectiua existens in agente.

De non agente nō fit agēs per absolutū.

Praeterea nouem genera accidentium habent esse in subiecto, in hoc differunt à substantia, sed relatio habet in subiecto esse, licèt in respectu ad terminum, actio est de illis, ergo habet esse in subiecto, & secūdum suam rationem formalem est in subiecto; non autem potest dici quod sit formaliter in patiente, quia accidens existens formaliter in subiecto denominat ipsum, & ideo si esset actio formaliter in patiente, patiens diceretur agens, sicut paries dicitur coloratus, in quo est color formaliter; hoc est falsum, sed solum agens denominatur ab actione, ergo est in eo, sicut in subiecto.

Praeterea creatio est actio in

 creante,

creante, ergo similiter actio agentis creati est in agente. Probatio antecedentis, quia si esset in creatura, cum creatio passio non differret à creatura, tūc creatio actio non esset prior naturaliter creatura, hoc autem est falsum, quia est eius causa; consequentia patet, quia sicut se habet agens increatum ad suam actionem, ita agens creatum ad suam per authoritatem Auicen. dicentis, quod secundum aliquos mouere, motio, & motus sunt idem secundum essentiam; sed secundum veritatem hoc est falsum, quia mouere non dicit respectum motus ad mouentem, vt dicunt, sed mouentis ad motū, vt passum: nec motio dicit respectum mouentis ad passum, sed passi ad mouens; mouere autem est agere, ergo agere est respectus agentis ad passum, non è conuerso, vt dicunt alij.

Quid actio, passio, & motus?

b Dicendum est ergo secūdum prædicta, quod actio est respectus quidam agentis ad passum, in agente existens, & passio respectus quidam patientis ad agens in patiēte existens; *b* motus autem est forma fluens materiæ, inter vtrumque, vel est fluxus formæ secundum quod ponit istos duos modos intelligendi motum Commentator. 3. *Phys.* & dicit ibi, quod iste secundus modus est famosior, sed primus est verior; secūdum primum modum, motus est in genere sui termini, vel formæ: motus autem secundum alium modū est in genere ad aliquid in primo modo relationis, quæ sumitur secundum numerum, vel vnum, quia respectu termini à quo importat talis fluxus multiplex respectu termini ad quem, vnitatem. Est autem intelligendum propter conclusionem principalem, quod respectus; quoad præsens est in duplici differentia. Est enim quidam respectus intrinsecus adueniens, qui de necessitate aduenit positis extremis, & talis tantum est de genere relationis, sicut positis duobus albis de necessitate sequitur similitudo. Similiter posita actiua, & passiua generatione in facto esse, de necessitate ponitur paternitas, & filiatio. Alius est respectus extrinsecus aduenieś, qui non ponitur de necessitate positis extremis: talis est respectus importatus in quibuslibet aliis prædicamentis relatiuis; posita enim re quandali, vel temporali, & tempore, non de necessitate ponitur quando, sed requiritur vel adiacentia temporis ad tēporale. Hoc viso sciendum quod agens potest comparari, vel ad terminū productum, siue sit in fieri, siue in facto esse, vt calefaciens ad calefactionem, siue ad calorem, quod est idem, quantū ad hoc. Tunc sic includit relationem, vel refertur ad ipsum productum relatione quæ est de genere ad aliquid, non enim posito igne agente absolutè & lignis de necessitate sequitur calefactio, vel talis relatio, sed requiritur appropinquatio extremorum; non est ergo de genere, *ad aliquid*, sed de genere actionis; talis ergo respectus extrinsecus adueniens quæ est agentis

Respectus intrinsecus, & extrinsecus, explicantur, de quo 5. d. 13. q. 1.

agentis ad patiens, in agente existens est actio quæ est prædicamentum, & simile est de passione.

Quantum ad secundum argumentum, est sciendum, quod actio quædam est de genere actionis, & ista est propriè dicta actio, de qua dictum est immediatè; & est quædam actio acta vel producta, quæ non est de genere actionis, sicut intelligere, & velle, sunt quædam formæ absolutæ non de genere actionis, sed sunt actæ vel productæ per actiones intellectus, & voluntatis, quæ sunt de genere actionis. Istam diuisionem ponit Simplicius super prædicamenta; quærens quare facere ponitur prædicamentum, & non factio. Et respondet quod hoc ideo est, quia factio dicitur de actione, & effectu actionis: vtrumque enim dicitur actio, & factio, & effectus eius. Certum est autem quod effectus actionis est actio non quæ est prædicamentū, sed facta. Commentator etiam 3. *Phys.* dicit quod agens, & patiens, & actio, & passio differunt, sed actio facta inter illa est eadem secūdum authoritates; ergo ista est quędam actio facta in patiente quæ differt ab actione, quæ est prædicamentum. & de hac actione facta loquitur philosophus 2. *de anima*, dicens, quod ideo, quod imprimitur à sensibili in sensum, est actio. Certum est autem quod non imprimitur in ipso aliquid de genere actionis, sed eius effectus, qui est in sensu imprimitur; ergo est aliqua actio acta præter illam, quæ est de genere actionis.

Effectus actionis actio acta.

Actio acta in patiente.

Sed potest quæri quare sic nominatur? Respondeo quod actio, quæ est de genere actionis est respectus in agente tantum, quia latens nos quantumcumque de se manifestatur, per effectum quæ est actio acta, & quia sic res nominamus in aliis, sicut per sensum apprehendimus, vt communiter dicitur; ideo, &c. Ponitur exemplum de charitate, quæ licèt sit habitus nobilis, quia tamen est latens in anima, nominatur per effectum, qui est dilectio. Est ergo duplex actio secundum iā dicta; sed actio acta, est illa, quæ est in patiente, quia est effectus actionis propriè dictæ, & ideo non est actio prædicamentum, quæ est in agente; non enim est causa suiipsius: & differunt in hoc quod actio, quæ est prædicamentum, est secundum quam, vel per quam ab aliquo est aliud: actio autem acta est secundum quam aliquid est ab aliquo; esse autem à quo, est aliud, & quod est ab alio, sunt rationes oppositæ, nec eidem possunt conuenire, sicut idem per se non potest esse producens & productum, pater, & filius respectu eiusdem, pater enim est, à quo est filius, & filius qui est à patre. Non est ergo verum quod dicunt aliqui, scilicet quod motus vt est ab agente est actio, nisi intelligatur de actione acta, quæ est effectus actionis, hoc enim est proprium producto, vt productum est, per actionem, esse ab alio; sed potius debet dici è conuerso quod actio

Actio prædicamentum, & actio acta describūtur.

actio est à qua, vel per quam ab aliquo est aliud.

Ad primū. Ad primum dicendum quod verum est quod idem est actus motiui actiuè, qui est actus passiui, vel mobilis formaliter: sed ille actus non est actio, quæ est prædicamentum quæ est in agente formaliter, sed est actio producta effectiuè ab agente.

Ad secundū. Ad secundum dicēdum quod actio acta est in patiente vt dictum est, non autem illa, quæ est prædicamentum. Ad probationem dicēdum, quod actio illa, quæ est in agente non est motus, ideo non sequitur, quod omne agens in quantum huiusmodi moueatur, sed potius quod sit motiuum.

Ad tertium. Ad aliud dicendum quod consequentia Philosophi non tenet per illud medium, quod actio sit motus, sed tenet per simile sic. si ad motum non est motus, ergo à simili, ad actionem non est actio, ex qua consequenter vlterius sequitur: ad actionem non est actio, ergo ad actionem non est motus, quia actio est causa motus effectiua, vel formalis, qua agens agit, vel dicitur agens. Vlterius dicitur per hoc quod esset processus in infinitum in actionibus, quia si ad actionem esset motus, cum istius motus actio sit aliqua causa, oporteret præsupponi aliam actionem, aliam ab illa, ad quam esset ille motus, & tunc quæram de illa actione, quæ est causa illius motus, vtrum ad illam sit motus, vel non? si non; eadem ratione, nec ad primum; si sic, erit processus in infinitum.

Præterea tenet per locum à minori consequentia Philosophi; quia cum motus sit actus potentiæ passiuæ, si ipsa potest exire in actum suum, qui est motus sine motu præcedente, multo fortius potentia actiua potest in actum suū, qui est motus, sine motu præcedente.

Ad quartū. Ad aliud dicendum quod Philosophus non intendit ibi distinguere actionem, quæ est prædicamentum in illos duos, ita quod vterque sit de genere actionis, imò vterque modus ibi positus, est extra genus actionis, vtraque enim actio tam manens in agente sicut intelligere, & velle, quam transiens, est actio producta: sed differentia est, quantum ad hoc, quod talium actionum quædam est perfectio agentis, licèt non secundū quod agens est, sed secundum quod perfectibile est, ita quod idem secundum diuersas rationes sit agens, & recipiens, quædam autem est perfectio extrinseca operantis sicut transiens.

Actio immanens, & transiens differunt.

Ad quintū. c Ad aliud dicendum quod actio, quæ est prædicamentum quæ est respectus extrinsecus adueniens, manens in agente non est successiua, quia mensuretur tēpore, vel sit tempus, sed tantum quia coëxistit tempori, ex consequenti quia coëxistit motui, cuius est causa, & manet cum motu, non tamen est motus, quia nihil est causa suiipsius; & motus mensuratur tempore, non tamen oportet, quod propter hoc illa actio mensuretur tempore, sicut angelus coëxistit tempore.

Actio an mensuretur tempore?

ANNO

ſtit tempori, non tamen menſuratur tempore.

ANNOTATIONES in quæſtionem ſeptimam.

CONCLVSIO I.

Actio non eſt abſolutum vt conſtituit prædicamentum, ſed reſpectus extrinſecus & in agente.

ANNOT. I. 1.

Text. 138. 139. Ariſt. Scotus.

RESpondeo, dico duo, primo, quod actio ſecũdum quod eſt, &c. *Philoſophus* 2. *text.* 138. *& ſeq.* ait actum ſenſibilis, & ſenſus eſſe eundem, & actionem paſſionémque eſſe in patiente. Pro huius rei explicatione notandum *ex Doct.* 4. *d.* 13. *q.* 1. *num.* 12. actionem variè ſumi, primo pro operatione, quæ tamẽ eſt qualitas, vt oſtendit. 1. *d.* 3. *q.* 6. *num.* 31. *& q.* 9. *num.* 10. Secundò, pro reſpectu producentis ad productum totale, vt patris ad filium. Tertiò, pro reſpectu inducentis ad inductum, vel educentis ad eductum, & iſti reſpectus ſunt intrinſeci, quia poſitis fundamento & termino neceſſario reſultant. Quartò, ſumitur pro re acta, includendo reſpectum, quem explicat hoc quod eſt eſſe ab alio, quod colligitur ex Phil. 3. *Phyſ.* & tenet Simplicius hic citatus à doct. Quintò, pro reſpectu tranſmutantis ad tranſmutatum, & in hac ſignificatione conſtituit prædicamentum actionis, quia in prima acceptione eſt forma abſoluta, in ſecunda & tertia eſt de genere relationis, in quarta eſt in genere quantitatis, vel qualitatis ſecundum connotatum, idque colligitur ex phil. iam citato, vbi ait quod *actio eſt opus & finis actiui*, id eſt, res acta. Vnde cum ibi dicat Philoſophus actionem eſſe in paſſo, ſumit eam pro connotato illius finis & operis, quod idem eſt ac res acta, vel pro reſpectu eius, qui eſt eſſe ab hoc, & ſic eſt paſſio. vid. *Doct. ſupra à num.* 13. oſtendẽtem hoc eſſe de mente phil. de quo latius agit 3. *Phyſ.* exponendo *text.* 18. *& ſequentes.*

Text. 22. Actio quintupliciter ſumitur.

Text. 19. Ariſt.

Scotus.

Text. 15. 18. 22.

Ex quibus ſequitur quod quinta ſignificatione conſtituit prædicamentum actionis. Prætereà 5. *met.* diffinitur potentia actiua quod ſit *principium trãſmutandi aliud inquantum aliud*, ergo tranſmutatio erit actio; productio autem vel eductio formæ ſubſtantialis, nón erit tranſmutatio, quia hæc non reſpicit aliud in quantum àliud, ita vt ſic maneat, ſed potius de vno facit aliud.

Quid eſt potentia actiua.

Secundò, notãdum ex *Doct. ibidem num.* 5. actionem non eſſe formam abſolutam, tum quia ad eam eſſet actio, & ſic proceſſus; tum etiam, quia ſi poneretur in agente, hoc prius ſe moueret quam aliud, quod eſt abſurdum, ſi verò in paſſo hoc, prius moueretur forma abſoluta actionis, quam quantitate vel qualitate: tum tertiò quia Boëtius de Trin. tenet ſeptem vltima prædicamenta non eſſe res abſolutas; ex quo ſequitur actionem eſſe reſpectum, quia non datur medium, pro quo.

Actio non eſt abſolutum. 2.

Boetius.

Respectus intrinsecus & extrinsecus, quomodo differunt?

Tertiò, notandum, respectum alium esse intrinsecum, alium extrinsecum: ille positis fundamento, & termino necessario resultat, vt positis duobus albis, similitudo, quæ impediri nequit: hic non ita, sed requiritur applicatio vnius ad aliud, vt positis locabili, & loco, non sequitur locatio nisi fiat applicatio, & positis veste & homine, non ponitur statim habitus, vel habere de quo *Scotus suprà num. 9. & 3. d. 1. q. 1. a.* 1. actio autem est respectus extrinsecus, quia positis agente, & passo, non resultat nisi approximentur: quod vero respectiua sit, præter supra allata, ex eo patet, quia intelligi nequit, neque concipi, nisi concepto eius termino. Præterea agens, & patiens sunt correlatiua; ergo & eorum abstracta; antecedens patet. 5. *met.* dicitur quod agens & patiens referuntur secundo modo relationis, de quo *Doctor. ibid. q.* 12. consequentia est clara.

Scotus.

Text. 20.

3.

Actio est in agente.

Nunc probatur conclusio Doctoris quoad primam eius partem, nēpe actionem vt constituit prædicamentum, sensu iam explicato, esse in agente, per suas rationes. Prima, quia relatio est in eodem cum suo fundamento, ergo & actio cum sua potentia. Secunda, actio realiter refert agens, ergo in eo est. Reliquæ rationes sunt claræ & efficaces, quibus adde primò, formā nō denominare nisi subiectum cui inest, ergo actio inest agenti, vel patiens erit realiter agens, actione sibi inhærenti. Secundò, in eodem non sunt respectus oppositi saltem ad idem, & vniuersaliter, actio & passio sunt huiusmodi, vel habent huiusmodi respectus annexos, ergo. Vide *Antonium Andream 9. met. q.* 4. *fabr. theor:* 41. *& Joannē Canonicum 3. phys. q.* 2. qui latius de hoc agunt.

Anton. Andr.

Ioan. Canon

Actio pro re acta, in passo, secundum Phil.

Secundam partem suadet, nempe actionem quodam sensu esse in passo, sumptam scilicet pro re acta. Quod verò sic sumatur patet ex primo notabili & ex Simplicio, & Commentatore à Doctore citatis. Per hoc patet ad argumenta quæ adducūtur ex philosopho; quia quando videtur dicere actionem esse in passo, loquitur de actione acta vnde 2. *de an. text.* 104. ait: *Atque vt actio passioque non in agente, sed in eo quod patitur sic & ipsius sensibilis actio in sensitiuo est.* Vbi expressè loquitur de operatione, quæ est actio acta manens in sensitiuo quod clarius habetur in translatione antiqua ibi. *sic sensibilis actus, & sensitiui, in sensitiuo est*: sed sensitiuum est agens, ergo si sumit actionem propriè dictam, in agente est. Sed de hoc non loquitur, sed de operatione, quæ est immanens; & sic in passo est quod est ipsum agens.

Soluuntur argumenta contra doctrinam datam de actione, & passione, earúmque subiecto.

Text. 20.

4.

Arguitur primò *ex Phil. tex.* 20. dicitur non esse inconueniens vt idem actu sit commune duobus, scilicet agenti, & patienti, quia agentis est, vt à

quo

quo, patientis, vt in quo: & adducit exemplum de doctione, quæ est à docente, sed est in discente. *Item 9. met.* habetur sic; *quorumque præter actionem est aliud quod fit, horum actio in eo quod fit est, vt ædificatio in eo quod ædificatur.* Item 2. *de anim. text.* 140. *sicut* (inquit) actio & passio in patiente est, non in agente, sic & ipsius sensibilis actio in ipso sensitiuo existit. Respondetur ista loca intelligi de actione quæ est operatio, vel res acta: quod satis iam ostendi ex ipso Philos. adductis eius locis, vt videtur, ad propositum, expressis, & exemplum de actione sensibilis, & sensitiui (vt habet translatio antiqua) quæ est in sensitiuo secundum Philosophum, satis demonstrāt loqui Philosophum de operatione, quia non est alia actio sensibilis, & sensitiui; species enim à solo sensibili producitur, exemplum de doctione est morale, quia docens nihil physicè efficit in discente: sed operationes discentis dicuntur docentis, quia ipse signa quædam exhibet quibus discens mouetur vt tales operationes cognitiuas efformet.

Text. 16. Arist.

Text. 140.

Quid docere, & addiscere?

Ad secundum locum malè citatur, quia non dicitur quod actio est in eo quod fit, sed actus: sed si poneretur actio, perinde esset, quia de re acta, seu de operatione transeunte ibi loquitur Philosophus, scilicet de ędificationis termino. Vide *Scot. in illum text. & Ioann. Andream 9. met. q. 4.*

Text. 10. 4

Ad tertium ille locus est potius ad oppositum, maximè iuxta translationem antiquam, vt iam dixi. Adde ibi Philosophū tantummodo disputare pro & contra, & nihil resoluere.

11. Arguitur secundò actio est motus 3. *phys. text.* 19. ibi. *cum igitur vtraque* (actio, & passio) *sit motus* & *text.* 21. id habetur clarè, sed motus est in passo 3. *phys.* 18. ergo. Respondetur procedit tātum de actione pro re acta: sed de distinctione actionis à motu, agetur cōcl. sequēti, & illa loca explicabuntur.

Arist.

Arguitur tertiò, actio est ens successiuum, saltem quando agens successiuè agit, ergo est motus, & per consequens, in mobili quod est passum. Respondetur mensurari actionem non tempore, sed æuo, quia respectus non est successiuum. Ita *Scot. hic ad vlt.*

II. CONCLVSIO.

Motus sumptus pro forma fluente est in prædicamento termini; sumptus pro fluxu formæ, in ad aliquid.

b MOtus autē est forma fluēs, &c. hic docet motū esse in prædicamento sui termini v. g. si est ad qualitatem, est in illo genere: si ad vbi, similiter est in vbi; sed intelligere reductiuè, & hoc sumēdo motum pro forma fluente, secundum Comment. Si vero sumatur, & secundum eundem, pro fluxu formæ, ait Doctor esse in genere, *ad aliquid*, hoc difficilè videtur, quia ille fluxus formæ, est passio, hæc autem est respectus extrinsecus adueniens 4. d. 13.

ANNOT. II 5. *Motus in quo prædicamento est?*

Actio & passio in quibus fundantur.

d.13. q.1. & d.43. q.5. ergo non est in *ad aliquid.* sed in proprio genere passionis. Respondetur ex ipso Doctore *q. 1. num. 16.* quod respectus fundatus super motum, est intrinsecus adueniens, quia motus est ipsa forma inducta, vel educta; respectus ergo passionis propriè dictæ fundatur super potentiam ad transmutari, sicut actio super potentiam ad transmutare, terminus autem non transmutatur per actionem, quia non supponitur ipsi, imò actio, & passio possent abstrahere à motu & mutatione, vt tenet Doctor 4. *d. 43. q. 5. num. 9.* Exemplum est de materia prima, cui simul tempore concrearetur forma, nam in priori naturæ tantum habet materia respectum producti ad Deum, qui est intrinsecus adueniens, in secundo instanti naturæ, quo informatur à forma, habet respectum extrinsecus aduenientem passionis, sine quo bene posset à Deo conseruari, quo casu habetur actio, & passio sine motu, vel mutatione, quia ibi non est transitus à priuatione ad habitum, vel formam, qui ad mutationem requiritur.

Actio & passio abstrahunt à motu, & possunt esse sine eo.

Contra, quia sequitur non esse ibi actionem, vel passionem, quia secundum Doctorem sunt respectus transmutantis, & transmutati, ergo vbi non est mutatio, non possunt esse. Respondetur Doctorem ibi pressè loqui de mutatione vt sumitur ab Arist. quatenus secundum eam res aliter se habet nunc quam ante; quo sensu requiritur subiectum præcedere formam tempore; at latius sumendo mutationem, & fortè iuxta Phil. sufficit quod subiectum sit prius natura, quam forma, vt mutetur, & patiatur, & in illud agatur. de quo optimè *Doct. 2. d. 1. q. 4. ad 5.* si tamen omnis prioritas receptiui tollatur, non erit actio nec passio: & ideo creatio actiua entis simplicis vt angeli, vel primæ partis compositi, non est actio, neque creatio passiua eorum passio, vt habet *Doctor. ibidem*; quia nulla est ibi mutatio.

Motus dupliciter sumitur.

III. CONCLVSIO.

Actio, passio, & motus realiter inter se differunt.

Hinc incidit dubium, vtrum actio realiter differat à passione vel motu? communis Thomistarum negat. Itē Suar. *2. tom. Met. d. 49. sect. 1.* habetur ex *Arist. 3. Phys. text. 19.* vbi cōparat actionem & passionem viæ Thebis Athenas, & Athenis Thebas, qui locus inquit P. Hurtado in *Phys. d. 11. sec. 4.* nullam expositionem admittit. Tenendum tamen hæc tria inter se realiter distingui. De actione & passione patet, quia sunt in subiectis realiter distinctis ex dictis, & alioquin idem esset realiter verberare, & verberari, & eadem ratione patet de actione comparata ad motum; quia hic tantum est in passo. De motu & passione suadetur, quia sunt in diuersis generibus. Præterea vbi nō est motus, nec mutatio secundum Arist.

6.

Arist. Suar. Hurtado.

Actio, passio, & motus realiter differunt.

Arist. sensuum, ibi est passio vt dictum est tertiò, & efficacius, quia respectus pasſionis non fundatur in motu, nec in termino actionis, vt optimè docet *Scot. q. d.* 13. *q.* 1. *num.* 16. quo casu non differret à motu, quia inseparabilis esset ab ipso secundum eundem. 2. *d.* 1. *q.* 4. sed fundatur immediatè in potentia pasſiua mutandi, ergo non est vnde identificetur motui. Quartò, si sumas motum pro fluxu formæ, erit respectus intrinsecus adueniens, vt dictum est; ergo realiter differt à pasſione, quæ est extrinsecus adueniens; si vero motus sumatur pro ipsa forma producta, vel educta, cum hæc sit substantia, quantitas, qualitas, vel vbi (quia ad hæc tantum datur motus secundum Phil.) nec pasſio in aliquo horum fundetur, sed in mutato; sequitur quod est distinctio realis inter ea & motum.

Scotus.

7. Ad locum Arist. dupliciter potest considerari via Thebis Athenas, & è contra: primo pro spatio interiacente, & certum est quod quantitas illa spatij eadem est, & quod vtraque via quoad hanc, est materialiter eadem, & quantũ ad hoc actio & passio sunt idem materialiter in motu; quia posito motu vterque respectus actionis & passionis resultat: qui tamen inter se & à motu realiter differunt. Secundò, pro respectibus mutuis distantiæ Thebarum ab Athenis & è contra, & hi differunt inter se, & à spatio realiter, non minus quam similitudines huius, & illius albi, differunt inter se, & ab albedine in qua fundantur. exemplum illud itaque, magis est ad oppositum, vnde subdit Philos. *text.* 21. *Neque si spatium vnum distantium, sic & distare hinc illuc, & illinc huc idem erit.* Ex quibus verbis, habetur apertè nostra glossa; quidquid dicat P. Hurtado; & clarius *text.* 22. *neque doctio cum disciplina, neque actio cum passione, idem propriè est, sed cui hæc insunt, motus.* Vbi negat expresſè identitatẽ actionis cum passione, sed tantum respectu motus, cui quasi insunt. Hæc solutio est ad mentem Scoti *dict. q.* 1. *num.* 16. vbi explicat vltima verba Phil. adducta *text.* 21. *Cui hæc insunt.* (actio & passio) *motus est*, non enim insunt motui, vt subiecto, sed actio ei inest terminatiuè, & passio quasi subiectiuè, quia est in eodẽ subiecto nempe in passo. Quod verò nõ insit subiectiuè propriè patet, quia omnis respectus motus ad agens, est inducti ad inducẽs, & consequẽter intrinsecus adueniens. passio autem est extrinsecus adueniens. Resoluit Doctor nihil certi ibi haberi, de mente Philosophi, & idem ait *Thien.* 3. *Phys. q.* 2. dicens Philosophum hic magis inquisitiuè procedere, ipse autẽ cum Scoto sentit citans pro eodem Ægidium.

Actio & passio quomodo dicuntur in esse motui?

Scotus. Thienen. Ægid.

9. Ad quartum de actione immanente, & transeunte, aduerte istam diuisionem à Phil. nõ poni respectu actionis de genere actionis, sed sumendo actionem pro re acta, quia huic çonuenit aliquãdo perficere ipsum agẽs,

Actio diuiditur in trãseuntem & immanẽtem, æquiuocè & vniuocè.

 non

non qua tale, sed qua perfectibile vt volitio, quãdoque aliud vt calefactio, in alio producens calorem. Vnde actio non est vniuoca ad has actiones, & ad actionem de genere actionis. Si tamen sumas actionem de genere actionis, vt diuisum, erit vniuoca ad immanentem, id est, cuius terminus manet in agente, & ad transeuntem, cuius terminus est in alio, communiter tamen sumitur actio immanens pro operationibus quæ sunt veræ qualitates vt probat *Doctor 1.d.3.q.6.ad tertium*, & fusius *quodlib.13*.

Operatio, est actio immanēs, & qualitas.

Scotus.

Pro quo nota ex eodem *1.d.3.q.6.ad primum prin.* ad actionem propriè dictam tria requiri primum esse in continuo fieri. Secundum respicere aliquod susceptiuum in quo est. Tertiũ aliquid producere, duo prima conueniunt operationibus, & ideo dicuntur actiones de genere actionis, sed quia tertium quod est essentiale actioni propriè dictæ, deest, non sunt actiones absolutè, vide Doctorem *q.13.& 15*.

Ad actionem propriã, tria requiruntur.

10.

in Deo an sit actio de genere actionis ad intra?

Dices ex dictis sequi in diuinis nullam esse actionem de genere actionis, quia ibi non est respectus extrinsecus, alioquin posset non esse, quod repugnat omnibus quæ in Deo sunt ad intra. Consequens est falsum, quia filius producitur actione de genere actionis, & Spiritus sanctus similiter. Respondetur concedendo sequelam, quia nulla potest esse actio de genere actionis vbi nullum est potentiale, & Filius in diuinis de nullo potentiali producitur, vt latè probat *Scot. 1.d.5.q.2.* Præterea actioni propriè dictæ correspondet passio, quæ procul est à diuinis. Producit ergo Deus ad intra per realem relationem, & ad extra per relationem rationis, quia non habet respectum realem ad creaturam, alioquin aliquid esset in eo passibile, non necessarium, quod repugnat. de quo *Doctor 1.d.30.*

Scotus.

ANNOT IV.

Actio non mensuratur tempore.

Scotus.

c Ad vlt. negat actionẽ mensurari tempore, & ratio est, quia non habet partes, sicut nec alij respectus; dicitur autem tempore mensurari, quia tempori coexistit, quo sensu angelus tempore mensuratur. Si quæras qua ergo mensura propriè mensuratur. Respõdetur, quod æuo vt colligitur ex *Doct.2.d.2.q.4.* vbi præter motum ponit ferè reliqua omnia creata mensurari æuo. Quod ait hic actionem esse causam motus, videtur nõ esse verum, quia posito motu resultat respectus actionis ad mutatum; ergo prius est motus. Respondetur actione constituitur formaliter agens, per quod fit motus, qui non præsupponitur actioni, quia hæc insurgit extrinsecus in agẽte dum se accingit ad agendum, fundatúrque in sua potentia. Cõtra actio est ab agente, ergo non constituit illud. Respõdetur resultat ex eo quod est agens, non tamen ex agente, quia per eam fit agens, sic ignis si calore careret, produceret eum, & calor talis nõ produceretur à calido, quia constitueret ignem calidum, bene tamen ab illo quod nunc est calidum.

lidum, per ipsum : sed pro illo priori, non fuit tale : sic actio resultat ex eo quod per eam modo est agens, pro illo tamen priori, non fuit tale formaliter. Contra pro illo priori dabat esse, ergo agendo. Respondetur breuius agendo se constituebat agens, & constituendo agebat: sic relatio diuina constituit referendo & refert constituendo, præterea neque prius est personam esse quam referri vel e contra; ita non est prius agens esse, quam agere, neque agere, quam esse.

QVÆSTIO VIII.

Vtrum sensus particularis possit simul recipere contraria?

1\. VIDETVR quod non. Impossibile est idem simul moueri motibus contrariis, sed si sensus particularis simul sentiret contraria moueretur simul in contraria. Probatio, prius enim origine mouetur sensus à sensibili, quã sentiat, & ideo si simul sentit cõtraria, simul mouetur à contrariis ad contraria.

Præterea si ita esset vt dictum est, sensus moueretur simul à duobus contrariis; aut ergo sunt æqualis virtutis illa contraria, & tunc impediunt se ne vtrumque sentiatur: aut alterum est maioris virtutis, & tunc illud solum sentiretur, quia maior motus impedit minorem.

In oppositum est Philosophus. Respondeo quod hoc est possibile, quia possibile est duo sensibilia contraria simul offerri sensui, aut ergo sensus vtrumque sentit, & sic habeo propositum, si alterum, ergo eadem ratione, & alterum; quia suppono quod sint æquè propinqua, & æqualis virtutis ad mouendum,

2.de anim c. vlt. vol. 3 c 3.

2\. Præterea experimur ad sensum quod per vnam manum sentimus calidum, per aliã frigidum. Si dicas sensus tactus non est vnus, non valet saltem respectu vnius contrarietatis, quia est vnus respectu eius, calidum & frigidum sunt vnius contrarietatis, ergo, &c.

Præterea potentia discernens inter duo, & cognoscẽs eorum differentiam, necessario cognoscit vtrumque, sed visus cognoscit differentiam albi & nigri, ergo, &c.

Contra hoc arguitur sic: si sentit album & nigrum, aut vna sensatione, aut pluribus: non vna, quia intellectus est potior sensu. attamen non potest plura simul intelligere, imo si intelligat magnitudinẽ oportet esse vnam actu, ergo, &c.

Præterea diuersitas actuum consequitur diuersitatem obiectorum, obiecta sunt plura, ergo & actus. Præterea diuersis motoribus sunt diuersi motus, diuersa sensibilia sunt mouentia diuersa, ergo, &c.

3\. Præterea de sensu, & sensato dicitur quod vnum sensum sentire diuersa obiecta vna sensatione est simile & vnam lineam terminari ad diuersa puncta,

cta, hoc est inconueniens, ergo,&c. Sed non pluribus sensationibus. Probatio; quia si ab eadem potentia possunt egredi plures operationes simul, pari ratione & infinitæ; sed hoc est inconueniens, ergo & primum. Probatio consequētiæ per Philos. 4. *Physic.* Si duo corpora possunt esse simul, pari ratione infinita, quia sicut dimensiones infinitorum corporum se compati non possunt, sic nec duorum.

Præterea impossibile est idem corpus figurari diuersis figuris, ergo nec idem sensus diuersis sensationibus simul; probatio consequentiæ, quia species in organo assimilantur figuræ in cera secundum philosophum.

RESOLVTIO

Sensum vnica sensatione sentire contraria, quando ista inter se dicunt habitudinem. vid. Doct. 4. d. 49. q. 10. ad 2. in oppos. & 44. q. 3.

4. Sensus sentit contraria vnica sensatione, vid. 4. d. 44. q. 3.

a Dicendum quod aliquando vnica sensatione sentit vtrumque, sicut quando cognoscit vnum in habitudine ad alterum vt scilicet differentia, vel contraria, vel similia si sunt similia alteri, aut pluribus, scilicet quando sentit vtrumque absolutè; & secundum se.

Ad primum. De quo 1. d. 3. q. 6. ad 3.

Ad primum in contrarium dicēdum quod intellectus noster vnica intellectione nō potest plura obiecta intelligere si sunt disparata; sed hoc tantum potest sub vna ratione obiectiua; sic etiam visus potest album & nigrum cognoscere simul secundum quod conueniunt in quadam differentia vel contrarietate, quæ est vna ratio obiectiua cognoscendi simul vtrumque.

Ad secūdum & tertium.

Præterea idem ad secūdum, & tertium, quia vt simul cognoscuntur, habent rationem vnius obiecti, & vnius motoris.

Ad primum. 5.

Ad argumenta alterius partis dicendum ad primum, quod consequentia non valet; ad probationem Philosophi, quod non est simile, quia non est maioris potentiæ facere infinita corpora esse simul, quam duo, tantam enim repugnātiam habent dimensiones duorum corporum ad inuicem, quantam dimensiones infinitorum, sed maior virtus requiritur ad sentiendum simul plura, quam vnum & infinita, quam duo.

Ad aliud quod similitudo quantum ad hoc currit, quod sicut cera per figuram assimilatur annulo, sic sensus etiam per speciem obiecto, sed non quantum ad propositum vt ratio concludebat, quia figura est terminus intrinsecus quantitatis, & ideo vnius quantitatis corporeæ est tantum vna figura, species autem non est forma ex sensu intrinsecè procedens, sed ab obiecto extrinseco in sensum.

Ad primum princip.

b Ad primum principale in oppositum; dicendum quod sensus non mouetur propter hoc contrariis motibus, quia motus contrariorum in sensu non sunt contrarij, sicut nec in medio

Motus contrariorum in sensu nō sunt contrarij.

medio, imò minus, quam in medio: tamen in eodem puncto medij species potest esse albi, & nigri, & hoc ideo est, quia species sensibilium, non recipiuntur materialiter in sensu sicut in re extra, vbi tantum sunt contraria.

Ad secundū. 6. *Motus reales se impediūt, intentionales non.* *4 d. 44. q. 3*

Ad secundum dicendū quod illi motus possunt esse æquales, si obiecta sunt æqualiter, non mutantur, vel inæquales, si inæqualiter. Ad improbationem dicendum quod duo motus reales corporales se impediunt, non autem intentionales sicut in proposito. Sed contra, hoc etiam videmus in spiritualibus si intelligere vnum obiectum intellectum ab intelligendo aliud, & sic sensum à sentiendo, & è conuerso. Dicendum ergo quod quando vnus actus est ita intensus, quod adæquat sibi potentiam, tunc euacuat totaliter alium eiusdem potentiæ: si autem sit minus intensus, & citra terminum potentiæ, licèt aliqualiter impediat alium & è conuerso, non tamen totaliter depellit, sed secum compatitur. Vnus ergo actus sentiendi vnum obiectum, obtenebrat alium, non tamen semper obfuscat.

ANNOTATIONES in quæstionem octauam.

I. CONCLVSIO.

Sensus plura simul cognoscere potest.

Annot. I. 1.

Dicendum quod aliquando vnica, &c. De hoc agit *D.Th. 1. p. q. 85. art. 4.* tractans de intellectu nostro & *q. 58. ar. 2.* tractans de intellectu angelico resoluit potentiam plura per modum plurium non posse simul cognoscere, sed bene per modum vnius, & hoc per vnam tantum speciem. Notandum pro hoc, notitiam dupliciter contingere esse perfectam. Primò ex parte potentiæ, vt quando adæquatur ipsi. Secundò ex parte obiecti, vt quando per ipsam cognoscitur quantū cognoscibile est. Certum est potentiam non posse cognoscere plura, si cognitio vnius sit ei adæquata, quia nulla potentia potest excedere notitiam sibi adæquatam. Sed de cognitione non adæquata potentiæ, conclusio Doctoris, nempe simul cognosci plura & contraria, per eam experiētia patet, quia simul videmus, album, & nigrum, & audimus sonum grauem, & acutum, & intelligimus simul plura constituendo inter illa differentiam, vel comparando ea inter se. Quod vero per modum plurium cognosci possunt, patet, quia quandoque vnum cognitorum non confertur ad alia, vt quando video vel intelligo duos homines, album, & nigrum, nulla facta inter ea, collatione. Sed tūc oportet hæc cognosci, per plures actus, quia vnitas actus dependet ab vnitate obiecti, cui commensuratur vt fusè probat Doctor. 2. d. 3. q. 10. contra D. Th. tenentem angelum vnica specie posse cognoscere plures

Plura simul cognosci ab vna potētia.

res quidditates in esse proprio.

2. Verum difficile est quomodo plura, vel contraria, vnica sensatione cognosci possunt, & rationes adductæ in contrarium à Doctore, satis vrgent; quod intellectus plura per modum vnius eadem intellectione noscat difficile non est; quia attingendo connexionem extremorum, & ferendo iudicium, necessario intelligit eodem actu, ipsa extrema; repugnat enim videre conformitatem, vel difformitatem prædicati cum subiecto, nō visis terminis; at sic visus non iudicat componendo vel diuidendo, quia cōferre vnum alteri est de complexione iudicium ferre, ad perfectam potentiam cognitiuam spectat: non videtur ergo quod plura per modum vnius, vel per vnum actum cognoscere possit, quia sic iudicaret.

Quid apprehēsio & quid compositio? Pro hoc Nota quod post receptionem speciei intentionalis, sequitur actus vitalis, qui dicitur apprehensio, quia per eam trahitur quodammodo obiectum in potentiam: si aliud obiectum apprehēdatur sequi potest alius actus vitalis, quo cōparatur vnum ad aliud, & is dicitur cōpositio, quia illos duos conceptus inter se componit, assertiuè vel negatiuè. de quo *Arist. 3. de anim. text. 22.* vbi ait intellectum plures conceptus componere, & vnum facere, ista est secunda intellectus operatio: quando autem comparat inter se ipsas compositiones, considerans vnam ex alia inferri posse, est tertia eius operatio nempe discursus. *Arist. Tres intellectus operationes.*

3 Nota secundò, ex *Doct. 4. d. 47. q. 1.* iudicium variè sumi. Primò latè pro quacumque notitia, maximè quando aliquid quomodocumque in ordine ad aliud, cognoscitur, & sic dixit *Arist. 2. de an.* sensum commūnem iudicare de sensibilibus aliorum sensuum. Alio modo strictè pro vero complexo per aliud, id est, per terminos vel principia, hoc est quando collato vno cum alio, potentia iudicat ita esse, vel non esse. Istæ acceptiones habētur apud *Aug. 21 ciuit. 27. & l. 8. cap. 7.* Vide alias iudicij acceptiones in Scot. citato: in prima acceptione, non differt ab apprehensione, & reperitur in sensu, & brutis, pro quo. *Text. 145. Iudiciū varié sumitur. Aug.*

Nota tertiò ex *Scot. 2. d. 6. q. 1. ad 2.* quod apprehēsio etiam, aliquando cōparatiua est, contingit enim apprehendi possibile quod verè est impossibile, & hoc sine errore, quia hic in iudicio tantum reperitur, non in apprehensione, & sic intelligitur illud *2. Phys. abstrahentium non est mendacium*; hoc modo, ibi bene probat Doctor contra D.Th. angelum sine errore appetiisse æqualitatē Dei, & voluntatem esse impossibilium vt vult *Phil. 3. ethic. & l. 1. magnorum moral.* vbi ait quod appetimus immortales esse. Ista comparatiua apprehensio communis est sensui cum intellectu; constat enim quod interno sensu aliqui fingunt se esse Papas, vel Cæsares, quodque in eo delectantur, & simulacra *Text. 38. Apprehensio aliquando cōparatiua. Text. 36. Cap. 16.*

huic

huic fictioni conformia atque corporea efformant, & hoc sine iudicio strictè sumpto. Neque dubium mihi est hac Sedis vacãtia per mortem fel. recordat. Greg. X V. multos istud in se experiri. vt ergo aliqua plura intelligantur cũ comparatione ad inuicem, non requiritur iudicium strictè sumptum, sed sufficit apprehensio plurium sub quocumque ordine; sic vnico actu apprehendit visus album, & nigrum, vt contraria, vel differentia, non iudicando ita esse, nisi sumendo iudicium latè; quomodo *Arist. 2. top. c. 2.* dixit iudicare esse genus ad sentire, & intelligere.

D Thom. *D. Th. 1 p. q. 74. art. 4.* videtur tribuere humanæ, cogitatiuæ compositionem, & diuisionem, & consequenter discursum, quẽ sic intelligit *Caiet. & Sot. 2. post. c. vlt.* aliique Thomistæ; quod si verum esset, facilius intelligi posset, quomodo sensus etiam externi, aliquam facere possint collationem obiectorum; verum tamen esse non existimo, de quo videri potest *Suar. 3. de an. c. 7.* (*Caiet.*; *Suarez.*)

At obiicies, Si visus vna sensatione videt albũ, & nigrum; ergo species vtriusque concurrit ad illum actum; quod videtur impossibile, quia sunt contrariæ: fateor hoc esse difficile. Respondetur tamen, illas species nõ esse contrarias, quia sunt in eodem subiecto, & sicut non repugnant in eodem esse subiecto, ita neque ad eundem actum concurrere, & sicut in actu primo non repugnant, ita nec in actu secundo vitali, vnde verisimilius est dãnatos à contrariis simul passuros, iuxta id Iac. 24. *ad nimium calorem transeat ab aquis niuium*, idque intentionaliter tantum, non naturaliter vt vult Scot. tanquam probabilius. *4. d. 44. q. 3.*

Species contrariorũ non sunt contrariæ.

Damnati simul à cõtrariis passuri. *Scotus.*

II. CONCLVSIO.

Explicatur quomodo visus simul videat album, & nigrum.

b AD' *primum principale*, &c. hæc solutio satis difficilis est, quatenus ait visum cognoscere album, & nigrum, vt conueniunt in vna ratione obiectiua contrarietatis, vel differentiæ. Primò, quia sensus non cognoscit vniuersale, nec ens rationis, vt probat *Scot. 4. d. 43. q. 2. num. 11. & Arist. 1. phys. & 2. de an.* dicit quod intellectus est vniuersalium, sensus singularium. Secundò differentia, & contrarietas sunt relationes; sensus autem visus, relationes non attingit, quia non sunt coloratæ.

ANNOT. II. *Scotus.* *Text. 49* *Text. 60*

Respondetur, Scotus tãtum vult visum videndo album simul cum nigro, ipso actu exercito videre non esse nigrum, sicut cum album tantum videt, formando eius idolum, exercite iudicat esse album. Itaque non habet iudicium distinctum ab ipsa albi visione, vel reflexiuum, quo videat differẽtiam, vel contrarietatem horum; hoc enim proprium est intellectui. Sic visus percipit distantiam & magnitudinem, vt ostensum est

Visus nouit album, non esse nigrum

Text. 103. supra *q. 6. annot. 3.* & quodammodo cognoscit tenebras 2. *de an.* vbi dicitur quod discernimus tenebras, & lumen.

Ad primum, verum est sensum non cognoscere vniuersale nec singulare, sed naturam à parte rei neutram, vt habet. *Scot. 2. d. 3. q. 1.* alioquin posset discernere inter radios solis, quod falsum esse experientia patet, si enim sensibilia communia non differrent, de quibus *supra q. 6.* non distingueret visus hoc coloratum ab alio eiusdem rationis: sed ad intentum argumenti iam explicui, quomodo Scotus non loquatur de vniuersali.

Scotus. Sensus non nouit vniuersale nec singulare: sed naturam.

Ad secundum sensum non cognoscere relationem nisi materialiter, quomodo supra *q. 6.* explicui, motum, quietem, numerum ab eo videri, non per collationem v. g. partium motus inter se, sed quia nunc propior, vel distantior quam antea res apparet; vnde sicut ibi dictum est, sensibilia communia sentiri sine propria specie, per modificationem speciei sensibilis proprij; sic dicendum est de albo, vt contrario nigro, & sicut vnica sensatione videt visus album cum sua magnitudine, figura, numero, motu, vel quiete, de quo *supra q. 6.* sic mirum videri non debet, si vnica sensatione videat album, & nigrum vid. *Scot. 9. seq. ad vlt.* vbi habet sensum communem cognoscere aliqua differre, non tamen ipsam differentiam.

Sensus quomodo cognoscit relationem.

QVÆSTIO IX.

Vtrum necesse sit ponere sensum communem propter illos duos actus positos 2. de anima, scilicet propter cognitionem & discretionem sensibilium propriorum sensuum?

1\. QVOD non propter primum actum probatur, quia sensus particularis sufficit ad cognoscẽdum actum proprium, ergo ad hoc non requiritur sensus communis. 1. Consequentia patet. Probatio antecedentis, cum actus proprius sit medius inter sensum, & obiectũ, oportet quod sit propinquior sensui, quam obiectũ, cum ergo sensus proprius percipiat obiectum proprium, quod tamen est remotius, sequitur, quod multo magis actum proprium.

Prꝫterea operatio sensus proprij non est sensibile per se, ergo à nullo sensu potest sentiri nec proprio, nec communi; consequentia patet. probatio antecedentis, sensibilia per se sunt qualitates primæ vel secũdæ, vel aliquæ qualitates, sed actus sensus proprij neutrum eorum est, ergo, &c.

Præterea si ponatur sensus communis ad sentiendum nos videre, cum videre non sit nisi respectu coloris, oportebit ipsum sentire colorem, sed hoc est inconueniens vt videtur, quia tunc eiusdem obiecti essent duæ potentiꝫ coniunctiuꝫ, scilicet

ſcilicet viſus & ſenſus communis.

2. Præterea ſenſus communis aut ſentit actum proprium, aut requiritur alius ſenſus illum actum cognoſcens; ſi ſentit actum proprium, ergo eadem ratione & ſenſus proprius, quia vterque eſt potentia organi. Si autem ſenſus alius requiratur ad ſentiendum actum ſenſus cõmunis. quæro de illo vtrùm ſentiat actum proprium & tũc erit proceſſus in infinitum in ſenſibus, vel eſt ſtandum in aliquo ſentiente actum proprium.

Præterea quod non requiratur ad cognoſcendum differentiam ſenſibilũ propriorum; probatio, potentia cognoſcens differentiam aliquorum comparat ea, quia differentia eſt quædam comparatio, ſed ſolus intellectus vel ſaltem cogitatiua ſunt potentię collatiuæ, non autem ſenſus communis.

Præterea habitudo differentiæ eſt quædam relatio, relatio autem non eſt ſenſibile per ſe, ergo à nullo ſenſu poteſt differentia ſentiri.

In oppoſitum omniũ prædictorum eſt philoſophus 2. *de anima.*

Text 145. & l. 3. text 31.

RESOLVTIO.

Philoſophus ponit ſenſum communem ad cognoſcendum actus propriorum ſenſuum, ac diſcernendum inter propria ſenſibilia.

3. Reſpondeo ſecũdum Philoſophum, habentur duæ viæ ad inueſtigandum neceſſitatem ſenſus communis, ſcilicet per duas operationes prædictas, & poſſunt ad hoc ſic formari rationes. Prima ſic: cum potentia ſit propriũ principium operationum animæ, oportet omnes operationes animæ ad aliquam potentiam reduci. cognoſcere differentiam albi & dulcis eſt operatio animæ, hoc autem non reducitur ad potentiam intellectiuã, quæ tantum habet cognoſcere de rebus intelligibilibus, & eorum differẽtiis, vt intelligibilia ſunt; differentia autem albi, & dulcis cognoſcitur ab anima, non tantum vt differunt per ſuas quidditates quæ pertinent ad intellectum, ſed etiam vt ſenſibilia ſunt; quod patet, quia brutum in quo non eſt intellectus, cognoſcit eorum differentiam, vt vnum ſenſibile alteri, præeligat, vel præacceptet, ergo hanc differentiam cognoſcere pertinet ad potentiam, ſed hoc non pertinet ad ſenſum particularem, quia ad hoc quod aliqua potẽtia ſenſitiua cognoſcat differentiam aliquorum, oportet eam prius ordine naturæ vtrũque abſolutè cognoſcere; ſed nullus ſenſus particularis cognoſcit ſenſibile alterius ſenſus, ſed tantum, proprium, non autem per ſe poteſt cognoſcere duo ſenſibilia propria, ergo nec poteſt inter illa cognoſcere differentiam, ergo ſequitur ex prædictis quod hoc pertineat ad aliquem ſenſum communem.

Secunda via pro ſenſu cõmuni.

4. Secunda via ſic patet. Experimur ſenſibiliter nos ſentire.

Item hoc probatur ratione: posito effectu ponitur eius causa sed perceptio cõuenientis cum conuenienti est causa delectationis secundum Auic. delectatio autem est in actu sentiendi tam in nobis, quam in brutis, ergo est in nobis, & in ipsis perceptio actus sentiendi nobis conuenientis. Manifestum est autem quod brutum non percipit se sentire nisi per sensum, quia non habet intellectum, ergo per aliam potentiam sensitiuam, nõ autem per aliquem sensum particularem, quia secundum Pelum nulla virtus corporalis vel organica est super se, vel super actum suum reflexiua, potentia autem sensitiua est organica, ergo sensus particularis nõ est propriè operationis perceptiuus, ergo communis sensus est tantum cognitiuus operationis sensus particularis: hoc autem habet fieri per hunc modum. Primo enim sensus proprius à sensibili proprio immutatur; immutatio autem cuiuslibet sensus ad sensum communem terminatur, sicut plures lineæ ductæ à circumferentia ad idem centrum terminãtur, sensus autem communis sicut immutatus à diuersis sensationibus, vel immutationibus particularibus, iudicat, & cognoscit actum cuiuslibet sensus particularis, & vlterius cognoscit differentiã sensuum propriorum. viæ prædictæ sumuntur à Philosopho.

RESOLVTIO.

Auicenna colligit dãdum sensum communem ex conseruatione specierum sensibilium in absentia obiecti, & ex circulari motu virgæ, in cuius summitate appareat color à reliquo eius colore diuersus, aliisque experientiis.

Sed sequentes Auicennam sic. natura non deficit in necessariis, sed ad vitam animalis perfecti requiritur conseruatio specierum sensibilium, etiam in eorum absentia (quia aliter non possent moueri progressiuè ad sensibile distans, & absens) & mediantibus speciebus sic reseruatis, sicut à principio sensibilis absentis per aliquam potentiam sensitiuam sentit; non autem per particularem, quia talis sentit præsente sensibili tantum; ergo vel ipsa est sensus communis, vel saltem præsupponit ipsum sicut imaginatiua, vel rememoratiua.

Tertia via pro sensu cõmuni.

Alia via Auicennæ sumitur ex eo quod ad sensum videmus; scilicet quod si attendamus ad guttas pluuiæ sibi mutuo succedentes apparebit nobis vna linea de omnibus illis guttis quasi continua. Similiter si moueatur circulariter aliqua virga [in] cuius summitate sit color aliquis, apparebit nobis circulus quidam in summitate eius propter circularem motum percelerem summitatis vel coni illius virgæ. Ex hoc sic potest argui; Impossibile est sensum particularem percipere suum sensibile vbi nõ est, sed summitas virgæ motæ non est semper in

Quarta via.

in eodem loco, in quo apparet circulus, quia circulus apparet quasi immobilis, illa autē semper mouetur; simile est de guttis, ergo ille circulus in illa linea non percipietur à sensu particulari ergo à communi. Simile est de homine existente in naui mota, qui iudicat ad sensum moueri.

6. Ad primū. Sensus non sentit suum actum contra Doct. 4. d. 45. q. 3. n. 12.

Ad primum argumentum dicitur quod antecedens est falsum. Ad probationem, dicēdum quod non quæcumque propinquitas facit ad hoc quod propinquum sentiatur, sed tantum proportionabiliter, quia nec nimis remota, nec nimis propinqua, vnde medium inhærens vel coniunctum non requiritur saltem in visu: modo ita est quod actus sentiendi sensibile proprium est medium inhærens, quod est in sentiente, ideo non sentitur, quia non est potentia reflexiua super se, nec sentit aliquid in se existens.

Ad secundū. Sensatio an sensibilis?

Ad aliud dicendum, quod organum est aliqualiter coloratum per speciem, & per visionem, quæ multum assimilatur colorato, à quo est primo genita, & per consequens potest dici quod non tantum est sensibile per se qualitas prima, vel secunda, sed etiam aliquid causatum à qualitate prima vel secunda, vt sensatio, & visio.

Ad tertium. Sensus communis an sentit colorē?

Ad aliud dicendum, quod sensus communis sentit & visionē, & colorē. Ad probationem quando dicitur quod impossibile est duas potentias disparatas esse respectu eiusdem obiecti, dicendum quod non est inconueniens, si sentit ordinate; ita quod vna sit superior vel communior alia, sic se habent sensus communis, & sensus proprius. Ideo etiam verum est quod idem non est obiectum æquè primò vtriusque sed obiectum primum sensus proprij & cuiuslibet potentiæ est illud quod adæquat ipsum vt color visum, illud tamē non adæquat sensum communem, quia potest aliud obiectum sentire: & ideo non est eius obiectum per se primum.

Ad quartū. 7. Imaginatiua reflectit.

b Ad aliud dicendum quod imaginatio sentit actum proprium, imaginamur enim nos imaginari, & imaginatos fuisse, & memoramus nos memoratos fuisse, & somniamus nos somniare sicut experimur manifestè. Ita potest dici quod sensus communis sentit actum proprium secundum modum aliquem prædictorum. Sed per quem modum est possibile? dicendum, quod sicut ab actu imaginationis defluunt quædam species in organo sensus particularis siue interioris, in qua specie est similitudo illius actus à qua specie potest potentia imaginatiua tunc immutari. sic est de sensu communi, quia ab eius actu defluit quædam species in organo sensus particularis, à qua specie retinente similitudinem eius, potest sensus communis immutari, & hoc non est reflecti super actum proprium directè, sed mediante specie ab eo defluxa.

Sensus communis sentit suum actum & quomodo.

Ad quintū. Sensus communis an collatiuus?

c Ad aliud dicendum quod sensus communis non est potentia collatiua propriè sicut memoratiua, vel cogitatiua;

memoria

memoria enim cognoſcit ſuum obiectum vt diſtans à præſenti, non cognoſcendo tempus medium, eſt enim præteriti vt præteritum eſt; ſed ſenſus communis ſic confert vnum ſenſibile alteri, quod ſimul ſentit ipſa ſenſibilia, & ſentit ipſa differre ſine intermedio aliquo: & talis collatio, id eſt, compoſitio, & diuiſio non repugnat ei, Sicut non repugnat ſenſui proprio, affirmare, vel negare proprium obiectum de aliquo vt dicitur tertio de anima.

2. de an. text. 138.

Ad ſextum. 8.

Ad aliud dicendum quod licèt ſenſus cõmunis cognoſcat illa quæ differunt, & cognoſcat album differre ab aliis, non tamen cognoſcit habitudinem differentiæ ſecundum ſe, ſed tantum in fundamento ſuo. Ponitur exemplum de intellectu: quidquid intelligit, intelligit ſub ratione veri, non tamen quod intelligẽdo aliquam qualitatem intelligat ipſam rationem veri, quia tunc reflexiuus eſſet in quolibet actu ſuo; ita licèt ſenſus communis cognoſcat aliqua differre etiam ſub ratione differentiæ, non oportet quod patiatur propriam immutationem ab ipſa differentia ſecundum ſe, quæ eſt quædam relatio, & ideo non ſequitur quod relatio ſit ſenſibilis per ſe.

Senſus communis cognoſcit aliqua differre non tamen differentiam.

ANNOTATIONES in quæſtionem nonam.

Annot. I. 1.

Reſpondeo ſecũdum Philoſophum, &c. Duabus viis colligit Philoſophus dandum eſſe ſenſum communem, prima, quia bruta cognoſcunt differentiam albi, à dulci, & ſic de aliis ſenſibilibus propriis; ergo per aliquem ſenſum communem, id eſt, attingentem omnia aliorum ſenſuum obiecta. Secunda via, quia experimur nos ſentire, id autem non poteſt competere ſenſui particulari, quia non reflectit ſupra ſe, ergo communi. Hanc rationem affert *Phil. de ſomno, & vigilia cap.* 1. Si dicatur ad primam viam, ipſam animam per diuerſos ſenſus diſcernere omnium ſenſuum obiecta. Contra hoc eſt, quia per eandem potentiam, oportet ea cognoſcat, vt ea diſcernat; viſus diſcernit duos colores, & auditus duos ſonos, ſed neuter diſcernit inter ſonum, & colorem.

Vnde indagatur ſenſus communis?

Si quæras quomodo vna potentia corporea poteſt tam diuerſa obiecta attingere? variè varij reſpondent. *Themiſt. 2. de an. cap.* 8. ait ſenſum communem non recipere ſpecies diuerſorum ſenſibilium, ſed iudicare de eis coram poſitis. Sed hoc eſt falſum, quia non iudicat, niſi cognoſcẽdo, neque cognoſcere poteſt; niſi per ſpecies in ſe receptas. ſecundò, cognoſcit in abſentia obiectorum externorum ſenſuum, & tũc non ſunt ſpecies in ſenſibus externis; ergo in communi. Alij tenent in varias partes organi, recipi diuerſorum ſenſibiliũ ſpecies. *Philoponus de an. fol.* 79. Hæc reſponſio ſupponit ſpecies recipi in organo, cuius oppoſitum, nempe in ipſa potentia recipi, fortè verius eſt. Melius

Themiſt.

Quomodo ſenſus communis tam diuerſa apprehendat?

lius dicitur sensum communem, tam diuersa cognoscere, quia est potentia perfectior, virtute continens perfectionem sensuum externorum. vnde *Aug. 12. sup. Gen. ad lit. 26.* comparat quinque sensus riuulis à sensu communi, vt à communi fonte manantibus.

Aug.

II. CONCLVSIO.

Sensus externos non cognoscere suos actus.

2\. Circa secundam viam Phil. controuersia est, an sensus cognoscant suos actus; & quidam affimant etiam de externis. *Themist. 3. de anim. cap. 2. con. 4. Auerroes text 136. Caiet. Venetus Ægid. 3. de anim. c. 2.* communior sententia id negat de externis, sed asserit internum sensum cognoscere externas sensationes. Ita *D. Th. 1. p. q. 87. art. 3 ad 3. & art. 4. ad 4. Scot. 4. d. 45. q. 3. num. 12.* vbi ait sensationem exteriorem imprimere sui speciem interiori sensui, mediante qua, in parte sensitiua ponitur recordatio. Prima pars suadetur primò, quia sensatio particularis sensus, non continetur sub suo obiecto v. g. visio sub colorato, auditio sub sono, &c. Secundò, sensus non cognoscit se, ergo nec suum actum, quia eadem videtur ratio. Tertiò, sensus non sentit qualitatem sensibilem sibi inhærentem, vt ostensum est *q. 3. annot. 3.* ergo nec sensationem suam.

Themist, Auerr. Caiet. D Thom. Ægid.

Scotus. Venetus.

Quomodo visio videtur?

Obiicies *Arist. 3. de an text. 138.* ait quod visus videt se videre, quia quodammodo colore delibutus est. Respondetur visionem à visu cognosci non per reflexionem, vel speciem eius, sed quia est vitalis actio cognoscitiua, per illam in actu exercito, videmus nos videre, & postea experimentalem habemus notitiam, non solù quid est album, quod vidimus, sed etiam quid est vidisse album, ex quo habetur quod aliquo modo visa est visio: & sic intelligendum puto *Scot. 4. d. 45. q. 3.*

3\. Etsi quoad secundam partem conueniatur, nempe sensationes externas percipi à sensu interno, quod etiam experientia constat, quia recordamur rei visæ, & visionis. Controuertitur tamen an id fiat per species proprias sensationum: & rationes iam adductæ ad primam partem, suadēt quod non. Præterea sequeretur quod videndo album, duæ species imprimerentur sensui interno, scilicet albi, & visionis, & consequenter haberet duos actus, quod est contra experientiam. Item si haberetur propria species sensationis, formaretur proprium eius idolum, quod est contra experientiam.

Propter hæc satis probabile videtur sensationes externas percipi à sensu interno per species ipsorum sensibilium modificatas, quomodo superius dictum est, sensibilia communia percipi per easdem species aliter modificatas: nec hoc est contra Scotum, quia ibi in vtramque partem disputat, nihil resoluens, *vt vers. aliter potest dici.* recedere videtur ab illo

Sensatio externa an per propriā speciem ab interno sensu percipitur?

dicendi modo. Praeterea 4. *d.* 43.*q.*3.*n.*9. & 11. docet quantum, non esse super se reflexiuum, sed hoc non multum facit ad rem, quia cognoscendo aliorum sensuum sensationes, non reflecteretur.

III. CONCLVSIO.

Probabile phantasiam sentire sensationes externas per proprias species.

4. Sensationes per proprias species videri, ab interno sensu, probabile.

PRobabile tamen videtur, quod istae sensationes per proprias species videntur. Primò, quia id videtur Aristoteles tenere *lib. de insom. c. vlt.* vbi ait *summam potestatem sentire Coriscum, & simulachrum eius*, per quam potestaté intelligit imaginatiuam. & *l. de mem. & reminisc.* ait fieri memoriam sensitiuam, dum imago rei permanens percipitur. Praeterea locus ille adductus de visu, id à fortiori probat de sensu interno. Secundò intellectus se habet ad phantasma, sicut visus ad colores. de quo *Scot. 1. d. 3. q. 1. ad 1. & 4. d. 45. q. 1.* & ideo oportet intelligentem phantasmata rimari. de quo *idem 1. d. 3. q. 6. num. 19.* ergo nihil intelligit intellectus pro hoc statu quod non phantasiatur phantasia, ergo cum intelligat intellectus sensationes, cognoscũtur etiam à phantasia. Tertiò, quia illa modificatio est concursus aliquis, sensationum ad sui notitiam, & non videtur quomodo hoc esse possit, nisi productione speciei; quia iste concursus est vitalis, & assimilatiua potentiae ad sensationem, vt ad obiectum, quod proprium est speciei officium. Quartò, difficile est quomodo vna species numero, obiecta diuersa specie repraesentet, cuiusmodi sunt album, & eius visio, & sic de aliis. Haec pars magis videtur ad mẽtem Doctoris 4. *d.* 45. *q.* 3. & *hic ad* 1. & 4.

Scotus. Intellectus ad phantasma sicut visus ad colores.

Scotus.

5. Ad rationes in contrarium, quae satis vrgent, aliqualiter responderi potest. Ad primum adductũ pro prima parte, sensationem quodammodo esse sub obiecto sensus, quia ait Aristoteles supra visio est quodámodo colorata. Ad secundum ipse sensus non est qualitas sensibilis, neque intentionalis similitudo eius, secus est de sensatione. Ad tertium qualitas per se, primò sensibilis inhaerens, non sentitur propter rationes ibi adductas; at bene potest sentiri qualitas secundò sensibilis, licèt inhaereat, quia sufficit qualitatem primò sensibilẽ non inhaerere: & sic est in proposito, quia sensatio est sensibilis per subordinationem ad qualitatem primò sensibilem, v. g. visio ad albedinem. Praeterea ideo qualitas sensibilis inhaerens, non sentitur, quia inest cum conditionibus materiae, qua ratione, vt oculus videat, debet esse denudatus omni colore, de quo dixi supra *q.* 4. & sensatio inhaeret intentionaliter, sine conditione materiae.

Qualitas primò sensibilis, si inhaeret, nõ sentitur: secus fortè de secundò sensibili.

Ad primũ pro secunda parte non est inconueniens in sensationibus externis, duas species interno sensui imprimi; neque est contra experientiam duos

Sensationis formamus idolum, sed non aduertitur.

duos actus ab eodem elici, etsi sæpius hoc non contingat; & quando contingit, non semper aduertitur. Ad secundum tale idolum formatur, sed quia magis occupatur potentia circa obiectum sensibile, quam circa sensationem eius, quia in hanc per quandam consequentiam ad illud, tendit; ideo non ita patenter experimur nos efformare tale idolum, vel simulacrum. fateor rem esse difficillimam, neque rationes pro hac, vel illa parte quidquam conuincere posse. *Suar. 3. de anim. cap.* 11. fusè contra hanc partem disputat, cuius rationes iam aliqualiter soluimus.

ANNOT. II. 6.

b Ad quartum dicendũ, quod sicut ab actu imaginationis, &c. hoc satis obscurum est, & difficile: quia tamen coniecturis tãtum proceditur, videtur non esse alium modum cognoscendi proprij actus, in imaginatiua; quia eius sensatio non producit speciem in ipsa, & cum cognosci nequeat sine specie, non videtur vbi ponenda sit hæc species, nisi in sensu communi, quæ aliam speciem imperfectam producit in imaginatiua, quia potentia non sentit nisi per speciem. Fateor hoc mihi non adeo satisfacere, sed non occurrit pro nunc alius explicandi modus: ferè admittitur speciem imprimi à sensatione in ipsum sensum internum, idque aliquale habet fundamẽtum ex solutionibus argumentorum *n.* 5. & tenendo non esse plures sensus internos, sed tantum vnum, id necesse est dicere, iuxta hanc solutionem.

Quia Scotus in hac solutione mentionem facit duorum, vel trium sensuum internorum explicandum venit quot sint ponendi secundum ipsum, de quo parum reperio ab ipso scriptum. Notandum omnia hæc, sensum communem, imaginatiuam, æstimatiuam, cogitatiuam, memoriam, phantasiam, & reminiscentiam significare potentiam aliquam corpoream distinctam à quinque sensibus externis. Sed an istæ potentiæ sint inter se distinctæ, & quot sint, non parua controuersia est inter expositores. *Arist. 3. de an. cap. 2. & 3.* de quo videri possunt *Conimbr. cap. 3. q. 1. Ferrara 3. de anim. q. 3. Tolet. q. 6.*

Varia potentia interna corporea.

Prima sententia ponit quatuor sensus internos, quã Conimbricenses dicũt esse communem Philosophorum. *Tenent D. Th. 1. p. q. 78. artic. 4. Caiet. ibi. Ferrar. citatus. Auerr. 3. de an. con. 6.* Secunda sententia tantum ponit sensum communem, & phantasiam, quam identificat cogitatiuæ, æstimatiuæ, & memoriæ. Ita *Pererius 3. de an. cap. 3. q. 1. Venetus ibi.* Alij ponunt quinque cum *Auicen. l. 6. p. 4. Albert. tr. 4. cap. 7. Anton. Andr. 1. met. q. 5.*

7. *Conimbr.* *D. Thom.* *Auerr.* *Caiet.* *Ferrar.* *Pererius.* *Venetus.* *Albertus.* *Ant. Andr.*

IV. CONCLVSIO.

Verius videtur vnum tantum esse sensum internum, qui variis nominibus appellatur.

OMissis rationibus harum sententiarum, cum entia

Text. 50. & l. 3. text 48.

non sint multiplicanda sine necessitate 1. *Phys.* videtur tenendum, vnum tãtum sensum internum ponendum, qui tamen propter varia eius munia, variè appellatur. Hanc tenent noster

Alensis. Tatarer. Suar.

Alens. 2. *p. q.* 70. *in.* 2. *Tatarer.* 2. *de an. in fin. Suar.* 3. *de an. c.* 30. eamque puto Scoto conformem, quia nullibi quod sciam, ponit plures sensus internos distinctos. Philip. Faber *Theor.* 100. multum insudat vt probet secundum eum, tres esse: scilicet sensum communem, phantasiam, seu imaginatiuã, & memoriam. Sed nihil præstat, neque Scotum fideliter citat. Di-

Philip Faber reiicitur.

cit enim Scotum 1. *d.* 3. *q.* 2. §. *Dico* 5. asserere compositiones facere specierum, quæ sunt in imaginatiua, munus esse imaginatiuæ; nihil tale habet, sed æstimatiuam, quæ ponitur ad cognoscendas intentiones non sensatas, merito ibi cõtra Henr. reiicit. Secũdò, dicit Faber Sco-

Scotus nusquam ponit plures sensus internos.

tum. 1. *d.* 3. *q.* 6. §. 2. *sic num.* 11. ponere expresse sensum communem distinctum à phantasia, sed Scotus ibi potius oppositum insinuat, tum quia ibi videtur dicere species conseruari in sensu communi, propter quod tamen ponitur phantasia ab eo distincta; tum etiam, quia pro eodem sumit sensum communem, & virtutem phantasticam. Adde quod *eadem q. num.* 26. dicit species seruari in imaginatione, seu parte sensitiua, quod idem est ac sensus communis. De memoria nullum locum adducit Faber ex Doctore, nec adducere potuit. Solum tenet vt problema 4. *d.* 45. *q.* 3. dari vel non dari memoriam sensitiuam; & si id assertiuè teneret, non ideo teneret eam à phantasia, vel sensu communi distingui. Cum igitur *Scot.* 2. *d.* 16. & passim pluralitatem sine necessitate admittendam esse, cum philosopho neget, neque vllibi plures sensus internos distinctos posuerit, vnicum tantum posuisse, censendus est. Fateor hic ad quartum videri posset ponere imaginatiuam vt distinctam à sensu communi; verum nihil asserit, sed exemplum adducit iuxta communem sententiam, de harum potentiarum distinctione, non resoluens quid esset tenendum.

8. Hæc sententia sufficiẽter probatur respondendo ad rationes, quibus alij pluralitatem ponũt. in sententia D. Tho. ideo ponitur phantasia distincta à sensu communi, quia hic facilè recipit species, iisque vtitur in præsentia obiecti, illa autem eas conseruat, & vtitur in absentia obiecti; ista autem sunt adeo distincta, vt ab eadem potentia prouenire nequeant; ponitur etiam cogitatiua, seu æstimatiua ab his diuersa, quia cognoscit intuitiuè per species insensatas, v. g. ex sensibilibus lupi sensatis, cognoscit ouis rationem nociui insensatam: memoria autem, quia easdem species insensatas seruat, & abstractiuè eis vtitur; à tribus relatis potentiis distinguenda est. Itaque ratio multiplicandi has potentias, est receptio, & conseruatio specierum, & earum vsus intuitiuus, & abstractiuus.

Sed

Potentia cognoſcens abſtractiuè, intuitiuè cognoſcere poteſt.

Sed hoc nihil cōcludit, quia potentia cognoſcens abſtractiuè, cognoſcit etiam intuitiuè, ſeu in præſentia obiecti; quia ſenſibilia externa tantum mutant dum ſunt præſentia, & ceſſante eorum præſentia, ceſſant ſpecies, & immutatio: ergo cum phantaſia, & memoria ſic mutentur, etiam intuitiuè cognoſcunt, & conſequenter non diſtinguūtur à ſenſu communi, & æſtimatiua, in eo quod non cognoſcant intuitiuè, ſed tantum abſtractiuè; quia phantaſia ſimul cum ſenſu communi immutatur, vel nunquam immutabitur; quia nihil habet niſi quod tunc recipit: & idem eſt de memoria reſpectu æſtimatiuæ. Præterea quod ponitur vna potentia ad recipiendum, altera ad conſeruandum ſpecies, contra rationem videtur. Primò, quia ſic ponendi eſſent duo viſus, duo auditus, duo intellectus, &c. Secundò, ſi vna recipit ſpeciē, non poteſt transferre in aliam ſeruandam, quia accidens non migrat de ſubiecto in ſubiectum.

9. *Diuiditurne ſpecies in ſēſatam, & inſenſatam?*

Tandem illa diſtinctio ſpecierū in ſenſatas, & inſenſatas falſa videtur. pro quo Nota quod tria ſolēt diſtingui genera ſpecierum: ſenſatæ dicuntur, quæ rem repræſentant eodem modo, quo fuit in ſenſu externo, vt ſpecies interna parietis: compoſitæ ſpecies ſunt, quando ex ſimplicibus fit vnū, vt cum imaginamur montem aureum, ſpecies talis compoſiti, non ſunt in ſenſu externo, ſed tantum partium eius; ſpecies inſenſatæ repræſentāt rem ſenſibus externis ſub vna ratione notam, ſed ſub alia ignotam; vt cum ouis apprehendit lupum, vt inimicum, ſpecies repræſentat colorem, figuram, & alias huiuſmodi qualitates ſenſibus externis notas, ſed inimicitiam præſentat oui ignotam, & ſic ſpecies repræſentans inimicitiam dicitur inſenſata.

Videtur quibuſdam non dari huiuſmodi ſpecies inſenſatas, quia in exemplo dato, inimicitia ſic abſtracto modo, non poteſt per ſpeciem ſenſibilem repræſentari, quia non aliter repræſentare poteſt ſpecies illa, quam ſub ratione talis figuræ, coloris, &c. Ratio ergo illa inimicitiæ vt modus quidam fundatus in ſpecie ſenſata repræſentatur, quomodo per ſpeciem proprij ſenſibilis modificatam, repræſentantur ſenſibilia communia. Ouis ergo per ipſam ſpeciem ſenſatam cognoſcit lupum, vt inimicum, ſicut auis etiam inexperta pluuiæ, per ſpeciem venti, fugit pluuiam. De quo *Sco.4.d.45. q.3.*

Quomodo ouis inimicitiam lupi cognoſcit

Sed probabilius fortè eſt talem ſpeciem dari, neque ſatis intelligi poteſt quomodo ſine ea repræſentari poſſet inimicitia, vel ratio nociui, delectabilis aut triſtabilis. Præterea eadem eſt ſpecies interna ſenſata lupi, in oue, & alio lupo, & tamen à lupo apprehenditur vt amicus, ab oue, vt inimicus, ergo ab alia, & alia ſpecie, quia eadem ſpecies non poteſt repræſentare contraria; ergo præter ſpecies ſenſatas, habent alias non ſenſatas.

Probabile dari ſpeciē inſenſatam.

10.

Admiſſa ergo illa diuiſione, non

non inde sequitur potentiarum distinctio, quia vna, & eadem vtrisque speciebus vtitur: nam illa potentia quæ cognoscit extrema sensibilia lupi, cognoscit etiam ipsum esse inimicum; quod patet quia æstimatiua non potest cognoscere lupum vt inimicum, nisi cognoscat ipsum lupum, ergo vtraque specie vtitur sensata, & insensata.

Quid Arist. de numero sensuum internorum.

De Aristotele quid in hac re senserit, dubium est, & quælibet sententia ipsum secum trahit. *cap.* 1. *de memoria* pro hac sententia stat, quia ibi loquitur de omnibus internis sensibus tanquam de vno: in aliis locis videtur fauere aliis sententiis, sed explicari potest quod tantum voluerit dictas potentias distingui ratione, vel ad summum formaliter, & secundum diuersa officia.

Scotus hic ad quartum & quintum fauere videtur sententiæ ponenti tres sensus interiores; sed ex proposito rem non tractat, sed respondendo argumentis, vtitur communi sententia, non examinans eius veritatem; vel explicari potest de distinctione formali harum potentiarum.

V. CONCLVSIO.

Sensus non iudicat propriè, neque componit, vel diuidit.

ANNOT. III. II.

AD *quintum ad aliud dicendum*, &c. ideo dicit sensum communem non esse ita collatiuum, sicut est cogitatiua, vel memoria (intellige quomodocumque ista inter se distinguantur) quia memoria est præteriti vt præteriti, comparans obiectum cum actu, quo sensatum est, non cognoscendo tempus medium, nec præsens, sed bene actum iam habitum, quo mediante cognoscitur eius obiectum; at sensus communis conferendo vnum sensibile alteri, simul cognoscit vtrumque, eorúmque differentiam, sine aliquo intermedio, vel actu ipsius præuio; cum ait talem collationem esse compositionē, vel diuisionem, loquitur de his latè sumptis, quia nullus sensus propriè cōponit, nec iudicat, sed eodem actu, quo cognoscit suum obiectum, exercitè cognoscit esse tale, & differre ab alio non tali; quæ cognitio non est iudicium propriè sumptū, sed mera apprehensio, qualis conuenit etiam sensibus externis, vt hic dicit Doctor. de quo dixi *q. praced. annot.* 1.

Sensus communis & memoriæ differentia.

Ad vlt. Ad aliud dicendū, &c. vult dicere sensum non cognoscere relationem in actu signato, sed tantum in exercito, quod tantum est cognoscere fundamenta relationis, quod optimè exemplo declarat: iuxta quod intelligi debet quod dixit *q. praced. ad primum.* visum cognoscere album, & nigrum vt conueniunt in vna ratione differentiæ, vel contrarietatis; non enim sentit, quod ipsam contrarietatem vel differētiam videat directè, quia sic reflecteret, sed quod actu exercito videndo hæc duo, videt eodem actu

actu hoc non esse illud, vt ibi explicui.

QVÆSTIO X.

Vtrum sensus communis sit vnus vel plures?

1. VIDETVR quod plures; quia vna potentia est tantum vnius organi, sed sensus communis non est tantum vnius organum, ergo, &c. Probatio minoris per Commentatorem dicentẽ quod sensus communis est plures secundum instrumenta.

Præterea Minor patet per rationem, quia organum debet esse in media proportione inter sensibilia, sed nulla proportio media vna potest reperiri inter omnia sensibilia, quæ sunt obiecta communis sensus; quia vnius contrarietatis est tantum vnum medium sensibilia autem sunt diuersarum cõtrarietatum, ergo, &c.

Præterea, impossibile est idem esse in actu per plura in actu, ergo idem sensus non potest esse in actu per plura sensibilia, sed sensus communis reducitur ad actum per plura sensibilia particularia, ergo, &c.

Præterea vnus sensus est tantum vnius contrarietatis, sed omnia sensibilia non sunt tantum vnius contrarietatis, ergo sensus communis qui est respectu omnium, non est vnus.

2. de an. c. 5. & 6. In oppositum est philosophus.

RESOLVTIO

Sensum communem esse vnum, non prædicatione sed singularitate, eiúsque organum esse vnum.

2. Sensus communis quomodo vnus.

a Respondeo quod sensus communis non est vnus vnitate prædicationis, sed vnitate singularitatis vel causalitatis est enim causa & radix omnium sensuum particularium. Probatio propositi, quia quod est vnum prædicatione tantum non habet operationem distinctam ab operationibus particularium contentorum sub ipso, sed sensus communis habet operationem distinctam ab operationibus sensuum particularium, quia distinguit inter sensibilia singularia diuersorum sensuum, ergo, &c. Est etiam vnus vnitate actus, qui est discernere album à dulci, quod est actus eius.

Sed dices quod licet eiusdem potentiæ sit discernere album à dulci, tamen alterius est discernere album à sono.

Contra si aliqua potentia discernit album à dulci ab illa quæ discernit album à sono, tunc sequeretur quod eadem ratione duæ potentiæ non subordinatæ cognoscent album, quia nulla potentia discernit inter aliqua, quæ non cognoscit quodlibet eorum, sed hoc est impossibile de duabus potentiis non sibi inuicem ordinatis, ergo, &c. Est etiam vna potentia sensus communis vnitate organi.

2\. Dicunt tamen quidam quod eius organum est tantū vnum, vnitate aggregationis. Contra cum sensus communis sit potentia organica, si organū eius esset vnum aggregatione tantum, sequeretur quod potentia esset vna, aggregatione tātum, & per consequens nō esset simpliciter distincta à particularibus sensibus, ex quibus aggregaretur cuius contrarium est probatum.

Organum sensus communis quomodo vnum?

b Dicendum ergo quod organum eius est vnum vnitate naturæ, non quidem simplicis, sed mixtæ, & quasi mediæ inter naturas aliorum organorum: sic enim se habet organum sensus cōmunis ad alia, sicut centrum ad lineas procedentes ab eo, ad circumferentiam vel ad ipsum terminatas quasi radix communis organorum particularium, & potētia sensus communis in eo existens est sicut Rex sedens in solio iudicans de actibus particularium sensuum ad ipsum terminatorum repræsentantium sibi propria obiecta. Sed vbi est situatum illud organum, de hoc est controuersia inter medicos & Philosophos, dicunt enim medici quod in capite, quorum ratio est, quia sensus communis accipit suam immutationem ex sensibus particularibus, & ideo debet esse situatum eius organum propè organa particularium sensuum, sed organa omnium particularium sensuum sunt in capite, ergo, &c.

Organū sensus communis sicut centrum linearum ad circumferētiam tendentium.

Organū hoc vbi situm?

Præterea expertum est quod per læsionem sensus communis læditur phantasia, quod non esset verum nisi esset propè organum phantasiæ, quod est in prima concauitate cerebri secundum Auicennam.

Oppositum huius vult Philosophus in, *de somno, & vigilia*, dicens quod primum sensitiuum est in corde. Præterea alibi vult quod primum animalis membrū est cor, & ideo ibi residet potentia sensitiua, quæ est sensus communis. Præterea, organum sensus communis est radix organi tactus, quæ se diffundit per totum corpus; organum autem sensus tactus contiguatur cordi, ergo organum sensus communis est in corde.

Cap. 2. & de iuuentute. c. 2. & l. 1. de part. an. c. 1. & l 3. c 4.

Respondeo, potest dici quod sensus communis habet ab alio ortum, & ab alio complementum, quia ortum habet à corde organum sensus communis, sicut & omnia organa sensuum particularium; imaginandū est ergo quod à corde ad cerebrū procedunt quædam venæ vel nerui in quibus originaliter continentur organa omnium sensuum, sed in cerebro faciūt conum, à cerebro autem procedunt nerui ad organa exteriora facientes basem, & sic organum sensus communis habet ortum à corde, sed in cerebro habet suum complementum: & hoc videtur ad sensum ex hoc quod homo existens in naui mota, iudicat res exteriores moueri, quę tamen sunt immobiles; hoc autem non est per sensus exteriores vt probatum est supra, nec per motum cordis, sed per motum capitis, ergo sensus communis qui hoc iudicat,

A corde procedunt venæ omnium organorum.

Nauigant quare putat immobilia moueri?

Nimiū studens quare dolet capite? iudicat, est in capite. Hoc etiam patet ex hoc quod homines dolent caput ex studio excellenti, in quo vires sensitiuæ interiores multum laborant, non autem ita sentiunt dolorem cordis.

Quod obiectum sensus communis.

4. *2. de an text. 123. & 3. de an. text. 145. 2. de an. c. 7.* De obiecto autem sensus communis, dicunt aliqui quod sit sensibile cōmune, quia omne sensibile per se est obiectum alicuius sensus, sensibile autem commune est per se sensibile, non autem est obiectum sensus proprij, quia excellens sensibile corrūpit sensum proprium, excellens autem sensibile commune, vt magnitudo, & figura, non corrumpit proximum sensum, ergo relinquitur quod sit obiectum sensus communis.

Contra, nullus sensus decipitur circa proprium obiectum, sed sensus communis magis distinctè cognoscit, ergo, &c.

c Dicendum ergo quod aliquod sensibile commune communitate prædicationis nō autem commune vt accipit Philosophus *2. de anima*, sicut magnitudo, figura, &c. potest dici obiectum propriū sensus communis, illud tamen est innominatum, & potest vocari sensibile sicut dictum fuit supra de obiecto tactus, quod potest dici tangibile in communi ad diuersas qualitates tāgibiles quod non est nominatum. *Cap. 5. 6.*

Ad primum. Ad primum in oppositum, dicendum ad minorem quod Commētator per illa plura instrumenta loquitur de organis sensuum particulariū, quæ sunt continuata organo sensus communis, vt sunt eius instrumenta in nunciando sibi immutationes sensibilium propriorum, non autem loquitur de organo sensus communis, quod est vnum formaliter, licèt sit plura instrumentaliter ratione prædicta; & hæc est intentio Commentatoris, dicentis quod est receptiuus à sensibus particularibus tamen est agens in iudicando de actibus, & obiectis eorum, ad improbationem dicendum. quod sicut in organo olfactus alicuius animalis dominatur aër, sicut animalis viuentis in aëre, in organo olfactus piscis dominatur aqua, quia odor sentitur per vtrumque; est autem aliquod animal quod odoratur, & per aquam, & per aërem, & per consequēs habens organum proportionatum vtrique, ita organum sensus communis, cum sit radix aliorum, est virtualiter continens omnia organa secundum suam complexionem, est tamen formaliter determinatæ complexionis distinctæ à prædictis.

Organū sensus communis, vnū formaliter, plura instrumentaliter.

Ad secundū. 5. Ad aliud dicendum quod non est inconueniens idem esse in actu accidentali, per multa existentia in actu, sic est de sensu respectu obiectorum. Contra omnes sensus proprij possunt simul sentire sua sensibilia, sed sensus communis simul immutatur cum sensibus propriis, ergo potest sentire simul omnia sensibilia, quod videtur impossibile. Dicendum quod sensus communis dato, quod simul sentiat omnia sensibilia,

Sensus communis an simul sentit omnia sensibilia.

 sibilia,

ſibilia, non tamen æquè perfectè, ſed perfectius ſentit id à quo perfectius immutatur, & hoc non eſt inconueniens vt dictū fuit ſupra. Sed dices quod poſſibile eſt quod quilibet ſenſus proprius perfectiſſimè immutetur à ſuo obiecto, & ſic ſenſus communis perfectiſſimè ſentiet omnia ſenſibilia. Dicendum quod non eſt poſſibile quod viſus ita perfectè immutetur ſicut poteſt immutari à colore, quādo ſimul auditus immutatur perfectè à ſono, nec è conuerſo propter magnam attentionem animæ in vna perfecta immutatione: & ideo non poteſt ita perfectè attendere in alia; & dato quod perfectiſſimè ſicut poſſunt immutarentur ſimul à ſenſibilibus propriis, quia tamen vnum ſenſibile de ratione ſua nobilius, & fortius imprimit ſuam ſpeciem, quam aliud ſicut color, quam ſonus, ideo ſenſus communis perfectius immutatur ab illo, quam ab aliis.

Vna potentia animus perfectè agit, quādo alia eiuſdem animæ, ſimul agunt.

Ad tertium. Ad aliud dicendum quod plus requiritur ad diuerſificationem potentiæ ſuperioris, quam inferioris, quia ſuperius eſt communius, licèt ergo ſenſus proprius non ſit cognoſcitiuus propriè niſi reſpectu vnius contrarietatis, poteſt tamen reſpectu plurium, cognoſcitiuus eſſe plurium. De ordine autem actuum ſenſus communis poteſt ſic dici quod primus actus eius, eſt reflexiuus ſuper actum ſenſus particularis, quia ab illo actu immediatè immutatur ſenſus communis. Secundus eſt iudicare de obiecto ſenſus proprij ſecundum ſe, & abſolutè, non tantum vnius, ſed cuiuſlibet ſenſus, & iſtum actum attribuit ſibi Auicen. licèt non Philoſophus. Tertius ãctus eius eſt cognoſcere differētiam plurium ſenſibilium propriorum ad inuicem, & iſte actus ſequitur aliū: prius enim eſt, cognoſcere aliquid ſecundum ſe, quam cognoſcere vt differens ab aliis, quia impoſſibile eſt cognoſcere differentiam aliquorum, non cognitis extremis.

Ordo actuū ſenſus communis

ANNOTATIONES. in quæſtionem decimam.

I. CONCLVSIO.

Senſum communem eſſe vnum ſingularitate & cauſalitate, non prædicatione.

Annot. I. 1.

a Reſpondeo quod ſenſus, &c. optimè probat ſenſum communem non eſſe prædicatione vnum, alioquin non haberet actum diſtinctum ab inferioribus ſenſibus; eſt ergo vnus ſingularitate, & cauſalitate, quia habet vnum actum, quo ab externis diſtinguitur, nempe diſcernere inter omnium aliorum ſenſuum obiecta; tenendo etiam hanc non diſtingui à phantaſia, æſtimatiua, & memoria realiter: actus proprij harum potentiarum ipſi tribuuntur.

II. CONCLVSIO.

Organum ſenſus communis complete reſidet in cerebro.

Dicen

ANNOT. II. 2.

b **D**Icendum ergo quod organum,&c. Optimè declarat organum ſenſus communis comparatione ad centrum reſpectu linearum, & ad Regem ſedentem in ſuo ſolio.

De ſitu organi controuertitur, Philoſophus citatus à Doctore ponit illud in corde. Idem habet *de iuuentute c. 2.* & alias paſſim. Galen. autem *lib. de ſymptomatum cauſis cap. 8. & lib. de vſu pulſuū*, in cerebro illud collocat. Scotus videtur velle cōcordare has ſententias, vt ſi ſermo ſit de principio remoto ſentiendi, tribuatur cordi, vbi eſt officina natiui caloris, vbi etiam procreantur ſpiritus vitales, ſine quibus nullus ſit motus, nec mutatio; proximum tamen organum ſenſus communis eſt in cerebro. Verum Ariſtot. de proximo ſentiendi principio locutus eſt, vt eius loca intuenti patet. Videri poteſt *2. de gen. animal. cap. 4. & l. 5. cap. 2.* ſed cùm Galeno tenendum eſt, organum ſenſus communis complete in cerebro reſidere. Probatur primò, ratione illa Scoti, quia nimium ſtudentes dolent capite. Secundò læſa phantaſia medicamenta capiti applicantur, non cordi, vt habet Galen. *l. 3. de locis patientibus. cap. 4.* Tertiò ſomnus in capite cauſatur & cor in ſomno non quieſcit ex ipſo *Ariſt. de reſpiratione cap. vlt.* Quartò læſo cerebro animal priuatur ſenſu, & motu. Quintò ex anatomia conſtat neruos per quos ſpiritus animales miniſtrantur, oriri à cerebro. Aduerte ipſum *Ariſtot. de ſenſ. & ſenſibils cap. 1.* radicem viſus, auditus, & olfactus in cerebro ponere, licèt aliorum duorum ſenſuū in corde collocet. Quod Doctor ait, neruos quoſdam, & venas oriri à corde ad cerebrū, ſumpſit ex *Ariſt. 3. de hiſt. c. 5.* ſed fortè intelligit de quodam neruorum initio, quia cor prius generatur, quam cerebrum, vt habet *Galen. l. de formatione fœtus*, & tunc habet aliquos ſenſus, quia animam habet ſenſitiuam, & conſequenter aliquos neruos, & venas, quæ poſtea ad cerebrum aſcendunt. In eſſe tamen completo nerui à cerebro originem ducunt vt ex anatomia conſtat.

Ariſt. Galen. — *Scotus.* — *Quare ſtudētes dolēt capite, potius quam corde.* — *Ariſt.* — *Quo ſenſu nerui à corde deriuantur*

Obiicies illud: *A corde exeunt cogitationes*, & id: *quid cogitatis mala in cordibus veſtris.* Reſpondetur intelligi de anima, vel de appetitu, qui reſidet in corde, ſaltem ſecundū Ariſt. qui in eo ponit omnes ſenſus. *& 3. de an. text. 29.* ait ſenſum, & appetitum eſſe idem, quod de ſubiecti identitate intelligi debet. vide *Conimbr. in Ethic. diſp. 6. q. 2 a. 2.*

Conimbr.

Obiicies ſecundò animalia, quæ ſecta viuunt, ſentiunt in vtraque parte, quia motu animali cientur, & per appetitum; ergo per ſenſum communem cognoſcunt, ergo non reſidet in capite. Reſpondetur in illis imperfectis non habere certum locum, vt probat argumentum.

III. CONCLVSIO.

Obiectum sensus communis est sensibile commune; & explicatur quo sensu id verum sit.

Annot. III. 3. Sensibile commune dupliciter sumitur.

c Dicendum ergo quod aliquod sensibile, &c. Nota sensibile dupliciter dici posse, commune. Primò, quia à pluribus sensibus externis percipitur, & sic sunt quinque sensibilia communia, de quibus agit *Phil. 2. de an. cap. 5. 6.* Secundò, quia prædicatur de multis sensibilibus, v.g. de colore, sono, &c. sensibile commune hoc sensu, est obiectum adæquatum sensus communis, neque habet aliud nomen; sic tangibile vt comprehendit omnes qualitates tangibiles, est obiectum tactus, neque habet aliud nomen.

Dices, hoc nihil aliud est quam cognoscere omnia sensibilia propria externorum sensuum, ergo non habet vnum obiectum, ac per consequens non est vna potentia. Respondetur sicut visus cognoscit multos colores, sub ratione vna sui obiecti, quod est coloratum lucidum, ita sensus communis cognoscit omnia sensibilia aliorum sensuum, sub vna ratione sui obiecti, quod quia nomine caret, vocamus sensibile commune; vnde non dicimus sensibile commune esse obiectũ sensus cõmunis, vt abstrahit ab his, & illis sensibilibus, quasi in ista non tenderet, sicut vniuersale, pro hoc statu, vt abstrahit à singularibus est obiectum intellectus; sed omnia ista particularia sensibilia sentiũtur à sensu communi secundum proprias suas rationes, & habent vnam rationem immutandi, in qua conueniunt, & per quam specificant potentiam, sicut plures colores conuenientes in vnica simili ratione specificant visum.

Sensibile commune vt abstrahit à particularibus, non est obiectum sensus communis.

Contra non habẽt ista vnam rationem, in qua conueniunt nisi per intellectum, alioquin daretur vniuersale à parte rei, sed sensus communis habet vnum obiectum reale; ergo non sumitur ab vnitate, in qua conueniunt sensibilia propria, quia est rationis. Respondetur ista habere vnam rationem à parte rei indifferentem, seu communem negatiuè, in qua conueniunt; & quia nomen non habet impositum, vocamus sensibile commune. Sic visus habet vnam rationem cõmunem omni visibili à parte rei, quæ est lucidi colorati. Ita *Scot. 2. d. 3. q. 1.*

Ratio obiecti sensus cõmunis.

An autem præter sensibilia propria, sensus communis sentiat aliorum sensuum functiones; & si sic, an per species proprias, vel per modificationem specierum ipsorum sensibilium propriorum, dictum est supra *q. 6. annot. 3.* An etiam ex speciebus sensatis, ipse eliciat speciem insensatam, id est, quæ in nullo fuit sensu externo, dixi *q. præcedenti annot. 2.* quod verisimilius visum est.

Hic peti potest an sensus cõmunis, seu imaginatio facit casum? Ad quod respondetur affirma

An imaginatio facit casum?

Scotus. D Thom.

firmatiuè. Ita *Scot.4.d.44.q.3. D.Th.contra. gent.cap.99.* Ratio eſt, quia ex vehementi imaginatione fit magna commotio humorum, & ſpirituum vitalium,& excitatur ſæpe exceſſiuus calor, & generantur morbi,& quãdoque ſequitur mors ex nimio dolore, ex falſa imaginatione orto.

IV. CONCLVSIO.

In omni animali eſt ſenſus communis, & probabilius dari memoriam in brutis.

5\.

PEtes ſecundò an ſenſus cõmunis ſit omni animali? Reſpondetur affirmatiuè, quia omne animal fugit nociuum, & proſequitur vtile,quod ſupponit operationẽ ſenſus communis,quia iſtæ rationes ab externis ſenſibus nõ cognoſcuntur. Sed non omnia animantia æquè perfectè habent iſtum ſenſum, quia multa carẽt multis actibus eius: ideo *Ariſt. 3. de an. cap.3.* negat apibus, & formicis memoriam, & aliis negat phantaſiam, hoc eſt,ſenſum communẽ ſecũdum quaſdam eius operationes. De memoria, an detur in brutis, vel in parte ſenſitiua hominis,controuertitur, & ex variis actibus brutorum, quales ſunt prouidentia, vindicatio, beneficatio, conſeruatio ſpeciei, & diſciplinatio,videtur efficaciter colligi in eis eſſe memoriam; idque probabile eſt, & tenet *D. Tho.1.met.lect.1.Suar.3. de an. cap.31.Scot.4.d.45.q.3.* non negat hanc partem vt Suar.ei imponit, ſed problematicus eſt. Si teneatur pars negatiua, ſaluar omnes illos actus, ſine memoria; quia haberi poſſunt per ſpecies rerum delectabiliũ, vel triſtabilium in phantaſiã exiſtentes. Vnde formica hoc anno genita,etſi experta non ſit hyemalem penuriam, non minus facit prouidentiã pro hyeme futura,quam aliæ,quæ præcedenti hyeme vixerunt; non eſt ergo neceſſe ponere in his memoriam, quia non cognoſcunt præteritum qua tale; ſi tamen ponas, Scotus non vetat, imò dicit quod melius ſaluantur illi actus,ponendo eam. Vide ipſum ibi, pro fuſiori huius rei notitia, vbi varia Philoſophi loca, tam pro memoria intellectiua, quam ſenſitiua expendit.

Memoriã an habent apes. Memoriã an habẽt bruta. D. Thom. Suar. Scotus. Prouidentia, an arguit in formica memoriam.

6\.

Peti poteſt tertiò, an lædi contingat ſenſum communem, illæſis externis ſenſibus? Reſpondetur affirmatiuè,id teſtante experientia in phreneticis,& dementibus, in quibus ſæpe omnes externi ſenſus vigent ſani. Ratio huius eſt, vt habet hic Doctor ad primum, quia ſenſus communis haber propriam diſpoſitionem, ſeu complexionem, diſtinctam ab aliis, & ſic poteſt in hoc lædi, aliis non læſis, ſicut vnus externus ſenſus, eadem ratione læditur, ſaluis reliquis.

Senſus communis læditur, non læſis externis.

Circa rationem, qua Doctor probat ſenſibile proprium,non eſſe obiectum ſenſus communis;quia ſcilicet ſi ſit excellens corrumpit ſenſum, vt habet *Ariſt. 2. de an. & lib. 3.* explicãdum eſt quomodo hoc contingat,

Text.113. Text. 145.

tingat; quia si immutatio est tantum intentionalis, non erit corruptiua, sed potius perfe- ctiua potentiæ. Respondetur actionem illam intentionalem sensibilis excellentis, communiter secum habere actionem aliam physicam læsiuam organi; in tactu, & gustu miscetur actio primarum qualitatum: in olfactu exhalatio calida: in auditu vehemens aëris percussio quia pulsatur organum: in visu emissio vaporis nociui. Si autem nulla talis naturalis actio comitaretur intentionalē, non corrumperetur sensus. Posset tamen sequi dolor, quia hic intentionalem tantum actionem sequitur. Vnde post iudicium, ignis tantum intentionaliter aget in corpora damnatorum; qui tamen magnum causabit dolorem; sed non corrumpet sensum. De quo *Scot.* 4. *d.* 44. *q.* 3.

Quando & quomodo excellens sensibile corrumpit sensum?

Scotus.

7. Circa rationem ad oppositum de obiecto sensus, scilicet quod sensus non decipitur circa proprium obiectum, & si Philosophus id habeat 2. *de an. cap.*7. magna occurrit difficultas, primò quia ipse *Scot.* 1. *d.* 3. *q.* 4. *num.* 11. docet intellectum corrigere sensum erranté v. g. visum iudicantem baculum, cuius vna pars est in aëre, & altera in aqua, esse fractum, & rem remotius distantem esse minorem quam est. Secundò, ictericis, alba apparet pallida, ratione indispositionis organi: item ratione medij: Sol matutinus apparet rubeus, ob interiectos vapores, & ratione interualli, turres quadratæ eminus videntur rotundæ; & ratione obiecti, in speculis aliter, & aliter collocatis, vel factis, diuersimode res videntur, nunc maiores, nunc minores, nunc huius, nunc illius figuræ; ex quibus videtur falsum esse sensum non falli circa proprium sensibile.

Cap 7.

In hac re Academici tenuerunt nihil certum esse in sensibus. Cōtra quos disputat *Tertullianus lib. de anima cap. de* 5. *sensibus, & Cicero in qq. Academicis.* Epicurei autem è contra sensus nunquam errare volunt: contra quos idem Cicero, & *Aug.* 8 *ciuit. cap.* 7.

Tertull. Cicero. Aug.

8. Pro resolutione, Nota in sensu non posse esse propriè errorem, quia non est capax iudicij; errare tamen dicitur, quatenus per ipsius notitiam intellectus in erroneum iudicium induci posset. Secundò, Nota, sensibile, aliud esse per se, siue sit cōmune, siue proprium; aliud per accidens, cuiusmodi est substantia respectu visus. Certum est autem quoad huiusmodi sensibilia per accidēs, quia per se non mouent sensus, facilè committi errorem: nam si lupus pelle ouis tegeretur, ouis putaretur. De sensibili ergo per se potest esse quæstio. Nota tertiò, non posse falli sensum circa suum sensibile in communi, visus v.g. nō potest falli iudicans hoc esse coloratum, & sic de aliis: ratio est, quia potentia non excurrit extra limites obiecti adæquati; de peculiaribus ergo rationibus, sub obiecto adæquato contentis, est quæstio, & hoc tam de sensibili

Sensus non potest falli circa obiectū in communi.

sibili communi, quam de proprio.

V. CONCLVSIO.

Potest falli sensus in particulari tam circa sensibile proprium, quàm commune, si adsit impedimentum, vel desint requisita.

9. Dicendum est tam circa sensibilia propria, quam communia in particulari, sensum posse falli. Patet ex adductis; contingit enim speciem aliter repræsentare rem, quam est, ex indispositione organi, medij, vel distantia obiecti: si tamen impedimenta tollantur & adsint requisita, nullus erit in sensu error: & hoc tantum voluit Arist. Et ratio est, quia agẽs naturale rectè agit simul-lum ponatur impedimentum, & adsint necessaria. Aduertendum tamen facilius decipi sensum circa sensibile commune, quam circa proprium, vnde visus à longè videt albedinem; sed decipitur circa eius quantitatem; ratio est, quia sensibile proprium virtute propria immutat sensum, sed commune non, nisi per connexionem ad proprium. Præterea fortè non habet commune propriam speciem, sicut habet sensibile proprium, de quo *supra q. 6. annot. 3.* iuxta hoc intelligi debet *Arist. 3. de an. text. 161.* Dum ait circa sensibilia propria errorem non cõtingere, aut paucissimum.

Quando contingit sensum falli circa sua obiecta?

Arist.

10. Obiicies primò, si sensus errat, nulla erit certitudo in sciétia quæ dependet à sensibus. Respõdetur vt plurimum non errant sensus, & quando errant corriguntur ab intellectu. Sic (inquit *Scot. 1. d. 3. q. 4. num. 11.*) intellectus corrigit visum putantem baculum, cuius pars est in aqua, esse fractum, per hanc propositionẽ in ipso quiescentem, independenter à sensibus; *nullum durum frangitur ad tactum mollis sibi cedentis.* Ex quo necessario sequitur baculum in aqua non frangi.

Visus putat baculum cuius pars est in aqua, fractũ: & quomodo corrigitur ab intellectu?

Obiicies secundò, species talis est, quale obiectum, quia est eius similitudo naturalis; & sensatio correspondet speciei. & hæc commensuratur rei cognitę, quia species vnius nõ repræsentat aliud; ergo nullus potest esse in sensu error. Respondetur quia species dependet à concursu potentiæ, & etiam à medio, aliter, & aliter rem repræsentare, ex impedimentis potentiæ, & medij. v. g. species baculi, cuius pars est in aqua, & pars in aëre, repræsentat baculum curuæ, vel fractæ figuræ: error ergo contingit, quando obiectum repræsentatur cum aliqua qualitate vel circumstantia, quam non habet; vt cum febricitans cibum dulcem, putat amarum, ratione biliosi, & amari humoris, quo gustus est infectus.

Quomodo sensus in errorem ducitur?

11. Obiicies tertiò, visus videt colores apparentes in iride, & in collo columbæ, & in pariete per reflexionem lucis ex vitro rubeo, vel vinum rubeum continente; ergo falsum est quod dicebatur, sensum nõ falli circa rationem sui obiecti in communi;

An oculus videt colores apparentes?

muni; quia color apparens color non est, sed apparet, vt habet *Arist. de sens. & sensibili c. 3. & 3. metheor. cap. 4.* vbi distinguit inter veros, & apparentes colores. Respondet D.Tho. 3. *metheor. cap. 4.* colores in iride, & nubibus, esse veros. Sed id difficile creditu est, quia color verus est qualitas permanens, resultans ex primarum qualitatum permixtione, vt habetur ex *Arist. l. de coloribus*, de quo quidquid sit, in aliis duobus exemplis, cum in re posita nulla fiat variatio; sed ex diuerso situ varij videntur colores in collo columbæ, & similiter in pariete ex varij coloris vitris Soli appositis, manifestum est ibi nõ esse veros colores, quia non est assignare causam mixtionis primarum qualitatum, vnde generantur.

Suarez. *Suar. 3. de an. cap. 10.* respondet colores apparentes videri à visu. Contra quia gustus non gustat saporem apparentem, nec auditus sonum apparentem, & sic de aliis sensibus; ergo nec visus videre potest nisi verum colorem, si hoc est eius obiectum.

12. Respondetur quoad illos colores iridis, fortè esse veros, etsi id minus verisimile sit, sed in aliis illis exemplis, & similibus, colores illi apparentes, sunt ipsum lumẽ, vt tenet *Scot. 2. d. 13. & post eum insinuãt Conimbr. 2. de an. cap. 7. q. 3. art. 1.* *Scotus. Conimb.* si tamen ea varia oppositione verorum colorũ ad aliquod corpus terminatum, oriantur, vt in exemplo de pariete, qui apparet rubeus ex vitro rubeo opposito, radiis Solis illud permeantibus, simul cum lumine, ibi est species coloris veri (vt tenet *Scot. ibi. num. 5.*) qui videtur, & lumen non est aliud secundum ipsum ibi; quam species ipsius lucis, quod probat, quia si tantum esset sensibile, & non ratio videndi, positum super visum, impediret visionem; de quo dictum est *q. 3.* & lumen secundum *Phil. de sens. & sensib.* paulo post princ. & cõmentat. debet esse in oculo, vt recipiat species colorum. *Colores apparentes, sunt lumen.*

Multa obiici possunt contra hoc, sed ibi ferè apud Doctorem, virtualiter expedita reperies. Vide etiam *Philip. Fabr. theor. 66.* qui citat Zabarellam, & Picolomineum pro eadem Scoti opinione, à qua non videtur dissentire *Caiet. 1. p. q. 67. art. 3.* vbi concedit lumen esse intentionale, & reale eminẽter, vel virtualiter, & sic conciliat in hoc D.Tho. & Scotum, qui tamen incõciliabiles sunt; quia *D.Th. ibi, & 2. de anima tex. 70.* non distinguit lumen à luce: Scotus autem lucem esse sensibile tantum, & lumen esse speciem eius, atque etiam sensibilem qualitatem. *Phil. Faber. Zabarella. Caiet. Lumen est species lucis.*

QVÆSTIO XI.

Vtrùm corpora cælestia possint agere in intellectum nostrum, vel voluntatem?

1. VIDETVR quod sic. Astrologi dicũt multa vera de agibilibus ab homine quæ dependent ex intel

intellectu & voluntate; hoc autem non esset nisi possent agere in intellectum, & voluntatem, ergo, &c.

Præterea, corpora cælestia possunt mouere phantasmata nostra, ipsa autem possunt mouere intellectum sicut sensibilia sensuum secundum Philosophum, ergo à primo ad vltimum saltem mediatè possunt corpora cælestia mouere intellectum nostrum.

Præterea de voluntate hoc probatur sic: si non possent mouere voluntatem hoc esset specialiter propter libertatem, quæ tolleretur in tali motu; sed non propter hoc tolleretur, ergo, &c. Probatio minoris: quãdo duo actus sunt eiusdem rationis, si vnus est liber, & alius, quia liberum & non liberum specie differunt, sed si actus voluntatis esset à corpore cælesti mouente voluntatem esset eiusdem rationis, & speciei cum illo qui est tantum à voluntate, quia actus eiusdẽ potentiæ immediatè est respectu eiusdẽ obiecti, & hæc duo immediatè cõcurrunt ad vnitatem specificam actuum; sed certũ est quod actus voluntatis tantũ, est liber, ergo & actus voluntatis motæ à corpore cælesti esset liber.

2. Præterea, idem est dilectio & delectatio, sed delectatio est à corpore cælesti, ergo & dilectio, quæ est actus voluntatis. Probatio maioris, quia vterque actus est eiusdem potentiæ & respectu eiusdem obiecti, scilicet boni vt conuenientis. Præterea illi actus sunt idem, qui immediatè ab eadem causa causantur, sed isti sunt huiusmodi, quia causantur ab apprehensione boni conuenientis in quolibet, ergo, &c.

Oppositum vult Philosophus, dicendum quod si sola phantasia moueret intellectum, & voluntatem per consequens ita quod intellectus & voluntas essent puræ potentiæ passiuæ vt mouent seipsas ad actus suos, sequeretur quod corpora cælestia possent illas potentias directione mouere. Probatio: omne corpus corruptibile mouet de necessitate in virtute corporis incorruptibilis quod est superius, & licet posset esse motus corporis inferioris sine superiori, non tamen diuturnus, secundum omnes: sed organũ phantasiæ est corpus corruptibile, & phantasia, potentia organica, ergo si ipsa mouet intellectum, vt intelligat seipsum, & intellectus sic motus mouet voluntatem, sequitur quod directè corpus cæleste possit vtrumque mouere licet mediáte phantasia, & sic sequitur quod mala phantasia de necessitate causabit malam voluntatem.

2. de an cap. vlt. vel l. 3. c. 3.

3. Sed dices quod in potestate voluntatis est causare bonam, vel malam phantasiam, & per consequens licet phantasia sic formata moueat voluntatem ad bonum, & ad malum, tamen totum erit voluntarium ratione primæ voluntatis phantasiam formantis. Contra istum circuitum circa quem impij ambulant, arguitur sic. Quod mouet motum ab aliquo tantummodo mouet de necessitate, sed si mouetur de necessitate,

voluntas mouet phantasiam ad phantasiādum bonum, vel malum, quæ mouetur tantum ab intellectu vel phantasmate mouente de necessitate, cum non sit liberum (non enim est in potestate nostra quin visis tangamur secundum Aug.) ideo voluntas mouebit phantasiam de necessitate ad phantasiandum bonum vel malum.

RESOLVTIO.

Corpora cælestia non agere directè vel indirectè in intellectum vel voluntatem; agunt tamen mediatè in eos per immutationem organorum sensuū & phantasiæ; nunquam tamen necessitant voluntatem. vide Doct. 2. d. 14. q. 3. n. 6.

4. Corpora cælestia non agunt in intellectum vel voluntatem.

a Dicendum igitur ad quęstionem quod corpora cælestia non possunt directè mouere intellectum nostrum, neque voluntatem, quia purè corporale non potest directè agere in spirituale, eo quod agens est nobilius patiēte, intellectus autem, & voluntas sunt purè spirituales, ideo corpora cælestia non possunt directè in eas agere.

Præterea secundū prædicta potest probari propositū, quia corpora cælestia non possunt immediatè agere in animā nostram, cum sint ei improportionata, sed mediante phantasmate tantum, quod est obiectum repræsentatiuum tātum, sed phantasia nostra non potest sufficienter mouere intellectum nostrum, neque voluntatem, quia præsente phantasmate adhuc oportet obiectum intellectus ibi assistens abstrahere antequam intelligat, quod fit per conuersionem primam intellectus ad phantasmata, b quæ conuersio imperatur à voluntate & dicitur ab intellectu agente; præsente etiam obiecto intellectui, & ipso præsente voluntati, potest illud velle vel nolle propter suam libertatem, igitur corpora cælestia nō possunt sufficienter, & directè agere in intellectum, & voluntatem.

Ad primū 5.

Ad primum, in oppositum dicendum quod astrologi vt in pluribus verum dicunt, & hoc ideo accidit quia homines vt in pluribus, sequuntur suas phantasias, in quas possunt directè agere corpora cælestia, tamen hoc non est necessarium, modo homines virtuosi sequentes iudiciū rationis reprimant huiusmodi passiones. Vnde dicit Ptolomęus in Trimegesti, quod *sapiens dominabitur astris*, id est, dispositioni causatæ à corporibus cælestibus, & hoc per libertatem arbitrij, & rectum iudicium rationis passiones refrenantis.

Sapiens dominabitur astris. exponitur.

Ad secundū. Quomodo phantasma mouet intellectum?

c Ad secundum dicendū quod phantasia non propriè mouet neque intellectum, neque aliquid in ipso imprimit, sed tantum portat, aut repræsentat sibi obiectum, quo præsente intellectus ex virtute sua actiua elicit suum actum, sicut præsente sensibili, sensus actum elicit sentiendi, & in hoc est conuenientia,

Phantasmata ad intellectum sicut sensibilia ad sensum. exponitur.

nientia, non quia phantasmata sint obiectum intellectus, sicut sensibilia sensus, quæ imprimũt secundum aliquos speciẽ sensibilem in sensu, tamen requiritur phantasma ad intelligendum obiectum, quia sicut quidditas absoluta, vel vniuersale quod est directum obiectum intellectus, non habet esse existens nisi in singulari, vt homo in sorte, igitur non potest repræsentari intellectui secundum speciem intelligibilem pro statu viæ, nisi in præsentatione similitudinis ipsius singularis, quod fit in phantasmate.

Ad tertium. 6.

c Ad aliud dicendum concedendo quod si voluntas moueretur à corpore cælesti, sicut posset moueri à Spiritu sancto, quod actus eius esset eiusdem rationis cum actu tantum à voluntate elicito; quia quod potest causa prima mediante secunda, illud vel eiusdem rationis potest sine secunda: & ideo si volũtas potest elicere actum volendi, cum sit causa secunda, actum eiusdem rationis potest elicere Spiritus sanctus, vel cum Spiritu sancto qui est causa prima; sed corpus cæleste non habet causalitatem superiorem eliciendi actum eiusdem rationis cum ipsa; nam si corpus cæleste haberet causalitatẽ super illam, eliceret actum eiusdem rationis cum ipsa, & ideo dicendum est ad Maiorem, quando dicitur, quod si vnus actus est liber, & actus eiusdem rationis est liber, quod verum est, si vnus esset liber per essentiam, & alius eiusdem rationis,

Actus liber & non liber an differunt specie?

quia liberum per essentiam, & non liberũ specie differunt, & isto modo voluntas, quæ est libera per essentiam specie differt ab aliis potentiis quæ non sunt liberæ per essentiam, sed liberæ per participationem, liberum autem per participationem non differt specie à non libero, sicut actus videndi qui est imperatus à voluntate est liber per participationem, non tamen differt specie ab actu videndi non imperato, sed necessitato; aliquando enim accidit videre de necessitate, sicut quãdo apertis oculis præsentatur obiectum; modo ita est quod actus à voluntate elicitus, non est liber per essentiam, sed tantum potentia volitiua, & ideo staret quod aliquis actus volendi causatus immediatè à corpore cælesti, vt à causa necessaria, esset eiusdem rationis cum velle elicito immediatè à voluntate; quia neutrum illorum est liberum per essentiam; hoc diceretur ad vim argumenti, licèt in illo casu aliter esset dicendum secundum aliquos.

Ad quartũ. 7.

Identitas obiecti non sufficit ad identitatem actuum.

d Ad aliud dicendum quod delectatio sunt actus diuersi; ad probationem dicendum quod identitas obiecti non sufficit ad identitatem actus, quia intelligere & velle sunt respectu eiusdem obiecti fraternalis scilicet entis in actu in quantum huiusmodi, sed diuersitas obiecti bene sufficit ad diuersitatem actus; sed dices vltra quod sunt actus eiusdem potentiæ cum identitate obiecti, dicendum quod hoc est diuersimodè, quia dilectio est in voluntate, & à

Dilectio, & delectatio nō sunt idem.

voluntate; delectatio autem est in voluntate, sed non à voluntate, sed potius ab obiecto. Probatio, quia eorum contraria quæ sunt odium & tristitia non sunt idem, nec sunt ambo à voluntate causata, sed alterum tantum scilicet odium, quare voluntas complacet sibi in actu proprio ab ipsa liberè causato tanquam conuenienti non autem sibi complacet in tristitia, imò est volitioni contraria, quare quilibet inuitè tristatur, complacet autem sibi in odio, ergo tristitia tantum causatur ab obiecto non à voluntate, quia tunc esset immediatè in potestate voluntatis, & per consequens nec delectatio, sed obiectum conueniēs cum perceptione, cum sit præsens causat delectationem, & obiectum contrario modo dispositū causat tristitiam.

Tristitia à quo causatur?

Ad aliud dicendum quod delectatio non immediatè causatur ab apprehensione conuenientis, sed mediante actu dilectionis coniungente potentiam obiecto sibi conuenienti, quæ coniunctio est prior ordine naturæ ipsa delectatione, licèt non tempore: eodē enim modo quo voluntas coniungitur obiecto suo præsenti per actum dilectionis, vel fruitionis, fit quædam dulcedo in potentia volitiua & hæc est delectatio.

* * *

ANNOTATIONES in quæstionem vndecimam.

I. CONCLVSIO.

Cæli non agunt immediatè in intellectum, vel voluntatem, sed mediatè, & remotè sic, libertate voluntatis seruata.

ANNOT. I. 1.

a *Dicendum igitur ad quæstionem, &c.* Ratio conclusionis sumpta est ex Philos. qui fusè probat contra antiquos 2. *de an. cap. vlt.* vel secundum aliam distributionem *l.* 3. *cap.* 3. intellectum esse spiritualem, & non corporeum; constat autem quod corpora non possunt directè in spiritualia, quia hæc non sunt capacia accidentium corporeorum, nec illa producere possunt spiritualia accidentia; addidi quod nec indirectè, sed intellige immediatè, vel proximè: quia remotè, vel mediatè agunt cœli in has potentias spirituales, quatenus immutant organa sensuum, ad gradum eis cōuenientem, vel disconuenientem, qua immutatione redditur intellectus facilior; vel difficilior ad suas operationes, & cōsequenter voluntas; constat enim ex deordinatione sensus, deordinari intellectum, vt videre est in lunaticis, & phreneticis, in quibus est imaginatio confusa, & hoc sensu intelligitur id *Phil.* 1. *de an. text.* 66. *corrumpitur intellectus quodam interius corrupto*, deordinatur etiam voluntas,

Quomodo cœli agunt in voluntatem & intellectum?

Arist.

Corrumpitur intellectus, quodam interiori corruptio. exponitur.

Quomodo astrologi iudicant de hominum moribus?

luntas, quia difficulter dissentit ab appetitu sensitiuo deordinatè tendente in aliquod obiectum, qui ex immutatione cælestium corporum, ita inclinari potest: vnde astrologi iudicare possunt de moribus hominum, vt quod sunt luxuriosi, crudeles, ex constellationibus natiuitatis, aliisque influentiis; non quod necessario aliquem actum malum, vel bonum eliciant, sed quod sic, vel sic sunt inclinati, potest tamen voluntas sua libertate, contra prauas inclinationes, dictamen rectæ rationis sequi, ad quod multum facilitatur exercitio virtutum, quo acquirit habitus temperatiuos passionum; & sic libertas minimè tollitur per influentiam cœlorum. Ita *Doctor. 2. d. 14. q. 3. D. Thom. 1. p. q. 113. art. 4. & communis. de quo Aug. 13. Trin. cap. 4. Basil. hom. 6. in Hexamer. Dyonis. cap. 4. diu. nom. Vide Conimbr. 2. de cælo. cap. 3. q. 2. 3. 4.* Quod verò voluntas actibus imperatis producat virtutes morales in concupiscibili, & irascibili, docet fusè *Doctor. 3. d. 33.* vbi contra D. Thom. ostendit etiam virtutes morales eius actibus elicitis in ipsamet produci.

Scotus. *D Thom.* *Aug.* *Basil.* *Dionys.*

II. CONCLVSIO.

Conuersio intellectus ad hæc obiecta præ aliis, est imperatiuè à voluntate.

ANNOT. II. b 2.

QVæ *conuersio imperatur à voluntate*, &c. Difficile est, quod hic ait primam conuersionem intellectus ad phantasmata imperari à voluntate; pro quo Nota primò, id quod ex *Philos. 3. de an.* habetur, nempe quod *speculamur in phantasmatibus*, & quod *phantasmata se habent ad intellectum, sicut intelligibilia ad sensum*, ita debere intelligi (vt explicat *Doctor 1. d. 3. q. 6. num. 19.*) quod quando intelligimus vniuersale, phantasiamur eius singulare, non quod phantasma, vel phantasiatio concurrat ad actum intellectus, vt habet *Scot. 4. d. 45. q. 1. ad 3. pro opin.* (quidquid sit an phantasma concurrat ad speciem intelligibilem *de quo. q. 17*) sed propter connexionem potentiarum, vna pro hoc statu debet præcedere, siue hoc sit ex natura potentiarum, siue ex peccato; & secūdum putat ipse ex Aug. verius. *2. d. 3. q. 3. num. 24. & 2. d. 3. q. 8. ad 1. princ. & d. 12. q. 1. ad 2.*

T. 29 Stt pha se qu...

Scotus.

Nota secundò, *ex Scot. 1. d. 3. q. 2. num. 24.* & alias sæpe, ideo intellectum hoc prius, quam illud cognoscere, quia phantasma huius fortius mouet, neque hoc est, vel esse potest à voluntate, cum tunc non habeat intellectus actum intelligendi, & nihil potest esse volitum, nisi præcognitum. Idem habet. *2. d. 42. q. 4.* & communis sententia est cum Phil. primam cogitationem non esse in manu nostra, quia vt ait *Aug. 3. de lib. arbitr. impossibile est quin visis tangamur.* Falsum ergo videtur, quod hic tenet Doctor primam conuersionem ad phantasmata, imperari à voluntate, quia voluntas nihil imperat, nisi sibi propositum ab intellectu, cuiusmodi

Quare hoc, prius quam illud cognoscitur?

Aug.

iuſmodi nequit eſſe prima conuerſio ad phantaſmata, ſeu prima cogitatio.

3. Sed neque ſibi, neque veritati contradicit Scotus: pro quo notandum eſt, quod duplex eſt conuerſio ad phantaſmata, vna quæ eſt abſolutè prima cognitio, nulla facta comparatione ad alia: & hæc vt dixi, ex Philoſ. Aug. & Scoto, nullo modo imperatur à voluntate, ratione iam aſſignata: alia eſt conuerſio, ſeu cognitio, qua potius hoc, quam illud attenditur ab intellectu, & prima huiuſmodi cõuerſio ſubeſt voluntati, quia poteſt intellectum conuertere ad vnũ obiectum, & diuertere ab alio, & ſecundum hoc, intelligitur id 2. *de an. intelligimus dum volumus*, & quod ait *Aug.* 11. *Trin.* 3. & *l.* 13. *cap.* 27. quod *voluntas copulat parentem cum prole.* Exemplo declarari poteſt: prædeſtinatio ſanctorum ad gloriam ſecundum vnam opinionem, eſt propter Chriſtum, ſed electio horum præ illis, nõ; de quo *Suar.* 1. *p. tr. l.* 2. *cap.* 24. è cõuerſo hic, Prima conuerſio intellectus non eſt à voluntate. ſecunda, ſic, ſcilicet conuerſio ad hoc præ aliis.

Ariſt. Aug. Text. 60. & *l.* 3. *c.* 18.

Quomodo voluntas copulat parentem cum prole.

Suar.

4. Sed fateor difficile valde eſſe, quomodo voluntas poſſit intellectum ad hoc vel illud obiectum cõuertere, & ratio iam eſt tacta, quia nil poteſt velle quin præcognitum ſit. *Scot.* 2. *d.* 42. *q.* 4. quinque modos dicendi recitat, & breuiter, ſed efficaciter refutat. Pro reſponſione aduertendum eſt, intellectum poſſe habere vnam intellectionem perfectam, & plures imperfectas, conſtat enim, quod viſus in cono pyramidis videt aliquid perfectè, & diſtinctè, & alia adiacentia confuſè, & indiſtinctè, de quo *Scot.* 1. *d.* 3. *q.* 6. *ad* 3. & 4. *d.* 49. *q.* 10. *ad* 2. *in oppoſ.* tunc ergo voluntas conuertit intellectum, quando ex pluribus aliquo modo vel imperfectè intellectis, ipſa ſibi complacet in aliquo, tũc enim ex potentiarum ſympathia intenditur cognitio circa id quod eſt à voluntate volitum, & in quo ipſa ſibi complacet, & ſic voluntas conuertit intellectum ad illud, & remittitur, vel omnino euaneſcit cognitio circa aliud quod eſt à voluntate nolitum, vel in quo non ſibi complacet, & ſic voluntas auertit intellectum ab illo; & exemplum huius apparet in oculo quando figitur in aliquo ex pluribus viſis, in quo appetitus ſibi cõplacet. Hic modus in re tam difficili & obſcura cæteris præferendus videtur, eo vel maximè; quod alij modi non aſſignãt aliquod cognitum, ad quod, vel à quo conuerſio fiat.

Scotus.

Quomodo voluntas diuertit intellectum.

5. Dices. Doctor hic loqui videtur de conuerſione ad phantaſmata reſpectu ſpeciei intelligibilis, & hanc imperari à voluntate, quia imperatum, id eſt, conuerſionem, dicit fieri ab intellectu agente; ergo noſtra gloſſa non ſatisfacit, quia loquitur non de ſpeciei intelligibilis productione, ſed de cognitione obiecti per eam. Reſpondetur: iam oſtendi ex ipſo Doctore conuerſioně ad phantaſmata conſiſtere in eo, quod phan

phantasiemur in singulari, quod intelligimus in vniuersali; quod, non ad speciei intelligibilis productionem, sed ad cognitionem per eam producendã, spectat; nec obstat quod dicat, conuersionem illam fieri per intellectum agentem, quia qua talis efficit etiam notitiam, & non solum speciem, ait enim Philosophus 3. de an. quod *intellectus agens est, quo est omnia facere, & intellectus possibilis, quo est omnia fieri*. quod tractat *Scot. q. 1. prol. ad 1. physicorum, & fusè probat quodl.* 15. vbi tamen problematicus est an cognitio efficiatur ab intellectu agente, vel possibili, sed iuxta eum hic, dicendum quod ab agente.

Text. 18. Arist. Scotus.

6\. Quod hic ait Doctor, obiecto voluntati præsentato per intellectum, ipsam posse illud velle, vel non velle, quia non determinatur per intellectum, latè tradit 2. *d.* 25. contra Goffred. Henr. & alios. tradit etiam 3. *d.* 36. *a. num.* 12. contra D. Th. dari posse rectum dictamẽ prudentiæ in intellectu, sine recta electione sequenti in voluntate, quia ipsa est domina potens, semper velle, nolle, vel neutrum facere, non tamen potest nolle bonum, neque velle malum, vt habet *Doctor* 4. *d.* 49. *q.* 10. *art.* 2. quamuis dubius manserit 1. *d.* 1. *q.* 4. & 2. *d.* 6. *q.* 2. an voluntas posset velle malum.

Deficit voluntas quãdoque nullo posito errore in intellectu. Voluntas nequit velle malum.

c Ad tertium, quod ait causam primam posse producere actum volendi in nobis, etiam habet 1. *d.* 17. *q.* 3. §. *ad* 1. *de* 2. *via*, fundatur in eo quod velle, vel intelligere non est producere volitionẽ, vel intellectionem, alioquin Deus non haberet actus improductos, vt bene docet ipse 1. *d.* 3. *q.* 7. *num.* 37. & 4. *d.* 12. *q.* 3. *ad* 5. Sed est habere in se huiusmodi actus, qui licèt actiones dicantur, sunt qualitates absolutæ vt habet *Scot.* 1. *d.* 3. *q.* 6. *num.* 32. & 4. *d.* 11. *q.* 2. *ad* 2. & *fusè quodl.* 13.

ANNOT. III. *Actus vitales à solo Deo possunt produci.*

III. CONCLVSIO:

Delectatio dicitur passio, & efficitur ab obiecto, sed media volitione, sicut tristitia media nolitione.

d AD quartum, *delectatio est in voluntate, sed potius ab obiecto.* Delectationem non esse operationem, sed quasi passionem constanter tenet *Doctor* 1. *d.* 3. *q.* 3. & 3. *d.* 15. *num.* 9. & 4. *d.* 49. *q.* 7. Aduerte tamen non esse passionem de genere passionis, sed qualitatem vt habet expresè *Doct. quodlib.* 13. *art.* 3. & 3. *d.* 15. *num.* 9. dicitur tamen passio, quia in præsentia conuenietis obiecti, non est in potestate passi ea carere, qua ratione operatio, quæ qualitas est absoluta, vt iam ex Scoto dixi, dicitur actio, ob similitudinem cum actione. Circa hoc aduerte ex Doctore 3. *d.* 15. *num.* 8. quod actiuum & passiuum non sunt relatiua, sed naturæ absolutæ, quodque res obiectæ ex natura sua, sunt potentiis conuenientes, vel disconuenientes, & potentiæ ex natura sua sunt ad eas inclinatæ, vel ab eis auersæ, nec est hic quærenda ratio, nisi, quia hoc est hoc, & illud est illud; posita autem approximatio

ANNOT. IV. 7. *Delectatio dicitur passio, est tamen qualitas.*

Quomodo causatur delectatio & tristitia.

xim atio

ximatione per notitiam, si obiectum est disconueniens, appetitus habet eius nolitionem, quam statim sequitur tristitia, si conueniens, volitionem, & sequitur delectatio.

Aduerte secundò, strictius vtendo terminis, tristitiam, & g[illegible]ium pertinere ad voluntatem, sed delectationem, & dolorem ad appetitum sensitiuum, vt habet *Scot. 3. d. 15. nu. 12.* sæpius tamen hæc confunduntur.

Scotus.

8. His positis difficile valde est, quod hic ait Doctor, delectationem (idem est de dolore, gaudio, & tristitia) non esse à potentia, sed ab obiecto. Verum ita tenendum est, primò, quia posita nolitione disconuenientis obiecti applicati, habetur aliquid à nolle distinctum, quod est tristitia. Secūdò, Deus, & beati habent multa nolle, minimè tamen tristantur. Sed difficultas nō parua est, an gaudium, & tristitia (idem de delectatione, & dolore) sint immediatè ab obiecto, vel ab eius cognitione. alij hoc, alij illud dicunt; mihi videtur volitionem, & nolitionem quando adsunt, causare has passiones. Colligo ex *Scot. 1. quia 4. d. 14. q. 2.* ait proximam causam tristitiæ esse nolitionem: *2. in 4. d. 44. q. 2 & 1. d. 1. q. 3.* explicat id Aug. *hoc est plenum gaudium frui Trinitate*, vt sit sensus causalis; vult ergo fruitionem causare gaudium. Tertiò certum est, quando obiectum est priuatiuum, vt formale peccati, vel pœna damni, quod non potest causare entitatem positiuam tristitiæ. Item quando obiectum est corporale, nequit efficere spirituale, vt causa totalis ex *Scot. 2. d. 3. q. 11. ad 2.* Confirmatur ex *Doct. 4. d. 1. q. 5.* sacramentum non causat gratiam physicè, quia vt corporale, non est ad id proportionatum, ergo idem hic. Confirmatur secundo, quia entia rationis, & impossibilia, & pura omissio possunt esse obiecta delectationis, & tristitiæ, quæ tamen nullum effectum realem causare possunt. Quartò hic ad quartum docet Doctor, quod *obiectum cum perceptione causat delectationem.* & ad quintum *delectatio non immediatè causatur ab apprehensione conuenientis, sed mediante actu dilectionis:* quibus locis expressè videtur asserere obiectum non immediatè causare delectationem vel dolorem.

Differunt dolor & tristitia, delectatio & gaudium.

Delectatio & dolor an immediatè ab obiecto causantur

Scotus. Aug.

Obiectū non causat immediatè dolorem.

9. Dixi volitionem, vel nolitionem, quando adsunt esse causam gaudij, & tristitiæ, quia dubium est an ad has passiones requiratur obiectum esse liberè volitum, vel nolitum, de quo *Scot. 3. d. 15. num. 15.* mihi videtur id requiri, neque Scotus ibi quidquam in contrarium asserit, si tamen teneatur obiectum vt cognitum, immediatè causare has passiones in appetitu sensitiuo, vel naturali, oportet consequēter tenere notitiam conuenientis, vel disconuenientis approximati, causare eas. Neque reiicit Scotus vt improbabilem illam sententiam, quæ tenet actum intellectus concurrere ad actus voluntatis *2. d. 25. num. 21.* de quo quidquid

Scotus.

Actum intellectus concurrere ad actū voluntatis, non est improbabile.

Scotus.

quidquid sit, non est vnde improbetur, quod possint concurrere ad dictas passiones, quæ non sunt actus eliciti ab appetitu, quando non inueniuntur aliæ causæ, quibus assignentur, sed, vt dixi, puto verius has passiones non causari nisi præuia nolitione disconuenientis, vel volitione conuenientis, & tunc quodammodo causantur, sicut habitus per actus; sed in hoc differunt, quod non maneant post actus, à quibus generantur, sicut manent habitus.

Occam. Gabr. Alphons. à Toleto.

Cum Scot. in hac sententia conueniunt *Occam.* 1. *d.* 1. *q.* 3. *art.* 3. *q.* 2. *Gabr. ibi art.* 2. *Alphonsus à Toleto* 4. *d.* 1. *q.* 1 *art.* 2. & omnes Scotistæ, etsi à nemine hoc nostro modo explicatum viderim. Fauet *Arist.* 10. *ethic. cap.* 4. & 5. vbi ait delectationem non esse operationem, & sic eum intelligit *Nemes.* 4. *phil. cap.* 12.

Arist.

10. *Vasq.*

Sed communis Thomistarum tenet oppositum. *Vasq.* 1. 2. *disp.* 14. *cap.* 2. vnico hoc argumento, conuincit suo iudicio Scoti sententiam esse manifestè falsam; quia delectatio, & tristitia, sunt meritoriæ, vel demeritoriæ, sed nulla passio est talis; ergo, &c.

Ad meritum non requiritur libertas immediata.

f Sed hoc argumentum videtur valde futile, quia ad rationem meriti, vel demeriti, non requiritur libertas immediata, quia hæc tantummodo conuenit actibus elicitis voluntatis, & sic omnes actus intellectus, & aliarum potentiarum carerent merito, & demerito, quod manifestè falsum est, & vt videtur contra Trid. sess. 6. cap. 10. & can. 24. & 32. vbi docet omnia opera bona esse meritoria gratiæ, & gloriæ. Quod ait passiones non esse meritorias falsum est, & absolutè prolatum, non ædificat; sancti enim, & Scripturæ clamant passionem Christi meruisse nostrā redemptionem. Si dicas passionem nō fuisse meritoriam, nisi quatenus acceptata fuit liberè à voluntate, fateor; tamen supposita acceptatione voluntatis, ipsa in se meritoria est, alioquin vt dixi actus omnes boni à voluntate imperati nullius essent meriti; quod absurdum est, & vt videtur contra Trid. supra. Dicendum ergo quod passiones v.g. disciplinatio passiua, humi cubatio, & similes, meritoriæ sunt etsi non sint actus eliciti voluntatis, quia sufficit, quod mediante actu voluntatis liberæ sint; imò pura omissio, quam dari probabilius est, meritoria esse potest, etsi actus non sit, quia sufficit à libertate voluntatis dependere; sufficit enim, quod quis possit. *transgredi, & non sit transgressus. Eccl.* 15. Bene ergo stat delectationem meritoriam esse, licet non sit actus à voluntate elicitus, quia subest voluntatis imperio, nec requiritur, quod sit immediatè liber, sed mediante voluntatis actu, vnde in vniuersum omnes actus interni, & externi in arbitrio hominis positi, possunt esse boni, vel mali, quia conformes, vel difformes legi, & rectæ rationi: de quo *Scot.* 2. *d.* 41. *q.* 4. *num.* 16. & *latius quodl.* 18. vbi docet actus

Passiones sūt meritoria vel demeritoria, etsi actus nō sint.

externos habere diſtinctam bonitatem, vel malitiam ab internis.

QVÆSTIO XII.

Vtrùm potentiæ animæ ſcilicet intellectiua & ſenſitiua ſint tantum paſsiuæ?

1. VIDETVR quod ſic; ſecundo de anima dicitur quod *ſentire eſt quoddam pati*, & idem tertio de intelligere, ideo, &c.

Præterea cum potentiæ reducantur ab aliquo extrinſeco ad actum, illæ erunt paſſiuæ tantum, nam ſi eſſent actiuæ cum hoc quod ſunt paſſiuæ ſequeretur quod ſenſus poſſet ſe ſentire, & poſſet ſentire ſine obiecto exteriori, ſimiliter intellectus intelligere, quia actiuum, & paſsiuum ſine extrinſeco ſufficiunt ad actum eliciendum, hoc eſt falſum, ergo, &c. Hanc rationem facit Philoſophus contra Empedoclem 2. *de anima*.

2. Præterea ſi ſic, omnes operationes eiuſdẽ potentiæ erunt eiuſdem ſpeciei ſicut omnes viſiones, ſed hoc eſt falſum; alia enim eſt viſio albi, alia nigri, cum ſpecie differant album, & nigrum. Probatio conſequentiæ; quia manente eodem actiuo, & paſsiuo manet eadẽ actio vel idem effectus, vt dicitur 3. *met.* ſi autem eadem potentia eſt actiua, & paſsiua, manet idem principium actiuum ſenſationis, igitur & eadem ſenſatio.

Præterea cognitio fit per aſsimilationem, & conformitatem potẽtiæ cognitiuæ ad obiectum, ſed vera aſsimilatio fit tantum per impreſsionem ſpeciei, vel ſimilitudinis obiecti in potentia, quæ impreſsio eſt cauſata effectiuè ab obiecto, & recepta in potentia, igitur ſunt tales potentiæ receptiuæ.

In oppoſitum eſt Commentator 2. *de anima*, dicens quod ſunt actiuæ, & paſsiuæ, paſſiuæ recipiendo impreſsionem ab obiecto, actiuæ iudicando. *Cap. 2.*

SCHOLIVM.

Sententia tenens intellectiuam eſſe paſsiuam, & ſpeciem eſſe formale principium elicitiuum actus; refutatur: de qua Doctor 1. d.3.q.7. à num. 5. vide annotationem 1. *Prima ſententia.*

a AD iſtam quæſtionem dicunt quidam quod ſunt tãtum paſsiuæ, diuerſimodè tamẽ hoc ponitur à diuerſis. Quidã enim dicũt ipſas eſſe paſſiuas reſpectu ſpecici impreſſæ ab obiecto, iſta autem ſpecies informans potentiam cognoſcitiuam ſibi ſubiectam eſt principium elicitiuum, ſicut ratio eliciẽdi operationem cognoſcendi, ipſa autem potentia non eſt principiũ eliciendi actum iſtius cognitionis; ſed totum compoſitum ex potentia & ſpecie principaliter in ratione ſpeciei, potentia autem non habet in actu huius cauſando niſi rationem principij paſſiui primo reſpectu 3.

ſpectu ſpeciei, & ex cõſequenti reſpectu cognitionis cauſatæ; principaliter verò tanquam à principali & formali principio operandi à ſpecie impreſſa ab obiecto. Ponitur exemplum de igne, qui ſecũdum eos non eſt principium actiuum calefaciendi, ſed compoſitum ex igne & calore in ratione tam caloris qui eſt principium calefaciendi actiuè, ſicut ratio formalis calefacientis, ignis autem ratio tantum materialis. Hanc autem poſitionem ſic probant: Quando de potentia eſſentiali aliquid reducitur ad potentiam accidentalem per quod fit talis reductio, illud habet aliquẽ actum primum, qui eſt ratio eliciendi actum, ſed potentiæ prædictæ ſunt in potentia eſſentiali ad actum cognoſcendi, igitur reducũtur ad potentiam accidentalem per ſpeciem eis impreſſam: igitur iſta ſpecies eſt ratio eliciendi actum cognoſcendi.

4. Præterea indeterminatũ ad plura non determinatur ad vnum niſi per aliquod ſibi impreſſum determinans, potentiæ prædictæ ſunt indeterminatæ quantum eſt de ſe ad actus diuerſos; igitur in eis eſt ſpecies impreſſa ipſas determinans ad agendum, tale autem ſic determinatum ab alio eſt in potentia tantum paſſiua, ergo, &c.

Refutatur. Contra iſtum modũ arguitur ſic: Actio magis debet attribui formali principio agenti quam materiali ſecũdum *Comment.* 8. *met.* quia non attribuitur materiali niſi propter formale; ſi igitur ſpecies eſt formale principiũ eliciendi actum cognoſcendi, & potentia materiale tantum, ſequitur quod actus intelligendi & ſentiendi magis debent attribui ſpeciei, quam potentiæ, quod falſum eſt, quia non ſentit, nec intelligit ſicut potentiæ. Præterea ſequitur quod cum ſpecies illæ per potentiam diuinam poſſunt eſſe ſine ſubiecto, quod etiam poſſet intelligere ſine potentia intellectiua, & ſentire ſine ſenſu, quia quod poteſt per ſe eſſe, per ſe poteſt agere, hoc autem eſt falſum, ergo, &c.

5. *Potentia intendit actũ.* Præterea ab eodem actus elicitur, & intenditur 3. *ethic.* ab eodem generantur habitus, & intenduntur, ſed per ſolam potentiam intẽditur actus cognoſcendi, quia organo, ſpecie, medio & obiecto, ſtantibus in eadem diſpoſitione in vno actu cognoſcendi ſicut in alio, ſola potentia intentius ſe ferente ad cognitionem obiecti, & ab aliis intentionibus ſe retrahente, ſequitur intenſiorem eſſe actum cognoſcendi, igitur, &c.

Præterea impoſſibile eſt illud per ſe ordinari ad operationem tanquam eius principium quod ſe habet in potentia contradictionis ad principium principale, & formale illius operationis, ſicut lignum quia eſt in potẽtia cõtradictionis ad calorem qui eſt formale principium calefaciendi effectiuè, ideo non ordinatur per ſe ad calefacere, ſed potẽtia cognitiua eſt in potentia contradictionis ad ſpeciem obiecti cognoſcibilis, poteſt enim iſtam habere, & quandoque non, ſed

Intellectus eſt in potentia contradictionis ad ſpecies.

illa sola species est principium formale eliciẽdi cognitionem, & potentia materiale tantum, ipsa per accidens, & non per se poterit dici cognoscere scilicet per rationem speciei quæ est sibi accidentalis, hoc autem est inconueniens, ergo,&c.

SCHOLIVM.

Sententia ponens intellectionem indistinctam esse à specie atque causari ab obiecto, quam tractat Doct. 1. d. 3. q. 7. num. 12. 15. & 20. vide annotationem secundam.

6. *Secunda sententia.* b ALij ponunt quod sunt sicut passiuę, scilicet, non distinguendo speciem ab actu cognoscendi re, sed tantum ratione, quia species est illud quod ab obiecto imprimitur in potentia, & vt est in potentia, sed illud idem est actus cognoscendi causatus ab obiecto tantum effectiuè: & quia potentia cognoscitiua est tantum receptiua speciei, ideo est receptiua actus cognoscendi non eliciti- ua; probant sic propositum. Quando aliquid est in vltima dispositione ad actum aliquem præsente actiuo illum recipit, potentiæ prædictæ sunt huiusmodi respectu actus cognoscẽdi, igitur præsente obiecto actiuo illæ recipiũt actum cognoscendi, sed ab obiecto recipiũt speciem illius, igitur species in potentia cognoscitiua non est aliud ab actu cogitandi, & per consequens potentia non elicit actum, sicut nec speciem, sed tantum recipit.

Præterea secundo de anima *Text. 138.* sensus in actu idem sunt sicut sonatio & auditio; sed sonatio non est nisi generatio speciei soni, igitur auditio non est nisi receptio speciei. Sicut igitur respectu speciei est in potentia passiua tantum, igitur respectu actus cognoscẽdi. Item Aug. 5. de Trinit. dicit quod forma impressa visui ab obiecto dicitur visio. Sed contra hoc specialiter descendendo arguitur sic: 7. quia species recepta in sensu, est eiusdem rationis, cum ista quæ recipitur in medio, cum actiuum & passiuum sint eiusdem rationis, scilicet obiectum actiuum, & organũ, & medium, quæ sunt passiua vt patet 2. de anima, igitur sicut species est visio quando est in organo, ita quando est in medio, quia eadem causa manẽte, manet idem *Text. 118.* effectus: hoc autem est manifestè falsum, quia medium posset dici videns sicut visio; ergo, &c.

Præterea in organo cæci vel *Oculi leporis, aperti dum dormit, quare non vident?* vigilantis ad aliqua intensè distracti, vel dormientis oculis apertis sicut leporis; imprimitur visibilis species, tamen nullum istorum videt; ergo, &c. *Dormiens an audit dum excitaturi* Item dormiens non audit, tamen excitatur ad sonum, quod non fieret nisi in eius organo imprimeretur species soni, igitur aliud est receptio speciei, & auditio. Item isti contradicunt sibi vt videtur, dicunt enim quod in patria Deus videbitur ab intellectu causato, non tamen per speciem; igitur aliud est

est species à visione. Item Deus potest actum imaginandi, & intelligendi sine speciebus obiectorum causatis ab obiectis in potentiis causare, vt patet in visionibus Prophetarum; ergo, &c.

SCHOLIVM.

Potentias animæ esse verè actiuas, & non tantum passiuas. Vide Doct. 1. d. 3. q. 7. num. 20. & annotationem 3.

8. *Cap. 5. text. 19.* Dicendum ergo quod potentiæ animæ respectu suarum operationum sunt actiuæ, aliter nimis vilescerent vt patebit. Probo autem primò authoritate Philosophi 3. *de anima* probantis quod anima est principium effectiuum, non solum vegetãdi sed etiam sentiendi, & idem est de actu intelligendi, licèt ibi non exprimatur, & expressè dicitur. 9. *met.* quod sentire, & intelligere sunt actus manentes in agente, certum est autem quod manẽt in sentiente, & intelligẽte non autem in obiecto extrinseco, ergo obiectum non est causa actiua saltem totalis talium, sed potius homo sentiens, vel intelligens mediantibus suis potentiis. Item dicit Commentat. super 2. *de anima*, quod dictæ potentiæ sunt patiẽtes in quantum impressionem obiecti recipiunt, & agentes in quantum de obiectis iudicant. Secundò, hoc patet rationibus sic.

Agens inquantum huiusmodi est nobilius patiẽte in quantum huiusmodi, sed obiectum sensibile ratione formæ accidentalis est agens, & potentia animæ, vel anima patiens cognitionem per eos: igitur etiam forma accidentalis quæcumque sensibilis nobilior anima, quod est falsum. Præterea, operationes vitales sunt actiuæ à principio vitali intrinseco, sicut sunt naturales actus sentiendi, & intelligendi sunt operationes vitales, ergo à principio intrinseco effectiuè.

Præterea si sentire est pati, sentiri est agere, & intelligi, sed agere est nobilius, quam pati sibi oppositum, ergo intelligi est nobilius, quam intelligere, & per consequens inanimata, quæ non intelligũt, sed intelliguntur sunt nobiliora homine qui intelligit. Præterea, nobilior differentia generis cõstituit speciem nobiliorem sicut rationale hominem, irrationale brutum, sed potentia actiua est nobilior differentia potẽtiæ, quam passiua vt patet. 5. *met.* sed vegetatiua est potentia actiua, si igitur sensitiua, & intellectiua sunt tantum passiuæ, vegetatiua erit nobilior eis, quod falsum est, ergo, &c.

Sed quomodo possunt esse actiuæ cum hoc quod sunt passiuæ, secundum Philosophum? *Passio alia perficiens, alia non.* Dicendum quod est vna passio realis quæ est obiectio formæ à contrario, & passione tali non patiuntur huiusmodi potentiæ, vt patet 2. *de anima.* Est alia passio, quæ est perfectio patientis, vt patet ibidem: sed ista subdiuiditur, quia quædam est perfectio prima sicut actus

primus habilitans, & inclinans potentiam ad actũ secundum, alia est perfectio secunda, quæ est operatio, & secundum hoc est duplex modus ponendi potẽtias dictas esse passiuas, vnus est, quod potentia recipit immediatè actum secundum euocata, & determinata à specie obiecti sibi præsentata in organo potẽtiæ sensitiuæ ad sentiendum, vel in phantasmate ad intelligendum talia, cum specie in potentia nullatenus existente, istum autem actum secundum elicit ipsa potentia, ex virtute sua actiua specie præsentata euocãte ipsam potentiam, & determinãte ad cognoscendum illud obiectum, cuius est species, non tamen aliqualiter ipsam potentiam informante.

Actus potentiarum quare dicuntur passiones?

Sed videtur dubium, quare Philosophus vocat dictos actus magis pati, quam agere. Dicendum, quod hoc ideo est, quia denominãt formaliter suas potentias, quas informant, in quãtum in eis recipiuntur, non autem vt ab eis eliciuntur, non enim aliquid dicitur formaliter tale, quia illud efficiat; sicut Sol non dicitur calidus, licet calorem efficiat, sed quia talem formam recipit, ab illa forma denominatur, quia igitur potentia sensitiua, vel intellectiua dicitur formaliter sentiens, vel intelligens, vel homo per eas, vt sic denominantur, de eis loquitur Philosophus, ideo Philosophus magis attribuit pati, vel recipere talibus potentiis, quam agere. Item quia magis est talis actus in potentiis subiectiuè, quam à potentiis effectiuè, sicut de motu grauis, qui magis petit esse, in quãtum est in graui subiectiuè, quam in quantum ab ipso causatus effectiuè, sic enim res nominamus, sicut cognoscimus, ideo, &c.

Dicunt aliqui quod licet ista significẽtur per modum agendi, tamen res significata est sola passio, sicut è conuerso, honorari, & amari significandi per modum patiendi, tamen honoratus, vel amatus nihil patitur ab amante, vel honorante, quia honor non est in honorato impressus, imò est in honorante secundum Philos.

Sed contra prudentia est habitus directiuus in agibilibus directionem rationis eliciens, si autem ista intellectio causatur immediatè ab obiecto non requirerentur habitus prudentiæ, quod falsum est. Nec valet si dicas, quod habitus requiritur tantum, vt disponat potentiam ad recipiendum actum prudẽtiæ, quia habitus est, quo quis vtitur cum voluerit, vti est agere, perficit etiam agentem, & opus eius bonum reddit, non autem passionem tantum. Item intellectus est summè dispositus ad recipiendum intellectionem, quia non habet contrarium. Item actus intellectus præcedentes habitum prudentiæ, vel alium sunt eiusdem rationis cum sequentibus, tamen præcedentes non præsupponunt istam dispositionem habitus in intellectu, igitur nec sequentes.

Contra conclusionem in se

Obiectio cõtra actiuitatem potẽtiæ

potest sic argui: omne motiuum alicuius passiui est motiuum omnium passiuorum eiusdem rationis, quia omnis potẽtia habens aliquid commune pro obiecto primo, habet omnia inferiora eo pro per se obiecto; potentia motiua habet pro obiecto primo, adæquato potentiam passiuam, igitur habet pro obiecto per se quamlibet potentiam passiuam eiusdem rationis: si igitur per se potentia sensitiua, vel intellectiua est motiua suiipsius ad actum cum sit eiusdem rationis cum potentia sensitiua, vel intellectiua alterius hominis, sequitur quod eadem ratione poterit mouere sensitiuam per intellectiuam alterius.

At contra modum rationis sic: voluntas in quantum volens, est libera, sed dicitur formaliter volens per se inquãtum passiua, vel receptiua suæ volitionis, igitur inquantum passiua est libera; quod est inconueniens, quia liberum in quantum huiusmodi, habet dominium sui actus, & non est subditum.

An intellectus potest producere actum in alio?

Ad primum dicẽdum, quod maior est tantum vera de motiuo, cuius motio trãsit in passum extrinsecum, non autem de illo, cuius operatio est manens intra; non enim oportet, quod si mouet se, quod possit mouere aliud, vel potest dici, quod licèt potentia motiua in communi habeat pro primò, obiecto potentiam passiuam in communi, non tamen sequitur, quod potentia motiua, quæ est huius, sensitiua habeat pro obiecto nisi seipsam.

Ad aliud dicendum, quod volitio est quædam qualitas spiritualis libera tamẽ per participationem, vel quia in subiecto est, quod est voluntas, vel quia à principio elicitiuo liberè scilicet voluntate, sicut alij actus imperati à voluntate dicuntur liberi participatione. Dicendum igitur quod si ly *in quantum* teneatur reduplicatiuè, ita quod dicat illud cui additur esse causam inhærentiæ prædicati ad subiectum falsa est maior, quia volitio, vt dictũ est non est causa, qua voluntas sit libera, sed è conuerso. Si autem teneatur specificatiuè, hoc est dupliciter, aut enim specificat voluntatem ad hoc quod sit eliciens volitionem & tũc maior est vera, quia voluntas sub ista ratione, determinata qua eliciens volitionem est libera, si autem vt recipiens formaliter volitionem, vt accipitur in minori, sic maior est falsa, quia necessario, non liberè recipit volitionem elicitiuam liberè à se productam.

Voluntas est libera qua eliciens.

Ad primum

Ad primum principale dicendũ quod pro tanto dicuntur pati, quia huiusmodi potentiæ non dicuntur formaliter sentire, vel intelligere in quantum efficiunt, sed inquantum illos actus recipiunt, vel secundum alios, propter hoc quod in potentiis sunt duæ passiones; vna respectu obiecti, à quo recipiãt speciem, & hæc est prima, & secunda respectu suiipsius vt elicientis actum cognoscendi, & hæc est receptio cognitionis.

In potentia duplex passio.

Ad secundũ

Ad aliud dicendum, quod tantum concludit contra Empedoclem

pedoclem, ponentem sensum realiter esse compositũ ex sensibilibus, & per consequens sequitur quod posset sentire cum habeat sensibile realiter præsens; nos autem ponimus sensum recipientem sensationem esse aliud à sensibili.

Ad tertium. Ad tertium dicendum quod consequentia non tenet nisi de operationibus transeũtibus extra, vt patet per Philosophum ibidem de artifice exemplificando, & de ligno & arca, sed operationes intra manenres possunt diuersificari ab obiectis potentia passiua manente eadem, vt patet de visione albi, & nigri, quæ diuersæ dicuntur species, quia causantur à diuersis specie,

Ad quartũ. Ad vltimum dicẽdum, quod assimilatio bene requiritur ad cognitionem, sed non sufficit ad cognitionem, nisi adsit iudicium de obiecto, cuius habetur similitudo impressa, vel expressa, istud perficit assimilationem, & conformitatem, quæ constituit cognitionem.

Text. 115. & seq. Confirmatur conclusio principalis per Phil. 2. *de anim.* quod odorari non est pati ab odorabili, quia est sentire, ergo sentire non est pati ab obiecto. Item 3. eiusdem dicitur, quod sentire non est motus, quia est actus perfecti, perfectum autem per se non est recipiens, sed potius agens, igitur magis est actio.

ANNOTATIONES in quæstionem duodecimam.

I. CONCLVSIO.

Sententia tribuens totam actiuitatem quoad actum intelligendi speciei, refutatur.

Annot. I. 1.

a AD *istam quæstionem*, &c. Prima sententia, tribuit totam actiuitatem speciei, ponitque intellectum principium materiale tantum, sicut aqua est respectu calefactionis, ratione caloris ipsi inhærentis. Ita videtur tenere *D. Th. 1. p. q. 56. art. 1. & q. 79. art. 5. ad 1. & q. 85. artic. 2. ad 3. Thienen. 2. de an. text. 72. Iauell. q. 22.* sed tantum loquitur *de sensu.* in eandem incidit *Caiet. 1. p. q. 14. art. 3. q. 79. art. 2. & q. 87. art. 1.* vbi ait quod tota ratio agendi est à specie. *(D. Thom. Thienen. Caiet.)*

Scotus. Intellectum non esse merè passiuum.

Hanc refutat *Scot. hic* 4. rationibus satis claris, quasetiam habet 1. *d. 3. q. 7. num. 16.* adde ex ipso ibi quod effectus æquiuocus, cuiusmodi est intellectio comparata ad speciem, esset perfectior sua causa. Secundò habitus non ponitur ad recipiendum, & maximè in subiecto satis dispositio, quale est intellectus ad suã intellectionem, sed habitu vtimur cum volumus. Tertiò, non fieret discursus, neque reflexio intellectus super suos actus, neque fierent intentiones logicæ, quia intellectus non posset conferre

vnum

vnum ſubiectum ad aliud, ex qua collatione tales intentiones fiunt: vide *Scot. loco cit.* vbi rationes illius ſententiæ ſoluit *num.27. & 37.*

ANNOT. II. 2. *b Alij ponunt quod ſunt ſicut*, &c, actum intelligendi, & ſentiendi non diſtingui à ſpecie tenent *Ægid. quodl.3.q.12. & 13. Venetus 2. de anima tex. 60. Nyphus lib. de ſenſu contra Iandunum. Caietan. 2. de an. cap. 5. Gabr. 3. d. 14. q. 1. Ioan. de Ripa apud Capreolum* ibi; quidam tamē horum de ſenſu loquuntur, ſed eadem eſt de intellectu ratio.

Ægid. Venetus. Gabr. Caiet. Io. de Ripa.

Hanc refutat Doctor 5. rationibus claris, & efficacibus, & idem præſtat *1. d. 3. q.7. num. 16. & 18.* quibus adde quod ex Phil. *2. de an. text. 118. ſentire eſt quoddam pati*, vbi & *text. 138. 139.* habet expreſsè quod ſpecies cauſatur à ſenſibili; ergo non eſt actus, quia reſpectu actus, potentia eſt actiua, reſpectu ſpeciei non.

ANNOT. III. 3. *c Dicendum ergo quod potentia*, &c. hæc eſt ſententia communis, & vera, potentias animæ eſſe actiuas reſpectu ſuarum operationum, quā concluſionem probat *Doctor 1. d. 3. q.7. num.20.* & ex impugnatione duarum ſententiarum præcedentium, efficaciter probatur, & hic adducit optimas rationes pro ea, & eſt expreſsè *Ariſt. 2. de anima cap. 2.* vbi ait *animam eſſe principium intelligendi, & patiendi*, ſicut & vegetandi, non immediatè, ſed per potentias ſuas,

Scotus. Potentias eſſe actiuas.

Sed contra ex eodem *Ariſt. l.3. text.5.* vbi ait intellectum eſſe puram potentiam, & non eſſe aliam eius naturam, quam quod poſſibilis ſit. Reſpōdetur etſi verſio Argiropili ſic habeat. Philoponū, Themiſtium, & Perionum àliter vertere. Verum ſuſtinendo illam verſionem, tantum vult intellectum ſine ſpeciebus eſſe puram potentiam, non ſimpliciter, ſed in genere intelligibilium, vnde ſubdit *nihil eſt actu eorum, quæ intelligit.* ſcilicet donec informetur ſpeciebus, vide *Scot. 1. d. 3. q.7. n.38.*

Argyrop. Philopon. Themiſt. Perion. Intellectus eſt pura potentia. exponitur.

Scotus.

4. Obiicies ſecundò ex eodem Ariſtotele, quia *2. de an. cap. 1.* abſolutè vocat ſenſum paſſiuum. Reſpondetur comparaſſe eum ad obiectum, non ad operationem. Secundò tā ſenſus, quam intellectus dicitur paſſiuus, quia patiuntur tantum in receptione ſpecierum, & quatenus operationes eliciunt, non eatenus operantur, ſed quatenus recipiunt eas. vt habet *Doctor 4. d.12. q. 3. ad 5. & 1. d.3. q.7. num.37.* quo ſenſu dixit Philoſophus *intelligere eſſe quoddam pati.* vide *Doctorem 1. d.3. q.6. ad 4. & q.7. n.37.*

Ariſt. Senſus eſt actiuus actus, ſed paſſiuus tantum ad ſpeciem.

Scotus. Intelligere eſt quoddā pati. exponitur.

Igitur iuxta Scotum, tenendum eſt principium integrum productiuum operationum, eſſe potentiam & ſpeciem ſimul. Ita habet. *1. d. 3. q.7. num.20.* & eſt Ariſtotelis locis citatis, & Aug. ibi ab ipſo citato *9. Trin. c. vlt.* ibi: *liquidò tenendum rem, quam cognoſcimus generare in nob. notitiam ſui, quod ab vtroque* (*obiecto* ſcilicet, & potentia) *notitia paritur*, & 11. Trin. cap. 2. *ex re viſibili, fit viſio, non tamē ex ſola.* Idē habet *D. Th. 1. p. q.*

Potentia & ſpecies ſimul efficiunt operationes.

Scotus. Ariſt. Aug.

D. Thom.

M

p. q. 14. *art.* 2. & *q.* 54. *art.* 2. licèt locis antea citatis, totā actiuitatem tribuat, vt videtur, soli speciei.

5. *Ad primum istorum dicēdum,* &c. Contrarium huius videtur habere *Doctor* 2. *d.* 9. *q.* 2. *num.* 15. vbi ex hac propositione; quod est motiuum respectu alicuius passi, tale est respectu omnis passi eiusdem rationis, infert angelum sicut potest in se producere intellectionem, ita, & in alio angelo; hic autem videtur oppositum habere; sed non habet, quia in secunda solutione, dicit id fallere in potentia sensitiua, & hoc, vt puto quia non est applicata nisi sibi. Si dicas; ergo intellectus humanus poterit intellectionem in alio homine producere. Respondetur, pro hoc statu depēdet à suis phantasmatibus, quæ non mouent nisi ad operationes in eodem supposito, & à multis actionibus impeditur, quæ ei conuenirent secundum se, non minus quam angelo, vt motus non organicus, quem secundum se exercere potest anima, vt habet *Doctor* 4. *d.* 10. *q.* 7. & fusius *d.* 49. *q.* 14. & alia huiusmodi.

Mouens vnū passum. non ideo mouere potest omne passum eiusdem rationis.

QVÆSTIO XIII.

Vtrùm de intentione Philosophi fuerit ponere intellectum agentem aliquid animæ nostræ, vel potius substantiam separatam?

3. VIDETVR aliquibus secundum Philosophum esse aliquid animæ nostræ, vt patet per rationes Thomę in secundo contra gentiles, sed contrarium videtur aliis esse de intentione Philosophi; quod probant sic; Actiuum, & passiuum quę non sunt vniuoca; non sunt eiusdem naturæ; sed intellectus actiuus & possibilis non sunt vniuoca secundum Philosophum, quia agens est incorruptibilis, passiuus intellectus, possibilis, ergo, &c.

Cap. 77. & 78.

3. de an. c. 5. *text.* 20.

Præterea nunquam ars, & materia, vel lumen & color, sunt eiusdem naturæ, sed intellectus agens comparatur ad intellectum possibilem animæ nostræ, sicut ars ad materiam, & sicut lumen ad colores secundum Philosophum, ergo, &c.

3. de an. text. 17.

2. Præterea substantia nobilior habet nobiliorē operationem: intellectus agens est nobilior possibili secundum Philosophum, igitur habet nobiliorem operationem; sed abstrahere quod attribuitur agenti nō est ita nobilis operatio sicut intelligere quod attribuitur possibili; igitur habet operationem nobiliorem quam abstrahere, scilicet intelligere; & per consequens est quædam substantia intellectiua separata ab intellectu possibili.

Ibi. text. 17. 18.

Præterea Philosophus dicit quod est semper in actu separatus, & immixtus, &c. certum est autem quod anima nostra non est semper in actu intelligendi, igitur non est aliquid animæ nostræ secundum Philosophum.

Ibi. text. 20.

Dicunt ergo illi quod Philosophus per rationem positam

Auic. Auempacus & alij philosophi.

tam in 3. *de anima* non intendit probare quod in anima nostra sit aliquis intellectus agés tanquam pars eius, sed quod est in ea, sicut mouens in moto, non per essentiam sed per influentiam, vel quantum ad eius operationem, ad quam concurrit intellectus, & hoc tali ratione, quando potentia reducitur ad actum, ad istum actum concurrit & agens, & patiens, sed anima de potentiâ intelligente fit aliquando actu intelligens; igitur ad actum intelligendi non tantum sufficit intellectus possibilis, sed requiritur intellectus agens.

2. phys. text. 70. 3.

Præterea agens & materiâ nunquam coincidunt, intellectus agens, & passibilis sunt sicut agens, & materia secundum Philosophum; igitur non sunt eiusdem naturæ partes secundum essentiam, sed tantum vt dictum est per influentiam sicut mouens est in moto, sic intellectus agens est in anima.

1. Ethic.

Alij dicunt quod est habitus principiorum, qui sic potest intelligi, quia sicut habitus est quo quis vtitur cum voluerit, ita intellectus agens est quo homo vtitur respectu possibilis cum voluerit se ad intellectum possibilem conuertere, vel sic potest intelligi quod sicut vnum contrarium scilicet perfectius dicitur habitus respectu imperfectioris, quæ dicitur priuatio, sic intellectus agens qui est perfectior dicitur actus respectu possibilis.

Item dicit quod lumen facit potentiâ colores actu colores, cuius contrarium videtur Philosophus innuere 2. *de anima*. *Text. 72. 73.*

4.

Dicendum quod sicut appropinquans agens ad patiens dicitur agere, vel disponens materiam vltimate dicitur informare, quia statim sequitur actio vel informatio, sic lumen dicitur facere colores actu, id est, actu visibiles in quantum disponit medium, quo facto color statim potest mouere visum, & color sic mouens visum est actu color, non quidem actu primo tantum, sed etiam actu secundo. Item ex litera Philosophi in illa parte, *quoniam in omni mouente*, &c. volunt aliqui quod non mouet seipsum, quod per rationem Philosophi patet.

Lumen facit colores actu.

RESOLVTIO

Intellectum agere in seipsum de quo 1. d. 3. q. 7. num. 5. & 27. Item agentem & possibilem realiter minimè distingui. 2. d. 3. q. 10. Sed melius 2. d. 16. & quodlib. 15. art. 1.

a Dicendum igitur quod mouens ad actum primum quod est generans, realiter differt à moto, quia nihil generat seipsum, sed ad actum secundum potest aliquid mouere seipsum, sicut graue seipsum mouet ad vbi, licèt non ad formam substantialem grauis, sic etiam intellectus, & voluntas mouēt se ad actus suos; modo ita est secundum Philosophum,

5. *Nihil se mouet ad actū primum, sed bene ad secundum. 1. d. 3. q. 7. n. 27.*

3. de an. c 5. sophum, quod intellectus agés mouet intellectum possibilem ad actum primum, non tamen ad actum secundum; ideo realiter differunt seipsis, & ideo si intellectus possibilis est aliquid animæ nostræ, oportet ponere intellectum agentem substantiam separatam, secundum ipsum; & huic concordat sacra Scriptura quæ ponit Deum ipsum, esse illud lumen quod ponit Aristoteles intellectum agentem, vnde Ioannis primo, *Ioan. 5.* ipse est *qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, & in Psalmo quærendo, *Psal. 4.* *multi dicunt, quis ostendit nobis bona*, & respondet. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*, &c.

6. Alij dicunt tamen, & probabiliter, quod intellectus agens, & possibilis non differunt re sed ratione, vel officiis: quia intellectus vt eliciens actum intelligendi, dicitur agens, vt recipiens autem, dicitur possibilis. Dicuntur autem duæ potétiæ à Philosopho, sicut scientificum & ratiocinatiuum. Dicuntur duæ potentiæ diuersæ genere, quæ tamen sunt idem re, vt dicunt, sed differunt ratione secundum quod eadem potentia considerat necessaria, & contingentia & istæ ratio superior & inferior secundum August.

ANNOTATIONES in quæstionem decimamtertiam.

1. a *DIcendum igitur quod mouens*, &c. Clarè constat prima pars resolutionis, nempe aliquid agere in seipsum, sicut cum aqua reducit se ad frigiditatem, & cum angelus se mouet: verum est nihil agit in se actione vniuoca, id est, inducendo in se formam eiusdem rationis, cũ illa per quam agit, sed bene actione æquiuoca, id est, quando non agitur per formam eiusdem rationis, cum illa, ad quam agitur, vt in exemplo, neque sequitur hinc, aliquid esse simul in potentia, & in actu respectu eiusdem; sed agens est virtualiter tale in actu, quale est patiens formaliter in potentia, vt in exemplo. *Vide de hoc Scot. 1. d. 3. q. 7. ad 1. pro 2. opin. & 2. d. 3. q. 8. ad 4. & d. 2. q. 10. ad 2. & d. 25. q. 1. ad 1.*

Aliquid agit in se, sed non vniuocè.

Scotus.

Obiicies duo loca Aristotelis *ex* 8. *&* 7. *physicorum*; quorum primo dicitur, quod mouens se, habet duo: alterũ mouens, alterum motum. Secundò, dicitur quod nihil mouet se primò. Respondetur cum Scoto citato, ly *primò* dupliciter sumi, primò, vt idé sit quod per se totum, id est, non secundum partem, & sic accipitur. 5. *phys. &* 6. *phys.* vbi dicitur quod mouetur in aliquo tempore primo, moueri in quolibet illius temporis. Secundò, accipitur primò, vt dicit causalitatem præcipuam sic primò post. in diffinitione vniuersalis.

Text. 30. *Text. 1. 2.* *Text. 2.* *Text. 44.*

2. Quando ergo dicit Aristoteles quod nihil mouet se primò, loquitur de hac duplici primitate totalitatis, & causalitatis & respectu corporis: nam

Moueri per se primo, dupliciter sumitur.

nam si mouetur primitate totalitatis, cum motio sit homogenea, non conuenit toti, nisi singulis partibus conueniat, ac per consequens, si pars quiescit, totum quiescit: at secũdum primitatem causalitatis præcisæ, si corpus se mouet non cessabit motus, quiescente parte, alioquin causalitas præcisa non conueniret toti. Verum ergo est quod nihil se mouet primò vtraq; primitate, motione corporea; bene tamen altera primitate, quomodo graue mouet se primò, quia quælibet eius pars mouet, & mouetur: quod fusè prosequitur Scotus supra; sed in motione spirituali de qua agitur, non currit argumentum.

Quomodo sensus mouet se primo?

At dices sensationem esse motionem corporeã. Respondetur sensum mouere se primo, sicut graue primitate totalitatis, quia quælibet pars eius mouet & mouetur; at non mouet se primo primitate causalitatis, sicut nec graue quia non conuenit illa motio sensui, vt distinguitur à suis partibus.

Ad aliud quod alterum est mouens, alterum motum. Respondetur id contingere tantum in motione locali, vel vbi partes sunt heterogeneæ, vel motio organica. Ita. *Scot. 2. d. 2. q. 10.* *Scotus.*

3. Circa secundam partẽ Græci quidam putant intellectum agẽtem & posibilem esse substantias separatas. Ita *Theophrastes, & Themistius 3. de anima.* *Theophrast. Themist.* Arabes quidam putant intellectum agentem esse aliquã substantiarum separatarum, vt *Auempac.* *Auempac.* & alij, quos refert *Albert. 3. de anima tr. 2. cap. 4.* *Alber.* *Auerroës 3. de anima text. 5. 20. 21.* *Auerr.* *Auicenna 9. met. cap. 4.* *Auicen.* vult vltimam intelligentiã quæ præsidet sphæræ actiuorum, & passiuorum esse agentem, quæ gubernat animas nostras, *& 6. natur. par. 5. cap. 5.* ait eam influere species in animas. Fauet *Aristoteles 3. de anima text. 19. 20.* vbi ait intellectum agentem passione vacare, & separabilem cum sit substantia actus *Alex. 2. de anima text. 20. 21.* *Alexand.* idem iudicat secundum mentem Arist.

Qui putãt intellectum agẽtẽ esse separatã substantiam?

Plotinus (vt referunt *Conimb. 3. de anima 1. 5. q. 1.*) tenet agẽtem, & posibilem esse duas substantias, & illam semper intelligere, hanc aliquando ociari. *Plotinus.* Alij omnino negant dari intellectum agentem, ita *Durand. 1 d. 3. q. 5.* & alij quorum meminit *Alber. in summa de homine q. de intellectu agente.*

Dur. & Albertus negãt intellectum agentem.

Dicendum est primo contra Philosophos illos intellectum esse intrinsecum homini. Ita *D. Thom. 1. p. q. 75. art. 2. Scot. 4. d. 45. q. 2. num. 11.* vbi reiicit rationes D. Thom. Probatur ratione Scoti, homo formaliter intelligit vniuersale, & entia rationis, & experitur se reflectere super suos actus; sed hæc conuenire nequeunt cognitioni sensitiuæ; ergo habet cognitionem spiritualem, ergo anima est eius forma, alioquin non esset capax illius intellectionis; vlterius, ergo intellectus est illi intrinsecus, alioquin actus non esset vitalis. Secundò, illud est forma hominis quo constituitur

Intellectus est homini intrinsecus. *D. Thom. Scotus.*

Anima est forma hominis.

tuitur in specie. Tertiò, si tantum assisteret vt motor, corpus non esset viuum. 4. *Arist. 2. de anima cap. 2.* demonstrat animam esse actum corporis, quia ipsa viuimus, mouemur, & intelligimus. Idem habet 12. *met. cap. 3.* vbi ait causam formalem aliquando manere sine suo effectu, vt in anima rationali, & 2. *de anima cap. 1.* ait omnem animam esse formam; siue hoc ratione demõstretur, siue non; scilicet animam esse formam hominis, saltem id de fide est, quia diffinitur *Vienen. Concil. Clem. vn. §. porro, de sum. Trinit. & in Lateran. sess. 8. sub Leone X. & antea in Lateran. sub Innoc. III.* & habetur *cap. firmiter de sum. Trin.*

Arist.

Animam esse formã hominis est de fide.

5. Quod si dicas ista nihil probare de intellectu agente: verum est non esse definitum, talem dari, neque species ab aliquo intrinseco principio fieri; certum tamen est intellectum agentem esse potentiam animę, & habetur ex Arist. 3. *de anima cap 5.* Cuius ratio est, quia cum anima ab intrinseco sit intellectualis, debet habere ab intrinseco necessarium ad intelligendum, nempe species, & consequenter principium earũ; quam rationem prosequitur *D. Th. 1. p. q. 79. art 4. Scot. 1. d. 3. q. 6. n. 10. & 2. d. 3. q. 11.* Secundò si species fierent ab aliqua intelligentia, non egeret phantasmate. Tertiò ad species sensibiles non ponitur aliquod extrinsecũ principium; ergo, &c.

D. Thom. Scotus.

6. Ad locum Arist. in oppositum varię sunt expositiones, sicut & variæ translationes. *D. Th.* & alij exponunt *substantia actus*, id est, secũdum essentiam, agens est actus, seu potentia actiua, & eatenus dicitur passione vacare, quia non concurrit ad intelligendum vt recipiens, sed vt agens, sed verius est ex hoc textu agentem non condistingui contra possibilem, sed contra potentias sensitiuas, vt ibi exponunt Conimbric. quia vterque intellectus separabilis est, & immixtus, scilicet corporeis organis & passione vacat corruptiua. vnde quando *text. seq. 20.* ait *separatus vero, id solum est immortale perpetuumque, &c. intellectus vero passiuus extinguitur.* In prima parte per *separatum*, vtrumque intellectum comprehendit, & per intellectum passiuum, qui corrumpitur, phantasiam intelligit, quę intellectus dicitur, quia intellectui ministrat, & rationem participat, à qua & dirigitur ex *1. ethic. cap. vlt. & l. 6. c. 7.* & sic exponit ipse. D. Tho. hunc locum, & conuenit *Scot. 4. d. 45. q. 1. ad 3.* Falluntur ergo authores penultimæ sententiæ asserẽtes Philosophum posuisse, quod intellectus agens mouet possibilem ad actũ primum, neque id ex eo probant illo textu. *quoniam in omni mouente*, vt explicui *num. 1. & 2.* Ad locum Ioan. ibi citatum, illuminat Deus omnem hominem naturaliter dando intellectum, & supernaturaliter dando principia huius ordinis aliquo modo proximè, vel remotè in se, vel in aliis, de quo non est huius loci agere. Per idem ad illud ex Psalmo 4. intellectus

D. Thom.

Intellectus passiuus extinguitur. exponitur.

Arist.

Scotus.

Quomodo Deus illuminat omnem hominem

intellectus est lumen quo Deum naturaliter cognoscimus.

7. *Reijcitur Plotini sententia.*

Dicendum secundò falsam esse sententiam Plotini, quia præter materiam, & formam, ponit duas substantias in homine, quod merum est figmentum. Secundò aliæ substantiæ necessario sunt formæ informantes, vel naturæ completæ; & neutrum potest dici. Tertiò chimera est, & contra experientiam non cessare ab actu intellectum agentem.

Dicendũ tertiò contra Dur. dari intellectum agentem ita Arist. citatus, cuius ratio id probat, & sequitur Schola Theologorum & Philosophorum. *D.Th.* 1.*p.q.*79.*art.*3.4.*Alen.*2.*p.q.*69.*n.* 2.*Scot.* locis iam citatis: an autem distinguatur à posibili, (quod fortè tantum negauit Dur.) postea dicam.

D.Thom. Alensis.

Intellectus agens & possibilis nõ distinguntur realiter.

Dicendum quartò pro 2. parte conclusionis huius quæstionis agentem & possibilem non distingui realiter. Ita *Sco.*2.*d.* 16. vbi negat potentias animę inter se, vel ab anima distingui realiter *& quodl.* 15.*art.*1. vbi in particulari, vt probabilius tenet vtrumque intellectũ esse idem realiter; sequuntur *Maior* 2.*d.*16.*q. vn. Abul. Exod.*23.*q.*70.*Nyph. l.*1.*de intellectu tr.* 4.*cap.*21.*Tol.t.* 3.*de anima q.*20.*Conimb.*3.*de anima cap.*5.*q.* 1. vtráque partem probabilem putant. Ratio huius est, quia pluralitas est fugienda, nec sine necessitate vrgenti, admittenda. 1.*phys.text.*50.*&* 3.*phys.text.*48.*&* 3.*de an.text.* 60. hic auté omnia quæ attribuuntur agenti, possunt conuenire possibili; ideo sunt vna realis potentia, sed propter diuersa munia, diuersis nominibus appellata.

Scotus. Maior. Abul. Nyphus. Tolet. Conimbr.

8. *D.Thom.*

D.Thom. 1.*p.q.*79. *art.* 7. *&* 2.*d.*17.*q.*2.*art.*1. oppositum tenere videtur; & sequuntur eius discipuli. Fundantur in quibusdam locis *Arist.cap.*4. *&* 5.*l.*3. *de an.* sed tantum hæc probant intellectũ nostrũ habere varia munera, & quatenus cum phantasmate, elicit species, vel cum specie operationem dici agentem, & quatenus recipit operationes, dici possibilem: danda tamen est distinctio formalis, inter vtrumque intellectum, vt illa loca facilius soluantur.

Agens & possibilis differunt formaliter.

Non reperio cuius fuit illa opinio, quam refert hic Scotus, scilicet intellectum agẽtem esse habitum principiorum. Meminit eius D.Bona. 2.*d.*24. *art.*2. *q.*4. *Alber. sum. de homine q. an detur intellectus agens?* sed cuiuscumque sit, falsa est; quia habitus principiorum. vt tenet *Scot.*2.*d.*39.*q.*2. siue sit ipse intellectus, siue aliquid in eo productum, respicit tantum principia practica, eliciens circa ea, dictamina, quibus recta voluntas conformatur, vt omne malum est fugiendum; sicut conscientia est habitus conclusionum practicarum, quibus conformanda est electio recta. At intellectus agens circa omnia intelligibilia versatur producendo species; vel operationes: non est igitur habitus principiorum. Alij cum Henrico quem Scot. loco citato refutat, ponunt habitum principiorum

D Bonau. Albertus.

Scotus.

Quid est habitus principiorum? & quid conscientia?

rum in voluntate, in qua sententia clarè patet non esse intellectum agentem. Forte illa sententia fundatur in eo quod *Arist.3.de anima text.* 18. vocat intellectum agentem, habitum. Sed hoc nihil est quia loquitur de habitu largè, & comprehendit omne id, quod est principium agendi in anima, quo sensu species sunt habitus ex *Scot.1.d.3.q.6.*

Arist.

Species dicitur habitus.

Non soluit Doctor argumenta initio quæstionis posita, quasi innuens nihil esse certum de intentione Philosophi, in quo posuerit intellectum agentem. Placuit ergo illa soluere, quatenus faciunt contra ea quæ dicta sunt.

9. Ad primum iam responsum est secundum Arist. vtrumque intellectum esse incorruptibilem, & quando ait intellectum extingui, loquitur de phantasia.

Ad secundum eatenus intellectus agens est ars respectu possibilis, quatenus hic est veluti tabula rasa donec excipiat species ab illo, quibus quasi artificiosè depingitur, neque hinc sequitur distinctio realis, sed ad summum formalis.

Ad tertium fateor intelligere esse nobiliorem effectū abstractione specierum, sed vterque cōuenit eidem intellectui: sicut calefacere, & ignire, eidem igni, etsi nō respectu eiusdem quoad extrinseca.

Ad quartū iam dixi vtrumque intellectum esse posse separatum & neutrum esse immixtum corporeis organis.

Ad quintum. Respondetur cum *Scot.1.d.3.q.7.num.29.* materiam nudam, & efficiens non coincidere, secus est de materia secundum quid quale est subiectum; constat enim quod passio accidentalis prædicatur de subiecto per se secūdo modo, & non posset prædicari per se nisi subiectum esset eius efficiens, quia solum ratio causæ materialis non facit necessitatem, vt hoc dicatur per se de illo.

Scotus.

Quando materia coincidit cum efficiente?

QVÆSTIO XIV.

Vtrùm species maneant in intellectu, cessante actu intelligendi?

VIDETVR quod non quia omnis qualitas mansiua in intellectu disponens eum ad intelligendum est habitus intellectiuus per definitionem habitus, qui est de difficili mobilis disponens potentiam ad agendum; sed species disponit intellectum ad intelligendum, si ergo est mansiua cessante actu est idem quod habitus intellectiuus; hoc autem patet esse falsum per inductionem in habitibus intellectiuis, qui sunt sapientia, intellectus, ars, & prudentia. Item patet per rationem, quia species præcedit actum intelligendi, habitus autem sequitur.

1.

Præterea si species vnius obiecti maneret cessante actu eadem ratione species alterius, sed impossibile est plures species

Text.121.

cies

cies manere in eodem subiecto, quia cum species assimilentur figuræ secúdum Philosophum *2. de anima*, sequeretur quod idem subiectum possit configurari diuersis figuris, & ad diuersa obiecta, quod falsum est. igitur, &c.

Contra, quando aliquid de potentia essentiali reducitur ad potentiam accidentalem, oportet quod hoc sit per aliquid sibi formaliter impressum, quod habet rationem actus primi, qui tantum est potentia propinqua ad sensum, sed cessante actu intelligendi intellectus est in potentia accidentali ad intelligendum non autem essentiali tantum sicut erat ante intelligere, igitur habet speciem sibi impressam, vel saltem expressam.

SCHOLIVM.

Sententia quæ videtur Auicenna, species non manere post actum in intellectu; & reiiciuntur rationes D. Th. contra eam. Vide Doctorem 1. d. 3. q. 6. à n. 23.

2. *Opinio Auicenna. Par. 5. c. 6.*

a Dicendum quod secundú aliquos opinio Auicennæ *6. naturalium* est, quod species non sunt in intellectu nostro, nisi quando actu considerat, per hunc modum, quod quando intellectus noster conuertit se ad intelligentiam separatam tunc tantum intelligit, quia speciem ab ea recipit. Et ratio huius est, quia quando potentia est de se cognoscitiua, non requiritur in ea species nisi præsente obiecto, sicut quia organum sensus de se non est organum cognitiuum, ideo est in eo species etiam absente sensibili, sed intellectus noster est de se potentia cognoscitiua, & ideo non indiget specie, nisi præsente intellectiuo scienter existente. Si autem arguatur: in anima est aliquis habitus, vel potest esse, habitus autem est quo quis vtitur, cum voluerit, sed præsentiam obiecti non habet cum voluerit, igitur absente obiecto adhuc potest manere habitus scientiæ, hoc autem non est sine specie intelligibili, ergo, &c. Item si præsente obiecto tunc tantum esset præsens species, cum acquirere speciem sit addiscere, semper homo addisceret, cum intelligeret actu, hoc autem est falsum.

1. Ethic. & 2. c. 5.

Respondent ad hoc quod ex frequenti conuersione intellectus nostri ad ipsam intelligétiam generatur in anima nostra quædá habilitas, vel facilitas ad intelligendum quę vocatur habitus, non oportet tamen quod talis facilitas insit ei per speciem remanentem absente obiecto. Contra ista sic arguit S. Thomas.

D Thomas 1. p. q. 79. ar. 6. & q. 54 & 55. & 2 contra c. 74.

Contra primum sic: Intellectus recipit speciem ab intelligentia separata, ergo frustra anima vniretur corpori, quod probat sic: corpus est propter animam, non autem propter esse eius, quia potest esse sine corpore, igitur propter eius operationem quæ est intelligere, sed si posset anima intelligere per conuersionem ad in-

telligentiam separatam non indigeret cognitione sensitiua quæ fit per organa corporalia ad intelligendum, & per consequens frustra daretur sibi talis cognitio quæ fit mediante corpore, & frustra vniretur corpori, hoc est inconueniens, igitur, &c.

Contra principale sic: Receptum est in recipiente per modum recipientis, sed intellectus est potētia receptiua multo nobilior sensitiua, & ad nobilitatem pertinet recipientis recepta conseruare, sensitiua potentia reseruat species sensibilium etiam in eorum absentia, vt experimēto patet in memoria, & phantasia. igitur, &c.

4. *Homo post resurrectionē intelliget sine phantasmate, vide Doctor. 4. d. 45. q. 2. n. 14.*

Sed videtur quod istæ rationes non concludunt; prima non valet quia secundum illam sequeretur quod post resurrectionē anima frustra vniretur corpori, quia intelliget perfectius quam modò, & tamen non orietur sua intellectio à cognitione sensitiua, non igitur corpus vel cognitio sensitiua est propter intellectionē.

Dico igitur quod anima vnitur corpori vt constituat totum perfectius, quam si esset sola, quia est pars tantum non autem corpus sibi vnitur propter operationem, vt supponunt; similiter propter hoc vnitur sibi corpus vt perfectius corporeos cognoscat singularia scilicet per conuersionem ad intelligentiam separatam cognoscit vniuersalia vt diceret Auicenna. Ratio etiam secunda non valet, quia eadem ratione sequeretur, intellectus scilicet est nobilior & durabilior quā sensus; igitur intelligere est firmius in intellectu, quam sentire in sensu. Similiter intellectus est firmior ligno igitur firmius retinet speciem, quam lignum figuram; quæ falsa sunt.

5. *Explicatur sententia Auicennæ.*

Dicendum est ergo quod opinio Auicennæ fuit aliquas species esse in intellectu etiam cessante actu, dicit enim quod in intellectu sunt species ipsum decorantes; & subdit quod cū intellectus recipit aliquam speciem ab imaginabilibus, non recipit aliam eiusdem speciei, sed ad modum positionis suæ vidēdum. Sciendum quod ponit duplicem cōuersionem intellectus, vnam ad sensibilia à quibus recipit species intelligibiles quæ sunt singulares respectu intellectus, quem informāt, & vniuersales respectu singularium, quæ vniuersaliter repræsentant, aliam conuersionem ponit respectu intelligentiæ separatæ à qua etiam recipit species, sed illæ nō manent nisi ad præsentiam influentiæ illius, vel intellectus agentis, quod idem est secundum ipsum; quia ipse Deus est lux illa quæ *illuminat omnem hominem venientem in hunc mūdum*, &c. Sicut igitur lux aërem illuminat, & ad eius præsentiam tantum manet lumen in aëre, sic secundum ipsum illa lux, quæ Deus est, vel intelligentia separata illuminat de necessitate naturæ animam nostram se ad animam conuertens suæ lucis speciem imprimendo præsente actu anima, & obiecto. Si autem arguatur sic contra

tra eum: aut illæ ſpecies ſic influxæ ab intelligentia, & cauſatæ à ſenſibilibus ſunt eiuſdem ſpeciei, aut non, ſi eiuſdem, altera earum ſuperfluit ad intelligendum, ſi alterius, ſpecies influxæ non valent ad intelligendum inferiora nec è conuerſo. Diceret ad hoc quod vtræque ſunt eiuſdem ſpeciei non tamen ſuperfluunt influxæ, quia per eas vigorantur ſpecies aliæ, vt per ipſas intellectus intenſius, & clarius poſſit conferre, & intelligere.

RESOLVTIO.

Speciem manere ceſſante actu in intellectu, de quo fusè Doctor 1. d. 3. q. 6. n. 23. & ſeqq.

6. *b* Reſpondeo quod ſpecies poteſt manere ceſſante actu, quod probatur ſic: quod eſt cauſa alterius, & prius naturaliter eo, non tamen neceſſaria poteſt eſſe ſine effectu, ſed ſpecies intelligibilis eſt cauſa prior actu intelligendi, nec eſt neceſſaria, quia quod eſt formale principium intelligendi, id eſt, quod eliciatur actus intelligendi, ſiue ſit intellectus, ſiue ſpecies eſt liberū per participationem, cauſalitate, ne ſcilicet producat effectum, ergo non eſt cauſa neceſſaria producendi effectum, intelligimus enim cum volumus vt dicitur *2. de anima*, poteſt enim liberum per eſſentiam ſcilicet voluntas impedire liberum per participationem à ſua cauſalitate ne producat effectum ſuum, ergo ſpecies poteſt eſſe ſine actu.

Text. 60.

Perfectionis eſt conſeruare ſpecies.

Præterea principium formale poteſt eſſe in actu ſine actione ſicut actus primus ſine ſecundo, quia poteſt impediri actus ſecundus, ſpecies autem eſt formale principium intelligendi in intelligente, ergo, &c.

Præterea quod eſt perfectionis in inferiori debet eſſe in ſuperiori potentia: ſed perfectionis in imaginatiua potentia eſt habere obiectum præſens in ſua ſpecie obiecto reali extrinſeco, quod patet, quia in hoc excedit potentias ſenſitiuas particulares, & exteriores, igitur potentia intellectiua poteſt habere obiectum in ſpecie remota eius actuali conſideratione.

7. Præterea aliquid poteſt reduci de potentia eſſentiali ad accidentalem, ſine actu, ſed per ſpeciem informantem intellectum reducitur de potentia eſſentiali ad intelligendum ad potentiam accidentalem.

Ad primum.

Ad primum in oppoſitum dicendum quod ſpecies poteſt dici habitus largè ſumendo habitum pro forma, vt eſt principium operãdi prout diſtinguitur habitus à priuatione, & à diſpoſitione ſe tenente ex parte materiæ, quæ de facili mobilis, non tamen oportet quod ſit habitus intellectiuus numeratus *6. Ethic.* vt ratio procedebat, quia ſi ſpecies ſit formale principium intelligendi in intelligente, concurrit ad ſubſtantiam actus; habitus autem ſcientiæ vel alius ibidem nominatus

Species quo ſenſu habitus? *Scot. 1 d. 3. q. 6. n. 19.*

minatus non concurrit ad substantiam actus, sed tantum ad modum, habilitat enim potentiam ad bene vel malè operandum; ideo species non est talis. Si autem sit species tantum repræsentatiua obiecti, non autem informans, potentiā agendi, nec impressa; sed expressa, adhuc nō oportet quod sit habitus scientiæ, vel alius de prædictis, quia species scilicet talis non disponit potētiam ad operandum, nec ad modum operandi, sicut habitus talis, qui est scientia, vel alius qui est dispositio perfecti ad optimum, sed tantum affixa potentiæ loco obiecti repræsentans ipsum.

Scot. 1. d. 1. q. 1.

Ad secundū. Ad aliud dicendum quod non est simile de specie, & figurà corporali, figura enim cū sit forma realis non compatitur secum aliam. Species autem & figura spiritualis nō habet esse tale in anima, quale habet esse obiectum in re extra vt dictum est supra, & ideo secum compatitur aliam speciem secundum Augustinum 9. *de Trinitate.*

Sic 1. d. 3 q. 6. n. 19.

ANNOTATIONES in quæstionem decimamquartam.

ANNOT. I. 1. *Species negāt Dur. Bacon. Goffred. Henric.*

a **D**Icendum quod secundū aliquos opinio Auicen. &c. species in vniuersum negant, præter quosdam antiquos Philosophos. *Dur. 2. d. 3. q. 6. Bacon. q. 2. prol. Goffred. quodl. 9. q. 19. & quodl. 13. q. 5. Henr. quodl. 4. q. 7. 8.* Sed in hac quæstione supponitur eas dari, quod fusè probat *Scot. 1. d. 3. q. 6. a. num. 5.* & est cōmunis consensus DD. *Alens. 2. p. q. 24. m. 2. & 3. D. Th. 1. p. q. 55 art. 5. D. Bonau. 2. d. 3. art. 2. q. 1. Ric. ibi art. 5. q. 2. & Aug. 11. Trin. cap. 2.* dicit ingenij tardioris esse de his dubitare.

Alens. Scotus. D. Thom. D. Bonau. Ricard. Aug.

Sed hoc supposito, D. Tho. & alij tribuunt Auicen. quod negauerit species manere, cessante actu intelligendi: quam sententiam duplici ratione impugnat D. Thom. Sed Doctor clarè ostendit impugnationem nullius esse momenti. Secundò explicat, & soluit Auicen. quod non negauerit omnes species manere post actum, sed tātum illas, quas acquirit intellectus per conuersionem ad intelligentiam, manētibus speciebus, quas accepit à sensibilibus, pro quo adducit varia loca Auicennæ *1. d. 3. q. 6. num. 24.*

Auicenn.

CONCLVSIO.

Species manere post actum intelligendi.

b **R**Espondeo quod species, &c. Resoluit cum communi, quam tenet. *D. Thom. 1. p. q. 89. art. 5. & 1. contra. cap. 74* species manere post actum intelligendi, probatque quatuor claris, & efficacibus ratiōnibus. Idem habet *Aug. 10. confess. à cap. 8. & magister 1. d. 3.* est etiam expressè *Arist. 1 de an. cap. 5.* vbi ait intellectū posse esse in actu 1. sine 2. & *l. de mem. & reminisc. cap. 2.* tenet dari memoriam intellectiuam. *Scot. 1. d. 3. q. 6. num. 26.* pro eadem adducit ex philos. duo loca, vnū *2. de an.*

ANNOT. I. 2. D Thom. Species manent post actum. Aug. Text. 15. & 55.

quod habens habitum ſciētiæ, eſt in potentia accidentali ad ſciendum, quod eſt nullo intrinſeco carere, vt exeat in actū, niſi ab aliquo extrinſeco impediatur, vt ibi dicitur; id autem dicitur eſſe in potentia eſſentiali quod caret concauſa intrinſeca. Alter locus *eſt* 3. *de anima*, vbi dicitur quod *intellectus poteſt eſſe ſapiens de ſe*, ſed nequit ſapiens eſſe ſi non habet obiecta ſibi præſentia in eſſe intelligibili, quod fit per ſpecies. Alia duo loca Ariſt. adducit *Scot. ad idem* 4. *d.* 45. *q.* 3. quibus probat dari memoriam intellectiuam, quam ibi fusè probat dari. Vide ipſum etiā ibi *q.* 2. vbi probat animam ſeparatam cognoſcere quidditates, quas antea in via cognouit, quod aliter euenire nequit niſi ex conſeruatione ſpecierum.

Quid potentia accidentalis, & eſſentialis?

Text 18. 37. 38.

Scotus.

Obiectiones contra conſeruationem ſpecierum ſoluuntur.

Obiicitur pro oppoſita parte primo. Habitus opinatiui non manent in anima ſeparata, ergo neque ſpecies. Reſpondetur. Si illa anima non habet aliam notitiā perfectiorem de obiecto opinionis, incompatibilem cum opinione, quod hæc manet, quia non eſt quare deſinat eſſe.

An opinio manet in anima ſeparata?

Obiicies ſecundò, ſpecies in anima ſeparata, manent fruſtra, quia non mouent niſi conuerſione facta ad phantaſma, & ſicut ab hoc dependet in fieri, ita & in conſeruari, & operari. Reſpondetur cum *Scot.* 4. *d.* 43. *q.* 2. quod tunc non eſſent fruſtra, ſed per eas poſſet anima intelligere, ſicut antea, neque dependent in conſeruari à phātaſmate, ſicut nec habitus ab actibus, quibus gignitur, neque etiam in fieri dependent ab eo, niſi quando anima eſt vnita, & pro hoc ſtatu; vnde anima ſeparata acquirit nouas ſpecies vt habet Scot. ibi, ſicut & angelus de quo agit 2. *d.* 3. *q.* 11.

Scotus.

Species non dependent in conſeruari à phantaſmate, nec de per ſe in fieri.

Scotus.

At dices, non erit tunc vnde intelligere incipiat anima per tales ſpecies, quia non eſt recurrendum ad ſenſus particulares mouentes, neque ad phantaſma efficacius mouens, quia iſta non ſunt. Reſpondetur cum Scoto tunc inchoari intellectionem à ſpecie efficacius mouente; quod ſi æquales ſint ſpecies, ab ea ad quam magis inclinatur potentia: neque fortè poſſibile eſt quin alterum horum adſit. Quomodo autem prima cogitatio ſit in poteſtate voluntatis, dictum eſt ſupra *q.* 11. *annot.* 2. & videri poteſt Doctor 2. *d.* 42. *q.* 4.

Vnde determinatur intellectus ſeparatus ad primam intellectionem?

Obiicies tertiò, 2. *Corinth.* 13. dicitur quod ſcientia euacuabitur, ergo & ſpecies. Reſpondetur tantum vult Paulus quod adueniente beata ſcientia, non erit neceſſarium miniſterium ſenſuum ad ſcientiam, & quoad hoc ceſſabit ſcientia hic acquiſita. Ita *D. Thom. ibi loc.* 3. *magiſter, D. Bonau. Ric. Dur. & aly* 3. *d.* 31. manebit tamen habitus, & ſpecies ſcientiarum. Vnde expedit vt ait *Hieron. in prologo bibliæ*, vt hic *diſcamus in terris*,

Quæ ſcientia euacuabitur in patria?

D. Thom. D. Bonau. Ricard. Scotus. Hieron.

terris, quorum scientia nobiscum maneat in cœlis. Vide *Scotum* 4. *d.* 45. *q.* 1. vbi de hac re exactè tractat.

QVÆSTIO XV.

Vtrum intellectus noster sit immaterialis.

1. 2. *de an. tex.* 128.

ARGVITVR quod sic secundum cōmentatorem, omne recipiens denudatum est natura recepti, quia vt ipse probat, aliter idem reciperet seipsum, & esset mouens, & motum, sed intellectus noster intelligit formas existentes in materia recipiendo earum species vt vult Philosophus 3. *de anima*, igitur, &c. (*Text.* 17. 18.)

Præterea oportet intellectum ad hoc quod intelligat recipere formas vniuersales & abstractas scilicet, sed si esset materialis reciperet eas particulariter tantum, & vt particulares, igitur, &c.

Præterea anima est forma corporis aut secundum se totam, & sic nihil eius est materia, quia materia non potest esse forma alterius aut secūdum aliquid sui tantū, illud autem dicimus animam, secūdum quod est forma, & ipsam recipiens dicimus animatum & hoc confirmatur sic; proprietas conueniens toti ratione vnius partis tantum, & non alterius non conuenit toti primo vt patet 5. *supra, &* 7. *Physicorum*, v.g. motus saltus, & progressiuus conuenit animali ratione animæ tantū, non autem ratione corporis, quod quantum est de se mouetur tantum deorsum quia graue est, similiter motus deorsum conuenit animali ratione corporis tantum, & ideo neutrum eorum conuenit animali primo sed informare conuenit animæ ratione formæ, & non ratione materiæ, quod oportet dicere, si sit compositio ex materia, & forma, & sequitur quod non sit primò actus corporis, quod est contra definitionem eius. (*Text.* 4. 11. 14. & 16.; *Text.* 2.)

Præterea si sit compositio, aut forma animæ est adæquata suæ materiæ, & sibi proportionata, aut non? si sic, igitur non potest corpus informare substantialiter; si non, igitur secundum vnum gradum perficit materiam, & secundū alium corpus, id est, secundum gradum quo excessit materiā propriam: cum igitur anima separata nullum corpus perficiat, ille gradus ei superflueret. Præterea operatio correspōdet potentiæ, sed operatio intellectus nostri est immaterialis, quia est respectu obiecti immaterialis, scilicet vniuersalis, quod vt est obiectum intellectus, est immateriale, quia secūdum Philosophum 3. *de anima* sicut res sunt separabiles à materia, sic sunt intelligibiles, igitur, &c. (2.; *Text.* 12.)

Contra; secūdum Boëtium forma simplex subiectum esse non potest, anima autem est subiectum multis accidentibus, igitur, &c. Præterea anima potest pati ab igne infernali, & recipere operationem propriam, (*In oppositũ.*)

priam, quæ est principium patiendi.

SCHOLIVM.

Iuxta fundamenta Philosophi, atque aliorum asserentium ad pluralitatem indiuiduorum requiri materiam probabile videri animam, & angelum habere materias. Vide Doct. 2. d. 3. q. 6. 7. & annotat. 3.

a RESpondeo quod probabiliter potest dici quod in anima sit materia, & secundum fundamenta Philosophi, & eorum qui ponunt contrarium, quorũ vnum quod pluralitas indiuiduorum in vna specie requirit materiam in illis indiuiduis, quod patet 12. *met.* vbi dicit quod non sunt plura prima mouentia totum in eadem specie quia primum nõ habet materiam. Hoc etiam patet per aduersarios ponentes materiam principium indiuiduationis, sed in specie animæ rationalis sunt plura indiuidua, & ipsa à corpore separata, igitur, &c.

3. Text. 49. De hoc 1. d. 3. q. 4. 5.

Dices sic: contrarij dicunt quod anima bene habet materiam, quam perficit, vel quam est apta nata perficere scilicet corpus à ratione aptitudinis ad diuersa corpora perfectibilia ipsa separata potest plurificari non autem habet materiam ex qua fit.

Prima ratio.

Contra eos, anima non est propter corpus, sed potius è conuerso, ergo nec distinctio & pluralitas animarũ est propter distinctionem corporum, sed potius è conuerso. Vnde Commentator 1. *de anima* dicit quod membra leonis differunt à membris cerui, quia differunt animæ eorum, & non è conuerso. Præterea destructis fundamento vel termino relationis non est relatio, igitur destructo corpore post mortem non est talis inclinatio animæ ad corpus. Et confirmatur, quia entis ad non ens potest esse relatio realis, relatiua enim sunt simul natura, anima separata est; non autem eius corpus quod informauit, igitur, &c.

Præterea si distinctio animarum esset tãtum ex parte corporum Deus non posset causare duas animas sine corporibus, si per corpora distinguerentur, nec etiam per inclinationem ad illa, igitur, &c.

Præterea omnis forma respectiua præsupponit aliquid absolutum prius se, in quo fundatur, sed inclinatio illa ad corpora est quædam forma respectiua fundata in animæ essentia, quæ sic inclinatur, ergo essentia animæ est prior illa inclinatione; prius autem non distinguitur per posterius, sicut nec constituit sed è conuerso, ergo, &c.

4.

Præterea ista inclinatio non est de essentia animæ, quia anima est absoluta in se, igitur potest intelligi intellectu essentiali sine tali inclinatione, & per cõsequens distinguitur vna ab alia essentialiter sine inclinatione ad diuersa corpora. Præterea anima non habet talem incli

inclinationem ad tale corpus, igitur,&c.

Secunda ratio.

5. Secunda ratio principalis est hæc: Sicut operatio arguit formam, ita proprietas materialis materiam, sed proprietas materiæ quantum ad suum esse & quantum ad fieri reperitur verius in spiritualibus, quam corporalibus; proprietas enim materiæ quantum ad esse est, quod est ingenerabilis, & incorruptibilis, sed in quantum ad fieri quod tantum producatur per creationem, hæc autem magis reperiuntur in spiritualibus. Similiter substare accidentibus sicut qualitatibus corporalibus corpus subest, ita animæ spiritualibus, sicut habitibus animæ, quod autem hæc sit proprietas materiæ patet per inductionem: non enim est proprietas compositi nisi ratione principiorũ, nec etiam formæ quia eius est actuare, quæ est proprietas contraria, igitur ratione materiæ inest alicui substare accidentibus, ergo,&c. Tertiò, sic angelus habet materiam, ergo anima. Probatio Antecedentis, quia in quocumque genere sunt principia communia non tantum appropriata sed etiam realiter differentia, oportet omnia illius generis ex eis esse composita, talia sunt principia in genere substantiæ. Probatio: actus & potentia sunt principia communissima in quolibet genere, actus autem in genere substantiæ, est forma, & potentia in eodem genere, est materia, igitur materia, & forma sunt principia communissima in genere substantiæ. Idem patet 8. *met.* igitur cum angelus sit species substantiæ est ex eis compositus, sed ad hoc diceret Philosophus, quod angelus non est in genere aliquo. Sed extra: ideo,&c.

6. Quartò, idem sic ostendo, sicut impossibile est, aliquod agens secundum agere nisi coagente primo, ita impossibile est aliquid pati nisi in virtute primi passiui; sed certum est quod angeli, & animæ patiuntur, & bona, sicut boni angeli, & mala etiam ab igne corporali, sicut mali angeli, ergo, &c. Ad hoc etiam est authoritas Commentatoris 8. *met.* vbi dicit quod corpora cælestia non habent, sed habent aliquam sicut est dispositio in materia intellectus. Item Boëtius super prædicamenta dicit quod relictis extremis Philosophus agit de substantia composita, anima est de genere substantiæ, ergo, &c. Item Boëtius de vnitate, & vno dicit quod anima & angelus quodlibet istorum vnum coniunctione materiæ, & formæ, possunt aliqua esse vnum coniunctione, quæ tamen non sunt vnum continuitate, vt dicit vlterius.

Scot. 2. d. 14. q. 1.

RESOLVTIO

In anima & angelo iuxta prædicta fundamenta est materia eiusdem rationis cum materia corporalium. Vide annot. & Doctor 2. d. 14.

7. b AD quæstionem dicendum quod in anima vel angelo

angelo est materia quę est eiusdem rationis cum materia corporalium quod probo sic: quia non diceres eas diuersarum rationum nisi vna esset perfectior, & nobilior alia, si spiritualis est nobilior, corporali, aut igitur est perfectior in potentialitate, vel in actualitate:

7. si in actualitate, igitur non est materia prima, quæ nihil actualitatis habet: si in potentialitate, igitur est imperfectior, cuius oppositú supponebas, quia potentialius est imperfectius.

Cap. 12. Præterea Aug. 12. *confess. duo fecisti Domine, vnum prope te scil. angelicam naturam, & vnum prope nihil scilicet materiam primam*, sed si alia esset imperfectior scilicet angelorum non est prope nihil, ergo, &c.

Præterea in linea prædicamentali est vnus processus à primo ad vltimum, quorú quilibet est tantum vnus, sicut vnius lineæ duo termini tãtum, quorum quilibet est vnus tantum, sed termini lineæ prædicamentalis & contentorum in ea sunt, actus primus, & materia prima, igitur cum sit vna linea est vna materia prima, si enim essent duo principia potentialia, & duo ordines entium super ista fundati. Præterea si vna esset nobilior alia, cú nobiliori perfectibili perfectione essentiali respódeat perfectio nobilior, sequitur quod materia corporum cælestium perficiatur forma nobiliori, quam materia corporum inferiorum, sed materia corporalis corruptibilium aliquorú perficitur anima rationali, igitur materia corporum cælestium perficitur anima rationali, vel perfectione nobiliori, & per consequens corpora cælestia sunt animata. Ad hoc est authoritas Commentatoris 2. *met.* super illo capitulo secundum antiquam translationem quoniam in fundamento naturæ nihil est distinctum: & hoc exponit de materia prima, quæ de se est indistincta & Auicenna *in Physica sua c. 3.* dicit quod in corporibus & inferioribus est materia eiusdem rationis, materia inquit subiecta formæ quæ non corrumpitur est vna & subiecta formę, quę corrumpitur est apta nata suscipere omnem formam, & si non recipit hoc est ratione suæ formę.

8. Sed contra prædicta potest sic argui, quia tunc sequeretur quod angelus & anima essent corruptibiles, si essent materiales, hoc est inconueniens, ergo, &c. Probatio consequentiæ *materia ex qua res potest esse & non esse, 7. met. & 2. de generat.* *Text. 20 21.* Præterea quod conuenit alicui essentialiter, conuenit sibi semper & in quolibet tempore, sed materiæ conuenit essentialiter appetitus formarú generabilium, & corruptibilium, si igitur in angelis vel anima esset materia prima, appeteret naturaliter istas formas tãquam existens ad eas in potentia naturali. Præterea cuilibet potentiæ naturali passiuæ correspondet potentia actiua in natura, vt patet *primo cæli & mundi*: si igitur in spiritualibus, & inferioribus sit materia eiusdem rationis cum materia inferiorum

sit in potentia passiua reducibili per agens naturale ad formam naturalem, eadem ratione agens naturale poterit potentiam spiritualium passiuam reducere ad actum potentiarum naturalium, & sic etiam corrumpere & sic erunt corruptibilia.

9. Scot. 1. d. 14. n. 4.

c Ad primum istorum dicendum quod illa non est definitio materiæ secundum se, sed vt est annexa formæ contrarietate naturali, quia nihil corrumpitur naturaliter nisi quod alteratur: & de tali forma naturali & materia sibi correspondente loquitur ibi Philosophus ostendendo quæ requiruntur ad generationem naturalem, materia autem cæli, & spiritualium non est annexa tali formæ, & contrarietati, ideo, &c. Vnde Auicenna ibi supra dicit quod cælum est incorruptibile non ratione materiæ, sed ratione formæ, cui non est contrarietas, ratio autem materiæ secundum se *nec est quid, nec quale, nec quantum*, &c. sed est potentia vnumquodque.

Ratio materia secundum se. 9. met text. c. 17.

Sed contra, omnis potentia passiua est potentia contradictionis 4. *met.* potentia materiæ in quocumque sit materia est potentia passiua, igitur in quibus est materia ibi est potentia contradictionis scilicet ad esse & non esse, igitur omne tale est corruptibile. Dicunt aliqui quod non est inconueniens cælum quantum est de se esse corruptibile secundũ quid, quia ratione materiæ, tamen cõnexio materiæ, & formæ eius est necessaria ratione formæ tantum, quia igitur talis connexio non est contingens ex parte vtriusque extremi: sed ratione materiæ tantum, quod tamen requiritur ad hoc quod aliquid sit simpliciter corruptibile, ideo cælum nõ est simpliciter corruptibile, imò magis incorruptibile ratione partis principalis: & ita dicitur de angelis & anima, nec est inconueniens, quod aliquid diuisim secundum se consideratum sit defectibile, quod tamen annexum alij est necessarium, exemplum de anima viatoris & beati, vel in gratia confirmati, sic materia cæli quantum est de se est in potentia cõtradictionis, tamen à forma cæli determinatur ad vnam partem tantum.

Cælum an corruptibile? 2. d. 14.

10. *q. 1 prolog. n. 2. & 2. d. 18. & 4. d. 43. q. 4.*

Ad aliud dicendum quod intellectus noster est in potentia naturali, & desiderium naturale habet ad omnia intelligibilia intelligenda, & ad beatitudinem consequendã, secundum Aug. tamen ex puris propriis sibi vel creaturæ cuiuscumque non potest ad hoc attingere, nõ igitur omni potentiæ passiuæ naturali correspondet actiua naturalis quæ possit effectiuè ipsam reducere ad actum, sed sufficit potentiæ passiuæ naturali quod natura sua habeat quod possit recipere illam perfectionem ad quam potentiam habet naturalem, & hoc siue ab agente naturali, siue supernaturali, sicut homo de natura sua habet potentiam ad fidem, & charitatem, non tamen potentiam habet qua de natura sua tantum, & ex virtute propria effectiuè possit eam habere

4. d. 43. q. 3. ad 1.

habere, sed à Deo gratiam infundente, vnde Aug. de vera religione posse habere fidem & charitatem, est de natura fidelium, habere autem est gratiæ. Sic in proposito materia spiritualium quantum est de se est in potentia ad omnes formas substantiales tam corporales, quam spirituales, sed non est agens naturale quod illam potentiam ad actum possit reducere, quia est coniuncta formæ inseparabili vt visum est.

11. Ad primum principale dicendum quod bene caret forma materiali sensibili, materia, & forma corporali, non tamen oportet quod careat omni forma spirituali perficiente materiam, quia sic careret seipso. Vel aliter, dicendum quod receptiuum dicitur aliquid recipere vel secundum esse naturale; & sic oportet illud esse denudatum à natura recepti, vel secundum esse intentionale, & tale si est receptiuum organicum necessarium est ipsum denudari à natura recepti, non totaliter, sed ab excellentia recepti sicut sensus tactus ab excellẽtia tangibilium, si autem est receptiuum non organicum, vt intellectus, Maior non est vera, quia tũc denudaretur à propria natura cuius intellectum potest recipere.

Recipiens denudatur à natura recepti, exponitur. Scot. 2. d. 3. q. 8. ad 3.

Sed quare magis receptiuum organicum, quam non organicum? Dicendum quod in corporalibus receptiuũ habet oppositam dispositionem respectu recepti, sicut recipiens colorem intentionaliter, debet esse non terminatum, sed color receptus materialiter in obiecto habet esse terminatum. Similiter sensus est in medietate, obiectum autem in excellentia, non sic autem est in intellectu, ideo, &c.

Quare recipiens colorem non potest recipere eius speciem?

12. Ad aliud dicendũ quod Minor est simpliciter falsa, quia quod aliqua recipiantur particulariter tantum, hoc non est propter materiam tantũ eius in qua recipitur, sed propter materiam extensam, vnde materia sub quacumque forma ponatur recipit aliquid secundum conditionem illius formæ, vt patet si materia aëris quæ propter formam aëris recipit calorem spiritualiter, fiat sub forma corporis terminati, recipit calorem materialiter non intentionaliter.

Ad secundũ.

Ad aliud dicendum quod secũdum diuersos gradus in formis plures formæ possunt vnã materiam iam informare, per hoc quod forma præcedens tenet se ex parte materiæ, & hoc terminat potentialitatem eius disponendo ipsum ad formam sequentem, sicut è conuerso vna forma potest plures materias informare per hoc quod altera se tenet ex parte formæ, scilicet illa quæ est sibi immediatior, & intimior, & sic totum compositum ex forma & materia animæ informat corpus non ratione materiæ, sed tantum ratione formæ principaliter informantis materiam propriam. Ad maiorem igitur rationis dicendum quod ipsa tota informat corpus, & isto modo potest dici quod secundum se totam non, tamen ratione

Ad tertium. Plures formæ in eodẽ composito. Scot 4 d. 11. q. 3.

Eadem forma plures informat materias.

tione totius, sed ratione partis, & si ly. *secundum se* prædicat rationem informandi non secundum se totám informat.

Ad confirm. 13. e Ad confirmationem dicendum quod æquiuocat de primo, vno enim modo dicitur vt opponitur ei quod est per accidés, alio modo vt opponitur ei quod est secundum parté. Loquendo de primo isto secundo modo vera est Maior, sed primo modo falsa est, quia quod alicui essentialiter conuenit ei primo & non per accidés cõuenit, sicut rationale conuenit homini primo isto modo sumpto, tamen conuenit sibi ratione partis scilicet animæ, non ratione totius. Isto modo anima est primus actus corporis, quia est actus essentialis eius, & ideo non oportet quod hoc conueniat ratione totius, sed sufficit quod ratione suæ formæ.

Conuenire primò dupliciter contingit.

Ad quartũ. 14. Ad aliud dicendum quod non est inconueniens eandem formam perficere plures materias si in perficiendo excédat suam, vel vnam materiam; sic de anima respectu corporis, videmus enim quod anima per diuersas perfectiones vnã partem corporis perficit, & aliam etiam aliter dispositam. Sic in proposito non videtur inconueniens quod per formam eius perficiat diuersas materias non æquè primò, & quæ non sunt totaliter vnius rationis, quia vna est corporalis & alia non.

Ad aliud dicendum quod forma animæ excedit suã materiam non tamen est diuisibilis nec habens gradus reales sicut forma accidentalis, sed ipsa simplex existens informat materiam iam propriam, & corpus sicut tota essentia animæ informat vnam partem corporis, & aliam.

15. Ad vltimum dicẽdum quod non concludit, quia angelus intelligit singulare, non tamen vniuersale; igitur sequitur secundum hoc, quod sua essentia esset singularis, & materialis quia intelligit materiale.

Præterea aut intelligis de omni modo operãdi quod correspondeat operatio potentiæ, vel operanti, falsum assumis, quia operatio habet modum transeuntem, operãs autem est substantia, vel potentia permanens; aut de modo determinato? si autem intelligis de alio modo, quam de isto de quo assumis in Minori, nihil est ad propositum: si autem de primo, petis principium.

ANNOTATIONES in quæstionem decimamquintam.

Prima conclusio. Secundum Philosophum, & D. Thom. probabile est in anima esse materiam primam.

1. Annot. I. a Respondeo quod probabiliter potest dici, quod in anima sit materia, & secundum fundamenta Philosophi, & eorum qui ponunt contrarium, scilicet D. Thom. 1. p. q. 50. art. 2. Doctor non ponit hanc conclusionem vt suam, sed tantum ait probabiliter deduci ex fundamentis Philos. & D. Thom. ait enim

D. Thom. Arist.

enim ille 5. *met. text.* 12. loco hic citato, & alias sæpe, quod *vnum numero sunt, quorum materia est vna*, & D. Thom. 2. *p. q.* 7. *art.* 1. *&* 2. *& q.* 50. *art.* 4. ex Philos. vult materiā esse principium indiuiduationis, & ideo negat plures posse esse angelos eiusdem speciei, quia materia carent; de quo fusè *Scot.* 2. *d.* 3. *q.* 7. ergo cum sint plures numero animæ rationales; ex illo fundamento, sequitur quod habent materiam, quod verò dicunt animas numero distingui per aptitudinem vel inclinationem ad corpus; efficaciter reiicit Doctor primò, quia anima non est propter corpus, ergo nec distinguitur per illud. Secundò, illa inclinatio ad corpus non existens, est relatio rationis. Tertiò, inclinatio illa est forma respectiua, ergo supponit fundamentum, nempe hanc animam, ergo non distinguit eam. Hanc vrget *Scot.* 2. *d.* 3. *q.* 7. *num.* 4. 4. anima non plus inclinat ad hoc numero corpus, quam ad illud; ergo non fit vna numero per istam inclinationem.

D. Thom. *Scotus.*

Anima non distinguitur numero per aptitudinem ad corpus.

Scotus.

Videtur ergo, cum Philosophus & D. Thom. dicāt id quod non habet materiam, multiplicari non posse, & simul admittant esse plures indiuiduas animas rationales, ex hoc eorum fundamento, admittendam esse materiam in anima rationali.

2. Secundum fundamentum, de proprietatibus materiæ scilicet quod sit ingenerabilis, & incorruptibilis, potius conuenit substantiæ spirituali quam corporali. Præterea proprietas substandi accidentibus, quæ conueniunt composito ratione materiæ, & non ratione formæ, cuius est tantummodo actuare, æquè bene conuenit respectu accidentium spiritualium, sicut corporalium, & sic ponēda erit materia substās spiritualis. Hoc fundamentum commune est sequētibus Philosophum. Tertium fundamentum ipse Scot. reiicit, quia facile esset eo negato sustinere Philosophum. Quartum fundamentum sicut repugnat agens secūdum agere nisi in virtute agentis primi, ita & passum secundum pati, nisi in virtute passiui primi; cum ergo animæ patiantur habent passiuum primum, scilicet materiam. In hoc tangitur difficultas an secundum Philosophum admittenda sit creatio, quia erat commune Philosophorum dictum: *ex nihilo nihil fit.* & secūdum Scot. non negauit Philosophus creationem ab æterno, de quo latè 1. *d.* 2. *q.* 2. *&* 2. *d.* 1. *q.* 2. negauit tamen creationem in tempore de quo Doctor ibi, & 1. *d.* 8. *q.* 5. *num.* 8. vbi ostendit ex ipso Philos. & Commentat. quod posuerunt Deum necessario causare & sic necessaria erāt quæ ab ipso immediatè erant. Sed quādo producit aliquid mediante motu, secundum ipsos, id est contingens, & difformis, licèt vniformis sit & necessarius prout est à primo motore. Vnde licèt concederet Philosophus animam de nouo accipere esse (dubium enim est quid de eius inceptione senserit) non ideo poneret eam creari (etsi secun-

An philosophus admisit creationem?

Arist. *Scotus.*

 dum

dum eius principia non poneret eam effici ab aliqua causa naturali,quia 12.*met.* ponit esse incorruptibilem, qualis secundum ipsum non est aliqua forma naturaliter producibilis) sed diceret eā produci, ad productionem compositi, sicut secundum eum producitur forma ignis, quod explicando ipsum,tractat *Scotus 4.d.43.q.2. num.* 19. Ex quibus videtur quod asserit animam de materia aliqua produci, & habere primum passiuum, sicut & primum actiuum.

Text. 17. Secundū philosophum an anima in tēpore producta, esset creata?

Scotus.

II. CONCLVSIO.

Materia animæ, si datur, est eiusdem rationis cum materia corporalium.

ANNOT. II. 3.

b A*D quæstionem dicendum quod in anima. vel angelo est materia, quæ est eiusdem rationis cum materia corporalium.* Probat conclusionem tribus rationibus claris, & ex Commentatore, & Auicen. quatenus aiunt materiam cælestium, & sublunarium esse eiusdem rationis. Tenet *Scot.* 2.*d.* 14. *q.* 4. vbi habet etiam aliam rationem,nempe, quia non sunt duo fines vltimi, neque duo prima efficientia; ergo neque duæ materiæ primæ *vide. D. Bonau.* 2.*d.*3. *q.* 1. *art. q.*2. qui hanc partem tenet, & optimè explicat.

Materia sublunarium, eiusdem rationis cū materia cælestium.

Scotus. Bonau.

Aduerte Doctorem non ponere conclusionem hanc ex propria sententia, sed vt explicatiuam primæ conclusionis, per quam soluitur quæstio, nempe secundum fundamenta Philosophi, & D. Thomæ probabiliter posse dici, in anima esse materiam; licèt D. Th. teneat non esse; explicat autem hac secunda conclusione,qualis materia esset illa, si poneretur,resoluens quod, eadē fundamenta sustinendo,dicendum esset,eiusdem esse rationis cum materia aliarum rerum.Ex quo infertur si quis Scotista hanc sententiam vellet tueri,non teneri respondere iuxta Scoti principia, vel doctrinam, sed supponendo illa fundamenta Philosophi & D.Thom.tenenda esse; sed neque tenetur ista sustinere, sed tanquam arguendo ad hominem ex eius concessis, veluti per consequentiam hác sententiam defendere,quidquid sit de eius veritate tenendum, sed pro maiori huius rei declaratione sit sequens dubium.

An tenetur Scotista hanc sententiam tueri?

Vtrum anima vel angeli sint corporei?

4.

R Espondetur breuiter, de quo latius in materia de angelis,ètsi quidam Philosophi posuerint animam esse corpoream, quos secuti sunt Saducæi negantes resurrectionem mortuorum *act.* 23. & Apollinarius *Alexand. ex* 5. *tripar. cap.*44.*ac Tertull.l.de anima & carne Christi teste Aug. hær.*86. *& ep.*157. Oppositum tamen est omnino tenendum,cum ratione supra posita in annot. *ad q.*13.ex operationibus eius spiritualibus,tā intellectus, quam voluntatis; tum ex patribus *Ambros.*

Apolinar. Tertull. Aug.

Ambrof. Dyonif. Aug.

Ambrof.l.de Noë & arca. Dyon. 4.de diuin.nom.Aug.6. de Trin. 6.& 2. retract. 56. & aliis asserentibus animam esse spiritum.

Animam esse spiritū est definitum.

Et videtur definitum in Concil. Lateranen. *cap. firmiter de sum. Trinit.* vbi dicitur Deum *ex nihilo condidisse creaturam corporalem, & spiritualem, angelicam, & mundanam, deinde humanam ex spiritu, & corpore constitutam,* &c. Neque obstat dictum Ioannis Thessalonic. Episcopi, quod affert & non improbat. 7. Synodus act. 5. prin. asserentis animas & angelos esse corporeos; quia concilium approbauit quod intendebatur, vsum scilicet imaginum; nec curauit de ratione, quam ille Ioānes adduxit, nempe angelos, & animas esse corporeos.

Patres asserētes animas esse corporeas, piè exponendi.

Patres etiam qui quandoque vocant animam rationalem corpoream piè exponendi sunt, quod comparatione Dei, sint fece corporea aliqualiter alligatæ: Ita loquuntur *Basil. Athanas. Damasc. Methodius, Hieronym. author libri de Eccl. dogmat.* vt referunt *Conimbr. 2. de anima. c. 1. q. 1.*

5.

An de fide, angelos esse incorporeos?

Verum etsi hæc pars sit omnino tenenda, non tamen censetur definita, vel dogma fidei: primò quia omnes ferè scholastici post illud concilium Lateranen. scripserunt, & tamē nullus eorum indicauit hoc esse diffinitum. Secundò, *Caiet. Eugub.* & alij non fuissent ausi tenere oppositum, si ita esset. Tertiò, quia multi patres illam partem tenuerunt *Origen. l. 2. Periarchon cap. 2. Cæsarius dial. 1. post medium in fine operum Nazian. Elias orat. 1. §. nihil enim mihi,* qui dicunt angelos habere corpora subtilia, vel aërea. Idem tenere videntur *Basil. l. de Spiritu sancto cap. 16. Athanas. l. de communi essentia Patris & Filij in fine* vbi vocat angelum animal rationale, &c. *Methodius serm. de resurrect.*

Patres quidam tenuere angelos esse corporeos. Basil. Athan. Method.

Ex patribus latinis idem expresse *Aug. l. 83. qq. q. 47. & 7. de Genes. ad lit. 17. & aliàs sæpe. Bern. serm. 1. in cant.* ait patres in hoc esse varios, seque ignorare quid tenendum. Sed. *l. 5. de consid. cap. 4.* tribuit eis corpora, ait tamen: *si quis dixerit id inter opinabilia ponendum, non contendo.* Claudianus expresse *l. 3. de statu animæ circa med. tom. 4. bibl. patrum Vasq. 1. p. d. 193. idem tribuit Fulgent. cap. 3. de fide ad Petrum. Hilar. can. 5. in Matth. & Cassian. collat. 7. cap. 13.* negant aliquid creatum esse omnino incorporeum, & in terminis ita loquūtur. Quartò Garranea *in annot. ad 7. Synod. act. 5.* tenet hanc controuersiam non esse definitam, quia concilium ibi tantum intendit Deum omnia in tempore condidisse, reliqua autem obiter dixit, sine intentione diffinitionis. Idem tenet *Canon. 5. de loc. cap. 5. q. 4. fin. Senens. l. 5. bibl. annot. 8.* & communiter expositores *D. Th. 1. p q. 50. a. 1. & q. 51 art. 1.*

Aug. Ber. Claudian. Cassianus. Garranc. Canus. Senensis.

6.

Stantibus ergo tot patribus pro illa parte, sine expressa & clara Ecclesiæ definitione, non est censenda damnata; quia tamen communiter patrum sententia oppositum tenet, & consensus Theologorum accedit,

repre

reprehendendus esset qui illam vellet tueri, & maximè quia nó facilè se liberaret ab illis diffinitionibus, quin periculo eis contraueniendi maneret obnoxius.

Sed quidquid circa hoc teneatur, non ideo periculum vllum est, si teneatur in anima, & angelo esse materiam, quia tunc minimè sequitur esse corporeos, sed materia illa censebitur spiritualis, vel fortè verius nec spiritualis nec corporalis, vt postea dicam, sed ab vtraque abstrahens: sed spiritualis dici potest negatiuè quia non corporea.

7. *Annot. 3.*

Ad primum istorum dicendum quod illa non est definitio materiæ, &c. Licèt Doctor vt iam notaui non asserat in anima & angelo dari materiã, sed tãtum iuxta fundamenta Philosophi ac D. Thomę id negantis 1. *p. q.* 50. *art.* 2. probabiliter id posse dici; quia tamen soluit exactè particulares obiectiones, quas facit in contrarium, & argumenta principalia, per exquisitam, & subtilem doctrinam, neque conclusionem improbar, vel impugnat, videtur tacitè in eam consentire; ipsi enim in more est dum opiniones aliorum refert quod impugnat, quas non approbat.

In anima esse materiã, non videtur improbabile secundum mentem Scoti.

8. *D. Bonau.*

Pro solutione argumentorũ quæ contra hoc fieri possunt, & fiunt. Nota ex D. Bonau. 2. *d.* 3. 1. *p. art.* 1. *q.* 2. materiã dupliciter considerari posse. Primò, sub priuatione omnis formæ substãtialis & accidentalis, & sub hac consideratione nuda, est eiusdem rationis in corporibus corruptibilibus, & incorruptibilibus, in corporalibus, & spiritualibus, quia non est vnde distinguatur si omnem formam excludas; quod bene suadent rationes Scoti hic adductæ. Secundò considератur in analogia ad formam, & sic diuersimodè attenditur secundum diuersas sciẽntias. Physicus eam considerat vt principiũ generationis, & corruptionis, seu vt receptiuã mobilis formæ, & prout transmutabilis ab vna forma in aliam; quo sensu non est vna vel eiusdem rationis cum materia non transmutabili ab vna forma in aliam, cuiusmodi est materia corporum cælestium. Philosophus superior considerat eandem vt mutabilem, ad sitũ tantum, non ad formam, & ibi videretur esse alia ratio materiæ; metaphysicus autem considerat eam vt fulcimentum formę in ratione entis, & quia in hoc, eodem modo respicit omnes formas, secundum metaphysicum, vnica est ratio materiæ, quoad omnes formas tam spirituales, quàm corporales, nam sicut materia corporalium dat suis formis existere, & subsistere, etsi hoc diuersimodè à diuersis explicetur, ita & materia spiritualium facit quoad suas formas; neque refert quod in ratione substandi, hic detur plus & minus; quia in spiritualibus substat materia formæ substantiali, eiusque habitibus, & actibus: in corporibus incorruptibilibus formæ, quantitati, & situi: in corruptibilibus vltra hoc, contrarietati qualitatum;

Materia dupliciter sumitur, & quo sensu, eadem est in inferioribus & superioribus, corporibus?

Materia secũdum Metaphysicũ est eiusdem rationis in omnibus.

tatum; nam hæc nō tollit materiam esse vnam, & eiusdem rationis quoad illas formas; esto, aliquæ perfectius eā participent, sicut ratio animalis perfectius participatur ab homine, quam à bruto, & tamen est vna, & vniuoca ad vtrumque.

9. Secundò nota ex eodē, quia angelus minus habet de mobilitate respectu formarum, quæ est proprietas materiæ dici aliquando, immaterialem.

Materia non est corporalis neque spiritualis.

Tertiò nota ex eodem, materiam nudè consideratam, neque corpoream esse, neque spiritualem, sed ad formas vtriusque generis indifferentem; qua ratione dici potest corporalis, & spiritualis virtualiter, quia spiritualitas, & corporalitas in ea ab extrinseco venit, sicut & corruptibilitas, vel incorruptibilitas compositi ex ea, vt explicabo. Quam doctrinam habet Scot. *Vide ad primum istorum.* & ne hinc inferas angelum esse corruptibilem, quia eius materia capax est aliarum formarum, & consequenter, priuationis formæ angeli.

Cœli quo sensu incorruptibiles?

Nota quartò ex Scoto hic iam citato, & 2.*d.*14. quod cœlum quantum est ex parte materiæ, corruptibile est, quia illa quantum est de se capax est aliarum formarum, & priuationis formæ cœli, & idem est de angelo si respiciatur ad eius materiam tantum; quia tamen forma vtriusque talis est naturæ, vt à nullo contrario vinci possit, neque dependet à dispositionibus, quas agens naturale posset expellere, ideo denominatione sumpta à parte famosiori, nempe à forma, simpliciter vtrumque est incorruptibile, quia neutrum per actiones agentium naturalium corrumpi potest, non quod forma cōpleat appetitum materiæ, quia repugnat hoc fieri nisi dando ei actum oppositum priuationi cuiusque formæ, at nulla forma potest hoc præstare, nisi virtualiter saltem contineat omnium aliarum formarum perfectiones quod est impossibile. De quo *Scot. loc. cit. & 2.d.14.*

III. CONCLVSIO.

Non esse improbabile, etiam iuxta Scot. in anima, & angelo esse materiam.

10. Dicendum igitur videtur probabile esse animam, & angelum componi ex materia, & forma iuxta fundamenta Philosophi, & D.Th. (etsi ipse id loco citato expressè neget) à quibus non videtur Scotus in hoc alienus etiamsi in fundamentis non conueniat. Secundam partem iam ostendi ex mente Scoti. Hanc non auderem ponere nisi grauissimos Doctores pro ea reperirem. Ita tenuit Auicebron *lib. fontis vitæ*: referente *D.Th.* 1.*p.q.*50.*a.* 2.*& opusc.*15.*cap.*5. Eandem tenet expressè *D.Bonau.* 2.*d.*3. 1.*p.art.*1.*q.*2. *Ric. ibi art.*1.*q.*2. *Aureol. apud Capr. q.*1.*art.*2. *Alens.* 2.*p.q.*20.*m.*2. etsi aliter rem explicet. *Albert. etiam* 2.*d.*3.*art.*4. admittit expressè hanc sententiam, vbi ait angelum compositum esse ex partibus essentialibus, & posita tri-

Auicebron. D.Thom. D.Bonau. Aureol. Alensis Albert.

plici differentia materiæ, quam supraadduxi, ex varia mutabilitate ad varias formas, negat ibi esse materiam vt in generabilibus, sed cum sit proprietas communis spiritualibus, & corporibus sustinere formam, necesse est (inquit) ponere substantiam communem in eis; non vult tamen hanc propriè vocari materiam, sed fundamentū, quia materiam propriè dictam, tantum ponit in generabilibus expresse Boët. l. de vnitate & vno. *angelus, & anima sunt vnum coniunctione materiæ.* à fortiori idem volunt *Eugubinus de perenni Philosophia. cap. 27. 30. 42.* qui plures Philosophos citat, quos sequuti sunt *Nyphus l. 3. de dæmonib. cap. 13. Franciscus Georgius l. 1. problem. cap. 57. q. 4. Caiet. in 2. ad Ephes.* qui tenet angelos esse corporeos, sic enim exponit *Caiet. in 2. Ephes. secundum principem potestatis aëris huius spiritus*, id est, (inquit) aërei spiritus, vnde dæmones esse aëreos spiritus, iudicat consonare veræ Philosophię, sibi tamen contrarius 1. p. q. 50. a. 1. id negat.

Eugub.

Nyphus.

Georgius.

Caiet.

11\.

Anima rationalis non tribuit esse corporis.

Pro eodem etiam citari possunt patres supra adducti qui idem tenent; licet enim minus vera sit eorum opinio, quatenus corporeitatem tribuunt his spiritibus, vt supra visum est; vera tamen videtur, quatenus virtualiter asserunt, in eis esse materiam; qui enim corporeitatem eis tribuit, hoc ipso tribuit materialitatem, & aliquid vltra, nempe formam constituentem illam materiam in esse corporis; de quo *Scot. 4. d. 11. q. 3. num. 54.* neque enim hoc tribuere potest anima rationalis, quia corpus Christi in triduo mortis erat idem corpus sine anima rationali, vt ibi fusè ex patribus probat Doctor; esto ergo quoad hoc secundū, eorū opinio reiicienda sit, teneri potest quoad primum, quatenus astruunt materiam. *Aug. 12. confess. 8.* vbi ait: omne mutabile habet informitatem qua formam capit. *&* 12. *confess.* explicans id *Gen. 1. In principio creauit Deus cælum, & terram*, id est, (inquit) *in verbo creauit materiam informem corporalis, & spiritualis creaturæ. Nazianz. orat. 34. fin. sint sanè illi incorporei. aut quam proximè ad hoc accedentes*, in quo insinuat habere materiam, alioquin diceret esse puros spiritus. *Damasc. l. 1. cap. 17.* vocat angelum crassum materia constantem. Expressius *Boëtius citatus hic à Scoto pro 1. con. rat. 4. & l. 1. de Trin. c. 3.* vbi ait expresse quod nulla forma suscipit accidentia, igitur cum angelus, & anima ea suscipiant, aliquid habent præter formam. Ad idem est *Auicen. 2. met. cap. 1.* ibi: *omne quod est in subiecto, est in subiecta materia.* & *4. met. cap. 2. omne quod incipit esse, & post non esse habet materiam.*

Scotus.

Aug.

Nazianz.

Boëtius.

Auicenna.

12\.

Rationes præcipuæ pro hac cōclusione sunt illæ, quas Doctor supra adducit ex Philosopho, scilicet ex indiuidualitate, quæ prouenit secundum eum ex materia, ita vt vbi non est materia, repugnet esse plura numero, in quo eum sequitur D. Th. Itē ex possibilitate, quia secun

Arist.

Quod mouetur habet materiam.

secundum Philosophū 8. *Phys. text.* 30. mouens se, habet partem motam, partemque mouentem. *&* 2. *met.* 12. ait quod *materia in eo quod mouetur, intelligere necesse est.* & *comment.* 12. *met. text.* 30. ait quod causa potentiæ (scilicet passiuæ) est materia, & 8. *phys. text.* 15. *quod simplex est, caret potentia.* Item quia secundum Philos. omne quod in tépore fit, habet suum passiuum, sicut & actiuum, quia si à solo Deo immediatè esset, necessarium esset; sed quia hoc fundamentum omninò falsum est (vt ostendit Sco. 1. *d.* 8. *q.* 5. *num.* 13. *& d.* 39. *&* 43. probans Deum omnia ad extra liberè producere) non deseruit ad probandam conclusionem absolutè, sed tantum in via Aristotelis, qui fortè non admitteret intelligentias incepisse, neque possibiles esse, sed necessarias. His adde nullam esse rationem, quare materia denegetur spiritualibus, maximè cum in eis reperiantur proprietates, quas Philosophus materiæ tribuit; sunt enim ingenerabiles, & incorruptibiles, & mutabiles, etsi non ad formam substantialem (quia quæ semel informat materiam, sibi appropriat, ita vt inde pelli nequeat, sicut facit forma cœli ratione supra assignata) sed ad accidentalem, quod sufficit in substantiis, vt arguatur subesse materiam, vt constat in corporibus cœlestibus. Quod vero non sit ratio, qua efficaciter probetur materiam eis denegandam esse, neque inconueniens ex eius positione sequatur, patebit soluendo obiectiones.

Scotus.

Angelus & anima habēt proprietates materiæ.

Obiectiones D. Thomæ contra prædictam sententiam soluuntur.

D. Thom. 13.

PRima ex *D. Th.* 1. *p. q.* 50. *a.* 1. impossibile est quod forma spiritualis & corporalis recipi possint in eandem partem materiæ; alioquin eadem res esset corporalis, & spiritualis: ergo in aliam, & aliam partem; sed non est materia diuisa, nisi per quantitatem, ergo materia spiritualium erit quanta, quod repugnat.

Secunda ex eodem: intellectio est immaterialis, ergo & substantia cuius est, quia operatio cuiuslibet rei est secundum substantiam eius. Antecedens patet, quia vnumquodque intelligitur, quatenus abstrahitur à materia, quia formæ in materia sunt indiuiduales, quas intellectus apprehendere nequit.

Dionys.

Tertia ex *Dionys. cap.* 4. *de diuin. nomin.* vbi vocat angelos incorporales, & immateriales.

Ad primum patet ex tertio notabili: Materia quantum est de se capax est formæ spiritualis, & corporalis, sed in se neque spiritualis est, nec corporalis, sicut superficies neque alba est, neque nigra, sed ad vtrumque indifferens, non est ergo verum, materiam necessario diuidi per quantitatem, quia entitatiuè, sua hæcceitate diuiditur

Materia [illegible] hæcceitate est diuisa.

 hæc

hæc materia ab illa, & formaliter diuiditur ab eadem per quácumque formam, quam sustentat, siue sit quanta, siue non quanta; argumentum procedit ex alia falsa opinione D. Tho. nempe, materiam secundum se, esse puram potentiam, & nihil entitatis; quam solidè refutat *Scot.2.d.12.q.1.*

Scotus.

14. Ad secundum si quid valeret, vt bene aduertit Dur.2.*d*.3. *q*.7. probaret etiam hominem esse immaterialem, quia quædam eius operatio est talis. Respondet *Caiet.d.q.50.art.1.* supponere D. Thomam naturam angelicam esse cōpletam. Contra, tum quia *q. seq. art.* 1. de hoc agit, disputans an angelus habeat corpus naturaliter sibi vnitum, non ergo id supponit; tum etiam quia si supponeret, nihil ad rem, quia non supponit alteram partem non esse materiam, cum hoc probet; non ergo magis sequitur ex illo argumento, vtrâque partem angeli esse immaterialem quam vtrâque partem hominis. Succurrit *Valentia.1.p. d.*4. *q.*1.*p.* 4. rationem D. Th. bene probare intentum, quia supponit illam operationem esse omnino immaterialem, ita quod non dependeat vel obiectiuè à corpore.

Caietanus reiicitur.

Valentia reiicitur.

Contra quia quod anima dependeat à phantasmate, non est ex natura, sed ex peccato, vnde in gloria non dependebit ab eo. Secundò, etiam angelus dependet à concursu corporis ad cognoscendum corpus, vt probat *Scot.2.d.3.q.11.* Ad probationem antecedentis, quod non negatur: verum non est vnumquodq; intellgi per abstractionem à materia; & singularia intelligi possunt: vt ostendam *q.*21.

Scotus.

15. Ad tertium, Respondetur cum D. Bon. supra (& eandem solutionem insinuat Rich.) Dionysium loqui de materia transmutabili ad formas substantiales, seu corporea, quia de materia incorporea, vel non corporea, nulla incidit ipsi quęstio, & sic intelligitur. *Athanas.* l. *de testimonijs Scripturæ, de naturali communione, seu de essentia Patris, & Filij*; vbi ait, *angelus est animal rationale materiæ expers. Et* Sophron. *orat. de sanctis angelis tom.* 2. *biblioth.* vbi similia verba habet. Alia solutio colligi potest ex eodē *D. Bon.* vt dixi not. 2. quia angelus quandoque immaterialis dicitur, eo quod eius materia inter alias minimæ sit mobilitatis, quoad formas, quia neque ad formam substantialem, neque ad situm, neque ad quantitatem, neque ad qualitates, à quibus dependeat forma moueri potest: cum tamen omnes hæ mutationes conueniāt materiæ. Adde D. Thomam tenere *q.16.de malo art.1.ad* 2. probabile esse, secundum Dionys. dæmones esse corporeos, ex quo sequitur Dionysium in illa sententia non esse firmum.

Dionys. exponitur.

Athanas. exponitur.

Quo sensu angelus dicitur immaterialis?

Soluuntur aliæ obiectiones contra eandem sententiam.

16. Obiicitur adhuc primò, quia sequitur angelum & animam

Angelus, quo sensu corruptibilis dici possit

mam esse corruptibiles, quādoquidem habent materiam, quæ quantum est de se, non plus petit hanc formam quā illam; consequens est damnatum in *Lateran. sub Leone.* 10. *sess.* 8. Respondetur corruptio propriè sumpta, opponitur generationi, & sic quod non est generabile, non est corruptibile: nec refert quod materia capax sit de se aliarum formarum quia sufficit quod forma, eam ita occupet, vt nullam aliam informare sinat: quomodo cœlum est incorruptibile, esto eius materia sit capax aliarum formarum, vide D. Thom. 1. *p. q.* 65 *art*, 6. vbi habet etiā si anima esset ex materia quod adhuc esset incorruptibilis.

Obiicitur secundò, sequitur hinc animam & angelum posse desinere aliter quam per annihilationem, & consequenter corruptibiles esse, quia non est tertius desinendi modus. Sequela patet, quia posset Deus separare partes, ex quibus componuntur; quo casu desinerent esse, sicut desinit homo partibus separatis. Respondetur, supra notaui nos non teneri hāc quæstionem absolutè propugnare, sed iuxta fundamanta Philos. & D. Thom. Et cum iuxta hæc spiritus indiuiduetur per materiam, repugnat eum separari ab illa, sicut repugnat aliquid manere, non manente sua ratione indiuiduante: negādum ergo esset posse Deum talem separationem facere.

17. Secundò, per D. Thomam repugnat materiam primam sine forma seruari; vnde in illo casu desinerent esse per annihilationem alterius partis. Sed hoc nihil est, quia sustinendo hoc falsum, quod solidè refutat *Scot.* 2. *d.* 12. *q.* 2. diceretur quod iungeret Deus aliam formam illi materiæ, & sic nulla parte desinente, desinerent. Itaque sustinendo conclusionem, secundum prædicta fundamenta, prior solutio præferenda est, & tanta erit, vt videtur, eius probabilitas, quanta illius fundamenti, ad quam necessario sequitur: immo, fortè maior.

Scotus.

18. Sed quia (vt dictū est) conclusio huius quæstionis nō videtur displicuisse Scoto, quin censeri possit aliqualiter probabilis, sine assertione potest dici, non esse denegādum omnipotentiæ Dei, quin sic posset destruere animam, & angelum, quia ponendo partes esse duas entitates absolutas, vt bene probat *Scot.* 2. *d.* 11. *q.* 2. potest Deus eas separare. Sed tunc non esset corruptio propriè dicta; quia hæc tantum conuenit composito ex contrariis vt tenet *Scot.* 4 *d.* 45 *q.* 2 *num.* 23. & corruptibilitas est passio compositi ex elementis, ex eodem. 3. *d.* 22. *num.* 9. sed magis propriè diceretur annihilatio, quia sine vlla actione agentis naturalis desineret vnio partiū vel tertia entitas si ibi detur: de quo *Scot.* 3. *d.* 2. *q.* 2. sed in rigore illa desitio non esset corruptio, nec annihilatio eo sensu, quo ista communiter vsurpantur. Sicut desitio panis in consecratione, secundum communem, non est annihilatio, neque

An possit angelus desinere esse nō per annihilationem

Scotus.

Scotus.

Si angelus desineret esse, per separationē partium, an esset corruptus vel annihilatus?

Scotus.

que etiam in rigore corruptio (quia ex vi positionis alterius formæ ipsi repugnantis, ex natura rei non desinit) sed distincta ab his, cui nomen impositum nõ est à Philosophis, quibus fuit ignota. Ad argumentum ergo, non videtur absurdum admittere, dato casu, illam desitionem à Deo fieri posse, quæ quasi media esset inter corruptionem, & annihilationem, sicut si separaret materiam à forma cœli. Sed contra hoc.

19. Obiicitur tertiò, dato illo casu forma animæ, & angeli separatæ à materia, conueniunt omnia illa fundamenta quæ Doctor adducit, de quibus in prima annot. quia habet suam indiuidualitatem, & proprietates materiæ, quia ingenerabilis, &c. Et in ea est ratio agentis & passi, quia posset velle, & intelligere: ergo iuxta illa fundamenta animæ forma separata à materia, habet materiam, (& si rursus ab hac fiat separatio, idẽ argumentum curret) vel dicendum erit quod ab initio eam non habuit. Respondetur, iam dixi secundum primum ex illis fundamentis de indiuiduatione, casum esse impossibilem: sed eo admisso, potest iterum sine assertione dici, non conuenire illi sic separatæ illa fundamenta, quia non haberet rationem agentis, & passi defectu materiæ, neque hoc, dato illo miraculo, vel fortè impossibili, mirum videri debet, quia secundum D.Thom.& suos, si per possibile, vel impossibile separarentur voluntas & intellectus ab anima, quæ sunt secundum eos, quædam accidentia eius, non haberet rationem agentis, & passi, sed instar trunci nihil faceret; de quo latè *Scot. 2.d. 16.* Item secundum eosdem si angelus careret speciebus, quæ sunt ipsius accidentia communia, nihil posset intelligere, aut velle saltem abstractiuè, neque posset in se producere species, quia secundum eos, caret intellectu agẽte: de quo *Scot. 2.d. 3. q. 11.* Sed in casu nostro non videtur minor dependentia formæ à sua materia quoad suas operationes, quam animæ, & angeli ab illis accidentibus; igitur defectu materiæ, videtur quod eo casu, forma simplex nihil reciperet; quia vt ait *Phil. 2. met. 12. in eo quod mouetur, intelligere materiam, necesse est.*

Si forma animæ à sua materia separata esset, nihil efficere posset.

Scotus.

Scotus.

20. Secundo, Respondetur, & innuit D. Bon. *d.* 4. 2. fine: quod eo casu dato, illa forma simplex à materia separata, esset agens & patiens, eique conuenirent, cætera, ex quibus arguitur materiam subesse secundum Philosophum, neque inde sequeretur tunc ibi esse materiam, supposito miraculo, sed quod secundum rerum naturam, & principia Philosophi ibi ponẽda esset materia, quod sufficit. Sic Bon. argumento concludenti accidentia separata iuxta prædicta fundamenta, habere materiam, respondet tantum probare quod secundum naturam suam petunt materiam, cui inhæreant, esto miraculosè separata, ita se habent ac si nihil à materia dependerent.

Bonau.

Dices

Dices, ergo similiter illa fundamenta tantum probant animam rationalem secundum naturam suam, petere materiam, nempe corpus, & per consequens separata nullam habebit materiam. Respondetur exigere materiam sibi proportionatam, seu non corpoream, cuiusmodi non est corpus; perfectio enim vniuersi, sicut petit substantias corporeas, simplices, & compositas, ita videtur petere substantias incorporeas vtriusque generis, qua ratione vtitur Caiet. & si daremus accidentia corporea composita ex materia, & forma, idem concedendum esset de accidentibus incorporeis, ergo eodem modo procedendum videtur in substantiis hic & ibi. Si verò teneatur cum *Occam. 4. q. 7. & tract. de euchar. c. 28. Maior. 4. d. 12. q. 2. Gabr, lect. 44. in can. Goffr. 4 p. sum. in mat. de euchar.* nullum accidens subiectari in alio, argumentum ab accidenti, erit pro nobis confirmans primam solutionem.

Ad perfectionem vniuersi spectat, esse substantias spirituales, simplices & compositas.

Occam. Maior. Gabr. Goffred.

Obiicitur quartò, quia sequitur formam animæ & angeli educi posse de potentia materiæ, & per consequens, angelus, & anima erunt generabiles saltem Deo supplente vicem causæ naturalis, quod videtur inconueniens. Respondetur, definitum est *cap. firmiter. de sum. Trin. in conc. Lateran.* angelos & animas ex nihilo conditos, & sic de facto non sunt geniti; an autem de potentia Dei eorum formæ educibiles sint de potentia suæ materiæ, non est definitum: verisimilius tamen est id nō esse possibile ob perfectionem harum formarum, quia etiam quædam formæ accidentales vt gratia, educi nequeunt de potentia subiecti iuxta multorum probabilem sententiam, quam tenet Scot. *4. d. 1. q. 5. & d. 16. q. 2. Alen. 2. p. q. 9. num. 8. Bon. 2. d. 26. art. 1. q. 4. Ric. ibi art. 1. q. 4. Capr. 4. d. 1. q. 5. ad arg. Scot. Maior q. 1. Palud. q. 1.* Quod si teneatur educi posse de potentia Dei absoluta, nihil inde concludetur contra resoluta in hac quæstione.

An forma angeli educibilis sit de potentia materiæ?

Scotus. Alensis. Bonau. Ricard.

Obiicitur quintò, *Scot. 2. d. 12. q. 1. num. 6.* ponit substātiam corruptibilem cum Philos. 4. *met. cap. 5.* per hoc quod habet materiam, quia materia est quo *res potest esse vel non esse*, vt ibidem dicitur, vnde, inquit, *nulla forma simplex est corruptibilis*, vbi per formam simplicem, intelligit animam rationalem: *& 4. d. 43. q. 2. num. 23.* sustinendo secundum Philosophum animam rationalem non esse immortalem, dicit non inde sequi, quod habeat partes separabiles vt materiam, & formam: vbi admittit esse simplicem, ergo secundum eum non est ponenda materia in anima.

22. Scotus.

Respondetur, ita est; verum non reputat improbabile, iuxta hic allata, si quis teneat animam, & angelum habere materiam, & hoc tantum intendunt quæ hactenus adducta sunt.

Obiicitur sextò, sequeretur quod angelus esset capax quātitatis, quia habet materiā. Respondetur, sicut forma materialis

rialis adueniens materiæ, facit eam incapacem accidentis corporei, ita forma spiritualis facit eam incapacem accidentis corporei qualis est quantitas; de hoc *Scot. quodl.* 9. vbi disputat an angelus potest informare materiam. Hæc de hac difficili quæst. quia verò hanc partem durius censuerit; viderit ne in suo sensu nimis abundet, nimisque sit sapiens apud semetipsum.

Scotus.

QVÆSTIO XVI.

Vtrum magis vniuersale prius intelligatur à nobis quam minùs vniuersale?

1. *Text.* 3.

ARGVITVR quod sic 1. *physic.* dicit quod innata est nobis via cognoscendi à notioribus nobis ad notiora naturæ, & subdit: *sunt autem nobis primo nota confusa magis, & magis vniuersalia, minus autem vniuersalia sunt natura notiora quia sunt perfectiora,* igitur, &c.

Scot. 1. *d.* 3. *q.* 2. *n.* 22.

Præterea quod primo intellectui imprimitur prius intelligit, sed secūdum Auicennā, ens & vnum, quæ sunt maximè vniuersalia prius intellectui imprimuntur quam omnia alia, igitur, &c.

Scot. sup. n. 27. *Text* 4.

Præterea illud vniuersale prius intelligitur cuius singulare prius sentitur, sed singulare magis vniuersalis prius sentitur quam minus vniuersalis secundum *Auic. in metaphysica sua,* & secundum Philos. 1. *physic.* vbi dicitur quod pueri appellant primo omnes viros patres & priùs à remotis sentitur aliquid esse corpus quam animatum, & quam homo.

Text. 4.

Contra, composita sunt nobis prius nota secundum *commentatorem* 1. *phys.* exponendo illud: *magis confusa sunt nobis notiora,* vel prius nota, id est, magis composita, sed minus vniuersalia sunt compositiora, quia habent se per additionem ad magis vniuersalia, igitur, &c. Præterea quæ sunt difficillima nobis ad cognoscendum non sunt nobis prius nota, maximè vniuersalia sunt nobis difficillima ad cognoscendum vt patet 1. *met.* ergo, &c.

2. *Text.* 15. *text.* 11. *Aliquid dicitur prius perfectione, generatione, adæquatione.*

Dicendum quod aliud dicitur priùs alio tripliciter, scilicet generatione, perfectione, & adæquatione. De duobus primis habetur 9. *met. de tertio* 1. *post.* vbi dicitur, quod vniuersale est quod conuenit alicui primò, & vocat vniuersale & primum adæquatione, ipsam propriam passionem, quæ prædicatur conuertibiliter de subiecto. De duobus primis dicendum ad præsens. Vlterius sciendum quod non est idem cognoscere confusum & confusè, nec distinctum & distinctè: nam confusum potest distinctè cognosci sicut animal, quod est confusum respectu hominis; similiter distinctum potest confusè cognosci sicut homo cognoscendo animal, vel quod sit animal, illud autem est confusum quod est indistinctum, distinguibile tamen sicut genus; cognoscere autem cōfusè est cognoscere

Quid cognoscere confusum, & confusè?

gnoscere

gnoſcere quid dicitur per nomen, vel cognoſcere in ſuo vniuerſali tantum, ſed cognoſcere quid diſtinctè eſt cognoſcere id per principia propria poſita in ſua definitione.

RESOLVTIO.

Prius cognitum nobis tempore cognitione confuſa, eſt minus vniuerſale, quam magis vniuerſale. Vide Doct. 1.d.3.q.2.num.21.& annot.1.

3. *Quid cognoſcere confusè, & diſtinctè?*

a Dicendum igitur ad quęſtionē primo quod minus vniuerſale eſt quod prius notum eſt nobis prioritate temporis & cognitione confuſa, quam magis vniuerſale. Probatio; omne agens ſecundum vltimum potentiæ ſuæ producit perfectiſſimum effectum, quem poteſt producere, quia ad oppoſitum, quod non producat effectū perfectiſſimum, quem poſſit; ſequitur quod agit citra vltimum potētiæ ſuæ, quia non agit deliberatiuè determinando ſibi quantitatem effectus, ſed determinatur ab alio, igitur agit perfectiſſimum effectum quem poteſt: intellectus autem quantum ad actum primum intelligendi, & omnia quæ concurrunt ad cauſandum intentionē effectiuè ſiue phantaſia, ſiue ſpecies intelligibilis, ſunt agentia naturalia, igitur intellectus in primo actu intelligendi præcedente actum voluntatis intelligit perfectiſſimum intelligibile in quod poteſt, quod terminat actionem perfectiſſimā quam poteſt habere; tale autem intelligibile eſt ſpecies ſpecialiſſima, ergo, &c.

4. *Metaphyſica vltima ſcientiarum.*

Præterea ſecundum *Auicen. 1.met.c.3.* metaphyſica eſt vltima ſcientia in ordine doctrinæ, igitur principia aliarum ſcientiarum prius tempore à nobis concipiuntur, quam metaphyſica; principia autem aliarum ſcientiarum ſunt minus vniuerſalia quia metaphyſica eſt de vniuerſaliſſimis, igitur, &c.

Præterea ſi prius intelligimus magis vniuerſale quā ſingulare, quando ſingulare aliquod ſubito mouet ſenſum, erit magnum tempus antequā poſſimus cognoſcere eius ſpeciem ſpecialiſſimam, quia oporteret prius cognoſcere omnia eius ſuperiora eſſentialia, quæ cum ſint multa, non poſſunt in inſtanti cognoſci: hoc autem patet manifeſtè eſſe falſum; ergo, &c.

Præterea ſi prius magis vniuerſale intelligitur; aut eadem ſpecie cum minus vniuerſali, aut alia: non eadem, quia illud non eſt proprium repræſentatiuum alicuius quod æqualiter repræſentat ipſum & oppoſitum, vel diſparatum; ſed ſpecies repræſentans animal quod eſt magis vniuerſale, æqualiter repræſentat hominem, & aſinum, & per conſequens per illam cognoſceret ſimul vtrumque intellectus, ſi illa ſufficeret quod falſum eſt, igitur non eſt eadem, ſi autem alia, tunc erunt tot ſpecies in intellectu, quot ſunt ſpecies generis, ſi illæ debent

bent cognosci, vel quot sunt superiora vniuersaliora essentialia, antequam species specialissima intelligatur, quod falsum est, igitur, &c.

5. *Abstractio magis vniuersalis est difficilior, quam minus vniuersalis.*

Præterea illud cognoscitur posterius tempore, cuius abstractio est difficilior, sed abstractio coloris quæ est vniuersalior, est difficilior quam albedinis, quia à dissimilibus abstrahitur quidditas coloris, scilicet ab albo, & nigro, quæ sunt opposita; albedinis autem quidditas à duobus albis, quæ sunt similia, ergo, &c.

Præterea possibile est intelligere minus commune non cognoscendo magis commune, igitur non oportet semper vniuersalius prius cognosci ab intellectu. Probatio antecedentis, quia geometer cognoscit lineam, & multa de linea probat, & tamen nescit vtrum sit substantia vel accidens, ergo, &c. Ad hoc etiam est authoritas Philosophi 1. *Physic.* dicentis quod *diffinitum prius cognoscitur, quam partes definitionis*, diffinitum est minus vniuersale cum sit species, quam genus suum quod est pars diffinitionis, igitur, &c.

Text. 3. & 4.

RESOLVTIO

Prius cognosci magis vniuersale, cognitione distincta, de quo Doctor 1. d. 3. q. 2. num. 24. 25.

6. *b* SEcundo dico quod prius cognoscitur magis vniuersale à nobis cognitione distincta. Probatio, prius distinctè illud cognoscitur quod intrat diffinitionem alterius, per quod aliud distinctè cognoscitur, sed ens quod est vniuersalissimum intrat definitionem omnium, cum conceptus entis includatur in conceptu cuiuslibet, ipsum autem non habet cōceptum nisi distinctum, quia non habet in quo possit confusè, vel indistinctè cognosci, igitur, &c. Simile autem est de aliis vniuersalibus, quāto enim aliquid est vniuersalius, tanto potest plurium definitionem intelligere, & distinctius cognosci, cum pauciora habeat in quibus cognoscitur confusè.

Magis vniuersale prius cognoscitur, cognitione distincta.

7. Præterea secundum Auicenn. metaphysica est prior ordine cognoscendi distinctè, quæ tamen est vniuersalior, igitur, &c. Nec tamen cōtradicit sibi Auicenna dicens quod est postrema ordine doctrinæ, quia hoc ordine procedimus à cognitione confusa ad distinctam, modo est ita quod principia aliarum scientiarum propriarum ordine doctrinæ sunt nobis nota ex confuso conceptu terminorum sicut geometer ex confuso conceptu lineæ, & pūcti procedit ad cognoscendum eius diffinitionem, & passionem, & ideo metaphysica est posterior ordine doctrinæ, cuius tamen principia sunt distinctè cognoscenda, sed scientia metaphysicæ acquisita reuertendo ad alias scientias magis distinctè cognoscuntur earum principia, scientia metaphysicæ prius distinctè cognita, & sic est prior ordine distinctæ

1. Met. c. 3.

Ordine doctrina proceditur à cognitione confusa ad distinctam.

Ordo quo à cognitione confusa speciei reditur ad eius cognitionem distinctam.

ctæ cognitionis. ſic in propoſito ſpecies prius cognoſcuntur indiſtinctè, ſcilicet cognoſcendo quid eſt quod dicitur per nomen, vel in ſuo vniuerſali, ſcilicet cognito vniuerſali diſtinctè, tunc per eius diuiſionem & contractionem per additionem differentiæ, fit reditus ad cognoſcendum ſpeciem diſtinctè.

RESOLVTIO.

Prius prioritate perfectionis cognoſcitur Deus. Vide Doctorem 1. d. 3. q. 2. num. 29. ſed cognitio ſenſibilium fortius mouentium ſenſum, eſt prior prioritate perfectionis iuxta proportionem obiecti ad intellectum.

8.

c Tertio dico quod prius prioritate perfectionis à nobis cognoſcitur, quod eſt perfectius. Circa quod ſciendum quod aliqua cognitio poteſt eſſe perfectior alia, vel ſecundum perfectionis complementum, vel ſecundum proportionem ad obiectum, ſicut viſio aquilæ eſt perfectior primo modo, viſione mea, ſed viſio mea reſpectu candelæ eſt perfectior viſione aquilæ reſpectu ſolis. Iſta diuiſio habetur 10. *de animalibus* à Philoſopho dicente quod *magis deſideramus ſcire modicum de ſubſtantiis ſeparatis, quam multum de inferioribus*: illud autem modicum attenditur ſecundum proportionem ad obiectum, non autem ſecundum naturam cognitionis abſolutè.

Cognitio vna dupliciter poteſt eſſe perfectior alia.

1. de partib. anim. c. 5.

9.

Deus eſt primum cognitum perfectione.

d Ad propoſitum eſt dicendum quod illud quod à nobis cognoſcitur prius prioritate perfectionis cognitionis in ſe, & abſolutè cōſideratæ, eſt Deus loquendo etiam de cognitione naturali. Probatio, quia illa cognitio eſt perfectior in ſe per quam attingitur perfectius obiectum; ſed hæc eſt cognitio Dei, qui eſt perfectiſſimum obiectum, ergo, &c.

Cap. 10. Felicitas in quo conſiſtit ſecundum Philoſophū?

Præterea Philoſophus 10. *Ethicorum* ponit fœlicitatem humanam, quæ ex puris naturalibus haberi poteſt in cognitione ſubſtantiarum ſeparatarum, vel primæ ſubſtantiæ ſeparatæ, quæ eſt Deus, ſed ponit eam in perfectiſſima cognitione, ergo eius cognitio quæ in via poteſt haberi eſt perfectiſſima cognitio, & perfectior cognitione quorumcumque inferiorum, quia quodcumque indiuiduum ſpeciei nobilioris eſt nobilius quocumque indiuiduo ſpeciei inferioris.

10.

Sed quæ eſt cognitio perfectior ſecundum proportionem ad obiectum, id eſt reſpectu inferiorum, quæ ſunt intellectui noſtro proportionata?

Dicendum quod cognitio iſtorum ſenſibilium, quæ fortius mouent ſenſum eſt perfectior, quia quæ fortius mouent ſenſum fortius mouent intellectum, licèt altiori modo, quia vniuerſalius, quæ autem magis mouent intellectum ſunt magis proportionata intellectui, & ideo prius perfectione tali ſcilicet ſecundum proportionem

 nem

nem ad obiectum, intelligitur vniuersale illius singularis sensibilis, quod fortius mouet sensum.

Ad primum. Ad obiectionem in oppositum dicendum quod Philosophus primo Physicorum intendit dare modum deueniendi in cognitionem distinctam; & hoc est per cognitionem magis vniuersalis, & magis confusi, quod est prius notum nobis distincta cognitione.

Ad secundũ. 11. Ad aliud dicendum quod ens, & vnum prius imprimuntur intellectui quoad eorum cognitionem distinctam, quam alia; & ideo illa cognitione sunt prius nota, quia non possunt notificari per priora, & hoc conceditur.

Ad tertium. 1. p. q. 85. a. 3. Ad aliud dicendum quod Thomas faciẽs illud argumentum deceptus fuit, quia non distinguitur inter cognoscere aliquid confusum, & confusè, & distinctè, & distinctum. Verum enim est, quod cognoscere aliquid confusè scilicet minus vniuersale, est medium inter puram ignorantiam, & cognitionem eius distinctam, & sic cognitio alicuius confusa prior est cognitione eiusdem distincta; sed propter hoc non sequitur quod cognitio confusi, id est, magis vniuersalis, sit prior cognitione minus vniuersalis, nisi loquendo de cognitione distincta, vt dictũ est, imò est fallacia consequentis à pluribus causis veritatis ad vnã; cognitio enim confusa alicuius minus vniuersalis, est vel quando cognoscitur tantum de ipso, quid est, quod dicitur per nomen, vel quando cognoscitur in suo vniuersaliori, vel confuso; non sequitur, igitur: cognitio confusa minus vniuersalis, est prior tempore, quam eius distincta, igitur cognitio sui vniuersalioris, vel magis confusi, est prior.

Prior est cognitio confusa quam distincta eiusdem.

Ad quartũ. Ad vltimum dicendũ quod quando aliquod singulare est præsens sensui secundum debitam proportionem, tunc intellectus primò apprehendit speciem specialissimam eius, sed quando non est proportionatum sensui, ita quod possit ipsum distinctè cognoscere, tunc intellectus apprehendit speciem proximiorem, quam potest, quia non mouet sensum nisi sub ratione, quæ est singularis speciei communioris.

ANNOTATIONES in quæstionem decimamsextam.

I. CONCLVSIO.

Speciem specialissimam esse primum cognitum nobis cognitione confusa.

Annot. I. 1. a Dicendum igitur ad quæstionem, &c. speciem specialissimam esse primum cognitum probat Doctor hic contra *D. Thom. & suos 1. p. q. 85. art. 3.* (*D. Thom.*) sex rationibus, quarum priores tres adducit *1. d. 3. q. 2. num. 21.* Prima ratio est, quia causa naturalis agit secundum vltimum posse, & sic agit primo perfectissimum effectum, quem potest; ergo cum intellectus sit talis, primo intelligit speciem

speciem specialissimam, quia hoc est perfectius vniuersalioribus quæ sunt partes eius; contra hanc.

Text. 15. Obiicitur, *ex Caiet. de ente, & essentia* & aliis, quia ordo naturæ incipit ab imperfectioribus, vnde quod prius est generatione, posterius est perfectione 7. *mot.* Præterea si valeret argumentū, probaret quod etiā cognitione distincta, prius cognosceretur species specialissima, quod est falsum & contra ipsum Scotum, vt statim patebit. Tertiò, probaret etiā quod singulare prius cognosceretur, quia eius conceptus est nobilior conceptu speciei, nā substantiæ primæ sunt omnium nobilissimę, vt tenet Aristot. *c. de substantia* & 1. *post. cap.* 2. dicitur quod notiora nobis sunt, quæ propinquiora sunt sensui. Et ita tenet *Dur.* 2. *d.* 3. *q.* 7. *Greg.* 1. *d.* 3. *q.* 3. *art.* 1. *quos sequitur Suar.* 4. *de anima c.* 3.

Dur. Greger. Suar.

2. Ad primum Respondetur, loquitur Doctor de agente naturali non impedito, seu carente resistentia, vt habet *loc. cit. in* 1. nam si resistentiam inuenerit, impeditur à productione nobilissimi effectus, quē potest, donec vincat illam resistentiā: in proposito autem, intellectus respectu conceptus speciei specialissimæ, est bene dispositus; quia supponitur quod habet speciem intelligibilem eius, & phantasiam non impeditam, nec aliud requiritur, & si sine indispositione, vel resistentia non ageret ad vltimum potentiæ, sequeretur, (vt bene infert Doctor) quod quantitatem effectus sibi præscriberet, & sic esset causa secundum propositum. Friuolum ergo est quod dicit Caiet. sicut leo non prius generat leonem, sed aliud imperfectius, ita intellectus non prius generat conceptum perfectissimum, sed imperfectiorem, & vltimo perfectissimum; quia si leo haberet in sua potestate formam leonis, & materiam dispositam, & sine resistentia primò produceret leonem: intellectus habet in sua potestate conceptum speciei specialissimæ, & subiectum dispositum & carens omni resistentia, ideo primo producit illum conceptum, & si primo nō posset, nunquam postea posset, quia nihil acquirit quod ab initio non habet.

Causa naturalis in impedita producit perfectissimum effectum quem potest.

3. Ad secundum. Respōdetur cum *Scot.* 1. *d.* 3. *q.* 2. *num.* 26. quod totus ordo confusè cognoscendi, est prior, & ideo primum in illo ordine est simpliciter primum, & probatur ex *Aristotele* 1. *phys. text.* 3. dicente, definitum prius cognosci, quam partes; & ex *Auicen.* 1. *met cap.* 3. suadēte metaphysicam esse vltimam ordine doctrinæ, quamuis sit prima in sciendo distinctè, quia principia aliarum scientiarum sunt per se nota ex conceptu confuso terminorum, & postea ex metaphysica sciri possunt distinctè; cognoscit enim Geometer lineam esse lōgitudinem sine latitudine, non curans in quo sit genere, vel quæ sit eius differentia, quia hoc ad metaphysicum spectat.

Scotus. Arist. Auicenn. *Ordo confusè cognoscendi est prior ordine distinctè cognoscendi.*

Dices ergo falsum est agens

naturale primò elicere effectũ nobilissimum, quẽ potest, quia cognitio distincta est nobilior confusa. Et confirmatur ex ipso Scoto *loc. cit. num.* 27. dicente quod *processus naturalis est ab imperfecto ad perfectum, per medium, & quod confusè cognoscere est quasi medium inter ignorare, & distinctè cognoscere.* vbi sibi contradicit, antea dicenti, intellectum prius elicere actum perfectissimum. Respondetur, in eodem ordine cognoscendi intellectum non impeditum prius elicere actum perfectissimum quem potest, tamen pro hoc statu potest alius ordo cognoscendi imperfectior præcedere perfectiorem, cuiusmodi est confusè cognoscere respectu cognitionis distinctæ; quia etiam cognitio sensitiua pro hoc statu, prior est intellectiua: quod verò confusa prior sit, & experientia constat, & Arist. ac Auicen. docẽt locis citatis; vnde Scotus sibi nõ contradicit, quia loquitur intra eũdem ordinem cognoscẽdi, non verò comparando vnum ordinem ad alium.

4. *Nihil distinctè cognosci non cognitis partibus in eo inclusis.*

Contra: hinc sequitur quod in ordine distinctè cognoscendi, species specialissima prius cognoscitur, quam eius partes: consequens est falsum, & contra *Scot. cit. num.* 24. tenentem vniuersaliora prius cognosci cognitione distincta, quam minus vniuersalia, de quo statim. Respondetur, negando sequelam, quia non potest aliquid distinctè concipi non conceptis in eo inclusis, quæ sunt eius pates; his enim non conceptis, cognitio erit tantum confusa, quia concipitur res, sicut exprimitur per nomen, & non sicut exprimitur per definitionem.

Ad tertium, singulare qua tale, non cognoscitur à nobis pro hoc statu, vt docet bene *Scot.* 3. *d.* 14. *q.* 3. fin. quia pro nunc non mouetur intellectus noster, nisi à phantasiabili, & singulare nullum phantasma gignit. Vide eum. 2. *d.* 3. *q.* 1. & *q.* 6. *num.* 17. & 4. *d.* 45. *q.* 3. de quo infra. *q.* 22. vbi dicetur quomodo singulare prius cognoscitur quam species specialissima.

Scotus.

5. *Minus communia sunt prius nota.*

Secunda ratio Scoti est quia metaphysica secundum Arist. & Auicen. est vltima ordine doctrinæ; ergo aliæ scientiæ præcedunt eam, & maximè naturalis; ergo harum principia, & termini principiorum, cognoscuntur prius, & tamen sunt minus communia, & principia metaphysicæ vniuersaliora; ergo minus communia sunt prius nota ex intentione Aristotelis, & Auicen.

Contra hanc obiicitur: quia vel scientiæ ordinantur secundum cognitionem distinctam, vel confusam: si primum, metaphysica est omnium prima, vt dictum est ad secundum: si secundum ergo minus communes deberent præcedere, & sic libri de cœlo & de anima præcederent libros physicorũ. Respondetur ex Arist. 5. *met. text.* 1. ordine doctrinæ illud esse prius, quod facilius addiscitur, & non dixit Philosophus quod distinctius cognoscitur, sic

Quid est prius ordine disciplinæ

ſic eſſe prius, non incipit, ergo iſte ordo ab vniuerſalioribus, vel compoſitiuo modo, diſtincta cognitione, ſed ſæpius à minus vniuerſalibus: vnde Ariſtot. in multis locis prius tractauit quæ ſunt poſteriora ſecundum naturæ ordinem; prius enim agit de animalibus, quam de plantis, & tamen tractatio harum eſt vniuerſalior, & prior. Item in libris phyſic. prius tractat de principiis corporis generabilis, cuiuſmodi ſunt materia, forma, priuatio, de quibus 1. *phyſ.* quam de principiis corporis naturalis de quibus *l.* 2. & ſic præponit principia ſpeciei, ſeu minus communis, principiis generis, ſeu magis communis. Cum ergo prius tracter de ſcientiis minus communibus, bene infert Scotus ad eius mentem, minùs communia eſſe faciliora, & nobis notiora, & per conſequens prius nota. vide *Phil. ſubr. theor.* 18.

Philoſophus prius tractat ſcientias minus communes, etſi non ſemper.

6. Ad tertiam rationem Scoti reſpondet Caiet. inter illos conceptus, non eſſe ordinem eſſentialem, ideo non eſt opus ſingulos concipere. Cōtra, cum quia ibi dicit Caiet. quod natura procedit ab imperfectioribus, ad perfectiora, tum quia ſoluendo primam rationē Scoti, dicit non poſſe ſpeciem concipi, donec prius concipiantur omnia præcedentia in linea prædicamentali. Sed adhuc dices etiam contra Scotum ſequi multum temporis inſumi antequam magis vniuerſale concipiatur. Reſpondetur, tantum ſequitur non ſtatim intelligi, quia cum occurrit ſingulare in debita diſtātia, prius cognoſco, & diſtinguo illud ab aliis ſingularibus, vel minus communibus, antequam facio abſtractiones magis vniuerſalium conceptuum; nam ſi ſolum cognoſcerem qua ens, non diſtinguerem illud ab aliis inferioribus, quia conceptus entis eſt cauſa conuenientiæ non diſtinctionis. aliquid ergo temporis intercedit, quando moueor à ſingulari, antequam magis vniuerſalia concipere poſſim, ſed non tantum, quantum in oppoſita opinione, quia facta motione à ſingulari obiecto, oporteret omnia contenta in linea prædicamentali præconcipere, antequam illud ſingulare, vel eius infimam ſpeciem conciperes.

7. Ad quintam rationem Scoti reſpondet Caiet. ſpecies magis vniuerſalium, quamuis ſint indiuidua generum, vt huius animalis, huius corporis, &c. eſſe propinquiores ſenſibus; & ſic facilius abſtrahi, quam ſpeciem ſpecialiſsimam. Contra, in *procemio meo.* habetur quod natura ſpecifica tantum mouet ſenſum, & non genus, neque ſingulare. Vide *Scot.* 2. *d.* 3. *q.* 1. *n.* 4. Præterea non offertur ſenſui indiuiduum generis, niſi mediante indiuiduo ſpeciei, quia ſenſus non intuetur ſingulare ſenſibile determinati generis, quin ſit determinatæ ſpeciei, & quia hoc eſt propinquius ſingularitati ex *phil.* 1. *poſt text.* 12. eſt magis ſenſibile, & conſequenter citius, & facilius mouet intellectum. Præterea vt ait Doctor, patet facilius abſtrahi minus commune, vt albedinem,

Ariſtot. Scotus.

Quod propinquius eſt ſingulari, prius mouet intellectum, quam remotius.

quam

quam magis commune, vt colorem, quia hoc à similibus, illud à dissimilibus abstrahitur.

Soluuntur quædam argumenta adducta in fauorem D. Thomæ, tenentis 1.p.q.85. art.3. vniuersaliora esse prius nota.

8. PRimum argumentum. Cognitio primorum principiorum est prima, quia est per se notorum, & ab omnibus admittitur; ergo & cognitio terminorum eorũdem principiorum, sed inter hos primus terminus, est ens: ergo, &c. Respondetur prima illa principia prius cognosci cognitione distincta vt dictum est, sed sic cognoscuntur postquam acquisita est cognitio confusa multarum rerum, qua ratione, vt dixi, aliæ scientiæ sunt priores metaphysica.

Cognitio primorum principiorum nõ est prima.

Secundum argumentũ. Quod à longè conspicitur, prius videtur vt corpus, deinde vt animal, tandem vt hoc animal, ergo communiora prius cognoscuntur. Respõdetur cum *Scot. 1.d.3.q.2.num.27.* obiectum in distantia improportionata, non se repræsentare sensui secundum propriam rationem; sed secundum imperfectum, & intellectus sequens sensum, intelligit illud secundum illam rationem imperfectam; & sic decipitur. Conclusio autẽ Scoti quod species specialissima sit primum cognitum, intelligitur quando sensus est in debita distantia. Contra, quod in remotis mouet sensum, efficacius mouet etiam in distantia debita, quia mouere dum remotum est, arguit maiorem virtutem, virtute illius quod tantum mouet dum est propinquum; ergo cum gradus vniuersaliores, vt corporis, mouent in magna distantia, & species non, signum est quod fortius mouent quam species etiam quãdo sunt propinqui: sicut ignis qui remotiora calefacit, efficacior est igne qui tantum calefacit propinqua.

Quare obiectum à longe, imperfectè, videturi Scotus.

9. Respondetur argumentum est ad oppositũ, & suadet quod ipsa species specialissima mouet etiam quando distat nimis obiectum, & non gradus superiores, quia cum sit perfectior in entitate illis gradibus, est etiam, & in actiuitate; ergo est actiuum ad maiorem distãtiam, quam illi gradus, vt in exemplo de igne perfectiori. Ratio autem quare non repræsentat secundum gradum specificum, est, quia per improportionatũ medium, non potest effundere speciem perfectè sibi similem, & sic tantum repræsentat imperfecto modo. Addo incertum esse, vt tenet *Doctor. 1.d.3. q.2.num.28.* per diuersas species intelligibiles repręsentẽtur minus, & magis vniuersalia, de quo quidquid sit, quod causat speciem minus vniuersalis, potest causare speciem cuiuscunque vniuersalioris inclusi in eo, vt ibi habet Doctor.

Scotus. Magis & minus vniuersalia an per diuersas species repræsentanturi

Tertium argumẽtum. Quod est facilioris abstractionis secundum Scot. rat. 5. prius cognoscitur, sed magis vniuersale est

Minus vniuersale facilius abstrahitur.

est huiusmodi, quia pauciora in se actu continet, quam minus vniuersale, & sic facilius est intelligere vnum in eo non intellectis aliis, quod est abstrahere; quam in minus vniuersali vel singulari, in quibus multitudo contentorum ponit confusionem. Respondetur facilitatem abstractionis oriri ex vicinitate ad sensum, & ideo vniuersaliora, quia magis distant à sensu, difficilioris sunt abstractionis.

10. Scotus. Quartum argumentum. *Scot. 1. d. 3. q. 2. n. 27.* ait quod mens sequitur sensum in cognitione, & certū est sensum non cognoscere nisi singulare; & *1. met. q. vlt.* ait singulare vagum primo percipi; sed sicut singulare vagum se habet ad distinctum, ita magis vagum, ad minus vagū, ergo hoc prius cognoscitur.

Sensus nō cognoscit singulare qua tale. Respondetur sensum cognoscere naturam specificam, non singulare qua tale, alioquin posset distinguere inter duos radios Solis, quod est impossibile, vt habet *Doct. 2. d. 3. q. 1.* *Scotus.* Ad aliud cognoscere singulare vagum, est ipsam speciem specialissimam cognoscere cum signo, quia ipsam singularitatem pro hoc statu non cognoscimus; alioquin possemus distinguere Petrum à Paulo, seclusis eorum accidentibus extrinsecis, quod est falsum. De quo infra *q. 22.*

II. CONCLVSIO.

Vniuersaliora esse prius nota, cognitione distincta.

ANNOT. II. 11. *b* SEcundo dico quod prius cognoscitur magis vniuersale, &c. Hanc conclusionem, nempe vniuersaliora prius cognosci cognitione distincta, probat Doctor duabus rationibus claris, & circa eam nulla est ferè controuersia: easdem rationes habet *1. d. 3. q. 3. num. 24. 25.* *Scotus.* quarum vis stat in hoc, quod cum distincta cognitio inferiorum habeatur per distinctam notitiam superiorum inclusorum in eo, euidens est prius superiora distinctè cognosci, sine quibus sic cognitis repugnat inferiora distinctè cognosci: hic locum habet illud *propter quod vnumquodque est tale, &c.*

ANNOT. III. 12. *c Tertiò dico quod prius prioritate perfectionis.* Pro huius intelligentia notandum est, quod cognitio potest esse perfecta dupliciter. *Cognitio dupliciter perfecta.* Primò ex parte potentiæ, & obiecti, vt quādo potentia circa obiectum nobilissimum exercet totam suam virtutem. Secundò ex parte proportionis cognitionis ad obiecti cognoscibilitatem. Primo modo, quo obiectum est nobilius, eo perfectior est eius cognitio, vel est prius cognitum prioritate perfectionis. & sic Deus est primum cognitum inter omnia. Secundo modo cognitio sensibilium, quo fortius mouent sensum, est perfectior, quia eius gradus magis accedunt ad gradus cognoscibilitatis obiecti, & si tot sunt gradus perfectionis in cognitione, quot sunt cognoscibilitatis in obiecto perfectè adæquato cognoscitur tale obiectum. Primam partem probat ex Philosopho, & est euidens, explicatis terminis, quia cum

cognitio essentialiter dependeat,& specificetur ab obiecto, quo perfectius est obiectum, eo nobilior est cognitio.

Secunda pars patet,quia quæ fortius mouent sensum, fortius etiam pro hoc statu mouent intellectum, & cōsequenter sunt magis proportionata intellectui, ergo notitia intellectus circa vniuersale cuius singulare fortius eum mouet, erit magis proportionata, id est, magis accedens ad gradus cognoscibilitatis illius obiecti. Vide Doct. 1.*d*.3.*q*.2.*n*.29.

Scotus.

Annot. 4. 13.

d *Ad propositum est dicendum*,&c. Quod hîc ait Doctor Deum esse prius perfectione cognitum, etiam loquendo de cognitione naturali, videtur falsum, quia nullum cōceptum proprium habemus de Deo pro hoc statu, quia essentia diuina vt hæc, solum mouet naturaliter suum intellectum & per viā vniuocationis mouet nos,quoad rationes generales sibi & creaturæ communes. De quo latè Doct *q*.1. *prol. & quodlib.* 14. *&* 1.*d*.3. *q*.2.*num*.16. at cognitio propria obiectorum, & per proprias species acquisita est perfectior cognitione communi, & acquisita per alienas species. Respondetur,etsi pro nunc, nullum habeamus conceptum proprium in particulari de Deo,habemus tamen conceptus proprios de eo, ita vt creaturæ repugnent,cuiusmodi sunt conceptus omnium perfectionum simpliciter,quorum perfectissimus est cōceptus entis infiniti, quia est simplicior conceptibus attributorum, & velut subiectum eorum,de quo *Scot.*1.*d*.2.*q*.2. *num*. 17. sed argumentum probat cognitionem naturalem Dei non esse perfectiorem secundum proportionem graduum eius ad obiectum, quia hoc in infinitum excedit illam, & idem est, etiam de cognitione supernaturali creata Dei.

Scotus.

Conceptus entis infiniti, est perfectissimus, quem de Deo pro nunc habemus.

QVÆSTIO XVII.

Vtrùm in intellectu nostro sint species intelligibiles priores naturaliter actu intelligendi?

1. VIDETVR quod non; quia quandocumque aliqua species imprimitur ab obiecto in potentia, repræsentat obiectum tantum sub illa ratione,sub qua nata est imprimi ab obiecto, quia genitum est simile generanti secūdum formam, secundum quam generat, sed quæcumque species imprimitur ab obiecto in intellectu, sub ratione singularis imprimitur, quia obiectum extra,vel phantasma à quo imprimitur,est singulare, ergo intellectus recipit singulariter,hoc est falsum,igitur,&c.

2. Præterea præsentia obiecti est causa præsentiæ speciei non autem è conuerso; cum igitur obiectum intelligibile sit præsens in phantasmate non requiritur species in intellectu propter præsentiam obiecti, sed propter aliud ponitur species in

in intellectu, igitur frustra.

Præterea si esset species in intellectu, plures possent esse simul, consequens est falsum, ergo, &c. Probatio consequentiæ, species talis habet esse permanens etiam absente actu intelligendi, tamen post omnem actum intelligendi potest succedere alia species respectu alterius obiecti, & sic esset alia species alterius cum prima simul. Probatio falsitatis consequentis, quia cum illa species non sit potentia rationalis, vel libera, sed naturalis de necessitate est actu, præsente obiecto, cum igitur semper repræsentet obiectum suum, semper homo intelligeret per illam actu, & sequeretur quod per plures species illas semper posset plura intelligere quod falsum est; ergo, &c. Præterea potentia semper perficitur proprio actu, proprius autem actus potentiæ apprehensiuæ est apprehendere, non autem species, igitur, &c.

3. Contra Philosophus 3. *de anima* dicit quod *anima est locus specierum, non tota sed intellectus.* & in eodem, *lapis non est in anima*, &c. & in eodem: anima per intellectum est omnia intelligibilia, & per sensum sensibilia, hoc autem non potest intelligi quod sit anima per essentiam, igitur earum species in anima existentes. Præterea per rationem sic: omne quod reducitur de potentia essentiali ad accidentalem, oportet quod hoc sit per aliud sibi impressum formaliter, intellectus noster ante addiscere, vel intelligere est in potentia essentiali ad actum intelligendi, à qua postea reducitur ad potentiam accidentalem, qua scilicet potest intelligere cum voluerit, igitur hoc est per aliquod formaliter sibi impressum, quod voco speciem, igitur, &c.

Text. c 6.
Text. c. 37.
Ex Phil. 8. Phys. tex 32.

RESOLVTIO.

Opinio communis ponendas esse species intelligibiles necessario ad intelligendum, & soluit argumenta in contrarium. De quo latè 1. d. 3. q. 6.

4. RESPONDEO vna opinio communis est quod intellectus habet speciem sibi impressam necessario requisitam ad actū intelligendi; quod potest sic probari ex prædictis, quia oportet quod vniuersale actu intellectum sit præsens intellectui ratione obiecti, sed non potest esse præsens nisi per speciem impressam, igitur, &c. Maior patet, quia sicut obiectum est prius actu intelligendi ordine naturæ, sic ratio obiecti. Probatio Minoris, quia non potest aliter esse præsens nisi per speciem in phantasmate existentem, sed nō per illam. Probatio, quia vna species non potest repræsentare obiectum sub oppositis rationibus, sed vniuersale, & singulare habent oppositas rationes, species autem in phantasmate est repræsentatiua obiecti vt singulare est, igitur non vt vniuersale, ergo præter illam, est necessaria

species in intellectu ad repræsentandum vniuersale. Maior istius rationis cōfirmatur, quia idem non potest mēsurari duabus mensuris totalibus, species autem mensuratur totaliter ab obiecto; igitur eadem species non est diuersorū obiectorum vt diuersa sunt, repræsentatiua.

5. Sed dices quod hoc verum est eodem lumine, sed luminibus diuersis potest eadē species diuersa repræsentare, vt patet de noctilucis quæ in die videntur coloratæ lumine Solis, sed de nocte lucentes lumine proprio, sic species in phantasmate lumine phantasiæ, vel virtutis sensitiuæ potest repræsentare singulare, lumine intellectus agentis penetrante phātasma vniuersale; sed hoc non videtur, quia noctiluca vel repræsentat diuersa obiecta de die, & de nocte, quia color & lux sunt diuersa, & tunc necessario hoc est per diuersas species, vel si non sint diuersa obiecta, oportet dicere quod hæc habent aliquam quidditatem diuersam à luce & colore, virtualiter tamen vtrūque continentem, & ideo in die poterit gignere speciem repræsentatiuam vnius, scilicet coloris, & in nocte repræsentatiuam lucis, sic igitur semper habebit diuersas species in quantum repræsentantur in eo diuersa, sicut in proposito de vniuersali & singulari.

Noctiluca quare aliter die, quā nocte apparent.

Præterea cuiuslibet potentię realis actiuæ est actio realis, & terminus realis, intellectus agēs est potentia actiua realis, igitur eius operatio est realis, & terminus similiter realis, sed intelligere non est operatio eius, nec terminus suæ operationis saltem propinquus, quia non intelligit, sed operatio eius, est facere intelligibilia in potentia actu intelligibilia; fiunt autem intelligibilia aliquo actu per abstractionem speciei; abstrahere igitur speciem est actus eius, & species intelligibilis abstracta est terminus eius, non potest autem talis species esse in phantasia quæ corporalis est & extensa non autem talis species, igitur oportet eam esse in intellectu possibili.

Actus intellectus agentis abstrahere speciem.

Sed dices quod vniuersale quod est obiectum intellectus fulget in phantasmate per lumen intellectus agentis, & id esse intelligibile actu. Contra esse cognitum splendens vt cognitum, est tantum esse diminutum non reale; igitur non potest esse terminus operationis realis intellectus agentis.

Præterea obiectum vniuersalius non potest repræsentari sub ratione sua vniuersaliori, per speciem obiecti particularis, quia obiectum vniuersale in quantum huiusmodi est indifferens ad omnia particularia sub eo contenta; singulare autem est determinatū, & etiam vniuersale vt in singulari, non est vniuersale, vt vniuersale, sed determinatum secundum phantasma, & quod est in eo tantum vt singulare, quia hic & nunc: igitur species in eo existens non potest repræsentare obiectum vniuersale, igitur oportet ad intelligendum vniuersale,

uersale vt vniuersale, speciem eius imprimi in intellectu possibili.

7. *Si non intelligeret anima sine sensu, nec esse posset sine eo.*

Præterea ex nobilitate intellectus potest sic argui: Si non requiritur ad intelligendū species in intellectu, sed in phantasmate tantum, intellectus noster non habet operationem separabilem à corpore in quo est phantasma, quia habet organum, & si non habet operationem separabilem, ipse non est separabilis à corpore sicut arguit *Aristoteles* 1. *de anima*, ergo intellectus noster esset inseparabilis à corpore, & commixtus corpori, sicut potentia organica: hoc autem est contra Philosophum. 1. & 2. & 3. *de anima* & 12. *met.* & hoc est contra mentem ponentis animam à corpore aliquando separari, & intelligere ea quæ prius intellexit, vt patet de diuite epulone, hoc autem non esset nisi mansissent in anima species in via acquisitæ, nec videtur verisimile quod anima exuta à corpe remaneat ita nuda sicut in prima sui creatione, ita quod non possit intelligere nisi de nouo species sibi imprimantur, sed rationale est ipsam per species acquisitas in via aliquid posse intelligere vt dictum est. Hæc autem positio confirmatur authoritatibus prędictis pro illa parte.

Text. 12. & 13.
Text. 21.
Text. 4. & 5. l. 3. text. 37. Scot. 4. d. 43. q. 3.

Ad primū. 8.

Ad primum in oppositum dicunt quod differt ratio agendi, & ratio agentis, verum est autem quod species repræsentat obiectū in illa ratione agendi sub qua nata est imprimi, hoc autem est sub ratione naturæ absolutè consideratæ, non autem sub ratione agētis quod est particulare, & ideo species repræsentat vniuersale. Vel aliter potest dici secundum istos quod licèt phantasma à quo immediatè imprimitur sit singulare, quia tamen non agit in intellectum possibilem virtute propria, sed intellectus agentis abstrahentis species vniuersales à phantasmate, ideo potest illa species repræsentare vniuersale.

Ad secundū. Quomodo præsentia obiecti sit causa præsentiæ speciei & è contra.

Ad secundum dicendum quod æquiuocatio est ibi de præsentia obiecti, & speciei; obiectum enim est causa præsentiæ realis speciei in intellectu in quo eam imprimit, in virtute tamen intellectus agentis; species autem impressa est causa præsentiæ obiecti in esse intelligibili etiam vt sic obiectum est præsens intellectui ratione speciei.

Ad tertium. 9.

Ad aliud dicendum concedendo consequentiam. Ad improbationem consequentis, dicendum quod species licèt sit forma naturalis, quoad actum intelligendi quantum est de se semper producendum, quia tamen non est causa tota actus, sed requiritur intentio intellectus, & principalius, ista autem non est semper in actu, ideo non oportet quod semper intelligat. Similiter non oportet quod omnes simul causent actum intelligendi sed illa tantum, cuius phantasma fortius mouet intellectum ad primum intelligēdum, vt patet cum homo excitatur à somno, tunc intelligit necessario illud quod

Illud primo intelligitur cuius phantasma fortius mouet.

prius occurrit, vel cuius phantaſma fortius mouet; ſed per illum actum intelligit quod voluntas ſibi imperat intelligendum, & hoc ſecundum ſpeciem eius in intellectu conſeruatam.

De hoc 2. d. 42. q. 4.

Ad quartũ. Ad aliud dicendum quod potentia prius prioritate perfectionis perficitur actu proprio quam alieno, non autẽ ſemper prioritate generationis, quando ſpecialiter ad eius generationem plura alia requiruntur propter ſuam perfectionem, ſic eſt in propoſito de actu intelligendi qui prius ordine generationis requirit phantaſma, & cognitioné ſenſitiuam à qua originatur, & ſpeciem intelligibilem, ſecundum quam formaliter intellectus intelligit.

RESOLVTIO.

Opinio negans ſpeciem imprimi à phantaſmate vel obiecto diſcutitur, & approbatur: de quo doctor 1. d. 3. q. 6. num. 3.

10\. *Non fieri ſpeciem intelligibilem, à phantaſmate, vel obiecto.*

b Alia opinio eſt quod nulla ſpecies à phantaſmate, vel ab obiecto extrinſeco imprimitur in intellectu, nec etiam actus intelligendi, quod probatur. Agens extrinſecum ſemper eſt nobilius paſſo, ſed phantaſma vel obiectum extrinſecum non eſt nobilius intellectu, vel ſpecie, vel actu intelligendi, ergo, &c. Probatio Maioris, ſi eſt æquè nobile, tunc non æquiuocum, ſimiliter nec ſi imperfectius, quia non eſſet cauſa vnde effectus eſſet nobilior & perfectior, igitur eſt nobilius; minor patet, igitur, &c.

Sed dices quod vera eſt maior de agente æquiuoco in virtute propria, non autẽ de agente inſtrumentali; modo phãtaſma agit in intellectu poſſibili virtute intellectus agentis penetrantis ipſum, & abſtrahentis quidditatem à conditionibus indiuiduantibus, quæ ſunt in phantaſmate, ſicut lumen attingens ipſum lac quod eſt album & dulce, quodammodo abſtrahit album à dulci, dum repræſentat viſui lac ſub ratione albi, non tamen ſub ratione dulcis.

11\. Contra, duo quæ dicunt primo intellectus agens ſubintrat phantaſma ſua actione, vel lumine, ſecundo quod abſtrahit quidditatem à conditionibus indiuiduantibus; arguitur ſic. Quæro vtrum per actionem intellectus agentis in phantaſma aliquid præſentatum recipiatur in phantaſmate aut non; ſi ſic, ſequitur quod illud ſit corporale, ſicut phantaſma recipiens, & extẽſum; & per conſequens non poterit agere in intellectu poſſibili per actionẽ prædictam; ſi nihil, ergo phantaſma per illam actionem non erit virtuoſius ad agendum in intellectu poſſibili, cuius contrarium dicebant.

Præterea ſi dicunt quod phantaſma non ſolum agit in intellectum poſſibilem, ſed etiam intellectus agens, deſtruitur eorum principiũ, quod dicũt quod idem ſubiecto ſunt intellectus agens, & poſsibilis; certum eſt autem quod agens, &

& passum non sunt idem subiecto taliter; ergo, &c. si autem dicunt quod solum phantasma agit vt tactum ab intellectu agente, sequitur vt prius quod solum phantasma est nobilius intellectu posibili, vel specie intelligibili per rationem prædictam. Habent autem alia verba prædicti dicentes quod intellectus agens vt subintrat phantasma quodammodo distinguitur subiecto ab intellectu posibili, sed potest hoc quod ipsi dicunt modo prædicto reprobari.

RESOLVTIO.

Phantasma nihil posse producere vel comproducere in intellectu fusè quinque rationibus probatur. Vide Doctorem. 1.*d*.3.*q*.7.*an*.7.

ALij dicunt ad rationem prædictam quod intellectus agẽs agit in intellectum possibilem speciem, sicut causa principalis, scilicet cum phantasmate, non autem sicut causa totalis, vel sicut causa principalis cum instrumentali.

12. Sed contra, causa æquiuoca habens in virtute sua totum effectum, potest totũ effectum producere in passo disposito, & hoc sufficit quia plus non requiritur ad effectum quã quod est dictum; sed intellectus agẽs habet in virtute sua totali speciem intelligibilem. Probatio, quia habet aliam authoritatem in phantasmate respectu talis speciei, ipse tamen continet in se totam virtutem phantasmatis respectu eius, cum sit eo virtuosius, igitur sine phantasmate poterit illam speciem causare in intellectu possibili qui est iam dispositus ad recipiendum ab vtroque.

Præterea si causa imperfectior esset totalis causa perfectioris effectus, multo fortius causa perfectior est totalis causa respectu imperfectioris, sed intellectus agens est perfectior & nobilior intellectu posibili vt dicitur 3. *de anima*, tamen intellectus posibilis est causa totalis actus intelligendi, qui est perfectior effectus specie intelligibili, igitur multo fortius intellectus agens est totalis causa respectu speciei. Præterea inter duo agentia concurrentia ad vnum effectum debet esse proportio, sed inter agens immateriale, & spirituale, quod est intellectus agens, & corporale, quod est phantasma non est probatio, ergo, &c.

Text. 19.

13. Præterea licèt actiuum sit aliquando imperfectius pasiuo, sicut obiectũ sensibile sensu, tamen actiuum, secundum quod agit est nobilius pasiuo, in quantum patitur. Exemplum de igne agente in corpus mixtum, & igne infernali agente in spiritũ damnatũ, si igitur phantasma aliquo modo agit in intellectum posibilem, secũdum id quo agit, est perfectius illo quo intellectus posibilis patitur: omne autem illud quod est in phantasmate est corporale, & omne illud quod est in intellectu posibili est spirituale, igitur corporale est nobilius spirituali quod falsum est.

Præterea

Præterea quãto aliquid corporale est magis obediens spirituali, tanto magis spirituale mediante illo corporali potest effectum nobiliorem producere; sed corpora cælestia magis obediunt substantiis separatis, quàm phantasma intellectui agenti, & tamen mediantibus illis substantię separatæ nõ possunt nisi aliquod corporale producere, igitur sic intellectus agens mediante phantasmate, vel ipso coadiuuante non poterit speciem intelligibilẽ producere.

RESOLVTIO.

Sustinet speciem intelligibilem non esse necessariam, probabiliter loquendo; soluens rationes & authoritates ad oppositum adductas, & ponens modum soluendi omnia argumenta pro opinione communi; sed resoluit communem opinionem esse veriorem.

4. 14. *d* PRæterea ostẽdo quod non requiritur species, quod est ad principale, quia species præcedit per te actum intelligendi, & habitum; illa igitur species potest destrui manente tamen habitu. Tunc quæro, aut tunc intellectus est in potentia essentiali ad actum intelligendi aut accidentali, non in essentiali, quia habens habitum intellectualem poterit eo vti cum voluerit, igitur in potentia accidentali sine specie, sed propter aliud non ponit speciem necessariam ad actum, nisi vt reducat intellectum de potentia essentiali ad accidentalem, igitur frustra.

Quod phantasma nihil agat in voluntatẽ, probat Scot. 2. d. 25.

Præterea phantasma nõ potest agere in voluntatem, igitur nec in intellectum. Antecedens patet per Sanctos & Doctores. Probatio consequentiæ, quia aut repugnat voluntati pati à phantasmate ratione suæ immaterialitatis, aut ratione libertatis: si primo modo, eadem ratione repugnat intellectui, quia æquè immaterialis est: non autem ratione libertatis, quia ista non obstante, primo recipit, vel patitur ab obiecto.

Præterea sic se habent phãtasmata ad intellectum, sicut appetitus sensitiuus, & eius passio ad voluntatem; sed appetitus sensitiui passio non potest directè, & per se agere in voluntatem, quia tunc homo necessario peccaret; ergo nec phantasma in intellectum.

15. Præterea corporale, vt corporale non agit in spirituale, in quantum spirituale; sed phantasma vt phantasma, est corporale, intellectus est spiritualis; ergo, &c. Ad istam partem aducũt authoritates primo *Aug.* 12. *super Genesi* dicentis, *quod anima à corporali nihil facit in se*; & in eodem dicitur, *quod anima rerum imagines in se de se facit. Aristoteles in 3. de anima*, dicit quod anima quidditates in phantasmatibus intelligit, non dicit autem in speciebus in ea existentibus: hoc autem ideo dicit, quia in phantasmate obiectum eius repræsentatur sufficienter, quod patet, quia dicit ibidem

Txt. 2. & 39.

ibidem quod sic se habét phantasmata ad intellectum, vt sensibilia ad sensum: sensibilia autem sunt obiectum sensus, ideo phantasmata continent sufficienter obiecta intellectus, vnde subdit, *quod cum anima intelligit, necesse est simul phantasmata speculari*; in ipso autem phantasmate intuetur anima quidditatem speciei absolutè, & conditiones etiam indiuidui, quia sicut in singulari extra reseruatur natura communis, & sunt in eo conditiones indiuiduales, vt principia indiuiduantia, sicut in Sorte est humanitas, & sorteitas, sic in phãtasmate ipsius repræsentatur natura communis, & singulare, & in repræsentatiuo singularis quod est phantasma, continetur repræsentatiuum naturæ communis.

Obiectiones. 16. Sed contra istam rationem potest sic argui. Quia si vniuersale est tantum in phantasmate repræsentatum, non in specie intelligibili, cum phantasma sit corporeum, & organicum, vniuersale nõ est in intellectu, sed potius in sensu.

Præterea anima separata est à corpore & phantasmate, & per consequens non potest intelligere.

Præterea intellectus est indeterminatissimus, oportet igitur quod determinetur ad intelligendum, per aliquid sibi impressum, quod voco speciem.

Responsiones. Ad primum istorum secundum istos quod vniuersale accipitur aliquando pro intentione secunda, quæ sequitur operationem primam intellectus, qua intelligitur quidditas absolutè, & hoc est, quando intellectus considerans istam quidditatem esse prædicabilẽ de pluribus, attribuit sibi rationem speciei, vel generis, & isto modo est in intellectu tanquã aliquid factum per operationem intellectus, vnde de tali dicit Themistius primo de anima, quod intellectus est, qui facit vniuersalitatem in rebus, & *Aristoteles 1. de anima. quòd vniuersale aut nihil est, aut posterius est.* Aliquando autem vniuersale accipitur pro re subiecta intentioni secundæ, id est, pro quidditate rei absoluta, quæ quantum est de se, nec est vniuersalis, nec singularis, sed de se est indifferens, & tale est obiectum intellectus directum, non autem est in intellectu subiectiuè, sed tantum obiectiuè.

Vniuersale tantũ fit per intellectum.

Ad secundũ. 18. Ad aliud dicunt aliqui quod anima separata intelligit per species sibi influxas à Deo, vel potest dici quod ad præsentiam obiecti per suum actum obiectiuum elicit suam intellectionem, & post vnam intellectionem relinquitur sibi habitus per virtutem illius actus, qui habitus habet inclinare potentiam ad intelligendum alias eandem rem, & ipsam repræsentare sicut posset species impressa.

Ad tertium. Ad aliud dicẽdum quod potentia passiua determinatur per aliquid sibi impressum, sed potentia actiua non, sed solum per præsentiam obiecti expressam, sicut Sol habet glaciem

dissoluere, non per aliquid sibi impressum, sed tantum præsentata sibi glacie.

Ad argumẽta in oppositum supra. 19.

Ad authoritates Philosophi in contrarium adductas, dicendum quod cum dicitur intellectus est locus specierum: per speciem intelligit Philosophus actum intelligendi, qui est vera species, & est similitudo obiecti: nec anima est locus specierum sicut subiectum; nec hoc dicit Philosophus, sed pro tanto hoc dicitur, quia sicut locatum continetur in loco, non quod subiectiuè, ita quod informet locum, sed tantum expressiuè, sic in proposito de specie: nec etiam dicit Philosophus quod species sit in anima impressa, animam informans, sed expressa tantum obiectiuè, vt dictum est. Similiter anima est omnia intelligibilia per actum sciendi, sicut sensitiua per actum sentiendi, vnde dicit in eodem lib. quod idem est scientia secundum actum rei scitæ, sicut idem sensibile in actu, & sensus in actu. non concludit ista authoritas quod hoc sit per speciem impressam in intellectu.

Anima est locus specierum, exponitur.

Anima est omnia intelligibilia. exponitur.

Ad rationẽ ad oppositũ.

Ad rationẽ de reductione, &c. Dicendum quod potentia passiua reducitur de potentia essentiali ad accidentalem per aliquid sibi impressum, non autem potentia actiua vt dictum est, sed sufficit ad hoc præsentia obiecti; talis autem potentia est intellectus vt dictum est in alia quæstione de hoc facta, igitur, &c.

Sup q. 12. 20.

Sed potest quæri per quem modum patitur intellectus ab intelligibili, ex quo nihil sibi ab illo imprimitur. Dicitur quod hoc ideo est, quia obiectum sibi præsentatum, & expressum per phantasma inclinat & excitat potentiam ad intelligendum, quem tamen actum elicit intellectus virtute propria, sed aliunde excitatus, sine specie impressa. Exemplum de magistro excitante intellectum discipuli per exempla sensibilia, qui non imprimit aliquid in eius intellectu. Exemplũ etiam de primo mouente, quod mouet vt amatum, & desideratum per modum finis allicientis appetitum, propter eius bonitatem, nihil tamen appetitui imprimendo. Tene quam partem volueris; prima tamen videtur verior.

ANNOTATIONES ad quæstionem decimamseptimam.

I. CONCLVSIO.

Dandas esse species intelligibiles.

Annot. I. 1.

a Respondeo vna opinio communis est, &c. Hanc opinionem; dandas esse species intelligibiles, fusè probat Doctor. 1. *d.* 3. *q.* 6. & rationes ibi positæ ferè eædem sunt cum hic adductis: prima est quod necessarium est vniuersale præsens esse intellectui priusquam intelligat, neque aliter potest esse præsens, quam per speciem. Dices cum *Henr. quodl.* 4. *q.* 7. *Henr.* 8 *& quodl.* 5. *q.* 14. quod sufficit phantasma, contra quod sit.

Secun

Secunda, ratio quia phantasma repræsentat singulare, ergo non vniuersale; quod est ei oppositum, quia idem non potest mensurari duabus mensuris diuersis, & obiecta sunt mensuræ specierum: adde ex loco citato in primo, quando vniuersale intelligitur, quod tunc phantasma repræsentat singulare, secundum vltimum potentiæ; sed simul & semel duo opposita repræsentare nequit; ad exemplum de nocte lucentibus, clarius illud expedit loco citato in primo; habent illa lucem, & colorem, & hic in lumine maiori mouet, illa tunc speciem non effundente, quam tamen effundit nocte, quando aliud lumen debiliter mouet, vel ambo suas species causant, etiam in lumine Solis sed efficacius lumen Solis, impedit ne lux illa debilis percipiatur, quomodo impedit ne de die videantur stellæ, quæ tamen tunc multiplicant suos radios. Si verò teneatur, quod vna tantum sit qualitas sensibilis in illis nocte lucentibus, ipsa virtualiter continebit lucem, & colorem, & duo repræsentatiua eorumdem, ita quod nunquam idem erit repræsentatiuum vtriusque.

Quare quædã nocte lucent & videntur die non?

2\. Alij tenent & satis probabiliter, & ferè in idem incidunt, quod res noctu lucentes, vt quercus putrida, oculi felium, squammæ piscium. de quibus *Arist. 2. de anima text. 72.* habent aliquid lucis secundum partes magis perspicuas, & aliquid coloris secundum partes magis opacas, noctúque videri secundum priores tantum, eo quod color tunc non illuminatur perfectè; interdiu autem color tantum videtur, quia satis illuminatur, lux autem non, quia à Sole offuscatur. Ita *D. Thom. in text. 72. citato.* Commentator, *Albert. Thienensis & alij ibi.*

Arist.

D. Thom. Aristot.

Alij ideo dicunt colorem noctu non videri, lucem sic, quia ad hanc videndam, non requiritur illuminatio medij, sed ad colorem, sic. Constat enim quod oculi felium in magna aula, & obscura videntur, neque videtur quod possint totam aulam illuminare. Verum hoc nihil probat, quia diceretur illos oculos instar candelæ paruæ (& idem est de lapillis pretiosis) illuminare aulam.

3\. Tertia ratio, quia intellectus agens & actiuus, est enim illud *quo est omnia facere. 3. de anima,* sed nihil agit in phantasia, quia non est capax effectus spiritualis, ergo in intellectu possibili, in quo nihil aliud producere potest nisi speciem.

Text. 17. 18.

Dices producere vniuersale relucens in phantasmate, quia hoc est esse diminutum, sic repræsentatio. Contra, actio reales petit terminum realem, ergo agens facit aliquid reale repræsentatiuum vniuersalis, hoc autem non est phantasma vt ostensum est; ergo.

4\. Quarta ratio quia magis vniuersale, nõ potest repræsentari secundum suam vniuersalitatem ad omnia cõtenta in eo, per speciem obiecti particularis, vel minùs vniuersalis; ergo per aliam sibi propriam; ante-

Inferius non potest adæquatè repræsentare superius.

cedens patet quia ſuperius non poteſt repræſentari adæquatè per partem ſubiectiuam, ergo nunquam concipitur vniuerſale, vt tale, in phantaſmate. Hiſce rationibus probatur dari ſpeciem intelligibilem ratione vniuerſalitatis obiecti; primo ex parte phantaſmatis, ſecundò ex actione intellectus agentis. Tertiò ex parte magis vniuerſalis. De quibus fuſius *Doctor* 1. *d.3.q.6.*

Scotus.

Vltima ratio, quia intellectus habet operationem ſeparabilem à corpore, alias nō poſſet eſſe ſine corpore ſecundum *phil.* 1. *de anima*, ergo intelligere poteſt ſine phantaſmate, ergo per ſpeciem. Pro eadem adducit *Scot.* 1 *d.3.q.6.a.num.*3. varia loca Philoſophi, & *Aug.* 12. *Trin. cap.* 14. & *l.* 13. *cap.* 4. & *l.* 15. *d.* 7. & 21. quibus adde loca, & rationes ad oppoſitum adductas. Concluſio harum rationum, nempe dandas eſſe ſpecies intelligibiles, eſt communis Philoſophorum, & Theologorum, *Alenſ.* 2. *p.q.*24. *m.*2.3. *D. Bonau.* 2. *d.*3. *art.*2. *q.*1. *Ric. art.* 5. *q.*2. *D. Thom.* 1. *p.q.*55. *art.*5. *Albert.* 2. *d.*3 *art.* 15. *Scot.* 1 *d.*3. *q.*6. Sed hic problematicus eſt, licèt communem opinionem verioré putet, vt conſtat ex vltimis verbis huius quęſtionis.

Text. 12. 13.

Alenſis. D. Bonau. D. Thom. Ricard. Albertus.

II. CONCLVSIO.

Nec ſpeciem nec actum intelligendi fieri à phantaſmate.

ANNOT. II. *b* A*Lia opinio eſt quod nulla ſpecies*, &c. refutat clare, & efficaciter opinionem quorundam, tenentium ſpeciem intelligibilem, vel actum intelligendi fieri à phantaſmate, vel obiecto extrinſeco, quæ ex parte eſt *Goffr. quodl.* 6. *q.* 7. & *quodl.* 8. *q.* 2. vbi negat actum intelligendi effici ab intellectu, ſed à phantaſmate: ratio huius eſt, quia tam phantaſma, quam obiectum extrinſecum, imperfectiora ſunt ſpecie & actu intelligendi, quia hæc ſunt ſpiritualia, illa corporalia. Neque dici poteſt quód in virtute intellectus agētis efficiat effectus ſe perfectiores: tum quia intellectus agens nihil producit in phantaſmate vel obiecto; tum etiam quia contra hoc procedunt validæ rationes Scoti 4. *d.*14. *q.*3. quibus probat accidens non producere ſubſtantiam in virtute ſubſtantiæ.

Goffred.

Variæ ſententiæ, an phantaſma concurrat ad ſpeciem intelligibilem.

c A*Ly dicunt ad rationem prædictam, quod intellectus*, &c. Hic tangitur controuerſia an phantaſma immediatè concauſet ſpeciem intelligibilem ſimul cum intellectu agente. Prima ſententia eſt omnes ſenſus internos concurrere, & agere in poſſibilem, ſicut & omnes externi in ſenſum communem, ita Apollinaris 3. *de anima q.*6. & videtur *D. Thom.* *q.*18. *de verit. art* 9. conſentiunt *Conimbr.* 1. *phyſ. cap.* 1. *q.* 5. Sed tenent tantum phantaſiam ſic concurrere 3. *de anima c.* 5. *q.*6. cum *Caiet.* 1. *p.q.*79. *art.*3. & *q.* 85.

ANNOT. III. 4.

Apollinar. D. Thom. Conimbr. Caiet.

85. *art.* 1. quia dignitatis ordo postulat, vt potentia propinquior dignitate, tantum cócurrat cum intellectu. Verum si teneatur plures esse sensus internos, videtur idem quoad hoc, de omnibus iudicium, quia omnes subministrat immediatè intellectui, & nó impediuntur situ ne cum eo concurrát. Verius tamen est, vnicum tantum esse sensum internum, qui variis vocatur nominibus, propter varia eius munia. De quo dixi annot. 2 *ad q.* 9.

Plato. Auicenna.

Secunda sententia est *Platonis in Menone & Auic. 6. natur. p.* 5 *cap.* 6. 7. species intelligibiles defluere in animam à substantiis separatis, vel idæis, quem errorem refutat *D. Tho.* 1. *p. q.* 84. *art.* 4. quia ex eo sequeretur quod cæcus natus, posset videre colores.

D. Thom.

Tertia sententia & communior phantasma concurrere actiuè ad speciem intelligibilem. *Ita D. Th. de ver. q.* 10. *art.* 6. *&* 2. *contr. cap.* 77. *vbi Soncin.* 7. *met. q.* 12. *Ferrar.* 3. *de anima q.* 13. *Capreol.* 2. *d.* 3. *q.* 2. *art.* 3. *Caiet.* 1. *p. q.* 55. *art.* 2. *&* 3. *de an. cap.* 2. *Apollin.* 3. *de ani. q.* 6. *Thienen. cap.* 5. *Iandun. q.* 15. *Ægid. quodl.* 5. *q.* 21. *Conimbr.* 3. *de anima. cap.* 5. *q.* 6. *qui pro eadem citant Scot.* 1. *d.* 3. *q.* 8. *& quodl.* 8. *art.* 1. an autem concurrunt vt causa principalis, vel instrumétalis, non omnes conueniunt; communis tamen instrumentalem ponit teste *Suar.* 4. *de an. cap.* 2. qui ferè omnes citatos hoc sensu adducit, & *D. Th. d. art.* 1. ita habet expressè. Modus explicandi est, quod intellectus agens coniungitur phantasmati contactu virtuali, eique virtutem tribuit ad efficiendam speciem, & hoc sensu, dicitur illuminare phantasma; alium modum singularem Caietani postea ponam. Probatur hæc primò, quia prærequiritur phantasma ad speciei productionem, ergo vt eius causa, quia non vt conditio. Secundò alioquin non est quare assimiletur species phantasmati.

D. Thom. Ferrar. Soncinas. Apollinar. Thienen. Ægidius. Conimb.

An phantasma sit causa instrumentalis speciei.

Contra hanc primò, quia instrumentum inferioris ordinis, non potest naturaliter attingere effectum superioris ordinis; quia etiam quomodo hoc fieri posset de absoluta Dei potentia, difficillimum est explicatu: vnde *Aug.* 12. *super Gen. ad lit.* 16. *non est putandum aliquid agere corpus in spiritum, tanquam spiritus corpori facienti materiæ vice subdatur, omni enim modo præstantior est qui facit, ea re de qua facit.* ideo Scot. 4. *d.* 44. *q.* 2. negat igné inferni physicè cremare spiritus, & alios circa hoc, explicandi modos, excogitat. Secundò per eleuationem vel illuminationem phantasmatis per intellectum agentem, nihil ponitur in eo, quia intellectus nequit efficere, nisi spirituale, cuius phantasma est incapax, ergo quoad illam eleuationem nil efficit. Tertiò ex *D. Th.* 1. *p. q.* 45. *art.* 5. instrumentum semper assumitur ad agendum, mediante aliqua actione sibi propria, & connaturali, prout in instrumentis naturalibus inductione patet; at res materialis ex se nihil potest circa spiritum. Hanc rationem adduco,

5. Reijcitur dicta sententia.

quia ad citatos Thomistas valere potest. *Caiet. 1.p.q.79.a.3.* dicit intellectum agentem illuminare phantasma, non formaliter producendo lumen in eo, quia est incapax luminis spiritualis, sed obiectiuè assistẽdo ei extrinsecè, & sic facit vt in eo appareat quidditas sine conditionibus indiuiduantibus, & phantasma dicto modo illuminatum producere potest speciem. Eundem modum tenet *Iauellus 3.de anima. q.3.* sed figmentum merum est iste modus, quia cum per illam illuminationem phantasma maneat omninò immutatum, nihil potest modo quod non poterat prius. Præterea illa intrinsecus obiectiua illuminatio, seu assistentia, si est actio realis, erit productio speciei, vel intellectionis; quia intellectus non habet alias actiones reales, sed constat neutrum horum esse: si non est actio realis, illuminatio est merè fictitia.

Caietani sententia.

Iauellus. Reiicitur Caietani modus.

6. In hac quæstione conuenitur, quod intellectus agens non facit speciem nisi prædeterminetur à phantasmate, patet experientia; & ideo dixit Philosoph. oportere intelligentem phantasmata speculari, quod verum est tam in acquisitione specierum, quam in earum vsu, de quo postea *q.18.* Ratio est, quia intellectus agens indifferens est ad has vel illas species, nec est à quo determinetur nisi phantasma; & si quæras an à phantasmate impresso, vel expresso. Respondetur, ab expresso, quia phantasma non determinat intellectum, siue concurrat cum eo, siue non, nisi operando, seu phantasiando.

Quare oportet intelligẽtem phantasmata rimari.

II. CONCLVSIO.

Phantasma non concurrit actiuè ad speciem intelligibilem.

PRopter quinq; rationes hic adductas à Doctore, quæ sunt claræ & efficaces, & duas quas adduxi contra illam sententiam communem, videtur verius phantasma physicè effectiuè nõ cõcurrere ad speciem intelligibilem, tum quia est ad eam efficiendam improportionatum, tum etiam quia intellectus agens est sufficientissima eius causa, continens eam in sua virtute; & ideo non est recurrendum ad aliam causam, maximè cum inde occurrant grauissimæ difficultates, vt tactum est. Rationes autem adductæ contra cõcursum instrumentalem, fortius improbant concursum causæ principalis, cum in hoc maior proportio requiratur ad effectum, quam in illa.

Phantasma non concurrere physicè ad speciẽ intelligibilem?

III. CONCLVSIO.

Phantasma determinat intellectum materialiter & exemplariter, & explicatur quomodo.

DIcẽdum ergo quod phantasma determinat intellectum materialiter, & exemplariter, eo quod præbet ei materiam seu exemplar, ad efficiẽdum speciem intelligibilem; cum

Quomodo phantasma determinat intellectum?

cum enim anima per imaginationem cognoscit rem aliquá, sumit materiam, seu inde excitatur, vt per vim spiritualem, id est, intellectum agentem, eandem rem depingat in possibili, producédo in eo speciem; ad hoc autem sufficit radicatio potentiarum in eadem anima, sine influxu vnius potentiæ in aliam, quomodo appetitus sensitiuus est causa totalis sui actus, requirens tamé præsuppositiuè actum sensus interni. Magis appositú est exemplum de speciebus externis, & internis; sensus enim internus non recipit speciem, nisi externo sensu cognoscente, & eo recipit meliores, quo ille exactius sentit; tamen sensus externus non imprimit speciem internam, alioquin contra communem poneremus sensum agentem; imprimitur ergo ab ipsa sensatione externa immediatè, (quia non est dare aliud à quo imprimatur) sicut species externa imprimitur ab obiecto externo. Si autem teneatur cum quibusdam, dari sensum agentem; internus sine cócursu externi, agit suam specié, præsupponendo tamen operationem sensus externi, & sic intellectus agit suam speciem supponendo operationem phantasiæ, sine eius concursu.

7.

Quid Scotus sentit de cócursu phantasmatis ad speciem?

Neque hæc resolutio videtur esse contra Scotum. licèt enim dicat 1. *d.* 3. *q.* 8. quod intellectus cum phantasmate integrát vnam causam totalem speciei, & quod intellectus est causa principalior; id commodè intelligi potest, sensu à nobis explicato, quia phantasma concurrit determinando per modum exemplaris, & excitando intellectum vt suum effectum producat; non autem influendo immediatè in illum. Quod verò id intendat, colligi videtur ex ipso *quodl. 8 art.* 1. vbi dicit intellectum agenté & phantasma, esse causas *partiales speciei, secundum aliquos:* quæ vltima verba, non poneret si ipse ita sentiret.

Præterea hæc pars negans actiuitatem phantasmati respectu speciei, est conformis sententiæ Scoti, qua fusè 4. *d.* 1. *q.* 5. probat contra D. Thom. Sacramentum, non posse eleuari, vt causet instrumentaliter physicè gratiam, propter improportionem materialis causæ ad spiritualem effectum. Verum hoc non multum vrget, nec in eo se fundat præcipuè Doctor (*Scotus.*) quia 2. *d.* 3. *q.* 10. *ad* 2. & *q.* 11. *ad* 2. tenet corpus vt causam minus principalem agere in spiritum, vt comproducendo speciem in intellectu angeli.

8.

Ad rationes pro sententia communiori supra adductas. Ad primam patet quare requiritur phantasiatio ad speciei productionem, sine eo quod concurrat ad eam, id enim prouenit ex subordinatione potentiarum. Ad secundum assimilatur species phantasmati, quia ad eius exemplar intellectus agens eam efficit, neque assimilatio arguit efficientiam eius cui res assimilatur, sicut nec dissimilatio non efficientiam; alioquin intellectus agés non efficeret speciem, quia minus

nus assimilatur ei quam phantasmati, & tamen secundum illam sententiam communem, est causa magis principalis speciei, & phantasma tantum instrumentalis, vel minus principalis.

DVBIVM.

Quarum rerum species efficere potest intellectus agens.

9. DVbium hoc locum habet, siue phantasma concurrat, siue non ad productionem speciei. Respondetur primo, omnium quantitatum corporalium species potest anima acquirere. Ratio est, quia sub sensum cadunt, siue emittant speciem propriam, siue non. de quo dixi ad *q.6. annot.2.*

Actio, passio, situs quādo, vbi, an habent proprias species?

Secundò, idem est de qualitatibus sensibilibus, quia hæc cognoscuntur per sensum, & per species proprias, sunt enim propria sensibilia. Tertiò, idem dicendum puto de actionibus, & passionibus externis, ac etiam de quando, & situ, quia hæc sunt sensibilia communia, vel reducuntur ad ea, & experientia patet à sensu percipi, quod explicui ad *q.6.*

An relationes habent species?

Maior difficultas est de relationibus, an habeantur propriè earum species. Affirmāt *Conimbric. 3. de anima. c.5. q.5.* saltem quoad multas relationes, quia phantasia cognoscit relationem amicitiæ, odij, &c. Oppositum fortè verius, & ratio est opposita, quia sensus non cognoscit relationes, sed tantum earum fundamenta; sub nullum enim sensum externum cadunt, quia non sunt quanta, neque internus cognoscit, quod omnes externos effugit. Vide quæ dixi ad *quæst.8. in fine*; sed improbabile non est speciem aliquam imprimi sensui communi, vel phantasiæ, quia cognoscit fundamentum illius alterius relationis odij; esto id in nullo sensu externo fuerit, quia ipsa potentia ex sensatis elicit insensatam speciem. De quo dixi *q. 9. num.12.* Vide dicta ad *q.8. fin.*

10. *A quo causantur species generum & magis vniuersalium?*

De speciebus intelligibilibus generum, & conceptuum vniuersaliorum, quidam tenent quod ab intellectu possibili cū phantasmate fiunt. Ita *Conimbr. citati.* Probant, quia intellectus agens cum phantasmate efficiunt imaginem speciei specialissimæ, quia causa naturalis nō impedita primo elicit perfectissimum effectum, quem potest (quam rationem sumpserunt ex *Scoto 1. d. 3. q.2. n. 23.* de qua etiam fusè actum est *q. praced.*) hac autem producta non possunt producere alias species, quia *idem manens idem semper facit idem 3. phys. c.6. tex. 53.* Hanc sententiam asserunt esse communem, neminem tamen prò ea referunt.

Scotus. Arist.

Oppositum tenendum est cum Scoto *loc. cit. num.* 18. Primò, quia Philosophus *3. de anima. cap.5.* & passim, ponit munus intellectus agentis esse facere intelligibile potentia, intelligibile actu, per productionem speciei eius, quod post eum tenet communis. Secundò, possibilis hac ratione erit agens, & tamen dubium est

an

an ſit actiuus, etiam reſpectu intellectionis. De quo fusè *Scot. quodlib.15. a.1.* vbi in hoc problematicus manet. Tertiò, ſi valeret ratio adducta, ſequeretur quod intellectus poſſibilis tantum, eliceret ſpeciem generis infimi, *quia idem manens idem*, &c. & ſpecies graduum ſuperiorum à neutro intellectu fierent, ac per conſequens non darentur omnino.

Scotus. Intellectus agens elicit ſpecies intelligibiles, quaſcumque.

Ad rationem ergo dico, quod non manent intellectus agens, & phantaſia eodem modo poſt elicitam ſpeciem naturæ ſpecificæ, ac antea, quia iam diſpoſita ſunt ad alia imperfectiora repræſentanda; phantaſma enim ordine quodam mouet animum ad omnium graduum ſpecies, & primo ad perfectiores, quibus elicitis mouet ad imperfectiores; ſicut in oppoſita ſententia D. Tho. de qua latè egi *q. præcedenti*, intellectus agens, & phantaſma non poſſunt repræſentare gradus inferiores, donec prius repræſentēt vniuerſaliores, quibus repræſentatis, poſſunt repræſentare inferiores, non ante, quod tamen falſum eſſet ſi iſta ratio valeret: quam etiam reſponſionem Conimbricenſes dabāt ad rationem eis obiectam de gradibus ſuperioribus, generę infimo, vel negabant horum dari ſpecies, quod eſt abſurdum, quia quod probat dari ſpeciem animalis, idem probat de corpore, & ſubſtantia.

DVB. ALTERVM.

Vtrùm intellectus efficere poteſt ſpecies proprias ſubſtantiarum corporearum?

Affirmāt cōmuniter Thomiſtæ; vt videre eſt in *Soncin. 7. met. q. 13. & 14. & Iauello q.3.* quos ſequuntur *Conimbr. 3. de anima. cap. 5. q. 5. art.1.* habet D. Th. *de verit. q. 10. art.5. & opuſc. 29. Iandun. l.1.q.10. Ferrar. l.3. q.3. Caiet. 3.p.q.76. art.7.* Quatuor vltimi tenent cogitatiuam exprimere propriam ſpeciem ſingularis ſubſtantiæ. Iauellus, & Soncinnas, putant intellectum agentem ex eodem accidentis phantaſmate, efficere ſpeciem accidentis & ſubſtantiæ.

11. *Soncin. Iauell. Conimbr. D.Thom. Caiet.*

IV. CONCLVSIO.

Pro hoc ſtatu nullam habemus ſpeciem propriam ſubſtantiæ.

Oppoſita ſententia verior eſt, nempe intellectū noſtrum pro hoc ſtatu, nullam habere ſpeciem propriam, vel proprium conceptum ſubſtantiæ, vel aliarum rerum, quæ per ſe non ſunt ſenſibiles. Ita *Scot. 1.d.3. q.3. num. 9. & d. 22. q.1. num.2. & q.1. prol. num.11. Ric. 2. d. 24. q.3. circa 3. principale. Heruæus quodl.3. art.3. a.12. ad 4. omnes Scotiſtæ quos ſequitur Suar. l.4. de anima. c.4.*

Nullius ſubſtantiæ pro nunc habemus propriū conceptū vel ſpeciem. Scotus. Ricard. Heruaus. Suar.

Pro explicatione Nota conceptum dici proprium dupliciter. Primò, ita quod huic rei,

& non aliis conueniat, & hoc ſenſu habemus etiam de Deo conceptum proprium, ſcilicet entis infiniti, ſummè boni, &c. De quo *Scot. d. 3. q. 2. num.* 17. Secundò dicitur proprius, quãdo ab ipſa re immediatè, vel ab eius propria ſimilitudine, abſque negatione, vel analogia, habetur; & hoc ſenſu intelligitur hæc ſentẽtia, ſcilicet quod res quæ ſub ſenſum cadunt vt accidentia ſenſibilia, propriis conceptibus cognoſcuntur, alia verò eſto materialia ſint, minimè.

Conceptus proprius duplex. Scotus.

12. Probatur primò, materialis ſubſtantia, vel eſt materia & forma, vel conſtat ex eis, ſed neutrius habemus conceptum vel ſpeciem propriam; quia materiã cognoſcimus per analogiam ad materiam artificialium, vel ſubiectum accidentium, & formam ex effectibus, & operatione, per ſimilitudinem ad formas accidentales. Secundò idem eſt de homine, & de aliis ſubſtantiis corporeis iudicium, ſed de homine conſtat non haberi propriam ſpeciem, cum eius anima ſit ſpecialis, ſed tantum per analogiam, & operationes eam cognoſcimus. Antecedens patet, quia experientia conſtat non efformari à nobis magis proprium conceptum bouis, quam hominis.

Quomodo materiam & formam cognoſcamus?

Tertiò experiẽtia patet quod explicamus ſubſtantiam, per id quod ſubſtat accidentibus, vel per ordinem ad ſenſibilia; ergo non habet propriam ſpeciem, vel cõceptum. Quartò ex *Scot. d. illa q. 3.* §. ſubſtantia immediatè immutaret intellectũ noſtrum, eius abſentia cognoſceretur ab eo, & ſic naturaliter ſciret abſentiam panis in Euchariſtia. Antecedens fundatur in *Philoſ. 2. de anima*, dicente quod viſus eſt tenebræ perceptiuus, quando ſcilicet lux non eſt.

Scotus.

Viſus percipit tenebras. Text. 103.

Dices procedere tantum de cognitione intuitiua, non de abſtractiua, quia hæc ſtat ſine præſentia reali obiecti. Contra, ſaltem facit contra D. Tho. & alios citatos aſſerentes cogitatiuam efficere propriam ſpeciem ſingularis ſubſtãtiæ, quod neceſſario intelligunt de intuitiua; ergo cognoſcet cogitatiua abſentiam panis in ſpeciebus Euchariſtiæ. Secundò cognitio abſtractiua ſupponit realem præſentiam cogniti aliquando habitam, à quo relinquitur ſpecies, per quam poſtea in abſentia cognoſcitur, & qui vidit tãtum hoſtiam conſecratam, non habuit realem præſentiam panis, & tamen eodem modo ſe habet quoad notitiam abſtractiuam panis in Euchariſtia, ac alius qui vidit hoſtiam nõ conſecratam; ergo ratio procedit de vtraque notitia, quia abſtractiua ſupponit intuitiuam, niſi ſpecies abſtractiuæ habeantur per infuſionem, & non per inquiſitionem.

An ſcientia abſtractiua ſupponit intuitiuam?

Quintò, nulla cognitio haberi poteſt de ſubſtantia pro hoc ſtatu, niſi mediante accidente ſenſibili, vt paſſim habet Phil. ideo enim oportet intelligentem phantaſmata ſpeculari, vnde qui careret omnibus ſenſibus, nihil intelligere poſſet, ſed

Nullum accidens vt cognitum repræsentat adæquatè & distinctè substantiam.

sed accidens tale non potest repræsentare distinctè, & formaliter substantiam, alioquin esset eius species intelligibilis, neque virtualiter, vel eminenter, quia sic non continet substantiam, & sicut se habet res ad esse, ita ad cognosci. Ita *Scot. 1. d. 3. q. 2. num. 9.* qua etiam ratione optimè probat *2. d. 3. q. 9.* contra D. Thom. angelum per suam essentiam non cognoscere Deum ex creaturis, medio modo inter cognitionem beatam, & cognitionem nostram.

Scotus.

Confirmatur, quia phantasma accidentis non repræsentat nisi accidens, cuius est exemplar; ergo non concurrit nisi ad producendum speciem accidentis: patet consequentia, quia eius vis effectiua non plus se extendit, quam vis repræsentatiua.

Quo ordine intelligimus, sensibilia, propria communia, & per accidens?

Ex quibus infertur intellectum nostrum primo accipere speciem intelligibilem accidētium sensibilium, quorū phantasmata eum determinant. Itaque primo intelligit sensibilia propria, & secundario sensibilia communia, quæ propriorum notitiam modificant, vt dixi ad *q. 6.* postea autem non proprio conceptu, sed confuso, & communi vel ex discursu, concipit accidentium subiectum, vidēs transmutationem accidentium circa illud v. g. nunc calidum esse nunc frigidum, ex quo colligit aliquid ibi esse, etsi nesciat quid sit distinctè.

14. *Scotus.*

Infertur secundo cum *Scot. 1. d. 3. q. 3.* cum quidquid concipimus de substantia, abstrahatur à conceptu accidentis, si nihil esset commune vniuocum vtrique, quod nullum conceptum quidditatiuum haberemus de substantia, & sic conueniunt in ente, & ideo abstrahendo conceptum entis ab accidente, habemus conceptum quidditatiuum substantiæ, quia vniuocum, & ipsa superiorem. Simili ratione probat *Scot. 1. d. 3. q. 2. num. 9. 10. & d. 8. q. 3. n. 9.* *Scotus.* si nihil esset vniuocum Deo, & creaturæ, quod non plus cognosceremus ex sapiētia, quam concipimus in creaturis, Deum esse sapientem quam lapidem. Ratio est, quia pro nunc non possumus habere conceptum nisi causatum à specie intelligibili eorum, quæ naturaliter nos mouent (& sunt sola accidentia sensibilia, vt ostensum est) sed hæc tantum repræsentant suum obiectum proprium, & quæ essentialiter, vel virtualiter continentur in eo; ergo si nihil eiusdem rationis vniuocæ, est in Deo, & creaturis, ex attributis, vt sapientia cognita in creaturis, quomodocumque cognoscatur, siue per propriam speciem, siue non, nō possumus intelligere sapientiam in Deo, plusquā rationem lapidis, quia si præcisè admittatur attributio analoga conceptus ad conceptum, potest formaliter lapis tribui ad aliquid in Deo, vt ad suam ideam, & sic tantum tribuitur sapientia, si negetur vniuocatio entis Deo, & creaturis.

Sola sensibilia pro nunc nos mouent ad intellectionem.

Quomodo Deum pro nunc intelligimus?

***

Soluuntur obiectiones contra allatam sententiam.

OBiicitur primò, quia substantia est prior cognitione accidente. 7. *met.* ergo eius cognitio non habetur ex cognitione accidentium. Secundò accidentia non possunt concipi nisi in ordine ad substātiam, ergo hæc prius concipitur. Tertiò substātiam cognosci vt subiectum est eam cognosci relatiuè, ergo supponit eius cognitionem absolutam. Quartò sequeretur substantiam nō cognosci à nobis quidditatiuè, nec prædicata eius quidditatiua discerni ab accidentibus; consequens est falsum; quia cognoscitur homo animal rationale, &c.

Text 4.

15. Ad primum substātia secundum se, est prior cognitione accidente quia perfectior, non tamen quoad nos. Secundò est etiam prior cognitione distincta, quia accidens pendet ab illa in esse, sed hoc est prius cognitione confusa, quia prius sensibus obiicitur, & habita hac cognitione confusa accidentiū, deuenitur ad cognitionem distinctam substāriæ, quo modo pro nunc haberi potest. Ad secundum negatur antecedens, cum non sint relatiua respectu substantiæ, sed eo concesso, sufficit, quod concipiatur substantia conceptu confuso, non distincto. Ad tertium illa relatiua cognitio supponit absolutam, non distinctam, sed confusam. Ad quartum tātum habemus cognitionem quidditatiuam confusam de substantia, eiusq; prædicatis essentialibus: cognoscitur à posteriori à nobis per effectus, & accidentia, & ex diuersis effectibus, & proprietatibus, & accidentibus deuenimus ad formandum diuersos conceptus de his, & illis substantiis, imponimúsque eis diuersa nomina, & his conceptibus vtimur, vt quidditatiuis, etsi tales propriè non sint, quia non possumus alios magis proprios, vel essentialiores de eis habere; dicuntur autem quidditatiui, quia non sunt accidentales illis substantiis, quo sensu *Scot.* 1. *d.* 3. *q.* 2. *num.* 5. contra Henr. probat nos habere conceptum quidditatiuum de Deo, vt distinguitur scilicet ab attributali conceptu, cuiusmodi est conceptus summi boni, iusti, &c.

Quomodo cognitio accidentis, est prior, & posterior cognitione substantiæ.

Ex accidentibus quomodo cognoscimus substantiam?

Scotus.

V. CONCLVSIO.

Probabiliter non sunt necessariæ species intelligibiles.

PRæterea ostendo quod non requiritur species, &c. Tuetur problematicè non esse necessarias species intelligibiles, & probat quatuor rationibus, sed in fine, tenet resolutiuè sententiam ponentem species, esse veriorem, quam absolutè tenet, & fusè probat. 4. *d.* 3. *q.* 6. sed species in vniuersum negant, *Dur. Bacon. Goffred. Henricus, citati ad q.* 24. *annot.* 1. idem asserunt *Piccolomineus l. de humana mente cap.* 7. *Zabarella l. de speciebus intellig. cap.* 5. *Bucca*

ANNOT IV. 16.

Dur. Bacon. Goffred. Henric. Piccolomin.

Buccaser.

Buccufirreus 3. de anima lect. 22. quos citat Philip. Faber theorem. 79. vbi minus verè dicit ferè omnes recentiores hanc sententiam tueri, cum oppositum ferè omnes recentiores teneant, vt videre est in *Conimbr. 3. de anima cap. 5. q. 3. de an. t. t. Tolet. 3. de an. q. 21. Hurtado de anima disput. 12. sect. 1. & expositoribus D. Thom. 1. p. q. 84. art. 1. & 2.*

Conimbr. Suar. Tolet. Hurtado.

17. *Species intelligibilis, quid, & quare sic dicta?*

Pro intelligentia huius sententiæ aduertendum, quod species intelligibilis est imago repræsentans rem intelligibilem: dicitur intelligibilis, quia ab intellectu fit, phātasia aliquo modo concurrente, vt supra dictum est: dicitur impressa, quia ante intellectionem, in intellectum possibilem imprimitur, manétque in eo, actu transacto. Hæc ergo sententia negat talem speciem esse necessariam, sed sufficere vult ipsum phantasma, quia hoc sufficienter repræsentat intellectui obiectum intelligibile, ita vt possit immediatè elicere intellectionem sine vlla specie media, sed ipsum phantasma vocat speciem, quia illuminatum ab intellectu agente, repræsentat obiectum intelligibile: vocat etiam expressam, quia non imprimitur, nec remanet in intellectu, sed tantum exprimit, & repræsentat: alij vocant ipsam intellectionem, speciem intelligibilem, & impressam, quia verè imprimitur. Non negat ista sententia species angelo, neque animæ separatæ, quia in his phantasma non est quo intelligibilia repræsentari possint, & ideo aliquid aliud in eis ponendum est.

18. Fundamentum est, præter rationes quas hic adducit Scotus aliásque multas à citatis Doctoribus allatas, quod entia non sunt multiplicāda sine necessitate vt tenet *Phil. 1. phys. & 3. de anima & 3. phys.* quibus locis dicit quod natura nihil facit frustra, atque paucitatem esse semper ponendam si sufficiat. Quòd verò hic nō sint necessariæ species, patet soluendo rationes quæ pro earum necessitate adducuntur. Sed hoc opus, hic labor est, neque vllum reperio qui id præstiterit; quia tamen Scotus ponit hanc problematicè, etsi veriorem putet esse communem, satagam aliqualiter soluere præcipua argumenta communis sententiæ, quæ sunt vrgentissima, vt videre est in Scoto hic & fusius 1. d. 3. q. 6.

Text. 50. Text. 60. Text. 48.

Paucitas sē per ponenda si sufficit. Scotus.

Soluuntur argumenta, quibus Scotus supra post primam resolutionem, probat dari species intelligibiles.

19. AD primum, Respondetur quod natura quæ est vniuersalis repræsentatur per phātasma, quia illa natura de se, nec est vniuersalis, nec singularis; sed indifferens; vt habet *Scot. 2. d. 3. q. 1.* hoc sensu vniuersale sumitur pro prima intentione, seu quidditate cui attribuitur secunda intentio speciei, generis, &c. estque obiectum directum intellectus, & non est in intellectu subiectiuè, sed obiectiuè tantum: quando

Natura non est de se vniuersalis nec singularis.

Scotus.

 do

do autem intellectus considerat talem quidditatem esse dicibilem de pluribus, & tribuit ei secundam intentionem generis, vel speciei, &c. tunc vniuersale hoc modo sumptum, est in ipso intellectu etiam subiectiuè, tanquam quid factum per eius operationem; quæ solutio habetur ex Scoto ad primum contra hanc sententiam negantem species.

Vtrum intellectus agēs elicit intellectionem?

Ad secundum, Respondetur intellectum agentem elicere ipsam intellectionem in possibili, de quo latè Scot. *quodl.* 15. vbi problematicus est, an agēs, vel possibilis intellectionem eliciat; elicit etiam agens speciem intelligibilem, in angelo, & anima separata, in quibus non sunt phantasmata; sed in anima coniūcta id non est necesse cum phantasmata sufficienter excitent, & determinēt eum ad intellectionem immediatè.

20.

Ad tertium, patet ex solutione ad primum, quia phantasma repræsentat quidditatem absolutam primæ intentionis, ratio autem maioris, vel minoris vniuersalitatis est secunda, intentio quæ sequitur ad illam intellectionem absolutā quidditatis, & hæc est in intellectu subiectiuè, tanquam eius effectus, ad quam nō opus est specie intelligibili præcedente, sed sufficit solum phātasma ad vniuersaliora, sicut & ad infimam speciem repræsentandam, quoad quidditatem absolutam, quia sicut natura non est de se vniuersalis, ita nec est de se magis, vel minus vniuersalis.

Angeli species abstrahunt.

Ad quartum iam dixi animam separatam, & angelum posse habere operationes, quia possunt abstrahere species, quę ipsis sunt necessariæ, cum careant phātasmatibus; quod verò angeli species abstrahāt probat bene *Scotus* 2.*d*.3.*q*. 11. & idem ostendit *de anima*. 4. *d*. 45.*q*.6.

Scotus.

21.

Ad quintum quod est apud Doctorem ad oppositum. Respōdetur ex ipso hic paulo ante finem, non requiri aliquid impressum in potentiam, vt de essentiali fiat accidentalis, si est potentia actiua; sed id locū tantum habet in potentia passiua; intellectus autem est potentia actiua ex *q*.12. & sufficit phantasma vt exeat in actum.

Ad sextum ex phil. quod anima est locus specierum, 3. *de anima*, & omnia intelligibilia ibidem. Respondetur ex eodem ibidem, esse omnia intelligibilia per actus intelligendi, & esse locum specierū, non subiectiuè, quia sic locatum non est in loco, sed expressiuè, & sic phantasmata exprimunt intelligibilia, & dicuntur species vt dictum est. Præterea locus hic videtur ad oppositum, quia ibi dicit Philosophus animā esse locum specierum, non totam, sed intellectiuam, quia constat species esse in sensu; ergo intendit species esse in intellectu, vt in loco, non autem vt in subiecto, quia è contra sunt in sensu, scilicet vt in subiecto, non vt in loco, quia eas non seruat; si ergo in intellectu non sunt vt in subiecto, erunt tantum phantasmata.

Text. 6.
Text. 37.
Text. 2 & 29.

Præ

Præterea dicit ibi quod *speculamur quod quid est, in phantasmatibus*, & non dicit in speciebus.

Scotus. *An detur memoria, si negentur species?*

Septimum argumentum, & satis difficile habet *Scot. 1. d. 3. q. 6. num.* 14. quod sequeretur non dari memoriam, nec nos recordari posse præteritorum, quia sine speciebus id nequit fieri; consequens est falsum, vt probat fusè *Scot. 4. d. 45. q. 3.* *Scotus.* & quia anima separata recordatur præteritorum. Præterea est contra Aug. ibi à Scoto citatum. Respondetur dici potest, sicut intelligimus pro hoc statu, per sola phantasmata dum intelligimus; ita & dum recordamur; quod experientia constat, & tenet *Scot. 4. d. 45. q. 3.* *Scotus.* & licèt hoc difficilè sit explicatu, tamen eadem difficultas, videtur esse in ipso actu sciendi, ad quem si sufficit phantasma sine specie, videtur sufficere ad actũ memoriæ. Loquendo de anima separata, dici potest quod accipit species recordatiuas præteritorum à Deo, quod facilè videtur in opinione *D. Thom. 1. p. q. 89. art. 1. & q. 55. art. 2.* *D. Thom.* negantis animam separatam, vel angelum posse acquirere vllam speciem, sed accipere eas à Deo; & licèt oppositum vtriusque doceat Scotus 2. *d. 3. q. 10. 11. & 4. d. 45. q. 2.* *Scotus.* pro hac opinione problematicè tenẽda admitteret probabilitatem illius sententiæ.

22\. Dices, ergo naturaliter angelus, & anima separata, nullius præteriti recordantur. Respondetur in illa sententia neque quidquam abstractiuè cognoscunt sine speciebus infusis, tamen has eis naturaliter infundi dicitur, & idem dicendum de speciebus recordatiuis, casu quo aliæ non manerent. Secundò, dici posset quod in anima, & angelo ex actibus intelligendi manet habitus, qui postea inclinaret intellectum circa idem obiectum instar speciei impressæ, & sic sufficeret ad actum memoriæ. Ita *Scot. hic ad 2.*

An anima vel angelus recordentur præteritorũ?

Contra hanc sententiã, quod, sicut non potest probari, ita nec facilè improbari: iuxta hæc explicari potest. August. quem *Aug.* etiam hæc sententia pro se adducit 15. *Trin.* 10. & 24. vbi dicit verbum gigni non ex specie, sed ex habitu &c. 2. & 18. ait verbum gigni ex scientia quæ manet in anima.

Octauum argumentum (sed non est Scoti) dantur species sensibiles, sine quibus sensus nequit cognoscere sensibilia, ergo idem de intelligibilibus speciebus *R. Buccaferreus l. 3. de anima, Picolomineus 3. de humana mente cap. 8. Zabarel. l. de spec. intellig. cap. 5.* negant dari species sensibiles, quam sententiam tenere videtur *Caiet. 2. de an. cap. 5. Niphus l. de sensu contra Iandunum, Ioan. de Ripa apud Capr. 3. d. 14 q. 1. & Gabr. ibi q. 1.* & alij, qui sustinent actum cognoscendi non distingui à specie pro qua faciũt multa loca Philosophi 2. *de anima tex.* 118. *sentire est quoddam pati & text.* 138. 139. 140. ait eandem esse actionem sensibilis, & sensus, & *l. de sensu & sensat.* damnat Democritum dicentem visionem

Buccafer. Picolomin. Zabarella. Niphus. Caiet. Iandun. Io. de Ripa. Gabr. *Qui negant species sensibiles? qui volunt actũ cognoscendi esse ipsam speciẽ?*

nem fieri per species visibiles. Eandem tenet *Galen. 7. de decret. & Hipocr.* 16. *Dur.* 2. d. 3. q. 6. *Occam* 2. q. 17. 18. *vbi Gabr. quodl.* 1. *Greg.* 1. d. 3. q. 1. & 2. d. 7. q. 3. qui putant satis esse si obiecta intra debitam sint distantiam, vt sensus ferantur in ea. Quam etiam sententiam, partim tenent asserentes visionem fieri emissis ab oculo radiis, non per aliquid in eo receptum. *Plato in Timeo, Seneca l.* 1. *nat. quæst. Lactant. l. de opific. Dei cap.* 8. & alij, quos citant Conimbr. 2. *de an. cap.* 7. q. 4.

Galenus. Hipocrat. Occam. Gabr. Gregor.

Plato. Seneca. Lactant.

VI. CONCLVSIO. incidens.

Dantur species sensibiles: visio non fit per extramissionem.

2.5

VErius tamen est dari species sensibiles. Ita *Arist. de sens. & sensib. cap.* 2. & 2. *de anima text.* 121. 124. vbi dicit sensuum accipere formas (id est, species) absque materia; de quo supra q. 5. & alias passim, idem habent *Anselm. in monol. cap.* 26. *Damasc. l.* 2. *cap.* 20. *Aug.* 10. *confess.* 10. & 25. *Alens.* 2. *p. à q.* 22. *D. Thom.* 1. *p. q.* 53. *art.* 1. *Bon.* 2. *d.* 3. *art.* 4. *q.* 1. *Ric. q.* 3. *Scot.* 1. *d.* 3. *q.* 7. *num.* 16. & 18. & *q.* 6. *num.* 18. & 2. *d.* 13. & constat ex reflexione speciei visibilis in speculo. Vide *Conimbr.* 2. *de anima cap.* 6. *q.* 2. & *Fabr. theorem.* 79. *cap.* 3. Quod verò visio non fiat per extramissionem, patet, quia non substantiam extramitteret oculus, quod clarum est, neque accidens; quia si aliquod, maximè lumen, ex quo sequeretur quod in tenebris videret, imò quod nullo modo de die videret, quia lumen illud Solis lumine offuscaretur, vt suprà dictum est hac quæstione de lucentibus noctu.

Aug. Alensis. D. Bonau. D. Thom. Ricard. Scotus. Conimbr. Scotus.

Præterea visio fieret extra oculum, & sic non esset actio immanens. Quod ergo dicit *Phil.* 3. *metheor. cap.* 4. *de Antipheronte*, cuius idolum sibi antè oculos apparebat, quia aërem propellere non poterat, ob imbecillitatem; non obstat, quia D. Tho. ibi ait ipsum reddere causam ex sententia communi. Secundò fortè fuit tam imbecillis visus, quod in aëre, vt in speculo se videbat, & maximè, si humor aliquis crassus ei defluebat ex oculis, quo aër crassabatur. Vide *Conimbr. supra q.* 5. & *Suar.* 3. *de anima. c.* 17.

De aspectu Antipherontis, qui aere vt speculo, vtebatur.

Conimbr. Suarez.

Ad loca Aristotelis in contrarium, sentire est quoddam pati, quia non eliciendo, sed recipiendo sensationem, sentimus, & idem de intelligere. Vide *Scot.* 1. *d.* 3. *q.* 6. *ad* 4. & *q.* 7. *num.* 37. Ad secundum species est actus sensibilis effectiuè, & sensus receptiuè, & sic quoad absolutũ, est idem actus. Quomodo autem differat vt actio & passio, dixi *supra ad q.* 7. Ad tertium ideo reprehendit Democritum, quia dixit visionem esse receptionem speciei, in oculo.

24. *Sentire est quoddã pati. exponitur. Scotus.*

Sed admissis speciebus sensibilibus, negatur inde dantas esse necessario intelligibiles, quia sine his per phantasmata deter

Admissis speciebus sensibilibus, non ideo, intelligibiles admittenda.

determinari potest intellectus ad intelligendum, vt supra declaratum est, sed sine sensibilibus non est vnde determinetur sensus. Sunt & alia multa apud alios authores pro speciebus argumenta, quibus respondere nimis longum esset, & superfluum, quia allata Doctoris, quibus aliqualiter responsum est, sunt omnium vrgentissima.

Soluuntur argumenta adducta à Scoto §. Præterea ostendo quod non, &c. num. 14. contra sententiam communem ponentem species.

25. *Scotus.*

QVoniam sententiam communem tenentem dandas esse species intelligibiles, absolutè tenet *Doctor. 1. d. q. 6. & hic*, licèt sit problematicus, eandem tamen asserit esse veriorem, æquum est, vt soluamus argumenta adducta contra eam, loco citato, quæ Doctor insoluta reliquit.

Quæ necessitas ponendi speciem intelligibilem?

Ad primum non requiritur species, vt potentia reducatur ab essentiali ad accidentalem, sed vt determinetur ad intelligẽdum, & vt habeat obiectum actu præsens in esse repræsentatiuo prius natura, quam intelligat, & propter alias rationes allatas pro speciebus supra *à num. 1.* quibus non est ita sufficienter satisfactum, quin hæc pars maneat probabilior opposita. Quod si teneas per habitum scientiæ intellectum constitui in potentia accidentali, erit remota, & incompleta, quæ non differt à potentia essentiali propriè loquendo.

Ad secundum dictum est *supra num. 4. & seqq.* phantasma nihil agere in intellectu, sed per eius determinationem, excitatur intellectus vt speciem in se gignat. Dices, non determinat voluntatem producendo aliquid in ea, neque excitando eam ad aliquid in se producendum: ergo idem de intellectu. Negatur consequentia; intellectus mediat inter phantasmatis operationem, & voluntatem, & sic eam determinat ad suum actum, quia eiusdem ordinis spiritualis cum ea; phantasia autem determinat appetitum sensitiuum, quia eiusdem ordinis cum ipso, & hinc patet quare non requiritur species, vel quid simile in appetitu antecedenter ad suum actum, sicut requiritur in potentia cognoscitiua, quia hæc non determinatur ab alia potentia præcedẽte, appetitus sic. habetur expresse ex *Scot. 2. d. 25. num. 20.* vbi hac ratione docet obiectum ad volitionem non concurrere, bene tamen ad intellectionem, scilicet mediante sua specie in abstractiua, vel per se in intuitiua.

Quare in potentia cognoscitiua requiritur aliquid determinans ad actum, non autem in appetitiua? Scotus.

26. Ad tertium patet ex iam dictis, phantasma pro hoc statu præit intellectum, eumque determinat ad suos actus; sed etsi appetitus sensitiuus præeat voluntatem, non determinat eam, sed determinatur à potẽtia cognoscente ostensiuè, ipsa se determinante formaliter & liberè; ausi quæras quare potentia,

 appeti

appetitiua dependet à cognoscitiua. Respondetur, quia de se est cæca; sed vltimata respósio, quia hæc est hæc, & illa est illa.

Corporale agit partialiter in spiritũ.

Ad quartum corporale agere potest in spirituale vt causa partialis, minus principalis, quomodo corpus concurrit cũ intellectu angeli ad efficiendam speciem intelligibilem in intellectu ipsius angeli. per hæc patet ad locum Aug. Ad locum Arist. *speculamur in phantasmatibus quod quid est*; quia mediãtibus illis abstrahimus species, quibus intelligimus quidditates, & quia phantasiamur singulare, cum intelligimus vniuersale eius. Vide Scot. ad hæc loca respondentem 1. *d.* 3. *q.* 6. *n.* 19. 20.

Scotus.

QVÆST. XVIII.

Vtrùm intellectus noster possit intelligere sine phantasmate.

1. D.Th. 1. p. q. 8, a. 7.

QVIDAM dicunt quod non, propter istam rationem; quia obiectum intellectus viatoris, qui est corpori cõiunctus, est quidditas rei materialis, sicut obiectum substantiæ separatæ, est quidditas separata; sed de natura quidditatis materialis, est quod sit in aliquo singulari, sicut de natura lapidis est, quod sit in hoc lapide; vnde nequit perfectè eius natura intelligi, vel cognosci nisi cognoscatur in singulari, cognitio autẽ singularis pertinet ad sensum exteriorem & phantasiam; igitur ad hoc vt perfectè eius natura intelligatur, oportet quod intelligatur in phantasmate repræsentante eius singulare.

Aliæ rationes sumuntur ab experimento, quia experimur intellectum impediri in sua operatione læso organo phantasiæ, vt in freneticis. Ex hoc potest formari ratio: potentia non organica non impeditur in actu suo, propter læsionem potentiæ organicæ, nisi ad actum suum indigeret actu illius potentiæ organicæ; sed intellectus est potentia non organica, tamen impeditur actu suo, læso organo phantasiæ, igitur ad actum intelligendi requiritur actus phantasiæ.

2.

Præterea alio experimento: quando aliqua intelligere volumus, formamus nobis idola in phantasia per aliqua exteriora, & tunc facilius intelligimus, sicut patet in docente discipulum proponente exempla sensibilia; sed sciendum quod licet duæ vltimæ rationes valeant, prima tamen aliquibus non videtur valere, quia supponit quod quidditas sensibilis tantum sit obiectum intellectus coniuncti, & quod de natura eius sit esse in singulari, quæ videtur eis falsa, vt postea apparebit.

De hoc quæstio. seq. tradetur, & reiicietur ratio hæc. D. Thom. 1. p. q. 84. a. 9.

RESOLVTIO.

Sententia Auicennæ in prima intellectione tantum recursum requiri ad phãtasmata reiicitur; Refutatur etiam

aliorum sententia quod ille recursus requiratur, vt intendatur species impressa.

3. *Opinio Auicenna in cōpendio de anima. q. præced. n. 14.*

AVicenna autem ponit quod in prima intellectione respectu cuiuslibet necessarium est phantasma, vt ab ipso quodammodo species imprimatur; vt dictum est supra; sed quando est impressa, & homo vult postea illud intelligere, non est necessarium phantasma, sed magis est intellectui in onus. Exemplum ponitur de iumento quod est homini necessarium in itinere, sed in termino sibi in onus. Hoc etiam probatur sic: habitis omnibus necessariis ad operationem, statim sequitur operatio, sed actus intelligendi solum dependet essentialiter loquendo ab intellectu & obiecto, nisi addatur accidentaliter ad intellectum ex parte voluntatis imperantis, sed elicitiuè tantū dependet à prædictis; per speciem autem intelligibilem obiectum fit præsens intellectui, igitur non est necessarium recurrere ad phantasmata propter actum intelligendi. Propter istam rationem dicunt aliqui quod nō est necessaria species impressa intellectui ad actum intelligendi, quia ad solam conuersionem intellectus super phantasmata, elicit intellectus actum suum, sed quia transeūte actu, non manet species, ideo est semper necesse recurrere ad phantasmata in quolibet actu intelligendi, & sic dicunt Philosophum intellexisse 1. & 2. *de anima*, quod nihil intelligimus sine phantasmate; sed quia aliis videtur quod species impressa intellectui requiritur ad intelligendum, & quod manet cessante actu, ideo dicunt quod fit recursus ad phantasmata, non vt iterum species sibi abstrahatur, quia iam habet, sed vt habita intendatur: dicunt enim aliqui, quod species in intellectu habet debitè esse, & transeunte actu paulatim remittitur, sicut calida aqua amoto igne tepescit; quia igitur tunc species habet esse incompletum, ideo dicunt quod necesse est intellectum recurrere ad phantasmata si debeat intelligere, vt species præhabita intendatur.

Quare fit recursus ad phantasmata dum intelligimus?

Opinio, ideo recurri ad phantasmata, vt species intendatur.

4. *Si species intenderetur per actum phantasia, intellectus nullum obiectum intelligere posset intellectione Christi adæquata.*

Sed etsi ista via videatur rationalis superficialiter, tamen consideranti subtiliter includit inconuenientia. Primum est quod intellectus possit iterare istum recursum in infinitum sicut potest multiplicare actum intelligendi in infinitū, quantum est de se; sequitur quod species illa posset intendi in infinitum, & ex hoc sequitur aliud inconueniens, quod tūc, cum per speciem magis intensam, magis intelligimus; & melius, si species semper potest intendi, semper poterit eadem res à nobis melius intelligi, & sic nullam rem quamcumque modicam & vilem intellectus noster posset intelligere quantum intelligibilis esset, quod videtur inconueniēs, cum sensus qui est potentia inferior, possit sentire aliquod sensibile in quantum sensibile est.

RESOLVTIO.

Verior sententia, (quam tamen hic non firmiter asserit Doctor) recursum ad phantasmata in omni huius status intellectione requiri, & hoc ex pœna peccati. de quo 1. d. 3. q. 3. num. 24. & 2. d. q. 8. ad 1. & 1. d. 3. q. 6. num. 19. & 4. d. 45. q. 1. ad 3. pro opin. & 2. d. 11. q. 1.

b IDeo omissis aliis necessitatibus dicunt alij quod non est contra rationem actus intelligēdi intellectus nostri absolutè intelligere sine phantasmate, quia tunc recursus ad phantasmata esset necessarius animæ separatæ vt dictum est, nec contra rationem eius vt est corpori vnitus absolutè; quia hoc etiam esset necessarium sibi vnire corpori glorioso post resurrectionem, quod falsum est; nec contra rationem eius vt viator est, vel coniunctus corpori in via, quia hoc etiam esset necessarium homini in statu innocentiæ, qui tunc fuit viator; hoc autem est falsum cum anima eius, quantum ad actum eius proprium in nullo fuisset corpori subiecta, sed super ipsum, & sensus suos, tam quoad apprehensionem, quam quoad appetitum, habuisset plenum dominium: ita quod potuisset intellexisse sine phātasmate vel cum phantasmate, sicut sibi placuisset: sed dicunt quod necessitas recurrendi ad phātásmata est nobis inflicta propter peccatum, vnde sequitur ad ignominiam nobis inflictam, & hoc iustè, quia ex quo anima se deordinauit dimittendo diuinum dominium, & se ab eius subtrahendo subiectione, rationale fuit in pœnam hanc incidere, & amittere dominiū proprium, quod habebat super corpus suum, & super sensum, & hæc est sententia beati Augustini, in pluribus locis, & Hug. super angelicam Ierarchiam, Eustratij librum Ethic. & Lincon. super librum posteriorum, super illud verbum: *Deficiente nobis vno sensu, necesse est nobis deficere scientiam, secundū illum sensum.* Aristoteles autem quia nihil sciuit de peccato illo, & inuenit naturam taliter dispositam: procedens ex sensu tantum, credidit hoc nobis esse naturale sicut intelligitur, & ideo hoc posuit absolutè, quia necesse est ad phantasmata recurrere volentem intelligere.

Homo in statu innocētiæ an indigeat phantasmate ad intelligendū?

Recursus ad phātasmata ex peccato est.

Homo subtrahendo se dominio diuino, amisit proprium.

ANNOTATIONES
in quæstionem decimamoctauam.

a A*uicenna autem ponit quod in prima intellectione, &c.* Hæc quæstio supponit dari species impressas, quod verius esse ostensum est, quæst. præced. vbi etiam probatū est intellectum dependere à sensibus in earum acquisitione, siue concurrant ad eas immediatè, siue non, de quo ibi dictum est.

ANNOT. I.

Prima opinio negat habitis speciebus, requiri recursum ad phantasmata, ita Auicen. in suo compen

Auicenna.

compendio de anima. Idem habent alij apud *Vicecomercatum disput. de immortalitate animæ.* teuet *Albert.* maximè in *spiritualibus* 3. *de anima tra. 2. cap. 29. Philoponus text. 30. & l. 3. cap. 4. Thienensis text. 39. Themist. & Simplic. 3. de anima & Simplic. de anima immortalitate. Auerroes text. 33. 36.* tres vltimi admittunt in communibus operationibus intellectus, recursum illum requiri; sed non in abstracta cognitione Dei, & Angelorum. Alij tenent quoad species elicitas ex phantasmatibus, intellectum dependere à phantasmate non quoad alias à se formatas, & idem de infusis. *Venetus text. 33.*

Vlbertus. Philopon. Thienen. Themist. Simplicius Auerr.

Alij, referente Scoto hic, tenent recursum ad phantasmata semper esse necessarium, quia post actum intelligendi non manet species, vel quia non est necessaria species. Sed esse necessariam satis probatum est quæst. præced. & quod maneat post actum ostensum est *supra q. 14.* & latè probat *Scot. 1. d. 3. q. 6. n. 23.*

Scotus.

I. CONCLVSIO.

In intellectione necessariam esse conuersionem ad phantasmata de lege ordinaria pro hoc statu.

VEra sententia animam pro hoc statu de lege communi in omni intellectione conuertere se ad phantasmata. ita *Arist. 3. de anima cap. 7 text. 30. & cap. 8. text. 39. D. Thom. 1. p. q. 84. art. 7. vbi Caiet. Scot. loco citatis in resolutione, & 1. d. 3. q. 6. num. 15. & 2. d. 3. q. 11. num. 9. & 4. d. 45. q. 3. ad 3. prin. & 3. d. 10. q. 3. ad vltimum, & 7. met. q. 15.* quibus locis docet intellectum pro hoc statu non cognoscere singulare sub ratione singularitatis, & rationem assignat, illa *q. 15.* quia nihil intelligit nunc intellectus nisi mediante sensu, & hic non cognoscit singulare qua tale, vt habet *Scot. 2. d. 3. q. 1.* Eandem tenet *August. expressè 4. de Gen. ad lit. cap. 7.* dum ait; *quando numerum cognoscimus, aliud sensum, aliud rationem attingit.* Probatur ex duplici experimento à Doctore adducto, primum est quia læsa phantasia impeditur intellectus operatio: secūdum, quia dum cupimus aliquid intelligere, formamus nobis eius idolum, & tunc faciliùs intelligimus. Prima ratio hic adducta à Doctore quæ est D. Thom. reijcitur q. seq. Ex quibus soluitur ratio pro Auicen. Constat enim ex his præter speciem, & intellectum, requiri concomitantiam actus phantasiæ, nihil enim aliud est conuerti ad phantasmata, vt docet *Scot. 1. d. 3 q. 6. num. 19.* quam quod intelligens vniuersale, imaginetur singulare.

Text. 30. Text. 39. Arist. D. Thom. Scotus. Caiet.

Scotus. Singulare nō cognoscit sēsus, secundū Aug. Dum intelligimus simul phantasiamur. Scotus.

Soluuntur obiectiones aliæ contra dictam sententiam.

3. ARguitur primò, magis dependet phantasia à sensibus externis, quam intellectus ab illis; sed potest phantasiari, non operantibus externis ergo. Antecedens patet, quia intelle

intellectus est immaterialis, & abstractior à corpore quam illa facultas corporea. Respondetur, experientia constat intellectum dependere à cooperatione phantasiæ, & oppositum constat de cooperatione sensuum externorum ad phantasiam, quia phantasiamur omnibus sensibus feriantibus. Secundò, respondet D. Thom. ad secundum, phantasma repræsentare particulare, & ideo non eget determinatione sensus. Contra primò, quia phantasma non repræsentat nisi materiam indifferentem, & non qua singularis est, alioquin posset distinguere inter duo singularia seclusis omnibus ei extrinsecis, quod constat esse falsum. De quo *Scot. 2. d. 3. q. 1.* Secundò, intellectus intelligere potest particulare, vt videbitur *q. 22.* & tamen tunc aget actu phantasiæ.

An phātasia dependeat à sensibus externis?

Phātasia non cognoscit singulare, qua tale.

Scotus.

4. Secundò arguitur. Intellectus etiam pro nunc intelligit angelos & alia spiritualia, quæ in phantasiam non cadunt, ergo non petit saltem quoad hęc, conuerti ad phantasmata.

Respondetur, sufficere quod phantasia apprehendat aliquid simile singulari illius materialis, quod intelligitur, vel ad placitum ei appropriatum, vnde cum intelligimus angelos, phātasiamur infātulos alatos, quia sic placuit eos depingere, & cum concipimus patrem æternum phātasiamur virum grandæuum.

Cū intelligimus spiritualia phantasiamur, aliqua corporalia illis correspondētia.

Tertiò arguitur Rapti in extasim intelligunt sine vllo sensuum ministerio externorum, vel internorum, idque experientia constat, quia quidam nec ignem applicatum sentiunt; ergo saltem hi non dependent à phātasmate. Respondetur extasim perfectā in qua omnes sensus interni, & externi cessant, virtute tantum diuina contingere, quod confirmat exemplum quod Aug. 14. *ciuit.* 24. de Restituto presbytero, qui rapiebatur quando volebat, & postea referebat se inclamantium voces, quasi à longinquo audiisse; & idem censendum est de Platone, Trismegistro, & Socrate, qui leguntur extasim passi, quod scilicet eorum extases erant naturales, non sine omni sensuum functione. Ratio est, quia dependentiam intellectus à functione sensuum soluere, non est naturæ opus, sed supra naturam. Vnde *Nazian. orat. 2. de Theologia* ait impossibile esse *mentem quantumuis se cum fæce corporea ad sublimium contemplationem erigat, sensuum commercia destituere.* Et *D. Bern. serm. 32. in cant. Corporum similitudinibus speculando non inuolui, angelicæ puritatis est.* & addit esse, *munus diuinum.*

Extasis perfecta supra naturam est.

Restitutus Plato & alij, quando volebant rapiebantur.

Nazianz.

Bernar.

5. Putant nonnulli in perfecta extasi, non solum sensuū functiones, sed etiam virium naturalium, vt vegetatiuæ, & nutritiuæ, omnino cessare: & suadent, quia quidam extatici diu sine cibo, & potu iacent, nec cordis motus, vel vitalis calor in eis sentitur; habet se enim extasis opposito modo ad somnum: in somno ligantur sensus externi, & interni atque intelle

Extasis opposito modo ad somnum se habet.

Quare dormiendo melius fit digestio?

tellectus, vel nõ operantur, vel valde imperfectè, vt si sunt insomnia, & tunc vires naturales melius operantur. vt patet in digestione, & nutritione, quia anima non distrahitur ab aliis facultatibus, sed incuruatur ad inferiora; at in extasi; ita rapitur ad superiora, vt inferioribus vacare non possit; sed D. Thom. 2,2.q. 175. art. 5. negat in extasi, vegetatiuam ociari. Media via videtur incedẽdum. Iraque verisimilius est has vires non omnino ociari, sed si extasis perfecta est, valde tenuiter operantur, quod sufficit ad illam experientiam quod diu iacent quidam extatici sine cibo, &c. Quod verò valde tenuiter operentur ex eo constat, quia cum quis immediatè post cibum nimis attentè studet, vel speculatur, impeditur digestio, ergo multo magis id fit per contemplationem raptus.

Vtrũ in extasi vegetatiua & nutritiua ociãtur?

II. CONCLVSIO.

Licèt pro hoc statu requiratur conuersio ad phantasmata, non tamen in statu gloriæ, neque fortè in statu innocentiæ.

6. ANNOT. II.

b Deo omissis alijs necessitatibus, &c. Resoluit primo de lege ordinaria requiri conuersionem ad phantasmata, quod probatum est annot. præced. Secundò, docet id non esse necessarium in corpore glorioso. Ita cõmunis. vnde anima Christi in hac vita nõ indiguit hoc recursu, de quo *D. Thom. 3. p. q. 11. art. 4.*

Anima Christi non recurrit ad phantasmata.

Sed petes quomodo beati conuertentur ad phantasmata vel functiones sensuum, si oppositum euenit extaticis, qui multo minus in Deum sunt absorpti, nempe nondum à torrente voluptatis eius inebriati. Respondetur; ex abundantiâ gloriæ fiet redundantia in sensus & inferiora. de quo *D. Tho. 22. q. 175. art. 4.* Vide *Aug. 12. de gen. ad lit. a. cap. 2. vsque ad 36. l. 4. de anima cap. 8. 9. & ep. 112.*

Quomodo beati cõuertuntur ad phãtasmata.

D. Thom. Aug.

7. Tertiò docet quod in statu innocentiæ non fieret conuersio ad phantasmata, quia anima quoad actum suum non fuisset subiecta corpori, sed super ipsum, & sensus eius, habẽs dominium, quod per peccatum perdidit, & sic quodammodo subditur corpori pro hoc statu, quoad suos actus. Secundò non est naturale animæ dependere à potentiis corporis coniuncti, alioquin anima gloriosa sic dependeret, quia gratia non destruit, sed perficit naturam, ergo in statu innocentiæ non esset illa dependentia, quia nihil ibi ponendum nisi naturale, vel perficiens naturam, & certum est illam dependentiã potius vilificare animam.

Conuersio ad phãtasmata an fuisset in statu innocentiæ?

Tertiò probat *Scot. 1. d. 3. q. 3. num. 24. ex Aug. 15. Trin. cap. vlt. quæ causa cur ipsam lucẽ acie fixa videre non possis, nisi vtique infirmitas? & quis eam tibi fecit nisi iniquitas?* at non potest videri acie fixa veritas, nisi cum independentiâ à phantasmatibus, & ideo extatici ad ea non conuertuntur. Idem habet Eustras, Hugo, Lincon. quos hic Doctor

Peccatum an causa conuersionis ad phãtasmata?

Scotus. Aug.

Eustras. Hugo. Lincon. Comment.

Doctor citat. & Comment. 6. *Ethic.* quem citat *Scot. 2. d. 3. q. 8. ad 2.*

Sed Scotus dubius manet an ista conuersio ad phantasmata sit ex peccato, vel ex natura, & subordinatione potentiarum vt constat ex ipso, loc. iam cit. & *4. d. 45. q. 1. ad 3.* pro opin. sicut enim appetitus dependet à potentia cognoscitiua, sic dici potest quod intellectus huius status, dependet à phantasia cooperante, etsi non sit dependentia tanta hic, quanta ibi; quia ibi essentialis esse videtur, hic non, alioquin in statu gloriæ maneret hæc dependentia. *Suar. 4. de anima, cap. 7.* dicit hic peti principium; ideo aliam assignat rationem quod intellectus pro hoc statu non recipit species, nisi dum phantasia actu operatur, & ideo nō potest intelligere sine conuersione ad phantasiam. Sed non petitur hic principium, quia ideo actus secundus intellectus pro nunc, dependet ab actu secundo phātasiæ, quia pro nunc talis est ordo harum potentiarum quod vna subordinetur alteri, qua ratione volitio supponit cognitionem; nec ratio Suarez valet, quia fortè non requiritur species intelligibilis vt ostensum est. *q. præced. num.* 14. & ibi in annot. & tamen eo casu esset dependentia intellectus à phantasmate. Præterea peto à Suare quare intellectus non potest pro hoc statu recipere speciem nisi operante phantasmate: nec poterit aliter respondere nisi quod talis est ordo harum potentiarum quod vna subordinatur alteri, & sic petit principium si illa ratio Scoti petit illud.

Reiicitur Suarez.

Tertium quod hic ait Scot. patet ex iam dictis, scilicet an ista conuersio sit ex peccato, vt pœna eius, vel non, si enim in statu innocentiæ fuisset, non est ex peccato, & quid tenendum iam dixi, sed nihil, vt certum occurrit dicendum.

DVBIVM.

Vtrum B. Virgo ad intelligendum indiguit conuersione ad phantasmata.

9. Videtur quod non, quia caruit originali, quod secundum Scot. vt videtur, est causa huius conuersionis. Pro alia parte est, quia habuit famem, sitim, & alia multa, vt tristitiam, timorem, dolorem, quæ in statu innocentiæ non fuissent.

Verius videtur etsi nihil sit certum, hanc conuersionem in virgine non fuisse necessariam. Primò ratione iam allata. Secundò, quia probabile est habuisse iustitiam originalem. Ita *Carthus. l. de præcon. & dignitat. Mariæ. Canis. l. 1. de Deipara, cap. 9.* citans Cardinalem Cusanum. Insinuat *Dur. 3. d. 3. q. 3. &* *Caiet. 1. 2. q. 109. art. 2.* dicens in ea fuisse donum integritatis naturæ, quod sola ratione à iustitia originali distinguit. De quo *Cardub. l. 3. quæstionar. q. 46.*

Conuersio ad phātasmata, non videtur necessaria in B. Virgine.

Qui dicunt B. Virginem habuisse iustitiam originalem.

Tertiò, quidquid sit de hoc (est enim incertum) habuit B. Virgo potissimos effectus iustitiæ

tiæ originalis, ergo inter alios cenſendum eſt hunc habuiſſe, quandoquidem de oppoſito non conſtet. Antecedens probatur, quia iuſtitia originalis eſt donũ, vel collectio donorum, quibus anima rectè ſubiicitur Deo, & corpus animæ, ac potentiæ inferiores ſuperioribus. De quo vide *Scot. 2. d. 29. à n. 7.* Sed in Virgine, anima ſemper obediuit Deo, & nunquam ab eo ſe auertit, idque eſt de fide ex *Trid. ſeſſ. 6. can. 23.* partes etiam inferiores ſemper erant conformes rectæ rationi, neque vllum vnquam inordinatum motum contra eam elicuerunt; iſti autem ſunt præcipui effectus iuſtitiæ originalis, ergo. Præterea corpus eius nunquam in proprium morbum incidit ex Sophron. epiſtola Synodica quæ habetur *in 6. Syn. act. 11.* & docet *Suar. to. 2. in 3. p. d. 5. l. 2. Caiet. opuſc. de ſpaſmo orig. Galat. l. 7. cap. 10.* Pro quo facit reuelatio facta B. Brigittæ quod Chriſtus fuit ſimillimus virgini non ſolum moribus, ſed corporis perfectione. Ita *l. 1. cap. 50. 51. reuel. B. Brigittæ.* Item ſine dolore peperit, ſine dolore obiit, iuxta communiorem opinionem, ſicut Moyſes iuſſu Domini *num. 27. 12. Deuteron. 32. 12. quæſt. 19.* Cum igitur potiſſimos effectus iuſtitiæ originalis habuerit B. Virgo iuxta ſententiam tenentem quod in ſtatu innocentiæ non eſſet conuerſio ad phantaſmata: hoc tribuendum eſt Virgini, cum ſit perfectius, neque conſtet de oppoſito.

B. Virgo nullo morbo laborauit.

QVÆSTIO XIX.

Vtrùm quidditas ſenſibilis tantum ſit obiectum intellectus?

1\. VIDETVR quod ſic, quia potentia paſſiua tantum ſe extendit ad illa recipienda, ad quæ potentia actiua correſpondens, ſe extendit facienda; ſed intellectus agens tantum illa quæ in phantaſmatibus repræſentantur poteſt facere actu intelligibilia, ergo intellectus poſſibilis eſt in potentia ad illa tantum intelligenda.

Præterea ſi quidditas ſenſibilis non eſſet eius obiectum adæquatum, tunc poſſet intelligere ſubſtãtias ſeparatas, conſequens eſt falſum, igitur, &c. Falſitas conſequentis patet per Philoſophum *12. met.* & per rationem ſpecialiter de Deo, quia ſi poſſemus Deum per eſſentiam intelligere cum eſſet idem obiectum, & ſub eadem ratione, & eadem potentia abſolutè in intellectione noſtra, & beatorum actus per conſequens eſſent eiuſdem rationis, & per conſequens viatores eſſent beati.

Contra habitus metaphyſicæ informans intellectum noſtrum excedit quidditates ſenſibiles quoad obiectum, quia ens in quãtum ens eſt eius obiectum, igitur intellectus noſter habet obiectum excedens quidditatem ſenſibilem. Item Philoſophus *12. met.* multa con-

X cludit

cludit de substantiis separatis, quod non faceret si eas non intelligeret, & 10. *Ethic.* ponit Arist. consistere in earum cognitione fœlicitatem. Fœlicitas autem potest nobis aduenire, ergo, &c.

Cap. 19.

RESOLVTIO

Sententia D. Thomæ quidditatem rei materialis esse obiectum intellectus nostri latè refutatur. De quo Doctor. 1. d. 3. q. 3. n. 2.

2. a AD hoc dicunt quidam secundum D. Thomam quod quidditas rei sensibilis est obiectum adæquatum intellectus nostri, quod sic probat. Obiectum proportionatur potentiæ cognitiuæ, modo ita est quod quædam pótentia cognitiua est organica, & ideo eius obiectum est materiale, & quia materia est principium indiuiduitatis secundum eos, ideo earum obiectum est signatum; alia autem potentia est omnino immaterialis & secundum esse, & secundum operationem sicut intellectus angeli, & ideo primum eius obiectū est quidditas omnino immaterialis. Alia est potentia cognoscitiua quæ secundum esse quidem, est in materia, sed secundum operationem non; sicut intellectus humanus, qui secundum esse corpus informat, non tamē vtitur organo in sua operatione, & ideo quidditas existens in materia secundum esse, est proprium eius obiectum, quam tamen non intelligit, vt in materia, sed vt abstracta secundum rationem ab ea.

5. Sed contra consequentiam qua dicitur quod sola quidditas materialis est obiectum nostri intellectus, arguitur sic: nulla potentia eadē manens habet actū circa aliquid quod non sit eius obiectum, vel sub eius obiecto contentum; sed intellectus beatus, & viatoris est eadem potentia, & tamen intellectus beatus intelligit essentiam diuinam, ergo Deus saltem cōtinetur sub obiecto viatoris, non autem sub quidditate materiali, igitur, &c.

Sed dices quod intellectus beatus intelligit diuinam essentiam in lumine gloriæ, quod non est in via, igitur, &c. Sed cōtra istud, quia obiectum primum alicuius habitus existentis in aliqua potentia non excedit potentiā illam, quia si excedit potentiam, habitus eius cognoscitiuus excederet etiā potentiam, & eam informare non posset, sed quidditas Dei, & substantiarum separatarum est obiectum luminis gloriæ informantis intellectum per te, igitur Deus non excedit potentiam intellectiuam nostram. Item omnis habitus existens in intellectu præsupponit eius obiectum, igitur lumen illud cum sit in intellectu nostro respectu Dei, præsupponit quod Deus sit eius obiectum.

4. Præterea anima naturaliter desiderat cognito effectu, cognoscere causam, sed omnia alia

alia ab ipso sunt effectus Dei, igitur ad ipsum Deum cognoscendum habet naturale desiderium, sed naturale desiderium non est ad impossibile, igitur Deus etiam naturaliter aliqualiter potest à nobis cognosci. Sed diceret Doctor iste quod potest cognosci ab intellectu, non tamen coniuncto corpori: sed hoc non videtur secundum potentiā suam, nam via sua procedit de intellectu nostro, secundum naturā suam, vel naturalem modum eius essendi, sicut procedit de naturali modo essendi, & cognoscendi angeli, & potentiæ sensitiuæ. Modò ita est, quod non est natus ita semper esse, sed naturaliter appetit corpori vniri, igitur secundum ipsum naturale obiectum eius in quocumque statu sit, erit quidditas materiæ, coniuncta secundum esse, licèt sit separabilis ratione, quod est improbatum.

Præterea intellectus noster etiam in via potest cognoscere ens sub ratione entis, quæ est vniuersalior, quam ratio quidditatis sensibilis, igitur quidditas sensibilis non est obiectum adæquatum intellectus nostri. Antecedens patet, quia aliqua scientia humana est de ente secundum quod ens. Probatio consequētiæ, quia nulla potentia potest cognoscere aliquid vniuersalius suo obiecto adæquato, tunc enim non esset sibi adæquatum. Exemplum de visu, qui non potest cognoscere vniuersalius colore, vel luce.

5. Sed ad hoc diceret Thomas, quod Deum non cognoscimus, nisi discurrendo à notitia sensibilium ad ipsum, & per sensibilia tantum. Sed tunc quæro ab eo vtrum in fine huius discursus intelligimus Deum secundum conceptum proprium, vel secundum conceptum alicuius causati tantum; si primo modo, habetur propositum; si secundo modo non quietatur appetitus naturæ, nec per consequens cessat, sed vlterius procedit vsque ad cognitionem Dei, vel procedit in infinitum, quod non est dicendum. vnde ratio sua de proportione ista magis sequitur oppositum, scilicet si est proportio inter potentiam, & obiectum, quod non sint similia in natura, quia materia & forma sunt sibi inuicem proportionata, & tamen sunt maximè ab inuicem disparata, proportio autem potentiæ ad obiectum etiam secundum istos est sicut motiui ad mobile. Ista autem dissimilia sunt, imò quoad hoc opponuntur: sed diceret potentia actiua assimilatur obiecto licet non passiua: hoc non videtur, quia deberet assimilari in modo essendi, & quantum ad actum intelligendi, nō enim oportet quod intellectus sit similis in natura, vel quantum ad modum essendi obiecto, sed sufficit ad actum intelligendi vt similitudinem, scilicet speciem obiecti recipiat vel actum ipsum. Exemplum de visu qui licet sit potentia materialis non tamen recipit species cum materia, ideo multo minus recipit speciem, vel immutatur ab obiecto secundum modum essendi eius: sicut

Ratio D. Th. ducitur ad oppositum.

sicut igitur non est alius visus qui videt cœlum, & inferiora, quæ tamen differunt secundum corruptibile, & incorruptibile, sic intellectus idem multo fortius potest intelligere sensibile, & non sensibile.

RESOLVTIO.

Omne ens tã materiale quam spirituale comprehendi sub obiecto adæquato intellectus nostri; & explicatur quomodo possimus pro nũc habere conceptum quidditatiuũ compositum de Deo, & de anima. Vide Doct. 1.d.3.q.3.num.8. & per totam, & 2.d.3.q.11.

7\. *b* Dicendum igitur ad quæstionem quod via generationis vel acquirendo scientiam prius apprehẽdimus quidditates sensibiliũ, quia pro statu naturæ lapsæ nihil intelligimus nisi cum ministerio sensuum, tamen illæ non sunt proprium obiectum adæquatum intellectus nostri, sed etiam possumus intelligere substantias separatas, & tale obiectum est prius via perfectionis, & simpliciter, quia per talem cognitionem attingitur obiectum perfectissimum, quod est Deus & substantiæ separatæ, & aliæ etiam, pro statu viæ, licet enim talis cognitio sit ænigmatica, tamen perfectior est simpliciter omni alia cognitione respectu inferioris creaturæ.

Sed contra, aut cognoscimus Deum distinctè aut confusè, id est, in communi conceptu entis. Si primo modo, tunc essemus beati etiam in via, quia talis cognitio debetur beatis. Si secundo modo, tunc cognitio eius non est perfectior cognitione cuiuscumque distincta creaturæ.

Contingit aliquid quadrupliciter cognosci. 8.

Dicendum quod aliquid potest cognosci quadrupliciter: vno modo per comparationem ad aliud vt cognoscitur homo esse perfectissimũ animalium; talem autem cognitionem necessario præcedit alia absoluta. Secundo modo, potest aliquid cognosci per accidens suum, vt homo per visibile; & hæc non potest esse prima, quia necessarium est si cognoscam dispositionem, quod præcognoscam subiectum sibi substratũ, saltem confusè. Tertio modo potest aliquid cognosci per conceptum communem sibi & aliis, vt cognosco hominem per animal, & sic cognoscere Deũ est ipsum imperfectè cognoscere, scilicet per conceptum communem sibi & aliis, hoc enim imperfectius est, quam cognoscere lapidem distinctè, quia per istum conceptũ communem, non magis cognoscitur Deus quam aliud, & ideo nõ sortitur nobilitatem ex Deo talis cognitio. Quarto modo cognoscitur aliquid conceptu quidditatiuo: sed iste est duplex; vnus est primò primus, qui scilicet nõ est in alios conceptus resolubilis, quo scilicet res cognoscitur intuitiuè in se, vt est talis natura, & talem conceptum non possumus habere

Nullum spirituale cognoscimus intuitiuè pro nunc.

de

de Deo in via, imo nec de anima nostra, nec de aliqua spirituali substantia. cuius ratio est, quia de Deo nullam habemus cognitionem naturaliter nisi per creaturas; nulla autẽ creatura, nec omnes simul possunt sufficienter diuinam essentiam repræsentare quidditatiuè, id est vt vera hæc essentia est.

9. *Quem conceptũ quidditatiuũ possumus habere de anima, pro nunc*

Alius autem cõceptus quidditatiuus rei nec est omnino simplex vt primus, sed compositus, & resolubilis in alios, vt est diffinitio rei compositæ ex diuersis conceptibus; talem autem conceptum possumus habere naturaliter de anima nostra, considerando quod entiũ, quædam sunt entia in potentia, quædam actu, & illud ens actu habet duas partes integrales, quarum vna est actus, & sic apprehendimus quid est actus. Vlterius procedimus diuidendo, quod actuum quidam est primus, quidam secundus, & sic apprehendimus postea, qui est primus actus; postea diuidimus illa quæ actuantur, & sic illa componendo ad inuicem, deueniremus, ad hoc quod illud est corpus organicũ physicum, quod ab anima actuatur, & sic illa componendo ad inuicem, habemus conceptum quidditatiuum animæ nostræ. Hic autem conceptus est animæ proprius, ita quod nulli alij spirituali substantiæ conuenit, sed per hoc non cognosco animam naturaliter in se intuitiuè, & in speciali vt hæc anima, sicut homo illud quod nũquam vidit. Exemplum ponitur ad hoc. Ponamus quod nunquam viderim triangulum; viderim tetragonum, & cum tunc possimus abstrahere ab omnibus figuris, hoc quod est figura, deinde possum scire quod non est processus in infinitum in figuris descendendo, sicut nec in numeris, ex quo possum scire quod oportet dare aliquem primum. Vlterius diuidendo figuram in circularem, & rectilineam, cum figura prima intelligo quidditatem trianguli, id est, quæ conuenit triangulo soli, ita quod non alij, non tamen per hunc conceptum compositum possum intelligere triangulum vt triangulus est, sub propria forma per se & intuitiuè. Similiter à pluribus entibus possumus abstrahere hoc quod ens absolutè, & à pluribus bonis, ipsum bonum; & quia entia, & bona sunt ordinata, tandẽ possum deuenire ad hoc quod intelligam summum, quia non est in eis processus in infinitum.

10.

Quomodo pro nunc possunt haberi cõceptus propry Deo?

Sic igitur possum ista ad inuicem componere per intellectum, & dicere aliquod esse ens summè bonum qui conceptus sic compositus soli Deo conuenit; & ideo de Deo possumus naturaliter habere conceptum quidditatiuum compositum, tamen per talem conceptum non cognoscimus eum in se vt est talis naturæ determinatè, tamen sic eum cognoscere componendo, perfectius est simpliciter quam cognoscere quodcumque aliud à Deo vt dictum est supra. Sic ergo patet quod obiectum adęquatum intellectui non est quidditas ma-

terialis, quia & substantias separatas aliqualiter cognoscimus vt dictum est.

Ad rationes D Them. 11.

Ad rationes in oppositum dicendum quod Maior est vera quantum ad primam receptionem potentiæ passiuæ, & primam operationem actiuæ, potentia tamen passiua informata prima receptione potest in plura, quam actiua potuit in prima operatione, supposito igitur quod intellectus agens sit aliquid animæ, non est omnino adæquatus possibili, sed tantum quantum possibilis est, scilicet quantum ad primam operationem eius, quæ est abstrahere à sensibilibus phantasmatibus speciē, quam speciem possibilis recipit, sed postquam est factus in actu per speciem, tunc potest abstrahere conceptus, & intentiones, & ad inuicem copulare modo prædicto vsquequo habeat conceptum proprium Dei vel spiritualium substantiarum. Vel dicendum ad Minorem quod licèt Deus non habeat phantasma, tamen ad hoc quod Deum intelligamus, oportet quod phantasia formet sibi aliquod idolum, & ad hoc intellectus agens abstrahendo de obiecto & aliis aliquo modo agit modo prædicto scilicet componendo.

Quomodo spiritualia pro nunc cognoscuntur, cum non habeant phantasmata?

12.

An fruitio via & patria differãt specie? 4. d. 49. q. 5.

Ad aliud dicendum quod eadem difficultas videtur de actu diligendi, sicut de actu cognoscendi; si enim est actus eiusdem speciei in via & patria, viator habens charitatem esset beatus, licèt non æqualiter sicut comprehensor; ideo videtur quod nec actus cognoscendi, nec intelligendi sint eiusdem speciei in viatore & comprehensore, quia dato quod sit idem obiectum, & eadem potentia, & habitus idem (quia charitas nunquam excedit) quia tamē alia est approximatio obiecti ad potentiam hic & ibi, & lumen aliud; & est præsentatum aliud, ideo possunt differre specie. Exemplum de igne calefaciente tantum lignum à longè, igniente tamen ipsum de prope, quia actus differunt specie, & genere.

13.

Sed contra dicta potest sic argui secundum philosophum: sic se habent phantasmata ad intellectum, sicut sensibilia ad sensum, sed non sentimus, nec possumus sentire nisi quod est sensibile, igitur nec intelligere nisi quod est phantasiabile, & iterum speculamur intelligibilia in phantasmatibus, vt dicitur 3. *de anima.*

Text. 2. & 39.

Dicendum quod pro tanto est simile, quia sicut nos nō possumus sentire nisi ad præsentiam sensibilis, sic nec intelligere communiter nisi phantasma sit in actu suo, tamen phantasma non est obiectum intellectus, sicut sensibile sensus.

Item contra principale sicut oculi noctuæ se habent ad lucem diei, sic animæ nostræ intellectus ad manifestissima naturæ, sed oculus noctuæ non potest videre Solem, igitur, nec intellectus noster ad substantias separatas. Dicendum quod verum est intuitiuè pro statu viæ, tamen potest haberi vt dictum est abstractiuè, & compositiuè,

stitiuè, sicut noctua potest videre lucem diei obscuram tárum, sic intellectus noster manifestissima naturæ.

ANNOTATIONES in quæstionem decimamnonam.

I. CONCLVSIO.

Quidditas rei materialis non est obiectum intellectus nostri ex natura potentiæ.

ANNOT. I. 1.

a AD *hoc dicunt quidã*, &c. sententia *D.Thom.* 1. *p.q.* 12. *art.* 2. *& q.* 84. *art.* 7. *&* 35. *art.* 1. quidditatem rei materialis esse obiectum adæquatum intellectus humani. Sequitur Caiet. dictis locis. *Capreol.* 1. *d.* 2. *q.* 1. & plures Thomistæ.

Scotus. Nulla potentia eleuabilis extra suum obiectum adæquatum.

Hanc refutat *Scot. hic &* 1. *d.* 3. *q.* 3. *num.* 3. *& quodl.* 14. *art.* 2. Prima ratio est, quia sequeretur quod beati non viderent Deum, quia intellectus extra suum obiectum adæquatum, spatiari nequit: vnde dici nequit quod per lumen gloriæ ad Deum videndum eleuari potest, si est extra eius adæquatum obiectum, sicut nec visus eleuari potest vt videat sonum. Secundò cognito effectu oritur desiderium naturale ad cognoscendam causam, nempe Deum, ergo hoc est ad possibile; ergo potest Deus à nobis cognosci. Tertio intellectus noster cognoscit ens vt tale, alioquin nullam haberemus scientiam metaphysicæ. Quartò in ad oppositum hic, *phil.* 12. *meta* multa tradit de substantiis separatis, & 10 *ethic. cap.* 10. in earum contemplatione ponit fœlicitatem: ergo secundum eum, quidditas rei materialis non est obiectum adæquatum nostri intellectus. Quintò contra fundamentum D.Thomæ, scilicet quod obiectum debet esse proportionatum potentiæ, & ideo sicut obiectum sensus est res omnino materialis, qualis ipse sensus est, & obiectum intellectus angeli quidditas immaterialis, qualis ipse est, sic cum intellectus noster sit secundum esse in materia, informans eam, eius obiectum erit quidditas secundum esse existens in materia. Contra hoc, quia etsi requiratur proportio inter potentiam, & obiectum, hæc non est similitudo in modo essendi, sed potius consistit in dissimilitudine, quia est vt proportio mouentis ad mobile, actus ad potentiam, causæ ad effectum, in quibus dissimilitudo requiritur in modo essendi. Præterea cum intellectus secundum D. Thom. sit tantum accidens, sequeretur quod nullo modo intelligeret substantiam; item nec visus cerneret cœlum, quia hoc est incorruptibile, ille non.

Arist.

Fundamentum D. Th. deiicitur.

Qua proportio requiritur inter potentiam & obiectum?

2. *Glossa Iaueli reiicitur*

Thomistæ in explicatione D.Thom in hac parte, nõ conueniunt. *Iauel.* 3. *de anima. q.* de obiecto intellectus possibilis, dicit quod loquitur D. Thom. de obiecto intellectus humani pro hoc statu, dũ ait esse quidditatem rei materialis, quodque secundum naturam potentiæ, ponit ens esse eius obiectum; quod si verum esset, Scotus & ille conuenirent. Verum glossa

ſa hæc non videtur ſubſiſtere Primo quia eodem modo loquitur D.Thom. de intellectu humano, aſſignando ei obiectum, quo loquitur de ſenſu, & de intellectu angeli, ſed de his loquitur 1.*p.q* 85. *art.*1. ſecundum naturam ſuam aſſignans ſenſui vt obiectum rem materialem, & vt exiſtit in indiuiduo materiali, & intellectui angeli, quidditatem immaterialem. Secundò ratio D.Th. de proportione ſecundum modum eſſendi probat tam pro hoc ſtatu, quam pro futuro, quia anima eſt ſecundum naturam ſuam forma corporis vel in materia in vtroque ſtatu. Tertiò 1.*p.q.*12.*art.*4. ideo colligit intellectum humanum, non poſſe videre ſuis viribus diuinam eſſentiam, quia cognitum eſt in cognoſcente ſecundum modum eſſendi cognoſcentis, vnde ſi modus eſſendi cogniti, excedat modum eſſendi cognoſcentis, cognitio non poteſt eſſe ei connaturalis: ex quo habetur ſecundum eum, cognitionem rei, quæ petit eſſe in materia eſſe connaturalem intellectui humano: & habet ibi expreſsè: *Connaturale eſt nobis cognoſcere naturas, quæ non habent eſſe niſi in materia.* Et hoc ibi eodem modo dicit eſſe cõnaturale intellectui, ſicut connaturale eſt ſenſui cognoſcere rem, vt eſt in materia indiuiduali. Videtur ergo D.Th. locutus de obiecto intellectus humani ſecundum naturam potentiæ, quia huiuſmodi dicitur obiectum connaturale.

3. Caiet. in dictum art.4. etſi ita lubricus ſit, vt vix capias eius mentem, tamen ad 4. *& in corp. expoſ.* admittit ſecundum D. Tho. obiectum intellectus humani ex natura potentiæ, eſſe quidditatẽ rei materialis; proportionem autem obiecti ad potentiam cognitiuam, in modo eſſendi, docet ſecundum D.Th. eſſe genericam, ſeu in eſſe generico, non vero in eſſe ſpecifico, in quo argumenta Scoti procedunt, vnde (inquit) non valet; oculus eſt corruptibilis, cœlum non, ergo hoc non videtur ab oculo, quia eſt idem modus eſſendi genericus, quia vtrumque eſt mixtum.

Caietanus reiicitur. Contra hoc primò, quia ſequitur quod intellectus nullam ſubſtantiam intelligit, quia eſt accidens, quod omninò non eſt eiuſdem generis cum ſubſtantia, & ſi teneas intellectum eſſe ſubſtantiam, quod verum eſt, ſequitur non intelligere accidentia, imò neque lapides, ligna, vel alias ſubſtantias non contentas ſub animali; & ſi dicas, ſat eſt conuenire in ratione generica communi ſubſtantiæ: ergo ſic intelligit ſubſtantias ſeparatas, quod negas. Secundò ſi requiritur ſimilitudo in eſſe generico inter obiectum, & potentiam cognitiuam, ergo quo magis erunt ſimilia in eodem genere, eo magis proportionabuntur, & ſic quæ ſunt eiuſdem generis proximi, vel eiuſdem ſpeciei, vt alia animalia, homines, vel animæ, facilius, & clarius à noſtro intellectu intelliguntur; quod falſum eſt, quia accidentia ſenſibilia facilius, & clarius cognoſcuntur ab

eo,

eo, vt ostensum est *q. præced.* & etiam aliæ substantiæ vt lapides, ligna, plantæ quæ nihil habent nisi materiale; nam per harum cognitionem deuenimus in cognitionem hominis.

4. *Quidditas rei materialis non est obiectum intellectus nostri.*

Tandem rationes Scoti de beato, quod non posset vlla potentia videre Deum, & de desiderio naturali intellectus viso effectu, videndi causam, atque de extensione eius ad omne ens cognoscendum, conuincunt quidditatem rei materialis non esse obiectum adæquatum intellectus ex natura potentiæ; neque glossa Caietani, vel apparenter id saluat: rationes Scoti dissimulauit, quia dissoluere nequiuit, sunt enim indissolubiles. si admittatur cum Caietano D. Thomam loqui de obiecto adæquato ex natura potentiæ, qualiter non est verisimile fuisse loquutum, neque tamen facilè est ostendere loquutum fuisse de intellectu pro hoc statu, propter rationes supra contra hoc obiectas.

II. CONCLVSIO.

Ens est obiectum adæquatum nostri intellectus ex natura potentiæ, & explicatur quomodo.

5. ANNOT. II. *Scotus.*

b D*Icendum igitur ad quæstionem, &c.* Concludit Scotus ens esse obiectum adæquatum intellectus nostri. Probatur sufficienter ex rationibus allatis. *Ita habet 1. d. 3. q. 3. num. 8. & 4. d. 49. q. 11.* Pro explicatione Nota obiectũ esse duplex, adæquatum, & est illud, quod adæquat potentiam taliter, vt in nihil extra illud tendere possit, & nihil contineatur sub illo in quod tẽdere non possit suis, vel alienis viribus, & hoc sensu ens est obiectum adæquatũ intellectus nostri, quia non potest extra illud, & in omne ens tendere potest suis viribus, vel auxilio Dei. Proportionatum autem est illud, in quod potest potentia sine eleuatione, vel alieno auxilio. Et hoc dupliciter contingit, vel secundum naturam potentiæ, & sic ens finitum (modò si relatiuum sit, non habeat terminum infinitum) est obiectum proportionatũ intellectus nostri separati, vel in statu gloriæ vt habet, *Scot. quodl. 14. art. 2.* vel secundum statum hunc, & sic sensibilia, & quæ in eis continentur essentialiter, vel virtualiter (vt sunt omnes conceptus gradum superiorum) sunt proportionatum obiectum nostri intellectus, vt dictum est, *q. 16.* & tenet *Scot. 1. d. 3. q. 3. n. 24. & quodl. 14.*

Quid obiectum adæquatum, & proportionatum?

Ens finitum est obiectum proportionatum, intellectus creati secundum se. Scotus.

Scotus.

6. Nota secundò obiectũ vtroque modo sumptum esse naturale, sed primo modo vt comprehendit omne ens, est naturale secundum inclinationem, quia intellectus inclinantur naturaliter ad omnia intelligenda, tam creata, quam increata, tam abstractiuè, quam intuitiuè, non tamen ex se potest omnia intelligere. Secundo modo est naturale secundum attingentiam, quia intellectus noster suis viribus, concurrentibus naturalibus causis potest absolutè in omne ens finitum,

non habens pro termino infinitum, & pro hoc statu in quidditatem rei materialis. Vide *Scot. de hoc q. 1. prol. ad 1. princ.*

Scotus.

Obiectũ intellectus, tripliciter consideratur.

Tertiò notandum, & habetur ex Scot. 4. *d.* 1. *q.* 1. *num.* 23. in obiecto intellectus triplicem rationem inueniri, scilicet motiui, mensuratiui, & terminatiui; quæ motiuum, physicè concurrit vt concausa per se, vel suam speciem ad producendam sui notitiam; vt vero terminatiuum non causat, sed tantum terminat respectum attingentiæ, vel tendentiæ potentiæ in ipsum. Hæ autem rationes differunt, vt patet in intellectu diuino, cuius motiuum est sola sua essentia, sed terminatiuum etiam est creatura. Præterea motiuum dicit relationem realem, ad intellectum, in quem producit effectum; terminatiuum, tantum dicit respectum rationis, quia nihil in eo efficit, est enim velut mensura respectu intellectionis: mensuratiuum in re à terminatiuo non differt.

Ratio motiui, & terminatiui, differunt, in obiecto.

Scotus.

7.

In obiecto duplex primitas, communitatis & virtualitatis exponitur.

Quartò notandum ex *Scot.* 1. *d.* 3. *q.* 3. *num.* 8. quod in obiecto adæquato potentiæ, considerari potest duplex primitas, communitatis, scilicet, & virtualitatis: illa est vt prædicetur de omni cognoscibili à potentia, sicut coloratum lucidum de omni visibili, & sonus de omni cognoscibili ab auditu: hæc est vt virtualiter contineat omnia cognoscibilia, & sola moueat ad eorum notitiam; & sic essentia diuina est obiectum adæquatum diuini intellectus, quia nihil nouit nisi quod illa formaliter, vel virtualiter continet, & repræsentat. Hic non quæritur de obiecto adæquato intellectus nostri hoc modo, in rigore, quia nullum esse potest quod omnia entia virtute contineat, & ad notitiam eorum moueat præter Deum, qui tamen à nullo intellectu creato naturaliter conceptu proprio attingitur, quia nullum intellectũ naturaliter mouet nisi proprium; ex *Scot.* 1. *d.* 3. *q.* 6. *num.* 24. & alia entia virtute propria mouent. Neque etiam intelligitur conclusio de communitate prædicationis in quid, quia non prædicatur ens in quid de vltimis differentiis, neque de suis passionibus, vt probat *Scot.* 1. *d.* 3. *q.* 3. *n.* 6. de quo postea.

Scotus.

Scotus.

8.

Quomodo ens est obiectum intellectus nostri.

Notandum ergò quintò ex *Scot. ibi num.* 8. ens eatenus esse obiectum adæquatum, seu primum primitate tam communitatis, quam virtualitatis, nostri intellectus ex natura potentiæ, quatenus omne intelligibile includit ens essentialiter, seu in quid, vt Deus, & 10. prædicamenta, vel includitur in aliquo sic includente ens, vt differentiæ vltimæ; vel virtualiter in ipso ente; vel inferioribus eius, vt passiones entis. Itaque ens habet primitatẽ communitatis ad intelligibilia, quæ ipsum includunt, & sunt contenta in prædicamentis, & virtualitatis ad reliqua, & sunt vltimæ differentiæ, & passiones.

Scotus.

9.

Ens est vniuocum Deo, & creaturis.

Sextò Notandum ens esse vniuocum Deo, & creaturis, substantiæ & accidenti, vt probat *Scot.* 1. *d.* 3. *q.* 1. *num.* 5. & 9. 3. *num.* 9. & *in fine d.* 8. *q.* 3. *a.* 4. alioquin

alioquin nullum conceptum quidditatiuum possemus habere de Deo, vel substantia pro hoc statu, quia cum tantum accidens sensibile immutet intellectum nostrum pro hoc statu, non possumus habere conceptum de Deo, vel substantia; nisi abstractum ab accidente; & nullus datur talis conceptus qui sit communis, nisi conceptus entis, neque hic communis esse potest, nisi secundum eãdem rationem vtrisque conueniat, quod est esse vniuocum. Præterea nullus conceptus potest esse pro nunc naturaliter in intellectu nostro, nisi obiecti relucentis in phantasmate, vel ex virtute phantasmatis; ergo conceptus qui non esset vniuocus obiecto relucenti in phantasmate, sed omnino alius, & prior illo, ad quem illud diceret analogiam, nón esset nobis naturaliter pro nunc possibilis: & sic si negetur vniuocatio entis ad Deum, & creata, substantiam & accidentia, nullus conceptus naturaliter haberi potest pro nunc de Deo, vel substantia; ratio est quia obiectum relucens in phantasmate, vel specie intelligibili inde deriuata, cum intellectu cooperante non facit. nisi suum conceptum proprium, & conceptum aliorum contentorum essentialiter, vel virtualiter in eo; ergo si conceptus Dei, & substantiæ sit ita analogus ad accidens, vt nihil ipsis commune, includatur in conceptu efformato ex phantasmate accidentis, pro hoc statu non potest naturaliter haberi. Dicendum ergo quod conceptus entis est vniuocus Deo, substantiæ, & accidenti, & talis abstractus ab accidente virtualiter quodammodo continet conceptus Dei, & substantiæ, quos pro hoc statu de eis habere possumus, tãquam partes sui, quos efformamus cum aliquo addito, vt ens infinitum, ens substans accidentibus. Vide *Scot. 1. d. 3. q. 3. à num. 17.* de quo etiam agetur infra *q. 21.*

Cõceptus de Deo vel substantia, non est nobis possibilis si nihil est Deo, & creatis vni vocũ, neque substantiæ & accidenti.

Scotus.

10. Vltimo notandum obiectum aliud esse motiuum, & terminatiuum simul, cuiusmodi est pro hoc statu sensibilis qualitas, quia imprimit speciem, & terminat cognoscendi actum, aliud verò terminatiuum tantum, vt ens rationis, quod non imprimit speciem, sed terminat actum; vt inimicitia si cognoscatur à bruto per speciem insensatam, id est, quæ non fuit in aliquo sensu externo, sed ab ipso interno sensu prius efficitur. Sola sensibilia sunt primi generis pro nunc, quia reliqua omnia non imprimunt species proprias, sed cognoscuntur per species abstractas à sensibilibus, & sic tantum sunt terminatiua.

Sola sensibilia accidentia sunt motiua nostri intellectus pro nunc.

Soluuntur argumenta contra hanc conclusionem.

11. Arguitur primo obiectum quod est omnium primũ, est adæquatum intellectus, sed Deus est tale. Respõdetur non esse primum prioritate originis, quia fusè probatum est. *q. 16.* pro hoc statu speciem vltimam esse primum cognitum; & pro

Deus est obiectum primum, tãtum sui intellectus.

quocũque statu, Deus nullum alienum intellectum naturaliter mouet, nec primo, nec vltimo: neque est primum primitate adæquationis, quoad prædicationem, quia non dicitur de omni intelligibili, neque quoad virtutem mouendi, quia alia entia mouent intellectum creatum, sed hanc adæquationem habet tantum quoad suum intellectum, de quo *q.* 3. *prol.* est tamen obiectum primum prioritate perfectionis, vt explicat *Scot.* 1. *d.* 3. *q.* 2. *n.* 29.

Scotus.

Contra primum *in quocumque genere est causa essendi alijs in illo genere.* 2. *met. text.* 4. sed Deus est primum cognoscibilium, ergo causa cognoscendi omnia alia, ergo adæquatum obiectum. Respondetur, etsi Deus sit primum cognoscibilium quatenus dat effectiuè omni enti suam entitatem, & consequenter cognoscibilitatem non est primum cognoscibile, primitate communitatis seu prædicationis de omni cognoscibili, vel virtualitatis ad mouendum intellectum nostrum ad cognoscendum omne cognoscibile, quia nullum intellectum creatum naturaliter mouet, vt dixi; & reliqua entia ad sui notitiam mouent: duplex illa primitas aliqualiter requiritur ad rationem obiecti adæquati, & ideo Deus tale non est. Locus Arist. per hoc expeditur, quænam sit eius genuina expositio, vide Scot. D. Th. & Fonsecam ibi, non citatur fideliter: Sic enim habet Arist. *Vnumquodque verò, maximè ipsum aliorum dicitur, secundum quod etiam alijs inest vniuocatio* quòd bene explicat Scot. & inde probat vniuocationem entis ad Deum, & creata, infra *q.* 21. *num.* 10.

11.

Arguitur secundo obiectum adequatum proportionatur potentiæ secundum naturam, sed intellectus est secundum naturam suam informatiuus materiæ, ergo eius obiectum debet esse quidditas in materia. Respondetur, obiectum proportionari potentiæ etiam secundum naturam, non esse ei assimilari, sed potiùs dissimilari, quia sicut similitudo respicit vnitatem naturæ, vel modi essendi, vt fundamenti, vel rationem fundandi: sic relatio proportionis petit diuersitatē naturæ, vel modi essendi, v.g. proportio perfectiui ad perfectibile, informantis ad informabile, causæ ad effectum.

Ens participatum supponit imparticipatū, sed cognosci participati, non sic, cognosci imparticipati.

Arguitur tertiò vnumquodque sicut se habet ad esse, ita ad cognitionem, sed omne ens participatum, habet esse ab imparticipato; ergo & cognitionem, ergo illud est adæquatū obiectum, quia ratione illius cætera cognoscuntur. Respondetur cum *Scot.* 1. *d.* 3. *q.* 3. *ad* 2. licèt cognoscibilitas sequatur entitatem, & participata cognoscibilitas participatam entitatem non tamen, ita est de cognosci, quia cognosci participatum, non habet esse per cognoscibile imparticipatum, vt cognitū, sed vt causam dantem sibi esse. vide de his Doctorem infra *q.* 21.

Scotus.

QVÆSTIO XX.

Vtrum verum, vel ens sub ratione veri sit obiectum primum intellectus?

1\. VIDETVR quod sic, quia potentiæ distinctæ habent distincta obiecta, intellectus, & voluntas sunt potentiæ distinctæ, ens autem in quantum ens, non est distinctum, igitur non potest esse vt sic, vtriusque obiectum, sed per hoc quod distinguitur in ratione veri, & boni.

Præterea obiectum debet appropriari potentiæ, sed ens in quantum ens, est commune ad ens sensibile, & intelligibile, igitur si ens debet poni obiectum intellectus, oportet quod contrahatur ad ens intelligibile, non autem contrahitur ad hoc nisi per rationem veri, igitur, &c.

2\. Contra, obiectum formale est prius ipso actu intelligendi; sed verum non est prius actu intelligendi, ideo non est primũ obiectum intellectus. Minor patet, quia intellectus facit rationem veri.

Præterea quod non attingitur à potētia actu directo, non est primum eius obiectum, sed verum attingitur ab intellectu actu reflexo tantum, quia ratio veri, est ratio intellecti, vel ipsius intelligibilis, ratio autem intelligibilis non intelligitur nisi per reflexionem, igitur, &c.

Ad hoc dicunt quidam scilicet Henricus, quod intellectus, & voluntas distinguuntur per respectus ad obiecta sua, quæ sunt verum & bonum; quod declarant sic: Anima secundum se est indeterminata ad potentias, sed aliter determinatur ad potentias organicas, quam non organicas, quia ad organicas determinatur per determinationem organorũ: vnde potentia sensitiua, quæ est organica non est potentia propria animæ, sed coniuncta ex anima & corpore: ad non organicas verò determinatur non per organa, nec per qualitates absolutas, igitur per respectum ad distincta obiecta. Ista autem formalia obiecta distincta sunt verum, & bonum, igitur, &c.

Contra, vnum quod supponit scilicet quod potentiæ distinguuntur per obiecta alibi reprobatur, & potest sic argui. Primum non distinguitur per posterius, sed potentia est prior actu & obiecto, igitur, &c.

1. d. 3. q. 3. n. 11. & 2. d. 24. ad 2. Potentiæ non distinguũtur per obiecta.

3\. Contra principale sic: ista diuersitas obiectorum, aut est per respectus, aut per absoluta, non per absoluta, quia idem absolutum potest immediatè attingi à duabus potentiis, sicut idem absolutum potest immediatè intelligi & amari; nec per respectus, quia nulla potentia potest attingere obiectũ suum sine ratione formali obiecti, sed intellectus potest attingere quodcumque absolutum sine aliquo respectu, etiam voluntas amare bonum absolutum, sine quocumque respectu, igitur respectus non est ratio formalis obiecti intellectus, vel voluntatis. Præterea obiectum sub ratione

Intellectũ & voluntatem non distingui in obiecto.

ratione formali mouet potentiam, sed impossibile est primum mouere sub ratione respectiua quia respectus non est principium operandi, vel mouendi sicut nec terminus secundum Philosophum 5. *phys.* igitur, &c.

Text. 10.

4. Præterea obiectum quod est principium operationis debet esse per se, sicut bonum per se, sed compositum ex absoluto, & respectu non est vnum per se, sed per accidens tantum, igitur non potest esse principium simplicis operationis intellectus. Sed dices ad obiecta ista, quod verum non habet virtutem mouendi intellectum, sed est determinatiuum entis, quod est primum mouens intellectum in habitudine ad intellectum, ita quod ens sub ratione habitudinis, quæ est ratio veri determinans ipsum ens, moués intellectum.

Contra, ista habitudo aut esset principalis ratio, aut consequens: non principalis, quia respectus esset principium mouẽdi, quod est superius impro-[illegible], si consequens sicut propria passio, & ratio entitatis esset principalis, secundum eandem rationem ens moueret intellectum, & voluntatem, quia ista ratio est indistincta, & per consequens secundum istos eadem esset potentia intellectus & voluntatis.

5. Præterea, obiectum visus est visibile per se secundo modo, visibile autem importat istam habitudinem obiecti ad visum, igitur ista habitudo non est de ratione obiecti essentialis, sed consequens, cum non insit ei primo modo dicendi per se, sed tantum secundo modo. Simile est de obiecto intellectus, & alio obiecto per comparationem ad potentias.

Præterea sequeretur quod ad determinationem obiecti alicuius potentiæ, sufficeret dicere quod illud esset obiectum quod haberet habitudinem ad potentiam, si in hoc consisteret formalis ratio obiecti, nec esset vltra quærendum cuius naturæ essent in speciali, quod falsum est vt patet per inquisitionem Philosophi.

RESOLVTIO.

Verum non esse obiectum intellectus adæquatum, de quo agit. 1. d. 3. q. 3. a. num. 20. & 2. d. 24. vbi habet obiectum intellectus, & voluntatis esse idem.

6. *a* Dicendum igitur ad quæstionem quod verũ non est primum obiectum intellectus sub ratione veri. Probatio, quia quod secundum propriam rationem intelligi potest, vt distinguitur ab alio, non intelligitur sub ratione eius à quo distinguitur, sed bonum vt distinguitur à vero sub ratione propria boni potest intelligi, igitur non intelligitur sub ratione veri, sed omne quod intelligitur, intelligitur sub ratione formali obiecti intellectus, igitur ratio veri non est formalis ratio obiecti intellectus; Maior patet, minor probatur, quia

Verum non est obiectum intellectus.

quia intellectus potest cognoscere differētiam formalem inter verum & bonum. Formalis enim ratio boni, non est ratio veri, vt dicunt. igitur potest bonum intelligi vt differens à vero.

7. Præterea quidquid est volitum sub aliqua ratione, sub eadem potest esse intellectum, quia impossibile est aliquid esse volitum sub aliqua ratione, quæ prius non sit cognita ab intellectu, sed voluntas potest velle bonum sub ratione boni & non sub ratione veri, ergo intellectus potest ipsum bonum intelligere, nō intelligendo rationē veri. patet per *Aug.* 10. *de Trinit.*

Præterea passio est extra rationem sui subiecti; verum autem est passio entis, igitur differt à ratione entis, sed compositio differentiam constituit ens per accidens, quod non potest esse obiectum vt dictum est, igitur, &c.

8. *Obiectū habitus nō excedit obiectū potentiæ.* Præterea obiectum alicuius habitus non excedit nec præcedit naturaliter obiectum potentiæ in qua est habitus, immò magis præsupponit ipsum; sed obiectum scientiæ metaphysicalis est ens in quantum ens, quod præcedit naturaliter rationem veri sicut subiectum passionem, vel sicut absolutum præcedit contractum; igitur verum non est primum obiectum intellectus nostri in quo est metaphysica.

Loquitur de obiecto primo primitate prædicationis. *De quo q. seq.* b Præterea obiectū primum alicuius potentiæ debet prædicari per se primo modo dicendi sicut genus de specie, & de omnibus, quæ per se cadunt sub actu illius potentiæ, sed verū de nullo intellecto à nobis prædicatur per se primo modo, sed tantum secundo modo, quia dicit habitudinem ad intellectum, quæ consequitur illud quod est intellectum per eum de intellectu eius essentiali, sicut visibile prædicatur de colore secundo modo tantum, igitur, &c.

Ad primum 9. Ad primum in oppositum dicendum quod magis concludit propositum, quam oppositum quia impossibile est aliquid esse volitum sub aliqua ratione quæ prius non sit cognita ab intellectu, igitur non oportet quod habeant distincta obiecta.

An variæ potentiæ habere possint idem obiectum. Dicendum igitur quod potentiarum animæ quædam sunt disparatæ; quædam subordinatæ; & istarum quædam sunt in eodem genere vt apprehensiuæ, quædam in diuersis vt apprehensiuæ cum appetitiuis; si autem sunt potentiæ disparatæ, habent obiecta omnino disparata, sicut quinque sensus particulares: si autem sunt subordinatæ & in eodem genere, habent obiecta subordinata, quia obiectum primum & adæquatum potentiæ superiori continet sub se obiectum adæquatum inferiori, quod tamen est obiectum per se, licèt non primum, nec adæquatum potentiæ superiori, quia potentia superior potest habere actum suum, circa obiectum potentiæ inferioris adæquatum & ipsum perfectius cognoscit quam potentia inferior sicut sensus com-

Sensus communis perfectius cognoscit album quam visus.

munis

munis album perfectius cognoscit quam visus, quia cognoscit ipsum vt distinctum à dulci: sic intellectus cognoscit quidquid sensus cognoscit, & perfectius quam sensus. Si autem potentiæ subordinatæ sunt alterius generis, sicut intellectus, & voluntas: tunc dicendum quod si sunt adæquatæ, id est, quod in tot possit vna, in quot potest alia, tunc habent idem obiectum formale. Si autem non sunt adæquatæ, quia voluntas non habet actū suum nisi circa finem, & ea quæ sunt ad finem non autem circa necessaria, & impossibilia, quæ sunt tantum speculabilia, vt conclusiones geometricæ, tunc dicendum quod obiectum voluntatis continetur sub obiecto intellectus.

Obiectum intellectus & voluntatis an idem?

Sed contra, potentia distinguitur per actus, & actus per obiecta vt dicitur 2. *de anima*.

Text. 131. 132.

10. *Potentia distinguuntur per actus, exponitur.*

Dicendum quod hoc non dicit Philosophus, sed quod prius oportet cōsiderare actus quam potētias, & obiecta quam actus, quia sunt priora quoad cognitionem nostram, tamen actus non sunt principium essendi potentiæ, vel prius perfectione, imò posteriores, quia sunt effectus potentiarum. bene igitur sequitur si obiecta sunt diuersa, quod potētiæ sint diuersæ, sed non è conuerso: nec sequitur. Si obiecta sunt idem, vel non differunt, quod potentiæ non differant, sed est fallacia consequentis à destructione antecedentis, plura enim requiruntur ad identitatem aliquorum, quam ad distinctionem eorum. Exemplum, motus distinguitur penes terminos, ita quod si termini sunt distincti & motus; sed non sequitur, si terminus sit idem quod motus sit idem. Diuersi enim motus specie possunt esse ad eundem terminum sicut circularis, & rectus, vt vult philosophus 5. *physicorum*. Ita est in proposito.

1. d. 3. q. 3. ad 1. pro opin & d. 6. n. 4. & 1. d. 16. ad 2. & d. 14. q. 1. ad 2.

Text. 33. 34.

Ad aliud dicendum quod obiectum adæquatum potētiæ superiori est communius obiecto adæquato potentiæ inferiori. Si igitur intellectus est potentia superior & obiectum eius est communissimum.

Ad secundū

Sed dices, oportet obiectum determinari ad potentiam per respectum. Dicendum quod indeterminatio obiecti intellectus, per respectum ad alia obiecta, id est, communitas eius, est determinatio sua ad intellectum si sit potentia superior, non autem per aliquid contrahens ipsum ad specialius obiectum potentiæ communissimę, vt suppono. Et si dicatur quod obiectum mouet cum habitudine ad intellectum. Dicendum quod verum est, non quia respectus ad intellectum, sit principium mouendi ipsum, vel concausa, sed tantum forma absoluta; sed pro tāto quod actum intelligendi bene sequitur respectus actualis obiecti ad potentiam, & è cōuerso ante autem actū intelligēdi erat ille respectus in potentia tātum in obiecto, ad potētiam: nō igitur ens sub ratione veri, vel ipsum verum, vt verum, est obiectum intellectus vt dictum est.

11. Indeterminatio in obiecto intellectus ad omnia cognoscibilia, est sua determinatio, vt sit obiectum intellectus.

Obiectū mouet cum habitudine ad intellectum, exponitur.

ANNO

ANNOTATIONES in quæstionem vigesimam.

I. CONCLVSIO.

Verum non esse obiectum intellectus creati.

ANNOT. I. 1. a Dicendum igitur ad quæstionem, &c. Probatur quinque rationibus quas etiam habet *Doctor 1.d.3.q.3.num.20.* quæ sunt efficacissimæ: non est quod eas explicem, quia superfluum est, cum sint ita claræ. Fundamentum præcipuũ conclusionis est, quia verum non habet communitatem prædicationis ad omnia intelligibilia, nec habet primitatem virtutis ad illa, cum potius contineatur virtute in ente, & aliis intelligibilibus, quam è contra. De quo dixi ad *q.preced.num.8.* ens ergo vt ens est obiectum nostri intellectus, non sub ratione veri, vel alicuius alterius attributi, & hoc loquendo de obiecto naturalis inclinationis, non verò attingentiæ, quia non potest intellectus creatus cum concursu naturalium attingere Deum in se.

Scotus.

Arguitur primò Contra. si ens vt sic esset obiectum intellectus creati, seu obiectum naturalis inclinationis eius, sequeretur quod videret Deum; ergo cum videre nequeat, non continetur sub obiecto saltem naturalis inclinationis eius. Respondetur, argumentum currit etiam contra ponentes verum esse obiectum intellectus: dico ergo quod inclinatio naturalis est ad perfectionem eius, sic inclinatum, est capax, siue naturaliter possit illam habere, siue non, & siue perfectio illa in se sit naturalis, siue supernaturalis, qualis est beatitudo. De quo *Scot.q.1.prol.ad 1.pro opin.* vbi etiam, & alias sæpe, docet non necessario omni potentiæ passiuæ naturali, correspondere actiuam naturalem.

Ens est obiectum naturale quoad inclinationẽ, nostri intellectus, non quoad attingentiam.

Scotus.

Arguitur contra. secundò ex Thomistis *1.p. q.17.art.1.& Molin. ibi disput. 2.* quia inclinatio, seu propensio naturalis, tantum est ad id, quod naturaliter debetur; visio Dei non est huiusmodi; ergo. Antecedens probatur, quia hac ratione creatio animæ rationalis naturaliter debetur corpori disposito, Respondetur, negando antecedens. Ad probationẽ, ideo illa creatio debetur iure naturæ, quia vltima dispositio per causas naturales ponitur, at vltima dispositio ad visionẽ Dei, quæ est Deum habere præsentem, naturaliter poni nequit.

2\. *Quare creatio animæ, & nõ visio Dei, naturaliter debetur?*

Arguitur tertiò *Scot. 4.2.50. q.2.* ait ens sub ratione veri esse obiectum intellectus, & sub ratione boni, voluntatis. Respondetur, loquitur de obiecto commensuratiuo, quia intellectus dicitur commensuratiuè verus, quando commensuratur veritati in essendo. Ita respondet P. Anton. à Mõte Philos. *1.p. d.21.a.7.* huic argumento quod est *Ægidij quodl. 4. q. 20.* sed neuter videtur legisse Scotum, quia in tota illa quæstione nihil tale habet; si alicubi videatur dicere, verũ, esse obiectũ intelle-

Scotus. Veritas formalis resultat ex cognitione intellectus.

ctus, quod non vidi, sensus erit, dum cognoscit intellectus, resultare veritatem formalem, quæ est conformitas rei ad intellectum. De voluntate, tantum dicit 4. *d*. 49. *q*. 10. *num*. 8. non posse velle nisi bonum; neque nolle nisi malum: dubius tamen mansit 1. *d*. 1. *q*. 4. *ad* 3. *pro opin. & 2. d. 6. q. 2. n.* 15. *& d*. 43. *q*. 2. an posset velle malum. Sed de obiecto voluntatis postea. Vide Doct. *hic ad* 1. vbi non resoluit an æquè pateat obiectum voluntatis, & intellectus, & idem habet 1. *d*. 3. *q*. 3. *n*. 22.

Quid obiectū volitionis, & nolitionis.

Scotus.

ANNOT. II. 3.

b Præterea obiectum primum alicuius potentiæ, &c. Aduerte vt obseruaui ad *q. præced. num.* 7. primitatem obiecti esse duplicem: vna est virtualitatis, altera est prædicationis; & hæc rursus duplex, essentialis, & in quid, vel identica, seu denominatiua. Hæc ratio Doctoris probat, verum non esse obiectum primum prædicatione primo modo, quia non prædicatur in quid, de omnibus quæ intelliguntur, sed potius secūdo modo per se, quia tantum dicit habitudinem ad intellectum, quæ resultat ex intellectione alicuius, de quo prædicatur primum obiectum in quid. Non intendit Doctor requiri ad rationem primi obiecti prædicari de omnibus contentis sub eo, in quid, quia tale non datur quoad intellectum, vt ipse probat 1. *d*. 3. *q*. 3. *num*. 8. *& hic q. seq.* requiritur tamen vt sic prædicetur de omnibus quæ per se cadunt sub eo, cuiusmodi sunt in proposito decem genera, & Deus: de aliis autem, vt de vltimis differentiis, & passionibus entis, fortè non prædicatur in quid. De quo ibi Doctor *num.* 6. & tractabitur *q. seq.*

An verum prædicatur de omni eo quod intelligitur & quomodo?

Scotus.

QVÆSTIO XXI.

Vtrùm ens sit obiectum primum intellectus nostri?

1\. VIDETVR quod non, quia omnis potentia habens aliquid commune pro primo obiecto, potest per se naturaliter tendere in quodcumque per se contentum sub illo, sicut in per se obiectum, licèt non primum; si igitur ens est primū obiectum intellectus nostri, cum quæcumque substantia, tam creata, quam increata, sub propria & distincta ratione cōtineatur per se, sub ente, intellectus noster poterit per se tendere in cognitionem determinatam cuiuscumque substantiæ, tam creatæ, quam increatæ, tam separatæ, quam corporalis; cuius oppositum experimur, ergo, &c. Probatio Maioris. Exemplum, quia hoc videmus de visu respectu coloris, & suorum inferiorum: & ratione; si enim non posset tendere in illa quæ sunt sub illo contenta, vel si posset in plura, tunc illud commune non esset obiectum adæquatum potentiæ, nec per consequens primum obiectum.

2\. Præterea, primum obiectum intellectus debet habere vnum per se conceptum, quia mouet secundùm vnam formam; sed ens

ens non habet vnum conceptum per se, igitur. &c. Probatio Maioris; quia potentia potest obiectum suum primum vnico actu attingere, quod non posset intellectus, nisi obiectũ eius de se haberet vnum conceptum tantum. Probatio minoris, quia ens non dicitur vniuocè de omnibus entibus, & ideo non vno actu potest intellectus noster attingere omnia entia, nec ens commune, igitur, &c.

Præterea sicut aliqua se habent ad esse, ita ad cognosci, vel intelligi 2. *metaphys.* quod igitur est primum ens, est primum intelligibile; sed Deus est primum ens, quia est ens per essentiam alia per participationem, & aliis causa essendi, igitur Deus est primum obiectum intelligibile intellectus nostri, non igitur ens in communi.

Text. 4.

Contra Auicenna; ens & vnum sunt quæ primo imprimuntur intellectui; igitur sunt primum intellectum. Præterea, per rationem sic: illud est primum obiectum intellectus nostri, cuius ratione alia intelliguntur; sed ens in communi est huiusmodi, quia prædicatur essentialiter de omnibus per se intellectis; non autem Deus, igitur, &c.

4. Met.

RESOLVTIO.

Nec verum, nec Deum, nec substantiam esse obiectum adæquatum nostri intellectus. De quo vide Doct. 1. d. 3. q. 3. num. 20. de 2. ibi num. 5.

AD istam quæstionē dicendum, quod primum accipitur, vel generatione, vel perfectione, vel adæquatione; de primis duobus modis non est intentio quæstionis, sed de tertio tantum, vtrum ens sit obiectum intellectus nostri, id est, adæquatum obiectum. Circa quod, sciendum quod duplex est adæquatio obiecti, vna secundum virtutem, alia secundum prædicationem; illud autem dicitur obiectum potentiæ adæquatiõne secũdum virtutem, quod per se ipsum solum potest mouere intellectũ ad notitiam sui, & aliorum; sicut essentia diuina est obiectum adæquatum primum intellectus diuini, quia est sufficienter mouēs intellectum diuinum ad notitiam sui primo, & aliorum ex consequenti, & substantia mouet intellectum nostrũ, ad notitiam sui primo, & ex consequenti ad notitiam propriæ passionis, vel accidentis, obiectum autem adæquatum secundum prædicationem est quod per se, & essentialiter prædicatur de omnibus quæ possunt à potentia cognosci; sicut lux vel color, vel commune vtrique prædicatur essentialiter de omnibus visibilibus: vtraque autem primitate adæquationis, ens est primum obiectum intellectus nostri, vt declarabo: & primo declarabo indirectè, remouendo alia ab ista prioritate.; de quibus magis posset videri. Secundò directè probando propositum.

3.

Obiecti adæquatio duplex.

Primum sic ostendo: ens vel verum, vel Deus, vel substantia

4.

Nec verum, ne Deus, nec substantia sunt obiectū adæquatum intellectus nostri.

tia est primum obiectum intellectus nostri, sed neutrū trium vltimorum, igitur primum, scilicet ens. Quod non verum, ostensum est in quæstione immediate præcedente. Quod Deus non; probatio, non enim potest esse obiectum primum adæquatione secundum prædicationem, quia non prædicatur essentialiter de omnibus intelligibilibus; nec secūdum virtutem, quia non mouet intellectum nostrum ad sui notitiam, & aliorum. Probatio, quia aut hoc esset secundum suum conceptum simplicem, & quidditatiuum, aut secundum conceptum abstractum à creaturis; non primo modo, quia ille conceptus est essentiæ diuinę vt intuitiuus, & talis conceptus beatificat, quod non conuenit viatoribus; nec secundo modo, quia includit oppositum in adiecto; prius enim occurrit intellectui conceptus eorum, à quibus fit abstractio, quam eius quod abstrahitur. Præterea obiectum naturale habitudinem, & proportionem habet ad potentiam; Deus autem nullam habet habitudinem nec proportionem ad intellectum nostrum, saltem pro statu viæ, quia omnis nostra cognitio naturalis intellectiua, oritur à cognitione sensitiua; igitur, &c.

5. *Non possumus pro nūc habere conceptum proprium substantia. De quo ad q. 19. num.*

Sed quod substantia nō possit esse primum obiectum, probatio, non enim est primum secundum prædicationem, quia non prædicatur essentialiter de omnibus intelligibilibus, quia non de accidentibus, nec secundum virtutem, quia nō mouet intellectum nostrum sufficienter ad sui notitiam & aliorum; quod probatur sic; quia hoc esset tantum secundū conceptū eius simplicem, & quidditatiuum, & intuitiuè; hoc autem sic esse primum, & impossibile, quia quidquid intellectus noster potest sic intuitiuè cognoscere per eiùs præsentiam, & eius absentiam cognoscere potest per naturam; sed intellectus noster non potest cognoscere per naturam absentiam panis in Sacramento altaris, sed tantū per fidem: æqualiter enim cognoscitur substātia panis, quando non est ibi, sicut quando est; igitur, &c. Maior patet, per exemplum & authoritatem Philosophi dicentis: quod visus est perceptiuus lucis & tenebræ, quæ est absentia lucis: Minor est declarata, igitur, &c.

2. de an. text. 103.

RESOLVTIO.

Ens esse obiectum adæquatum nostri intellectus adæquatione virtutis, non autem secundum prædicationem, quia de suis passionibus non prædicatur in quid. de quo Doct. 1. d. 3. q. 3. num. 6. & q. 1. prol. ad 1. pro Philos. & 2. d. 3. q. 11. & 4. d. 49. q. 8.

6. *Ens, primum obiectum intellectus.*

CVm igitur nec Deus, nec verum, nec substātia sint primum obiectum intellectus, sequitur quod ens sit illud primum. Secundò hoc idem potest sic ostendi, directè; Illud quod

quod est primum adæquatione secundum virtutem, respectu potentiæ, est primum obiectum eius; sed ens in comparatione ad verum, & bonum est primum adæquatione, respectu intellectus nostri; igitur, &c. Maior patet ex præmissis: Probatio minoris; quia ens est subiectum respectu veri & boni, quæ sunt passiones entis, secundum Auicen. & *Philos.* 4. *met.* sed respectu eorum, non est primum adæquatione secundum prædicationem. Probatio; quia tali adæquatione prædicatur de posterioribus essentialiter, sed ens non prædicatur essentialiter, & in quid, de vero, & bono, & aliis, ergo, &c. Maior patet per prædicta, minor patet, quia talia scilicet verum, & bonum, sunt passiones entis: ens autē, vel quodcumque aliud subiectum, non prædicatur de propria passione in quid, quia subiectum cadit in definitione passionis, sicut aliquid additum, non autem sicut aliquid de eius essentia; ergo, &c.

Cap. 3. Text. 5.

De hoc 1. d. 3. q. 3. n. 7.

Præterea in prædicationibus per se non est conuersio, vt dicitur 1. *Poster.* vt cum dicitur animal est homo, licèt hæc sit per se, homo est animal; sed passio per se prædicatur de subiecto, igitur subiectum per se, non prædicatur de passione; igitur nec ens de vero, & bono, licèt vnum, verum, bonum per se prædicētur de ente, dicitur enim 4. *met.* quod substātia vniuscuiusque est ens, & vna pe se, & non per accidens.

Text. 3 5. 7.

Præterea quando vnū prædicatur de alio per se primo modo, nugatio est addere vnum alij, vt animal homo, & homo animal, sed non est nugatio dicere, ens vnum, nec è conuerso, igitur, &c.

Ens non prædicatur in quid de suis passionibus.

Præterea ens sufficienter diuiditur in ens creatum, & increatum, quorum alterum subdiuiditur in decem prædicamenta, ita quod quidquid est ens per se, & essentialiter, oportet quod sit causatum, vel incausatum; sed vnum non potest esse ens creatum tantum, cum dicatur de ente increato, nec ens increatum tantum cum dicatur de ente creato, igitur de ipso non prædicatur ens per se primo modo, id est essentialiter, & in quid.

Præterea si ens prædicatur essentialiter de vno, tunc aut vnum dicit præcisè ipsum ens, aut cum hoc, aliquid additum; non præcisè, quia vnum non esset magis passio entis, quam è conuerso, & essent nomina synonima, quòd negat Philosophus 4. *met.* nec esset magis dicere ens vnū, vel è cōuerso quā alterum horum: si autem addit aliquid super ens, tunc quæro vtrum illum additum sit ens essentialiter vel non; si sic, tunc vnum dicit ens bis, semel ratione entis inclusi in, vno, alias ratione additi. Si autem illud additum, non includit ens essentialiter, sequitur propositum, scilicet quod vnum inquantum vnum, scilicet vt differt ab ente, non includit ens essentialiter.

8. Text. 3. 6. 13. & c. 3.

Sed dices quod hoc est propter diuersitatem rationū, scili-

cet quod impeditur prædicatio essentialis entis, vel è conuerso.

9. *Ens. & vnũ dicunt eandem rem absolutam.*

Dicendum quod bene verum est, quod dicunt eandem rem absolutam, tamen rationes eorum sunt ita disparatæ, quod vna non includit essentialiter aliam, & hoc sufficit ad impediendum prædicationem essentialiter, sicut animal, & rationale licèt dicant eandem naturam, tamen vnum non prædicatur de alio per se; & hoc concordat proposito nostro, scilicet quod vnum prout distinguitur ab ente, dicit aliquod accidens vel passionem entis, accipiendo largè accidens cum Auicenna, pro omni eo quod est extra rationem essentialem alicuius; vnde patet quod non valet ratio *Commentatoris facta* 4. *met.* contra Auicen. quia bene concludit; si vnum dicatur accidens distinctũ contra substantiam, quod diuiditur in nouem genera accidentium; sed non concludit si vnum dicat accidens quod est extra rationem formalem entis. Sic igitur patet, quod ens respectu vnius veri, & boni, quæ sunt eius passiones est primũ obiectum intellectus primitate adæquationis, sed virtute, sicut subiectum respectu propriæ passionis.

Text. c. 3.

RESOLVTIO.

Ens respectu generum, specierum, indiuiduorum Dei, & creaturæ esse obiectum adæquatum intellectus, quoad prædicationem in quid, quia de his omnibus prædicatur essentialiter, & vniuoce, de quo latè Doct. 1. d. 3. q. 2. n. 6. & q. 3. à n. 9. & d. 8. q. 3.

c SEd quod sit etiã primum obiectũ respectu suorum inferiorũ scilicet Dei, & creaturæ primitate prædicationis, ostendo; quia ad hoc requiritur vt dictum est, vt tale obiectum prædicetur essentialiter, & per se de omnibus intelligibilibus, & per consequens vniuocè aliqua vniuocatione; sed ens est huiusmodi; igitur, &c. Minorem ostendo per intentionem Philosophi 2. *metaph.* dicentis quod vnũquodque est maximè tale, quod est causa quod alia sunt vniuocè talia, vt ignis est calidissimus, quia est causa vniuoca caloris in alio, non autem hoc est verum de causa analogica, vel æquiuoca, quia tunc sequeretur quod Sol esset calidissimus, & subdit quod *prima principia oportet esse verissima*, quia sunt causa veritatis in aliis, quod non sequeretur vt dictum est, nisi veritas diceretur in vtrisque vniuocè; sed subdit, *sicut se habent ad esse, sic ad veritatem*, igitur quod est causa entitatis aliis, est maximè ens, si tamen ens dicatur de eis vniuocè non aliter; cum igitur Deus sit causa entitatis aliis, & dicatur maximè ens, oportet quod ens dicatur de Deo & creaturis vniuocè, & hoc est quod dicit Auicenna in metaph. sua, quod conceptus entis est communis omnibus prædicamentis quæ sunt

10. *Conceptũ entis esse vniuocum Deo, & creaturæ.*

Text. 4.

Vide Scot. in hunc locum, qui optimè eum explicat.

Habes hoc arg. 1. d. 3. q. 3 n. 10.

ſunt quaſi eius ſpecies. Idem patet per Commentat. 4. *met. com.* 4. vbi dicit quod ſimile eſt de iſto genere, quod eſt ens, & aliis generibus vniuocis, quia ens prædicatur vniuoce eſſentialiter ſicut alia genera; certum eſt autem quod æquiuocum non prædicatur eſſentialiter de æquiuocatis, ergo, &c.

11. Præterea per rationem ſic: Non diceres ens analogicè, vel æquiuocè prædicari de aliis, niſi quia conceptus entis conuenit Deo per eſſentiam; aliis autem per participationem, ſed quod non conueniat Deo per eſſentiam, probatio; intellectus enim habens conceptum proprium alicuius obiecti, poteſt illud per illum conceptum diſtinguere ab omni alio, quia ille conceptus, qui eſt vni proprius, eſt impoſſibilis alij; ſed ſi conceptus entis non eſt communis vniuocè Deo & creaturæ, ille erit proprius Dei, & cōuenit Deo per eſſentiam, & principaliter, & aliis per participationem, vt ſupponitur; igitur intellectus noſter per conceptum entis poteſt diſtinguere Deum à creatura, quod falſum eſt: per conceptum enim entis cognoſcimus Deum confusè tantum, prout habet cum aliis vnum conceptū communem, igitur, &c.

Nullus conceptus creaturæ eſt proprius Deo.

Præterea nullus conceptus communis creaturæ facit conceptum propriū Dei; ſed creatura facit conceptū entis, igitur conceptus entis non eſt proprius Dei. Maior probatur; quia nihil poteſt facere conceptum propriū de aliquo, quod non contineat eſſentialiter, vel virtualiter; eſſentialiter ſicut homo animal, virtualiter vt ſubiectū propriam paſſionem; ſed nulla creatura per ſe, nec omnes ſimul, continent Deum, nec eſſentialiter, nec virtualiter; igitur, &c. Ex creaturis autem poſſumus formare de Deo, quod ſit; igitur conceptus entis non eſt Deo proprius.

De hoc 1. d. 3. q. 1. n. 9. & 2. d. 3. q. 10. n. 9.

12. *d* Præterea ille conceptus cui alij attribuuntur, eſt perfectior illis, ſicut conceptus ſanitatis in animali, eſt perfectior conceptu ſanitatis in cibo, vel in vrina, vel in dieta, quia omnes primo conceptui attribuūtur, ſcil. conceptui ſanitatis, quæ eſt in animali. Similiter conceptus ſubſtantiæ eſt perfectior quocumque conceptu accidentis; ſed ſi per conceptum entis haberemus conceptum proprium Dei, illi attribuerentur omnes conceptus creaturarum; igitur ille eſſet perfectior; ſed nullū conceptum poſſumus habere perfectiorem conceptu creaturæ pro ſtatu viæ, nec de Deo, nec de alio, niſi cauſatum ex conceptu creaturæ, qui conceptus eſt cauſa æquiuoca, omnis autem cauſa æquiuoca eſt perfectior ſuo cauſato, vel non imperfectior ad minus: ergo nullū conceptum perfectiorem conceptu creaturæ poſſumus habere; conceptus ergo entis, quem habemus de Deo non eſt perfectior conceptu creaturæ, & per conſequens nec Deo proprius.

Contra videtur 1. d. 3. q. 1. n. 19. concorda. & ſupra q. 16. n. 8.

RESO

RESOLVTIO.

Ens esse vniuocum substantiæ & accidenti, de quo doct. 1. d. 3. q. 2. num. 5. & q. 3. num. 9. 10. & d. 8. q. 3.

13. *Conceptum entis esse cõmunem substãtiæ & accidenti. Quæst. 18.*

QVod etiam conceptus entis sit communis vniuocè substantiæ & accidenti, probo, quia si non esset vniuocus nullum conceptũ de substantia haberemus; probatio: aut enim haberemus proprium, & quidditatiuum, intuitiuum, aut abstrahibilem; non primũ, vt probatũ est supra, ergo conceptũ abstrahibilem à substantia & accidente, & communem vtrisque, sed nullus est communis vtrisque, nisi entis, igitur, &c. Quod autem in via non possimus substantiam cognoscere simplici, & primo intuitu, patet ex hoc, quod omnis nostra cognitio ortum habet à sensu, cum ergo substantia non sit sensibilis, & omnis nostra cognitio oriatur à sensu; ergo intuitiuè, vel conceptu simplici nõ possumus cognoscere eam, scilicet per istum modum, quia ab accidentibus à nobis sensibilibus, abstrahimus cõceptum entis dicendo quod sunt ens, & vlterius inquirẽdo inuenimus, quod sunt tale ens, quod est alteri inhærens, id autem alterũm oportet esse subsistens, & tali subsistenti imponimus nomen, substantia. & ideo sic cognoscimus substantiam, sic cognoscendo ipsius subsistẽtiam, dicendo quod est ens per se subsistens, non autem de ipsa habemus in via conceptum intuitiuum, quo cognoscimus eam, hoc ens, nisi modo prædicto, vt experientia docet.

Conceptus proprius substantiæ non datur in via.

Modus cognoscẽdi substantiam pro hoc statu.

14. Præterea, omnis intellectus certus de vno, & dubius de diuersis, oportet quod habeat alium conceptum de dubio, & alium de diuersis, aliter enim per eundem conceptum, intellectus esset dubius & certus, sed aliquis potest esse certus de aliquo, quod sit ens, & dubius quod sit substantia vel accidens; sicut patet de potentiis animæ, vt patet etiam de principio; vt aliqui Philosophi dubitauerunt, vt patet 1. *physic.* ergo alius est conceptus entis, alius conceptus substantiæ, & alius accidentis; sed ille est cõmunis vtrisque, & non importat plures conceptus, ergo est communis vniuocè.

Text. 5.

Præterea, ille conceptus qui sufficit ad contradictionem, est vniuocus, quia contradictio est affirmatio, & negatio circa eũdem cõceptum vniuocum, hic enim non est contradictio, canis currit, canis non currit; sed conceptus entis sufficit ad cõtradictionem secundum Philosophũ 4. *met.* imò prima contradictio est formata de ente, sicut de quolibet esse, vel non esse, ergo, &c.

Cõceptus entis sufficit ad contradictionem. Cap. 2.

Præterea primum principium debet esse firmissimum secundum Philosophum 4. *met.* sed primum principium formatur de ente secundum quod dictum est; igitur, sed si ens non diceret vnum conceptum, non esset certum de quo conceptu esset verum, imò semper

Cap. 2.

per

per est distinguendum: igitur,&c.

RESOLVTIO

Soluit exactè argumenta contra vniuocationem entis ad Deum, & creaturam, substantiam & accidens, de quo fusè agit 1. d. 3. q. 3. à num. 14. & d. 8. q. 3. à num. 4.

15. Contra dicta potest argui, quia si esset vniuocum, aut esset sicut genus, aut sicut differentia, vel species; non potest esse species, quia non habet superius, & quia substantia, & accidens non possunt esse indiuidua, sed genera generalissima: nec differentia, quia esset propria, vel substantiæ, vel accidenti, & haberet genus supra se; nec genus, vt probatur 3. *met.* (Text. 10.) quia genus habet differentias, & sunt extra rationem generis; nihil autem est quod subterfugiat rationem entis. Hoc etiam dicit Porphyrius, dicit enim quod ens non est genus, sed dicitur æquiuocè de substantia, & accidente. (Cap. de specie.)

Præterea omne indeterminatum descendit in inferiora per aliquid additum contrahens, sicut genus contrahitur per differētias, species per principia indiuiduantia; sed enti non potest fieri talis additio contrahens. Probatio, quia illud additum esset ens, aut non; (De his. 1. d. 3. q. 3. n. 14.) si sic: ergo substantia quæ includeret illud additū esset ens bis, & sic esset nugatio, dicere substantiam. Si verò sit nō ens, tunc non descenderet ens in substantiam per aliquid non ens, & illud etiam non ens esset de ratione substantiæ, per quod descenderet in eam, & tunc quærerem sicut prius, & esset processus in infinitum.

16. Præterea si ens prædicatur in quid de substantia, & accidente, oportet quod hoc sit secūdum rationem alicuius prædicabilis, scilicet generis, vel differentiæ; non differentiæ, quia non prædicatur in quale; nec generis, quia tunc descenderet in substantiam & accidens tanquam in species differentes per differentias contrahentes, quæ essent extra rationem entis, quod falsum est, imò statim ens descendit in illa, in quæ descendit, absque expectatione alicuius differentiæ, sicut etiam dicitur de vno 8. *met.* (Text. 1.) non ergo est genus; & per consequens non vniuocè prædicatur de eis. Præterea expressè 4. *met.* dicitur quod ens dicitur de multis, non vniuocè, sed sicut sanum, id est, analogicè.

17. Ad primum istorum dicendum quod Philosophus 3. *met.* dicit non assertiuè, sed arguit ad vtramque partem contradictionis, vnde Commentator dicit ibidem, quod prima ratio Philosophi ibi posita, continet fallaciam accidentis, argumentum enim Philosophi ad contrarium, est tale: si ens dicit vnum cōceptum vniuocum decem generibus, tunc sequeretur quod ens esset genus ad decem genera. Dicendum ergo quod Philosophus non di-

Ens quo sensu genus dici potest?

cit determinatiuè, scilicet, quod ens sit genus, sed dicit hoc arguẽdo. Ad dictum autem Porphyrij dicẽdum quod licet locutus fuerit logicè, multa tamen dicit non logicè; ens autem prout prædicatur de decem prædicamentis metaphysicè, vel naturaliter, non dicit vnum conceptum, nec est genus naturale eorum metaphysicum, tamen est genus vniuocum loquendo logicè. Ad aliam confirmationem de differentia quæ est extra rationem generis dicendum, quod licet genus, & differentia non sint idem formaliter, quia ratio differentiæ non includit rationem formalem generis, tamen sunt idem realiter vel identicè; quandocumque enim aliqua sunt idem formaliter, si iũgantur sine medio, est ibi nugatio vt color albedo, non tamen si sunt idem identicè solum, & non formaliter, vt color albus, licèt album sit idem re quod albedo, quia tamen significat rem solam denominatiuè, siue in concreto non est nugatio, sic autem iungitur differentia generi in diffinitione, quia differentia denominatiue, vel in concreto significatur, vt animal rationale, quæ est definitio hominis: sic est idem genus rei identicè tantum, & non formaliter, sic etiam est in proposito de ente respectu vnius, quia entis vnum non est nugatio; sic ergo aliquid additum enti effugit rationem entis, quod significatur modo differentiæ, quæ est idem generi, identitate tamen rei, & non formaliter.

Genus & differentia idem realiter.

Quando hic contingit nugatio. Vide Doct. 1. d. 3. q. 3. n. 16.

Quomodo aliquid additum enti fugit rationem entis?

18\. Ad aliud de descensu indeterminati descendentis in inferiora, dicendum quod duplex est indeterminatum descẽdens in inferiora, vnum quod descendit in inferiora per aliquid additum, & tale dicit totum quod inferius, tamen per modum partis determinantis, vt differẽtia, & tale non est ipsum ens. Aliud autem est commune indeterminatum, quod dicit totum illud quod dicunt inferiora per modum totius, nec expectat terminari per aliud, vt species respectu indiuiduorum; duo enim indiuidua se totis in specie conueniunt, & in numero differunt, & tale cõmune nõ descendit in inferiora per aliquid additum; sic autem ens est commune ad Deum, & ad decem prædicamenta, & ad substantiam, & accidens, nihil enim est in substantia, & accidente quod non sit ens, & ideo statim sub ipso, sine addito, est substantia vel accidens, non ergo reducitur ad prædicabile generis, vel speciei subalternæ, vel differentiæ, vel speciei specialissimæ. Vel potest dici sustinendo quod sit genus, vel quasi genus, secundum Auicennã, quod descendit in inferiora per addita quæ sunt etiam idem realiter, non tamen formaliter. Nec tamen ex hoc sequitur quod secũdum se sint non entia, sicut non sequitur, homo secundum se non est albus, ergo secundum se est non albus, quia nec ex ratione humanitatis habet quod sit albus, nec nõ albus; entis ergo differentiæ non per rationem differentiæ sunt

Indeterminatum duplex quoad eius descensum?

Ens est quasi species ad substantiam, & accidens.

Dat indiuiduum entis. 1 d. 8. q. 3. n. 19 & 4. d. 8. q. 2.

ſunt entia, nec tamen ſequitur quod per rationem differentiæ, ſint non entia.

19. *Omnia alicuius generis poſſunt dici per attributionem ad vnum.*

Ad aliud de 4. *met.* dicēdum quod ſecundum Philoſophum 4. *met.* non eſt contra rationem vnitatis generis, quod omnia illius generis, dicantur per attributionem ad vnum, videlicet de genere coloris, in quo tamen omnes ſpecies coloris attributionem habent ad albedinem, quæ primum eſt, & mēſura omnium colorum; & ſimile eſt in quolibet genere, vt dicitur ibidem; ſic in propoſito, omnia entia habent attributionem ad ens primum, quod eſt Deus, vel alia entia creata ad ſubſtantiam, tamen hoc non obſtāte, poteſt ab omnibus iſtis abſtrahi vnus conceptus communis ſignificatus hoc nomine, *ens*, qui eſt vnus logicè loquendo, licèt non naturaliter, & metaphyſicè loquendo.

Ad primum 20. *Obiectum intellectus creati omnino finitum, excipe relatiuū cuius terminus eſt infinitum. 3 10 quodl. 17. art. 2.*

f Ad primum principale dicendum quod primum obiectum potentiæ debet eſſe ſecundum adæquationem ad potentiam ſecundum ſe, non ſtatu determinato aliquo tantum; ens autem ſecundum ſe, & ſecundum quodlibet ſuppoſitum eius abſolutum vel relatiuum, cuius terminus non eſt ens infinitum, eſt naturaliter immutatiuum intellectus noſtri, ſecundum ſe, & inquantum intellectus humanus, vnde etiam Deus ab intellectu noſtro humano, eſt intelligibilis ſecundum ſe, quantum eſt ex parte potentiæ intellectiuæ, & ſine medio aliquo, vel lumine, vel ſpecie, quia Deus ipſe lumē eſt, & præſentialiter poteſt adeſſe intellectui humano, ſicut in beatis: ſi autem à nobis non poteſt intelligi pro ſtatu viæ, hoc eſt ratione phantaſmatis nobis coniuncti in noſtro modo intelligendi pro ſtatu viæ, ſed hoc eſt nobis inflictum in pœnam propter peccatum primi hominis, non autem ſecundum naturam conditam, vt dictum eſt.

Quare in via Deus nō intelligitur conceptu proprio

Ad aliud dicendum, concedo Maiorem, & proportiones eius, ſed nego minorem. Ad authoritatem qua dicitur in veritate. &c. Dicendum quod verum eſt metaphyſicè loquendo, logicè tamen dicit vnum conceptum vniuocum communem omnibus entibus.

Supra q. 18. 21.

Ad aliud dicendum quod cognoſcibilitas ſecundum ſe, ſequitur entitatem, non autem reſpectu cuiuſcumque intellectus, vel quolibet ſtatu, ſed tantum reſpectu illius intellectus qui poteſt cognoſcere ens ſecundum totam ſuam communitatem, & hoc eſt Deus. Vnde bene ſequitur quod eſſentia diuina eſt primum obiectum intellectus ſui, cum ſit primum ens, non autem oportet quod ſit primum obiectum intellectus noſtri.

ANNOTATIONES in quæſtionem vigeſimamprimam.

I. CONCLVSIO.

Nec verum, nec Deus, nec ſubſtantia eſt primum obiectum intellectus noſtri.

ANNOT. I. 1.

a **A**D *istam quæstionem dicendum*, &c. Explicat optimè duplicem obiecti primitatem, scilicet virtutis, & prædicationis ostendens eam non conuenire vero respectu intellectus, de quo actum est *q. præced.* neque Deo, neque substantiæ, de quo actum est *q. 19. annot. 2.* vbi probatum est ens esse obiectum intellectus, & soluta argumenta suadentia Deum esse eius obiectum.

II. CONCLVSIO.

Ens est primum obiectum sed non prædicatione in quid.

ANNOT. II.

b **C***Vm igitur nec Deus, nec verum*, &c. Ex sufficienti enumeratione probat primo ens esse obiectum intellectus; quod etiam probatú est *q. 19. & ibi annot. 2.* & latè tradit Doctor *4. met. q. 1.* Secundò docet ens non esse obiectú primum intellectus, primitate prædicationis in quid, tum quia non prædicatur sic de vero, & bono, vel aliis passionibus suis, quia est horum subiectum, & cadens in ipsorum diffinitioné, vt additum; tum etiam, quia hæc prædicatur de ente secúdo modo *1. Post. text. 3.* ergo ens non prædicatur de eis primo modo, quia prędicationes per se non conuertuntur. *1. Post.* addit alias tres rationes. de quo agit in locis in resolutione citatis & præcipuè. *1. d. 3. q. 3. à n. 6.*

Prædicationes per se nõ conuertũtur.

Text 39.

2. Pro explicatione nota quod duplex est prædicatio propria, scilicet in quid, & in quale; genus & species in quid prædicantur, differentia proprium, & accidens in quale; illa in quale essentiale, hæc duo in quale accidentale; propriè igitur genera, & species tantùm, sunt prædicata quidditatiua, reliqua qualificatiua; ex quo sequitur quæ proprie prædicantur in quid, habere rationem totius determinabilis, & communicabilis inferioribus, alia autem prædicantur vt determinatiua, & qualificatiua tantum, quia determinãt illud totum determinabile. Hinc patet intentum Doctoris, quod ens prædicatur vniuocè de omnibus sed non prædicatur sic in quid de suis passionibus, ex rationibus hic adductis, neque de vltimis differentiis vt habet *Scot. 1. d. 3. q. 3. num. 6.* alioquin non essent vltimæ sed includerét alias differentias, quia includerent conceptum quidditatiuum, & qualificatiuum. Vnde hæc non est prædicatio in quid, vltima differentia est ens, sed quasi per accidens, quia est in quale, vt habet Doctor citat. *num. 14.* vbi etiam docet passiones, & vltimas differentias esse conceptus simpliciter simplices, id est, nõ resolubiles in plures cõceptus, quia sunt vltimi termini entis, non vlterius determinabiles, alias procederetur in infinitum in prędicatis quidditatiuis, contra *Philos. 2. met. tex. 10. 11.*

Prædicatio propria duplex, in quid & in quale.

Scotus.

An ens prædicatur in quid de suis passionibus, vel vltimis differentiis.

Nota secúdo prædicata sumpta ex differentiis vltimis, & ipsas vltimas quandoque dici quidditatiua, quia pertinent ad rei quidditatem, sed non prędicãtur in quid proprie loquendo, & secundum vsum Philosophorum,

ſophorum, ex Porph. quia hoc tantum conuenit generi,& ſpeciei, ſed in quale eſſentiale, ſi ſit differentia eſſentialis, vel accidentale ſi proprium, vel accidens. Non negat Scotus ens prædicari de differẽtiis vltimis, ſed quod non prædicatur de eis in quid, ita quod ſint compoſita ex contracto, & contractiuo, & ſumpſit ex *Philoſ.* 10. *met. text.* 12. vbi docet diſtingui diuerſum, & differens, quia quæ differunt, habent in quo conueniant, & in quo differant, & exemplificat de genere, & ſpecie, in quibus ſunt conceptus determinabilis, & determinatiuus; at diuerſa non habent tales conceptus ſimul, nec in quo conueniant, & in quo differant, intellige neceſſariò, ſed ſi habent eſt per accidens, vt ibi explicat Doctor, & huiuſmodi ſunt differentiæ vltimæ, ſpecificæ, & indiuiduales,

Quomodo differunt diuerſum & differens?

4. Videtur ſecundum mentem Scoti, non negari ens prædicari de vltimis differentiis abſolutè, ſed verè & vniuocè de eis prędicari, non tamen in quid, ſeu vt totum, vel determinabile & hunc ſenſum tantum videntur ſuadere duæ eius rationes 1.*d.*3. *q* 3.*n.*6. Prima eſt, quia alias in differentiis daretur proceſſus. Secunda quia in phyſica compoſitione, fit reſolutio in actum vltimum, & potentiã vltimam, ita vt actus nihil habeat potentiæ, nec è contra; ergo ſimiliter in compoſito ex conceptu determinabilis, & determinatiui, fiet reſolutio in conceptum determinabilem tantum, & determinatiuum tantum, qui eſt vltimæ differentiæ. Etſi hic ſenſus teneatur, euaneſcunt multa Thomiſtarum argumenta contra Scot. hic, quia ſupponunt eũ tenere ens nullo modo prędicari de vltimis differentiis, vel paſſionibus ſuis, quod nunquam aſſeruit. In vanum ergo circa hoc chartam replent *Soncin.* 4.*met.q.*19.*& Ianell.ibi q.*5. *& Suar.in met.d.*2.*ſect.* 5.*&* 6. ſi teneatur etiam differentias vltimas, ac paſſiones entis eſſe ens, ſed tantum denominatiuè, vel per accidens, vt quidam Scotiſtæ docent, non ſequentur abſurda, quæ citati Doctores inferunt, toties interrogantes an paſſiones ſint nihil vel ens, nec dari poſſe medium; quibus reſpondetur eſſe ens, non vt ipſi volunt quaſi ens prædicetur de eis in quid, ſed in quale, iuxta primum ſenſum, vel denominatiuè, identicè, vel per accidens, iuxta ſecundum ſenſum; vnde non ſequitur quod ſunt non ens, vel nihil quomodo ſecundum *Scot.*1.*d.*8.*q.*4. & alios paſſim, non ſequitur Pater in diuinis non eſt formaliter ſapientia, ergo abſolutè eſt non ſapientia, quia eſt realiter & identicè ſapientia.

Exponitur Scotus an neget ens dici de vltimis differentiis, & quo ſenſu.

Soncin. Ianell. Suarez.

Scotus.

5. Eodem modo dicendum eſt de paſſionibus, quod non includunt ens, ita vt prædicetur de eis in quid, iuxta primũ ſenſum explicatum; & habet Doctor hic quarta ratione pro hac concluſione, & colligitur expreſsè ex quinta ratione, ipſum non negare ens dici de paſſionibus, ſed tantummodo non dici de eis tanquam in eis contractum, quia tunc daretur proceſſus,

Non negat Scotus ens dici de ſuis paſſionibus.

cessus, vt de vltimis differentiis intulit.

Soluuntur argumenta in contrarium.

Arist. Arguitur contra hæc, 3. *met. tex.* 10. dicitur quod ens non est genus, quia tūc differentia non esset ens; ergo supponitur esse ens. Respondetur cum *Scot.* 1. *d.* 3. *q.* 3. *n.* 14. *Scotus.* Philosophum ibi tantum disputare in vtramque partem. Secundo bene sequitur si ens est genus, ergo nulla differentia quidditatiuè est ens, & hoc supponit de aliquibus differentiis dici ens in quid; quod verū est, quia de omnibus non vltimis, sic dicitur, habent enim conceptum determinabilem, & determinatiuum.

6. Arguitur secūdo vltima differētia est aliquo modo sub ente non æquè latè patens, ac illud; ergo habet aliquid per quod contrahitur, & limitatur; ergo habet conceptum determinabilem, & determinatiuum, & non est simpliciter simplex conceptus, & per consequens ens, prædicatur de ea in quid, instar generis vel speciei. Respondetur primo quod est purè contractiuum, sicut ratio distinguendi seipsa est distincta, & existentia seipsa existit, vnde vltima differentia cum sit ratio purè determinatiua, & contractiua, seipsa est contracta. *Quomodo vltima differentia, cōtrahitur, sub ente?* Sic multi respondent ad simile argumentum de modis contrahentibus ens ad 10. genera, v.g. perseitas in substantia, est modus purè cōtractiuus, & non resolubilis in plures cōceptus, sed seipso cōtractus, & ab omni alio distinctus, & sic de aliis modis; alioquin dares processum, quia conceptus contrahēs illum modum, haberet alios duos conceptus; & sic in infinitum. Secūdò dici potest ens non esse superius ad vltimam differentiam, quid non abstrahitur nisi ab his ad quæ contrahitur; cúmque ad pura contractiua non contrahatur, nō abstrahitur ab eis, & sic non est superius ad ea; quæ solutio etiā deseruit pro modis cōtractiuis entis. prædicatur ergo ens de vltima differentia, ad eum modum quo animal de rationali, quæ est prædicatio denominatiua impropria. *An ens sit superius ad vltimas differentias?*

7. Arguitur tertio passiones entis includunt ens, esto non in quid, vt explicatum est; ergo & aliquid aliud quo differunt ab eo, alioquin ens esset passio sui; nec recurri potest ad solutionem datam, quia passiones non contrahunt ens, sicut vltima differentia, vel modi cōtractiui eius ad 10. genera. Respondetur argumentum vrget Thomistas asserentes ens prædicari in quid de passionibus, sed nos nō tangit, qui dicimus esse modos qualificatiuos entis, & esse primo diuersos ab ente, quia sunt simpliciter simplices in nullo cum ente conuenientes, sed se totis ab eo distincti, quomodo inter se differunt, duæ indiuidualitates. Illi vero tenentes ens in eis essentialiter includi, necesse est concedant aliquid aliud præter ens, alioquin ens erit passio sui, & de illo alio, *Passiones entis an aliquid includunt præter ens?*

quæro

quæro an includit ens essentialiter, & dabis processum, vel stabis in primo; neque valet quod dicunt, non esse incôueniens in transcendentalibus, subiectum includi in passione, tum quia id est, contra Arist. supra, qui in vniuersum id negat, tum etiam, quia sicut passio particularis se habet ad subiectum particulare, sic transcendentalis ad transcendentale.

8. *Suar.* Alij cum *Suar. in met. d.* 3. *p.* 1. negant passiones entis esse attributa realia, sed tantum addere enti negationes, vel respectum rationis, quod asserit *D. Thom. q.* 1. *de ver. art.* 1. *& q.* 21. *art.* 1. *Soncin.* 4. *met. q.* 1. *Iauel. q.* 1. (*D. Thom. Iauellus. Soncinas.*) Sed est falsa sententia, tum quia negatio non conuenit alicui nisi ratione positiui in eo; ergo negatio falsitatis, vel malitiæ non conuenit nisi ratione positiuæ veritatis, vel bonitatis formaliter loquendo; quia ens, qua tale, non habet has negationes, tum etiam quia secluso omni ente rationis, ens est verum, bonum, &c. sed de hoc latius in materia de ente.

Posset responderi aliter, tenendo non esse passiones eo rigore, quo tales sunt passiones particulares, sed quod se habet instar modorum intrinsecorû; & sic non se habet eorum conceptus, quasi esset compositus, ex conceptu entis & alicuius superadditi, sed per modû conceptus expressioris: sicut concipitur ens infinitû, nô duobus côceptibus, sed vno expressiori, quam sit côceptus entis vt sic. (*Passiones entis se habent vt modi intrinseci.*) Hæc doctrina est secundum mentem *Scoti* 1. *d.* 8. *q.* 3. *n.* 27. (*Scotus.*) *& D. Thom. q.* 1. *de ver. art.* 1. *& q.* 21. *art.* 1. (*D. Thom.*) quæ solutio adaptari bene potest, modis contractiuis entis ad decem genera.

III. CONCLVSIO.

Ens respectu Dei, generum, specierum, & indiuiduorum, esse obiectum adæquatum intellectus nostri, adæquatione prædicationis in quid, & hoc vniuocè.

Annot. III. 9.

c SEd quod sit obiectum respectu suorum inferiorum, &c. Hæc conclusio quoad primam partem, scilicet quod ens sic sumptum sit obiectû adæquatum nostri intellectus, patet ex dictis duabus quæstionibus præcedentibus, earúmque annotationibus; & quod de Deo, generibus, speciebus, & indiuiduis tantummodo prædicetur ens in quid, non de aliis, ostensum est conclus. præcedenti. Nunc autem probat Scotus ens prædicari de his vniuocè primo ex loco expresso Philos. in quê vide ipsius expositionem singularem. Secundò ex Commentatore. Tertiò rationibus tribus; quæ tamen indirectè procedunt probantes conceptum entis Deo & creaturis nô esse analogû vel æquiuocum, & per consequens vniuocum. Probat autem directè 1. *d.* 3. *q.* 2. *num.* 6. *& fusè d.* 8. *q.* 3. *à num.* 4. (*Scotus.*)

10. Pro explicatione aduerte ex Arist. *in Antepræd.* quod *vniuoca dicuntur, quorum nomen est commune, & ratio nominis*; (id est, (*Diffinitio vniuocorum, & æquiuocorum.*)

est definitio) *est eadem*, vt homo, & equus respectu animalis. Æquiuoca autem habent nomen tantum commune, sed non definitionem, seu rationem illius nominis, vt piscis quidam, & quoddam sydus respectu canis; nihil enim importatum per hoc nomen est commune istis, præter nudam vocem.

Duo requiruntur ad vniuocum.

Ex quo infertur ad vniuocum requiri duo, vnum quod habeat cōceptum per se vnum, distinctum ab inferioribus, alterum quod ille cōceptus includatur in inferioribus, & vtrumque habetur ex allato exemplo Arist. animal enim sic se habet ad hominem, & equum.

11. *Vniuocatio triplex, physica, metaphysica, logica*

Nota secundo, quod vniuocatio est triplex, alia in rebus independenter ab intellectu, & hæc est naturæ specificæ, quæ à parte rei est vna negatiuè, vt habet *Scot. 2. d. 3. q. 1.* Dicitur hæc vniuocatio Physica, quia rei secundum se conuenit, vt habet *Scot. 1. d. 3. q. 3. num. 17.* & iuxta hoc intelligitur id 7. *Phys. in genere latent æquiuocationes*, quia species eius non sunt vniuocæ Physicæ. Et iterum *text. 24. in specie specialissima est propriè comparatio, & non in genere*, & ibidem: *quod si non sunt æquiuoca, comparabilia sunt.* Alia est vniuocatio metaphysica, quæ conuenit conceptui abstracto à rebus, quæ vniuocæ nō sunt, prima illa vniuocatione, & hæc conuenit omnibus gradibus, præter speciem vltimam. Vide *Scot. 1. d. 8. q. 3.* Tertia vniuocatio est logica, & hæc conuenit realitati, vel intentioni primæ sub vna intentione logica conceptæ, v.g. generis, speciei, &c.

Text. 35. *Scotus.* *Scotus.*

12. *Diuersi gradus vniuocationis.*

Tertiò, aduertendum in vniuocatione dari latitudinem, seu gradus; tunc autem est perfecta, quando aliquid descendit in inferiora secundum eandem rationem, eundem essendi modum, eundemque perfectionis gradum, & hæc tantum conuenit infimis speciebus; reliquis superioribus non transcendentibus deest tertium; quia non descendūt æquè perfectè. Enti autem deest etiam secundum, & descendit tantum secundum eandem rationem, non verò secundum eundem essendi modum in Deum, & creaturam, substantiam & accidens, quia in Deum infinitè, & independenter, in creaturam finitè, & dependenter; in substantiam per se, in accidens non per se. Sed hic descensus secundum eandem rationem sufficit ad vniuocationem absolutè. Vide *Scot. q. 4. prol. ad vlt. num. 45.* vbi ponit duos gradus vniuocationis, scilicet in forma, & in modo essendi, & *1. d. 3. q. 3. num. 17.* ponit tertium gradum, id est, secundum gradum perfectionis, & iste tantum competit vltimis speciebus, vt dictum est, in quibus tantum est vniuocatio perfectissima.

Scotus. *Scotus.*

13. *Analogum duplex, proportionis & attributionis.*

Quartò, Notandum analogum esse duplex *ex Arist. 1. Ethic. cap. 6.* vnum est proportionis, & est quando primarium analogatum denominatur tale à sua forma; alterū vero etiam denominatur à sua, nō absolutè, sed quatenus seruat in ordine ad illam, quandam proportionem

tionem cum habitudine primi analogati ad suam. v. g. homo dicitur ridere à proprio actu absolutè, pratum vero dicitur ridere à viriditate non absolutè, sed prout seruat quandam proportionem ad hominem ridétem. Alterum est analogum attributionis, & ab Arist. vocatur *ab vno ad vnum*, & sumitur ex habitudine ad vnã formam, quæ in vno est propriè & intrinsecè, in alio impropriè, & extrinsecè, vel quando plura ab vno ad quod habent attributionem, dependent, vt sanum de animali intrinsecè, de vrina, & medicina extrinsecè. Quando autem illud vnum, ad quod est attributio, est intrinsecum pluribus, compatitur cum vniuocatione, vt habet *Scot. 1. d. 3. q. 3. ad 2. contra vniuocationem num. 17. & d. 8. q. 3. num.* 12. vbi tenet huiusmodi attributionem reperiri in speciebus eiusdem generis, quæ tamen sunt vniuocæ; & probat ex *Arist. 10. met.* ybi ait esse essentialem ordinem seu attributionem inter tales species ad primum illius generis, & 7. *phys.* vbi dicit quod omnis cõparatio est in simpliciter vel aliqualiter vniuoco, vt si dicas, hoc est perfectius illo, oportet aliquid esse commune vtrique, vnde homo non est perfectior homo, quam asinus, sed bene perfectius animal.

Qua analogia compatitur cum vniuocatione?

Scotus.

Text. 2. & seq.

Text. 14.

Omnis comparatio est in aliqualiter vniuoco.

14.

Inter aequiuocum & vniuocum non est medium.

Nota quinto & habetur ex dictis, 1. *& praced.* notabili, inter vniuocũ, & æquiuocum, non dari medium, quia habere rationem nominis communem, quod cõuenit vniuocis, & non habere, quod est æquiuocorum, immediatè opponutur. Ita *Scot. 1. d. 8. q. 3. num.* 14. Analoga ergo si habent rationem nominis communem, vt in proposito, de Deo & creatura respectu entis, erunt vniuoca, si non habent, vt de risu, & sano, erunt æquiuoca.

Scotus.

Denominatiuũ, an mediũ inter vniuocum, & æquiuocum.

Dices, ergo superfluè posuit *Arist. in Antepred.* denominatiua. Negatur, quia considerauit modum prædicandi de subiecto, secundum habitudiné prædicati ad illud, siue ista sit vniuoca, siue æquiuoca, quia hæc est prædicatio denominatiua vniuoca: homo est sanus, hæc, denominatiua æquiuoca; medicina est sana. Si tamen per denominatiuum intelligas prędicatum, quod non est de ratione subiecti, sic potest esse medium inter vniuocum, & æquiuocum, vt habet Scot. citatus, quia tunc restringis vniuocum, vt sit de ratione subiecti: sed hæc acceptatio falsa est, & inusitata.

15.

Ens non esse analogũ Deo & creatis, quo sensu verum?

Vltimo aduerte, cum videatur Scot. hac quæst. negare analogiam inter Deum, & creaturas, quoad conceptum entis, id intelligendum esse de analogia excludéte vnitatem conceptus præcisi, quæ coincidit cum æquiuoco; Scotus enim negat, vt iam dixi, dari medium inter æquiuocum, & vniuocũ: itaque dum hic negat analogiam, loquitur de ea quæ vniuocum excludit, quod patet ex eius exéplo ratione tertia adducto, de sano respectu animalis, & vrinæ, quia sanũ non habet vnum conceptum vniuocum

istis; quod verò hæc sit mens eius, patet; quia analogiam attributionis compatibilem cum vniuocatione admittit in ente respectu Dei, & creaturæ. 1. *d.* 8. *q.* 3. *ad* 3. *num.* 12. & etiam inter species eiusdem generis 1. *d.* 3. *q.* 3. *num.* 17. quod explicui secũdo not. Tertia ratio Scoti hic adducta, contra hoc militare videtur, sed postea expedietur.

Scotus.

16. Probatur directè ens esse vniuocum Deo, & creaturis. Prima ratio, intellectus certus de vno conceptu, & dubius de diuersis conceptibus, habet illum vnum distinctum ab istis, quia idem conceptus non potest esse simul certus, & dubius; sed potest viator certus esse, de aliquo quod sit ens, dubitans an sit finitum, vel infinitum, creatum, vel increatum, vt quando quidam Philosophorum ponebant ignem esse primum principium, alij aquam, certi erant omnes, tam ignem, quã aquam esse ens; dubitabant tamen, & disputabant, an essent primum principium, quod est infinitum, vel non. similiter quidam Iudæorum certi Christum esse ens, dubitabant an esset Deus, vel creatura; ergo conceptus ille entis, de quo viator est certus, vniuocus est Deo, & creaturis, quia neuter est, & in vtroque inclusus, alioquin intellectus non esset certus, hoc, vel illud esse ens: si ens non includeretur in illis.

Caiet. *Iauellus.*

Respondet *Caiet. lib. de ente. cap.* 2. *& Iauell.* 4. *met. q.* 1. argumentum tantum probare alietatem conceptus entis, ab inferiorum conceptu, non tamen vniuocationem eius. Contra, quia sufficit vnitas, & alietas illius conceptus ad vniuocationem, quandoquidem constet ex argumento, quod includatur in inferioribus, alias non esset intellectus de quolibet certus, quod esset ens; quia ex Arist. *cit.* 1. *not.* tantum hæc duo requiruntur ad vniuocum, non autem, quod æquè perfectè, vel æquè primò descendat in sua inferiora.

Reiicitur Caiet.

Henricus aliter respondet quod cognoscés de aliquo quod est ens, dubitans an sit finitum, vel infinitum, habet duos conceptus in suo intellectu, qui propter similitudinem videntur vnus, & sic de eo est certitudo.

Henr.

Contra primò, quia tunc tollitur omnis via indagandi vniuocationem, quia sic diceretur quod homo ad Sortem, & Platonem habet duos conceptus, qui tamen videntur vnus per similitudinem. Secundò illi duo conceptus aut concipiuntur vt disparati, & tunc non vt vnus, de quo possit intellectus esse certus; aut vt comparati secũdum analogiam, & similitudinem, vel attributionem, & tunc simul, vel prius concipiuntur distincti; ergo non videntur vt vnus, de quo sit certitudo; quia non possunt aliqua inter se cõparari, nisi extrema concipiantur, qua ratione *Phil.* 2. *de anima*, dari probat sensum communem, quia cognoscit differentiam albi, & dulcis, & ex cognitione huius differentiæ probat cognosci extrema eius.

Reiicitur.

Text. 46.

Prima impugnatio est Scoti 1. *d.* 3.

Scotus.

d.3.q.2.num.7. & secunda similiter *d.8.q.3.n.7.*

18. *Species quas cum phãtasmate elicimus, tantum repræsentant sua propria obiecta, & vniuocè cõtenta in eis.*

Secunda ratio, pro nunc non possumus habere vllum conceptum, nisi per obiectum relucens in phantasmate, quod est solum accidens sensibile, vel in specie inde deriuata, sed cõceptus non vniuocus alicui relucenti in phantasmate, sed omninò alius ab eo, non potest per phantasma, vel speciem ab eo productam repræsentari; ergo si conceptus entis dictus de Deo, non est vniuocus vlli conceptui relucenti in phantasmate, non potest naturaliter haberi; quod est falsum, quia Philosophi non tantum ens, sed multa alia de Deo nouerunt. Minor probatur, quia obiectum relucens in phantasmate, vel specie, simul cũ intellectu operando secundum vltimum virtutis, tantum facit conceptum proprium, & conceptum inclusorum essentialiter, vel virtualiter in eo; sed conceptus entis dictus de Deo; si est disparatus, & non vniuocus, non cõtinetur in eo essentialiter, vel virtualiter; ergo. Quod non essentialiter, patet, alias includeretur vniuocè; quod non virtualiter etiam patet, quia obiectum quod non continet aliud virtualiter secũdum entitatem, non continet illud secundum cognoscibilitatem.

19. *Magis & minus nõ tollũt rationem vniuoci.*

Respondet Caiet. *loc. cit.* obiectum posse producere cognitionem non tantum sui, & suorum effectuum, sed etiam eorum quæ continet participatiuè, & sic creatura potest producere conceptum de Deo, quia est participatio eius. Contra, hoc videtur ad oppositum: si creatura continet Deum participatiuè, ergo communicat in entitate cum Deo, & sicut habet ille entitatem infinitam, ita illa finitam, & per consequens, entitas est vnius rationis, seu vniuoca in eis, etsi per prius, & perfectius in vno, quam in altero; sicut dulcedo perfectius est in melle, quam in lacte, sed in vtroque vniuocè. Neque effectus participat causam nisi in hoc quod in aliquo conceptu conueniunt: nam si in omnibus sint diuersa, nihil est quod participatur ab eis. Confirmatur, quia si effectus, qua talis, gigneret cognitionem causæ, tollendo omnem conceptum illis communem, sequitur quod conceptus muli gigneret speciales conceptus equi, & asinæ; quo nihil absurdius.

Præterea conceptus proprius Deo, & non communis creaturæ, est longè perfectior quocumque conceptu creaturę, ergo non potest causari à conceptu creaturæ, alioquin causa æquiuoca erit imperfectior suo effectu. Vide alias tres rationes apud *Scotum* 1.*d.3.q.2.num.8.* & 9. à quarum discussione abstineo, quia hæc magis ad metaphysicam spectant. Videndus est Doct. *4.met.q.1. Anton. Andr. 16.q.1. & Ant. Trombeta. q.2.*

Scotus. Ant. Andr. Ant. Tromb.

Soluuntur varia argumenta contra vniuocationem entis, respectu Dei, & creaturæ.

20. *D. Thom.*

ARguitur primò ex D. Th. 1. *p. q.* 13. *art.* 5. nihil conuenit secundum eandem rationem Deo & creaturæ; ergo nec vniuocè: Antecedens patet, quia sapientia & sic de aliis, non dicitur de Deo secundum illam rationem secũdum quam dicitur de creatura, quia est qualitas in creatura. Respondetur sapientiam (& idem de aliis transcendentibus) secundum eandem rationem sapientiæ vt sic, prædicari de Deo, & creaturis: si autem addas rationem cõtractiuam, sic ratio non erit communis, vt in exemplo, quia esse qualitatem, vel accidens, appropriat sapientiã creaturæ, & separat à Deo. Si argumentum valeret, probaret animal non esse vniuocum homini, & equo, quia includendo id quo contrahitur ad hominem, non prædicatur secũdum eandem rationem de equo.

Arguitur secundò ex eodem, propter distantiam aliquarum creaturarum inter se, nihil vniuocè dicitur de eis, sed Deus magis distat ab eis, ergo. Negatur antecedens, quia de substantia, & accidente ens dicitur vniuocè, de quo conclus. sequenti.

21. Arguitur tertiò ibidem, effectus non adæquans causam, nihil habet vniuocum cum ea, sed nulla creatura adæquat virtutem Dei; ergo. Ma. patet, quia talis effectus non recipit similitudinem causæ secundum eandem rationem. Respondetur, tantum probat, quod non est vniuocatio secundum speciem vltimam, quæ non reperitur cum causa est æquiuoca, vt hic; non tamen tollit vniuocationem in ratione superiori. Si valeret argumentum, ignis, vel minera genita à Sole, non esset substantia vniuocè cum Sole, neque mulus ab asina, & equa genitus foret animal vniuocè cum ipsis, quod manifestè falsum est.

Arguitur quarto ibi, & est confirmatio, & explicatio præcedentis argumenti. quia ratio entis in Deo includit essentialiter omnem perfectionem, infinitatem, & independentiam; in creatura è contra; ergo nihil eis vniuocum. Respondetur de ratione entis contracta in Deo; verum est, sed de abstracta, falsum. Si valeret, probaret quod animal non prædicaretur de homine, & equo vniuocè, quia ratio animalis in homine cõtracta, est rationalis; in equo non. Probaret etiam non dari vnum cõceptum præcisum entis Deo & creaturis communem, etiam analogicè in sensu aliorum, quod est contra ipsum *D. Thom. prol. 1. sent. q. 1. art. 2. ad 2. & 1. d. 2. q. 1. art. 1. ibi cum natura entitatis sit eiusdem rationis in omnibus*, &c. Idem habet *q. 1. art. 1. de ver. & q. 21. a. 1. Iauel. 4. met. q. 1. Sot. in præd. cap. 4. q. 1.* de quo vide *Suar. in metaph. d. 2. s. 2.*

D. Thom. Iauell. Suarez.

22. Arguitur quinto specialiter contra primam rationem, quæ videtur

videtur fundamentum Scoti. Sint tres in vno loco, singuli vocentur Sortes; si aliquis mouetur, possum habere conceptum Sortis certum; dubitans, quis ex tribus Sortibus moueatur; & tamen Sortes nō est vniuocum illis tribus; ergo fundamentum Scoti nullum. Respondetur haberi tunc conceptum indiuidui, vel suppositi, quod æquè & secundum eandem rationem conuenit eis. Ad quod autem prædicabile reduci debeat prædicatio indiuidui, & suppositi de suis inferioribus, non est huius loci tractare, *Suar. in met. disp. 6. s. 8. num. 13.* ad proprium eam reducit, nec improbo. Quod vero eius ratio sit vniuoca, tenet ipse ibi, estque *D. Thom. 1. p. q. 30. art. 4. & ibi Caiet.* (sibi tamē contrarius est, quia oppositum habet c. de specie) P. Hurtado in sua logica *d. 5. s. 7. & 8.*

Ratio suppositi est vniuoca inferioribus.

D. Thom. Suar. Caiet. Hurtado.

Caiet. de ente. cap. 2. varia contra hanc conclusionem habet argumenta, sed ex dictis facilè soluuntur, & *Leuchet. 1. d. 3. q. 3.* id fusè præstat, vbi etiam aliorum soluit obiecta. Ipse *Scotus 1. d. 3. q. 3. à num. 14.* soluit varia loca Philosophi, quæ parti oppositæ fauere videntur, & alia argumenta expedit *1. d. 8. q. 3. à num. 11.* quæ omnia recolligit *Philippus Faber theorem. 95. c. 5. & 6.*

Scotus.

ANNOT. IV. 23. *d Præterea ille conceptus, cui alij attribuuntur, &c.* Hac tertia ratione videtur Scotus negare analogiam entis in ordine ad Deum, & creaturas, sed iam ostendi notabili vltimo, id intelligendum esse de analogia excludēte vniuocationem. Quod hic ait nullum conceptum haberi pro nunc de Deo perfectiorem conceptu creaturæ, videtur contra ipsum *1. d. 3. q. 2. num. 29.* vbi docet Deum etiam pro hoc statu, esse primum cognitum, primitate perfectionis simpliciter, & probat ex *phil. 10. Ethic.* quia hac ratione posuit felicitatem naturalem in contemplatione substantiarum separatarum. Respondetur primo dubium esse quid hic intendat Scotus, quia totus eius discursus tribus rationibus videtur eo tēdere, vt probet nullum conceptum proprium Dei vt est hæc essentia, causari à cōceptu creaturæ, quia sic effectus excederet causam, & sic nulla est contradictio, quia loco citato loquitur de conceptu Dei communi, sed appropriato, cuiusmodi est conceptus entis infiniti, & omnium perfectionum simpliciter. De quo vide ipsum ibi *num. 17.* hoc sensu stabit analogia, quia creaturæ attribuentur ad illum cōceptum ex communibus factum proprium Dei, qui perfectior est conceptibus earum.

Cap. 10.

An pro hoc statu conceptus de Deo perfectior esse possit omni conceptu de creatura?

Quod verò hæc sit mens Scoti hic, suadetur, quia ait conceptum substantiæ esse perfectiorem quocumque conceptu accidentis, & sic accidentia illi attribui analogicè; & tamē conceptus substantiæ pro hoc statu causatur ex conceptu, vel per phantasmata accidentium sensibilium, sicut conceptus de Deo, per species, vel conceptus creaturarum; ergo cum negat conceptum perfectiorem ha-

beri de Deo, quam de creatura, non loquitur de conceptu confuso appropriato Dei (alioquin idem diceret de conceptu substantiæ respectu accidentium) sed de proprio conceptu Dei, vt est hæc essentia.

24\. *Alia expositio Scoti, fortè præferēda.*

Secundò dici potest (& fortè magis ad literam, quia ratio Doctoris huc tendit) quod loquitur etiam de conceptu confuso Dei, qui videtur imperfectior conceptu creaturæ, tum quia est effectus æquiuocus eius, vt hic ait Doctor: tum etiam, quia continetur in conceptu creaturæ, vt communis in proprio, & speciali, & sic censetur potentialis & pars eius, & consequenter imperfectior ipso. Quando ergo dicit *loco cit.* Deum esse primum cognitum primitate perfectionis, vult quod cognitio Dei sit obiectiuè perfectior cognitione creaturæ, sicut & cognitio cuiuscumque obiecti perfectioris, perfectior est cognitione minùs perfectorum. Inde tamen non habetur cognitionem esse intrinsecè perfectiorem, nisi illa obiecta perfectiora proportionentur potentiis in ratione intelligibilium, sicut imperfectiora; quod in præsenti non fit, quia sola sensibilia, & eorum quidditas, proportionatur nostro intellectui pro hoc statu: reliqua autem cognoscimus per species horum, vt ostendi ad *q.* 17.

25\. *An ad attributionem analogiæ sufficit obiectum ad quod fit attributio esse perfectius, licet eius cōceptus non sit perfectior cōceptibus eorum quæ attribuuntur?*

Adde etiam conceptum entis, qui dicitur de Deo, dici perfectiorē permissiuè, quia compatitur cum infinitate, & iuxta hoc fortè fit attributio conceptus creaturarum ad ipsum: vel sufficit ad attributionem analogiæ, quod obiecta concepta attribuantur ad aliquid, etsi eorum conceptus sint perfectiores conceptu illius, & sic creaturæ attribuuntur Deo, quia sufficit qualiscumque attributio ad hanc analogiam, quandoquidem (vt tenet Doctor *ex phil.*) etiam inter species eiusdem generis reperiatur.

Dices, si hic esset sensus Doctoris, idem diceret de conceptu substātiæ respectu accidentium, scilicet quod esset imperfectior. Respōdetur, arguendo locutus est secundum sententiam communem aliorum, tenentium substantiæ dari proprias species; & sic eius cognitio perfectior erit cognitione accidentium, at secundum nullos datur propria species Dei. Fateor nihil hic certum, ideò coniecturis vtor; sed non leuiter fundatis.

IV. CONCLVSIO.

Ens esse vniuocum substantiæ & accidenti.

e QVod autem conceptus entis sit communis, &c. Probat tribus rationibus claris ens esse vniuocum substantiæ, & accidenti, & idem probant rationes allatæ pro con. præced. eadem etiam difficultas, & argumenta contra vtramque conclusionem occurrunt, eodémque modo soluuntur, ideo hic non hæreo.

ANNOT. V. 26.

Ad primum principale dicendū, &c. Quod hic ait Deum secun

ANNOT. VI.

Quo sensu Deus est intelligibilis sine specie, vel medio lumine?

secundum se intelligibilem esse ab intellectu nostro, sine specie, vel lumine medio, sanè intelligẽdum est, non enim vult quod intellectus suis viribus Deum in se videre possit, quia oppositum habet *q. 1. prol. & quodl. 14. & 2. d. 3. q. 9. & 2. d. 1. q. 2. num. 16. & 4. d. 49. q. 11. num. 9.* & definitur in *concil. Viennensi Clem. ad nostram de hær.* Sed quod eleuari possit intrinsecè, vel extrinsecè, vt eum in se videre possit, quomodo beati de facto eum vident. Hic fateor negat lumen intrinsecum gloriæ esse necessarium, & idem tenere videtur *in. 4. d. 43. q. 11. num. 5.* quod probabile est: & cõforme *d. Clem. ad nostram.* quia non definit dari lumẽ inhærens: vnde satis temerè docet *Caiet. 1. p. q. 12. art. 5.* hanc sententiam Scoti non posse sustineri, quia oppositum (inquit) amplexa est Ecclesia. Sed probabilius est, ponendum esse lumen inhærẽs ad Deum videndum, etsi nihil id conuincat, & ideo ponit illud *Scotus 1. d. 17. q. 3. fi. & 3. d. 14. q. 1. a. 3.*

Scotus.

Caiet.

QVÆSTIO XXII.

Vtrum singulare sit ab intellectu nostro per se intelligibile.

1. ET videtur quod non, quia quod quid est, est proprium obiectum intellectus nostri; sed singulare non habet quod quid est, vel quidditatem; ergo, &c. Probatio minoris; quia si haberet quidditatem, esset diffinibile, & de ipso posset esse scientia, & per consequens; hoc autem est falsum, quia scientia esset corruptibilis, sicut & scibile. Similiter essent scientiæ infinitæ, sicut singularia possunt multiplicari in infinitum.

Præterea sensus est particularium, intellectus vniuersalium *2. de anima*, & sic de multis autoritatibus. Præterea, diuersorum obiectorum diuersæ sunt potẽtiæ cognitiuæ; sed vniuersale, & singulare, sunt obiecta diuersa; igitur, &c. *Text. 60.*

Præterea, si singulare posset intelligi, tunc habẽs perfectam cognitionem de specie specialissima, nõdum intelligeret singulare, sed esset in potentia ad intellectionem eius, quod est falsum, quia agẽs artificiale non dirigitur in agendo, nisi cognoscat agibile perfectè, sed agens habens tantum cognitionem domus in vniuersali, potest facere domum hanc directè; ergo ad cognitionem intellectualem speciei specialissimæ, sequitur sufficiens cognitio singularis, imo in ea includitur.

2. Præterea, aut per eãdem speciem intelligitur, cum vniuersali aut per aliam; non per eandem, quia eadem species non potest repræsentare diuersa, sub oppositis rationibus, quales sunt rationes distincti, & indistincti, quæ conueniũt vniuersali, & singulari: si autem esset eadem, & esset vniuersalis primo; nullo modo posset repræsentare distinctè singulare, quia esset indistincta, & confusa, si autem

autem esset singularis ipsius primo, & ex consequenti vniuersalis, quot essent species singularium, tot essent vniuersalia & multiplicarentur species in infinitum, si deberent cognosci omnia singularia. Si autem dicas quod non est eadem vtrisque, sicut per vnum singulare, generatur species vniuersalis, sic per omnia; & sic vnius singularis essent species infinitæ, vel eadem intenderetur cum possint esse singularia infinita.

Ad oppositu. Contra, quidquid est perfectionis in potentia cognitiua, inferiori scilicet, est in superiori, scilicet intellectiua, quæ superior est; sed perfectionis est cognoscere singulare distinctè, quod conuenit sensui; igitur; &c. Præterea, intellectus compositus præsupponit simplicem, sed intellectus componit vniuersale cum singulari, & cognoscit compositum, vt cum dicitur, Sortes est homo, ergo cognoscit vtrũque. Præterea proprium motiuum est phantasma quod est singulare, sed quod mouet intellectũ est obiectum eius; igitur, &c.

RESOLVTIO.

Sententia D.Tho. ideo intellectum non intelligere singulare materiale quia materia est singularitatis principium, & non potest intelligere nisi abstrahendo à materia, reÿcitur. vide Doct. quodl. 13. art. 2. & 3. d. 14. q. 3. ad vlt. & 3. d. 3. q. 11. num. 9. & d. 9. q. 2. num. 35. & 4. d. 45. q. 3. num. 21. & 7. met. q. 15.

4 AD istam quæstionem dicunt quidam, scil. Thomas & Themistius, quod intellectus noster pro statu viæ, non potest cognoscere singulare, quia secundum ipsum materia est principium singularitatis; sed intellectus noster nihil intelligit nisi per abstractionem à materia, & à conditionibus materiæ, abstractum autem à materia indiuiduali, non est singulare, quia licet species intelligibiles sint in intellectu nostro, tamen per eas non potest intelligere nisi intuendo obiectum vniuersale in ipso phantasmate, quod est repræsentatiuum singularis primò. *1. p. q. 86. ar. 1. ad 3. Themist. hic. l. 3. 10.*

Sed contra hoc procedẽdum est hoc modo, primò destruendo suum principiũ indiuiduationis, vnde excommunicatus est Parisiis iste articulus, quod non possint esse plura indiuidua eiusdem speciei propter defectum materiæ. *Habentur hi articuli præmissi magistri Sent. vide c. 7.*

Præterea, ipsimet concedunt quod singularitas secundum se non repugnat intellectui, cum anima se possit intelligere, sed materia indiuidualis non addit aliud supra naturam speciei, nisi singularitatem; materia autem specifica est intelligibilis, quia est de quidditate speciei materialis, quæ primo est intelligibilis secundum eum; ergo materiæ singulari nõ repugnat intelligibilitas.

Præterea, contra modum abstrahendi

ſtrahendi quem ipſi ponũt, arguitur ſic: abſtractio vniuerſalis à ſingulari, fit ab intellectu poſsibili, non autem ab agente, cuius eſt abſtrahere ſpeciem à phantaſmate tãtum, ſed impoſſibile eſt abſtrahere vniuerſalia à ſingulari, non cognito ſingulari, aliter enim abſtraheret ignorando à quo abſtraheret; igitur.

4. Præterea ſecũdum ipſos intellectus noſter non poteſt intelligere niſi conuertẽdo ſe ad phantaſmata, ſed ſic ſe cõuertendo intelligit ſingulare, ergo non poteſt intelligere vniuerſale niſi ſimul intelligat ſingulare, non ergo tãtum per reflexionem. Præterea intelligere ſingulare, ſcilicet per reflexionem, aut hoc eſt per ſpeciem intelligibilem, aut phantaſiabilem; non primo modo, quia illa eſt in intellectu repræſentatiua quidditatis abſolutè; nõ ſecundo modo quia illud tãtum mouet phantaſiam nõ intellectum, cum ita non ſit in intellectu, & per conſequens non poteſt eſſe principium intelligendi ſingulare.

RESOLVTIO.

I. CONCLVSIO.

Singulare eſt à nobis intelligibile ſecundum ſe. Secunda, *eſt intelligibile pro hoc ſtatu.* Tertia, *ſingulare ſub propria ratione non poteſt cognoſci pro hoc ſtatu.*

I CONCLVS. 5. *b* DIcẽdum ergo quod ſingulare eſt à nobis intelligibile ſecundum ſe, quia intelligibilitas ſequitur entitatẽ; quod ergo ſecundum ſe nõ diminuit de ratione entis, nec intelligibilitatis, ſed ſingulare ſecundum ſe non diminuit de ratione entis, imo eſt ens actu perfectum, vnde *in prædicament. & 7. met.* dicitur quod ſingulare ſubiectum eſt maximè ſubſtantia; igitur.

Præterea illud quod ſecundum ſe non eſt intelligibile, à nullo intellectu poteſt intelligi, ſed ſingulare vt ſingulare, ab aliquo intellectu poteſt intelligi, vt ab intellectu diuino, & angelico; igitur. *Singulare poſſe intelligi.* Præterea ſingulare nihil addit vltra vniuerſale, niſi gradum ſingularitatis, ſed non excluditur ab intelligente ratione vniuerſalitati in eo contentæ, nec etiam ratione gradus ſingularitatis, quia multa ſingularia vt angeli, & animæ ſeparatæ, & alia inferiora intelliguntur ab intellectu diuino, igitur, &c.

II. CONCL. 6. *c* Secundo, dico quod ſingulare eſt à nobis intelligibile pro ſtatu iſto. Probatio, ſicut enim concluſiones cognoſcimus ſyllogiſmo, ita principia inductione 2. *Prior.* ſed inductio eſt proceſſus à ſingularibus ad vniuerſalia, ſic autem diſcurrere pertinet ſolum ad intellectum, ergo cognoſcit ſingularia. *Cap. 29. 1. top c. 10. vide Tartar. ibi.* Præterea, incognita non poſſumus diligere ſecundum B. Aug. ſed per prius diligimus ſingulare quam vniuerſale, quia præceptum eſt magis reſpectu ſingularis, quam vniuerſalis, vnde *in 1. Canonica Joannis. qui non diligit fratrem* *Nil volitum quin præcognitum.* *1. Ioann.*

 ſuum,

suum, quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere.

De quo 2. d. 42. q. 4.

Si dicas quod ad dilectionem singularis, sufficit cognitio vniuersalis; non videtur, quia sic sequeretur, quod cognitio vniuersalis sufficeret ad diligẽdum tale singulare, quod nunquam fuit cognitum à sensu, quod videtur absurdum. Praeterea, cognoscens differentiam extremorum, cognoscit extrema, sed intellectus cognoscit differentiam vniuersalis à singulari; igitur, &c.

7. Praeterea, nulli non intellecto à nobis, possumus nomen imponere, voces enim *nota sunt earum passionum quae sunt in anima*, sed intellectus noster, vel nos mediante intellectu imponimus nomina singularibus; igitur. Praeterea experimur nos cognoscere singularia, vel cognoscimus; hoc autem non est per potentiam sensitiuam, quia non est reflexiua super actum suum; ergo per intellectũ cognoscimus nos cognoscere singulare; sed intellectus non potest cognoscere se cognoscere singulare, nisi ipsum singulare cognoscatur, quia actus quo primo cognoscitur singulare, est repraesentatiuum singularitatis tanquam eius similitudo vera, magis quam species singularis; igitur, &c.

8. *Singulare pro nunc non potest cognosci sub propria ratione singularis.*

d Tertio dico quod nulla potentia nostra, nec sensitiua, nec intellectiua potest cognoscere singulare sub ratione propria singularis, quia potentia cognoscens aliquod subiectum sub propria ratione, potest ipsum cognoscere, & ab aliis distinguere, circumscripto quocumque alio non habente istam rationem; sed manente propria ratione singularitatis, ablatis aliis non possemus distinguere inter duo singularia, nec per sensum, nec per intellectum; igitur. Probatio minoris, quia potentia cognoscẽs obiectum suum, secundum aliquam vnitatem, potest ipsum distinguere ab omni alio, quod non habet istam vnitatem, sed vnum singulare non habet vnitatem, & indiuiduitatem essentialem alterius; & tamen nec sensu, nec intellectu distinguere inter duo singularia circumscripta distinctione accidentali, quae est per locum, figuram, tempus, magnitudinem, colorem, & sic de aliis. Exemplum, si proponantur visui duo alba, vel intellectui duo singularia quaecumque, quae in rei veritate essent distincta essentialiter, si tamen omnino haberẽt consimilia accidentia, vt locũ, vtpote duo corpora in eodem loco, vel duo radii in medio eodem, & haberent figuram omnino consimilem, & magnitudinem, & colorem, & sic de aliis conditionibus enumeratis; nec intellectus, nec sensus inter ista distingueret, sed iudicaret esse vnum; ergo neuter eorum cognoscit quodlibet istorum singularium, secundum propriam rationem singularitatis. Causa autem huius est, quia idem est principium agendi, & assimilandi, quia agens intendit assimilare patiens sibi; & hoc specialiter est verũ in cognitione quae

De quo 2. d. 3. q. 1. n. 4.

De quo 2. d. 3. q. 6. ad 1. & 4 d. 45. q. 3. n. 21.

quæ fit per assimilationem, sed principium assimilandi, non est singulare, vt singulare, imò magis distinguendi, (quia in singularitate differũt singularia) sed magis natura communis in qua conueniunt, ergo singulare, vt singulare non est principium cognoscendi nec in sensu, nec in intellectu.

9. Contra hoc posset argui; numerus est sensibile per se, cum sit sensibile commune secundum Philosophum 2. *de anima*; sed numerus non est nisi pluralitas vnitatum, ergo quælibet vnitas est sensibilis. Præterea species gignitur ab obiecto inquantum singulare, quia actiones sunt singularium, sed species repræsentat id à quo gignitur, & sub eadem ratione, igitur. Præterea secũdum prædicta sequeretur quod sensus non magis determinatè cognosceret singulare quam intellectus, quod est contra Philosophum in pluribus locis.

Cap. 5. 6.

Ad primum. Sensibile cõmune an faciat propriam speciem? 4 d. 12 q. 1.

Ad primum dicẽdum quod sensibile commune non facit propriam speciem in sensu, per quam faciat ad substantiam immutationis, sicut sensibile proprium, sed tantum facit ad differẽtiam immutationis, & ideo non sentitur numerus nec eius vnitas nisi mediantibus qualitatibus sensibilibus: sic ergo nec sentimus duo singularia ratione suæ singularitatis, in quantum duo, sed vt distincta sunt vel loco, vel magnitudine, vel figura, vel tempore; & sic de aliis conditionibus superius enumeratis, vel aliis accidentibus.

Ad secundũ. Ad aliud dicendum, quod singularitas bene est ratio vel conditio agentis, sed non est ratio agendi, imò formalis ratio agendi est natura quæ est similis in diuersis, & hæc est ratio quam debet repræsentare species genita, non autem conditio agentis.

Singularitas non est ratio agendi, sed conditio.

Ad aliud dicendum quod sensus cognoscit tantum singulare intuitiuè, & non abstractiuè, sed intellectus vtroque modo, & ideo dicitur per appropriationem, quòd sensus est singularium non vniuersaliũ cognoscitiuus; sicut intellectus qui est vtriusque cognitiuus; & ideo sensus magis determinatè cognoscit singulare, quia cognoscit per eius essentiam præsentem, & actualitatem, non autem quidditatem absolutam.

Sensus est singularium intuitiuè intellectus etiã abstractiuè.

RESOLVTIO.

Duo modi intelligendi singulare, alter negando speciem intelligibilem, sed ponendo solum phantasma; alter admittendo species intelligibiles. De quo supra q. 17.

10. QVarto dico quantum ad modum intelligendi singulare; quod si non ponamus speciem intelligẽdi, sed tantum phantasma, sicut natura in agendo non intendit vniuersale, quia generato corpore quod est vniuersalius, quã animatum, vel homo, non procederet ad generationem animalis, vel hominis; nec primo intendit singulare signatum, vel

De quo supra q. 17.

Natura primò intendit producere naturã in supposito.

expressum, quia generato vnico singulari, cessaret actio naturæ: quæ ambo falsa sunt, vt patet ad sensum; sed primo intendit producere naturam in aliquo supposito, & hoc est indiuiduum vagum: sic repræsentando species in phantasia, primo repræsentat singulare vagum, secundum quod primo fertur cognitio intellectus. Et hoc patet, quia aliquando intelligimus aliquod singulare, ignorato in quã specie sit: secundo repræsentat naturam absolutè, quando scilicet intellectus fertur in naturã non considerando eius singularitatem. Tertio reflectendo considerationem naturæ ad circumstantias signatas, & ipsam per ipsas determinando, indiuiduum signatum possumus intelligere, quia est hic, & nunc, & in tali figura, & magnitudine, &c. Descriptio autem talis, quam possumus habere de singulari, vel conceptus proprius quicũque non repugnat alteri contradictorie, sed conceptus proprius sub propria singularitate alterius, repugnat; modum autem prædictum intelligendi singulare ponit *Arist.* 1. *Phys.* dictus autem modus intelligendi non est simplex, vt dictum est, sed est compositus ex conceptibus multarum circumstantiarũ vniuersali cõceptui additis: & hoc patet experimento, sicut enim res ipsas intelligimus, sic significamus & exprimimus aliis, sed conceptum singularis signati nullo alio modo exprimimus quam prædicto modo, nec alios aliter scimus docere, vnde dicimus: Sortes est vnus homo albus, crispus, longus, &c. vt quilibet experitur in seipso, &c.

Quomodo cognoscimus indiuiduum determinatum?

Tex. 4.

11. *Quomodo intelligitur singulare?*

Si verò ponamus speciem in intellectu, dicendum quod huiusmodi species duplicem singularitatem habet, vnam à subiecto quia est in intellectu singulari, & hanc semper habet, & aliam ab obiecto, à quo imprimitur saltem primo, licèt per operationem intellectus agentis abstrahatur à conditionibus indiuiduantibus; & sic primo repræsentat naturam in indiuiduo vago, quia illud se primò offert intellectui; secundo naturam absolutè; tertiò ipsam intellectus determinat addendo sibi circumstantias singulares prædictas; & sic intelligit singulare signatum, nõ sub ratione propriæ singularitatis, vt dictum est. Quod tali ordine fiat cognitio in intellectu, patet per prædicta; quia si ars, & cognitio intellectualis imitatur naturam; vt dictum est quod natura primo intendit indiuiduum vagum, secũdo naturam in ipso, tertio indiuiduũ signatum, quia est terminus generationis; ergo talis erit modus intelligendi, siue species ponatur in intellectu, siue non.

Ad rationes principales in oppositum.

Ad primum. 12. *Singulare quo sensu nõ est obiectum nostri intellectus.*

Ad primum dicendum quod verum est, quod quid est, est obiectum primum intellectus nostri, vel prius quam singulare signatum, vel singulare sub ratione propria singularitatis, imo vt sic, non est obiectum intellectus per se, & ideo nec

Sensus est singularium expositur. diffinitur, nec cadit per se sub scientia; tamen aliquo modo cognoscimus ipsum reflectendo, vt dictū est. Ad omnes authoritates Philosophi, dicēdum quod sensus est singulariū cum præcisione, quia non est vniuersalium; intellectus autem non, quia est cognoscitiuus vtriusque, & sic ad alias.

De quo 1. d. 3. q. 3. & n. 10. Ad aliud dicendū quod maior est vera de obiectis omnino disparatis, vt color & sonus, non autem de obiectis subordinatis, imo quod est primum obiectū potentiæ inferioris est per se obiectū, licet non primo potentiæ superioris, vt patet de obiecto sensus particularis, & sensus communis, sic autem est in proposito.

Ad tertium. Ad aliud dicendum. Artifex prius intelligit naturam domus in supposito vago, & ex consequenti in hanc domum & per accidens, & ideo cognito vniuersali, per accidens intelligitur singulare. Vel aliter dicendum, quod artifex cognito vniuersali per intellectum, intelligit singulare signatum circūstantionando vniuersale prędicto modo.

Ad quartū. 13. An per eandem speciem intelligitur vniuersale, & singulare? Ad aliud dicendum quod per eandem speciem aliter tamen consideratam, intelligimus singulare, & vniuersale; quia illa species primo repræsentat naturam in aliquo supposito, secundo naturam absolutè, tertio autem cum designationibus particularibus circumstantionantibus naturam, & singulare signatum; & sic patet solutio quęstionis. Vel potest dici quod *2. d. 3. q. 11. n. 11.* si intellectus non indiget nisi specie quæ est in phantasmate, per speciem singularis intelligitur vniuersale, nec propter hoc sequitur quod quot sunt singularia, tot sunt vniuersalia; quia species omnium singularium non repræsentant nisi vnum vniuersale.

Ad rationem Thomæ, dicendum quod materia non est principium indiuiduationis, vt supponit, sed quando Philosophus loquitur de ista materia, vocat materiam, designationes materiales, vel singulares; vnde dicit 7. *met.* quod in dictis per accidens, nō est idem quod quid est, cum illo cuius est, & vocat postea dicta per accidēs, materialia. *Materia non indiuiduat. 2. d. 3. q. 5. & q. 7. ad 1. Text. 28.*

Præterea, dato quod materia esset principium indiuiduationis, tamen adhuc non sequitur quod indiuiduum sit ignotum, sicut materia. Si enim materia dicitur ignota, quia nō est hæc, primo nota, sicut forma, & cognoscitur, prius cognita forma, sic etiam singulare signatum intelligitur vt dictum est, prius cognita natura, circūstantionando eam, vt dictum est supra.

ANNOTATIONES in quæstionem vigesimamsecundam.

I. CONCLVSIO.

Falsum est singulare non esse intelligibile.

a AD *istam quæstionem, &c, D. Thom. 1. p. q. 86. art. 1.* tenet singulare materiale non esse *Annot. I. 1.*

esse intelligibile. quam sententiam refutat Doctor quinq; rationibus claris,& videri potest locis in resolutione citatis, vbi easdem partim exprimit, partim indicat. Adde contra fundamentum D.Thom. adductū; & impugnatū à Doctore: quod si intelligit materiam quæ est pars compositi, esse non intelligibilem, sequitur inde nullam rem naturalem esse intelligibilem, quia omnis talis compositi est ex materia,& forma; sequitur etiam vniuersalia materialia non esse intelligibilia; quia altera pars essentialis eorum est materia; si vero intelligat de materia sumpta pro indiuidualitate, sequitur angelum non esse intelligibilem. confutatio, quam adducit ibi Scot. ex definitione vniuersitatis Parisiensis, habetur inter articulos ab illa damnatos, præmissos variis editionibus magistri sententiarum.

Reiicitur fundamentum D.Th.

II. CONCLVSIO.

Singulare secundum se esse intelligibile à nobis absolutè.

ANNOT. II. 2.

b Dicendum ergo quod singulare, &c. Probat hanc conclusionem primo, quia singulare est perfectius ens, quam vniuersale, ergo intelligibile perfectius. Secundò, si secundum se non esset intelligibile, nec à Deo intelligi posset. Tertiò, singulare nihil addit vniuersali, nisi singularitatem, quæ non impedit intellectionem, alioquin nec angelus, nec anima separata intelligere possent singulare. In hac conclusione nulla mihi videtur esse controuersia, si intelligatur de alio statu ab isto.

III. CONCLVSIO.

Singulare pro hoc statu intelligitur.

c Secundo, dico quod singulare,&c. Hanc cōclusionem probat quinq; rationibus pulcherrimis, quæ etiam sunt clarissimæ, quibus adde, quod noster intellectus discernit singulare ab vniuersali, ergo vtrumque nouit. Hac ratione probat *phil. 3. de an. text.* 145. dari sensum communem, quia cognoscit extrema sensibilia, quia constat discrimen poni inter ea. Item voluntas compescit actum cogitatricis, ergo intellectus eum nouit, sed is est singularis. Præterea ars,& prudentia pertinent ad intellectū, & sunt circa singulare ex *phil. 3. ethic. c. 3.*

ANNOT. III. 3.

Arist.

De facto cognosci à nobis singulare. Aristot.

Circa quartam rationē Nota; etsi non possimus imponere nomen, nisi noto, nomē tamen posse distinctius significare rem nominatam, quam ab impositore concipitur, aliàs non possemus pro hoc statu nomē imponere substantiæ, quo ipsa distinctè significaretur: quod falsum est; quia audito nomine *homo*, angelus, vel anima separata intelligit distinctè, quod impositor tantum concepit confusè, scilicet vt substans talibus accidentibus. Vide Scot. *1. d. 22. q. 1.* vbi disputat an Deus possit

Nomen potest distinctius significare, quā impositor, rem, concepit.

Scotus.

possit nominari, nomine significante hanc essentiam.

4. Nota secundò, ex *Scot. 2. d. 3. q. 9. & 11. & 7. met. q. 15.* scientiam esse duplicem, abstractiuam, quæ abstrahit ab existentia obiecti, & intuitiuam, quæ est existentis, qua tale; prima datur de singulari, & vniuersali (etsi communiter sit de vniuersali) quia etiam singulare abstrahit ab existentia.

Scientia abstractiua, & intuitiua.

Scotus.

Nota tertiò, ex *Scot. 7. met. q. 15. § de 1.* singulare dupliciter considerari; vno modo vt abstrahit ab accidentibus omnibus, vt ab hic, & nunc, quantitate, & qualitate, &c. & sic includit tantum hæcceitatem, seu indiuidualitatem; alio modo vt subest accidentibus hic & nūc, &c. loquimur autem de singulari materiali, quia nullum spirituale pro hoc statu intelligere possumus, nisi sub conceptu communi entis, vel substantiæ, vel accidentis, vt sæpius in superioribus ostensum est; conclusio intelligitur de singulari secundo sensu, in quo eam satis superque probāt rationes Doctoris, non vero in primo sensu, vt constabit ex rationibus conclusionis sequentis.

5. Quod vero singulare hoc saltem sensu intelligibile sit à nobis pro hoc statu; præter Scotum & suos, tenent *Greg. 1. d. 3. q. 2. art. 1. Ric. 2. d. 24. q. 4. circa 3. princ. Dur. 2. d. 3. q. 1. Iandun. 3. de an. q. 11. Fonsec. q. 13. Palat cap. 4. q. 5.* quos sequuntur Conimbr. *cap. 8. q. 5. Suar. l. 4. de an. cap. 3. Tolet. 3. de an. q. 12.* vide *Anton. Andr. 7. met. q. 13. & Anton. Tromb. ibi q. 7.* qui fusè de hoc agunt. Oppositam sententiam tuentur præter *D. Thom. & Themist.* citatos *Auer. com. 9. Mirandula l. 23. de euersione singularis certaminis à sect. 4. Aureol. 1. d. 35. q. 4. art. 1. Cap. ibi. q. 2. Caiet. 1. p. q. 86. art. Ægid. quodl. 1. q. 9.* argumenta huius sententiæ postea soluentur.

Gregor. Ricard. Dur. Iandun. Fonseca. Palat. Suarez. Conimb. Ant. Andr. Trombeta.

D. Thom. Themist. Mirand. Aureol. Caiet. Capreol. Ægidius.

IV. CONCLVSIO.

Nulla nostra potentia pro nunc intelligit singulare qua tale intrinsecè, seu intrinsecam indiuidualitatem.

6. Tertio, dico quod nulla potentia, &c. Hanc conclusionem probat vnica ratione efficacissima; quia inter duo singularia omnino similia & æqualia v. g. duo oua eiusdem figuræ, æquè alba, & magna, vel duos radios lucis, nec sensus, nec intellectus noster discernere potest; ergo non cognoscūt rationes intrinsecas singularitatis, sed tantum per extrinseca, & sensibilia communia, seu accidentia extrinseca; alioquin discerneremus duos radios se penetrātes, quod falsum est, quia iudicaremus esse vnum. Consequētia patet, quia cognoscens aliquid cognitione sibi propria, discernit illud ab omni alio. cum ergo tātum distinguimus vnū singulare ab alio per extrinseca accidentia: non cognoscimus de eo, nisi ista, loquendo de cōceptu proprio. Hinc habes, falso Suar. superius adducere Scotum pro ea sententia,

Annot. IV.

tentia, quæ dicit conceptum proprium, & distinctum singularis pro nunc haberi, tum quia hic Scotus expressè oppositum tenet, tum etiam quia loco à *Suar. citato 4. d. 45. q. 3.* idem docet ac etiam *2. d. 3. q. 1. n. 4.*

Soluuntur argumenta contra has conclusiones.

Text. 15. 16.

7.

ARguitur primo *3. de an.* habetur materiale nõ esse actu intelligibile, sed tantum potentia, ergo singulare materiale non est actu intelligibile, sed solum vt abstrahit à materia, & hoc est vt consideratur in vniuersali. Respõdetur, probat de abstractiua notitia, de qua ibi agitur, quia singulare non est actu hac scientia intelligibile, nisi per abstractionem speciei; est tamen intelligibile intuitiuè actu pro nunc cõfusè, pro alio statu, distinctè. Et quãdo dicit ibi Arist. actu intelligibile esse sine materia, de abstractiua loquitur, & per materiam, intelligit indiuidualem differentiam, alioquin nulla res naturalis intelligeretur secundum eum. Cum etiam ibidem diuidit cognoscibilia in sensibilia & intelligibilia, tantum voluit aliqua esse intelligibilia, non sensibilia, non è contra. Similiter explicandus est. 2. *de an. cap. 5.* vbi ait: *sensus est singularium, intellectus vniuersalium.* Vide *Scot. 24. d. 45. q. 3. ad 2.* melius. Respondetur ad argumentum dicendo tantum velle Aristotelem vt materialia intelligantur requiri vt exuant materiam, vt sic fiant similia intellectui, quod fit per speciem, quæ etiam requiritur fortè ad intuitiuam horum notitiam, at immaterialia secundum se similia sunt intellectui; & si requiratur species ad eorum notitiam (probabile est quod sic, etiam ad intuitionem) id non euenit vt assimilentur intellectui. Quod verò hæc solutio sit præferenda patet, quia quantum ad abstractiuam, non magis est materiale potẽtia intelligibile, quam spirituale, & vtrumque fit actu intelligibile per speciem impressam; ergo prima solutio non satisfacit, dicendo Philosophum velle quod materiale non sit actu intelligibile, nisi vt abstrahit à materia indiuiduali, loquendo de scientia abstractiua, quia ad hanc, idem est de immateriali.

Omne sensibile est intelligibile, nõ è contra. Scotus.

Materialia, vt sint actu intelligibilia, exuunt materiam, & quomodo?

8.

Non ideo negãda species, quod singulare esset per se intelligibile.

Arguitur secundò, si singulare secundum se est intelligibile, non est opus intellectu agente, qui ad hoc tantum ponitur vt abstrahat species repræsentãtes vniuersalia, à phãtasmatibus quæ repræsentant singularia. Respondetur agentem poni vt eliciat speciem spiritualem, qua abstractiuè cognoscatur natura spirituali modo: & hoc necessarium est, esto cognoscatur singulare secundum se intuitiuè.

Arguitur tertiò, si intellectus cognoscit singulare, tunc cognitio sensus de iisdem erit superflua. Negatur, quia expedit cognosci materiali, & spirituali cognitione, & si argumentum valeret, cognitio sensus particularis, vel communis superflueret.

Argui

Arguitur quartò, singulare materiale est improportionatum, vt agat in intellectum, qui est spiritualis. Respondetur, agit vt causa partialis, quod non inconuenit, & aduersarij tenent phantasma sic agere in eũ, quod tamen materiale est. Pro maiori huius quæstionis notitia, sit

DVBIVM.

Vtrùm dentur species propriæ singularium in intellectu nostro?

9. Notandum hic agi de singulari sensibili, quia nullũ immateriale, nullaque substantia pro nunc habet in intellectu nostro propriam speciem, ex dictis ad *quæst.* 17.

Dũ angelus intuitiuè videt obiectũ, interuenit species, quæ remanet post actum. Scotus.

Notandum secundò singulare, siue sensibile sit, siue non, concurrere ad sui speciem gignendam, vel totaliter, vt si sit spirituale, vel partialiter, si sit corporeũ respectu intellectus angelici, vel separati; alioquin angelus nequiret suis viribus habere notitiam abstractiuam eorum, quæ intuitiuè videt, quod est falsum vt bene ostendit *Scot.* 2. *d.* 3. *q.* 11. Quæstio ergo non est de specie singularis quoad intellectum separatum, quia fortè nunquam intelligit intuitiuè, quin interueniat species intelligibilis, per quam remanentem poterit intelligere idem obiectũ abstractiuè. De quo videri potest *Scot. quodl.* 15. & 1. *d.* 3. *q.* 6. *n.* 21. & 2. *d.* 3. *q.* 8. *num.* 10. docet primo loco speciem intelligibilem effici totaliter ab obiecto spirituali: & ratio est manifesta, quia non est minoris efficaciæ, quàm obiectũ corporeum respectu speciei sensibilis. Non potest ergo angelus intelligere obiectum immateriale, quin illud, cùm sit agens materiale, simul agat in ipso speciem. in secundo & tertio loco, docere videtur angelum non posse intuitiuè videre sensibile, sine specie: differentia autem esse videtur, quia dum intuetur spirituale obiectum, species producitur vt effectus præuius, nõ vt causa intuitionis; quia obiectum actu intelligibile cum potentia sufficiunt; at quoad sensibilia produci videtur vt causa, cum obiectum in se existens, non sit actu intelligibile. Hoc fateor, non sunt certa, sed inter Scotistas controuersa, de quo videri potest recens quidam Scotista *tom.* 1. *disput.* 21. *art.* 4. Scotus clarè non habet quod ipse dicit.

Obiectũ spirituale producit speciẽ vt causa totalis.

P. Angelus à Montepiloso. Scotus.

10. Notandum tertiò ex *Scot.* 2. *d.* 3. *q.* 11. speciem vniuersalis naturæ, non posse repræsentare singularia sub propriis rationibus, quia cum vniuersale non contineat entitatem singularium, neque continebit eorum cognoscibilitatem.

An species singularis repræsentet naturam communem? Scotus.

Notandum quartò probabile esse speciem singularis repræsentare naturam communem; colligi videtur ex *Scot.* 1. *d.* 3. *q.* 2. *num.* 8. vbi ait probabile autem per speciem minus vniuersalis, cognosci maius vniuersale. Ratio est, quia maius vniuersale continetur in minus communi, & natura communis in singulari. Hanc tenet *Suar.* *Suar.*

Scotus. *l.4.de an. cap.3. num.12.* Et si obiicias quod *Scot.ibi q 6.num.* 15. docet eandem speciem non posse esse singularis, & vniuersalis. Respondori potest cum Bargio ibi §. *quinto dico*:verum esse formaliter, tamen potest esse formaliter singularis, & virtualiter vniuersalis. Secundò ibi tantum arguit contra Henric. negantem species, nec opus est singulas rationes eius esse efficaces. Adde secundum ipsum probabile esse,quod non dentur species, sed quod sufficiat phantasma,de quo fusè supra ad *q.17.*& idem repetit hic *n.*10. His positis

11. Respondetur ad Dubiũ non dari species proprias singularium; quibus ipsa intrinseca singularitas repræsentetur, pro hoc statu. Ita *Scot.3.d.14.q.3.fi.* & patet ex ratione quartæ conclus.alioquin pro nunc haberemus propriam notitiam de tali singularitate, cuius oppositum est ibi probatum; dantur tamen species singularium de facto, quæ ipsa confusè repræsentent; quid autem sit confusè, & distinctè repræsentare, latè dictum est ad *q.16.* Hanc partem probát efficaciter rationes Scoti adductæ *supra num. 6. pro 2. conclus.* quia alioquin non cognosceremus pro nunc singularia. Probabile etiam est speciem hanc singularis,repræsentare vniuersale; & sic vnam esse vtriusque speciem, vt suprà dictum est, & hic insinuat Doctor ad quartum. Probatur hęc pars primo ratione posita quarto not. Secundò si intellectus agés abstrahit duas species hominis,nempe singularis,& vniuersalis, idem erit de omnibus gradibus superioribus. Tertiò qui solum videret albedinem, non facilè eam discerneret à colore; signum ergo est hæc non habere diuersas species, quia per eas facilè discernerétur, iuxta hunc modum sic cognoscitur vniuersale; cum intellectus abstrahit plures species singulares eiusdem rationis,à variis phantasmatibus, illæ habent aliquid sibi commune,nempe omnia prædicata essentialia, quæ repræsentant, & alia quibus differunt, scilicet singularitates; & intellectus potest considerare id in quo conueniunt, & sic vniuersale cognoscit, vel ea, quibus differunt, & sic rendit in singularia.

Scotus.

Non dantur pro nunc species quibus singularia intrinsecè repræsentětur.

An inferiorũ & superiorũ graduũ sint diuersæ species?

Quomodo cognoscitur vniuersale, & singulare?

12. Obiicitur receptũ est in recipiente per modum eius; ergo singulare sensibile non potest esse in intellectu, nec aliquid repræsentans illud. Respondetur speciem intelligibilem singularis, esse entitatiuè spiritualem sicut intellectus in quo recipitur; sed repræsentatiuè materialis est.

Obiicitur secundò, species repræsentat obiectum secundum illam rationem qua gignitur ab eo; ergo si non gignitur à singularitate, non repræsentat eam. Respondetur ex *Scot. 1.d.3.q.6.ad 1.princ.n.16.* Singularitatem non esse rationem agendi, sed conditionem agentis; & ratio agendi est natura quæ est singularis, repræsentatur ergo per se natura, & confusè eius conditio. Secundò dicit Doctor, quando species

Singularitas non est ratio agendi, sed conditio agentis.

Scotus.

cies totaliter gignitur ab obiecto, vt in spiritualibus, tunc repræsentat totum quod est in eo, & sic singularitatem; qua ratione intellectus separatus potest per propriam speciem cernere singularitatem in se, hoc tamen non currit in specie sensibili, licèt totaliter fiat ab obiecto, alioquin visus discerneret inter duo alba, omnino similia, & æqualia, quod falsum est, ex concl. 4. sed defectus (vt videtur) non est ex parte speciei, sed potentiæ quæ singularitatem non potest cognoscere, nisi confusè.

Si species singularis repræsentat vniuersale, an alia sit admittenda?

Obiicitur tertiò, quia si eadem species repræsentat singulare, & vniuersale, frustra ponitur species alia repræsentans vniuersale. Respondetur speciem singularis habere singulare vt obiectum primum adæquatum, & vniuersale vt secundarium inadæquatū, ideo non frustra ponitur species vniuersalis vt per se, & adæquati obiecti; & hoc fit quando intellectus agens abstrahit, non solum à conditionibus materialibus, sed etiam ab ipsa indiuidualitate; adde fortè nullam dari speciē nisi singularis, quæ etiam vniuersale repræsentat, quia nihil cogit ad ponendum aliam, si species singularis sufficit: probabile tamen est aliam poni, vt intellectus promptè sine impedimento singularitatis intelligat quidditatem, pro quo facit experientia.

* * *

DVB. ALIVD.

An singulare cognoscatur directè, vel tantum reflexè?

13\.

NEgantes singulare esse per se intelligibile, quos citaui *num.* 5. dicunt illud cognosci tantum reflexè, sed ex dictis patet directè intelligi, quidquid enim cognoscitur per propriam speciem, directè cognoscitur; patet etiam ex eo quod anima separata retinet memoriam singularium, quæ gessit in hac vita, vt constat ex colloquio illo diuitis cum Abrahamo, de quo optimè *Scot. 4. d. 45. q. 3.* Qui vero tenent reflexè tantum cognosci, variè id ponunt. *D. Th. loco cit. & de ver. q. 2. art. 6.* ponit cognosci, quatenus intellectus cognita natura vniuersali, reflectitur ad phantasma, & per illud cognoscit singulare.

Luc. 15. Scotus. D. Thom.

14\. *Refutatur D. Thom.*

Contra, quia vel cognoscit singulare in phantasmate, vt in obiecto cognito, vel vt in specie: non potest dici primum, quia sic ipsum phantasma prius foret cognitū, quod experientia constat esse falsum, quia multi norunt singularia, qui nihil de phantasmate sciunt.

Ex cognitione vniuersali, non cognosci singulare.

Præterea, ipsum phantasma est singulare, ergo si cognoscitur, & in ipso res singularis, directè cognoscitur singulare, quod negant.

Tertiò, si cognoscitur in phantasmate, id fit per speciem vniuersalis, quia est indifferens ad omnia singularia, ergo danda est propria species singularis qua directè cognoscatur, vel

nullo modo cognoſcitur. Neque poteſt dici ſecundum, ſcilicet quod cognoſcitur ſingulare per phantaſma, vt per ſpeciem, quia intellectus non vtitur ſpecie corporea, vel materiali: præterea nulla potentia vtitur ſpecie, niſi inhærēte ſibi.

Scotus 1. *phyſ. q. 2. art. 2.* tenet intelligi ſingulare per determinationem ad phantaſma, ſed hoc efficaciter reiicitur rationibus contra D. Thom. adductis. Alij docent intelligi per collectionem accidentium illius, cognitam. Contra, quæro an ipſa accidentia cognoſcantur vt ſingularia? ſi ſic, habetur intentum, ſcilicet quod directè, ſi vero tantum in vniuerſali, ergo per ea non cognoſcuntur ſingularia.

Singulare per collectionem acciatium non cognoſci.

Præterea, contra omnes illos modos cognitionis reflexæ arguitur primò, quia ruſticus nouit ſingularia, qui tamē non nouit facere iſtas reflexiones, neque enim naturam vniuerſalem nouit. Secundò ſi per ſpeciem vniuerſalis v. g. hominis, cognoſcerentur ſingularia hominis, producta vna ſpecie, occurrentibus aliis hominibus, intellectus nullam aliam produceret, & ſic illos non cognoſceret, quia nullam haberet ſpeciem ab eorum phantaſmatibus deſumptam. Tertiò, nec creatio, nec experientia cogit vt denegetur intellectui noſtro directa cognitio ſingularium, quia non poteſt eſſe ex perfectione eius, aliàs non conueniret Deo, vel angelo; neque ex imperfectione, aliàs non conueniret ſenſui.

V. CONCLVSIO.

Indiuiduum vagum prius cognoſci, deinde naturam, & poſtea indiuiduum determinatum.

Qvarto dico *quantum ad modum, &c.* Hic rurſus repetit vt probabile, quod fusè tractatum eſt *q. 17.* non dari ſpecies intelligibiles, de quo ibi plura adduxi à *num. 16.* Probatur concluſio quoad primam partem, primò quia ars, & intellectus imitantur naturam, ſed hæc in agendo non intendit vniuerſale, alioquin producto corpore non ageret vlterius ad animatum, vel brutum, nec intendit indiuiduum deſignatum, alioquin eo producto ceſſaret; ergo dicendum, quod intendit primo indiuiduū vagum: ergo ſic ſpecies repræſentabit primo tale indiuiduum, poſtea naturam ipſam in ſe, ratione ſuppoſiti, non conſiderato, ſiue fiat collatio pluriū indiuiduorum inter ſe iuxta modum iam dictum cognoſcendi vniuerſale, ſiue non, quod fortè magis eſt ad mentem Scoti 1. *d. 3. q. 6. num. 15.* loquendo de vniuerſali phyſico.

Annot. V. 16.

Indiuiduum vagum primo cognoſci.

Scotus.

Secundò probatur, quia experientia conſtat quod aliquando intelligimus ſingulare vagū, nulla intellecta ſpecie, igitur prius cognoſci videtur, quam ſpecies. antecedens patet, quando rem à longè videmus. Tertio *tex. phil. 1. phyſ.* facit etiam quod ait 1. *poſt. tex. 12.* ea quæ ſunt propinquiora ſenſui eſſe notiora

Text. 12.

notiora nobis. Quoad secūdam partem patet, quia hoc modo cognoscitur natura secundum se, quando circumstantiis determinantibus non consideratis, ipsa repræsentatur, quod est naturam abstrahi ab inferioribus. Tertia pars declaratur, quia reflectendo naturam sic conceptam, ad circumstantias, loci, temporis, figuræ, magnitudinis, &c. concipimus ibi aliquid subesse, quod repugnat diuidi in plura; sed nescimus eius propriam rationem; alioquin possemus illud à quocūque alio discernere, quod constat experientia esse falsum; vnde iste conceptus non est simplex, sed ex variis conceptibus circūstantiarum, quasi genitus, quod exemplo bene declarat Doctor, quia conceptum singularis signati non possumus aliter exprimere, quàm per varias illas circūstantias. hic etiam insinuat per eandem speciem repræsentari singulare, & vniuersale, dum ait singulare signatū intelligi per conceptus variarum circumstantiarū vniuersalis concepturi additos.

Quomodo cognoscitur singulare determinatūt

17. Sed hic occurrit grauis, & molesta difficultas, quia *Scot. supra q.16.num.3.& 1.d.3.q.2. num.21.* docet primum cognitum esse speciē specialissimam, hic docet esse indiuiduum vagum, ergo sibi contradicit. Respondetur locis illis citatis, loquitur de iis quæ secundū suam propriam rationē cognoscuntur, & de contentis in eis essentialiter aut virtualiter, inter quæ primum cognitum est species specialissima: at singulare pro nunc non cognoscitur secundum propriam rationem ex concl. quarta, alias possemus discernere hoc ouum penetrans aliud omnino simile: & sic tollitur contradictio.

Scotus. Euitatur contradictio in Scoto.

Secundò dici potest, quod illis locis comparat speciem infimam ad vniuersalia, non verò ad sua singularia, ex quibus eius cognitio dependet, quia ab eis abstrahitur.

Tertia ratio Scoti ibi pro hoc facit, quatenus ait ideo speciem specialissimam primò cognosci, quia causa naturalis prius facit effectum perfectissimum, quem potest, sed hoc non currit quoad ea, quorum cognitio est quasi via ad cognitionem talis speciei. Præterea cognitio singularis fortè est perfectior, si fiat per eandem speciem, qua cognoscitur vniuersale, quia sicut plus est in eo entitatis, ita & intelligibilitatis. Dices esse cognitionem confusam, & non secundum propriam rationem singularis, ergo imperfectior est cognitione naturæ vniuersalis. Respondetur, esto sit cognitio confusa, & non secundum propriam rationem singularis, tamen est propria naturæ, & additur aliqua modificatio, qua determinatur ad notitiam indiuidui vagi, vt insinuat Doctor hic ad quartum.

An cognitio singularis pro nunc sit perfectior cognitione vniuersalis?

18. In re tam obscura, in qua ferè coniecturis proceditur, videtur mihi non dari speciem, quæ pro hoc statu repræsentet singulare distinctam à specie vniuersalis; sed ipsam speciem vniuersalis, vel potius naturæ,

Singulare repræsentari per speciē vniuersalis, modificatā.

quæ nec vniuersalis est; nec singularis, nisi per accidens, ex *Scot. 2. d. 3. q. 1.* adiunctis conceptibus circumstantiarum, repræsentare singulare confusè, sicut species creaturarum pro nunc repræsentant Deum confusè, vt explicat *Scot. 1. d. 3. q. 2. num.* 18. vbi docet quomodo ex speciebus boni summi, & actus, formamus de Deo conceptum boni summi, actualissimi.

Scotus.

Quod vero hoc sit secundum mentem eius, habetur ex ipso *1. d. 3. q. 6. num.* 15. vbi docet quod species per se, saltem pro nunc, tantum repræsentat naturam, ex adiunctis autem colligimus hanc naturam esse contractam, licèt ipsam rationem contrahentem non videamus; & hoc contingit dupliciter, primo quando concipio illam naturam in aliquo indiuisibili in plura, quod idem est ac concipere eam in supposito, seu in indiuiduo vago. Secundo, quando concipio eam affectam his conditionibus loci, temporis, magnitudinis, &c. & hæc est consideratio indiuidui designati, ad quam multæ species concurrunt, vt habet Doctor hic. *num.* 10.

QVÆST. XXIII.

Vtrum in elitione actus intelligendi, intellectus sit mouens motum ab obiecto, vel quod intellectus, & obiectum relucens in specie concurrant ad actum intelligendi, vt duo agentia partialia perfecta in summo, & summa causalitate, quorũ causalitas, vt vnius non dependeat à causalitate alterius, licèt vnum sit principalius mouens alio?

1.

ET quod sic intellectus non sit mouens motũ, videtur; quia effectus magis assimilatur causæ propinquæ, quam remotæ: sed actus intelligendi magis assimilatur obiecto quam intellectui, quia per actum attingit obiectum; ergo obiectum est causa propinquior respectu elitionis actus intelligendi, quam intellectus; sed causa propinqua magis est mouens motũ, quam causa remota; ergo intellectus non est mouens motum, sed potius obiectum. Maior patet in naturalibus & artificialibus; quia quando duæ causæ concurrunt ad aliquem effectum sub ordine, effectus magis assimilatur propinquæ, quam remotæ; nam ignis generatur ab igne & à Sole, & magis assimilatur igni quam Soli.

Similiter in artificialibus, impressio in cera magis assimilatur sigillo, quam manui, quæ est causa remota, sed manifestum est, quod intellectus, & obiectum concurrũt ad actum intelligendi; & de intellectu manifestum est.

De obiecto dicit B. Augustinus 9. *de Trinitate: à cognoscente, & cognito paritur notitia*; & similiter dicit quod omnes congenerant sui notitiam; mi-

1. 9. c. vlt.

2.

nor

nor etiam conceditur ab omnibus.

Præterea si obiectum splendens in specie mouet intellectum ad actum intelligendi, quæro quid causat in intellectu per istam actionem, & motionem? si enim nihil causetur, intellectus non esset mouens, & motum, sed non causat potentiam intellectiuam, quia ista præsupponitur, nec etiam speciem intelligibilem, quia posito quod ista species, quæ imprimitur, sit vltimatè repræsentans obiectum, ergo ista non mouebit intellectum causando in illo nouam speciem; nec actum intelligendi; sed tantum repræsentat; cuius oppositum præsupponit quæstio; ergo intellectus non est mouens motum ab obiecto.

RESOLVTIO.

Quod intellectus sit mouens motum; quia vt intelligat indiget specie in se recepta, etsi id non fit per se, de quo Doctor 1. d. 3. q. 7. num. 20. vbi num. 22. optimè explicat quomodo intellectus, & species sunt causæ subordinatæ, & q. 8. ostendit intellectum esse principaliorem causam; & ibi ad secundum declarat sensu prefato esse mouens motum: si tamen comparentur ad inuicem hæc duo in vtraque motione, scilicet ad speciei, & actus productionem, est potius mouens non motum, quia ad eius motum coagit species, non è contra.

a Dicitur quod intellectus est mouens motum ab obiecto, ad hoc quod eliciat actum intelligendi, quia quando aliquid est in potentia essentiali ad aliquem actum non reducitur de potentia ad actũ, nisi per aliquid sibi impressum; sed intellectus antequam recipiat species, est in potentia essentiali ad actum intelligendi; ergo requiritur, quod sit motus ab alio per aliquid sibi impressum. Maior patet per Philosophum 2. *de anima*, quia in hoc distinguitur potentia essentialis ab accidentali. Minor etiam tenet per Philosophum 3. *de anima*, quia anima est tanquam tabula rasa, igitur in potentia essentiali. 3. *Text. 25. & 55.* *Text. 32.*

b Ad primum argumentum dicendum quod minor est falsa, imò magis assimilatur actus intelligendi intellectui, quam obiecto; & ideo intellectus denominatur ab actu intelligendi, & non obiectum.

Ad secundum dicitur quod species non mouet intellectũ, sed est sibi ratio mouendi; perficit enim intellectum in actu primo, & sic perfectus elicit actum secũdum; vnde ista impressio non est motio, quia tũc forma moueret materiam sed mouetur ab obiecto in phantasmate, quod mouet intellectum possibilem, gignendo sibi suam similitudinem. 4. *Quomodo intellectus mouetur ab obiecto*

Contra

Contra istam Minorem, arguitur dupliciter; primo sic, quia ex actibus generatur habitus, & habitus inclinat in similes actus, ex quibus generatur; sed habitus magis assimilatur obiecto secundum actus in quos inclinat, quam intellectui, quia habitus declarat obiectũ, & principia, non autem intellectum; ergo actus magis assimilatur obiecto quam intellectui.

De hoc 1. d. 3. q. 7. n. 39. Praeterea ad idem, motus magis denominatur à termino ad quẽ, quam à termino à quo; ergo actus intelligendi, quo attingitur ipsum obiectum magis assimilatur termino ad quẽ, quam termino à quo; & praecipuè in proposito ab obiecto, cum ipsum sit terminus ad quem, & à quo.

5. Praeterea, potẽtia actiua non requirit aliquid sibi impressum ad hoc vt agat; & hoc patet inductiuè in omni potentia actiua, tam in potentia perfecta, vt in potentia solis, quae non requirit nisi praesentiam diuersorum obiectorũ, ad hoc quod determinetur ad agẽdum; quam etiam in potentia imperfecta vt in calore; ergo cum intellectus eliciat actum intelligendi effectiuè, sequitur quod non requiritur aliquid sibi impressum, ad hoc quod intelligat.

1. d. 3. q. 7. n. 14. Praeterea, sicut aliquid se habet ad agere, sic ad esse; sed sicut ergo dat agere, ita dabit esse; si ergo species in intellectu sit ratio agendi ipsi intellectui, ergo est magis intellectiuum, & magis habet de esse intelligibili, & per consequens esset species beatificabilis, magis quam intellectus, cum sit magis intelligibile, quam intellectus.

6. Praeterea, si sit ipsi intellectui ratio intelligendi, sicut calor ligno ratio calefaciendi & principium, tunc species separata intelligeret, sicut si calor esset separatus, calefaceret.

Praeterea quod potest in plus, & in minus, sed in visionẽ beatificam potest intellectus sine specie, nec ibi requiritur aliquid informans secundum opinionem Commentatoris, sed essentia diuina est ipsi loco speciei, quae non informat, ergo sequitur, intellectus in cognitionem sibi naturalem potest sine specie. Ad cõfirmationem autem opinionis praedictae, adducebantur authoritates Commentatoris *supra 3. commento.* Et dicit quod necesse est inuenire in parte animae, ista pars quae dicitur intellectus, secundum quam facit illum intellectum, qui est in potentia, intelligere omne in actu. In hac authoritate, notatur primo, quod intellectus possibilis fit in actu per actionem intellectus agentis imprimentis speciem, & quando sic est in actu, tunc potest actu intelligere, & speciem scilicet expressam elicere: mouetur igitur ab obiecto, & species obiecti est sibi ratio intelligendi per quam est in actu.

Finis quaestionum subtilissimi Doctoris Ioannis Scoti.

ANNO

ANNOTATIONES in quæstionem vigesimamtertiam.

ANNOT. I. 1.

a DIcitur quod intellectus est mouens motum, &c. Explicat clare quomodo intellectus est mouens motum ab obiecto, quatenus per speciē eius reducitur à potentia essentiali, ad accidentalem; illa est quando causa habet incompletā virtutē; hæc quando accipit quod defuit ad completam virtutem productiuam effectus, vt docet phil. 2. de an. exemplum ponens de sensu solo, & de eo simul cum specie obiecti. Item de homine secundum se in ordine ad actum sciendi, & de eodem cum habitu scientiæ, per quem de potentia essentiali reducitur ad accidentalem.

Text. 25. & 55. Potentia essentialis & accidentalis.

Hæc quæstio facilis est, suppositis iis, quæ probata sunt q. 12. & ibi in annotationibus, nempe intellectū esse actiuum, & non mere passiuum, speciem item actiuam esse, & ex ambobus cōnstitui integram causam intellectionis, de quo videndus est Doctor locis in resolutione citatis, in quibus fusè hanc materiam tractat; sed habes substantiam totius quæstionis in resolutione à nobis posita.

ANNOT. II. 2. Scotus.

Ad primum argumentum dicendum, &c. Oppositum huius solutionis habet Scot. 1. d. 3. q. 7. num. 39. Respondendo ad argumenta D. Thom. vbi dicit, quod in specie ad actum, est similitudo formalis, & quasi vniuoca, & in intellectu similitudo virtualis, & æquiuoca; ergo sibi contradicit. Respondetur hic. §. contra istam minorem, recedit ab hac solutione, duobus argumentis probās actum assimilari magis obiecto, quam intellectui, per quod tollitur contradictio.

Sed dices argumentum non solui per hoc. Respondetur, non vrget, quia esto obiectum, vel species magis assimiletur actui, quam intellectus, hic tamen est mouens motum, quatenus recipit in se speciem, qua mouetur, & cum specie se mouet ad actum. Et quando dicitur in argumento causa magis propinqua est magis mouens motum, supponitur falsum, scilicet speciem esse propinquiorem intellectu respectu actus: & dato, quod esset propinquior, cum moueat aliud antecedenter ad actum, illud aliud est magis mouens motum. Sed comparādo vtrumque ad actus productionem, etiam species dici potest mouens motum, quia intellectus trahit secum illam, vt causa principalior, vt docet Scotus. 1. d. 3. q. 8.

Species nō est causa magis propinqua quam intellectus.

Scotus.

ANNOT. III. 3.

Præterea potentia actiua, &c. Arguit quadrupliciter contra solutionem ad secundum quatenus dicit speciem esse rationem agendi intellectui, sicut v.g. calor est ratio calefaciendi ligno. Primo quia causa actiua non petit aliquid sibi imprimi vt agat, de quo 1. d. 3. q. 7. n. 22. Secundo quia species esset tunc beatificabilis, quia magis esset intellectiua. Tertiò separata posset intelligere, sicut & calor separatus calefacere. Quartò sine specie intelligit intellectus

Species nō est ratio agendi intellectui. Scotus.

Deum in patria; ergo species non est ei ratio intelligendi, quia sine intelligendi ratione, repugnat aliquid intelligi.

Resoluendo igitur quæstionem explicat ex loco Commét.' quomodo intellectus possibilis per actioné intellectus agentis speciem ei imprimentis, sit in actu, ita vt actu elicere possit aliam speciem scilicet expressam, *& sic* (inquit) *mouetur ab obiecto, & species est sibi ratio intelligendi, per quam est in actu.* quæ vltima verba adiecit, ne putes esse ei rationem intelligendi sicut est calor in ligno, quod iam reiecit, sed quatenus per speciem intellectus constituitur in actu, id est, in potentia accidentali, seu propinqua, vt intelligatur.

Expliciunt Annotationes, seu Commentaria in quæstiones subtilissimi Doctoris, de Anima in conuentu Aracæli an. 1623. *in vigilia S. Matthæi Apostoli qui contempto mundo, & relictis omnibus secutus est Christum, cuius intercessione, Ego misellus Deum precor, vt eundem sic sequar, vt animam, de qua hæc paucula scripsi, saluare merear. Amen.*

F I N I S.

SVPPLE

SVPPLEMENTVM
AD QVÆSTIONES
IO. DVNS SCOTI
DOCTORIS SVBT.
IN LIBROS
DE ANIMA.

Diſcutiens & ad mentem eiuſdem Doct. reſoluens reliquas quæſtiones & difficultates, ad materiam animaſticam ſpectantes, tam ab antiquis quàm à recentioribus tractari ſolitas.

Per fratrem HVGONEM CAVELLVM *ord. Min. reg. obſer. prouinciæ Hiberniæ, olim ſacræ Theologiæ, in Collegio S. Antonij eiuſdem prouinciæ, apud Louanienſes, lectorem emeritum.*

DISPVTATIO I.

DE ANIMÆ SVBSTANTIA ET INFORMATIONE.

SECTIO PRIMA.

Vtrum anima sit actus substantialis informans.

Galen. *Plato.* 1. GALEN. *l. 3. de locis affectis c. 6.* tenet animã esse temperamentum qualitatum, & cum istis immutari: *l. 3. de sympt. & l. 7. de vsu p. c. 8.* fatetur se ignorare animæ naturam. *Varia opinio-nes de ani-ma.* Alij tenuerunt animã esse harmoniam quandam, & proportionem contrariorum in corpore: quam opinionem refutat Aristot. *1. de anima.* *Text. 54. 55.* Plato & alij volunt animam esse formam assistentem, non informantem, vt Aristoteles loquitur de forma cœli *2. de cœl.* *Cap. 1. & 2. & per totum librum.* *cap. 2. & 12.* Sed omissis variis Philosophorum de hac re deliriis, de quibus Arist. *1. de an.*

2. Dico primò, anima est substantia. Hæc videtur contra eos, qui præter materiam, nullum aliud rerum naturalium principium agnoscunt. Qui sunt *Auic. lib. de an. cap. 5. Albert. in sum. de hom. quæst. 3. Auer. 2. de an. com. 1. 2.* vt referunt *Conimbr. 1. de an. cap. 1. quæst. 1.* *Auicenn.* *Albertus.* *Auerr.* *Conimb.* Probatur primò, ex Greg. Nisseno *disp. de anima.* *Greg. Niss.* Quia sicut ex concordia rerum variarum in vniuerso colligitur adesse vim diuinam omnia regentem; ita ex consensu variarum qualitatum, & affectionum corporis partiumque eius adesse animam: neque enim vllum accidens cætera omnia accidentia ita temperare, vel concordare valet. Hæc tantum suasio est, & ponendo formam corporeitatis substantialem, nihil conficit.

Secundò, materia est substantia, ergo & anima, quia hæc est nobilior. Tertiò, viuens, & non viuens substantia- *Animam esse substantiam.*

 liter

liter differunt. Quartò, non est qualitas prima, neque ex qualitatibus primis; ergo non est accidens. Antecedens patet, quia tales qualitates non possunt in multiplices operationes, & motus viuentis. quod vero anima rationalis sit substantia, patet, quia alias non posset extra materiam per se stare. Conclusio est *Aristot.* 1. *de an. cap.* 1. *& alias passim.* diffinitur *Clem. vnica de sum. Tri. & cap. firmiter, eodem, & in Lateranen. sub Leon.* 10. *ss.* 8. loquendo de anima rationali.

Clem. vn. Lateran. sub Leon.

Obiicitur primò, quia dissoluto temperamento, perit vita, & aduenit mors, ergo illud est anima. Negatur consequentia, quia etiam in corporibus inanimatis, corruptis qualitatibus quibusdam, totum corrumpitur, tamen inde non sequitur non esse formam substantialem, præter qualitates.

Obiicitur secundò, anima est in subiecto ex *Aristot.* 2. *de an.* ergo non est substantia. Respondetur, est in subiecto informatiuè, non intensiuè.

Arist. text. 4.

Dico secundò, anima non est corpus. est, *Aristot.* 1. *de an.* Probatur ex ipso primò, quia anima est simul cum qualibet parte corporis, sed duo corpora simul esse nequeunt. Secundò non est corpus cæleste, quia hoc est inalterabile, anima non; neque elementare, quia hoc habet determinatos motus ad sursum, vel deorsum, anima non; neque mixtum, quia tunc non cognosceret multa accidentia, quia cognoscens debet denudari à qualitate cogniti 2. *& 3. de an.* & experientia constat quod manus calida non sentit calorem alienum, & idem de aliis; vnde si anima esset corpus mixtum, haberet varia accidentia quibus impediretur, à similium cognitione. Tertiò, 8. *phys. cap.* 4. omne quod mouetur à se, habet partem motam non mouentem, & partem mouentem non motam; sed in animali, anima mouet, & corpus mouetur, ergò distinguuntur.

Arist. text. 72.

Animam nō esse corpus demonstratur.

Text. 71. *&* 121. *text.* 4.

Text. 18.

Obiicitur primò, anima patitur à corpore, vt patet in phrenesi & ebrietate, & corpus ab anima vt patet in rubore causato à verecundia, & pallore ex timore orto; sed ad mutuam actionem requiritur contactus, qui tantum est inter corpora. Respondetur; non requiri tactum quantitatiuum; vnde vnus angelus potest pati ab alio. De quo *Scot.* 2. *d.* 9. *q.* 2.

4.

Scotus.

Obiicitur secundò, *ex Arist.* quia *Aug.* 22. *ciuit.* 11. docet in doctrina Peripatetica animam esse quintam substantiam, id est ex materia, & natura cœlesti conflatam. Respondetur, cōstat Aristotelem oppositum sensisse ex ipsius disputatione 1. *de an. cap.* 5. contra Democritum, Empedoclem & alios. Augustinus ergo videtur non ex ipso Aristot. sed ex Cicerone 1. *Tuscul. quæst.* sumpsisse quod posuerit mentem, quintam substantiam à quatuor elementis distinctam, in quo Cicero falsus videtur.

Aug.

Cicero.

Obiicitur tertiò, quia 2. *de gen. animal. cap.* 3. ait animam participare corpus quoddam elementis

Aristot.

elementis diuinius. Respondetur, vel loquitur in sententia Platonis, & Academicorum, qui posuerunt animã ante eius vnionẽ ad corpora nostra, corpusculo illustri circumfusam fuisse. Vel vocat corpus nostrum elementis diuinius, quia nulla ipsorum facultas sufficit ad excellentes operationes, quæ mediante corpore nostro fiunt per animam; idem est de cœlestibus corporibus, si teneatur secundum philosophum esse animata: vocat enim 2. *de cœl. cap.* 2. cœlos animatos de quo *Scot.* 2. *d.* 14. *q.* 1.

Scotus. Arist.

Dico tertiò, anima est forma, seu actus informans. Est Arist. 2. *de an. cap.* 1. vbi ponit duplicem definitionem animæ, & in vtraque ait esse actum: diffinitur de fide quoad animam rationalem locis citatis con. prima. Probatur primò, quia non est corpus vt ostensum est, neque est materia, quia viuens à non viuente in hoc non distinguitur, & materia præsupponitur cum anima introducitur, estque expers omnis actiuitatis, & anima est origo omnium vitaliũ actionum: ergo. Secundò, vel in composito est aliqua forma substantialis, vel non? si secundum, ergo materia manet sine forma, & compositum constat ex materia, & solis accidentibus, quæ sunt absurda. Si primum, ergo ei tribuuntur præcipuæ actiones, ergo vitales à forma substantiali fiunt, sed repugnat fieri nisi ab anima. ergo, &c.

Arist.

Obiicitur primò, quia *Arist.* 2. *de an. cap.* 1. *fin.* ait nondum cõstare an anima sit forma corporis, vel ei assistat vt auriga, vel gubernator nauis. Respondetur illo *cap.* 1. id non probauit, sed c. seq.

Obiicitur secundò, anima est per se subsistens, ergo non est forma; patet consequentia, quia forma in alio subsistit, sicut & est. Respondetur, quod subsistit vt natura completa, non potest esse forma, secus si incompletè subsistat vt in casu.

Obiicitur tertiò, si animam esse formam informantem, colligitur ex motu, sequitur cœlos esse animatos; consequens est falsum, & fidei parum conforme vt docent Conimbr. 2. *de cœlo cap.* 1. etsi quidam antiqui Philosophi id tenuerint: ergo sufficit animam esse assistentem. Respondetur loquendo de aliis animabus à rationali, si anima esset tantum assistens, non informans, tunc vel esset simplex, & sic non esset anima corporea, sed spiritus, vel composita ex materia, & forma, & sic non esset anima alterius corporis, & de illa interrogabitur an sit viuens necne? Si primum, eius forma erit informans; si secundum, forma respectu materiæ non erit anima. Secundò forma assistens non causat actiones immanentes, nec vitales, sed tantum transeuntes, ergo non viuificat illud, cui assistit. Ad argumentum ergo non ex solo motu colligitur animam esse formam informantem, sed ex actionibus vitalibus, quæ formæ assistenti repugnant. Vnde cœli etsi moueantur, animati non sunt, quia non habent al-

An colligitur ex motu animã esse formam informantem?

Cælos nō esse animatos. tricem facultatem, cum sint incorruptibiles, alioquin excrescerent & decrescerent; neque sensitiuā vim habent, quia hæc indiget calore, cuius sunt incapaces; neque habēt organa sensuū; & quia continua motione fatigarentur; neque potest dici, quod habēt animā rationalem, alioquin mereri atq; demereri, Deumque videre possent, quo nihil absurdius.

SECTIO II.

An anima intellectiua sit spiritualis substantia, & vera forma informans.

Plato. Scotus. Auerr. Themist. Tolet. 1.

PLATO in Alcibiade tenuit animam intellectiuam esse formam tantum assistentem non informantem, sicut intelligentia mouens cœlum, dicitur eius anima, quidam tamen cum *Bessarione l.3.* contra calumniatorem excusauit Platonem ab hoc errore; & sic Scotus sentire videtur 4.*d.43.q.2.num.26.* Sed est Themistij 2.*de an.cap.27.vsque ad 32. Auero. 3. de an. com. 3.* ponit esse assistentem vt vnam omnium hominum. Mirandulanus tenuit (vt refert Tolet. 2.*de an.q.2.*) vnam esse omnium hominum animam, & informantem *l. 32. de euersione singularis certaminis sec. 1. & l. 33. sec.2.* idem ait Achillinus *l. de intelligentiis quodl. 3. dub. 2.* *Mirandul. Archill.* Sed aiunt hi duo aliud secundum fidem dicendum, licet hoc secundum Philosophiā & Arist. tenendum esset.

2. Pro explicatione nota quod forma informans facit cum materia per se vnum; forma assistens non, sed solum vnitur secundum operationem quandam, vt nauta naui, & hoc secundò modo intelligunt illi Philosophi animam intellectiuam esse formam corporis.

Dico primò, anima intellectiua est forma informans hominis. Est de fide ex locis citatis *Sec.preced. con.3.* Patres, & expositores in id Gen.2.*formauit igitur Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.* id docent expresse, vel supponunt. *Animam esse formam.* Probatur ratione, primò ex *D.Tho. 1.p.q.76.art.* intelligere est propria operatio hominis, ergo est à propria forma hominis, sed est ab intellectiua, ergo.

D. Thom. Scotus. 3. Contra ex Scot. 4.*d.43.q.2. num.6.* quia secundum D.Tho. intellectus se habet tantum passiue; de quo idem Scot. 1.*d.3. q.7. num.14. & supra q. 12.* vbi annot.1. plura D. Thomæ loca ad hoc adduxit, ergo operatio non est ab eo, & sic non arguit animam intellectiuā esse propriam formam. Vt ergo ratio valeat, tenendum est intellectum esse actiuum. Antecedēs, scilicet, intelligere esse propriam, & formalem hominis operationem habetur ex Phil. 3.*de an.tex 1.& 5.2.de an.& 1. Ethic.* & operatio distinguitur contra actionem, & factionem quod inest operanti, & non ab ipso in altero, vnde 10. *Ethic.* in intelligere ponit fœlicitatem hominis, & certum est quod hæc inest ei formaliter. *Text.1.& 5. Text.24.25. Cap 9. 10.*

Probatur

Probatur etiam idem antecedens ratione, quia cognoscit homo differentiam sensibilium ab insensibilibus, ergo habet notitiam non organicam, nec sensibilem. Hac ratione 2. *de an.* probat Philosophus dari sensum communem, quia cognoscimus differentias sensibilium propriorum inter se. Præterea experimur, quod cognoscimus vniuersale, relationes rationis, secundas intentiones, & actus, quibus hæc cognoscimus; sed hæc sensitiuæ cognitioni repugnant. Qui proteruè negaret hos actus inesse homini, non esset (inquit Doctor) cum eo disputandum; sicut nec cum eo, qui diceret se nõ videre colorem præsentem, oculis inimpeditis; sed dicendum esset ei, quod caret sensu. Vide Doct. *loc. cit.* probantem nullum horum actuum conuenire sensui, & vnica ratione suadetur facilè, quia nullum horum est sensibile. Consequentia prima nẽpe principium intelligendi esse formam intrinsecam nostram, probat Doctor; quia illi intelligere, seu actui non sensitiuo, nec organico oportet assignare intrinsecum in nobis receptiuum, & hoc non potest esse extensum, cum ille actus sit inextensus, seu spiritualis, ergo erit nostra forma, quia nihil aliud est inextensum in nobis. Antecedens patet, quia si intrinsecè in nobis non reciperentur illi actus, non magis experiremur eos haberi, quam quando angelus intimè nobis præsens, similes actus habet. Aliam rationem. D. Thom. reiicit Scotus ibi *num.* 9. quia videtur in vno sensu petitio, in alio non vrget.

Text. 49. & circiter.

4.

Experimur actus intelligendi nobis inesse.

Secundò probatur conclusio, & dicta consequentia à Doctore, quia possumus nos determinare ad volendum quodcũque obiectum, vel eius oppositum. de quo 2. *d.* 25. *q.* 1. Sed hoc nequit fieri per appetitum, quia est ad determinata possibilia, nec potest ea non appetere, vel actum suspendere, ergo voluntas est forma spiritualis atque eius principium nobis intrinsecum, alioquin non experiremur talem potestatẽ nobis inesse ad appetendum, & non appetendum obiectum, quod falsum est.

5. *Voluntatem esse nobis intrinsecam.*

Tertiò, ratiocinatio seu discursus, & alij actus relati, qui à potẽtia organica elici nequeũt, dependent ab actibus phantasiæ, vt patet in pueris, & amentibus, ergo sunt nobis intrinseci, ergo & eorum principium saltem receptiuum, intrinsecum est, & inextensum. consequentia patet, quia si essent à forma extrinseca, vel assistente, & in nobis non recepti, nihil dependerent à phantasia nostra, sicut nec actus angelorum nobis assistentium.

6.

Quartò, homo substantialiter differt à brutis, alioquin brutum esset, ergo habet aliquam formã intrinsecam, non irrationalem. Dices (& videtur Auerrois) cogitatiuam hominis aliquo modo discurrere, & per hoc esse capacem coniunctionis ad principium intelligendi extrinsecum, in quo differt à brutis.

Actus intelligendi nequeunt fieri a phantasia, vel cogitatiua.

Contra etiam secundū Auerroem, cogitatiua est materialis, quia facit eam corruptibilem; ergo non elicit omnes actus cognoscendi, vel discurrendi circa sensibilia, & spiritualia vniuersalia, & particularia, relationes rationis, & secundas intentiones; alioquin esset intellectus, quia efficeret, & reciperet omnes actus, qui competunt intellectui; ergo omnes isti actus ab alio fiunt; & si illud est extrinsecum, homo non discurrit, nec ratiocinatur, sed aliquid aliud ei assistens, & per consequens, non erit rationalis, sed brutum ab intrinseco.

Text. 6. 7.

Quintò, ex Arist. 2. *de an.* vbi definit *animam esse actum corporis organici*, &c. Et intelligit de actu primo substantiali, quia præmittit diuisionem substantiæ in materiam & formam, & compositum, & inde concludit animam esse substātiam, & non compositum nec materiam. Quod ibi comprehendat animam rationalem, patet, quia *text. 7. & 8.* docet illam definitionem esse maximè vniuersalem. Et idem est 3. *de an.* ibi, *de parte animæ quæ cognoscit.* vbi ponit animam intellectiuam vt partem subiectiuam animæ vt sic, cuius definitionem dedit *l. 2. c. 1. & 2.* Item 1. *de an.* docet intelligere esse proprium animæ, reliquas operationes, vt sentire, mouere, communes ipsi cum corpore; ergo posuit vnum principium harum communiū, & illius propriæ actionis, ergo & intrinsecum esse voluit, quia operationes communes ab intrinseco, sunt etiam secundum Auerroem, & alios, qui id negant de intelligere; & ibidem reprehendit Platonem dicentem intelligere, sentire, &c. in homine esse à diuersis animabus. Item *l. 2. de an.* dicit animam esse principium formale, sicut sanitas, qua dicimur sani: ergo vult animam esse intrinsecam formam: & iterum ait intellectiuam continere sensitiuam sicut tetragonum, trigonum; sed hæ non sunt distinctæ figuræ, sed vna in substantia, quia tantum est formaliter tetragonus, in quo virtualiter est trigonus. Vide alia multa loca Philosophi ad hoc collecta à *Tolet. 2. de an. q. 2.* vbi etiā idem probat ex variis principiis eius.

Animam secundum Arist. esse formam intrinsecam.

Text. 1.

Text. 12. 13.

Text. 90.

Text. 74.

Text. 31.

Tetragonus, & trigonus quomodo differunt?

8.

Obiicitur primo, nulla alia spiritualis substantia potest informare materiam, ergo nec anima. Antecedens patet de intelligentiis: negatur consequentia, quia angelica substantia est completa, & ideo nequit informare corpus, vt bene docent *D. Thom. 1. p. q. 51. art. 1. Scot. quodl. 9.* licèt *Aureolus 2. d. 8. q. vn. art. 2.* oppositū teneat; anima vero est incompleta, & ideo vniri potest materiæ.

Quare anima informat, angelus non?

D. Thom. Scotus. Aureolus.

Obiicitur secundò, forma naturaliter inclinatur ad materiam, sed anima rationalis, non sic ad corpus, quia per illud impeditur à sua operatione perfectissima, qualis est contemplatio. Respondetur, etsi per corpus impediatur à perfectiori modo intelligendi, tamen mediante eo exercet multas operationes materiales, sensitiuæ, & vegetatiuæ; quod sufficit, vt

Anima naturaliter appetit corpus.

natura

naturaliter appetat corpus. Contra.

9. Obiicitur tertiò, vel appetit illud separabiliter, & sic vterque status vnionis, & separationis esset ei naturalis, quod repugnat, cum sint oppositi; vel inseparabiliter, & sic separatio esset ei violenta, & cum *nullum violentum sit perpetuum. 2. de cœlo, & mund.* sequitur resurrectionem naturaliter sciri posse futuram. Respondetur animam in separatione pati aliqualem violentiam, quia naturaliter petit vniri corpori; & hinc potest fieri coniectura pro resurrectione futura, sistendo in solo lumine naturali, sed non cogit ad illud, *nullum violentū*, &c. Respondetur ex Scoto 4. *d.* 43. *q.* 2. *num.* 35. quando inclinatio naturalis est ad actum primum & imperfecti ad perfectum, secundum Philosophum, oppositum huius est violentum, & non perpetuum, quia secūdum ipsum nulla imperfectio est perpetua, & ideo ponit in vniuerso causas ablatiuas omnis imperfectionis; quando autem inclinatio est ad actum secundum, & perfecti ad perfectionem communicandam, violentum tunc oppositum, potest secūdum eum esse perpetuum, quia non est propriè violētum, & hoc secundo modo inclinatur anima ad corpus, nempe ad communicandam ei perfectionem. Ita ad illam maximā iuxta mentē Arist. bene Respōdetur.

Text. 17.

Anima patitur aliqualē violētiam in separatione.

Scotus.

Nullum violentum est perpetuum, exponitur.

10. Considerando rem ipsam quando violentum est solum per priuationem alicuius perfectionis naturaliter debitæ, vt esse cæcum, nihil prohibet tale esse perpetuum: si autem violentia inducat contrariam qualitatem, vt calorem in aquam, tollit perpetuitatem, quia inter contraria fit pugna, & tandem victoria. De hoc argumento videndi *D. Thom.* 1. *p. q.* 89. *art.* 1. *& ibi Caiet. Henr. quodl.* 7. *q.* 13. *Conimbr. tract. de an. separ. d.* 2. *art.* 2. qui tenent statum separationis non esse naturalem, neque violentum simpliciter, de quo postea *disp. sect.* 1. resolutiuè loquar.

Violentū per contrariam qualitatem, non est perpetuum.

D. Thom. Caiet. Henr.

Obiicitur vlt. ex *Arist. de an. tex.* 32. qui ait intellectum esse secundum naturam, diuinum, & antiquissimum, & 2. *de an. text.* 11. ait non esse actum corporis, & *l.* 3. *text.* 5. ait esse immixtum, & separatum 2. *de gen. animal.* deforis venire. Ad primum, loquitur in sententia Empedoclis, qui posuit intellectum esse Deum. Ad alia duo loca tantum vult, quod potest per se sine corpore subsistere. Ad quartum locum, tantū vult quod non educitur de potentia materiæ, & sic venit deforis.

Arist.

11. Dico secundo anima rationalis est forma spiritualis. hæc satis probata est rationibus adductis pro conclus. 1. quia ex actibus spiritualibus ostensum est in nobis esse formam intrinsecam, à qua profluunt, quæ materialis esse nequit, est contra deliria multorum Philosophorum. Zeno posuit esse ignē, Anaxagoras & Anaximander aërem, (quos secutus videtur Varro teste Lactantio *l. de opificio Dei*) Empedocles sanguinem. Apollinaris etiam Ale-

Animam esse formam spiritualem.

Zeno

Anaxagor.

Anaximander.

Empedocles.

Apollinar.

Tertull. xandrinus, Tertullianus, & alij posuerunt animam esse corpoream, quos supra citaui *ad q 15. n.* Probatur ex Scriptura *1. Corinth. 2. quis enim scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis?* & cap. 5. *iudicaui tradere huiusmodi hominem satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus fiat*, & Eccles. 12. *reuertetur puluis in terram suam, & spiritus redeat ad Deum.* Conclusio bene stat, esto teneatur animam habere materiam, quia hęc non erit corporea, de quo fusè dixi ad *q. 15.*

1. Cor. 2.

Eccl. 12.

Obiicitur, quod in aliquo recipitur, per modum recipientis recipitur, ergo nihil spirituale recipitur in corpore. Respōdetur, intelligitur maximè, quando recipiens causat receptum: aliter non est necessarium modum essendi esse eundem in recipiente, & recepto, quantum ad extensionem: currit tamen de recepto inhærente.

12. *Animā non esse partem diuinæ mentis.*

Dico tertiò anima rationalis non est pars diuinæ mentis. Est contra Carpocratem teste *Iren. 1. contra hæres. cap. 24.* Cerdonem teste *Theodoreto de diuinis decretis*, & Manichæos ac Priscillianistas, ex August. *de hæres. cap. 46. 70.* qui dixerunt animam hominis esse Dei substantiam prognatam; definitur in Braccaren. 1. *cap. 5.* & à Leon. *epist. 91 cap. 5. Aug. l. de orig. ani. cap. 2.* cuius ratione probatur, quia sequeretur Deum esse mutabilem, vel animā immutabilē, & sic non deficeret, nec proficeret, nec aliquid habere inciperet, vel desineret. Probatur etiam rationibus primæ cōclusionis, quia repugnat cuicumq; entitati diuinæ esse formā. Vide *D. Th. 1. q. q. 90. art. 1.* & *Chrysost. hom. 13. in c. 2. Gen.*

Braccaren. Leon. Aug.

SECTIO III.

An repugnet vnam esse animam informantem omnium hominum.

1. Averr. posuit vnam omnium hominum animam, sed assistentem non informantem. Mirandulanus & Archillinus, idem dixerunt tenendum esse secundum Phil. de informanti, quos citaui *sect. præced.* in initio.

Mirandul. Archill.

Dicendum secundum veram Philosophiam, & Aristot. constat vnam animā non posse esse formam informantem, omnium hominum. Probatur prima pars primò, quia tunc eadem esset omnium hominum voluntas, & idem intellectus, & consequenter eædem operationes. Secundò istæ eædem potentiæ, haberent simul habitus, & actus virtutum, & vitiorum oppositos, essētque eadem anima simul sapiens & stulta, misera, & beata. Tertiò eadem res esset in locis ferè infinitis simul. Quartò eadem materia nō potest esse simul multarum formarum completarum: ergo idem de forma; alioquin erit infinitæ capacitatis, quia haberet inclinationem ad plures materias omni numero determinato, ex quo sequitur, quod semper esset violentata. Quintò eadem

Vnam non posse esse omnium hominum animā.

eadem libertate posset dicere vnam numero animam, esse in omnibus equis, & idem de omni alia specie animatorum.

2\. Secunda pars probatur 2. *phys.* dicitur quod eadem est ratio materiæ, & formæ, quia sunt correlatiua; & 2. *de an.* quod vnusquisque actus est in propria materia, & non in multis, & ibidem, & 7. *met.* quod vnitas, & distinctio, & esse rei sumitur à forma; ex quibus expressè constat secundum Arist. non esse vnam omnium hominum animam. Quod vero plures sint animæ secūdum fidem habetur diffinitum in *Lateran. sub Leon.* 10. *sess.* 8. *& c. firmiter de sum. Trin.* ex *Lateran. sub Innoc.* 3. & *Clem. vn. de sum. Trin.* Et contra hunc errorem videri possunt. *Nyssen. l. 2. phil. cap.* 7. *&* 8. *Epiphan. l.* 1. *contra hæres.* *& D. Thom. 2. contra Gent. c.* 73.

Arist. *Text.* 16. *Text.* 24. *Text.* 7. *Text.* 49. *Aristoteles non posuit vnam omnium animam. Greg. Nyss. Epiphan. D Thom.*

3\. Obiicitur primò, multitudo secundum numerum, non conuenit nisi formis pendentibus à materia, ex 12. *met. text.* 49. sed anima rationalis independens est à materia, ergo est tantum vna. Respondetur, negādo antecedens, & Arist. fortè per materiam, sine qua non multiplicantur indiuidua, intelligit differentias indiuiduales. De quo vid. *Scot. 2. d. 3. q. 7. ad primum,* si vero teneatur Arist. ita sensisse: in eo errauit, vt ibi docet Scotus, sed aliter, & aliter exponitur, ne id sensisse videatur.

Text. 49. *Quid Arist. per materiā intelligit? Scotus.*

Obiicitur secundò, si eadem non est omnium anima, vnus non potest alium docere scientiam: quia vna scientia non generat aliam, ergo eadem est magistri, & discipuli scientia, & consequenter idem intellectus. Respondetur, diuersam esse discipuli sciētiam; docetur autem, quando proponuntur ei aliqua signa ipsi nota, circa quæ attentè occupatur, vel quando principia ipsi nota ad particulares conclusiones à magistro applicantur, & sic ad ignotas veritates, quasi manuducitur; de quo *Scot. 2. d.* 11. *num.* 5. vbi explicat differentiam inter scientiæ acquisitionem per doctrinā, & propriam adinuentionem. Si argumētum valeret, probaret eandem esse psitaci, & hominis phantasiam, quia auis illa ab homine doctrinatur.

Quādo vnus docetur ab alio? *Scotus.*

Obiicitur tertiò ex Arist. 2. *de gen. animal. cap.* 3. ait intellectum de foris venire, ergo non est quod multiplicetur. Item quia in eius sententia mundus est æternus, ergo si multiplicarentur animæ, secūdum ipsum, essent infinitæ, & tamen ipse negat infinitum dabile esse 3. *phys. cap.* 8. Respōdetur ad primum *sect. preced. ad vlt.* Ad secundum in hac re Arist. est valde obscurus. Quidam putant eum non negasse infinitatem rerum materia carentium; alij nihil certum protulisse de immortalitate animæ. De quo *Scot. 4. d. 43. q. 3. & D. Thom. 2. contra. cap.* 81.

Arist. *Scotus. D. Thom.*

SECTIO IV.

Diffinitio animæ exponitur, & forma corporeitatis asseritur.

Aristot. 1.

ARIST. 2. *de an. cap.* 1. & 2. ponit duas animæ definitiones. vna: *anima est actus primus corporis organici potentia vitam habentis.* altera: *anima est id quo viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus.* Quoad primã definitionem ostensum est *sect.* 1. *de anima* vt sic, quod sit actus, seu forma, & idem ostensum est de anima rationali. *sect.* 2. Pro Maiori explicatione, notandum primò actum primum hic sumi pro eo, quo nullus datur prior, forma enim, potentia, & habitus sunt actus primi, quibus correspondẽt actus secundi. sed forma prior est cæteris, estque eorum radix, & origo. Nota secundò in hoc differre viuentia à non viuentibus, quod illa per se nõ se mouent, vel saltem in se non operantur ad acquirendam suam perfectionem; hæc verò sic, vt constat in plantis, animalibus, & hominibus: actus ergo primus, qui dat hanc perfectionem anima est, seu substantia vitalis.

Explicatur diffinitio animæ.

Viuentia, & non viuentia quomodo differunt?

2. Controuersia autem est quid per corpus intelligatur in hac definitione an sola materia prima, vel substantia composita ex ipsa, & forma substantiali. *D. Th.* 2. *de an. text.* 4. & 1. *p. q.* 76. *art.* 4. *ad* 1. vbi *Caietan. & alij Suar. in met. d.* 13. *sect.* 3. *num.* 4. & *disput.* 15. *sect.* 10. *num.* 8. & *Thomistæ* communiter, tenent, per corpus intelligi materiam primam, quia negant plures formas substantiales in eodem composito, de quo Bannes *de gener. cap.* 4. *q.* 8. *art.* 2. Alij tenent sumi pro composito ex materia, & forma dante esse corporeum præcisè, non quod talis sit distincta ab ipsa anima; ita fusè *Suar.* 3. *p.* 3. *tom. d.* 51. *sect.* 4. *Capreol.* 2. *d.* 15. *q.* 1. *art.* 3. *sumitur ex D. Th.* 1. *p. q.* 76. *art.* 6. *Caiet. ibi art.* 4. & *in* 1. *sent. d.* 25. *q.* 1. *a.* 1. *ad* 2.

D. Thom. *Caiet.* *Suar.* *Bannes.* *Suarez.* *Capreol.* *D. Thom.* *Caiet.*

Dicendum per corpus hic intelligi compositum ex materia prima, & forma substantiali corporeitatis. Ita Scot. 4. *d.* 11. *q.* 3. *num.* 29. vbi agit de termino conuersionis panis in consecratione. Idem tenent *Henric. quodl.* 2. *q.* 2. *Ricard.* 2. *d.* 17. *art.* 1. *q.* 5. *Argentina* 4. *d.* 13. *a.* 1. dicens esse omnium Anglorum. *Bacon.* 3. *d.* 19. *q. vnic. Auicen.* 1. *suffic. cap.* 2. *Bassol.* 2. *d.* 17. *q.* 1. *art.* 2. *Mai.* 2. *d.* 16. *q. vnic. Anton. Andr.* 7. *met. q.* 17. & *omnes Scotistæ. Henric. quodl.* 3. *q.* 6. 8. & 15. admittit in homine plures formas, non tamen in aliis animatis.

Scotus. *Henricus.* *Ricardus.* *Argentina.* *Bacon.* *Auicenna.* *Bassoles.* *Maior.* *Ant. Andr.*

Probatur prima conclusio. Primò, quia Arist. 2. *de an.* ait corpus positum in hac definitione esse subiectũ animæ: sed nec compositũ ex materia prima, & anima, vt dante esse corporeum, nec materia prima solitariè sumpta, est subiectum animæ, ergo. Respondet Suar. *l.* 1. *de an. cap.* 2. licèt corpus includat gradum corporeitatis ab anima,

Text. 4. *Corpus habere formam ante animã.*

anima, quæ forma, comparari tamen ad animam, vt anima est, tanquam potentia & subiectū, non inhæsionis sed cōpositionis. Contra, nullum esse dat anima corpori, antequam informet illud; sed tunc quamprimum animat, ergo non prius facit corpus, quam viuens.

4. *Animam nō informare immediatè materiam.*

Si dicas prius ratione constituere materiam in esse corporis, hoc nihil facit ad rem, quia agitur de compositione Physica reali, ad quam præcisiones rationis impertinētes sunt. Peto an detur aliqua mutatio substātialis circa materiam, antequam anima eam informet, vel non? Si secundum immediatè informat materiam nudam, quæ tamen non est corpus. Si primum alia forma substantialis præcedit animam, quę constituit corpus.

Secundò, alia est mutatio substantialis ad corpus, & alia ad animam, quia illa est à generāte, vel semē effundente: hæc à Deo, vel ab vniuersali agente secundum Phil. de quo postea, ergo corpus habet formam substantialem aliam ab anima.

5.

Tertiò esse corporeum non dat anima intellectiua, quia inextensa; neque vegetatiua, vel sensitiua in homine, quia modo inextensō continentur in intellectiua; neque distinguuntur ab ea; ergo ab alia forma datur. Respondet Iauell. 7. *met. q.* 19. primò corpus esse quantum à materia, quæ est ratio receptiua dimensionum, etsi non sit earum subiectum. Secundo intellectiuam dare esse quantum, quia æquipollet formæ extēsæ. Desumpsit ex Caiet. *1. p. q. 76. art. 4. & 2. de an. c. 1.*

Iauell.

Caiet.

Contra primam solutionem, limitatio quantitatis, non est à materia, sed à forma, quia hæc est, quæ determinat, & requirit tantam, vel tantam materiam, non enim forma bouis potest informare corpus formicæ, neque forma huius, corpus illius; ergo cum limitatio quantitatis prærequiratur ad animam, & non fiat à materia, fit à forma præcedente animam.

Limitatio quantitatis, à forma.

6. *Anima rationalis, nequit dare esse extensum.*

Contra secundam solutionem nulla forma dat virtualiter effectum sibi repugnantem, alioquin posset ignis dare frigus; sed extendi repugnat intellectiuæ, ergo. Item forma dans esse per informationem, dat illud esse quod in se habet, secundum substantiam, ergo sicut corporalis semper dat esse corporale, ita spiritualis, spirituale.

In cadauere non est noua forma.

Quartò, corpus mortuum habet formam substātialem, ergo & viuum, quia est idem corpus. Respōdent in morte produci formam cadaueris. Contra, non potest idem effectus produci à quantumcumque diuersis agentibus, sed siue igne, siue gladio, siue aqua, siue fulmine, &c. intereat animatum, manet idem corpus, vel cadauer, ergo non est ibi aliqua forma de nouo producta.

Iauell.

Respondet Iauell. & Caiet. negando antecedens, quando tenditur ad desitionem, & ad effectum vilem. Addit Caietanus dubium esse an cadauer sit eiusdem rationis, necne, & vtrumque dici posse. Contra primo-

Caietanus.

mo sequeretur quod musca, vel culex, vel alia vilia possent à variis specie causis gigni. Secundò, alterationes interimentium sunt diuersæ, vt morbi, ignis, niuis, gladij, &c. licet oppositum falsò dicat Caiet. ergo si producunt aliquam formã substantialem, illa non erit vna, sed diuersæ.

Tertiò, si generatur forma cadaueris, falsò dicunt, quod tenditur ad desitionem, quia materia in generando non intendit corruptionẽ, nec à perfecto ad imperfectũ procedit. Quartò, ad omnem generationem substantialem requiritur dispositio præuia, & successiua, ergo ictu gladij, vel fulminis nulla forma talis gignitur.

Caiet.

Si dicas cadauera hominis esse specie diuersa cum Caiet. id chymæricum est, cum experientia discerni nequeat inter mortuos, quis hoc vel illo instrumento vel morbo periit.

7.

Quintò, enecato animali manent caro, venæ, nerui, ossa, &c. omnia eadem, ergo & eadem forma corporis, quæ fortè non distinguitur ab ipsis. Dicere autem, quod ista habeant nouas formas, chymæricum est; quia per concoctiones, & alterationes multas, fiunt huiusmodi formæ, ergo vno ictu interimentis fieri nequeunt.

Caiet. Bannes.

Dices cum Caiet. supra, & *Bannes l.1. de generat. q.6. art.2.* formam cadaueris sequi naturam elementi prædominantis tempore interitus, vnde si intereat animal per ignem, vel choleram, cadauer erit alterius rationis ab intereunte per phlegma, vel aquam, nec refert an gladio, vel laqueo pereat, quia ista tantum sunt conditiones, sine quibus non, & dominium elementi, seu humor prędominans, causa per se formæ cadaueris. sic defendunt cadauera esse specie diuersa quod inquit Ban. probabilius est.

Humor prædominans non gignit formam cadaueris.

Cõtra primo, forma carnis, ossis, &c. vt dictũ est non fiunt sine coctione, & multis alterationibus; quæ in subitaneis motibus gladij, vel fulminis interuenire nequeunt, ergo manent antiquæ formæ. Secundò humor prædominans, non aliter gignere potest formam cadaueris, quam pugnando, & agendo in alios humores, & reducendo eos ad certam qualitatum temperiem, quam sequatur talis forma; sed ad hoc requiritur spatium tẽporis, (quia singuli humores pro virili se defenderent, & in se mutuo agerent.) quod non interuenit dum animal globo, vel fulmine perit. Antecedens patet; quia sic fieret cadauer ex humoribus, sicut mixtum ex elementis. Sed secundum Phil. 1. *de gener. cap. 9. mixtio est mixtibilium alteratorum vnio.* ad quam requiritur conuentio elementorum in vnum locum, & mutua eorumdem in se actio, qua alterentur, vt fiat tẽperies primarum qualitatum, quam sequetur forma aliqua mixti (vide *Scot. 2. d. 15. ad 1.* vbi explicat mixtionis diffinitionẽ) sed in iis, qui subito intereunt, non potest talis alteratio, vel qualitatum ad temperiem reductio, fieri, ergo.

Text. 90. Quid mixtio?

Præte

Præterea illi humores cõpatiebantur in vno ante mortem; ergo, & post. Si dicas per mortem aliquem eorum augeri, id in illis subitaneis motibus est manifestè falsum; ergo, sed detur gratis, non poterit tamen agere nisi per motum, maximè secundum eos, qui negant substantiam esse immediatè actiuam, ergo in vno instanti separationis animæ, non poterit materiã disponere ad formam cadaueris, & ipsam producere, nam in hac sententia, quã impugnamus, primum non esse animæ, est primum esse cadaueris.

Tertiò, Contra eandem solutionem, humores ipsi sunt corpora mixta: Peto ergo vtrum separata anima, seruẽt suas formas necne? si primum, est contra eos, qui negant plures formas substantiales, etiam partiales in eodem cõposito. D.Tho. 1.*p.q.*75.*art.*5.*ad* 3. *&* 2.*contra. cap.* 64. *qui art.* 5. docet quatuor humores informari anima, & probat ex *D.Th.Caiet. & Sylu.* & præterea cõsequenter idem debent admittere de carne, & neruo, &c. & non erunt fingendæ formæ cadauerum. Si secundum; ergo non possunt concurrere ad formam cadaueris, cum ipsi forma careant.

Humores an anima informanturt.

D.Thom. Caiet. Sylu.

9. *In mortuo manent eadem accidentia.*

Sextò probatur conclusio; in animali mortuo manent eadem accidentia, vt longitudo, latitudo, color, &c. ergo & idẽ subiectum, quia accidentia non migrant de vno subiecto in aliud, sed subiectum est compositum non sola materia, quia prius est compositum substantiale, quam accidentale, ergo manet subiectum accidentium, nempe compositum ex materia, & forma corporeitatis.

Confirmatur; quia si omnia accidentia pereant mortuo animali, & sola maneat materia, non est ratio, quare hæc forma plusquã illa introducatur, quia materia indifferẽter omnes respicit, ergo dicendum manere accidentia, & compositum substantiale, in quo subiectantur ante, & post mortem.

Respondetur cum Bannes suprà *art.* 2. accidentia viuentis non manere in mortuo, sed in corruptione fieri resolutionem in materiã primam, quod videtur D.Thomas dicere 4. *d.* 11.*q.* 1.*art.* 1. *& tract.de formis q.*7. *&* 1. *de gener.cap.* 4. *lect.*9. Ad confirmationẽ propter dispositiones, quæ præerãt in materia, vel cõposito, eam determinari ad hanc formam potius, quàm ad illam, esto forma immediatè materiam nudam informet.

Bannes.

D.Thom.

Contra, in cadauere ad oculum manet idem color, eadem figura, eadem lineamenta, & dispositio partium quæ fuerunt in viuo. Item ramus abscissus habet eãdem viriditatem, quam antea, & pomum ab arbore decerptum, eundem saporem. Dicere autẽ quod omnia ista sunt de nouo producta, paradoxum, & incredibile videtur, cum sit contra sensum, neque assignari possit, à quo producatur de nouo.

10. *Animam nõ informare materiam nudam.*

Respondet Bannes *q.* 10.*art.* 1.*ad* 3. quòd sensus hic fallitur,

quodque accidentia sunt eadem tantum secundum apparentiam; in re autem, noua sunt, & producuntur consecutiuè ad productionem formæ cadaueris, & materia est ita disposita per dispositiones præcedentes, quod non potest carere accidentibus similibus iis, quæ habuit. Sed hæc tam incredibilia videntur, vt si inter credenda fide diuina ponerentur, inter difficiliora creditu locum haberent paradoxum. certè videtur quod coram oculis meis elephas v.g. fulmine percussus intereat, ita, quod omnia sensibilia quæ antea in eo fuerunt, verè euanescant, & in ictu oculi, imò in instanti similia sensibilia per omnia, ita vt à nullo sensu, hæc ab illis discerni possint, producantur.

11. Dicendum ergo est, seclusis his figmentis, eadem accidentia verè manere in mortuo, quæ fuerunt in viuo, & consequenter eandem substantialem formam corporeitatis manere, qua constituitur compositum, quo ista subiectantur, vt habet Scot. 2. *d.* 3. *q.* 4. *n.* 17.

In generatione nō viuentium, accidentia corrupti nō manent in genita.

Si dicas hæc etiam contra Scotum obiici posse, quia 4. *d.* 12. *q.* 3. § *ad* 2. *dico. num.* 23. & *seq.* docet gradus qualitatum incompatibiles cum forma corrumpenda effici à forma genita, & gradus oppositos ab eadem corrumpi, & *q.* 4. *num.* 21. ideo ait quantitatem in Eucharistia non posse à creatura corrumpi, quia ibi non habet subiectum, cuius corruptione desineret esse, vbi supponit eius subiectum esse compositum, & non materiam, quia hæc est incorruptibilis: ergo secundum ipsum dum subito fit ignis ex aqua, vel è contra, omnia antiqua accidentia pereunt, & succedunt noua. Respondetur, ita est dicendum, quando non remanet aliqua forma substantialis; sed tunc ad sensum patet esse accidentia noua, quia specie diuersa, vt in exemplo, at in proposito sunt omnia accidentia secundum sensum eadem.

12. *Forma diuersæ speciei nūquam habent accidētia omnia similia*

Ad id quod ait accidentia omnia similia accidentibus viuentis consequi ad formam cadaueris, quia habent istæ formæ affinitatem, quia vna sequitur ad aliam; falsum est: ad comprobationem falsi, quia formæ diuersæ speciei nunquam habét accidentia per omnia similia, vt patet inductiuè; neque forma cadaueris si daretur, esset affinis formæ viuentis, cum inter se maximè repugnent; neque sufficit ad hanc affinitatem, vel similia accidentia habenda, quod vna sequatur ad aliam; alioquin acetum haberet eadē accidentia cum vino, quia se habet ad illud sicut mortuum ad viuum, & eodem modo ex illo fit sicut mortuum ex viuo; vt docet *Arist.* 8. *met. text.* 14. Vide *Scot.* 4. *d.* 43. *q.* 3.

Quod dicitur materiā exigere accidentia similia iis, quæ præcesserunt propter dispositiones præcedentes, non minus falsum est, quia ex præteritis dispositionibus nihil in ea remanet, nisi respectus quidam rationis, per quem non potest determinari ad aliquid reale. Sed hoc parū valet, quia etiam facit,

faciat, contra nouitatem accidentium in genito, vbi corruptum habet tantum vnam formam. Vide *Scot. 2. d. 3. q. 4.*

13. Vltimo probatur ex *Arist.* in allata diffinitione; cum enim dicit quod anima est actus corporis organici, ergo supponit corpus esse organicum, alioquin non esset actus formalis, sed efficiens organici. Pro quo Nota corpus organicum dici illud quod habet partes dissimilares; ex *Arist.* *1. de part. an. cap. 1.* cuiusmodi sunt oculi, manus, nares, &c. anima ergo talis naturæ est; vt non informet nisi corpus tales partes habẽs, per particulã *Physici*, positam in definitione, discernitur à corpore Mathematico, quod est accidens, & ab artificiali, vel fortè melius dicitur quod anima, qua forma, respicit corpus Physicum, qua talis forma viuens organicum.

Quid corpus organicum?

14. Nota secundò, quod organizatio, alia est accidentalis, vt quod hoc membrum sit durum, illud molle; hoc frigidũ, illud calidum; hoc huius figuræ, illud alterius; alia verò est substantialis consistens in variis formis substantialibus partium corporis organici, & de hac intelligitur, dictio *organici*, in definitione animæ, vt ex dictis abundè probatum est. Pro explicatione alterius particulæ, *In potentia vitam habentis*, in definitione positæ.

Organizatio alia accidẽtalis, alia substantialis.

Nota tertiò, quod vita est duplex, alia est substantialis, & est ipsum informari corporis ab anima, quod est effectus formalis animæ, & non ipsa anima: vnde in Scriptura vocatur *spiraculum vitæ. Gen. 2.* in intelligentiis non videtur distingui ab ipsa natura, vt se agit, & mouet, quia non est pars, quæ dat vitam distincta ab ea cui datur, vt in homine. Alia est accidentalis, quæ est propria operatio viuentis, quo sensu *Arist. 7. Politic. cap. 2.* diuidit vitam in actiuam, & contemplatiuam, & *1. Ethic. ad Eudem.* in ciuilem, Philosophicã, & voluptuariam, vnde & beatitudo, quæ consistit in operatione, dicitur vita æterna, iuxta id *Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te, &c.* Itaque particula illa *potentia vitam habentis*, potest accipi vtroque modo, quia corpus est in potentia ad vitam vtramque, sed quoad vitã primo modo sumptam, idem est esse organicum, & vitam in potentia habere; & differentia est tantum in nomine; quoad vitam secundo modo sumptam, non est idem, quia hæc est effectus animæ & efficientis; vel dic quod ista particula, supra corpus organicum, addit dispositiones accidentales, per quas est in proxima potentia ad receptionem animæ, & sic non erit superfluitas in definitione.

Vita alia substãtialis, alia accidentalis.

Arist.

Ioan. 17.

Probatur Theologicè corpus organicum habere aliam formam distinctam ab anima.

Scotus.

SCot. 4. d. 11. q. 3. art. num. 29. fusè rem hãc tractat, ex quo potiora sumemus, quibus addemus nostra. Probatur, quia sine forma corporeitatis non saluatur

Mysterium Eucharistiæ petit poni formam corporeitatis.

quodque accidentia sunt eadem tantum secundum apparentiam; in re autem, noua sunt, & producuntur consecutiuè ad productionem formæ cadaueris, & materia est ita dispofita per dispositiones præcedentes, quod non potest carere accidentibus similibus iis, quæ habuit. Sed hæc tam incredibilia videntur, vt si inter credenda fide diuina ponerentur, inter difficiliora creditu locum haberent paradoxum. certè videtur quod coram oculis meis elephas v.g. fulmine percussus intereat, ita, quod omnia sensibilia quæ antea in eo fuerunt, verè euanescant, & in ictu oculi, imò in instanti similia sensibilia per omnia, ita vt à nullo sensu, hæc ab illis discerni possint, producantur.

11\. Dicendum ergo est, seclusis his figmentis, eadem accidentia verè manere in mortuo, quæ fuerunt in viuo, & consequenter eandem substantialem formam corporeitatis manere, qua constituitur compositum, quo ista subiectantur, vt habet Scot. 2. d. 3. q. 4. n. 17.

In generatione nō viuentium, accidentia corrupti nō manent in genita.

Si dicas hæc etiam contra Scotum obiici posse, quia 4. *d.* 12. *q.* 3. § *ad 2. dico. num.* 23. & *seq.* docet gradus qualitatum incompatibiles cum forma corrumpenda effici à forma genita, & gradus oppositos ab eadem corrumpi, & *q.* 4. *num.* 21. ideo ait quantitatem in Eucharistia non posse à creatura corrumpi, quia ibi non habet subiectum, cuius corruptione desineret esse, vbi supponit eius subiectum esse compositum, & non materiam, quia hæc est incorruptibilis: ergo secundum ipsum dum subito fit ignis ex aqua, vel è contra, omnia antiqua accidentia pereunt, & succeduht noua. Respondetur, ita est dicendum, quando non remanet aliqua forma substantialis; sed tunc ad sensum patet esse accidentia noua, quia specie diuersa, vt in exemplo, at in proposito sunt omnia accidentia secundum sensum eadem.

12\. *Formæ diuersa specie nūquam habent accidētia omnia similia*

Ad id quod ait accidentia omnia similia accidentibus viuentis consequi ad formam cadaueris, quia habent istæ formæ affinitatem, quia vna sequitur ad aliam, falsum est: ad comprobationem falsi, quia formæ diuersæ specie nunquam habēt accidentia per omnia similia, vt patet inductiuè; neque forma cadaueris si daretur, esset affinis formæ viuentis, cum inter se maximè repugnent; neque sufficit ad hanc affinitatem, vel similia accidentia habenda, quod vna sequatur ad aliam; alioquin acetum haberet eadē accidentia cum vino, quia se habet ad illud sicut mortuum ad viuum, & eodem modo ex illo fit sicut mortuum ex viuo, vt docet *Arist. 8. met. text.* 14. Vide *Scot.* 4. *d.* 43. *q.* 3.

Quod dicitur materiā exigere accidentia similia iis, quæ præcesserunt propter dispositiones præcedentes, non minus falsum est, quia ex præteritis dispositionibus nihil in ea remanet, nisi respectus quidam rationis, per quem non potest determinari ad aliquid reale. Sed hoc parū valet, quia etiam

facit,

facit, contra nouitatem accidentium in genito, vbi corruptum habet tantum vnam formam. Vide *Scot. 2. d. 3. q. 4.*

13. Vltimo probatur ex Arist. in allata diffinitione; cum enim dicit quod anima est actus corporis organici, ergo supponit corpus esse organicum, alioquin non esset actus formalis, sed efficiens organici. Pro quo Nota corpus organicum dici illud quod habet partes dissimilares; ex Arist. 2. *de part. an. cap. 1.* cuiusmodi sunt oculi, manus, nares, &c. anima ergo talis naturae est, vt non informet nisi corpus tales partes habēs, per particulā *Physici*, positam in definitione, discernitur à corpore Mathematico, quod est accidens, & ab artificiali, vel fortè melius dicitur quod anima, qua forma, respicit corpus Physicum, qua talis forma viuens organicum.

Quid corpus organicum?

14. Nota secundò, quod organizatio, alia est accidentalis, vt quod hoc membrum sit durum, illud molle; hoc frigidū, illud calidum; hoc huius figurae, illud alterius; alia verò est substantialis consistens in variis formis substantialibus partium corporis organici, & de hac intelligitur, dictio *organici.* in definitione animae, vt ex dictis abundè probatum est. Pro explicatione alterius particulae, *In potentia vitam habentis*, in definitione positae.

Organizatio alia accidentalis, alia substantialis.

Nota tertiò, quod vita est duplex, alia est substantialis, & est ipsum informari corporis ab anima, quod est effectus formalis animae, & non ipsa anima: vnde in Scriptura vocatur *spiraculum vitae*, *Gen. 2.* in intelligentiis non videtur distingui ab ipsa natura, vt se agit, & mouet, quia non est pars, quae dat vitam distincta ab ea cui datur, vt in homine. Alia est accidentalis, quae est propria operatio viuentis, quo sensu *Arist. 7. Politic. cap. 2.* diuidit vitam in actiuam, & contemplatiuam, & 1. *Ethic. ad Eudem.* in ciuilem, Philosophicā, & voluptuariam, vnde & beatitudo, quae consistit in operatione, dicitur vita aeterna, iuxta id *Ioan. 17. Haec est vita eterna, vt cognoscant te, &c.* Itaque particula illa *potentia vitam habentis*, potest accipi vtroque modo, quia corpus est in potentia ad vitam vtramque, sed quoad vitā primo modo sumptam, idem est esse organicum, & vitam in potentia habere; & differentia est tantum in nomine; quoad vitam secundo modo sumptam, non est idem, quia haec est effectus animae & efficientis; vel dic quod ista particula, supra corpus organicum, addit dispositiones accidentales, per quas est in proxima potentia ad receptionem animae, & sic non erit superfluitas in definitione.

Vita alia substātialis, alia accidentalis.

Arist.

Ioan. 17.

Probatur Theologicè corpus organicum habere aliam formam distinctam ab anima.

SCot. 4. *d.* 11. *q.* 3. *art. num.* 29. fusè rem hāc tractat, ex quo potiora sumemus, quibus addemus nostra. Probatur, quia sine forma corporeitatis non salua-

Scotus. Mysterium Eucharistiae petit poni formam corporeitatis.

tur veritas Eucharistiæ primò, quia corpus in quod fit couersio, vel est mathematicum, vel naturale, quia Aristoteles non ponit alia: sed mathematicum non est, quia hoc est accidens, neque naturale per se, quia hoc forma constat, ergo sine forma non verè dicitur *hoc est corpus meum*, &c. Secundò, quando dicitur *hic est sanguis*, non potest fingi ibi tantum esse materiam solam sanguinis, vel materiam cum modo quātitatiuo, ergo idem hic dicendum. Tertiò cum dicitur: *hoc est corpus meum*, non ponitur distrahens à veritate carnis, ossis, &c. ergo sicut fictio esset, per carnem vel os intelligi materiam, ita & hic. Dicetur fortè cum Suar. in initio, citato, *& ex D.Thom. 1.p.q.76.art.6. & q. vn. de an. art. 9. corp. & ad 5.* terminum conuersionis esse corpus, id est, ipsam materiam, quatenus accipit esse corporeum ab anima.

D.Thom. Suarez.

16. *In triduo cōsecratio haberet eūdem terminum, quem modo.*

Contra ostensum est esse impossibile quod forma inextensa det esse extēsum formaliter. Præterea si consecratio fieret in triduo mortis poneretur idem terminus, qui modo per formam corporis, sed tunc non poneretur anima, quia separata erat, neque vllum esse daret materiæ, ergo neque nūc ponitur, neque aliquod esse ab ea datum. Minor probatur quia ex vi verborum, vt docet *Trid. sess.* 13.*cap.*3. non ponitur anima sub specie panis, vel vini ex vi verborum, sed tantum ex vi naturalis connexionis cum corpore, & sanguine: ergo quando soluta esset naturalis connexio, nullo modo poneretur anima sub istis speciebus, neque aliquod esse ab ea datum, quia nullum dat non coniuncta; ergo ex vi verborum, nunc, sicut, & tunc ponitur verū corpus sub speciebus panis, & per consequens vera forma corporeitatis ab anima distincta.

Anima sub speciebus nō ponitur sub speciebus.

17. Quartò sequeretur, quod corpus Christi non esset idem, viuum & mortuum; consequēs est contra sanctos. sequela patet quia haberet aliam formam specie, vel genere distinctā post mortem. Falsitas consequentis patet ex *Ambros. & habetur de consecr. d. 2. omnia. Idem est de virgine sumptum, & quod est passum, sepultum*, &c. *Leo serm. de ascens.* ait eandem naturā consedere in patris throno, quæ iacuit in sepulchro. Idem dicunt Greg. Aug. Damasc. Hieronym. quorum verba vide apud Scot. supra.

Ambros. Leo. Gregor.

Aug. Damasc. Hieron.

18. Respondet Caiet. supra corpus Christi viuum & mortuum esse idem suppositaliter, materialiter, & quoad esse existentiæ actualis, non autem formaliter. Suar *supra d.* 15.*sect.*10.*fin.* respondet esse idem sensibiliter propter identitatem materiæ, & quantitatis, & sensibilium accidētium, vel suppositaliter propter idem suppositum, & addit propter locutiones Theologicas, quæ commodum sensum habent, non esse fingendas nouas formas in homine.

Si generatur cadauer, non est idem corpus Christi viuum & mortuum.

Contra Caiet. non dicunt sancti idem suppositum, nec eandem materiam, sed idem corpus manere, at non est idem corpus manens, si mutatum est in

Caiet. Scotus.

in aliam formam substantialem, alioquin dicas manere eundem ignem postquam conuersus est in aërem, & eundem panem postquam conuersus est in naturam aliti. Quod vero maneat eadem materia eidem supposito vnita, nihil facit ad permanentiam corporis, alioquin si sola manus sic permansisset vnita, quod non repugnat, diceres idem corpus humanũ permanere vnitum. Quod dicitur eandem existentiam actualem permanere, falsum omnino est, quia cum sit nouum compositum substantiale, & corrumpatur antiquum, perit antiqua existentia, & succedit noua. Non me latet secundum Caiet. 3.p.q.17.art.2, humanitatem assumptam existere existẽtia verbi, sed id falsum est, vt bene probat Scotus cum communi. 3.d.6.q.1.

Caiet.

Scotus.

19. *Suar. Ratione eiusdem materia minimè manet idem compositum.*

Contra Suarem eædem rationes valent, quia idẽtitas suppositi nihil facit ad rem, neque est verum manere idem corpus, quod expresè aiunt sancti, si non est idem compositum substantiale, esto maneat materia, & aliquot accidentia eadẽ, quia secundum ipsum Suar. *disp.14.sect.3.nu.37.* omnia accidentia corrupti manẽt in genito si non repugnant eius formæ, & tamen falsum est corruptum esse genitum, licèt ambo habeant eandem materiam, & multa, licet non omnia, accidentia eadem, ergo glossa illa omnino reiicienda tanquam apertè contra sanctos. Præterea ipse dicit ibi *num.21.* ideo manere eadem accidentia, maximè qualitates in genito, quæ fuerunt in corrupto, quia non habent causam, à qua fiant noua; quia non fiunt à forma cadaueris, cum non sint ei connaturalia, nam si essent, non ita cito euanescerent; neque fiunt ab extrinseco, quia sæpe nullum adest à quo talis calor, vel temperamentum produci posset, qualia in cadauere, maximè quando mors contigit per iugulationem, suffocationem, vel ictum, apparent: neque fiunt à spiritibus vitalibus vel humoribus, quia fortè hi omnes anima informantur, & sic cum ipsa pereunt; & esto alias formas habeant, non possunt causare illas qualitates, quia citissimè corrumpuntur, & qualitates illæ diutius durant.

Accidentia cadaueris nõ sunt noua.

20. Totus ille discursus æquè bene probat manere eandem formam corporis, & nullã substantialem de nouo in interitu animalis produci, quia non est assignare causam eius; & cum maneant eadem accidentia, secundum eum, & bene, quia nihil est quod cogit in hoc corrigere sensum; tenendum est manere eandem substantiam: qua ratione quia eadẽ accidentia in hostia consecrata manent, quæ fuerunt in non consecrata, teneremus certò substãtiam panis manere, si fides non cogeret ad oppositũ. Quod subiungit Suarez contra Scotum propter locutiones Theologicas, quæ congruum habere possunt sensum, non esse fingendas nouas formas: minus rectè dictum est; tum quia ipse fingit Scotum fingere nouas formas, cum

Loquutiones Sanctorũ cogunt ad asserendam formam corporeitatis.

cum tamen eas neget Scotus asserens antiquas formas manere; tum etiam, quia congruum sensum non assignat dictis sanctorum dicétium absolutè manere idem Christi corpus mortuum, quod fuit viuum, qui absolutè negat idem corpus manere, esto asserat eãdem materiam, & aliquot accidentia perseuerare. Non fingit ergo Scotus propter locutiones sanctorum nouas formas, sed ex eis infert expressè manere antiquam corporis formam. Suarez autem propter locutiones Philosophicas, & maximè propter illud, *generatio vnius est corruptio alterius*, & è contra; quæ maximè congruum possunt habere sensum, vt postea patebit, fingit nouas cadauerũ formas, vt videtur, contra sanctorum loquutiones.

Soluuntur argumenta contra formam corporeitatis.

21. Arguitur primo, contra resolutionem huius quæstionis, ex D.Thom. dicto *art. 4.* vnius entis, est vnicum esse, ergo vnica forma, quia forma dat esse; ergo in eodem composito, nõ sunt plures formæ Respondetur, ex Scot. *4. d. 11. q. 3. n. 46.* non obstare vnitati entis, pluralitatem formarũ, modo vna sit vltima, & completa, ad quam cæteræ ordinentur; quia compositum integrale est vnum, & tamen singulæ eius partes habent suas partiales formas; in veriore opinione; quidquid teneatur de forma corporeitatis, quæ sit ab his distincta. Hæc solutio est ad mentem Phil. *4. met. in fine.* vbi dicit solam vltimam formam esse absolutè formam, & actum: intermedias autem esse etiã materias. Contra *ex 7. met. c. de vnitate definitionis ibi. In substantijs non est ordo*, ergo vna forma substantialis non ordinatur ad aliam. Respondetur, ibi ait si est nugatio addere priorem differentiam posteriori, idem erit si è conuerso fiat, quia quantum ad hoc, non est ordo in substantiis harum differentiarum; quod nihil est ad rem. Alia ex eodem capite adducuntur contra pluralitatem formarũ, quæ Scotus optimè explicat loco citato, vbi etiam se remittit ad explicationem quam fecit in metaphysica.

D.Thom.

Scotus.

Pluralitas formarũ non obstat vnitati compositi.

22. Caiet. dicto *ar. 4.* pro sua modestia replicat contra hãc, quod Scotus & alij cæcitate tenẽtur; quia sequitur hinc, quod vna res absolutè, & simpliciter est, & fit; est per primam formam, & fit per aduenientem, quod (inquit) *quanta sit stultitia eis relinquo iudicandum.* Respondetur est incompletè per formas præcedentes, & fit per vltimam completè. & si per absolutè, & simpliciter, intelligit vltimam esse, falsum subsumit. si sufficit ad hoc, quodcumque esse formale substantiale, verificatur de eodem simul, quod absolutè est, & fit, sensu iam explicato, & ex tam futili argumento redarguere Doctorem subtilem cæcitatis & stultitiæ, minus prudentem, & humilem sapit spiritum.

23. Sed contra quia abutitur

Scotus

Scotus terminis, sumens eos, non sicut Philosophi, apud quos simpliciter significat sine addito: vnde quod simpliciter est, habet suum complementum substantiale. Respondetur ex Scoto *supra num.* 43. *&* 50. *apud Phil. 1. de gener. text.* 11. sumi ens *simpliciter*, pro omni entitate, cuius oppositum, scilicet non esse simpliciter, est purum nihil; sumitur etiam prout opponitur enti secundum quid, & sic omnis forma substãtialis est ens simpliciter, & idem est de materia, & hoc sensu plura esse simpliciter sunt in eodem composito, sed non plura completa.

Ens simpliciter sumitur.

24\. Arguitur secundo, ex eodem sequeretur; quod secunda forma substantialis daret esse accidentale, quia adueniret enti in actu, & sic non distingueretur à forma accidentali. Respõdetur, ex Scoto supra, quod aduenit enti in actu cõpleto per vltimam formam, est accidentale, non aliter. Contra ex 5. *phys. tex.* 8. *quod mouetur est, quod generatur non est.* Sed adductio vltimæ formæ est generatio, ergo id ex quo deducitur, non est simpliciter, alioquin haberet esse, sicut & illud quod mouetur, vel alteratur. Respondetur ex Doctore *num.* 50. sensus est quod subiectum generationis caret esse simpliciter, esto habeat aliud esse simpliciter sed incompletum; Quod autem mouetur vel alteratur, non petit carentiam esse simpliciter, sed potest nullo esse simpliciter carere.

Quod mouetur & quod generatur nõ est. exponitur.

25\. Tertiò arguitur ex eodem *art.* 3. prædicatio sumpta à diuersis formis non subordinatis, est accidentalis, vt album est dulce; si à subordinatis, est in secundo modo per se, vt superficiatum est coloratum: ergo si ponamus plures formas in homine genus sumptum ab vna forma, non prædicabitur primo modo de specie sumpta ab alia; & sic, hæc non erit per se primo modo *homo est animal*, quod est falsum. Respondetur, tantum probat prædicatum sumptum à forma posteriori, non prædicari per se de prædicato sumpto à forma priori, vt hic: *animal est homo*: quia vna harum non includit aliã: negatur ergo etsi prædicata sumantur à formis subordinatis, ideo prædicationem eorum de se inuicem esse per se secundo modo, sed erit potius per accidens, vt hæc, *homo est albus*, animal est rationale: Intellige de prædicatis quando sumuntur à priori, & posteriori forma, & ponendo genus sumi à priori, & differentiam à posteriori; nec prædicatur hoc de illo per se, nec è contra: Sed non sequitur hinc quod genus non prædicetur de specie, quia hæc etsi importet prædicatum sumptum à posteriori forma, scilicet differentiam, non tamen præcisè illud, sed etiam genus includit, per quod euanescit quædam obiectio Caietani dicto *art.* 3. quod sequitur ex solutione Scoti, hanc non esse per se, *homo est animal*. Vide Scot. 2. *post. q.* 18. vbi disputat an hæc sit per se *animal est homo*.

Prædicata sumpta à formis subordinatis, an de se dicantur secundo modo per se?

Genus non prædicatur per se de differentia, nec è contra.

Contra hanc solutionem obiicit

obiicit Caietanus primo, quia istæ sunt per se. *terra est grauis, ignis est calidus,* tamen extrema sumuntur à diuersis formis. Respondet *Phil. Fab. theorem.* 73.*cap.*3. quod terra & grauitas non sunt duę formæ distinctæ, constituentes eandem rem, sed grauitas est propria passio terræ, cui vt subiecto inest. Hæc solutio non est reiicienda, quia hic tantum agitur de variis formis constituentibus vnum per se, & dicitur non inde sequi extrema prædicationis sumpta ab his formis, de se inuicem dici per se; sed non puto illud prędicatum esse per se nisi tantum reductiuè ad secundũ modum, quia est 4. modi, quo prædicatur effectus de necessaria causa, & iste modus, non propriè dicendus est per se, quod puto secundum Scotum dicendum, qui 1. *post q.* 16. cum Linconiensi, videtur tantum ponere duos modos prędicandi per se, nempe primum & secundum.

Duo modi prædicandi per se.

Arguitur quarto, quia generatio vnius est corruptio alterius & è contra 1.*de gener.* & 3.*phys.* ergo cum corrumpitur animal, generatur cadauer, & per cõsequens non datur forma corporis, alioquin hæc esset simul cum forma cadaueris. Respondetur, vtroque adducit Aristoteles hanc maximam ad probandum æternitatem generationum sine infinita materia, ad cuius intẽtum sufficit, quod ad quamcumque corruptionem substantialem, sequitur mediatè generatio, & hoc habetur etiamsi non generatur cadauer, quia statim corpus mortuum tendit ad aliam formam, & sic non cessabit generatio, quòd solum intendit Philosophus; eatenus autem generans vnum compositum, corrumpit aliud, quatenus forma vnius est incompatibilis cum forma alterius, & quando plures formæ sunt in eodem, bene stat quoad vnam ipsarum corrumpi compositum, sine vlla generatione alterius cõpositi. De quo vide Sco. 2. *d.*1.*q.*3.*ad* 3.*prin.* & *d.* 2.*q.*7. & *d.*12.*q.*1.*num.*4. & 5. Quòd verò illud axioma non sit vniuersaliter verum, patet in accidentibus multis, quorum generationem nulla comitatur corruptio, cuiusmodi sunt lumen in aëre, species in medio, scientia quando non præcedit error positiuè oppositus, & alia.

Text.17.20. Text.73.27.

Generatio vnius est corruptio alterius. exponitur.

Scotus

28. *Vna potentia ad plures formas.*

Arguitur quintò, aut plures formæ educuntur de vna potentia materiæ, aut de pluribus: non primum, quia secundum Commentat. 12. *met.* numerus potentiarum est secundum numerum specierum, & sic illæ formæ essent vnius speciei quod est falsum: neque secundum, quia cum illæ potentiæ inessent materiæ sine ordine, formæ eis correspondentes sic inessent, & per consequens non facerent vnum per se. Respondetur cum Scot. *supra num.* 41.1. esse vnam potentiam. Ad authoritatem, non procedit de potentia receptiua, sed de potentia & actu, vt sunt differentiæ entis, quod patet in exemplo ibi adducto, de posse sanari, & sanare, quomodo etiam intelligitur, quod dicitur 3.*Phys* potentias

Text. 10.

tentias distingui sicut actus. Secundò dando esse plures potentias, negatur non esse inter se ordinatas, quia potentia ad formam incompletam præcedit aliam.

Quid est generatio?

Text. 13.

Arguitur sextò, quia generatio est mutatio totius in totum, nullo sensibili manente, in quo differt ab alteratione ex 1. *de gen.* ergo cum generatur animatum, nullum sensibile, quod præfuit, manet, & idem est, quando corrumpitur. Respondetur cum Tatareto ibi loqui de sensibili completo; vel dico loqui de generatione inanimatorum, quia ibi exempla ex his adducit, vt quando aqua conuertitur in ignem, vel hic in aërem. Tertiò dici potest, quod loquitur de generatione compositi animati, sed totali, vt comprehendit tam vltimam formam, quàm præcedentem formam corporeitatis, quia vtriusque eductio ad generationem animati requiritur, neque esset adæquatè generans, qui solam vltimam introduceret.

Generatio est mutatio totius in totũ, nullo sensibili manente, exponitur.

29.

Caro viua, & mortua vniuocè tales.

Arguitur septimò, quia sequitur quod caro viua, & mortua essent vniuoca; quod est absurdũ. Præterea caro haberet duas formas vltimas, quia vltra propriam haberet animam. Respondetur quoad formam carnis, ibi est vniuocatio, quatenus altera caret anima non est. Ad secundam partem, forma carnis quatenus ordinatur ad animam, non est vltima.

Arguitur octauò, si anima immediatè cum quantitate vniretur materiæ, quod secundum Scot. probabile est, quia ponit materiam posse esse sine forma 2. *d.* 12. *q.* 2. esset animal, sed repugnat animal esse sine corpore, ergo per ipsam animam tunc fieret corpus. Respondetur casum esse impossibilé, quia anima nequit per vllam potentiam informare quod corpus non est, cum ipsa essentialiter sit actus corporis, & si per impossibile informaret materiam nulla præcedente forma corporis, animal non esset, quia nullam animalem functionem exercere posset, quia careret organis.

Scotus.

Anima nequit informare materiam, immediatè.

Arguitur nonò potest forma prior esse sine posteriori, & per Scotum sic semper est forma corporis, quando interit animal, ergo manet genus sine vlla specie, quia corpus est genus. Respondetur hoc nihil esse, nã licet corpus posset manere sine vlla anima, non ideo esset genus, sed indiuiduum, quia genus per abstractionem, vel collationem fit: & si abstrahatur corpus non potest contrahi sine speciebus corporis; bene tamen sine speciebus animatorum, quæ corpori superueniũt: vnde corpus vt hic sumitur pro altera parte compositi animati, non est illud quod in serie prædicamentali substantiæ dicitur corpus, quia hoc prædicatur de animali, à quo, & abstrahitur, illud autem non, quia pars physica animalis non dicitur de toto.

Corpus quod informatur ab anima, nõ ponitur directè in prædicamento.

SECTIO V.

De secunda animæ definitione.

Quod sit principium vegetandi, sentiendi, intelligendi, & loco mouendi.

Arist. 1.

PHil. 2. *de an. cap.* 2. adiungit hanc secundam definitioné primæ, quá *sect. praeced.* examinauimus, & habetur *cap.* 1. eiusdem libri. Pro explicatione Nota per principium intelligi intrinsecum, & cõstitutiuum, per quod excluditur Deus licet sit intimè præsens cunctis ab hac diffinitione. Secundò Nota quatuor particulas in definitione positas non sumi coniunctim, nec distinctiuè, quoad singulas, sed ita vt disiunctio fiat cũ coniunctione ad particulas præcedentes ? sic anima est id, quo viuimus, aut etiam sentimus, aut etiam loco mouemur, aut etiam intelligimus. Vnde fallitur Simplicius Themistius, qui asserit, hic solam intellectiuam definiri, quia Philosophus ait ibidem corpora ob solam vegetandi rationem, esse viuentia, alia ob sentiendi talia esse : itaque non tantum de intellectiua agit, sed voluit vbicumque reperitur aliqua harum operatio, ibi eius principium, animam inesse.

Secũda animæ diffinitio explicatur.

2\. Nota tertiò, hanc secundam definitionem differre in hoc à prima, quòd prima datur in ordine ad corpus, quod est subiectum animæ, & ad compositum, quod per animam constituitur formaliter : hæc verò datur in ordine ad operationes animæ. Ex his satis patet secundam definitionem bene traditam esse, & obiectiones contra eam, per hæc notata facilè euertuntur. sed quomodo vna harum diffinitionum per alteram manifestetur variè sentiũt DD. omissis multis, quæ ad hoc afferuntur.

Secunda definitio animæ per priorem demõstratur.

Dico primò, posterior diffinitio considerata, vt traditur per principium operationum animæ, potest per priorem demonstrari propter quid : ratio est, quia prius est animam esse actum corporis, & compositum constituere, quàm principium esse harum operationum, & illud est causa huius. Et si dicas, quod anima separata est principium intellectionis, id verum est, vt quod, sed vt principium quo, supponit compositum, quod constituit.

3\. Dico secundò, eadem posterior definitio vt traditur per operationes, demonstrat priorem à posteriori. ratio, quia huiusmodi operationes sunt proprij effectus illius, quod actuat corpus, & constituit compositum animatum. Præterea Aristoteles in initio *cap.* 2. dicit enitendum esse priorem per posteriorem ostendere sicut solet, quod secundum se notius est, sed nobis obscurius, per nobis notiora demonstrari : sed progrediendo à notioribus nobis, ad notiora secundum se, est progredi ab effectibus nobis notis,

Prima anima diffinitio est essentialis. notis, ad causas latentes. Ex quibus sequitur primam diffinitionem esse essentialem, quia datur per genus proprium, scilicet formam substantialem, & per differentiam, qua nulla propinquior ad tale genus contrahendum, scilicet formam talis corporis physici organici; nec obstat quod esse formam talis corporis, dicit respectum, qui non potest esse de essentia absoluti, cuiusmodi est anima, quia etiam rationale dicit respectum principij ad actum, & tamē per illud essentialiter definimus hominem, quia nihil aliud magis propinquum reperitur ad animal contrahendum ad hominem, & essentiæ rerum in se, sunt nobis pro hoc statu incognitæ.

4. *Secunda definitio anima an essentialis?* Sequitur etiam secundā definitionem non esse essentialem, quia supponit animam in sua essentia; operatio enim supponit suas causas: non enim anima ideo est anima, quia est principium operādi, sed è conuerso. Probatur ex *Arist. dicto c.2.* vbi sumit pro fundamento suæ demonstrationis, *animatum ab inanimato vita* (id est, operatione vitæ) *seiungi*, scilicet à posteriori, & quoad nos.

Text.17. Obiicies *vnumquodque est gratiā suæ operationis. 2. de cæl. c. 3.* ergo definitio animæ in ordine ad suas operationes, est à priori quia per causam finalem. *Quomodo operationes sint finis animæ?* Respōdetur operationes esse finē animæ, quātum ad eius existentiam, & intentionem agentis, non quoad eius quidditatem, & essentiam, quia non ideo habet anima talem essentiam, quia est principium talium actionum. Sed cōtra; & eo modo quo finis sunt, potest diffinitio secunda admitti vt à priori, quia per eas redditur causa, quare ex intentione agētis, anima vt forma tali corpori organico adiuncta est. & hoc est dicere, quod respectus ad tales operationes habet se vt causa motiua ad productionem animæ; cum quo stat quod simpliciter sit definitio à posteriori; quia profluunt operationes ab anima, & sic supponunt eam.

SECTIO VI.

Quot sunt animarum genera; & qualis anima in illa diuisio?

1\. DICO primo tres tantum esse animarū gradus, seu genera. ita *Arist. 2. de an. cap. 2.* & communis Philosophorum. *Aug. l. de quant. an. cap. 33.* vbi licet septem gradus vitæ ponat, tres tamen primi tantum ad distinctionem animarum, & ad Physicam pertinent, reliqui ad moralem, & supernaturalem statum. *D. Th. 1. p. q. 78. art. 1.* primus gradus est vegetatiuæ conueniens omnibus plantis. Secundus sensitiuæ, animalibus. Tertius intellectiuæ, soli homini conueniens. Colligitur ex eleuatiori operandi modo, quo viuentia operantur; eleuantur enim in hoc quod ab interno principio in se agunt, & ad suā perfectionem acquirendam, & in hoc viuens à non viuēti di- *Arist. Aug.*

Viuens à non viuo quomodo distinguitur?

stinguitur, quia in non viuenti nulla est operatio ab intrinseco vt dixi *sect.* 1. *num.* 2. sed inter viuentia ipsa sunt tres modi eleuatæ operationis, primus est operandi per organa, & qualitates corporeas, & quidem primas, & hic est vegetatiuæ, cuius operationes sunt ab intrinseco & exercentur per calorem naturalem, recipiunturq; in coniuncto, secundus est quando operatio nõ est à qualitate prima sed ab ipsa potentia corporea media aliqua qualitate aliqualiter incorporea, cuiusmodi sunt species, & recipitur in suo principio, & hic est sensitiuæ. Tertius est quãdo operatio nullo modo est ab organo, nec recipitur in aliquo corporeo, & hic est animæ intellectiuæ proprius, facitque genus distinctum à sensitiua, quia est altioris eleuationis, at cæterorũ animalium animæ tantum faciunt diuersas species, non autem distincta genera quia habẽt eandem eleuationem supra non viuentia in qua conueniunt.

Tres vitæ gradus.

2\. Ex quibus sequitur varias Philosophorum sententias de animabus falsas esse, de quo author librorum de plantis, qui Aristoteli tribuitur *l.* 1. *c.* 1. *Plutarc. cap.* 26. *l.* 5. *de plantis, Clem. Alex. l.* 8. *hom. Galen. l. de natural. facult.* Stoici ponebant plantas non viuere, quia cupiditate carent. Plato in Timeo post Empedoclem & Anaxag. posuit eas viuere, & sentire non ita acutè sicut bruta. Sed contra Stoicos est, quod ad viuere sufficit motio ab interno, quam videmus plãtis cõuenire. Contra Platonem (quod plantæ læsæ significarent dolorem, si sentirent, & quia vbi est sensus, ibi est vigilia, & somnus) Aug. supra, hãc opinionem rusticanam impietatem vocat, propter dogma Manichæorum, qui (ex eodem hæres. 46.) animam rationalem plãtis tribuebant, & folium fructũmque excerpere, homicidium putabant.

Aristot. Plutarchus. Clem. Alex. Galenus. Plato. Anaxag. Empedocles.

Qui plantas sentire dixerunt? Aug.

Sequitur etiam falsam esse aliam opinionem eiusdem Platonis ibidem, quæ ponit animam diuidi in irascibilem, concupiscibilem, & rationalem; tum quia relinquit vegetatiuam, tum etiam quia eadem est eleuatio irascibilis, & concupiscibilis, quæ sunt facultates animæ sensitiuæ; ibidem etiam ponit tres animas in homine, de quo postea.

3\. Obiicitur primo contra conclusionem, quia si sunt tres animæ, vel sunt tria genera, vel tres species animarum; nõ primum, quia anima rationalis est vnius speciei, nec secundũ, quia animæ sensitiuæ specie differunt. Respondetur, ita est in re; dicuntur tamen tria animarum genera, quia sensitiua habet genus eleuationis supra vegetatiuam, & intellectiua supra vtramque.

Cucumer fugit oleum.

Obiicitur secundò plãtæ habent sensum, ergo vegetatiua non bene ponitur seorsim à sensitiua. Antecedens patet, cucumer ad terræ humorem reptat, oleum, quo emoritur, fugit, ita vt si ei supponatur, recuruetur. Item vitis lauri vicinitatem fugit, quia suo calore eius incremento officit. Item in

in arboribus datur sexus masculus, & fœmineus, & quædam vt fœcundentur, petunt aliarum vicinitatem. De quo *Plin.l.3.cap.4.& l. 16.cap.26.*

An in arboribus detur sensus?

Respondetur, sufficere ad ista, vim altricem, sine vlla sensuum operatione; vnde prosecutio, aut fuga circa proficua, vel noxia, à natiuis plantarum viribus, & occulta antipathia, vel sympathia oriuntur. sexus autem eis metaphoricè tantũ tribui potest.

4. *Gradus viuentiũ quomodo subordinati?*

Obiicitur tertiò, quæ ordinatim in aliqua serie ponuntur, non faciunt plura membra, vt viuens, animal, homo; sed sic sunt vegetatiua, sensitiua, intellectiua, quia prima dicitur in recta serie de secunda & hæc de tertia. Respondetur, membra huius diuisionis, sic intelligenda sunt, vt primum sit vegetatiua tantum, non autem vegetatiua, quæ est quasi genus vegetatiuæ, sensitiuæ, & intellectiuæ: secundum sensitiua tantum, non vt est superius ad se, & ad intellectiuam, tertium intellectiua tantum, & hoc sensu non ordinantur in recta linea vel serie. Aduerte tamẽ vegetatiuam virtualiter contineri in sensitiua, quia hæc non tantum sensuum functiones, quæ sunt propriæ, sed etiam vegetatiuæ, exercet, & eadem ratione vtraque virtute continentur in intellectiua.

5. Dico secundo sunt quinque genera potentiarum animæ, scilicet vegetatiua, sensitiua, loco motiua, appetitiua, & intellectiua. ita *Phil. 2. de an.* cum communi. *Text. 27.* Dices ergo, erunt quinque animæ, quia potentiæ immediatè fluunt ab anima, & ideo penes numerum earum, ponendus est animarum numerus.

Quinque genera potentiarum & vnde iste numerus?

Respondetur in eadem anima plures esse potentias, & multiplicari sæpe posteriora, non multiplicato priori; numerus autem harum potentiarum sumitur ex diuerso modo tendendi in obiectum, vt explicat *D.Thom.1.p.q.78.art.1. de quo dixi supra ad q.1.n.5.6.*

Appetitus triplex naturalis, sensitiuus, rationalis.

Obiicies, quia sicut ponitur potentia sensitiua, & appetitiua respectu animalium, ita ponenda esset appetitiua respectu plãtæ, & sic essent sex potentiæ. pro solutione nota quod appetitus est triplex; primus, est naturalis, sic dictus, quia immediatè sequitur ad formam, qua rei natura constituitur, & hic tantum conuenit elementis, mixtis, & plãtis, conuenit etiam cuicumque rei, quia nihil aliud est quam inclinatio naturæ ad sibi commoda, vt leuis ad sursum, grauis ad deorsum. secundus est sensitiuus, sic dictus, quia sequitur non immediatè naturam, sed apprehensionem sensus, proponentis aliquod commodum in quod fertur appetitus. tertius est rationalis, qui sequitur propositionem intellectus, & is est voluntas.

Quare appetitus plantæ non est potentia?

Respondetur, ergo ideo appetitum plãtę: licet ab anima proueniat, non computari ab Arist. distinctam potentiam, quia eodem planè modo sequitur formam à natura datam, sicut appetitus inanimatorum, secus est de appetitu cognitionem sequente.

6. *Text.13. Arist. D.Thom.*

Dico tertio quatuor sunt genera, seu gradus viuentium. ita Arist. 2. *de an. D. Thom. sup.* & communis. explicatur. Quædam tantum vegetantur, alia etiam sentiunt, alia vltra loco mouentur, quædam vero vltra ista, intelligunt. Aduerte hic non agi de veris generibus, sed de diuersis gradibus viuẽtium, quorum priores sine posterioribus seorsim reperiuntur, sed non è contra; ex quo patet quare appetitus non facit gradum vitę, ab aliis distinctum, est enim inseparabilis à sensitiua, & intellectiua; eadem ratione generatiua non facit gradum distinctum à vegetatiua, quia vel indistincta, vel saltẽ inseparabilis ab ipsa.

Obiicies primo, sequitur hinc esse plures animas tribus, quia sicut vegetatiua separari potest à sensitiua non è contra, & sensitiua à loco motiua non è contra, ita loco motiua separabilis est ab intellectiua; ergo ponenda est anima loco motiua, & sic erunt quatuor animæ. Confirmatur quia eadem est ratio de cõcreto, & abstracto, sed Arist. ponit quatuor genera animatorum, ergo & totidem animas.

7. Respondetur primò, non sufficere illam separabilitatem, quæ consurgit ex maiori, vel minori potentiarum numero, vt si vna habet aliquam facultatem, qua aliæ carent (quæ differentia potest prouenire ex maiore, vel minore perfectione specifica intra eundem gradum animæ) modo omnes illæ facultates habeant eandem in operationibus eleuationem, vt explicatum est conc. prima, quia numerus animarum sumitur ex diuersis modis eleuationis operationis, supra non viuentia. Respondetur secundò nullum esse sensitiuum quod non sit aliquo modo loco motiuum, quia etsi imperfecta sensitiua, scilicet quæ tantum habent tactũ, non moueant se ab vno loco integro in alium, tamen se stringũt, vel dilatant, idque experientia constat, cum punguntur: qua ratione contra Platonem probatur plantas non sentire, quia omne viuens exterius sentiens, habet phantasiã, & appetitum, & consequenter dolorem, & voluptatem, atque per motum aliquem, harum affectionum signa dant, alioquin non haberentur pro sensitiuis. Sicut ergo sensitiua non multiplicatur, quod vna sit perfectior alia, ita de loco motiua dicendum est.

Omne sensitiuum est loco motiuum?

8. *Text.32.*

Obiicitur secundo, 2. *de an. cap.3.* dicitur viuentibus mortalibus, quibus conuenit ratio, & cæteros gradus eidem conuenire; ergo supponit esse aliqua viuentia rationalia, quibus non competũt, & per consequens malè dictum est, priores gradus separati à posterioribus non è contra. Respondetur, Philoponus hic interpretatur phil. vt velit corpora cœlestia esse rationalia, sed non sensitiua, de quo in libris de cœlo agitur. Vide Scot. 2. *d.* 14. *q.*1. & quos ibi citaui schol. *ad num.* 5. verius videtur Aristotelem illa verba protulisse in fauorem Platonicorum; qui ponebant dęmones corporeos, rationales, non sensitiuos.

Philoponus.

Scotus.

SE

SECTIO VII.

Quomodo tres prædictæ animæ distinguuntur?

1\. NOTA primo quæstionem posse intelligi de his animabus prout respiciunt idem compositum, vel diuersa, & in secundo sensu, quæstio clara est, nempe distingui realiter, quandoquidē constituant viuentia realiter distincta, quibus conferunt effectus formales distinctos; sed difficultas est quando sensatio, & vegetatio reperiātur in eodem, & cum his intellectio vt in homine, vtrum tūc principia harum functionum sint realiter distincta.

In plantis animæ differūt essentialiter: quando plantæ sunt diuersæ speciei, idem de sensitiuis.

Nota secundò, certum esse in quibusdam viuentibus sola vita plātarum, esse animas essentialiter diuersas, quia constat arbores, aliásque plātas sic distingui, quod à formis habēt vltimis, in aliis quæ sunt eiusdem speciei non essentialiter, sed numerice differunt: & idem dicēdum de vegetatiuis in animalibus. ratio est, quia in his animæ vegetatiuæ, subordinantur sensitiuæ, & sic differunt inter se, sicut ipsæ; sensitiuæ autem in diuersis specie animalibus essentialiter, in iisdem specie, numerice, realiter differunt.

2\. Nota tertiò, certum esse & commune animam non multiplicari secundum prædicata essentialia in vegetabilibus, ita vt anima viuificans, hanc plantam v.g. myrrham, sit distincta realiter ab anima plantæ, vel arboris, vt sic; est contra Iandun. 1. *de an. q.* 8. *&* 2. *met. q.* 10. docentem tot esse formas substantiales, quot prædicata quidditatiua.

Nota quartò certū esse non dari in eodē duas animas eiusdem rationis, vt duas sensitiuas, & de rationali diffinitur in *Concilio* 8. *generali Constantinopolitano. can.* 11. *act.* 10.

Concil. VIII. Constantinop.

Errores de numero animarum.

Quidam Philosophi posuerunt vnam animam omnium, quæ respectu diuersarum dispositionum corporum, varia operatur: quem errorem reieci supra *sect.* 3. Alij ponunt in homine tres realiter distinctas animas. *Philopon.* 1. *de an. tex.* 91. *Zabarella lib. de facultate animæ cap.* 8. *Gandau.* 7. *phys. q.* 8. *Iandun. l.* 1. *q.* 12. *Paulus Venetus sum. de an. cap.* 5. ponit in homine duas animas totales re distinctas, sensibilem, quæ est corruptibilis, & rationalem immortalem, & vltra has, multas vegetatiuas specie distinctas, vt vnam in osse, aliam in carne, &c.

Philopo. Zabarella. Henric. Iandun. Venetus.

3\. *Text* 31.

Dico primo in homine tantum est vna anima, quæ est formaliter rationalis, vegetatiuam, & sensitiuam virtualiter continens. est *Arist.* 2. *de an.* vbi ait vegetatiuum esse in sensitiuo, & hoc in intellectiuo, sicut figura superior in inferiori, v. g. trigonus in tetragono, *& lib.* 1. reprehendit Platonē ponentem plures animas in vno. est etiam Aug. *l. de Eccles. dog. c.* 15. & alias sæpe *D. Thom.* 1. *p. q.* 76. *art.* 4. *Auic.* 6. *natur. p.* 1. *cap.* 3. *Scot. d.* 4. *q.* 1. *n.* 4. & cōmunis.

Text. 91. *Arist. Plato. Auicenna. Scotus. D.Thom. Aug.*

Proba

In homine vnam tantū esse animā.

Probatur primò, quia alioquin homo nō esset vnum per se, sed per accidens; quia compositum ex corpore organico, & vegetatiua facit vnum per se, & idem de sensitiua, ergo adueniens intellectiua facit vnum per accidens; neque hinc sequitur admittendo formam corporeitatis, animam aduenire per accidens, quia forma corporeitatis est natura sua forma incompleta, disponēs materiam animæ, & ideo statim perit ablata anima, at vegetatiua in sua ratione est forma completa persistens sine sensitiua, & intellectiua.

4. Probatur secundo, quia si rationalis non esset idem cum sensitiua, non posset esse forma, quia esset purè intellectiua, sicut angelus; propter hoc *Tolet. l. 2. de an. q. 7. putat sententiam Philoponi, & Pauli Veneti*, damnari in *Clem. vn. de sum. Trin.* vbi definitur formam hominis esse animam rationalem. Sed facilè responderent intellectiuum purè, quod est entitas completa, nō posse esse formam, secus esse de intellectiuo purè incompleto.

Tolet.

Clem. vnic. de sum. Tr.

Probatur tertiò, ex Auicen. quia sensatio, & nutritio impediunr contemplationem, & è contra; ergo sunt ab eadem anima; hac vnica ratione contentus est Auicenna, nec vult ponere aliam. Sed posset responderi intellectionem impediri per phantasiæ operationes, quia pro hoc statu, ex peccato, dependet nostrum intelligere à sensibus, functiones etiam vegetatiuæ à sensationibus impediri possunt, quia attrahunt ad se spiritus vitales, esto dicamus has esse diuersas animas, quia informant idem corpus, in quo sunt varij spiritus, & accidentia quibus vtuntur ad suas operationes.

5. *Quomodo phantasiatio impedit contemplationē vel è contra.*

Dices, at phantasiatio non posset impediri per contemplationem, cuius oppositum experimur. Respondetur si phantasiatio est circa diuersum ab eo quod intelligitur, impeditur, quia intellectus inclinat ad aliud intelligendum, & propter subordinationem animarum, retardat actiones sensitiuæ; sic habitus vitij, re distinctus à voluntate, retardat eam, & impedit ab actibus virtutis oppositæ, quia suo pondere inclinat in oppositum; si verò phantasia operetur circa idem obiectū quod intelligitur, non impeditur, sed potius firmatur per intellectionem, vt tenet *Scot. 2. d. 42. q. 4.* quia diuersæ potentiæ circa idem operantes, se mutuo fortificant, & iuuāt, intēsius enim intelligitur, quod feruentius amatur; ratio tamen Auicennæ bona est, etsi non conuincat.

Diuersa circa idē operationes se fortificant.

Quartò, si sensitiua hominis re distingueretur ab intellectiua, posset manere, separata intellectiua, & functiones suas exercere; & idem esset de vegetatiua, corrupta sensitiua, consequens autem est impossibile.

Quintò, tunc genus sumeretur à sensitiua, & species à rationali, & sic, hæc esset falsa, homo est animal; plures rationes ad hoc congerunt authores,

thores, sed nullas vidi conuincentes; longè tamen probabiliores sunt, adductis pro opposita sententia; sed tenenda est firmiter conclusio propter definitionem Concilij IV. Constantinopolitani supra citatam, & authoritatem *D. Augustini sup. & lib. de Spir. & lit. cap. 9. & Damasc. l. 2. cap. 12.* & aliorum patrum, sed Concilium loquitur de pluribus animabus rationalibus non admittendis in vno.

Concil. *Aug.* *Damasc.*

Adducuntur, & soluuntur argumenta in contrarium?

6. *An prius habeat homo vegetatiuam & sensitiuā, quam intellectiuam?*

ARguitur primo, homo prius viuit, vita plantæ, post animalis, tandem hominis, *2. de gen. animal. cap. 3.* ergo habet tres animas; quod vero loquatur de prioritate temporis, patet in textu. *D. Thom. 1. p. q. 118. art. 2. ad 2. & q. 76. art. 3. ad 3.* cum suis admittunt hanc successionem animarum, cum prioritate temporis. Si inferas; ergo semen fit primo planta, & post brutum: negandum erit, quia istæ sunt formæ imperfectæ, non permanentes, sed disponentes ad perfectiores formas, & sic non faciunt propriè plantam, nec animal, sed embriones vtriusque. Contra, quia viuens sensibile est animal, sed fœtus informatus anima sensitiua est talis; & idem est de viuenti vegetabili, ergo. Sed dici potest hoc non sufficere, nisi forma sit permanens, & completa.

An fœtus humanus sit primo plātat

7. *Alensis.*

Secundò Respōdetur cum Alensi. *2. p. q. 87. mot. 2. art. 6.* nullam animam ante rationalem introduci, sed motus embrionis fieri, vel ab anima matris, vel à forma seminis; anima autem introducta, non statim exercet omnes suas operationes, sed primo vegetatiuæ, deinde sensitiuæ, tandem proprias elicit, & ita Philoponus, & Themistius Aristotelem interpretantur.

Philopon. *Themist.*

Alij dicunt prius tempore hepar animari vegetatiua, postea cor sensitiua, & postea introduci perfectam sensitiuam, qua informatur corpus organizatum ex præcipuis membris, vt hepate, corde, cerebro. Ita *Suar. 2. de an. cap. 3.* sine vlla probatione. *Scot. 1. d. 29. q. 3. n. 11.* ponit corpus formari, secutus Arist. *5. met. cap. 1. & 2. de gen. animal. c. 4.*

Suar. *Scotus.* *Arist.*

Arguitur secundo, ab eadem forma non procedunt effectus oppositi simul, nisi concausæ trahant eam ad illam diuersitatem, quod addo propter solem, qui simul ex diuersitate dispositionum subiectorum, in quæ agit, mollificat ceram, & indurat lutum: sed quod vult sensus renuit intellectus, & quod vult appetitus sensitiuus, renuit rationalis; ergo non sunt vna forma realiter, nec ab eadem anima. Respondetur, tenentes potentias inter se, & ab anima realiter distingui, facilè soluerent hoc argumentum, quia effectus illi sunt à principiis realiter distinctis secundum eos; sed tenendo non ita distingui de quo postea.

Effectus oppositi an simul esse possint ab eadem anima?

8.

Respōdetur illos effectus etsi aliqualiter oppositi, posse ema-

nare ab eadem forma, aliter, & aliter dispoſita, & affecta: appetit anima affectione commodi bonum delectabile; ſed vt affecta affectione iuſtitiæ, renuit illud; neque iſti actus ſunt ſimpliciter appoſiti, quia ſunt à diuerſis motiuis. Adde ipſum appetitum ſenſitiuum, v. g. in cane, appetere carnem, qua delectabile, & refugere quatenus videt coniunctam virgam vindicatiuam; quo exemplo vtitur *Scot. 3. d. 34. num. 10.* & tamen nemo dicit in cane eſſe duas animas ſenſitiuas. Adde etiam vnam potentiam ſcilicet volũtatem habere ſæpius actus oppoſitos, vt velle, & nolle reſpectu eiuſdem, & intellectus habet aſſenſum, & diſſenſum de eodem, etſi non ſimul. Sed voluntas fortè ſimul habet volitionem efficacem, & nolitionem inefficacem, vt quando vult ex metu. hoc argumentum eſt Philop. & & Manichæorum.

Canis appetit & refugit carnem, videns adiunctam virgam.

Arguitur tertiò, in homine ſunt tria eſſe, hominis, animalis, viuentis, ergo & tres animæ, quia vna anima dat tantũ vnum eſſe. Reſpondetur illa tria eſſe tantum vnum realiter; argumentum tantum probat eſſe tria eſſe formaliter diſtincta.

9. Arguitur quartò, quia ſequitur animal conſtitui per formam hominis, leonis, equi, &c. quod eſt abſurdum. Reſpondetur id verum eſſe, intelligendo per animal gradum communem imbibitum in inferioribus, at inconueniens eſſet loquendo de animali ſingulari.

Arguitur quintò, vbi eſt operatio propria formæ, ibi & ipſa; ſed in homine eſt vegetatio, & ſenſatio, ergo & anima vegetatiua & ſenſitiua. Reſpõdetur ſufficit eſſe in eo animam, quæ virtualiter & eminenter iſtas contineat.

Text. 16. Corruptibile & incorruptibile differunt genere. exponitur.

Arguitur ſextò corruptibile, & incorruptibile differunt genere. 10. *met. cap.* 13. ergo intellectiua incorruptibilis, non eſt idem ſenſitiuæ, & vegetatiuæ, quæ ſunt corruptibiles. Reſpondetur argumentum ſupponit animam ſenſitiuam eſſe in homine, & in ipſo mortalem eſſe, quod falſum eſt. Dices, ergo homo non eſt vniuocè animal cum brutis, quia eius ſenſitiua eſt incorruptibilis. negatur, quia ſufficit id quod ponitur in genere, eſſe corruptibile, & hoc eſt homo, non anima Adde etiam ſi homo incorruptibilis eſſet, adhuc eſſet vniuocè animal, quia cœlum eſt vniuocè corpus cum ſublunaribus, de quo dixi ſupra *ad q.* 15. *annot.* 1. *num.* 9. Vide quæ adduxi *ad q.* 21. *num.* 11, 12. anima intelligitur de genere phyſico non logico, quæ enim ſunt in genere phyſico, ſunt tranſmutabilia. *Vide Scot.* 4. *d.* 6. *q.* 10. *num.* 13. *& in illum textum.*

Petes an cenſuranda ſit ſententia ponens plures animas in homine, etiamſi non ponat plures rationales? Heruæus *tract. de vnitate formarum q.* 28. vocat eam erroneam. Item ait *Tolet. ſupra ex Clem. vn. de ſum. Tr. Conimbr.* 1. *de gen. cap.* 4. *q.* 21. *art.* 2. docent non eſſe tutam; quia multa loca patrum aſſerunt eſſe vnam in homine animam:

mam: faciunt loca Scripturæ, vt illud Matth. 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animã autem non possunt occidere.* Sed prima censura facilè reiicitur quia *Clem. & 8. Synod.* loquuntur de pluralitate animarum rationaliũ cõtra Manichæos. Secũda etiam malè fundatur, quia patres loquuntur de vnitate animæ rationalis, nec de aliis animabus tractant; & per idem patet ad loca Scripturæ; nec facilè condemnanda est sentẽtia, quam graues Doctores tenent, & præter supra citatos, ponunt plures animas in homine. *Occam* 4. *q.* 7. *& quodl.* 2. *q.* 10. *Mayoren.* 2. *d.* 17. *q. vn. Mirandul. l.* 33. *euers. singul. certam. sect.* 2. *Thomas Garbius l.* 1. *tract.* 5. *q.* 49.

Obiicies cum Conimbric. si sensitiua esset cum anima Christi viueret corpus eius in sepulchro; vel si periret reproduceretur in resurrectione. Respondetur hoc, & alia argumenta, facere hãc partem lõgè veriorem: sed dicens, quod sic reproduceretur nõ video quare censura dignus esset: perire illam animam diceret, quia ab eisdem dispositionibus dependeret, à quibus anima rationalis, & ideo sicut cum hac simul incipit, etiam desinit.

Dico secundo in bruto non est anima vegetatiua distincta à sensitiua, sed hæc sola, virtualiter continens illam. Probatur iisdem rationibus, quibus præcedens conclusio, eamque tenent omnes tenentes illam.

SECTIO VIII.

Vtrùm omnes animæ sint indiuisibiles?

1. NOTANDVM ex *D. Th.* 1. *p. q.* 76. *art.* 8. diuisibile quãtum ad præsens spectat, sumi posse tripliciter. Primò in partes essentiales physicas, vel metaphysicas. Secundò in potentias. Tertiò in partes integrales, & extensas, siue sint extensæ per se, siue per adiunctum. De animæ diuisibilitate in partes physicas non agitur hic: supponitur enim quod eas non habeat, etsi oppositum improbabile non sit. De quo dixi fusè ad *q.* 15. supponitur etiam diuisibilem esse in genus ac differentiam, (sed reductiuè, quia non est completum,) atque in varias potentias. Quæritur ergo tertio sensu an anima sit diuisibilis in partes integrantes, & extensas ratione adiunctæ quantitatis, quia diuisibilitas in partes per se primo, competit soli quantitati.

2. Nota secundò aliquid posse diuidi in partes integrãtes tripliciter; vno modo per se primo, id est, ratione sui non alterius, & hoc cõuenit soli quantitati; alio modo per se secundo, vt quando aliquid diuiditur ratione adiuncti, quod est in ipso primo sic subiectum quantitatis. Tertiò per accidens, vt quando aliquid est simul cum eo, quod est diuisibile primo vel secundo modo; sic

Diuisibile in partes integrantes tripliciter.

albedo dicitur diuisibilis, & hoc sensu quæritur de anima, quia non est quantitas, nec primum subiectum quantitatis.

Plato. Nyssenus. Simplicius. Thieren.

Quidam tenent omnes animas insectibiles esse: ita Plato vt multi volũt apud G. Nissen. *l. 2. de an. cap.* 1. quod tenet *Simplic. 1. de an. text.* 47. *& l. 2. tex.* 20. *& Thiersen.* 16.

Iandun.

Alij tenent è conuerso omnes animas esse diuisibiles, etiã rationalem. *Iandun.* 3. *de an. q.* 5. accedit ad hanc; ait enim quod sola fide tenet rationalem esse indiuisibilem, *& l. 2. q.* 7. ait omnem formã in materia esse diuisibilem, Pompon. *l.* 1. *de nutrit. cap* 11. idem ait tenẽdum, secundum Philos. Authores huius sententiæ memorat Sixtus Senen. *l.* 1. *bibl. annot.* 8. & pro eadem refert Argentin. *d.* 8. *q.* 2. *art.* 1. *quemdam Gerardum.*

Pompon. Gerardus.

3.

Ratio docet animam rationalẽ esse indiuisibilẽ. Text. 20.

Dico primo, ambæ hæ sententiæ falsæ sunt. De prima patet, quia ramus abscissus virescit, & frondescit, & reptantia animalcula, diuisa mouentur quod fieri non posset si anima in his non esset diuisibilis; residet ergo in partibus diuisis, & ita tenet Arist. 2. *de an. cap.* 2. *text.* 20. *& l. de senect. c.* 1. Idem habet *Aug. l. de quant. animæ. c.* 31. Secunda pars probatur, quia sequeretur animan rationalem non esse spiritualem, cuius oppositum probatũ est *sect.* 2. neque immortalem. De quo postea. reprehendendus ergo Iandun. quia ex rationibus bene probatur rationalem esse spiritualem, de quo dixi, dicta *sect.* 2. vide *Scot.* 4. *d.* 43. *q.* 2.

Arist. Aug. Scotus.

Obiicitur primo pro secunda sententia; quod recipitur in diuisibili, diuisibile est, sed omnis anima sic recipitur, ergo: antecedens patet; quia quod recipitur ad modum recipientis recipitur. Respondetur, negando antecedens, alioquin Deus & angelus cum assistant corporibus, diuisibiles essent. Ad probationes, anima rationalis est virtualiter diuisibilis, quia ita adest corpori omnibúsque eius partibus, ac si verè diuisibilis esset, & sic per modum recipientis recipitur.

Quod recipitur, per modum recipientis recipitur.

4.

Arguitur secundo, substantia composita scilicet homo, est subiectum quantitatis, sed homo non est aliud, quam materia, & forma, ergo vtraque erit diuisibilis. Respondetur, vrget negantes formam corporeitatis, qua admissa dicitur subiectum quantitatis esse compositum ex ipsa, & materia, quod habet Scot. 2. *d.* 3. *q.* 4. de quo fusè dictum *est sect.* 4.

Scotus.

Arguitur tertio, sensitiua in homine est diuisibilis, ergo & intellectiua quæ est eadem ipsi. Respondetur, supponitur sensitiuam esse in homine distinctam à rationali, cuius oppositum ostendi *sect. præced.* assumptum ergo est de subiecto non supponente, quia sensitiua est tantum virtualiter in homine.

Arguitur quarto, pars hominis abscissa vitaliter mouetur; ergo in ea est anima, ergo est diuisibilis, quia etiam manet in reliquo corpore. Respondetur cum Alberto Mag *sum. de homine q.* 2. *art.* 3. motum illum tribuendum impetui spiritus, & caloris, instar impetus in proie-

A quo sit motus partis animalis abscissæ?

ctis,

ctis, & sic animam non esse in parte abscissa; si dicas idem dici posse de imperfectis animalibus, negatur, quia in eis multum durat motus, & vita, testatur Augustinus supra, oblongum, & multipedem vermiculum diuisum æquè expeditè secundum vtramque partē currere, & moueri, & de quibusdam plantis, vt de salice constat, quod partes earum scissæ crescant.

5. *Quomodo fit nutritio?*

Arguitur octauo pro prima sententia. cum fit nutritio; quæro an noua pars animæ inducatur in materiam nutrimenti, vel non, sed quæ fuit in materia propinqua, etiam informat materiam adueniētem? si primum, non erit propriè nutritio, quia sic ignis augetur per additionem. Si secundum, erit anima indiuisibilis, quia sola indiuisibilis potest materiam, quam habet, & aliam superuenientem informare.

Respondetur, in aliis præter hominem, nouā partem animæ produci in nutritione; & nihilominus differt hic auctio, ab augmentatione inanimatorum, quia fit per intus susceptionem, & secundum omnes partes. Vide *Scot* 4. *d.* 44. *q.* 1. *num.* 7. *& seq.* vbi ostendit in nutritione nouam formā substantialem induci in materiam alimenti.

Scotus.

Tertia sententia est animas perfectorum animalium, indiuisibiles esse, sed imperfectorum, diuisibiles. *D. Thom.* 1. *p. q.* 76. *art.* 8. *vbi Caiet. &* 1. *contra cap.* 72. *&* 4. *de an. art.* 10. *Albert.* 1. *de an. c. vlt. Alexand.* 2. *de an. cap.* 10. *Bonau.* 1. *d.* 3. 2. *p. q.* 3. *Alens.* 7. *met. ad tex.* 56.

D. Thom. Caiet. Albertus. Bonau. Alensis. Alexand.

Vltima sententia solam animam rationalem esse indiuisibilem.

6.

Dico secundo hæc vltima sententia præferenda est. Ita *Alens. etsi non expresse* 2. *p. q.* 62. *m.* 1. *Ric.* 2. *d.* 15. 2. *prin. q.* 2. *Comment.* 8. *phys. Comment. q.* 78. *Dur.* 1. *d.* 8. *q.* 3. 2. *p. dist. Ægidius ibi q. vlt. Argentin. q.* 2. *Suar. in met. d.* 15. *sect.* 10. *num.* 32. etsi oppositum habeat de formis perfectorum 1. *de an. c.* 13. sed in metaphysica, quam posterius scripsit, se retraxit vt ibi habetur in adiuncta annotatione. *Capr.* 2. *d.* 15. *q.* 1. *ad vlt. contra vlt. con. Marsil.* 2. *q.* 11. *art.* 1. *Iandun.* 2. *de an. q.* 6. est etiam Scoti etsi ex professo eam non tractet 4. *d.* 1. *q.* 5. *num.* 8. vbi habet solam rationalem esse totam in toto, & in qualibet parte. *& d* 43. *q.* 2. *num.* 7. *& seq.* probat solam illam esse immaterialem *& d.* 44. *q.* 1. *num.* 11. vbi dicit quod sola intellectiua informat nouas partes materiæ, sine eo quod ipsa accipiat partes nouas; quoad plantas, & imperfecta animalia. habet Aristoteles 2. *de an. tex.* 20.

Alens. Ricard. Dur. Ægidius. Suarez. Capreol. Marsil. Iandun. Scotus.

Probatur primo, quælibet forma dependens à materia habet coextensionem ad eam, nec est tota in qualibet eius parte. Secundò animæ aliorum animalium ab homine, educuntur de potentia materiæ quantæ, ergo sunt per accidens quātæ, alioquin educerentur totæ de qualibet parte materiæ, quod falsum est. Tertiò actio generatiua animalium præter homi-

Omnem animam præter rationalem esse diuisibilem.

 nem,

nem, est diuisibilis & extensa, quia in extenso recepta; ergo talis est eius terminus formalis, scilicet sensitiua. Quartò, vix intelligibile est, quomodo anima sit indiuisibilis, & non spiritualis.

7. *Forma tripliciter respiciunt materiam.*

Obiicitur primo ex D. Tho. sed præmitto ex Caiet. *loco cit.* formas tripliciter respicere materiam: quædam indifferenter, & æquè primo respiciunt materiam, & singulas eius partes, & sunt formæ inanimatorum. Aliæ ita respiciunt materiam, quod non respiciat eius partes, quia in eis non inueniunt diuersitatem organorum, aliásque dispositiones, quas exigunt, & ideo nullam partem seorsim à toto informant, & huiusmodi sunt formæ perfectorum animalium. Aliæ verò medio modo se habentes, sic respiciunt materiam, vt non æquè primo respiciant partes: respiciunt tamen secundario, & in eis seorsim manent, & huiusmodi sunt formę plantarum, & imperfectorum animalium. Supposita hac diuisione, quæ colligitur ex D. Thom. arguitur, quia solæ formæ, quæ æquè respiciunt totum, & partes abscissas, sunt diuisibiles, sed solæ formæ inanimatorum, & imperfectorum animaliū, sunt huiusmodi; ergo. Respondetur, maior est falsa: neque enim sequitur: non manet forma in partibus abscissis, ergo neque in eisdem vnitis, est extensa; ideo enim manere nequit in illis partibus, quia non habet in eis diuersitatem organorum, & dispositionum, quas exigit. Si argumentum valeret, probaret formam in minimo naturali, esse inextensam, quia nequit manere in parte illius, defectu quantitatis: de quo vide *Scot. 2. d. 2. q. 9. à num. 16.* & experientia cōstat si imperfectum animalculum secetur in partes valde paruas, vel secundum longitudinem, singulas non viuere & per consequens, si illa ratio valet, etiā contra arguentem, anima istorum animalium non erit diuisibilis.

Animalia imperfecta secundū longitudinem, scissa non viuunt.

8. *Text. 35.*

Obiicitur secundò, *Arist. 1. de gen. cap. 5.* loquens de animalibus perfectis ait in augmentatione, quod pars secundum formam manet, non autem secundum materiam; ergo forma indiuisibilis alioquin secūdum partes augeretur, & minueretur. Respondetur, per formam intelligi speciem, quia res aucta manet quoad speciem, & fluit eius materia. Ita *D. Thom. 1. p. q. 119. art. 1. ad 2.* quia solutio ad mentem Aristotelis non est quia ibi agit de nutritione, nec limitat eam ad perfecta animantia, etsi limitasset secundum D. Thom. potius dicendum esset, manere partes secundum formam, quia hæc indiuisibilis est, nec accipit nouas partes: locus, fateor, est difficilis valde, de eius sensu controuersia est non parua. Dicendum videtur secundum Scot. *4. d. 44. q. 1. num. 11. & seq.* partes secundum formam dici illas, quæ certam habent magnitudinem, atque virtutem, vt possint habere propriam actionem in toto; partes verò secundum materiam, quæ his opponuntur,

D. Thom. Scotus.

In augmētatione pars secundum formam manet, non autē secundum materiam expo- nitur.

nuntur; & hæ non nutriuntur, sed fluunt. De hoc loco vide Scot.ibi *à num.*8. *&* 2.*d.*2.*q.*9. *à num.* 16. Quomodo autem nutritio fiat, latè tradit primo loco, & videri potest Faber *theorem.*40.qui ad mentemDoctoris,de eodem agit.

9. Obiicitur tertiò, ex D.Tho. sicut in homine, parte abscissa, ipsa statim moritur, & si est principalis, moritur totum, ita & in omni animali perfecto, ergo in his sicut & in homine, anima est indiuisibilis; alioquin pars eius partem abscissam informaret.Respondetur, partem animæ dependere ab vnione cum aliis partibus, vt informet; & argumentum contra ipsum, probaret animas imperfectorū animalium indiuisibiles esse, quia pars minima horū seorsum non viuit; neque pars magna si secundum longitudinem secetur.

Animata quo maiora, an eo fortiora? Obiicitur quartò, ex Caiet. quia animalia perfecta non augentur per additionem formæ, alioquin quo maiora essent, eo fortiora;quod tamē est falsum, quia quò maiores sunt, eò minores vires habent. Respondetur, militat cōtra ipsum quoad animas plantarum, quia arbores nimium crescētes minus fructificant. Illud ergo nō prouenit ex indiuisibilitate animæ, sed vel ex magnitudine organorum, quæ non facilè applicantur ad opus; vel ex defectu alimenti; vel ex imperfectione ipsius animæ; vel mala dispositione corporis; licèt enim anima rationalis æquè perfecta sit in paruulo, & adulto, ob indispositionem membrorum, non habet æquales vires corporeas in vtroque.

10. Si autem ponas cætera paria, falsum est assumptum Caietani, quo maior est forma, maiúsque corpus informat, eò minores esse corporis vires, cōstat enim equos,mulos, canes communiter, quo maiores corpore, eò viribus esse fortiores, & quādo oppositum contingit, in causas relatas referendum erit. Suar. supra citat. *Aug.*6.*Trin.*6. asserentem animas perfectorū animalium esse indiuisibiles, sed ibi tantum loquitur de anima rationali,quam dicit, mole non occupare spatium.

SECTIO IX.

Vtrum anima sit tota in toto corpore, & tota in qualibet parte?

1. *Partes similares & dissimilares.* NOTA primo ex *Arist.* 1. *hist. cap.* 1. alias esse partes similares, quæ scilicet habent eandem denominationem cum suis particulis, vt os,caro, &c. & alias dissimilares, quæ ex his componuntur,& non habent eandem denominationem cum suis particulis,vt caput,pes, oculus, &c. & hæ vocantur membra *l.* 1. *hist.cap.*1.

Nota secundo similares,alias esse solidas, ad consistentiam aliarum partium spectātes, alias fluidas,quæ ad temperiem, nutritionem, & vitæ conseruationem faciunt; huiusmodi sunt humores,& spiritus vitales, per quos

quos vita conseruatur, & operationes vitales fiunt, & species deferuntur ad organa interna, sicut per aërem ad externa; alia verò sunt, quæ non censentur partes, sed ad ornatum spectãt, vt vngues, capilli, barba.

Totum triplex, integrale, potentiale, & essentiale.

Nota tertiò ex *D. Thom. 1. p. q. 78. art. 8.* totum esse triplex. vnum est integrale, seu quantum. aliud totum potentiale, quod scilicet plures potentias, seu virtutes continet, quæ ab Aristotele partes vocãtur. Tertium totum essentiale, quod partibus essentialibus physicis vel metaphysicis constat.

2\.

Nyssenus. Tertull. Cicero Galen. Quod est animæ subiectum?

Circa hoc sunt variæ sententiæ, prima veterum vt referunt Gregorius Nyssenus *l. de hominis opificio cap. 12. Tertull. l. de anima. Cicero l. 1. Tuscul. quæst.* Quidam posuerunt animam in capite, ex quibus alij in cerebro, alij in vertice; alij in concauo cerebri. Plato vt refert Galen. 5. *& 6. de placitis*, ponebat animam nostram coalescere ex pluribus animalibus, atque animam concupiscibilem collocabat in hepate, irascibilem in corde, rationalem in capite. Hieron. *l. 2. in Matth. c. 14.* ponit animam rationalem in corde, reprehendens Platonem, quod eam posuerit in cerebro, & adducens ad hoc probandum illud Matth. 23. *De corde exeunt cogitationes prauæ.* Idem ait *Tertull. l. de an. cap. de principali gradu animæ. Albert. de an. tract. 1. cap. 7.* sensitiuam ponit in corde, vel æquiualenti, vt in spina, in imperfectis animalibus, vel in anulis, quoad anulosa, vt sunt vespæ, apes, & ob hæc ait cum scinduntur hæc, secundum longitudinem, partes eorum non viuere, quia scinditur spina, vel anulus.

3\.

D. Thom. Arist. Scotus.

Dico primo, anima tam diuisibilis, quam indiuisibilis, informat omnes partes, cõsistentes corporis. est communis. *D. Th. 2. contr. gent cap. 72. & q. de an. art. 10. Scot. 4. d. 1. q. 5. num. 8.* (vbi tantum de rationali agit) *Arist. 2. de an. text. 20.* Probatur primò, quia omnes istæ viuunt, vegetantur enim, & sentiunt, nec potest aliquid viuere nisi anima informante. Secundò, in qualibet parte, sunt potentiæ, & operationes animæ, ergo & ipsa, antecedens patet experientia; consequentia patet, quia potentia & operationes, non separantur à suis principiis. Tertiò anima est actus primus dans esse toti corpori; ex eius diffinitione 2. *de an. cap. 1.* ergo informat singulas eius partes. Hinc sequitur animam secundum substãtiam, esse in qualibet parte, quia non informat nisi id in quo est.

Anima diuisibilis non est tota in qualibet parte.

Dico secundo, anima diuisibilis, vt est totum integrale, nõ est in qualibet parte corporis; ratio est, quia coextenditur per quantitatem materiæ, & sic partes eius coextenduntur partibus materiæ. quænam autem animæ sint diuisibiles, dictum est sectione præcedenti.

4\.

Anima vt totum potentiale non est in singulis partibus.

Dico tertio, anima vt totum potentiale, siue sit diuisibilis, siue non, non est in singulis partibus: excipio intellectum, & voluntatem. ratio, quia vires organicæ præter paucas, vt sunt nutritiua, & tactiua, sunt subiectis

ctis distinctæ, anima ergo est secundum visum in oculis, auditum in auribus, &c.

Rationalis anima est in qualibet parte.

Dico quarto anima rationalis, vt totum essentiale, est positiuè in qualibet parte, atque etiam vt totum integrale negatiuè. Ratio primæ partis, quia cũ quamlibet partem informet ex prima concl. in qualibet habet totam suam essentiam. ratio secundæ partis, quia nullam partem habet integrantem, extra quamcumque partem, quã informat, & sic totaliter integraliter negatiuè, est in qualibet parte.

5. *Anima non informat humores. Galen. Alens. D.Thom. Scotus. Capreol. Suarez. Durand. Sotus.*

Dico quintò, anima non animat sanguinem, nec reliquos humores. Ita *Galen. 2. de elem. & l. 4. de vsu partium. D. Th. 1. p. q. vlt. art. 1. ad 3. Alens. 1. p. q. 29. Scot. 3. d. 3. q. 2. & 4. d. 10. q. 4. num. 3. & in repert. 2. d. 33. Durand. d. 10. q. 1. Capreol. d. 44. vbi Sotus art. 3. Suar. 2. de anima cap. 3.* colligitur ex *Arist. 2. de part. cap. 3. & l. 3. cap. 5.* vbi vocat sanguinem, materiam corporis, & potentiam membra, comparatque aquæ. Secundo sanguis est elementum corporis, ergo non adhuc transmutatum in ipsum. Tertio ex eo fit lac, & semen, & ista non sunt animata, ergo. Quarto nulla operatio vitæ, est in sanguine, vel aliis humoribus, quia non sentiunt, neque continuantur cum parte sentiente, quia ex Arist. 3. *de hist. cap.* 19. sanguis est in venis, sicut in vase, (& idem de aliis) neque nutriuntur, sed per additionem, sicut aqua, augentur. Quintò absurdum est, quod animal suis partibus nutriretur. Confirmatur, si sanguis animatus nutrit, ergo amittit formam substantialem, alioquin enutritiò esset alteratio: consequens est falsum, quia manente forma substantiali vltima, non perit præuia; neque ipsam vltimam amittere potest, si eam habet.

6. *Sanguis non tantũ est alimentũ, sed etiã facit ad organizationem.*

Aduertẽdum tamen sanguinem esse necessarium ad organizationem, & integritatẽ corporis humani, & non tantũ deseruire vt alimentum, quia etiam in beatis erit: item fuisse vnitum hypostaticè Verbo ex *Ephesino Concilio can. 5. Chalcedonen. act. 1. & 5. Synod. act. 6.*

Caiet. Conradus. Hortado.

Obiicitur, & primo contra vltimam conclusionem cuius oppositum tenet *Caiet. 3. p. q. 5. art. 1. & 1. p. q. 119. art. 1. Conrad. 1. 2. q. 54.* quos sequitur *P. Hortad. disp. 1. de an. sect. 6. num.* 33. sanguis, & alij humores sunt partes, & spectant ad integritatem naturæ animalis, ergo animantur, & se habent ad illud, sicut quatuor elementa ad vniuersa. Respondetur non esse partes essentiales, nec integrales, sed requisitas ad conseruationem vitæ, quas non est necesse informari anima.

7. *Sanguis à se nõ mouetur.*

Obiicitur secundo, sanguis versus omnem partem se mouet, pudore ad extra, timore ad intra currit; lætitia spargitur, ira feruescit: sed moueri ad omnem partem prouenit ab anima informante. Respondetur à se non moueri, quia tale sensitiuum est, ex *Arist. 3. hist. c. 19. & 2. de part. cap.* 10. loco motiuum enim ab intrinseco, est inferius ad sensitiuum, vt

dictum est *sect.* 5. *con.* 3. mouetur ergo ab anima, sicut & cibus ab eadem deiicitur in stomachum, & inde aliquando euomitur.

7. *Verbum assumpsit sanguinem.*

Obiicitur tertiò, Verbum assumpsit sanguinem, ergo est animatus, vel assumptæ sunt duę naturæ, vna animata, altera inanimata.

Sanguis quo sensu animatus?

Respondetur etsi sanguis in sua specie cōpletus sit, esse tamen aliquid spectans ad naturam humanam, ideo vnam tantum naturam assumpsit Verbum.

Obiicitur quarto cōtra eandem. 2. *de part. cap.* 42. dicitur sanguinem esse partem animalis, & 3. *hist.* 19. animari dicitur dum animal viuit.

Respondetur primo loco latè sumit partem.: secundo loco dic quod 2. *de part. cap.* 7. & *sect.* 17. *problem. q.* 10. vocat calorem, quasi animantem, & eo sensu vult sanguinem animari; vel vult quod in fieri, est animatus, quia conuertitur in carnem animandam.

8. *Turbato cerebro, turbatur intellectio, & quare?*

Obiicitur quintò cōtra con. primam & quartam, in capite excubant omnes sensus, & continet totius corporis regimen, eiusque læso cerebro, perditur ratiocinandi potestas; ergo ibi est anima. Respondetur, probat tertiā conclusionem, nihil aliud. Quod vero læso cerebro impediatur ratiocinatio, id contingit, quia pro hoc statu, non possumus intelligere sine cooperatione phantasiæ, qua turbata, turbatur intellectus.

Obiicitur sextò contra easdem, quia cor est fons à quo omnis vitæ actio administratur, & calor per omnes partes diffunditur, ergo in eo tantum est anima, pro quo facit locus adductus per Hieronymū supra. Respondetur ibi esse vt in fonte caloris, & spirituum: & iuxta hoc intellige Arist. *l. de iuuent. cap.* 2. & 3. *de part. cap.* 4. dum ait: *principium sensus esse in corde.*

Quo sensu anima est in corde?

9. *D. Thom.*

Obiicitur septimò contra conclusionem quartam, quia si anima esset tota in qualibet parte, ergo quiescente manu, & pede moto, tota simul moueretur, & quiesceret. Confirmatur, quando aliquid est totum in alio, nihil illius est extra illud;

Caiet.

Respondet *Caiet.* 1. *p. q.* 76. *n.* 8. animam, mota parte non moueri, etiam per accidens, quia spirituale nullo modo mouetur, nisi moto eo in quo est diffinitiuè, & non est sic in parte. Idem ait *D. Th.* 1. *d.* 37. *q.* 1. *art.* 3. *ad* 4. Contra, mota manu, etiamsi reliquum corpus quiescat, anima perdit vnam præsentiam, & acquirit aliam, estque verè, & realiter indistans alicui per hunc motum, cui antea fuit distans; ergo. Præterea si angelus poneretur in duobus locis vtrobique moueri posset per accidens, v. g. in corpore assumpto, & tamen in neutro esset diffinitiuè. Confirmatur, corpus positum in duobus locis, posset in vno moueri, licèt quiesceret in altero; ergo idem de spiritu.

Anima simul mouetur tota in vna parte, & quiescit in alia.

Confirmatur secundo, corpus Christi, modo spirituali est in hostia, & per accidens mouetur in vna, licèt non moueretur in altera: de quo vide

10. *Scot.* 4. *d.* 10. *quæst.* 6.

D.Thom. Respondetur ergo non esse inconueniens animam in vna parte moueri, & in altera quiescere; neque hic timenda est contradictio, quia non sunt secundum idem, & exemplum est de facto in Eucharistia, in qua corpus Christi mouetur, licèt in cœlo quiescat. Hanc solutionem tenet D. Th. *q. vn. de spiritualibus. art.* 4. *ad* 7. & 9. *de an. art.* 10. *ad* 12. *Ægid.* 1. *d.* 8. 2. *p. dist. princ.* estque conformis Scoto 4. *d.* 10. *q.* 2. *ad* 4. vbi sic respondet ad simile argumentum de corpore replicato, quod simul moueretur, & quiesceret.

D.Thom. Ægidius. Scotus.

Quare pars animalis imperfecti, non autem perfecti, abscissa viuit? Obiicitur octauò cōtra eandem, si anima esset in qualibet parte tota, abscissa illa parte, viueret, quia anima non perit, nisi præuiis dispositionibus. Respondetur ab adæquato materiali, non separatur nisi præuiis dispositionibus, secus est de partibus, quæ non sunt principales. Contra, quia partes imperfectorū abscissæ viuunt; ergo, &c. Respondetur hoc ideo est, quia membrum præcipuum est humor aqueus homogeneus, per animal, vel plantam diffusus.

Obiicitur vltimò, quia sequitur quamlibet partem hominis, esse animal, & manum intelligere, quia habet intellectum. Respondetur, ad rationem animalis requiri corpus totum organicum: per idem ad illud de manu, etsi in ea sit intellectus, tamen solum denominat totum: sic, manus hypostaticè vnita est verbo, tamen verbum non est manus, sed homo.

SECTIO X.

Vtrùm animæ rationales sint perfectione pares?

1. NEGANT Ioā. *Maior* 2. *d.* 32. *q.* 2. *con.* 6. *Ric. q.* 1. *circa* 4. *principale. Albert.* 16. *art.* 6. *Ægid. q.* 3. *Caiet.* 1. *p. q.* 85. *art.* 7. dicens cæcos esse qui in hoc dubitant: *de mente D. Thomæ. Abul. in c.* 14. *Matth. q.* 656. articulus Parisiens. habetur inter præmissos editioni magistri.

Maior. Ricard. Albertus. Ægidius. Caiet. Abul.

Affirmant Dur. 2. *d.* 32. *Argent.* 16. *q.* 1. *art.* 2. *Soncin.* 18. *met. q.* 26. *Sotus cap. de substantia. quæst.* 2. *Tolet.* 3. *de an. q.* 17. Quid circa hoc teneat Scotus, expressè traditum non reperio. Solum ait 3. *d.* 15. *n.* 18. animam Christi fuisse omnium perfectissimam, neque explicat de qua perfectione loquatur.

Dur. Argent. Soncin. Sotus. Tolet. Scotus.

Suppono certum esse quasdam animas rationales esse aliis perfectiores accidētaliter: constat enim alios esse aliis ingeniosiores, & perspicaciores, quod prouenire potest ex meliori dispositione organorum. Vnde refert Plin. *l.* 35. *cap.* 5. Carneadem se elloboro albo purgasse, vt subtilius posset Stoicorum dogmata impugnare: quæstio ergo est de æqualitate substantiali.

2. Dico primò, probabilius videtur animas rationales æquales esse in substantiali perfectione;

ctione; ita authores secundæ sententiæ. Probatur primò ex *Arist. 3. met.* vbi dicit quod in genere est prius & posterius, non in specie, & *7. phys. cap. 4.* & *10. met. cap. 13.* ait in genere esse analogiam, quia perfectius est in vna specie, quàm in aliis. Item ex eodem, substantia non suscipit magis, & minus, *cap. de substantia.* Secūdò ratione, quia in aliis formis substantialibus, non datur substātialis inæqualitas. Tertiò si ex perfectiori operatione inferretur perfectio maior substantialis, animæ simplicium deuotorum forent in gloria substantialiter perfectiores, iis quibus in via fuerūt imperfectiores. Quartò vna forma ignis non est substantialiter perfectior alia eiusdē speciei. Quintò non est ponenda substantialis inæqualitas sine necessitate; sed hic nulla est, quia quicumque excessus reperitur quoad operationes animæ inter diuersos homines, reperitur etiam in eodem homine secundum diuersa tempora, & certum est, quod anima eiusdem hominis non est nunc perfectior, nunc imperfectior seipsa substātialiter. Minor patet, quia contingit eūndem hominem, nunc esse rudem, nunc ingeniosum, & subtilem, ex morbo vel diuersa affectione organorum.

Text. 11. *Text. 13.* *Text. 26.*

Animæ rationales omnes substantialiter æquales.

3\. Obiicitur primo ex *Arist. 2. de gen. animal. cap. 3.* vbi ait, sicut anima est perfecta magis, vel minus, ita corpus præparat. Respondetur loqui de diuersis speciei animabus, vel si de eisdem specie, intelligi debet de maiori perfectione accidentali; sed prima solutio melior videtur.

Differentiæ indiuiduales, an æquales?

Obiicitur secundo, sicut genera contrahuntur per differentias specificas inæquales, ita species per numericas. Negatur similitudo, quia vltima cōtractio debet esse quantum fieri potest minimè diuersa, quod fiet si differentiæ fuerint æquales, quandoquidem idem esse nequeant. Ratio est, quia quanto natura communis ad ima descendit, tanto per minus diuersa contrahitur.

Obiicitur tertio, sequeretur quod duæ animæ separatæ nihil haberent quo distinguerentur, quia per omnia essent similes. Respondetur suis hæcceitatibus distinguuntur, & non per respectus ad corpora diuersa, vt bene probat Doctor *supra q. 17.*

An anima Christi fuit perfectior anima Iudæ?

Obiicitur quarto, absurdum est dicere animam Christi non fuisse perfectiorem anima Iudæ. Respondetur fuisse accidentaliter, & donis gratiæ, non substantialiter, quia repugnat. Ad articulum Parisien. oportet eum negare.

4\. *Animas rationales esse inæquales in perfectione substantiali, probabile.*

Dico secundo, satis probabile est animas rationales esse substantialiter inæquales. pro hac facit dictus articulus, & secūda ratio allata vrget, cui nōn adeo plene satisfit. Item, quia inæqualitas magis ornat vniuersum. De mente Doctoris vt dixi, nihil mihi constat: tantum ait animā Christi esse perfectissimam, quod potest pro hac vel illa sententia intelligi: si enim de substantiali perfectione

ne

ne intelligatur, pro secũda sententia est. si de accidentali pro prima. Antonius Andreas 11. *met. q. vn.* inæquales esse animas docet, & probat quatuor argumentis, quæ facile soluuntur. loca Phil. *6.phys text.* 2. & 32. vrget, vbi ait, quod mouetur, partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem, & Commentator ait, locum habere in quatuor generibus, & per consequens in substantia, sed non potest sic esse nisi sint gradus in forma. Respondetur, tantum loquitur de motione. Vide Scot. 2. *d.* 2. *q.* 9. *ad* 3. *princ.*

Ant. Andr. Commentator.

Scotus.

SECTIO XI.

Vtrum anima rationalis sit immortalis ab intrinseco?

1\.

VARIÆ fuerunt Philosophorũ circa hoc sententię. Plato constanter asseruit animæ immortalitatem, & post mortem, pœnam. Ita in Timæo Phedone. Philebo, & libris de republica. Refert August. 1. *de ciuitat.* 22. Cleombrotum, lecto Platonis Phedone, præcipitem de muro se dedisse, & sic transiisse ad illam vitam, quam putauit meliorem. Plinius mortalem posuit 7. *hist. cap.* 55. Galenus dubius, quia lib. quod animi mores sequuntur temperaturam corporis, impugnat dictam Platonis sententiam, & *lib. de tremore, & rigore*, oppositum renet: sed & dubius fuit de ipsa animæ natura, de quo supra *sect.* 1. & 2. Arabici teste Aug. *hæres.* 83. tenuerunt animam simul cum corpore extingui, sed in fine sæculi reproduci. Euseb. 6. *hist. cap.* 27. ait authores huius erroris ab Origene in magno Concilio hac de causa congregato, fuisse conuictos. Alij dixerunt pro aliquo tempore post separationem perseueraturam, vt refert *Euseb. l.* 15. *de preparat. cap.* 19. quem errorem tribuit Zenoni. Isidor. *l.* 1. de doctrinis, & dogmat. fidei *cap.* 15. Epicurus absolutè animam mortalem asseruit, teste Plutarch. *l.* 4. *de plantis cap.* 7. & *Tertull. l. de an. cap.* 3. *Luther. art.* 17. *inter damnatos à Leone* 10. *idem ait.*

Plato.

Plinius.
Galenus.

Aug.

Eusebius.

Isidorus.
Errores de anima immortalitate.
Epycurus.
Plutarchus.
Tertull.
Luther.

2\.

Notandum immortale hic sumi, non pro eo quod repugnat desinere; quo sensu soli Deo competit iuxta id ad Timoth. 6. *Regi sæculorum immortali*, &c. Sed pro eo quod iuxta naturam suam non est capax desitionis, nisi Deus deneget conseruationem.

Mortale dupliciter sumitur.

Dico primo, de fide est animam non extingui cum corpore. suadetur ex vet. Testamẽto, Sap. 3. *Iustorũ animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis.* & ex apparitione animæ Samuelis 1. Reg. 28. & de Onia, & Ieremia 2. Mach. vlr. & ex Testam. nouo Matth. 10. *nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere*, & ex descensu Christi ad inferos vbi prædicauit. 1. Pet. 3. & ex historia Lazari, & epulonis Lucæ 16.

Anima non perit cũ corpore.

Anima humana nunquã desinit. Sap. 5. Ioan 12. Matth. 25.

Dico secundo, nullo tempore desinunt animæ humanæ. Sap. 5. *Iusti autem in perpetuum viuunt.* Ioan. 12. *qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam,*&c. Matth. 25. *Ite maledicti in ignem æternum.* Ecclest. *vbi ceciderit lignũ, ibi erit.* Gen. 37. *Descendam ad filium meum lugens, in infernum.*

3. *Anima rationalis natura sua immortalis est.*

Dico tertio, anima rationalis natura sua immortalis est, sicut & angeli. Faciunt loca allata, & definitur in *Concil. Lateranen. sub Leone* 10. *sess.* 8. *vbi* damnantur ij, qui ausi sunt dicere, de natura animæ rationalis esse, quod mortalis sit. & *Clem. vn. de sum. Trin.* §. *porro.* Ita patres apud Coccium 2. *p. l.* 1. *art.* 2. *Iren. l.* 5. *cap.* 7. *hoc enim (mori) nec animæ euenit: status enim est vita, nec spiritus, incompositus est enim, & simplex spiritus.*

Nazianz. Nyssenus.

Naziánz. l. de an. quod est simplex, & immortale. Nyssen. orat. Catechc. cap. 8. *quomodo enim dissolui potest, quod non est compositum ? Cyprian. de Cardinal. Christi opib. serm. de resurrect. Domini, cuius natura dissolutionis non admittit iniuriam.*

Cyprianus

Gregorius.

Greg. 4. *dial. cap.* 45. *naturæ suæ vitam perdere non valet.* Probatur ratione, quia multi Philosophi hanc veritatem docuerunt, & non aliunde indagare potuerunt, quam ex natura ipsius animæ. Ita *Plato, Pythagoras, Empedocles, Stoici vt habet Tertull. l. de an. cap.* 1. Vid. *Eugubin. l.* 9. *de perenni Philosophia cap.* 3. *& Nicolaum Sabaninum l.* 1. *de immortalitate animæ, c.* 11.

Plato. Pythagor. Empedocl. Tertull. Eugubin.

4. *Eccles.* 3.

Obiicitur Ecclesiastes 3. *vnus est interitus hominum, & iumentorum.* & mox: *aqua est vtrisque conditio.* Respondetur cũ Hieronymo ibi, verum esse quoad conditionem corporis. Secũdò cum Scot. 4. *d.* 43. *q.* 2. loquitur ibi Salomon in persona stulti, non secundum rei veritatem. De quo *Greg.* 4. *dial. c.* 4.

Obiicitur secũdò, Sophron. *in* 6. *Syn. act.* 11. & approbatur *act.* 13. *à Concilio* ait animam immortalẽ esse, non per naturam, sed per gratiam. Respondetur loqui de gratia largius, & sic comprehendit beneficiũ creationis, & conseruationis.

Obiicitur tertiò, anima natura sua est forma corporis corruptibilis, ergo talis est ipsa; alioquin non esset proportio. Cõfirmatur, si tali corpori violenter vnitur, inconueniẽs est, & si naturaliter, erit violentata post separationem in perpetuum, secundum naturalis rationis iudicium. Respondetur, non repugnare formam incorruptibilem, conuenire subiecto corruptili, sicut forma spiritualis conuenit subiecto corporali. Ad confirmationem, naturaliter vnitur, & aliqualiter violentatur dum est separata, quia naturali appetitu appetit esse totius, & operationes sensuum; ex alia parte melius congruit ei separatio quoad operationes proprias, quas sine dependentia à phantasia operatur: & sic absolutè non est ei violenta separatio, & quia vnita est corpori separabiliter, & satiatus eius appetitus vnica vnione. Vide *Scot.* 4. *d.* 43. *à q.* 2. §. *de* 3. de quo postea.

SECTIO XII.

Quid Aristoteles senserit de animæ immortalitate?

1\. EVSEB. *l.1. de preparat. Euangelij c.9.10.11.* refert Atticum, Plotinum, & Porphyrium dicentes Aristotelem in Platonis inuidiam docuisse animam esse mortalem; quod sic senserit, tenent *Iustin. in orat ad gentes prope initium. Greg. Nyssen. l.2. phil. c.4.6. Nazian. contra Eunom. Galen. in histor. Philosophorum. Caiet. 3 de anima. c.2.*

Plato. Arist. Iustin. Nyssen. Nazianz. Text. 12. Text. 39.

Quid Arist. de animæ immortalitate senserit?

Suadetur ex eo, quia 1. *de an. & l.3. cap.8.* tenet cū sine phantasmate neminem posse intelligere, ergo iudicauit animā non posse separari, quia nihil separata efficere posset. Item, cum ponat mundum ab æterno, daretur infinitas animarum, si essent immortales. ipse tamen infinitum negat esse possibile 3. *phys. Item 1. de cel. 12.* ait omne factum esse corruptibile. *& 12. met. cap.3.* ponit animā sumpsisse initium. Item immortalia non possunt incipere, nisi creatione, quam nesciuit Aristoteles, quia si sciret poneret omnes animas ab æterno creatas, quia tenet Deum ex necessitate operari, & ex loco iam citato, ponit animam in tempore factam.

Text. 16.

2\. Communior sententia est Aristotelem agnouisse animæ immortalitatem. ita ferè omnes eius interpretes, *Theophrast. Philop. Simplic. Comment. circa text. 12. & 13. proœmij de anima, & l.3. text. 30. D. Thom. ibi & 12. met. l.3. & 2. contra. cap. 79. Mirandula l.4. de exam. vanitatis cap.9. Albert. tract. 2. de an. 20. Ægid. l.3. de an. ad c. 4. Dur. 2. d.18. q.3. Eugubin. l. de perenni phil. à cap. 18.* suadetur, quia 1. *de an.* vocat intellectum nostrum diuinum, interitus expertem, *& l.2. ait* partes animæ esse separabiles, & iterum intellectum esse genere distinctum à sensitiua, & vegetatiua, & perpetuum. Præterea ponit intellectum immaterialem *l. 3. de an. cap.4. & 1. de partib. animal. cap.1. & 2. de gen. cap.3.* docet mentem extrinsecus venire. vide alia loca in Scot. 4. *d. 43. q.2. num. 1.* quia hæc sententia communior est. soluenda sunt in contrarium adducta?

Themist. Text. 12. Tex. 10. Theophrast. Themist. D Thom. Albert. Text. 65 66. Text. 11. Text. 21. Text. 4. & 6.

3\. Ad primum loquitur de anima vnita. Ad secundum reiicit ab anima separata illam felicitatem opum, vel voluptatum, de qua Philosophi disputabanr. Ad tertium secundum *D. Thom. 2. contra cap. 81.* admitteret Philosophus infinitum in immaterialibus, sed non recte: vel dic quod pugnantia dixerit cum æternitatem generationum posuerit, & infinitatem negauerit, quod admittunt *Conimbr. 3. phys. cap. 8. q.1. art. 5.* addentes eum suam sententiam de animæ immortalitate disputationum ambage implicuisse, & obscuritatis obuoluisse pallio. Adde etsi homo ab æterno creatus fuisset, quod nō generasset ab æterno, & sic non daretur animarum infinitas, de quo Doctor 2. *d.1. q.3.* Ad quartum loquitur de iis, quæ incipiunt

Circa infinitis possibilitatem Arist. sibi cōtrarius.

Si homo ab æterno creatus fuisset, ab æterno nō genuisset.

piunt per motum, vel generationem. Ad quintū, nouit creationem animarum & non posuit æternam, quia necessitatem æternam tātum tribuit iis, quæ Deus sine vlla dependentia à causa secunda facit. Ad animæ autem infusionem requiritur organizatio, & dispositio accidentium, quas faciunt causæ secundæ: vel dic, cum Scoto supra fuisse dubium de animæ creatione & fortè diceret eam comproduci ad productionem compositi.

Nihil certo nouit Arist. de animæ productione.

4. Alij iudicant, & verius Aristotelem fuisse in hac parte dubium & nunc huic, nunc illi parti fauisse, pro commoditate materiæ, de qua agebat. *Scot.* 4. *d.*43.*q.*2.*num.* 13. *Herueus* 1. *d.* 1.*q.*1.*& quodl.*1. *q.* 11. *Niphus opusc. de immort. an. c.*1. *Conimbr. tract. de an. separata d.* 1. *art.* 2. adducit Scotus multa loca Philosophi pro immortalitate, & ea soluit. Vide prolixam disputationem apud *Suar. l.*1. *de an. cap.* 11. sed vide ne fatigeris, si totam legeris. Ratio huius est, quia nisi ita dubius in hac re fuisset, non haberet tot loca sibi inuicē (vt videtur) circa hoc opposita; sunt enim plura præter allata.

Scotus. Herueus. Conimbr. Nyphus.

SECTIO XIII.

Vtrum animæ rationalis immortalitas demonstratur ratione naturali?

1. OMMVNIOR sententia affirmat. Probatur primo ex *D. Thom.* 1. *p. q.*75. *art.* 6. & 50. *art.* 5. anima rationalis est per se subsistēs, ergo incorruptibilis. patet consequentia, quia non potest talis res corrumpi per accidens ad corruptionem alterius, alioquin non esset per se subsistens, nec per se, quia non est compositum: obscurius ponitur probatio hæc à D. Thom.

D. Thom.

Secundo ex eodem ibi *art.* 2. *d.* 19. *q.* 1. quia homo innato, & elicito appetitu immortalitatem desiderat, quia apprehendit esse, non tantum pro nunc, vt cætera animalia, sed pro omni tempore; ergo cum hoc desiderium non debeat esse inane, anima eius est immortalis.

Tertiò, ex aliis nulla forma substantialis corrumpi potest, nisi alia forma substantialis generetur; sed anima rationalis est talis, & nulla forma generatur, quando ipsa separatur à corpore, ergo.

2. Quartò, extasin contingere perfectam, id est, attentionem partis rationalis ad sublimia, sine vllo concursu sensuum, atque id naturaliter euenire multi tenent: de quo supra egi ad *q.*18. ergo anima rationalis naturaliter sine corpore esse potest, quia nō minus depēdet ab eo in operari, quam in esse.

Quintò, habemus naturale desiderium beatitudinis, & hæc est æterna, ergo altera pars nostri æterna est, vel hoc desiderium erit inane. vt supra tactum est.

Sextò, ad iustitiam Dei spectat ne mala maneant impunita, neque bona irremunerata; sed in hac vita contingit optimos

mos affligi, & peruersos in delitiis esse, ergo anima natura sua immortalis est, vt puniatur, vel præmietur in alia vita.

Septimò, in nobis est operatio excedens omnem operationem sensibilem vt ostēdit Scot. *4.d.43.q.2.num.10. & quodl.9. art.2.* infert ex immaterialitate actionis, recipi in animam, & animam separari posse à materia; ergo in vita Scoti, hæc veritas demonstrabilis est. Item Aristoteles passim hoc docet.

3. His non obstantibus Scotus citatus in 4. videtur tenere immortalitatem animæ rationalis non demonstrari, loquendo de demonstratione in rigore, quem sequuntur omnes Scotistæ, & *Caiet. in cap. 9. ep. ad Rom. & in cap. 3. Eccles.* *Scaliger exercit. 907. num. 33.* ait eam persuasionibus tantum probari. *Conimbric. tract. de an. separata d. 1. art. 3.* fatentur quod strictè, & euidenter non probatur, quasi mathematicè; sed iuxta materiam, pro quo est locus Arist. *1. ethic. cap. 3. est enim eruditi, exactum ipsum in vnoquoque genere efflagitare, quatenus fere ipsius rei natura; simile namque videtur esse (id est, ineptum) mathematicum suadentem probare, & ab oratore demonstrationes exigere:* contingit enim vt de materia, de qua agitur, à nullo intellectu exactior probatio offerri possit.

Scotus. Scaliger. Conimbr. Arist. Immortalitatem animæ in rigore nō demōstrari.

Ex quibus verbis patet hos authores fateri, hic non dari demonstrationem in rigore: & tamen asserunt hac ætate tenentem immortalitatem animę rationalis, non posse demonstrari, temerarium censeri, quod minus consequenter dictum est, minusque vere.

4. Suar. *l. 1. de an. cap. 10. n. 35.* vbi fusè hanc rem tractat, fatetur hic tantum esse vnam demonstrationem specularivam, nempe illam quæ ex propria operatione demōstrat animam esse immaterialem, & consequenter immortalem; & alteram moralem ex retributione bonorum & malorum; reliquæ rationes (inquit) simul collectæ multum persuadent rem, & iuuant illas rationes, vbi etiam fatetur non esse demonstrationes mathematicas, vel metaphysicas, *sed physicas, quæ mentem bene institutam persuadere debent, & hoc modo dicimus veritatem hanc esse demonstrabilem.* Vbi expressè fatetur non esse in rigore hic demonstrationem. Pro solutione.

Suar.

5. Nota quod demōstratio dupliciter sumitur: vno modo large pro omni discursu sufficienti, ad rem aliquam persuadendam, sine formidine de opposito, cuicumque bene disposito; & huiusmodi demonstratio passim in moralibus occurrit. Alio modo presse pro causa scientiæ propriè dictæ (demōstratio est syllogismus faciens scire *1. post. text. 7.*) quæ quatuor habet conditiones; quarum prima est, quod sit certa. Secunda quod necessaria. Tertia quod causa sit euidēs. Quarta quod per discursum syllogisticum applicetur ad conclusionem, de quibus Scot. *3. d. 24. ex phil. l. 1. post. text. 5.* ibi. *scire arbitramur vnumquodque*

Demonstratio dupliciter sumitur. Quatuor cōditiones scientiæ. Scotus. Arist.

simpliciter, cum causam arbitramur cognoscere propter quam est, & quia eius est causa, &c.

6. In primo sensu, certum est immortalitatẽ animæ demonstrari; in secundo autem verius videtur cum Scoto, & aliis citatis demonstrari non posse. & Conimbric. Suar. & nonnulli alij, qui videntur in verbis oppositum tenere, in re cum Scoto conueniunt, vt ostensum est. Non oportet hoc probare, sed respondere argumentis in oppositum adductis: præmittimus tamen si hæc veritas esset in rigore demonstrata, quod tot tantique Philosophi circa eam non errarent, neque Aristoteles fuisset in ea ita dubius, & lubricus, vt in multis locis oppositum asseruerit, vt *sect. praced.* ostendi. de quo Scot. *loc. cit.*

Aug. Scotus. Pauci philosophi assecuti sunt notitiã immortalitatis animæ.

Adde *S. Aug.* 13. *Trin.* 8. asserere difficile esse astruere viribus naturalibus animæ immortalitatem, & quod pauci ex Philosophis illud assecuti sint: hoc autem non dixisset, si tenuisset eam demonstrari posse rigorosa demonstratione. Iuxta hoc argumenta allata, probant ita sufficienter, vel demonstratiuè moraliter intentum, vt nullus non proteruus non assentiatur; sed non sunt rigorosæ demonstrationes, facientes scire vt sumitur 1. *Post. c.* 1.

7. Ad primum, si vult quod anima sit per se subsistens, id est, naturâ sua independenter à corpore manens, assumit probandum: hoc enim est, quod controuertitur. De quo vide Scot. *d.* 4. 1.

Contra, replicat Caietanus in comment. illius *art. 6.* quia id probatum est ex operatione quæ est intelligere, quia cum anima sit cognoscitiua omniũ, nullam habet rationem corporis; quia si vteretur organo, eius operatio non posset esse ita vniuersalis vt patet in sensibus. Respondetur, dici potest hoc tantum probare, quod anima non operatur proprias actiones per organum; & hoc sensu est separabilis à corpore, non quod desinat ipsum informare, vel possit esse sine eo, quia natura sua est forma eius, petitque informare illud. Fateor tamen rationem esse valde vrgentem, sed non demonstrationem rigorosam.

An intellectio demonstrat animæ immortalitatem?

8. Ad secundum, etiam bruta appetunt suum esse conseruari.

Inclinatio naturalis nõ est ad impossibile.

Dices, non pro tempore futuro, quia sensus tantum cognoscit hic & nunc. Respondetur, neque homo demonstratiuè nouit immortalitatem, ac ideo nõ necessario appetit eam appetitu elicito, & si appetit non demonstratur, id non fieri per rationem erroneam; neque appetitu innato, quia hic cum sit inclinatio naturæ ad aliquid, non potest ostendi, an adsit donec prius ostendatur possibilitas illius ad quod esse dicitur.

Dices, constat nos habere appetitum elicitum ad immortalitatem, statim ac apprehenditur, sed hæc pronitas arguit inclinationem naturalem; ergo. Respondetur id verum, quando constat appetitum illum elicitum, esse secundum rationem rectam, & non erroneam; & hic

& hic licet sit secundum rationem rectam; tamen de hoc demonstratiuè non constat. Vide Scotum *supra ad* 1.

9. *In corruptione hominis nulla forma generatur.*

Ad tertium latè ostendi *supra sect.*4. nullam formam substantialem generari in corruptione hominis, sed formam corporeitatis eius perseuerare, & formam cadaueris esse merum figmentum.

Extasis an habet aliquas operationes partis inferioris cõmitantes?

Ad quartum dixi ad *quæst.* 18. extasim naturalem semper habere comitantes aliquas operationes imperfectas partis inferioris: & esto hoc negetur, inde tantum habetur animam nõ necessario indigere organo corporeo ad suas operationes, ex quo tamen non demonstratur quod à natura sua sit immortalis, esto argumentum non parum vrgeat. calor in aqua sine vllo aquæ concursu calefacit, & tamen non inde sequitur quod esse possit sine aqua vel alio subiecto.

Scotus.

Ad quintum patet ex solutione secundi. Vide Scot. *supra ad* 2. *&* *d.*49. *q.*10. *&* 3. *d.* 13. *q.*1 *ad* 2. vbi agit de appetitu beatitudinis.

10. *Euidens non est aliquam esse futuram retributionẽ.*

Ad sextum euidens non est lumine naturæ, an sit aliqua futura retributio: neque Deum ad hanc teneri, vel nunc, vel postea: sed detur quod hoc esset euidens, bona opera trahunt secum consolationem suam; & mala suum vermem iuxta id *Aug.*1.*Confess.*12. *iussisti Domine, & ita vt pœna sibi sit omnis animus inordinatus.*

Peccatũ pœna peccanti.

Dices, ex Suar. supra: nulla fuit natio tam barbara, quæ nõ cognosceret retributionẽ post hanc vitam, ergo agnouit & immortalitatẽ animæ. Respondetur aliquas id non nouisse; & licet vt in plurimum id nouerint, hoc potuit ex traditione ortum habuisse; vel ex rationibus satis vrgentibus non demonstratiuis: vide *Scot. d. q.* 2. cuius rationes contemnit. *Cano* 12. *de locis cap. vlt.* prope finem, contemnendus sed ipse.

Scotus. Canus.

11.

Ad septimum patet ex solutione primi; tantum haberi potest ex Scoto animam habere operationem non organicam, seu dependentem ab organo, alias excellens obiectum corrumperet ipsum, sicut excellẽs sensibile sensum 3 *de an.* tamen hinc non sequitur (inquit Scot. *d.q.*2.*n.*18.) nõ depẽdere à toto corpore in essendo. Quod ait *quodl.*9.*art.*2. actionem animę, quia spiritualis est, recipi in ipsam, & hinc concludi volunt separabilitatem eius à materia, non sibi contradicit, in quo fallitur Caietanus supra; neque enim idem est animam esse immortalem; & hoc demonstrari, secundum hoc ei imponunt Conimbric. citati, nisi velint omnem conclusionem esse rigorosam demonstrationem, quo nihil absurdius. Quod addũt hac ætate temerarium censendum esse, qui immortalitatẽ animæ demonstrari negaret: insinuat eos reperisse nouas demõstrationes antea non inuentas, sed nobis tales non videntur: demus tamen esse demonstrationes morales, vt ipsi velle videntur, quia fatentur non dari demonstrationem rigorosam in hac re.

*Text.*7.

12. Ad octauum dictum est *sect. praced.* de mente Arist. & Doct. *d. q. 2.* adducit varia loca ipsius, quibus videtur negare animæ immortalitatem, soluitque septem loca, quibus eandem astruere videtur, itaque nihil certi est de mente eius. Secundo esto, id asseruisset, non probauit demonstratiuè: quia plura tenuit opinatiuè quam demonstratiuè, vnde 2. *de cœl.* tractans duas difficiles quæstiones, approbat stando pro Philosophia *paruas sufficientias diligere. de quibus maximas habemus dubitationes*, & ibidem ait, quod ab Ægyptiis, & Babyloniis, *multas credulitates habemus de vnoquoque astrorum.* Addo etiam, quod ipse 1. *de an. text.* 4. ait animam ita obscuram nobis esse, *vt difficillimum sit fidem aliquam de ipsa tandem accipere.*

Text. 60.
Multa tenuit Aristoteles opinatiuè tantum.

13. Omitto multa patrum loca: quia nullus eorum loquitur de rigorosa demonstratione huius veritatis: vnde quando dicunt eam esse patentem, vel naturaliter sciri, aut lumine naturæ cognosci; non intendit esse demonstrabilem, sed menti bene dispositæ optimè persuasibilē. Citant Conimbr. supra Chrysost. *homil. 4. de prouidentia*, dicentem: *Qui dubitat de anima immortalitate etiam dubitare posse, an in meridie dies sit.* Sed si id haberet hyperbolicè cōcionis feruore (sicut & alias sæpe loquitur) dictum videtur; vel fortè melius, quod supposita fide ad fideles sermonem dirigit: hoc certum de demonstratione rigida secundum conditiones Aristotelicas ipsum minimè fuisse locutum. Verum neque illa verba habet, illa *homilia 4. qua habetur l. 3. de propaganda fide. to. 5.* Sed tantum vrget colligi immortalitatem ex futura retributione, quod fusius tractat cōcione 4. *de Lazaro to. 2.* Frustra quidam obiiciunt *Clem. vn. de summ. Trin.* quia tantum definit animam esse immortalem, & formam intrinsecam corporis, quod magis ad oppositum est: arguit enim potius non demonstrari.

Conimbr.
Chrysost.

Clem. vn. de sum. Trin.

Obiiciunt etiam *Concil. Lateranen. sub Leone* 10. *sess.* 8. sed ibi tantum damnantur asserentes, animam esse mortalē, vel vnam in omnibus; quod nihil est ad rem.

SECTIO XIV.

Vtrum animæ rationales immediatè à Deo producantur.

1. Circa hoc varij fuerunt errores vt videre est *in Hieronymo epistola ad Marcellin.* & in Aug. *l. de orig. an. & l. 3. de libero arbitrio, cap. 21.* Primus, fuisse creatas extra corpora, & propter peccata in corpora missas. Ita *Orig. l. 1. Periarchon. cap. 7. expresiè, & Plato in Timeo.* Secūdus fuisse ab æterno, & intrasse corpora nunc hæc, nunc illa. Ita Pythagoras ex Ægyptiis vt refert Herodotus *l. 1.* Tertius creari in tempore ab angelis. ita Auicenna, Seleucius & Hermas ex *l. 7. tripart. cap. 11.* Quar-

Plato.
Origen.
Pythagor.
Auicenn.

Tertull. Apollinar.

tus propagari ex semine, ita Tertull. & Apollinaris ex Aug. de hæres. c. 86.

2.
Errores de origine animæ.
Epiphanius
Cyrillus.
Aug.
Tertull.

Dico primo, animæ nō fuerunt ante corpora, sed simul cum corporibus creantur. Ita Epiphan *ep. ad Ioan. Hierosolym. Hieron. ep. ad Pāmachium*, *Cyrill. Alex. l. 1. in Ioan. c. 9. Aug.* optimè *l. 12. ciuit. cap. vlt. & Tertull. l. de anima.* damnatur oppositum in Braccarensi 1. *cap.* 6. *& à Leone* 10. *ep.* 91. ad Turibium à Damasc. 2. *de fide cap.* 12.

Leo.
Damasc.

Probatur primò, prius est, quod est secundum naturam, eo quod est præter naturam; sed animam vniri corpori, est secundum naturam, ergo. Confirmatur, quia Deus primo fecit res secundum statum naturalem earum. Secundò actus in eodem, est posterior potentia *ex* 9. *met. text.* 13. Tertiò, alioquin intrarent cum scientia in corpora, cuius oppositum docet experientia; nec valet cum Academicis, & Platone *l.* 10. *de republica, & in Phedro* dicere quod per ingressum corporis obliuiscuntur omnium, quia per statum naturalem, non possent ita peiorari; alioquin non appeterent vnionem cum corpore, quia sic appeterēt malum, quod repugnat.

3.
Animas non fuisse ante corpora.

Quartò ex 5. ad Rom. vbi dicitur: *per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & cap.* 9. de Iacob. & Esau dicitur: antequam nati essent, nihil boni, vel mali egisse; ergo eorum animæ antea non fuerunt, quia non poterant esse otiosæ, & sine propria operatione ex 10. *Ethic. c.* 8. Quintò quod hoc sit secundum Arist. patet, quia 1. *post. c.* 1. *&* 3. *de an. cap.* 4. contra Platonem in Phedro ponentem notiones omnium in anima ante vnionem, docet intellectum de se esse tabulam rasam, & 12. *met. cap.* 3. docet causam efficientem præcedere suum effectum, formalem non; & secundum ipsum, anima est causa formalis.

Text. 14
Text. 16.

Obiicies primo quia 2. *de gen. anim. cap.* 3. dicitur, quod mens deforis venit. Respondetur, hoc est creari, non educi de potentia materiæ, vel non dependere ab organo, sicut cæteræ animæ, de quibus ibi phil.

4.
Anima de foris venit. explicatur.
Aug.
Magister.
Hugo.
Phil. str.

Obiicitur secundo quia *Aug.* 7. *de gen. ad lit.* 24. *&* 12. *ciuit.* 23. *author scholast. hist. in Genes. Hugo de S. Victore sum. sent. trac.* 3. *cap.* 2. *fi. Magister* 2. *d.* 17. tenent animam Adæ fuisse ante corpus creatam, quod asserit *Philastrius l. de heres. catal. heres.* quæ extiterunt post Apostolos. Respondetur doctrinam datam esse vniuersaliter veram, & Aug. tantum dubitat de anima Adæ, an ante corpus creata fuerit, & semper dubius fuit de origine animæ; tamen in hanc partem magis inclinat. 12. *ciuit.* 23. *vide Greg. Nyssen. l. de hom. c.* 29. 30. *Damasc. Hieron. & Leo* citati etiam de anima Adæ in particulari agunt.

Gregor. Nyssen. Damasc. Hieron. Leo Papa

5.
Anima non fit ex virtute seminali.

Dico secundò, anima rationalis non fit ex virtute seminali. probatur primo. Quia agēs naturale non potest agere supra materiam; & anima rationalis est supra eam, vt constat ex operatione, quam habet in-

dependenter ab ea. de quo dixi *sect. praced.* Secundò, quod generatur corrumpitur. Tertiò, forma quæ cum cōposito physico producitur, non producitur per se, sed in composito: ergo non habet esse per se extra compositum, & sic anima rationalis non posset separari. Conclusio est communis Catholicorum, cuius oppositum dānat *Aug. har.* 86. & hæresim vocat *D. Thom.* 1. *p. q.* 118. *art.* 2. & 2. *contr. c.* 86. habetur 32. *q.* 1. *cap. Moyses: vide Scot.* 4. *d.* 43. *q.* 2. *in* 2. *propositione.* & 2. *d.* 18. vbi negat semen vllam animam attingere posse.

Aug. *D. Thom.* *Scotus.*

6. Obiicitur, in materia est naturalis potētia, ad recipiendam animam, ergo datur naturalis potentia actiua ipsius, quia passiuæ correspondet actiua eiusdem generis ex 5. *met. c.* 12. & *l.* 9. *c.* 2. Respondetur cum Scoto *q.* 1. *prol.* & 1. *d.* 5. *q.* 2. *ad* 3. *pro* 2. *opin.* & 4. *d.* 43. *q.* 3. *ad* 1. intelligendo per causam naturalem, causam creatam, non omni passiuæ correspondere actiuā naturalem, alioquin posset cæcus naturaliter fieri videns, & Deus naturaliter videri. Aristot. locis cit. tantum dixit potentiæ passiuæ correspondere actiuam; etsi aliud diceret, sibi contradiceret. 2. *de gen. animal. c.* 3. vbi tenet mentem extrinsecus venire, quod negat de aliis formis: & hoc est creari, vel saltem non à causa naturali produci. qui citant dicta loca, non bene ea ponderant.

Text. 17. *Text.* 2.

Potentia passiua correspondet actiua explicatur.

Obiicitur secundo, cætera animalia ex vi seminis producunt sibi similia, ergo & homo perfectissimum animal. Respōdetur negando antecedens, de quo sec. seq. secundo negando consequentiam, quia ex dignitate animæ rationalis est, quod à creatura fieri nequeat, homo tamen generat hominē, quia dat materiam, & dispositiones præuias, vt docet *D. Th.* 1. *p. q.* 118. *a.* 2 *ad* 3. sed prima solutio melior est.

Quomodo homo generat hominē, si animā non producit?

7. Obiicitur tertio, attingens vltimā dispositionem, formam producit; sed homo omnes qualitates disponentes ad animam efficit, & vi formatrici, organa delineat, & effigiat: ergo. Maior probatur; potens in media, potest in finem 7. *met. cap.* 9. *text.* 30. & forma est finis generationis 2. *phys. cap.* 7. Respōdetur primo, antecedens verum esse, quādo forma est eiusdem ordinis cum dispositionibus, sed hic non est, quia spiritualis est. Respōdetur secundo melius, negando antecedens, quia calor separatus induceret vltimā dispositionē ad ignem, non tamen ignem, vt habet Doctor 4. *d.* 12. *q.* 3. *num.* 7. & 22. neque Arist. dixit potentem in media, posse etiam in finem, sed sæpissimè ei imponitur.

Text. 30.

Efficiens vltimā dispositionē an efficiat formam.

8. Dico tertiò, anima rationalis creatur à Deo, non ab angelis. Ita patres *Hieron. ep.* 17. & *in apolog. ad Pāmachium, Ambros. l. de Noë & arca, Chrysost. hom.* 23. *in varia loca Matth. Greg. Nyssen. de an. cap.* 6. *Bern. serm.* 17. *in cant.* Quod vero creatur, patet, quia non generatur per se, quia non est compositum: neque per accidens, ad generationem compositi quia non fit

Hieron. *Ambros.* *Chrysost.* *Gregorius Nyssenus.* *Bernar.*

ex vi

D.Thom. ex vi seminis. Ita *D. Thom. 2. contr. cap.* 87. addendum est, esse improportionatam materię, vt educatur ex ea, quia spiritus est; quod non creatur ab angelis, docet cõmunis Theologorũ 2.*d*.1. de quo latè Scot. *Scotus.* 4.*d*.1.*q*. 1. vbi reiectis rationibus D. Thom. ad hoc, adducit *D.Thom. Aug.* proprias. Idem docet *Aug. 3. de Trin.* 8. *& l.9. in Genes. ad lit. cap.* 15. *Damasc.* 2 *fid. cap.* 3. *Cyrill. l.* 2. *in Iul. Athan. serm.* 3. *contra Arian. Basil. l.* 4. *contra Eunom. Prosp. l. sent. Aug. serm.* 146. *Damascen. Cyrillus. Athanas. Basil. Prosper.* Ex quibus sequitur animam rationalem à Deo creari, quia non generatur, nec ab alio creari potest.

9. *An anima secundũ Arist. creatur à Deo.*

Si petas quid de hoc sentit Arist. *Scot.* 4.*d*.43.*q*.2.*a*.*n*.19. tenet dubium esse, quid de origine animæ voluerit, tamen verius videtur, quod posuerit eam immediatè à Deo fieri, sed hoc non vocaret creationem quia secundum eum omnis effectus nouus præcisè dependẽs à causa effectiua, reduceretur in aliquã variationem ipsius causæ; sed quando dependet etiam à receptiuo, potest eius nouitas reduci in illud, & sic est in productione animæ secundum eũ, quia Deus naturaliter, & necessario transmutat corpus factum organicum, ad animationem. de quo vide Scotum 1.*d*.8.*q*.5.

Text. ... *Quare spiritualis substantia non generat?*

Obiicitur primo, operatio omnibus maximè naturalis *ex 2. de an. cap.* 4. est generare sibi simile, ergo conuenit substãtiis spiritualibus. Respondetur, ibi loqui de corporeis: substantia autem spiritualis adeo perfecta est, vt à solo Deo produci possit.

Obiicitur secundò, inferiora corpora secundum Dionys. *cap. 4. de diu. nomin.* administrantur per superiora, ergo idem de spiritibus? Respondetur, inferiora transmutari, & aliquando fieri à superioribus, sed ex subiecto antecedente; spiritus autem ex nullo subiecto fieri possunt.

SECTIO XV.

Vtrum aliæ animæ à rationali ex vi seminis fiant, ita vt semen attingat earum productionem?

1.

PRo resolutione Nota ex *Scoto* 2. *d.* 18. quod aliqua producãt sibi dissimilia in genere, & in forma vt sol ranam: alia vero producunt sibi similia & hoc vel immediatè, vt ignis, ignem, vel mediante propagatione, vt equus equum. in primo & secundo modo productionis, non requiritur ratio seminalis, quia hæc agit absente generante, estque medium inter ipsum & genitum; sed in tertio interuenit semen. *Generatio duplex.*

Secundò, Nota semen nihil aliud esse quam corpus quoddã, cuius forma intẽta est, vt ex illo fiat aliud perfectius simile generanti. ratio autem seminalis, seu seminis, est forma ipsius, vel qualitas eam consequens. *Quid semen, & ratio seminalis?*

2. *Semen an sit heterogeneũ.*

Nota tertiò, si semen est vnigeniũ, & vniforme, quod non agit alterando seipsum, quia nihil vniforme agit in se, & acti-

uum difformitatis supponit passiuum eiusdem: ideo multi ponunt diuersitatem partium in semine, & Caietanus 1. *p. q.* 118.*art.*1. ideo vocat illud heterogeneum. Idem tenet *Ferrar.* 1 *contr.c.*57. Et videtur *D. Thom.ibi c.*89. *& de potentia q.* 3 *art.*9.*Scotus loco cit.* dubius de hoc mansit, sed 3.*d.* 4. *num.* 13. docet semen esse actiuum in alteratione præuia ad introductionem formæ, & consequenter admittit in eo diuersas, & difformes partes, alioquin non se alteraret.

Caietanus. *Ferrar.* *D.Thom.* *Scotus.*

Communior sentētia tenet semen saltem secundum partes subtiliores attingere productionem animæ. Ita *Suar.* 2. *de an.c.vlt.Caiet citatus,Germanus in epitome librorum de anima. Conimbr.l.*1.*de gen.c.*4.*q.* 26.*&* 27.*Iauell.*7.*met.q.*14.

Suarez. *Caiet.* *German.* *Conimbr.* *Iauell.*

3. Verius videtur oppositum. *Scotus loc.citatis, Philopon.Simplic. Ægid. Albert. in* 2. *de an. tex.*10.*& expresse D. Thom.* 1. *p.q.*118.*art.*2.*ad* 3.*&* 4. *& de potentia q.*3.*art.*9.*ad* 9. Probatur ex Scot. primo quia semen in instanti generationis non est, ergo non agit, quia agere supponit esse. Antecedens patet, quia tunc desinit esse forma seminis. Secundò, si dicas pro tunc manere semen; non potest producere perfectius se, qualis est proles.

Scotus. *Philopo.* *Ægidius.* *Albertus.* *D.Thom.*

Semen nō attingit animā effectiuè.

Dices in virtute generantis producere se perfectius. Contra in virtute non entis, nihil potest effici, sed per accidens est, quod decidēs semen existat, quando producitur forma geniti, & contra hoc procedunt omnia argumenta, quibus Doctor.4.*d.*12.*q.*3. *& d.* 13. *q.* 1. ostendit accidens in virtute substantiæ non posse attingere ad productionem substantiæ. Tertiò, semen est non viuens, ergo non potest producere viuum. Respondet quidam cum Platone in Timęo semen viuere, *Valles.*2. *controuer. c.*9. *Zimara.*2.*de an.ad text.* 43.

Scotus. *Text.*10.

4. Verius tamen est oppositum, quod tenet Arist. 2. *de an.c.*1. *&* 2.*de gen.anim.c.*1. *& cap.*3. *D.Thom.*2.*contr.c.*89. *Scot.*4. *d.* 44.*q.*1. & communis, & suadetur quia non habet eādem animam cum generante, cum non sit ei continuum nec diuersum, quia esset aliud animal vel planta. Item non nutritur, nec crescit, vt constat de seminibus stirpium, & herbarū, quæ multo tempore seruantur sine alimento, & esto viueret semen anima vegetatiua; ergo saltem non attingeret animam sensitiuam, qualis est anima animalium.

Semen non viuit. *D.Thom.* *Scotus.*

Obiicies primo, ergo viuentia non producunt sibi similia. Respondetur cum *D.Thom. supra ad* 3. hominem generare hominem, quia ministrat materiam, & disponit eam ad receptionem nouæ formæ, nō quod ipsam formam attingat, & idem est de aliis animalibus. Secūdò, dici potest cum Scoto 3. *d.* 4. *num.* 13. matres immediatè attingere formas fœtus generabiles; hoc enim longè facilius est, quam ponere ipsum semen eas attingere, & iuxta hoc matres longè perfectius generant, quam patres, quidquid dicat D.Th.

Scotus. *Vtrum mater attingat formam fœtus?*

D.Thom. D.Thom.cum suis 3.p.q.32.a.4. Si hoc non placet recurrendum est cum eodem Scoto 2. d. 18. ad causam superiorem,ad quam necesse est currere quoad plantas, quarum semen seorsum à generante generat. neque sufficit recursus ad corpora cœlestia,quia viua non sunt, & nemo dat, quod non habet, & ideo fortè Galen.citatus à Doct. virtutes seminum vocat diuinas:vnde Doctor 2.d. 14. q. 3. num.6. tenet influentiam astrorum in inanimata agere generando, sed in animata tantum alterando. & *Aug. l. de duabus animabus cap.* 4. docet muscam esse nobiliorem cœlo,quia animata est,& per consequens non potest à cœlo produci.

Scotus. *Musca nobilior cœlo.* *Scotus.* *August.*

5. Obiicitur secundò, 2.*de gen. animal. c.*3. dicit Arist. omnem animã produci virtute seminis, præter intellectiuam quæ de foris venit. Respondetur nihil tale habet,sed omnem animam præter rationalem, ibi ostendit educi de potentia seminis,&solam rationalem extrinsecus venire, quia spiritualis est,& inorganica.

Sola rationalis deforis venit.

Obiicitur tertio,2.*phys.Sol & homo generant hominem*.Respõdetur, de homine iam dixi; de Sole eatenus generat, quatenus congruis qualitatibus fouet semen,atque disponit ad formam vltimam. de quo Arist. *loco cit. de gen.animal.*

Text.16. *Quomodo Sol generat hominem.*

Obiicitur quarto, quia sequitur animas omnes creari.Negatur,quia præter rationalem omnes educuntur ex potentia materiæ; alioquin dicendum esset Deum nihil posse generare, quod falsum est;quia potest admittere,vel non admittere concursum materiæ, qualiscumque ille sit.

SECTIO XVI.

Vtrùm anima sit composita,ex materia,& forma?

1. DIXI de hac re satis fusè ad *q.* 15. vbi tenui cum Doctore & aliis, non esse improbabile talem compositionem in anima admittere, & præterquam, quod id habeat Doctor expressè *dist.* *q.*5.insinuat idem *quodl. 9. art.* 2.§.3. *intellectus*. ibi. *proximum receptiuum (intellectionis)* non includit materiam *saltem corporalem.* quibus verbis indirectè insinuat animam habere materiam non corporalem, quia asserens receptiuum intellectionis nostræ,id est,animam,carere materia saltem corporea, incorpoream habere innuit,iuxta regulam,quod de vno negatur, de altero affirmatur,*cap. nonne*, *de præsumpt.*

Scotus. *Suar.* *Scotus.*

SECTIO XVII.

Vtrùm animæ immediatè informant materiam?

2. HÆc quæstio ab aliis fusè traditur, sed nos ab eius tractatione abstinebimus; quia suprà *sect.* 4. latè ostendimus formam corporeitatis præcedere, & sequi animam, obiter tamen resolui-

 mus

mus hoc quoad formam substantialem vt sic, an immediatè afficiat materiam.

Dico primò qualitates corrupti non manent in genito. Est contra multos, quos citat *Suar. in met. d.* 14. *sect.* 3. sed eam tenet *Scot.* 4. *d.* 12. *q.* 3. *n.* 21.25.26. vbi bene docet qualitatem corrumpentis, nunquā producere qualitatem incompossibilem formæ corrumpendæ, sed quando venitur ad vltimum gradum qualitatis compossibilis cum ea, tunc generās introducendo suam formam, corrumpit aliam, cuius corruptione perit qualitas eam sequens, quæ eousque mansit in gradu necessario ad conseruationem illius formæ. Vnde vt ibi habet Doctor *num.* 9. si calor ignis separaretur ab eo, & guttula aquæ in medio eius collocaretur; nunquam introduceret calorem incompossibilem formæ illius guttulæ, neque expelleret ab ea gradus humiditatis, & frigiditatis ad eius conseruari requisitos; quia sicut accidētia non possunt producere substantiam, vt ibi solidè ostendit Doctor, ita neque corrumpere: corrumperēt autem si qualitates ei incompossibiles in eam inducerent. Vide eum 2. *d.* 3. *q.* 4. eādem sententiam tenet *D. Th. tract. de formis* *q.* 7. & 4. *d.* 11. *q.* 1. *a.* 1. *q.* 3. & *l.* 1. *de gen. c.* 4. *lect.* 9. & eius discipuli communiter cum eo docent in generatione fieri resolutionem vsque ad materiā primam.

Suarez.
Scotus.
Qualitas incompossibilis formæ corrūpendæ à quo producitur?
Scotus.
D. Thom.

2. *Generatio quid?*

Probatur primò ex Aristot. 1. *de gen. cap.* 4. vbi docet quod generatio est mutatio huius totius in hoc totum, *nullo sensibili manente*: si autem permanerent eadem accidētia, id non esset verum, quia hæc sola sunt sensibilia per se. Item 5. *Phys.* *quod mouetur est, quod generatur non est.* De quibus locis vide Scot. 2. *d.* 12. *q.* 1. per esse intelligit Philosophus esse compositi, seu formale, & hoc denegat subiecto generationis, concedens illud subiecto mutationis, non autem esse entitatiuum, quia hoc competit materiæ, vt ibi conuincit Scotus.

Text. 2. 8.
Scotus.

Secūdo materia prima non est subiectum accidentium, vt docet *D. Tho. de ente. cap.* 7. & 1. *p. q.* 76. *art.* 6. & *q.* 77. *art.* 6. tum quia totum per accidens supponit totum per se, tum etiam quia secundum Arist. *cap. de subst.* Prima substantia, primò substat accidentibus, & ea corrupta, nihil remanet. Tum tertiò, quia materia prius respicit actum sui generis, quam alterius, & alioquin substantia non esset prior accidente, contra *Aristot.* 7. *met. text.* 4. ergo compositum substantiale est subiectum accidentium; & per consequens, eo corrupto, illa corrumpuntur: quia non migrant de subiecto in subiectū; quia vt ait Arist. *cap. de substantia.* & 5. *met. destructis primis substantiis impossibile est aliquid remanere.* Sed de hoc ex professo agitur 1. *de gen. c.* 4.

D. Thom.
Materia prima non est subiectum accidentium.
Text. 15.

3.

Obiicitur primò, sequitur quod ignis destrueret calorem, quem ipse introduxit in corrumpendum, quia cum suā formam introducit, pereunt omnia accidentia, quæ præcesserunt.

Accidens quadrupliciter corrumpitur, & generatur.

runt. Respondetur id verum esse, pro quo Nota quod accidens quadrupliciter corrumpitur. Primò per contrarium, vt frigus per calorem. Secundò per absentiam causæ, vt lumen amoto luminoso. Tertiò per corruptionem subiecti, vt hic. Quartò per corruptionem termini in respectiuis, vt ablato albo tollitur similirudo; & quatuor modis oppositis generantur accidentia.

An pereant formæ simplicium in mixtionibus medicinalibus.

Obiicitur secundo, in mixtionibus medicinalibus pereũt formæ herbarum, & aliarum simplicium, tamen manent virtutes eorum, per quas prosunt infirmis. Respondetur vel manere formas simplicium, vel si pereunt, generari nouas qualitates consequẽtes formã compositi, quæ magis proficiunt infirmis, quam virtutes simplicium.

4.

Obiicitur tertio, sequitur materiã in instanti generationis esse indifferentem ad omnem formam, quia sine accidẽtibus, non plus determinatur ad hanc, quam ad illam. Respondetur sufficere præcessisse dispositiones, & determinationes immediatè ante instans generationis. Dices, tunc nihil est nisi respectus rationis ad illas dispositiones. Respondetur tamen esse subordinationem inter formam substantialem, & tales dispositiones, quod non introducetur nisi præiiis illis, & sic pręcessisse sufficit, esto pro nunc tantum sit actu respectus rationis ad eas: sic forma embrionis, pręrequirit formam seminis, non tamen coëxistentẽ; & in multorum opinione sensitiua prærequirit vegetatiuam, sed expellendam: & rationalis eodem modo vegetatiuam, & sensitiuam, quod tenere expresè videtur *D. Tho. 1. p. q. 118. art. 2. ad 2. de quo dixi supra sect. 7. con. 1. ad* 1. & multi tenent etsi species, quoad fieri dependeant à phãtasmate non tamen quoad vsum. De quo supra *ad q.* 17. Vel dic non requiri dispositiones, nisi per accidens ad expellenda opposita accidentia. Vnde si generans reperiret materiam nudam, generaret. Colligitur *ex Scot. 2. d. 3. q. 4. n.* 17. vbi bene explicat, quomodo in gene.atione, fit ex non corpore corpus, quando scilicet denudatur corrumpendum ab omnibus accidentibus, vt introducatur in eius materiã forma noua. Thomistæ quidam tenent dispositiones effectiuè causatas à forma geniti, præcedere ipsam natura in materia, quod perinde est ac si diceret filiam præcedere matrem, vel fructum arborem.

An requirũtur dispositiones coëxistẽtes introductioni formæ generandæ?

5.

Obiicitur quarto *1. de gen. c.* 4. dicitur: quando ex aëre fit aqua, permanet eadem diaphaneitas. Respondetur, manet eadem specie, non numero.

Quantitas corrupti non manet in genito.

Dico secundo, neque quantitas corrupti manet in genito. Hæc difficilior est, quam præcedens: quia *Auerr. 1. phys. text.* 61. *& cap. 1. de substantia orbis*, tenet dimensiones interminatas, in materia prima subiectari, & nunquam ab ea separari, quod etiam multi cum eo amplexantur. quos citat Suarez *in met. d.* 14. *sect. num.* 10. 11. sed

Suar.

Mm 2 conclusio

Scotus. *Bannes.* *D. Thom.*

conclusio est Scoti 2. *d.* 3. *q.* 4. *num.* 17. *&* 4. *d.* 11. *q.* 2. *Bannes* 1. *de gen. cap.* 4. *q.* 1. *art.* 1. D. Th. *loc. cit. concl. praeced.* & eisdem rationibus suadetur.

Text. 2.

Obiicitur primò; quia vt habet *Phil.* 6. *phys. text.* 2. quātum non potest fieri ex non quanto, sed si non supponitur quantitas in materia, ita fieret, & corpus ex non corpore. Respondetur additione verum est, generatione falsum; vel dic materiā esse virtualiter quantam; quod sufficit, ex *Scoto d. q.* 4. *n.* 17.

Quantitas quomodo de nouo fit?

Obiicitur secundò; quātitas est ingenerabilis, quia non generatur à forma cū hæc non sit quāta, nec quātitate, quia hęc nō est actiua, nec æqualitate, quia hæc est posterior; ergo nō producitur de nouo, ergo antiqua manet in genito. Respondetur per se non generari, nec corrumpi, sed ad generationem, vel corruptionem subiecti fit vel desinit: sicut & alia accidentia, maximè, quæ contrarium non habent.

Obiicitur tertiò; ad oculum patet quando ex aqua fit aër, quantitatem manere, & augeri. Respondetur id sensu minimè constare, & ratio docet falsum esse.

6. *Materia habet partes entitatiuas?*

Obiicitur quartò, forma non dat materię esse subiectum, imò supponit tale esse, sed fit subiectum aptum per quantitatem, sine qua non habet partes distinctas; ergo. Respondetur, secundum se habet partes entitatiuas, non quantitatiuas, quod sufficit; neque enim ablata quātitate, confluerent partes substantiæ in punctum, vt quidam Thomistæ fingunt.

Obiicitur quintò; sequitur animam rationalem esse subiectum quantitatis, quia ipsa eum materia facit totum cui inhæret. Respondetur quantitatem inhærere toti ex materia, & forma corporeitatis; vnde manet eadem quantitas in mortuo, quæ fuit in viuo.

Argumentum vrget Thomistas, negantes plures formas substantiales in eodem subiecto, & totum distingui à partibus simul sumptis.

SECTIO XVIII.
Vtrùm anima sit eadem suis potentiis.

1.

Non est quæstio de potētiis sensitiuis comparatis ad animam, quia dicunt organum cum potentia, vel virtute animæ in eis existente, vt docet Scot. 1. *d.* 3. *q.* 9. *num.* 8. certum est tales ab ea distingui, quia constat existere sine eis v. g. sine visu, auditu, &c. Quæstio ergo est de potentiis spiritualibus, intellectu, & voluntate, nihil corporeum includentibus, comparatis ad animam rationalem, ac etiam de aliis potentiis collatis ad animas corporeas.

Scotus.

Gregorius. *Occam.* *Gabr.* *Marsil.* *Marcellus.*

Prima sententia est, nullo modo distingui etiam formaliter. Ita Greg. 2. *d.* 16. *q.* 3. *Occam. q.* 24. *&* 26. *Gabr. q.* 1. *Marsil.* 1. *q.* 7. *art.* 3. *Marcell. l.* 3. *de an. c.* 75. *&* *omnes Nominales.*

Secunda sententia ait realiter distingui. *D. Thom.* 1. *p. q.* 77. *art.* 1. *&* *q.* 54. *art.* 3. vbi ait nullam potentiam operatiuam substan

substantiæ esse idem cum ea. *& in disp.* 9. 1. *de spir. creat. art.* 11. *& q. vn. de an. art.* 12. ait impossibile esse animam immediatè concurrere ad actus vitales. sequuntur Thomistæ. *Caiet. dict. loc. Capreol.* 1. *d.* 3. *q.* 4. *Soto c. de proprio. Conimbr.* 2. *de an. cap.* 3. *q.* 4. qui plures pro hoc citant *Suar.* 2. *de an. cap.* 2. *& d.* 18. *met. sect.* 3.

D. Thom. Caiet. Capreol. Conimb. Suar.

Tertia sententia *Scoti* 2. *d.* 16. quam explico sequentibus conclusionibus.

2. Dico primo, potentię animæ formaliter ab ea distinguuntur, hanc præter Scotum citatum tenent authores secundæ sententiæ.

Probatur primò, quia potentiæ omnes aliquo modo fluunt ab anima, ergo non sunt formaliter ipsa. Secundo, anima rationalis non est formaliter libera, sicut voluntas est, nec formaliter necessaria vt est intellectus. Tertiò probatur, per has potentias determinatur anima ad varias operationes, ad quas secundum se indifferens est. Quartò, quæcumque habent aliquam distinctionem realem, vbi sunt separatæ eandem habent formaliter vbi sunt vnitiuè contenta. Qua ratione si vnum esset prius vero, si essent separata, etiam erit prius eo in ente, in quo vnitiuè ambo continentur: ergo intellectus & voluntas cum vnitiuè contineantur in anima, (non vt priora, quia huiusmodi sunt tantum prædicata essentialia) seruabunt eundem ordinem, & distinctionem secũdum formalitatem, quam realiter seruarent si essent separata. De quo *Scot. d.* 16. *num.* 18. 5. Quintò & fortè efficacius, quia sine hac saltem distinctione, multæ authoritates in oppositum vix solui possunt. Dicunt enim potentias egredi ab anima, esse medias inter substantiales, & accidentales formas: & à nonnullis vocantur partes. Dicit enim Ansel. citatus à Scoto supra *l. de concord. gratiæ & libero arbitrio. cap.* 19. quod potentiæ sunt in anima, sicut membra in corpore. Item *Aug.* 6. *de Trin. cap.* 6. dicit animam deficere à simplicitate diuina, propter multitudinem operationum, & virtutum: ergo istæ aliquo modo distinguuntur ab illa, & *lib.* 15. *cap.* 7. ait mentem distingui ab anima, & Ansel. *lib. de cas. diaboli dicit*, etsi potentiæ non sint substantiæ, non tamen esse nihil.

Scotus. Potentiæ dicuntur partes animæ. Abul. Aug. Anselmus.

Aduerte tamen etiam in diuinis cum simplicitate stare formalem distinctionem, quodammodo sicut in creatis; sed operationes in creatis distinguuntur realiter à suis potentiis, in diuinis non. De quo vid. *Scot.* 1. *d.* 2. *q.* 7. *n.* 41. *& d.* 8. *q.* 4.

Sextò, quia diffinitio animæ est alia à definitione potentiarum suarum, ergo formaliter ab eis differt. Consequentia est clara, & antecedens patet, quia vt tenet *Scot. d. d.* 16. *num.* 5. anima essentialiter ordinatur ad dãdum viuere, quod nihil aliud est, quam talis formæ informatio, estque actus corporis physici organici, &c. de quo *sect.* 4. & potentia in ordine ad operationem definitur, ergo hæc formaliter

Distinctio formalis admittenda in diuinis. Scotus.

maliter differt ab illa. De distinctione formali videndus est *Scot.d.2.q.7. num.*41. *& d.* 8.*q.* 4.*d.* 13.*num.*23.*& d. 26. contra solut.secundi princip.* quibus locis, & alias sæpe admittit eam in diuinis.

3.

Dico secundo, potentiæ inter se distinguũtur formaliter. Hanc probant omnes rationes allatæ *con.praeced.* alioquin intellectus formaliter amaret, & voluntas formaliter intelligeret.

Scotus.

Dico tertio, potentiæ non distinguuntur inter se, nec ab anima realiter.ita *Scot.*2. *d.* 16. *n.* 15.*&* 4.*d.*44. *q.*2.*n.*5.sequũtur omnes Scotistæ & à fortiori eandem tenent Doctores primæ sententiæ. *D.Bonau.*1. *d.* 3. *q.*3.ait potentias idem esse cum anima, non tamé omnino idem per essentiam; Durand. ait vim vegetandi,augendi, generandi, esse idem cum anima, non tamen alias facultates,vt sentiendi, intelligendi, sed 2.*d.*3.*q.*5. *de angelis*, cum Scot. conuenit exprcssè Aug.10.*Trin.* 11.*& l.* 9. *cap.* 5. vbi ait potentias esse animæ substantiam. Idem habet *l.de spir.& an.cap.*2.8.*& in terminis cap.*4.*Bern. serm.*11. *in cant.in anima tria intueor, rationem, memoriam, & voluntatem*; *& hac tria esse eandem animam.*

Bonau. D.Thom.

Aug.

Bernard.

Text. 50. 1.*Comment.* 56. *Text* 35.41. 50.

Probatur primo ex Scot. quod melius est si possibile sit, poni debet 2.*de gen.&* 8. *phys.* sed paucitas est melior si sit possibilis, quia entia non sunt multiplicanda. sine necessitate 1.*phys.* ergo cum hic paucitas sit possibilis, vt patebit in solutione argumentorum,tenẽdum est,potentias esse vnum,&idem realiter cum anima.

4.

Absurdum animam per se non esse actiuam.

Secũdò,alias anima,quæ post angelum est perfectissima creatura nullam habet per se operationem, vel actionem, quod est valde absurdum,quia perfectionis est in accidente esse actiuum, ergo id non est denegandum substantiæ tam perfectæ.

Nec sufficit dicere,quod agit mediante accidente, quia perfectionis est in accidente separato agere: ergo id non est denegandum substantiæ secundum se consideratæ. Respondet *Caiet.*1.*p.q.*54.*art.*3.animam esse principium primum, & per se agendi, tamen agere mediatè,scilicet mediis potentiis; sed est implicatio, quod sit per se agens, si potentia per quá agit est realiter ab ea distincta; nec est primum agẽdi principium, vel operandi,si tantum sustinet potentias sic distinctas, sicut lignum,calorem.

Anima separata ab omni accidẽte.posset intelligere & velle.

Confirmatur,si potentię sunt re distinctæ ab anima, possunt ab ea separari per Dei potentiam,quia ambæ sunt absolutæ, quod tenet Ferrar.2.*cont. c.*65. *& Soto* 6.*de proprio*,*&* 4.*d.* 9. *q.* 2. *art.* 3. sed tunc anima posset velle,& intelligere,vel esset instar trunci, quod est absurdum mortui. Caietanus negat separari posse;sed male;quia etsi distinctio realis in relatis,non inferat separabilitatem, infert in absolutis,nam ideo ens absolutum dicitur,quod à nullo re distincto depẽdeat.De quo Scot. optimè 2.*d.*1.*q.*4.*num.*21. & si

5

contra

contra hoc non leue argumentum fieri possit, si teneatur secundum eum. 3. *d.* 2. *q.* 2. compositum re distingui à partibus vnitis, quod mihi dubium est. Confirmatur, secundo ordinatum ad finem nobilius est, si immediatè per se attingat illum, quam si per aliquid à se distinctum.

Accidēs non generat substantiam. *Text.* 34. 42. 48. *& per totum c.* 1.

Tertiò, accidens non generat substantiam, vt fusè probat Doctor 4. *d.* 12. *q.* 3. *& d.* 13. *q.* 1. quia causa totalis necessario est perfectior effectu, vel ei æquè perfecta, sed potentia vegetatiua est principium alendi, & generandi *ex* 2. *de an. text.* 34. 42. 48. ergo ista est substantia, quia per generationem, & nutritionem fit noua substantia. ergo idem est de aliis animæ potentiis, quia eadem est ratio; non enim intellectiua potentia imperfectior est vegetatiua.

Quæ causa actiua generationis?

Si quæras quænam est illa substantia, quæ immediatè nutrit, vel generat? dixi *sect.* 15. esse formam substãtialem alentis, seu aliti, & generantis; si tamen hæc non adsit vt quando semen est omnino separatum à decidente, recurrendum erit ad causam superiorem. vide alias rationes in Scoto supra.

6.

Obiicitur primo, ex *D. Tho.* 1. *p. q.* 77. *art.* 1. actus & potentia sunt eiusdem generis, sed actus intelligendi, & volendi sunt accidentia; ergo & potentiæ. Respondetur, *ex Scot. d.* 16. *num.* 5. potentia vno modo sumitur pro principio operandi, & sic diuiditur in actiuam, & passiuam *ex* 5. *& 9. met.* hoc modo est principium transmutandi aliud, vt aliud, vel ab alio, vt ab alio, & non est eiusdem generis cum actu, quia accidēs recipitur in substantia, & efficitur ab ea etiam in opinione D. Thomæ, loquendo de ipsis potentiis si admittantur esse accidentia. Præterea Thomistæ clamant per accidēs produci substantiam, quæ tamen non est eiusdem generis cum eo. Alio modo accipitur potentia vt opponitur actui, & sic non tantum sunt eiusdem generis, sed etiam eiusdem numeri, vt dicitur 9. *met. text.* 13. quia quod nunc est in actu, idipsum fuit in potentia.

Text. 17. *Text.* 2. *&* 3.

7. *Effectus formalis inseparabilis à forma in subiecto, effectiuus sic.*

Obiicitur secundo, ex eodē, si anima immediatè ageret, ergo homo semper intelligeret, sicut necessario semper viuit dum habet animam. Negatur consequentia, quia causa efficiens potest carere suo actu; formalis, non, si applicetur; vnde quia viuere est effectus formalis animæ, non potest eo carere si informat; bene tamen operatione, quam efficit; & si argumētum valet, probat, quod intellectus, dato quod sit re distinctus ab anima, sit semper in operatione, & quod ad hoc responderet D. Thomas, suo argumento satisfaciet. Respondet *Caiet.* 1. *p. q.* 77. *art.* 1. D. Thomam sumere potentiam pro ea quæ essentialiter ordinatur ad actum. Contra, quia si non sumit pro potentia effectiua, argumentum nullo modo est ad propositum: si sic sumit, impugnatio est efficacissima. Respōdet *Iauell.* 2. *de an. q.* 12. quando D. Thom. dicit potentiam & actum

actum esse eiusdem generis, cum loqui de potentia pro primo principio actiuo, vel passiuo, & anima primo producit esse substantiale, constituendo animatum, vt sic actus est eiusdem generis, secundario autem producit potentias, quæ sunt accidentia, & non eiusdem generis.

Potentia, & actus sunt eiusdem generis. explicatur.

Contra primo, anima in subiecto nullam substãtiam efficit, nisi nutriendo alitum, vel augendo, & hoc per potentiá vegetatiuá, quæ nõ distinguitur ab ipsa. Secundò, implicatio est animam prius producere esse substantiale, quam habeat potentias. Tertiò, dat anima esse animatum non per productionem, sed per informationem, alioquin posset esse in materia per informationem, & non animare illam quod absurdum est. Dicendum ergo quod dat esse viuum in re per potentiam vegetandi, & esse animal per sensitiuam, & esse rationale per intellectiuam.

8.

Obiicitur tertio, idem non mouet seipsum, quia inter agẽs & patiens debet esse distinctio, sed potentia cognitiua mouet appetitum: ergo nõ sunt idem.

Idem agit in se.

Respondetur, non esse idem formaliter, & hoc sufficit, vt secundum vnam rationem anima moueat, & secundum aliá moueatur. vide *Scot.* 2. *d.* 2. *q.* 10. *ad* 1. vbi docet angelum se mouere, *& d. q.* 8 *ad* 4. vbi ostendit angelú cognoscere se per suam essentiam. *& d.* 25 *ad* 2. vbi docet voluntatem agere in se. *&* 1. *d.* 3. *q.* 7. *num.* 17. quod intellectus agit in se, quia hoc benè conuenit agenti æquiuoco, etsi non vniuoco, neque hæc negabunt aduersarij.

Scotus.

Obiicitur quartò, accidens variabile non potest inesse, nisi mediante inuariabili, sed intelligere, & velle sunt accidentia variabilia; ergo. Respondetur, substantiam animæ esse magis inuariabilem, quam vllum accidens, & sic sustentare posse immediatè accidentia illa.

9.

Obiicitur quintò, vnum & idem indistinctum non potest esse principium receptiuum vel actiuum multarum formarum, nisi mediis variis dispositionibus, alioquin quodlibet in quolibet recipi posset. contra phil. 1. *phys.* Respondetur, etiam secundum eos, anima est immediatum susceptiuú, & actiuum potentiarum, & nos sic dicimus esse operatiuum. quod dicitur materiam nõ posse recipere varias formas nisi variis dispositionibus mediis: verum est de formis substantialibus, quæ non introducuntur sine præuia actione suorú accidentium in accidentia corrumpendi, sed non ita de formis accidentalibus per se loquendo, alioquin daretur processus. vide Scotum supra *ad* 3. *n.* 8.

Text. 37. 41. Vnũ & idem potest esse principium actiuum & receptiuum variarũ formarum.

Obiicitur sextò, ex Suar. cit. habitus perficientes animam, sunt inter se distincti. ergo & eorum subiecta. Confirmatur, actus intellectus & voluntatis, vt fidei & charitatis, & earú habitus, sunt distincti, ergo consonum fidei est, eorum subiecta esse distincta. Respondetur, consequentia est nulla; & si valeret, illæ potentiæ, quas ipsi ponunt

ponunt accidentia, deberēt habere subiecta distincta. Per idē ad Confirmationem. & si valeret, spes, & charitas haberent voluntates re distinctas, quibus subiectarentur; & lumen gloriæ, scientia, fides, opinio, haberent quatuor intellectus re distinctos, quos perficerent.

10. *Diliges Dominū Deum tuum ex toto corde, &c. exponitur.*

Obiicitur septimò, ex eodem. Luc. 10. *Diliges Deum tuum ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis*, vbi per vires intelligit potentias, quas ponit distinctas ab anima. Item ex illo psal. *Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me sunt.* Respondetur, esse ad oppositū, quia ipse negat animam, vt distinctam à potentiis diligere posse, quod tamen hic dicitur. sed primo loco intenditur Deū diligendum esse super omnia, neque id fieri potest per diuersas vires, sed per vnam: iubetur autem totis viribus diligi illius potestatis, vt significetur Deum super omnia diligendum, siue intensiuè, siue appretiatiuè, de quo non est huius loci agere. Vide *Scot.* 3. 27. & *D. Thom.* 22. *q.* 23. *art.* 3. & 4. *Lyran. in id. Deut.* 6. *Diliges D. Deum tuum ex toto corde*, &c. Per cor intelligit voluntatem, per animam, intellectum, per fortitudinem, externa opera, & eodem modo exponi potest locus iste, glossa ordinaria ait, *amoris sciffionem, vel diuisionem* ibi prohiberi.

Scotus. D. Thom. Lyranus.

Arist.

Obiicitur octauò, *ex Conimbr. supr.* quia *phil. l. de sens. cap.* 2. ait ignem, terram, cæteraque elementa non esse apta agere, nisi vt habent contrarietatem, vt calorē, frigus, &c. Respondetur, nihil tale esse in toto illo cap. & si alicubi habetur, sensus est ista elemēta (& idem est de aliis) non producere substantiam nisi præuia actione accidentali.

11. *Grauitas an distinguatur à re graui?*

Obiicitur nono, ex eisdem, grauitas, & leuitas sunt potentiæ distinctæ à subiectis, ergo idem de potentiis animæ. Respondetur, antecedens verum esse de separabili leuitate, & grauitate, non autem de inseparabili: ratio est quia neganda est distinctio realis, vbi impossibilis inseparabilitas in absolutis (maximè si vnum non includit alterum essentialiter, sicut totum partes) & entia non sunt multiplicanda sine necessitate.

Obiicitur vltimo, potentiæ sunt in secunda specie qualitatis, ergo non sunt animæ substantia. Respondetur Aristotelem c. de qualitate non dicere omnem potentiam naturalem esse qualitatem, sed potentiam facilè faciendi, vel patiendi, & sic de accidentalibus potentiis tantum loquitur. ita Scotus 2. *d.* 16. *fine*, vbi id probat exemplis Philosophi de pugillatore & cursore. hæc sunt præcipua quæ contra Scotum in hac sententia adducuntur, alia minoris momenti omitto.

12. *Arist.*

Quod verò nostra sententia sit Arist. patet, quia 2. *de an. text.* 13. diuidit gradus animæ in quatuor species, vegetādi, sentiendi, intelligendi, loco mouendi, & ibid. *text.* 19. ait esse partes animæ, & *text.* 27. vocat illos gradus, potentias. Quod autem sit *Aug. l. de spir. & an.* c. 4.

Aug. tom 3.

Potentias secūdum phil. non distinguere ab anima, vel inter se.

cap. 4. patet ex his verbis. *Dicitur namque sensus imaginatio, ratio, intellectus, intelligentia; & hæc omnia in anima nihil aliud sunt, quam ipsa.* mox: *secundum essentiam vero, vnum sunt in anima, & idem cum ipsa. & cap. 13. dicitur namque talis anima, dum vegetat; spiritus, dum contemplatur, sensus; dum sentit, animus dum sapit, ista tamen non differunt in substantia, quoniam omnia ista vna anima est.* Iterum loquens de potentiis: *habet (anima) naturalia, & ipsa anima est, potētia namque, & vires eius, idem sunt quod ipsa habet & accidentalia, & ipsa non est; non enim est sua temperantia.*

Expressissime pro nobis est August.

SECTIO XIX.

Vtrùm potentiæ distinguuntur per actus, vel obiecta?

1\. PRo explicatione Nota quod potentia est duplex, actiua, & passiua; illa est ad agēdum; & hoc, vel immanenter agendo in se, vt quādo intellectus in se producit intellectionem; vel transeunter, producendo terminum in alio, vt quando calor lignum calefacit; vtraque agit circa aliud sed differenter, quia prima respicit aliud vt obiectū, quod cognoscit vel amat, neque semper respicit aliud à se distinctum. Secunda respicit vt subiectū. Item hæc operatur suum obiectum, quod non est aliud à suo effectu; illa non, sed supponit illud. Vide *Scot. 1. d. 2. q. 7. a. 3. & quodl. 13. art. 3.* Passiua potentia est, quæ ad recipiendum ordinatur; & aliquando recipit formam physicam per alterationem, & cum resistentia, & tunc correspondet actiuæ transeunti, vt in exemplo: aliquando solam formam perfectiuam, non exigentem dispositionem præuiam, vt cum recipitur species in sensu, vel intellectu; & hæc est admixta actiuæ immanenti, quia v. g. potentia mediante tali forma, elicit in se actum. Quæstio intelligitur de vtraque potentia.

Potentia immanens & transiēs quomodo differunt Scotus.

Potentia passiua duplex.

D. Th. *1. p. q. 77. art. 3. Caiet. ib. Ferrar. 4. cont. gent. cap. 24.* & alij tenent potentias distingui intrinsecè, & essentialiter, per actus, vel ordinem ad eos; quos sequitur *Suarez 2. de an. c. 2.* pro resolutione

D. Thom. Caiet. Ferrar.

Suarez.

Nota ex Scoto *quodl. 13. art. 3. fi.* quod potentiam distingui per actus, vel obiecta, vel actus per obiecta, potest dupliciter intelligi; primo essentialiter, intrinsecè, & à priori: secundo à posteriori, seu extrinsecè.

2\. Dicendum potentias intrinsecè non distingui per actus, & obiecta. ita *Scot. cit. & 1. d. 6. num. 34. & 2. d. 16. ad 1.* Probatur primò, ex dictis *sect. praced.* quia probatum est potentias esse idem animæ, ergo non constituuntur, vel distinguuntur per aliquid ipsis extrinsecum, sicut nec anima. Secundò potentia est prior actu, ergo ab eo non distinguitur: nec constituitur in suo esse. Et eadem ratio potest esse de obiecto, quia quandoque non existit potentia existente; & si existit per accidēs est, licet quoad aliquos actus

Scotus. Potentiæ non distinguūtur per actus vel obiecta.

Scotus. D. Thom.

actus potētiæ cognitiuæ requiratur eius existentia, scilicet quoad intentionem. Tertiò ex *Scot. 2. d. 1. q. 6.* vbi contra D. Thomam tenentem angelum, & animā distingui specie, quia hæc cum discursu, illa sine discursu intelligit; ostendit quod ambo prius constituantur, & distinguantur in se, quam in ordine ad actum secundum. Et ratio est, quia omne ens quod est principium alicuius operationis, ideo est tale principium, quia est in se tale ens in se. Vnde si quęras primam distinctionem Solis à planta, non est, quia Sol generat multa, & diuersa mixta, planta non; sed quia Sol in se habet talem formam, à qua tā variæ generationes proueniunt: alioquin, potētiæ essent relationes, quia tales tantum diffiniuntur per habitudinem ad aliud. Caietanus dicit ista extrinseca includi in diffinitione potentiæ, sicut correlatiuum in definitione relatiui, quod tamen contra ipsos est; quia dicunt esse qualitates de secunda specie.

Prima distinctio absoluti non est per respectū.

3\.

Ficta distinctio absoluti à termino, & absoluti ab obiecto.

Respondet Caiet. quod absolutum à termino, & propriè absolutum, vt substantia, qualitas, &c. absolutum vero ab actu, ac obiecto, est quod non respicit ista; & relatiuum huic oppositum non est de genere relationis. sic saluat etiam respectum constituentem animam intellectiuam, & indiuiduantem accidentia.

Contra Primò, quia hæc distinctio est effecta. Secundò non sunt ista relatiua secundum dici, quia etiā partes substantiæ sunt huiusmodi, ergo secundum esse, quia eorum esse est ad aliud se habere, quia eorum diffinitio includit illa extrinseca, nam secundū Caiet. in diffinitione includitur habitudo ad obiectū, & huius habitudinis terminus est obiectum, quia omnis habitudo habet terminum; & absolutum sibi sufficiens, & in se manens, nullum habet terminum, ergo nec habitudinem. Eædē rationes procedunt contra Suar. dicentem ordinem ad obiecta esse potentiis intrinsecum.

4\.

Text. 33.

Potentiæ distinguuntur per obiecta, exponitur.

Obiicitur primò, 2. *de an* dicitur quod potentiæ distinguuntur per actus, & hi per obiecta. Respondetur cum Scot. *loc. cit.* maximè *quodl.* 13. loqui Arist. de distinctione à posteriori, seu per manifestationem, non autem de distinctione à priori, seu intrinseca, vel loquitur de distinctione per principia extrinseca, quæ sunt finis & efficiēs, quia actus sunt finis potētiæ, & obiecta concausæ necessariò requisitæ, vt simul cum potentiis eliciant actū effectiuè.

Dices, absoluta non distinguuntur per extrinseca, sed per intrinseca. Respondetur, nō distinguuntur per extrinseca tanquam per formalia distinctiua: sed per intrinseca; neque distinguūtur per extrinseca, tanquam per correlatiua, vel terminum relationis, sed sensu explicato, manifestatiuè.

Finis non distinguitur à priori, quia non est causa realis.

Obiicitur secundo, *ex Caiet. d. a.* 3. quia distinctio à fine est à priori, quia à causa, ergo malè negatur quod admittitur. Respondetur finem non esse

causam realem, sed metaphoricam, & ideo à priori non distinguit, quia realiter non dat esse, sed tantum mouet agens, vt det illud; tantum ergo distinguit in ratione posterioris, & termini.

5. Obiicitur tertiò, actus diuersi sunt ab eadem potentia, vt amor, & odium à voluntate, visio & creditio ab intellectu, & in diuersa obiecta tendit eadem potentia, vt intellectus in sensibile, & intelligibile, & idem obiectum à diuersis potentiis cognoscitur, vt visibile à visu, sensu communi, & intellectu: ergo neque à posteriori potétiæ distinguuntur per actus vel obiecta. Respondetur ex *Scot.* 1. *d.* 6. *num.* 4. potentias distingui per actus adæquatos, sic intellectus per intelligere, non per hoc vel illud intelligere, voluntas per velle vt sic, sensus per sentire, &c. Quando enim constat aliquem videntem non percipere sonum, patet aliam esse potentiam, qua sonus percipitur, distinctam à visiua: & sic de aliis.

Scotus. Potentia distinguuntur per actus adæquatos.

Quoad obiecta, quomodo arguant diuersas potentias: notandum ex *Scot.* 1. *q.* 3. *num.* 22. potentias esse aut omnino disparatas, & tunc babent obiecta diuersa, vt visus, auditus, aut subordinatas in eodem genere, vt cognitiua inferior, & intellectus: & tunc obiecta prima sunt diuersa, quia obiectum inferioris, est pars obiecti superioris potentiæ; vt sensibile pars obiecti intellectus: aut subordinatas in diuerso genere, vt cognitiua, cum sua appetitiua, & tunc (inquit Doctor) si voluntas verbi gratia, habere potest actum circa omne id, quod intelligitur; idem erit vtriusque obiectum; si verò tantum tendere possit in finem, & extra finem; obiecta erunt distincta: iuxta hoc, non semper potentiæ distinguuntur per obiecta: sed tunc, quando actus vnius non potest tendere in obiectum alterius.

Quomodo ex obiectis colligitur distinctio potentiarum.

DISPV

DISPVTATIO II.

De potentiis corporeis animæ.

SECTIO I.

Vtrùm sensus sit actiuus speciei, & sensationis?

1. Comment. COMMENTATOR vt ei tribuunt *Iauell.* *q.51.art.1.ad* 1. & alij negauit species sensibiles produci ab obiecto, sed ab intelligentia aliqua. idem ait *Nyphus* *2.de an.tr.60.* Alij tribuunt earum productionem cœlo. *Caiet.2.de an.cap.*12. ait obiectum ex se non esse speciei actiuum, sed bene vt participat naturam substantiarum immaterialium. Sed hæc participatio chymeristica videtur; quia si est participatio alicuius intrinseci obiecto, iam obiectum ex se erit actiuum: si extrinseci superadditi, tribuetur intelligentiæ, vel virtuti cœlesti: quia nihil aliud assignari potest, quod extrinsecè afficiens obiectum posset species producere.

Nyphus. *Caiet.* *Qui negant species produci ab obiectu?*

Dico primo, species sensibiles externæ producútur ab obiectis sine concursu sensuum. Ita *Arist.2.de an.tex.*121. vbi ait *sensum pati à sensibili. Aug.*10. *de Trin.2.D.Thom.1.p.q.*11*, art.* 4. *Scot.quodl.*15*.expresse* *1.d.3.q.6. ad* 1. Arist. ait quod sensus patitur à sensibili, & Aug. quod obiectum ad extra mouet sensum. Ratio est quia cum obiectum sit sufficiens causa specierum sensibilium, non est assignanda alia. Nec valet quod species sit perfectior obiecto, quia è contra est; & quando dicitur immaterialior, sensus est, esse minoris entitatis, non maioris spiritualitatis: Præterea experientia speciei in speculo, hoc suadet.

Text. 121. *Arist.* *D. Thom.* *Scotus.* *Aug.* *Species non est perfectior obiecto.*

Dices potius esse ad oppositum, quia obiectum quod retro est, non potest causare speciem reflexam. Respondetur, eam causare reflexè, quando ex oppositione corporis politi opaci impeditur agere directè. vide *Scot.2.d.*13*.a.*3*.&* 4. *d.*10. *4.9.fin.*

Species reflexa à speculo, fit ab obiecto.

2. Obiicitur: intellectus concurrit ad speciē intelligibilem, ergo idem de sensu, & per consequens datur sensus agens, sicut & intellectus. Respondetur, quia obiectum materiale improportionatum est ad speciem spiritualem producendā, recurritur ad intellectum, & ideo ponitur intellectus agens: at obiectum sensibile, proportionatum est speciei sensibili producendæ; & hinc patet argumentum potius esse ad oppositum: sed loquendo de obie-

Quare ponitur intellectus agēs, & non sensus agens.

ctis spiritualibus, eadem est ratio de vtraque potentia: maior difficultas est de specie sensibili interna, an ab aliquo sensu efficiatur?

Species internæ triplices sunt.

Fonseca 1. *met. cap. 2. q. 3. sect. 8. met. 1. p. q. 1. art. 2. d.* 4. & alij dicunt has species produci ab obiecto mediate sensatione externa: Alij quod ab ipsis speciebus externis. Nota species internas communiter poni triplices, sensatas, compositas, & insensatas; sensatæ sunt quæ proprias particularium obiectorum sensationes supponunt, vt species interna parietis ex visu eiusdem: compositę, quando plures species sensatæ vniũtur, vt cum imaginamur montem aureum: insensatæ, quæ repræsentant aliquid non sensatum sensu externo, vt quando agnus videt lupum, imaginatiua apprehendit inimicum.

3.

Species internas non causari ab obiecto.

Dico secundo, verius videtur quod species sensatæ internæ non causantur ab obiecto mediante specie, vel sensatione externa, primo, quia sunt perfectiores, quia perfectioris potentiæ, & ad perfectiores actus. Secundò, species vel sensatio in oculo, aut tactio in pede non possunt transfundere speciem ad sensum internum, qui est in cerebro, quia media non sunt capacia, & saltem quoad visibile patet eius speciem in medio recipi. Tertiò, experientia constat specie in sensu externo recepta, quando quis est distractus, non gigni speciem internam, ergo hæc non fit ab illa, alioquin semper fieret cum sit causa naturalis applicata debitè; & eadem ratione probatur de sensatione externa, quia hæc etiam quandoque habetur non habita specie interna, qua ratione Scot. 1. *d.* 3. *q.* 4. *num.* 18. *probat contra Ægid.* speciem non esse visionem, quia contingit eam recipi in oculo cæco vel dormientis, & non fieri visionem: sed ratio nihil probat, quia præter speciẽ tam in sensu externo, quam interno requiritur concursus, & attentio potentiæ. Quartò, sequeretur quod per sensationem internam videretur species, vel sensatio externa, non obiectũ, quia species sensibilis est similitudo eius à quo efficitur.

Quod sensatio externa non causat speciem internam.

4.

Dico tertio, probabile videtur effici talem speciem à sensu externo media sensatione. Probatur, quia non à specie, neque ab obiecto, neque est assignabile aliud à quo efficeretur. Præterea sensu externo nõ operante non recipit internus species, eoque operante recipit, & quo externus melius operatur, eò meliores species accipit internus, ergo ab externo efficitur species.

An sensus externus efficit speciem internam?

Obiicitur, quia sequeretur quod species interna repræsentaret sensum externũ. Negatur, alioquin species intelligibilis repræsentaret intellectum, à quo efficitur, & etiam phantasma, si ab eo fit.

Obiicitur secũdo, illud *Aug. 9. Trin. cap. fin.* ab obiecto & potentia ponitur notitia, quia hæc sententia nullum concursum relinquit obiecto quoad sensationem internam. Respondetur, si demus sensationem externam

Aug.

ternam esse concausam speciei internæ, obiectum concurrit mediatè ad eam;& hoc est probabile: si autem hoc negatur, dictum illud de cognitione intellectiua procedit.

Contra. sed secundum hanc sententiā cognitio intellectualis de sensatione interna nō est ab obiecto. Respondetur, sufficere quod sit ab obiecto determinatiuè, quantum est ad illam locutionem, & sic est in proposito, sed nihil hic certum habetur. Prima solutio melior videtur.

5. Ex his sequitur speciem internam specie distingui ab externa, alioquin vna efficere posset aliam. Præterea vna dependet in esse ab obiecto, altera nō: sequitur etiam à fortiori internam speciē specie distingui ab vtraque sensatione, quia hæc est vitalis, illa non.

Probabile dari sensum agentem.

Dico quartò, probabilius fortè est ipsum sensum internum producere suam speciem. Suadetur primo, quia non satis capi potest, quomodo sensus vel sensatio externa, hāc possit producere. Secundo, si produceretur à sensatione, dependeret in esse ab ea, sicut species externa ab obiecto. Tertio, videtur sensus externus, se habere ad suam speciem, sicuti intellectus ad suam; tenendo hanc, oportet dicere Aristotelem non negasse sensum agentem internum, neque oppositum ex eius verbis colligi conuincitur. Dixi cōformiter ad hoc in *Comment. ad q.* 17. *num.* 6. sensationem externam non efficere speciem internam, aut si asseruit non dari sensum agentem, de externo loquitur.

Dico quinto, verisimile est cum fingimus montē aureum, speciem etiam fieri, qua repræsentatur, quia alioquin illa duo non repræsentarentur per modum vnius; sed tanquam disparata, nec hic interuenit iudiciū, quia hoc non conuenit sensui, sed comparatiua quædam apprehensio. de quo dixi in *Comment. ad q.*8.

6. An dentur species insensata, & qua earū causa?

De speciebus insensatis an dentur, necne, dubium est: de quo dixi in Comment. *ad q.*9. *num.* 10. quidam putant Scotum eas negare 1.*d.*3.*q.*2. *n.*18. vbi negat ouem ex speciebus accidentium lupi, cognoscere inimicitiam: sed potius videtur ad oppositum, quia negando ouem cognoscere rationem nociui ex illis accidentibus, & eorum speciebus, quia eodem modo (inquit) cognosceret ouis lupum in illis accidentibus si eis subesset non lupus, sed alia ouis; videtur insinuare quod per aliam speciem cognoscatur ratio mali: sed neutram partem ibi docuit, quia tātum egit contra illud exemplum adductū ab Henrico tenente Deum à nobis cognosci per creaturas, quasi suffodiēdo sicut ouis suffodiendo visis accidentibus lupi, cognoscit inimicum, quem antea nunquam vidit. Si teneatur has insensatas dari, oportet admittere sensum internum, vel externum esse agentem respectu earum, iuxta tertiam & quartam conclus. Si autem negetur, dicetur rationem nociui, & conuenientis, & sic de aliis,

per

per ipsas species sensatas accidentium, modificatas, cognosci; quomodo supra in Comment. *ad quaest. 6.* dictum est de sensibilibus communibus, quae per species propriorum sensibilium sic modificatas, percipiuntur: in qua re coniecturis tantum proceditur, quia nihil certi habetur.

7. Dico vltimo, sensus omnis est actiuus, & passiuus suae sensationis. Est communis contra *Henr. 2. de an. q. 16. & Apollinar. q. 13.* qui volunt quinque sensus agentes realiter distinctos à passiuis. Probatur prima pars (secunda est patens experientia) ex Arist. 2. *de an.* vbi ait sensum non tantum esse passiuum, sed etiam agere. & 9. *met.* ait sentiendi, & videndi munus, esse actiones immanentes, ergo ab eo efficiuntur in quo recipiũtur. Item nullibi posuit sensum agentem, neque plures quinque sensibus. Secundò, res non sunt multiplicandae sine necessitate, ergo vnus sensus erit actiuus, & passiuus simul, quia nihil vrget ad plures sensus ponendos. Tertiò intellectus & voluntas efficiunt suos actus vitales, ergo. De hac conclus. latè dixi in Comment. *ad q. 12. vide Doct. ibi*, & fusius 1. d. 3. q. 7. vbi quinque vel sex sententias circa hoc refutat, & q. 8. vbi ostendit potẽtiam esse principaliorem causam actus vitalis. & ibi ad primum princip. expresè docet sensum esse actiuum. Vide Bargium ibi ad 1. qui fusè ex Philosoph. hanc conclusionem probat.

Henric. Apollinar. Scotus.

Aristot.

Text. 127. Text. 16.

Sensum esse actiuum & passiuum suae sensationis.

8. Hinc sequitur falsam esse sententiam *Nyphi l. de sensu agente, Veneti in sum. de an. c. 10. & Thienen. 2. de an. text. 61. & Caietani* ibi tenentium sensationem esse ipsam speciei receptionem; addit Caiet. oppositum tenẽtes esse pauperes non spiritu sed ingenio, sed additio diues est spiritu non humilitatis, nec modestiae; cum communis Doctorum & Sanctorum ita teneat, & alioquin visio non esset actio immanens contra Arist. cit. nec actio vitalis, quia non ab interno principio. Sequitur etiam falsum esse quod ait *Albertus 2. p. sum. de homine tract. de sensibus animae*, sensationem fieri ab anima, non à potentia: quia quomodocumque haec distinguitur ab anima, actiua est.

Nyphus. Venetus. Thienen. Caiet.

Sensatio non est speciei receptio.

Obiicitur primo Arist. 2. *de an. cap. 7.* ait absolutè sensum esse potentiam passiuam. Respondetur, ita est vt recipit speciem, & sensationem, sed actiua est, vt elicit actum: loquendo de sensu interno, diximus, probabile etiam esse, quod est suae speciei actiuus. Illo autem loco Arist. confert potentias cum obiectis, & sic sensus est passiuus, saltem loquendo de externo.

Sensus est actiuus, & passiuus.

Obiicitur secundo, potentia actiua, ex 5. *met.* est principium transmutandi aliud; sed hoc non conuenit sensui. Respondetur tantum loqui de potentia physica, seu actionis transeuntis.

Text. 17.

9. Obiicitur tertio, nihil agit in seipsum; quia alioquin, esset in actu, & potentia simul. Respondetur, verum est actione

Potentia actiua quid?

vniuoca,

Quomodo aliquid in potentia & actu simul?

vniuoca, bene tamen æquiuoca, quia aqua se reducit ad frigiditatem; nec repugnat aliquid esse virtualiter in actu, per formam ab ipso producendam, & idem esse patiens formaliter tale in potentia. Vide *Scot. 1. d. 3. q. 7. ad 1. pro sent. Goffredi & 2. d. 25. n. 17.*

Scotus.

Obiicitur quarto, materia, & efficiens non coincidunt ex 2. *phys.* Respondetur, cum Scoto citato, intelligi de materia prima, non de secunda.

Text. 70.

Materia & efficiens, an coincidunt?

Obiicitur quinto, sequeretur idem ad se referri realiter; contra *Arist. 5. met. & 3. phys.* Consequentia patet, quia idem esset actiuum simul, & passiuum: hæc autem dicunt relationes reales. Respondetur, fortè nō esse inconueniēs, quādo relatio non est producti, vel causati ad causans, vel producēs, de quo *Doct. citat & Leuchet. 1. d. 3. q. 7.* sed relatio hæc non est prædicamentalis, seu de genere relationis, sed de genere actionis vel passionis, & huiusmodi potest stare sine reali distinctione agentis à patiente; sed relatio de genere relationis petit realem distinctionem inter sua extrema, & hæc interuenit in proposito, inter sensum, & sensationem quæ est producentis ad productum. De tribus conditionibus requisitis ad relationē realem, vide Scot. 1. d. 31. vbi pulchrè probat æqualitatem, similitudinem, & identitatem esse reales in diuinis. Iuxta hanc solutionem exponi potest Doctor 2. d. 25. num. 17. vbi negare videtur relationem mouentis ad motum esse realem. *vid. disp. seq. sect. 13. concl. 2. fin.*

Text. 17. 20.

Text. 3.

Respectus actiui ad passiuū an semper sit realis?

SECTIO II.

Vtrùm in quolibet cognoscente sit appetitus.

Quid naturalis appetitus innatus.

1. NOTA quod appetitus naturalis est duplex ex *Scot. 3. d. 17. n. 5.* vnus, qui non est vllus actus elicitus, vt habet Doctor *ibi & d. 18. fin. & 4. d. 49. q. 10. num. 3.* sed est ipsamet natura cuiuslibet rei, vt inclinatæ ad sibi conuenientia; vnde non magis conuenit voluntati, quam graui in ordine ad locum sursum: de hoc appetitu non quæritur; sed de potentia quadā vitali, consequente cognitionē: & pro nunc non quæritur de appetitu libero, seu rationali, de quo postea.

Text. 17.

Respondetur, dari appetitum naturalem, qui in quolibet cognoscente est potētia, per quam appetit conuenientia, & fugit nociua. Ita *Arist. 3. de an. c. 10. & l. 1. mag. moral. cap. 17 Scot. 2. d. 6. q. 2. num. 6. & 3. d. 15 nu. 10.* est communis. Arist. ibi ponit duplicem appetitum, naturalē, & rationalem; ille sequitur imaginationem, hic rationem; ille in corporalia, & singularia, hic etiam in communia, & spiritualia fertur. Probatur ab Arist. *d. cap. 10.* quia experimur in nobis simul eiusdem rei appetitum, & fugam; vt quando appetimus delectabile, & voluntas ob aliquod inconueniēs ei annexum sibi ostensum, cohibet

Scotus.

Arist.

Dari duas potentias appetitiuas.

appetitum, sed hæc duo nō possunt simul ab eadem potentia esse, ergo sunt duo appetitus.

2\. Secūdò, animalia frustra cognoscerent sibi conuenientia, si non haberent appetitum ad ea acquirenda. Tertiò, hæc vltro se mouent, ad sua commoda, inanimata vero non se mouent, sed mouentur ad ea. Quartò, ex Scot. 2. *d. 6. q. 2.* §. *quantū igitur ad illum*, experientia cōstat, quod secundum diuersitatem complexionum est prædominium appetitus sensitiui, vnde in aliquibus trahitur voluntas ad consentiendum in luxuriā, in aliis ad superbiam, propter sympathiam vtriusque appetitus, & radicationem in eadem anima. Quintò, ex eodem 3. *d.* 15., quia virtutes morales ponuntur in appetitu sensitiuo, & non in potentia cognitiua, quia non eo est quis virtuosior, quo plura cognoscit. Ad idem adducit Damasc. ibi. Sextò, Rom. 7. *video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ*. Gal. 5. *caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem*. Matth. 17. *qui vult venire post me, abneget semetipsum*.

Quidam titātur plus ad quædam vitia, & nō ad alia, & quare?

Rom. 7.

Gal. 5.

Matth. 17.

Dices, hæc non probare appetitum distingui ab ipsa potentia cognitiua. Respondetur, iam dixi *sect. praced. d.* 1. potentias nec inter se, nec ab anima realiter distingui, si organa secludas; distinguuntur tamen formaliter, quod sufficit.

3\. Obiicitur, sequi etiā in Deo esse appetitum, quia cognoscēs est. Respondetur appetere bona in nobis, non sibi, qui nullius eget: seclusis ergo imperfectionibus non inconuenit appetitum ei tribuere.

An sit appetitus in Deo?

Obiicitur secundo, sufficere in homine vnum appetitum rationalem; ergo alius superfluit. Negatur antecedens, sed sicut habet cognitiuas potentias, corpoream, & spiritualem, ita de appetitiua. Contra, sufficit ei vna anima spiritualis sine sensitiua, ergo idem de appetitu spirituali: negatur cōsequentia, quia illa anima cum organis sufficit ad actiones etiā corporeas, non sic de appetitu spirituali, quia tantum elicit actus spirituales, sicut & intellectus.

Obiicitur tertio, sicut appetitio sequitur cognitionem, ita motio appetitionem, sed eadem est vis motiua in his, quæ rationem habent, & ea carent, ergo & idem appetitus, & sic non erunt duo. Respondetur, in anima est duplex vis motiua, vna spiritualis, quæ se moueret, si separata esset, altera organica, seu progressiua, quæ corpus mouet.

An sint in homine duæ potentiæ motiuæ?

4\. Obiicitur quarto, admiratio est affectio non conueniens appetitui sensitiuo, neque intellectiuo; ergo si ex huiusmodi actibus probatur esse appetitum, ponendus erit tertius. Respondetur, admiratio est fixa consideratio insoliti obiecti, cuius causa ignoratur, & sic ad cognitiuā potentiā spectat. Dices Christū, qui omnium causas nouit, admiratum fuisse. Respōdetur admirationem eius ortum habuisse ex scientia experimentali in qua profecit.

Quid est admiratio?

Vnde orta admiratio Christi?

Petes de risu an ad appetitū spe

Risus vnde causatur?

ſpectet. Reſpondetur, obiectum riſus eſt res noua repentina, leuis, vel ludicra, habēs facetiam, vel argutiā quibus mimi vtuntur: vt ſi quis vanè & profanè incedens in lutum incideret. Dum autem talia occurrunt, cor gaudio affectum ſe dilatat, fitque ſanguinis, & ſpirituum diffuſio, quam ſequitur muſculorum, thoracis & membranæ præcordium motus, & ad hunc finem extenduntur muſculi ad latera buccæ, fitque ille oris geſtus, qui riſus dicitur; cauſa ergo principalis riſus ſecundum quoſdam, eſt anima, inſtrumētalis, appetitus, & vis motrix. Verius videtur appetitum eſſe cauſam remotam, vim motricem, proximā; quia in illo oris geſtu formaliter conſiſtit riſus, vt tamen ſit verus, non effictus debet ſupponere gaudium.

5. *Riſus ſupponit gaudium.*

Ex quibus ſequitur ignaros, cæteris paribus eſſe ad riſum procliuiores, quia facilius occurrit eis obiectum ignotum; ideo Philoſophi minus hilares ſunt, plebecula è contra; qua ratione dicitur, qui plus habet ſcientiæ, minus habere fortunæ, quia ille dicitur bene fortunatus, cui non præcognita eueniunt bona; de quo *vide Doct. quodl. vlt.* vide de riſu Fracaſtorium *§. de ſympathia. cap.* 20. *Ciceron. 2. de oratore.* fatetur ſe neſcire quid ſit, nec vnde cōcitetur; & optime, quia cōiecturis incertis cognoſci poteſt.

Cicero neſcit cauſam riſus.

Sequitur etiam requiri admirationem ad riſum, vnde iucūda non cauſant riſum, niſi ſint rara, vt admirationem cauſent.

Qua cauſa fletus?

Fletus prouenit ex contraria cauſa, ſicut enim delectatione cor dilatatur, & thorax, & muſculi, ita dolore reſtringitur cor & partes oculis vicinæ, & ex hoc motu, & calore excitato, humor ſoluitur in lachrymas, vnde pueri & fœminæ facilius flent, quia humidiores, magiſque paſſionibus affecti. Vide *Ariſt. ſect.* 31. *probl.*

Pueri & mulieres, quare facilius flent.

Petes an tot ſint appetitus, quot cognitiuæ potentiæ. Reſpondetur affirmatiuè. ita *Scot.* 2. *d.* 6. *q.* 2. *num.* 6. *D. Tho.* 1 *p. q.* 80. *art.* 3. Ratio eſt, quia bonum apprehenſum, eſt obiectūm appetitus, ergo pro diuerſitate apprehenſionum internarum, & externarum, erit diuerſitas appetituum. Vide *Scot.* 3. *d.* 17. *n.* 2. vbi ait tot fuiſſe in Chriſto appetitus, quot potentiæ cognitiuæ.

Scotus. D. Thom.

SECTIO III.

Vtrum obiectum appetitus ſit bonum, qua tale?

1. *Scotus.*

SCOT. 1. *d.* 1. *q.* 4. *ad arg. pro opin. &* 2. *d* 6. *q.* 2. *num.* 13. *& d.* 43. *q.* 2. *&* 1. *d.* 3. *q.* 3. *num.* 22. dubius manet, vel potius non decidit, an voluntas poſſit velle malum, quod tenet Occam 3. *d.* 13. *dub.* 3. *Gab.* 2. *d.* 6. *q.* 1. *art.* 3. *dub.* 20. *Angeſt.* 2. *par. moral. cap.* 2. *Alm. tr.* 3. *mor. cap.* 4. *fin. Maior* 2. *d.* 28. *q.* 1. *ad* 1. *& q.* 4. *d.* 49. *q.* 7. *con.* 2. *ſed Doct.* 4. *d.* 49. *q.* 10. *n.* 8. *§ ſed eſt hic vnum.* tenet non dari nolle reſpectu boni, neque velle reſpectu mali, & eſto dubium hoc eſſet de appetitu li-

Occam. Gabr. Angeſt. Alman. Maior.

bero, non ideo de appetitu sensitiuo dubitandum esset.

Bonum obiectū volitionis, & malū nolitionis. Dicendum, bonum esse obiectum prosecutionis appetitus, & malum obiectum fugæ. *Arist.* Est communis cum Aristot. *in princ. Ethic. & l.3. cap. 1.* vbi habet quod omnis prauus est ignorans, quia scilicet malum *Dionysius.* admittit sub colore boni. *Dionys. de diu. nom. cap. 4. & 6. nemo ad malum adspiciens operatur.* *Scotus.* Scot. citat. 3. *d.* 33. *num. 6. & 2. d.* 23. *q. vn. num. 4. §. ad quæst.* *D.Thom.* *D.Th.* 1.2. *q.* 8. *art.* 1. Probatur primò, quia de sensitiua experientia cõstat quod semper appetit bonum, & fugit malum; de rationali etiam eadem experientia constat, quod in obiecto, quod prosequitur, semper quærit aliquam rationem boni. Secundò quod quis appetit, eo inuento, quiescit, sed hoc tantum est bonum; & quod fugit eo pósito dolet, & hoc tantum est malum.

2. *Nõ operatur quis malum, nisi sub ratione boni.* Obiicitur primò, optamus aliis malum, ergo non tantum bonũ apppetitur. Respondetur id appeti sub ratione boni appetentis. Vide *disp. seq. sect.* 12.

Obiicitur secundò, damnati appetunt non esse, hoc est malum, quia oppositum ipsi esse, quod est bonum. Antecedens *Aug.* patet ex *Aug. serm.* 26. *ad fratr. & 5. contra Iulian.* 8. *Bern. serm.* *Bernard.* 35. *in Cant. & facit illud Apocal. 9. desiderabunt mori, & fugiet mors ab iis.* Respondetur *Miseria magis odibilis quã non esse.* non esse, vt euitetur miseria æterna, esse bonum. Cõtrà, quod magis opponitur bono, est magis odibile, sed non esse magis opponitur esse, quia contradictoriè, quam miserum esse, quia contrariè, non ergo appetitur non esse, vt euitetur miseria, sed potius è contra. Respondetur quod magis opponitur bono contrariè, esse odibilius, & sic opponitur miseria; non autem non esse. De quo fusè *Doct.* 4. *d.* 50. *q.* 2. *Scotus.*

Quomodo quis nolendo esse, non vult beatitudinẽ? Dices, impossibile est quod quis vellet se non esse beatum; sed hoc vellet volendo, non esse, ergo. Respondetur, tantum vellet hoc, non simpliciter, sed ex suppositione miseriæ, & impossibilitatis beatitudinis.

Impossibile apprehenditur vt bonũ, & sic appetitur. Obiicitur tertiò, appetimus impossibilia, sed in his nulla est ratio boni; ergo. Respondetur ea apprehendi vt bonum, vt cum quis apprehendit se vt Papam, vel Cæsarem, & in hoc delectatur, licet iudicet sibi impossibile esse, talem fieri. De quo vide *Doct.* 2. *d.* 6. *q.* 1. *num.* 3. 4. vbi docet angelum malum appetiisse æqualitatem Dei; sed appetitu inefficaci.

SECTIO IV.

Appetitio à quo fit?

1. QVIDAM putant quod partialiter ab obiecto efficiatur. *Henric.* Henr. *quodl.* 3. & 12. *q.* 5. *Greg.* 2. *d.* 35. *q.* 1. & 2. *Gabr. q.* 1. *dub.* 3. *Palud.* 4. *d.* 43. *Caiet.* 1. *p. q.* 80. *art.* 2. ait obiectum efficere specificationem *Goffred.* actus, non substãtiam. Goffred. *quodl.* 6. *q.* 7. & *quodl.* 8. *q.* 11. tenet appetitionem fieri à phantasmate.

Verius multo est, solum appetitum

Scotus. D Thom. Capreol.

petitum efficere suum actum. Ita Scot. 2. *d*.25. *q*. 1. *à num*. 6. *& num*.22. §. *duo ergo*. *D. Tho*. 1.*p*.*q*.82. *art*.4. *de ver*.*q*.22.*art*. 12. *Capreol*. est communis, tamen à marginastis Scoti citati tribuitur sententia Henrici D. Th. & ei fauet 1.*p*.*q*. 80. *art*.2. vbi ait appetitum esse potētiam passiuam, & alibi passim ait finem agere actus voluntatis. Probatur primò ex Scot. quia voluntas nunc habet nolle, nūc velle circa idem obiectum: ergo non possunt ista esse ab obiecto, quod est causa naturalis, & idem est de phantasmate. Secundò aliàs tolleretur omnis libertas, vt fusè ostendit Scot. ibi. Hæ duæ rationes tantum probant obiectum, vel phantasma non esse causas totales intellectionis. Tertio probatur, quia ipse appetitus habet sufficientem virtutē ad suos actus, siue sint spirituales, siue materiales, & per cognitionem determinatur appetitus sensitiuus, & per se rationalis, supposita cognitione.

Actum appetitus ab ipso effici.

2. Confirmatur, quia nec obiectum, nec phantasma quidquam producunt in ipso appetitu, quo constituatur in actu primo, nec per se immediatè concurrunt ad eius eius. Ex quibus sequitur rationabile esse quod ait Caiet. quia repugnat actus speciem fieri nisi ab efficiente eius substantiam.

Obiicitur primò intellectus se solo non efficit suos actus; ergo idem de appetitu. Antecedens patet ex dictis ad quæstionem 12. *& q*.13. *de quo fusè Doctor* 1.*d*.3.*q*.7. Respondetur ex Scot. *supra num*.12. intellectum nō supponere aliam operationem proportionatam, circa suum obiectum, & sic eius dependentia ab eo debet esse efficientiæ: at appetitus supponit aliam operationem circa illud, & ideo non est necessario recurrendum ad eius efficientiam. Præterea, in potentiis cognoscitiuis actus assimilantur obiectis, & ideo censentur meritò ab eis effici: fateor tamen argumentum suadere non esse improbabile & cognitionem concurrere ad actum appetitus: & ita sentit *Scot. ib. num*. 21.§.*ad illud de balneo*,*& ad* 1. *&* 4.*d*. 49.*q*.4. *num*. 16. §.*respondeo nec actus*. de quo *disp*. *seq*.*sect*.13.*con*.2.

Scotus. Quare actus intellectus sit ab obiecto, & actus appetitus non?

3. Obiicitur secundò, quia nihil agit in seipsum. Responsum est *sect*.4. *ad* 4.*&* 5. Contra, sic dici poterit quod lignū se comburit ad præsentiā ignis, sicut voluntas in se agit posita cognitione. Negatur consequētia, quia nihil agit in se ad suam destructionem, cum omnia appetant suum esse, bene tamen ad acquirendam suam perfectionem, vt in proposito; & quando aqua se reducit ad frigiditatem perditam.

Obiicitur tertio, obiectum præsens magis afficit appetitū, ergo efficit. Respondetur, id euenire ex perfectiori notitia.

Obiicitur quarto, notitia genita Dei producit amorem increatum, ergo idem de notitia nostra. Negatur consequentia, quia etiam illa notitia est intelligens, & amans, habētque intellectum, & voluntatem, quæ

Quare notitia nostra nō producit amorem, sicut notitia Dei?

minimè conueniunt notitiæ nostræ.

Text. 52. Obiicitur quintò, 2. *de an.* dicitur, si sensus esset actiuus, quod semper ageret, sicut ignis si haberet combustibile applicatum. Respondetur, cum Scot. cum sensus externus de quo id verum est, nullam operationem præsupponat, si esset totalis causa sui actus, semper ageret, quia nec egeret cõcausa, nec præuia operatione & ipse esset suum receptiuum. Sed non est idem, de appetitu, quia supponit alias operationes.

Sensus si esset actiuus, semper ageret, exponitur.

SECTIO V.

Vtrùm appetitus sensitiuus subditur voluntati?

1\. *Subiectio despotica & politica.*

NOTA subiectionem esse duplicem; vna est despotica instar seruorum, quæ nequit vllo modo resistere: altera politica, instar ciuium, quæ quandoque resistit. Nota secundo, appetitum sensitiuum habere actum elicitum, quē in se recipit & actum imperatum, circa motum localem, & operationes aliarũ potentiarum.

Dicendum quod appetitus subditur voluntati politicè, non despoticè. ita *Arist.* 1. *Pol.* 3. *Scot.* 2. *d.* 29. *q. vn. D. Thom.* 1. 2. *q.* 17. *art.* 7. & communis. modus autem, quo voluntas eum dirigit, est vt iubeat intellectum ponderare, & attentius considerare illud, in quod intendere cupit appetitum, & hinc cognitiua inferior, à quo immediatè mouetur appetitus, efficacius illud ipsum ostendit, & sic trahitur appetitus, vt illud velit. Constat enim experientia, dum contra voluntatem insurgunt inordinati motùs, & tentationes partis inferioris, quod variis inductis rationibus, quasi disputando, & consulendo, reiicit, & refrenat eos, & sic moderatur passiones vt docet 3. *d.* 33. *n.* 9. §. *tertia ratio.*

Arist. Scotus. D. Thom. *Quomodo appetitus sub est voluntati, vt eum refrenet?*

2\. Obiicitur primo, hinc sequi in appetitu sensitiuo dari propriam libertatem, alioquin non esset indifferens ad obediendum, & resistendum: concedit Caiet. 1. 2. *q.* 74. *art.* 4. & conatur ex D. Th. probare.

Caietan. tribuit libertatem appetitui.

Sed hoc reprehensione dignum est, quia contra Patres & Doctores docentes peccatum adeo esse voluntarium vt si voluntarium non sit, quod peccatum esse desinit. Ita *Aug.* 1. *retract.* 9. & 14. & 3. *de lib. arb.* 18. *Chrysost. hom.* 13. *in ad Rom. Basil. in instruct. eorum qui vitam perfectam ducere volunt. D. Tho.* 2. *d.* 24. *q.* 3. *art.* 2. *D. Bonau. ibi. Scot.* 2. *d.* 42. *q.* 4. *num.* 19. At secundum opinionem Caietani peccaretur etiam contra voluntatem, vel saltem voluntate non consentiente, quod damnauit *Trid. sess.* 5. *dec. de pecc. original.* Ratio autem, quare appetitui non conuenit libertas, est, quia cognitio sensitiua, quam sequitur, non est discursiua, nec inquisitiua mediorum, nec vniuersalis. Respondetur, ergo appetitum non esse liberum, sed eatenus politicè obedit, quia quandoque præualescen-

August. Basil. Chrysost. D. Thom. Scotus.

Trident. dãnat, peccatũ committi sine voluntate libera.

te

te passione, vel alteratione cõplexionis, resistit, & suum obiectum, non voluntatis, sequitur. De quo Scot. 2. *d.* 6. *q.* 2. §. *quantum igitur.*

Quomodo appetitus circa supernaturalia versaturi

Obiicitur secundo, sequeretur quod appetitus obediret circa supernaturalia; consequẽs est falsum, quia hæc excedunt eius capacitatem. Respondetur, ita est. cum enim intellectus, & voluntas operantur circa supernaturalia, vel spiritualia, cognitiua inferior format sibi idola conformia obiectis illarum potentiarum, & sic appetitus tendit in illa, & hinc in eo fiunt motus delectationis, & tristitiæ, & erumpit aliquando in lachrymas, risum, vel cantum. *vide D. Thom.* 1. 2. *q.* 31. *art.* 1. *ad* 1.

SECTIO VI.

Vtrùm appetitus efficit motum localem totaliter, vel partialiter.

1. D. Thom. Motus naturalis & animalis.

NOTANDVM primo ex *D. Thom. opusc.* 35. *de motu cordis*, duplicem esse vim motricem in animali; vna dicitur naturalis, quæ cognitionem non sequitur, vt vis pulsatilis, quæ cor constringit, & dilatat; altera animalis, quæ cognitionem & appetitum sequitur, diciturque progressiuus communiter, licèt in conchyliis quæ gustu tãtum, & tactu pollent, per contractionem, & dilatationem fiat. Prima non pendet ab appetitu, etsi ab eo, quantum ad aëris retentionem, vel celeriorem expulsionem excitari, & impediri aliquantulum possit. de secunda autem est quæstio.

Nota secundo, certum esse ad motum progressiuum prærequiri cognitionem, vt docet *Arist.* 3. *de an. cap.* 4. & 10. quia institutus est ad euitandum noxium, & prosequendum commodum, & ideo ista debent prius repræsentari. Certũ etiam est, quod eiusmodi motus imperatur ab appetitu, cuius est commoda prosequi, & fugere noxia. *ex dictis sect.* 4. *ita Arist. d. c. d.* 10. & experientia. Sed est differentia in hoc inter bruta & hominem, quod appetitus inferior huius dependet à ratione, & voluntate, illius non. Certũm etiam est ad motum hunc requiri membra disposita, quia si congruis qualitatibus careant, arescunt, & si spiritu vitali non foueantur, non mouentur; vt contingit in his qui ex deliquio animi, vel nimio timore corruunt, quia spiritus animalis, qui membra fulciebat, ad cerebrum confluit: & eadem ratione in gyrum acti cadunt, quia spiritus qui per neruos deducendus erat, illa circulatione impeditur, ne recta descendat.

Text. 17. Text. 48.

Text. 52.

2. Quæ causa deliquij animi?

Quare in gyrum acti cadunt?

Difficultas autem in eo est, an in mẽbris sit vis actiua motus; & quidam negant. *D. Tho.* 2. *contr. cap.* 82. *vbi Ferrar.* & 1. *p. q.* 75. *art.* 3. *Capreol.* 2. *d.* 1. *q.* 2. *ad argumentum Aureoli Caiet.* 3. *de an. c.* 6.

D. Thom. Ferrar. Capreol. Caiet.

Dico primo, in membris est vis actiua motus animalis. Ita

Henricus. Gofred. Conimb. Text. 27. Text. 41.

Henr. quodl. 1. q. 6. Gofred. quodl. 1. q. 4. Conimbr. 3. de an. c. 13. q. 5. art. 3. Probatur ex *Arist. 2. de an. cap. 3. & l. 3. cap. 9.* distribuit vim animalem in vegetatiuam, sensitiuam, appetitiuam, locomotiuam & intellectiuam, ergo cũ reliquæ omnes sint actiuæ, idem erit de locomotiua. Secundo, vis motiua in membris existit, ergo actiua est, vel sensus tales non erunt. Tertiò, appetitus tantum imperat motum, siue sermo sit de appetitu naturali, siue de rationali, ergo elicitur ab ipsa virtute membri. Antecedens patet, quia omnis actus appetitus est appetitio, vel volitio, vel horum opposita; & experientia cõstat; aliquot motus fieri non volitos, nec appetitos, quia aliqui præueniunt appetitum, & cognitionem, vt contingit in primis motibus. Quartò, sequeretur quod mẽbra ad nutum mouerentur ab appetitu: nec sufficit dicere, quod indispositio impedit, quia hæc vt recipiatur motus, non impedit, vt patet in ligno, vel lapide, sed ideo impedit, quia effectiuè concurrere debet.

Vis animalis quadruplex.

Dispositio mobilis non requiritur ad recipiendum motum.

3. *Text. 44.*

Obiicitur primo, Arist. *l. de communi animalium motu in prin. & 3. de an. cap. 9. & 10.* ait appetitum esse principalẽ causam motus. Respondetur, verum est, quia imperat, & mẽbra despoticè ei obediunt.

Dormientium actiones, an ratione diriguntur?

Obiicitur secundo, posita efficacia appetitus, & dispositione in membris, nihil aliud requiritur ad motum progressiuum: ergo non est ponenda vis actiua in membris, quia superuacua esset. Respondetur, propter rationes allatas requiri dispositionem actiuam in membris.

Obiicitur tertio, contra id, quod dictum est 2. notab. motum in homine ratione dirigi, quia contingit somno oppressos surgere, & aliqua facere. Respondetur, vel eo casu hominem non perfectè dormire, sed aliqualem habere rationis vsum, etsi imperfectum valde: vel si nullus sit huiusmodi vsus, motus ille non erit rationalis, sed instar bruti vt in amẽtibus.

4. *Ad actum appetitus nõ requiri actũ voluntatis.*

Obiicitur quarto, cõtra eandem partem, quatenus ait motum nostrum dirigi à voluntate, quia appetitus in nobis, nõ est minoris efficaciæ, quam in brutis, ergo non eget voluntatis actu. Respondetur, sufficit quod voluntas non contra moueat; & tunc potest esse peccatum sine actu positiuo voluntatis. Ita *Scot. 2. d. 42. q. 4. num. 19.* vide nostrum scholium ibi. Idem tenet in simili de actu fidei, ad quem non putat requiri actum positiuum volũtatis, sed vt non contra moueat. Ita *3. d. 25. q. 2. vide ibi etiam schol. nostrum*, in quo soluimus, quæ contra hoc adducuntur.

Obiicitur quinto, si motus dependeret ab appetitu, cũ hic voluntati resistere possit, vt dixi, *sect. preced.* sequeretur contra *Arist. 1. polit. 3. & Doct. 2. d. 42. q. 4.* membra non obedire despoticè voluntati. Respondetur, appetitũ quoad suos actus resistere posse, non vero quoad actus potentiæ locomotiuæ, vnde quandoque contra ipsius inclinationem voluntas imperat motum.

Aristot. Scotus.

Volũtas contra appetitũ imperat motum.

Obii

Obiicitur sexto, quia vermes, & imperfecta animalia habent motum animalem, & non appetitum, quia carent corde, quo residet. Respondetur, etiã ista imperfecta animalia habere appetitum, etsi non certa corporis parte, alioquin non prosequerentur commoda, & fugerent incommoda

5\. *Vnde cor, & quadã membra contra voluntatem moueantur?* Obiicitur vltimo, quia experientia docet ex sola imaginatione quarũdam rerum motum cieri; ergo nec appetitus, nec alia vis, ad eum concurrit; imo contra voluntatem fieri, sæpe constat. Respõdetur, imaginationem secum trahere appetitum: fit autem motus cordis præter ordinariam eius agitationem, atque membri pudendi, sæpe contra voluntatis imperium; & quoad secundam partem. *Aug.* 14. *ciuit.* 16. ait esse pœnam peccati; *Arist. l. de causis motus animalium cap.* 8. *prin.* dicit ex apprehensione, aliqua repræsentari, ex quibus causantur passiones animæ, quæ causant vtriusque membri motum, & inuoluntariè: ergo dum ait membra despoticè obedire rationi, ista duo excludit. *vide D. Thom.* 1. 2. *q.* 17. *a.* 3.

Aug. *Arist.* *D. Thom.*

Vbi est vis motrix Petes in qua parte sit vis motrix. Respondetur, virtus influens ad motum, sensuumque functiones, secundũ Arist. 2. *gen. animal. cap.* 4. *&* 2. *de part. cap.* 7. & alias, est in corde: sed verior videtur sententia *Galeni l.* 6. *de placitis*, *& Nysseni* 4. *de Philosophia cap.* 16. & aliorum, esse immediatè in cerebro, tum, quia eo læso, constat sensationes, & motiones impediri, tum etiam, quia occlusa vaporibus via à cerebro ad sensus exteriores, oritur somnus. Tum tertio, quia per dissectionem constat neruos deriuari à cerebro, vel spinali medulla. de quo dixi *ad q.* 10. *annot.* 2. *vide Valesium* 2. *controuers. cap.* 20. *& l.* 5. *cap.* 10. organum autem particulare motricis potentiæ, est neruus, seu musculus ossa copulans, in quo est veluti cardo motus. Ita *Arist.* 5. *de gen. an.* 6. est tamen quædam vis motiua per contractionem, & dilatationem in palpebris, & superciliis, & carnosa cute frontis, & residet etiam in musculis.

Arist. *Galenus.* *Nyssenus.* *Valesius.* *Quod organum motus?* *Arist.*

Dico secundo, anima rationalis habet in se vim mouendi inorganicè, & ad talem motum membra nihil efficiunt, sed tantum passiuè se habent. Est Scoti quoad primam partem 4. *d.* 10. *q.* 7. *ad* 2. *& d.* 49. *q.* 14. §. 3. *videndum.* & docet Christum vsum fuisse hac potestate, quãdo elapsus est è manibus Iudæorum, dum eum vellent præcipitare. Luc. 4. Probatur, quia anima secundum se considerata, habet easdem operationes, quas angelus, immanentes, & transeuntes, & inconueniens est; negare animam posse mouere muscam. Secundo, huiusmodi motus non repugnat ei ratione imperfectionis eius, quia habet longè præstantiores operationes: nec ratione perfectionis, alioquin non conueniret angelo.

Scotus. *Christus mouit se inorganicè.*

Quare anima de facto nequit mouere inorganicè Obiicitur, ergo de facto potest anima ita mouere. Respondetur, fortè non posse, ex peccato est, sicut & dependere à phan

phantasmatibus, de quo *dixi ad q. 18. & etiam ad q. 17. & ex Aug. supra*, ex eodem capite motus quorumdam membrorum voluntati non subsunt, & appetitus secundum quosdam ei resistunt. Vel ratione informationis, ab hac operatione impeditur, nisi dotibus gloriæ fortificetur; de quo nihil certum.

Secunda pars conclusionis probatur, quia in tali motu, membra per musculos nō cierentur, sed eodem planè modo, ac si lignea essent, vel ferrea. De quo tamen *disp. vlt. sect. 5. fin.* alium ponam dicendi modum.

SECTIO VII.

Vtrum appetitus diuidatur in irascibilem, & concupiscibilem, vt in duas potentias realiter distinctas?

1. *Suar. Hurtado.*

SVAR. 5. *de an. cap. 4. Hurtad. de an. disp. 17. sect.* 10. & alij negant esse duas, sed vnam potentiam, idque ait Suar. sentire Scotum cum suis.

D Thom. Scotus. Galen. Conimbr. Tolet.

Verius tamen est distingui realiter. Ita *D. Thom. 1. p. q. 81. art. 2. & de ver. q. 15. art. 3. Scot. 3 d 34. num 10. §. quarum distinctio. Galen. 6. de vsu part. 18. Conimbr. lib. Ethic. d. 6. art. 2. Tolet. 3. de an. q. 26.* & communis.

Irascibilem, & concupiscibilem re distingui.

Probatur primo, quia obiecta sunt diuersa; concupiscibilis, conueniens, aut inconueniens, irascibilis, offendēs, vt punibile, aut vindicabile. Secundo, habent simul suos actus diuersos, v. g. concupiscibilis appetit cibum, & irascibilis repellit impediens; item ille tristatur ex eo quod non possit habere cibum, hic ex eo quod non possit vindicare in impedientem, & contra motum concupiscibilis ingerit se tristibus. Item, dolor illius causat restrictionem cordis sicut delectatio ei opposita dilatationem; at dolor huius fit cum calefactione, qua colligitur sanguis circa cor. Ex quibus infert Scotus, quod habent diuersa organa. Et per hæc patet, quam sine fundamento asserat Suar. Scotum cum sequacibus tenere has potentias indistinctas esse. Tertio, irascibilis amat tristia vt repugnet contrariis, concupiscibilis, non. Quarto, ardens ira minuit concupiscentiam, & è contra.

2. *Quare non est vna appetitiua, sicut & sensitiua.*

Obiicitur primo, vna est potentia sensitiua vniuersalis, ergo & vna appetitiua. Respōdetur ex actibus, obiectis, & passionibus diuersis, colligi distinctionem appetitus, & nihil horum locū habet in sensu communi. Secundò satis communis sententia, plures esse potentias sensitiuas communes, cognitiuas. De quo dixi commēt. *ad q. 9.*

Obiicitur secundò, cuius est velle vnum oppositorum, eius est nolle alterum, sed concupiscibilis est velle conueniens, ergo & nolle oppositum, & per consequens frustra ponitur irascibilis. Respondetur cum Scoto, irascibilis habet aliud nolle, distinctum à nolle concupiscibilis, quia nolitum huius est carere cibo, & ex hoc sequitur

in

Alia est tristitia concupiscibilis, alia irascibilis.

in eo tristitia, qua refugit, non qua repellit nolitum; illius verò nolitum est, impediens volitum concupiscibilis, & ex hoc sequitur in eo tristitia repulsiua noliti. Fateor oppositam sententiam esse æquè probabilem, quam libentius sequerer, nisi hanc expresè docuisset Scotus.

Obiicitur tertiò, bonum est obiectum concupiscibilis, & bonum arduum, irascibilis, vt docet *D.Th.d.a.2.* Sed bonum esse maius, non mutat speciem: ergo. Respondetur ex Scoto, illud non esse obiectum irascibilis, sed impediens concupitum, vt punibile; est enim defensor concupiscibilis.

Text. 29. Vbi residet appetitus?

Petes, vbi residet appetitus. Respondetur verius in cerebro, vbi est sensus communis, vt dixi comment. *ad q.* 10. & *Arist.* 3. *de an.* dicit sensum, & appetitum esse idem, quod saltem secundum subiectum verum est. Alij tenent esse in corde. Vide *Conimbr. l. Ethic. disp. 6.q.2.a.2.*

Arist. *Conimbr.*

SECTIO VIII.

De passionibus concupiscibilis, & irascibilis.

1. *Passio quid?*

NOTA primò, quod passio communiter sumitur in malam partem pro actu immediato appetitus sensitiui. *Ex Hieronym. in id Matth.5 .qui viderit mulierem, ad,&c.& in id c. 23. cœpit contristari.* sumitur tamen vt indifferens est *ex Damasc.3.fidei.*

20. Nota etiam, quod actus irascibilis supponunt actus concupiscibilis. His prænotatis.

Sex passiones concupiscibilis.

Dico primo, sex ponuntur passiones concupiscibilis. Ita *D.Th.*1.2. *q.*28.*art.* 4. & sunt, amor, odium desiderium, fuga, delectatio, tristitia. Si bonum attendatur absolutè, ponitur amor; si vt futurũ, desiderium, si vt præsens, & possessum, delectatio: & similiter tres alij actus oppositi de malo. Dices, quare non respicitur bonum, vt præteritum? Respondetur quia, vt sic, non est obiectum appetitus, quia nihil est, vel impossibile. De his latè agit D.Th. supra, per sex quæstiones.

Delectatio nõ est operatio.

De delectatione an sit actus appetitus, necne? controuertitur, & tenendo non esse operationem, cum *Scoto* 1.*d.*1. *q.*3. & 4.*d.*49.*q.*7. inter Scotistas controuertitur à quo efficitur. De quo dixi comment. *ad q.*3. *annot.* 1. & *ad q.*11. *num.* 8. *vide Doct.quodl.*13. Eodem modo per contrarium dicendum est, de dolore: de quo dixi locis citatis, & tractat optimè Doct. 3.*d.*15.*à num.*5.*§.aliter pot est dici.* De duplici effectu delectationis & doloris, nempe risu, & fletu dixi *sect.*4.*in fin. vide Fracastorum lib.de sympathia c.* 20. & *Valesium l.*5. *controuers. c.*9.

2. *Quinque sũt passiones irascibilis.*

Dico secundo, quinque sunt passiones irascibilis, spes, desperatio, audacia, timor, ira Declaratur, cum concupiscibilis desiderat bonum, ne deficiat, animatur ab irascibili per passionem spei; quæ est inclinatio circa bonum arduum; si verò arduum malum ostendatur, in-

ſurgit audacia, quæ eſt eleuatio appetitus ad ſuperandum. Si autem concupitum apparet impoſſibile, vel multum difficile, oritur deſperatio; quæ eſt diſplicentia, vel abiectio perſecutionis; quando etiam oſtenditur cum magna difficultate, licet ſuperabili, inſurgit timor, qui eſt depreſſio, & turbatio appetitus: ſi tandem malum eſt præſens, & percipit animal, quod non poteſt ſe ab eo liberare, oritur ira, ex præcedenti triſtitia. Ita multi ex *D. Th.* 1.2. *q.* 29. *art.* 3. ſed res nulla certitudine nititur, ſed moralibus coniecturis: poſſet quis plures, vel pauciores coniecturaliter ponere.

SECTIO IX.

De viſu.

DVBIVM I.

Quid ſit lumen?

1. DIco primo, lux non eſt ſubſtantia. Eſt Scoti 2. *d.* 13. *& communis contra Philop. in opere de mũdi æternitate. cap.* 6. Probatur primo, quia eſt per ſe ſenſibilis. Secundo in igne eſt accidens, ergo & vbique. Antecedens patet, quia ſi eſſet vltima forma ſubſtantialis, omnia lucida eſſent eiuſdem ſpeciei. Nec eſt, quod fingatur eſſe formã ſubſtantialem non vltimam, quia nec ratio nec experientia pro hoc faciunt. Vide Scot. ſupra.

Lux non eſt ſubſtantia.

Dico ſecundo, lux eſt qualitas. Patet ex prima, quia non eſt ſubſtantia; præterea, quia non eſt aſſignare aliam qualitatem conſequentẽ formas corporum cœleſtium.

2. *Lumen eſt qualitas.*

Dico tertio, lumen non eſt ſubſtantia ſpiritualis, quia extenſibilis; nec corporalis, quia eſt ſimul cum aëre, & non penetrat; nec forma, quia id, cui aduenit, manet eo abſente, perfectum, vt patet in aëre tenebroſo; nec materia, quia hæc eſt ingenerabilis, & incorruptibilis. Præterea lumen diffunditur per totum hemiſpherium in inſtãti, quod nulli horũ cõuenit. Hæc videtur eſſe contra *Simplicium* 2. *de cœl. tex.* 29. vbi videtur dicere eſſe corpus. Sequitur ergo lumen eſſe accidens: neque aliud à qualitate eſſe poteſt, tum quia eſt forma inteſibilis, tum quia per ſe ſenſibilis eſt. In his conuenitur, ſed controuertitur cuiuſmodi qualitas ſit. De qua concl. ſequenti.

Obiicitur primò Ariſt. *problem. ſect.* 11. *q.* 33. ait ideo ſtrepitus melius nocte, quam die audiri, quia medium per lumen fit denſius, ergo lumen eſt corpus. Reſpondetur, quia loquitur more inueſtigantis, & poſtea ſubiungit veram rationem, nempe, quia die intellectus eſt diſtractus aliis functionibus, propriis, & aliorum ſenſuum.

Quare ſtrepitus melius in nocte audiatur?

Obiicitur ſecundò, lumen mouetur per ſe, vt patet ex decremento vmbræ; ergo eſt corpus. Antecedens patet, quia quieſcente aëre, videmus illuminari hanc partem medij, quę ante fuit obſcura. Reſpondetur, moueri

3. *Lumen an per ſe moueatur?*

moueri videtur, & accedere, vel recedere, cum iuxta luminosi accessum, vel recessum partes eius corrumpuntur, vel producuntur.

Radius transiens foramē quare rotundus?

Obiicitur tertiò, si radius Solis pertranseat foramen, facit in corpore figuram rotundam, ergo est corpus, quia nihil aliud est figuratum. Respondetur, habet hoc difficultatem in perspectiua. Quidam volunt illam figuram fieri à Sole, qui rotundus est, si tamen totus agere possit: nam si corpus ponatur prope foramen, apparet foraminis figura: sed quidquid sit, illa figura est à causa extrinseca, non ab ipso lumine.

Radius triplex explicatur.

Obiicitur quartò, lumen dicitur refringi, & reflecti, quæ sunt propria corporum. Respondetur hæc ad similitudinem dici, quia radius reflexus, non est idem lumen cum recto, sed alia pars luminis. Pro quo Nota ex Scot. citato triplicem esse radium: rectum, qui diffunditur à luminoso per medium eiusdem diaphaneitatis; reflexum, qui occurrente corpore opaco, multiplicat se in oppositum; & fractum, qui occurrente medio alterius diaphaneitatis, multiplicat se in eo, vel versus perpendicularem; si medium occurrens est densius, vel è contra, si est rarius, de quo optimè tractat noster Ioan. Pechanus in sua perspectiua. *Vide eum concl. 14. & seq.*

4.

Sol citius mane exurgens significat pluuiam.

Ex hoc patet, quando Sol citius solito, mane apparet, signū esse pluuiæ, quia antequam ascendit super horizontem, illuminat nubem aliquam opacam, à qua lumen ad nos veluti à speculo reflectitur, & hinc colligitur futuram pluuiam, quia nubes illa Solis calore in eam resoluetur. Item cum ponitur nummus aureus, vel argenteus in scutella vacua, ita vt eum nō videam, si repleatur aqua, videbitur, quia radius ab eo prodiens ad superficiem aquæ, occurrente aëre, medio rariore frangitur à perpēdiculari. hinc etiam vt puto, res videtur maior in aqua, quam vere est, quia ob occursum medij rarioris, radij sic franguntur à perpendiculari.

Nummus in fundo vasis videtur à nō vidente fundum.

Aër an variatur, manente lumine?

Obiicitur octauò, contingit aërem variari, lumine manente, ergo non est accidens, quia hoc non migrat in aliud subiectū. Respondetur, nouum lumen effici amoto aëre iam illuminato, sicut aëre ab igne calefacto, per ventum, amoto, statim succedens aër ab eodem calefit.

Obiicitur vltimò, quia lumina non miscentur vt patet de lumine lucernæ, quando simul est cum lumine Solis, quia albescit: & de luminibus duarum lucernarum etiam patet, quia posito vno opaco, duæ apparent vmbræ, & vna tantum esset, si vnum esset lumen, ergo non sunt duo accidentia, quia essent eiusdem speciei, & coalescerent in vnum. Respondetur, ad hæc exactè tractanda, oporteret multa ex perspectiua mutuari. videtur magis secundum Scoti mentem, quod non miscentur, sed quod sunt plura lumina in eodem, siue numero, siue specie distincta; sicut sunt plures species sensibiles in

An dantur plura lumina in eodem.

in eodem, quia lumen est species.

5. Dico quartò, lumen est species intentionalis lucis. Est contra *D. Thom. 1. p. q. 67. art. 3. & 1. de an. text. 70.* & communem Thomist. *Tolet. 2. de an. q. 17. & Suar. 3. de an. cap. 14. & alios.* sed eam tenent *Scot. 2. d. 13. Ægid. 2. de an. text. 76. dub. 2. & 3. Thienen. text. 71. Buridan. q. 17. Assian. in qq. perspectiuæ. Zabarell. l. 1. de visu cap. 6. Piccolomineus l. 1. de visu cap. 9.* Probatur primo ex Scot. quia secundum Arist. 2. *de an.* lux est, per se sensibilis, sed non habet aliam speciem à lumine; ergo. Secundo, si non esset species, positum super sensum impediret sensationem, quod est falsum ex Arist. *de sensu. cap. 2.* Tertio, durat tantum in præsentia lucidi, contrario vacat, & stat cum alio lumine; hæc autem sunt propria specierum.

D. Thom. *Tolet.* *Scotus.* *Ægidius.* *Buridanus.* *Zabarella.* *Text 68.* *Lumen esse speciem.*

Obiicitur *ex D. Thom. d. a. 3.* species non denominant subiectum; non enim dicitur oculus albus, à specie albi, at lumen denominat subiectum; ergo. Respondetur ex Scot. quod omne accidens denominaret suũ subiectum si essent nomina imposita ad hoc: sed in quibusdam imposita nõ sunt: quoad lumen autem impositum est: sicut nec quoad effectum speciei in medio.

Quare species non denominat subiectum?

6. Obiicitur secundo, ex eodẽ, lumen causat alterationes naturales, ergo non est species intentionalis. Respondetur, species intensas, vel multiplicatas, realiter alterare, vt patet in sono vehementi: vide supra comment. *ad q. 10.* vbi ex Doctore ostendi, quod imaginatio facit casum & quomodo.

Species intentionalis alterat.

Obiicitur tertiò, lumen videtur, species autem non; ergo. Respondetur cum Doct. §. *ex hoc patet. n. 5. ex Commentat. c. 1. de sensu & sensato.* speciem intensam esse visibilem; constat enim lumine reflexo ad plantas virides parietem oppositum colorari, non vero colore, quia hic est permanens, sed specie coloris plantarum, quę videtur. Similiter species non gignunt species, nisi cõtiguentur opacis: & hinc radius transiens per vitrum rubeum in medio nõ videtur, bene tamen in pariete, vbi gignit sui speciem, & ibi videtur rubeus color, qui tantum est species coloris, quæ amoto vitro euanescit. Contra species odoris non odoratur, nec saporis gũstatur; ergo idem de specie visibilis. Negatur consequentia, quia sicut visus est cæteris sensibus perfectior, & nobilior, vt ostendi Comment. *ad q. 6.* ita èius species est perfectior; & sic potest esse sensibilis, etsi aliorum sensuum species tales non sint. Adde allatas experientias pro visu, non haberi in aliis sensibus.

Speciem visibilẽ quandoque videri. *Species gignit sui speciem, non tamen in medio.*

7. Dices, vitrum antequam per radium illustraretur, emittebat species, quare ergo non videbuntur, si post videantur. Respondetur, in illo radio emittere perfectiores, & aliarum specierum genitrices: sicut nocte lucẽtia in paruo lumine emittunt species lucis, nõ colorum, & dic è contra: de quo *Scot. 1. d. 3. q. 6. num. 7. & supra q. 17.* vbi in

Quare quędã nocte videntur non die.

in comment. *num.* 1. & 2. dixi. alias huius rei causas, de quo etiam *Arist. 2. de an. text. 72.*

Obiicitur quarto, ex Suar. radij Solis incidentes in speculum, vel aquam, reflexi ad oculum repræsentant Solem; & hoc ideo, quia speciem aliquam distinctam à lumine producūt, quia lumen antea emittebatur, & non repræsentabat. Respondetur, hoc & alia argumenta Suar. procedunt ex falso intellectu opinionis, quasi Scotus diceret, lumen esse speciem ipsius corporis lucidi, cum tamen asseruerit tantum esse speciem lucis, & præuiam ad speciem coloris, tam quoad medium, quam quoad visum disponendum. ita habet §. *modus ponitur. num.* 3.

DVBIVM II.

Vtrùm lumen requiritur ratione medij, obiecti, vel visus?

8\. QVi dicunt lumen non distingui à colore, necesse est asserant, tantum ratione obiecti requiri, quia est ipsum obiectū, de quo dub. seq.

Auicenn. Alij tenent, & si color non sit, tamen ratione obiecti tantum requiri. Ita *Auicen. 6. nat. p. 3. cap. 1.* Alij ratione medij tantum requirunt lumen. Ita *D. Thom. 2. de an. cap. 7. circa tex. 72.* sed ratione obiecti requiri ait *1. p. q. 79. a. 3. & de veritat. q. 8. art. 14.* *D. Thom.*

Dicendum tamen cum communi, ex parte vtriusque requiri, ac etiam ex parte organi. Ita *Doctor 2. d. 13. num. 3. §. modus ponitur, & supra q. 4.* vbi rationem assignat: quare ad visionem requiritur medium extrinsecū, quia scilicet color non videtur nisi in lumine, & vt videatur, requiritur medium illuminari. *Lumen propter quid requiritur ad visionem.* Probatur quoad obiectum experientia, quia constat cum noctu videmus lucida, eas partes rei visæ luce destitutas, non videri. De medio suadetur ex Arist. 2. *de an.* vbi ait, obiectum, vt videatur, oportere prius alterare mediū actu illustratum: de organo patet, quia est perspicuum, & cum lumē sit actus perspicui, ex Arist. cit. non posset sine eo species coloris in organo recipi, sicut nec in medio, & ita Commentator à Scoto citatus, *de sensu, & sensato*, tenet in oculo, vt videat, lumen requiri. *D. Thom. Text. 75.* *Scotus.*

9\. Obiicitur primo, cōstat eos, qui in tenebris sunt, videre obiectum remotum illustratum, esto nec in organo, nec in medio sit lumen. Respondetur, aliquam illuminationē etsi exiguam, tunc ad oculum effundi, etsi non appareat, quia alioquin visibile positum super visum videretur, contra experientiam.

Arist. Obiicitur secundo, quia *Arist. 2. de an. text. 66.* ait colorem de se esse visibilem, ergo non eget lumine. Confirmatur, quia reliqua sensuum obiecta, vt sonus, sapor, nō petunt alias concausas, vt emittant species. Respondetur, de se talis est, tamen vt actu videatur, requiritur lumen.

men. Ad Confirmationem, hoc est proprium colori, sicut & non posse percipi, sine illustratione perspicui, seu diaphani; neque est quærenda alia ratio, nisi quia, hoc est hoc, & illud est illud.

Obiicitur tertio, si lumen in medio requireretur, quo remissius in eo esset, eo imperfectius videretur obiectum; sed hoc est contra experientiam, quia modo non minuatur lumen in obiecto, non erit imperfectior eius visio, etiamsi minuatur in medio, vt patet, quādo videmus è loco tenebroso rem lucidam. Respondetur, vel negandam experientiam illam, quia perfectior erit visio, quo perfectior medij illustratio, modo non lædat organum: vel si admittatur, fatendum erit lumen requiri tantum per accidēs in medio; quia si esset causa, vel dispositio visionis, faceret ad eius perfectionem: cum enim tam luminis, quam aliarum specierum effusio fiat sine contrario, & ab agente naturali, sese semper comitātur actio illuminatiua, & actio specierum visualium productiua.

An eo perfectior erit, quo magis illustratum medium?

10. *Probabile, lumen per se requiri in medio.*

Hoc & primum argumentum satis probabiliter suadent lumen per se nō requiri in medio. Secundò. Respōdetur, ideo remissione luminis in medio, non remitti visionem obiecti; quia tunc defectu illustrationis in medio, non rendit visus in alia obiecta, & ex hoc capite fortificatur circa obiectum illustratum, quia circa alia obiecta impeditur ab actu; pluribus enim intentus minus, minus perfectè singula cerneret. Sed forte verius est non requiri per se lumen in medio, alioquin, cum nocte videtur distās, viderentur etiam, quæ sunt in medio.

Nec valet si dicas lumē esse valde remissum, quia sufficit vt species coloris distantis producatur; ergo à fortiori vt species propinquiorum colorum efficiantur. Respondetur tamen colorem distantem producere sui speciem, quia habet secum lumen proportionatum, & hoc deest in casu, propinquioribus coloribus, & ideo non effundunt species, quibus videantur.

DVBIVM II.

Quid color, & vnde oritur?

11. *Plato. Auicenna.*

PLATO in *Timæo. Auic. l. 6. p. 3. cap. 1.* & alij dicunt colorem esse ipsum lumen, quo absente nullum admittunt existere colorem. Et fauet Arist. *de sensu, & sensib. cap.* 3. dicens colorē esse *extremitatem perspicui in corpore terminato.* i. denso, quia in hoc tantum terminatur visus. Idem tenet *Caiet. 2. de an. cap. 7 Iauell. q. 33. Socin. 10. met q. 2.*

Caiet. Iauell.

Color non est lux.

Dico primo cum communi colorem esse qualitatem à luce & lumine distinctum. Primò visus discernit colorem à luce, quia videns aliqua æquè lucida, vel illuminata, videt sæpe esse colore distincta. Secundò, nigredo esset albedo, & rubedo, quia hæc eadem essent luci. Tertiò, luna, & aliæ stellæ lucida

da sunt vel illuminata, non tamen colorata. Quarto, ad lucem non est propria alteratio, bene tamen ad colorem, 7.*phys. cap.* 3.

Colores apparentes non videntur, sicut nec sapor apparens gustatur.

Obiicitur primo, quia in collo columbæ, & cauda pauonis, ex diuerso lucis aspectu, diuersi colores apparent; & similiter in iride. Responsio communis est, illos colores esse apparentes. Contra quia gustus non percipit sapores apparentes, neque auditus tales sonos, ergo nec visus tales colores.

12. Respondetur, ergo melius secundum *Scot.* 2.*d.*13. nihil ibi videri nisi lumen, seu speciem lucis; & hoc argumentum probat sententiam Scoti, quod lumen sit species intentionalis, quia vt dixi non percipitur color non verus à visu, & cum percipit illos, qui dicuntur tales, lumina sunt, non colores. De quo vide quæ dixi *in Comment.ad q.*10.*num.*11. De colore iridis, fortè est verus, quia ibi esse potest mixtio qualitatum, etsi non permanens, qualis in permanentibus contingit; causæ enim ad hoc videntur sufficientes ibi reperiri, & res visa in se variatur. At quando, nec causa sufficiens apparet, nec res visa in se variatur, vt in exemplo de collo columbæ, & cauda pauonis, & de rubedine causata ex radio transeunte vitrum rubrum, quo vtitur Scotus, color non est verus, sed dicitur apparens, quia putatur verus.

Color iridis, an verus?

Color colli columba, non verus.

*Text.*67. Obiicitur secundo *Arist. de an.* definit colorem esse, quod mouet actu perspicuū, sed hoc lumini conuenit. Respondetur, colorē sumi laxius, vt comprehendit etiam lumen. quo sensu dicit *Aristot. de sensu, & sensib. cap.*1. omnia corpora colorem participare.

13. *Vnde oritur color?*

Dico secundo, color resultat ex mixtione elementorum, & immediatè ex mixtione primarum qualitatum. Probatur, quia tantum in mixtis reperitur. Explicatur: inter elementa, aqua, & aër sunt diaphana, ignis actu lucidus, terra ~~aquea~~, opaca, mixta ergo ex his retinent aliquo modo diaphaneitatem, lucem, & opacitatem, corruptis elemētis, & ex his resultat qualitas, quæ est color, ratione lucis & diaphaneitatis ad opacitatem terminatæ. Hinc *Arist. l. de colorib.* ait colores sequi hæc elementa, plusquam illa; nam in quibus aër dominatur, & aqua, sunt magis candida, quia ista elementa sunt diaphana, in quibus ignis, flaua, in quibus terra, nigra. Tria prædicta occurrunt in aëre, quando gignitur in eo color, scilicet lumen à Sole, diaphaneitas ab aëre & opacitas à nube, color iste dicitur apparens, sed si est aliquid à lumine distinctum, est verus color, licet ad modicum durās. Ita rem hanc explicat *Plato in dial.nat. Arist.citat. Albert.sum. de homine q. de substantia coloris. & D.Th.* 2.*de an.lect.*14. *relati à Suar.*3.*de an.cap.*15.

Vnde corpora sunt huius, vel illius coloris?

Plato. Arist. Albertus.

Elemēta non sunt colorata.

Ex quibus sequitur ipsa elementa pura, non esse colorata, vnde quod ignis noster appareat flauus, ex commixtione terræ habet, sed neque in omnibus mixtis color reperitur,

nam humor crystallinus oculi coloratus non est, alioquin colorem non videret. De quo *Scot. 2. d. 3. q. 8. ad 3. ex Arist. 2. de an.*

Text. 71. Text. 121.

14. Sequitur etiam posse colorem sic diffiniri: quod sit qualitas afficiens mixtum, quatenus habet diaphaneitatem, opacitatem terminatam. Arist. duas dat definitiones, & in re cum hac coincidunt. Prima posita est in initio dubij. Secunda posita in secunda obiectione.

Diffinitio coloris.

Contra primam est, quia non tantum in extremitate, sed interius quoque est color, vt ad oculum patet. Respõdetur loqui Arist. de colore vt visibilis est. Cõtra, quia colores in profunditate quorumdã lapidum videntur. Respondetur, id negandum esse: neque experientia oppositum docet. Contra secundam definitionẽ est, quod Solis lux mouet actu perspicuum, transferendo species, & tamen non est color. Respondetur, color actu mouet perspicuum, non faciendo illud tale, quod luci conuenit.

An color sit tãtum in superficie?

Pro huius dubij complemento Nota, duos esse extremos colores, album & nigrum; ille prouenit ex abundantia luminis, & exigua opacitate, hic è contra. Inter hos sex sunt præcipui colores medij, non quod componantur ex illis extremis, quia tã simplices sunt, ac illi, ex *Arist. 3. de sens. & sensib.* sed sic dicuntur propter aliquam similitudinem ad alterum extremorum.

Colores extremi & medij.

DVBIVM IV.

Quod est obiectum visus, & an petit medium?

15. Respondetur lucidum, seu luminosum esse adæquatum obiectum visus. Probatur primò, quia omne tale videtur, & nihil non tale videtur; constat enim, solem, & astra videri, licet colorata non sint; nullam tamen coloratum videri, si lucidum non sit. Secundo Arist. *3. de an.* ait, *lumen facere colores actu*, scilicet visibiles, & *2. de an. cap. 7.* ait, omnia visibilia reduci ad vnum, in quo conueniunt, nempe ad lumen, quia non est aliud in quo conueniant visibilia, quia lucida sine vllo alio extrinseco videri possunt, & nulla alia sine luce visibilia sũt. Præterea constat, quo perfectius color illuminatur, eò perfectius cerni, quantum est de se. Hæc est communior sententia, quam tenet *D. Th. 1. p. q. 67. art. 3. ad 3. & 1. d. 48. art. 2.* vbi docet lucem facere colores actu visibiles, & colorem in obiecto visus, esse materiale.

Text. 18. Lucidum esse obiectum adæquatum visus.

16. Ex quibus sequitur, quando color dicitur adæquatum obiectum visus, id non posse intelligi de vero colore, sed de lumine, pro quo apud Arist. *2. de an. & de sensu, & sensib. cap. 3.* sumitur color.

Text. 69. Text. 72.

Sequitur secundo, ad rationem obiecti visus accidentale esse, quod sit coloratum. Sequitur tertio illam diuisionem visibilium *2. de an.* in tenebris, in luce, & vtrobique, esse accidentalem,

Visibile triplex.

dentalem, quia per se tantum requiritur, visibile esse illustratum proprio, vel alieno lumine; quæ in se parum habent luminis proprij, vt oculi felium, quercus putrida, & quædam animalcula, non videtur vt lucida, si medium est maiori lumine illustratum, quia hoc absorbet minus lumen, sicut lumen Solis, lumen astrorum; & sic non videntur nisi in tenebris, neque tunc videntur vt colorata, sed tantum, vt lucida, vt ait Arist. cit. De quo vide *Doct. 1. d. 3. q. 6. num. 7.* quæ autem ab extrinseco illustrantur non videntur in tenebris; quod intellige iuxta dicta dub. 2. illa vero, quæ fortè lumen proprium habent, vt Sol, ignis, vtrobique cernuntur. Vide quæ dixi circa hæc comment. *ad q. 10. ad 3.*

Oculi feliū, & quadam similia, quare tātum noctu videntur lucida?

17. Ad secundam partem dubij, patet medium requiri ad visionem, quia sensibile positum super sensum, impedit sensationem, ex dictis *supra q. 4. & in eius comment.* Patet etiam non posse esse opacum, quia hoc impedit effusionem specierum. Debet ergo esse diaphanum; quia si vacuum esset, non fieret visio, cum species non haberēt subiectum in medio, vt habet Doct. 2. *d. 9. q. 2. n. 18. ex Arist. 2. de an.* si tamen visus esset specie formatus, & obiectum illustratum, quidam putant, quod fieret visio, etiamsi medium esset vacuum, sed tenendo requiri illustrationem medij, iuxta dicta dub. 2. oppositum tenendum est.

Quare ad visionem requiritur medium?

Text. 74. An visio in vacuo fieri possit?

Obiicitur, quia lynx videt post parietem, & inspectores aquarum vident aquas subterraneas, de quibus *Plin. l. 31. nat. hist. c. 3.* Respondetur hæc falsa esse, de quo videri possunt *Conimbr. 2. de an. c. 7. q. vlt. Ægid. theor. 13. Albert. l. 21. de anim.* vbi id de lynce ait esse fabulosum; Scot. 4. *d. 49. q. 15. ad 1.* illud de lynce non asserit, sed vt ab aliis assertum adducit in exemplum.

Plinius. *Conimbr.* *Albertus.* *Vtrum lynx videt post parietem?*

DVBIVM V.

Quod est organum visus, & an videat per extramissionem?

18. IN oculo iuxta anatomistas, tres sunt humores, septem musculi, & tunicæ quinque; de quo videri possunt *Vesalius de compositione corporis humani l. 2. Theophyl. l. 4. de fabrica corporis humani. Conimbr. 2. de an. c. 7. q. 6. art. 7.* qui anatomiam non norunt, tantum de his possunt habere fidem: & si anatomici adderent aliquot etiam camisias illis tunicis, fortè crederetur eis.

Humores, tunicæ musculi oculi.

Dico primo, communis sententia est, visionem fieri in humore crystallino qui est in centro oculi, nec differt ab ipsa pupilla, circumdaturque pellicula, quasi tunica, ad eius conseruationem, & hic dicitur aranea, quia similis telæ araneæ, & etiam specularis; immergitur autem hic humor alteri vitreo, præter partem anteriorem, quæ instar fenestræ recipit species. Hæc sententia est *Aristot. 1. de hist. cap. 9. & l. 4. cap. 8. & 5.*

Vbi fit visio? *Arist.*

Suarez. Galen. *de gen. animal. cap. 1. vt citatur à Suar. l. 3. de an. cap. 8. & Galen. 8. de vsu part. c. 6.*

19. *Text. 71.* Obiicitur primò, pupilla nigra est, ergo non potest elicere visionem, quia ex Arist. 2. *de an.* coloratum non potest percipere colorem.

Pupilla an colorata? Respondetur, apparet nigra propter humoris copiam, qui penetrari nequit visu; ex *Phil. 5. de gen. animal. cap. 1.*

Contra, pupilla est corpus mixtum, ergo coloratum. Negatur consequentia, quia non habet densitatem & opacitatem requisitas ad colorē. Contra, saltem accipit lumen, ergo non percipit alia lumina, sicut nec perciperet alios colores si coloratus esset. Negatur consequentia, quia lumen est obiectum, & medium, color tantum obiectum.

Quare oculus compressus scintillat? Obiicitur secundò, pupilla est aquea, vt cōstat experientia, & docet Arist. *de sensu, & sensib. cap. 2. & 2. de part. cap. 10.* sed organum visus debet esse igneum, cum sit maximè perspicuum, & quia constat, cum in tenebris comprimitur, quod scintillat. Respōdetur, aqueum esse organum, & sic aptius esse ad recipiendum species, atque sufficienter diaphanum: causa illius scintillationis secundum Arist. est, quia id quod nigricat in oculis, est politum, & dum comprimitur exilire videtur fulgor, & idem contingit in aliis, vt in squamis piscium, fungis, putrida quercu, quæ noctu lucent, sed hæc per compressionem non fulgent, magis quam si non comprimerentur. Verius ergo videtur, quod oculi habent in se aliquid lucis, quam ita compressi simul cum spiritu vitali emittunt, vt patet de oculis felium, qui tunc maximè lucent quando irascuntur, quia emittunt copiam spirituum vitalium calidorum. *Oculus compressus quare lucet?*

20. Obiicitur tertiò, sequitur esse duas potentias visiuas, cum sint duæ pupillæ, & per consequens, res apparerent duplices, & semper duæ essent visiones. Respondetur primò cum *Albert. 2. de an. tract. 3. cap. 14. Auicen. p. 3. cap. 8. Vitellio l. 3. theor. 4. & 20.* visionem fieri in confinio neruorum opticorum, seu visoriorum, qui à cerebro parte dextera, & sinistra progressi, coëunt, & iterum separantur, antequam oculos subintrant, & ideo vnicam esse visionem, & res videri vt simplices. sed hoc reiicitur à Galeno 10. *de vsu part. cap. 12.* qui *cap. 14.* probat ad hunc finem congressum illum organorum non fieri, sed præcipuè, vt spiritus vitales à cerebro manantes, possint omnes in vnum oculum recipi, si alter impediatur; & hinc est quod altero oculo clauso, alter oculus videt, vt ait Arist. *sect. 31. problem. q. 4.* Præterea ex anatome constat quandoque illos neruos non coire, & tamen in talibus res non videbantur duplices. De quo *Vesalius l. 4. cap. 4. de fabrica corporis humani.* *Albertus. Auicen. Vitellius. Quare res nō videntur duplices? Quare vno oculo clauso, alter acutius videt?*

21. Respondetur ergo, etsi duæ sint potentiæ visiuæ, duæque visiones, obiectum non apparet duplex, quia oculi sunt in æquali situ, eodemque modo immutātur ab obiecto. Ita *Arist.* *Aristot.*

2. *de*

Galen. 2. *de part. 9. Galen. supra*, vnde si digito oculi pupillam eleues, duplex apparebit obiectũ. Pro quo Nota ex perspectiuis (& habet *Scot. 4. d. 10. q. 9.*) quod visio fit per pyramidem, cuius basis est in obiecto, & conus, seu punctum in centro oculi, intra lineas autem pyramidis est vna ab oculo ad obiectum recta tendens, quæ dicitur axis, vnde licet imagines visuales per duplicem pyramidem terminentur ad oculos, tamen cum axes tendant ad obiectum secundum idem punctum, à quo in vtrumque oculum species diuidi incipiunt, quodlibet simplum, nõ duplum apparet, quia scilicet duo illi oculorum axes ad idem punctum terminantur; de quo videndus noster *Cantuarien. l. 1. perspect. cap. 3. con. 6. Vitell. l. 3. theor. 45.* quare autem res non appareat duplex, optimè tradit *Galenus supra ex Arist. sect. 21. problem. q. 11. 18.* vide *Conimbric. tract. de problem. sect. 1.*

Eleuato oculo quare res apparet duplex?

Cantuar. Vitellius.

Galenus. Arist. Conimb.

Visio non fit per extramissionem.

Dico secundo, visio non fit per extramissionem, sed est terminus actionis immanentis, elicitus ab oculo in seipso. Ita communis contra Platonem & alios. de quo dixi *Comment. ad q. 17. num. 23.* vbi egi de speciebus sensibilibus. pulchra, & varia problemata de visu videri possunt apud *Conimbr. loco citato.* Sed inscrutabilia homini pro hoc statu sunt secreta, quæ natura in paruo oculi corpusculo recondit, *cuius* (inquit Leonardus Lessius Societatis Iesu, eruditione & pietate decus eximium, cuius memoriā in benedictione est, *l. 6. de perfection. diuin. cap. 2.*) *celeritas tanta est, vt in puncto temporis plusquam 80. milliones milliariũ conficiat, (tantum enim & amplius distant stellæ à terra secundum astronomos) tanta vero capacitas, vt tota cæli medietatem comprehendat; immo si non obstaret terra, posset intra se condere totum mundum; tam vero arcana est eius operatio, vt hactenus nemo mortalium illa assequi potuerit.* hæc vir ille piissimus, & mihi dum viueret dilectissimus, in sapientiæ Dei admirationem excitans.

SECTIO X.

De auditu.

1\. Dico primo, organum auditus est pars quædam aërea intra aurem tecta pellicula, quæ tympanum dicitur. Ita *Arist. de sensu & sensib. cap. 2.* & *communis in 2. de an. cap. 8.* Pro quo nota quod aures externæ datæ sint, vt aër sono commotus, in earum anfractibus refrangatur, & sensorium non lædat. Intra est neruus descendens à cerebro, qui auditorius dici potest, per quem spiritus vitales deriuantur; & in cauitate est pars quædã animata spiritosa, aërea, tecta per membranulam tympani: & reliqua cauitas aëre plena, & sola illa pars est organum, ad cuius pelliculam veniunt species, & intrant. Sed de his aliisque similibus sola fides humana habetur, nisi per anatomem, experientiæ

Organum auditus.

Fabrica auditus.

perientia fiat. de quo videri possunt *Vesalius l. 1. de fabr. cap.* 8. *Valuerde l. 1. cap. 3.* dicunt tamen, quod per anatomē non reperitur illa pars aërea; sed fortè quia aërea, & spiritosa per dissolutionem animę dissipatur. In quibusdam animalibus secundum *Arist. 4. de hist. animal.* c. 8. nō prominent aures, sed aliquid habent proportionatum auribus, per quod audiunt. Vide *Conimbr. 2. de an. cap. 8. q. 4.* *Arist. 2. de an. text.* 83. ait illud sensorium esse immobile: vnde cum dicat *text.* 82. & 84. moueri, intelligit ob malam auris dispositionem.

Vesalius. Valuerde.

Quædā animalia habēt aliquid instar aurium quo audiūt.

2\. Dico secundo, sonus est qualitas sensibilis, proueniens ex violenta collisione, vel diuisione, in corpore apto ad eius receptionem. Prima pars patet, quia passionem causat in sensu, nec ad aliud prædicamentum spectare potest. De aliis partibus præter vltimam, patet, quia si sine violentia fiat collisio, non fit sonus, vt habet Arist. 2. *de an. cap.* 8. vltima pars sine determinatione subiecti ponitur; quia sub opinione est, quodnam illud sit. & communior sententia 2. *de an.* tenet esse medium, non ipsa corpora, quæ colliduntur.

Sonus quid?

Quod soni subiectum?

Tex. 76. 77.

Obiicies, collisio corporum est motus, ergo non facit illam qualitatem, quæ est longè perfectior. Respondetur, fieri à virtute rei sonantis, & motum esse tantū conditionem: sicut quando dicimus quod motus est causa caloris.

Motus quomodo causat sonum?

Obiicitur secundo, quia si per motum fieret sonus, esset successiuus, incipiens, & desinēs cum motu; consequens est falsum, quia incipit cum cōtactu, & hic in instanti incipit, quando desinit motus corporis contingentis. Respondetur, sonum immediatè post contactum incipere, sicut & motus causatus à contactu.

Motus quādo incipit?

3\. Obiicitur tertio, si sonus tantum esset in aëre, maior percussio faceret maiorem sonum, sed constat in vna cythara paruum ictum edere maiorem sonum quam magnum ictum in alia. Respondetur, ex diuersitate figuræ, vel dispositionis rei sonantis, prouenit aërem diuersimodè percuti, & reflecti, &, sic ex minori ictu potest maior sequi sonus. Dices: causatur sonus ex aëris diuisione vt in bombardis, & tunc in partibus aëris subiectatur; ergo similiter cùm rūpitur aliud corpus, vt lignum vel lapis, sonus erit in partibus ruptis. negatur consequentia, quia ruptio, vel scissio non causat sonum, nisi ratione aëris inclusi, vel circundantis rem, quæ rumpitur.

Minor ictus quando causat maiorem sonum?

4\. Dico tertio, non tantum aër, sed etiam aqua est mediū soni. Ita *Arist. 2. de an. c. 8. vbi D. Th. text. 79. & 83. Caiet. & Egid.* Patet, quia lapides & lebes sub aqua sonant, & pisces, quia audiunt sonum nauium, fugiunt. 4. *hist. cap. 8.* & strepitu in littore terrentur, & idem dicendum est de liquoribus aquæ similibus; experientia etiam constat si quid rumpatur in flamma, sonum edere.

Text. 78. Aristot. D. Thom. Aqua est medium soni.

Obiicies, quia motus piscium sub aquis sonum non edit. Re-

Sonus sub aqua editur.

spondetur, ideo est quia nõ diuidunt cum violentia aquas, solida tamen in aquis se collidentia, sonum edunt, ex contraria causa. Vel dic edere sonum, etsi valde paruum. Arist. multis in locis, solius aëris tanquam medij meminit, sed ideo fecit, quia est medium maximè aptum; aquam tamen asseruit eius esse medium loco citato.

Obiicitur secũdo, Arist. 2. *de an. text. 76.* dicit quod medium auditus est aër olfactus, aër, & aqua. Respondetur, fortè velle aërem esse omnino necessarium ad auditum, saltem loquendi de aëre intra aurem, non tamen est necessarius ad olfactum: vel vult aërem esse medium præcipuũ, & facilè auditus, aquam vero, non ita facilè, & tam aër, quam aqua sunt commodum medium olfactus. hæc solutio sufficit cum constet eum posuisse aquam medium auditus.

5. Dico quartò, diuiditur sonus primo in vocem, & non vocem. Secundo, in directum, & reflexum. Tertio, in grauem, & acutum; ita communis, & experientia constat. Quoad primam diuisionem aduerte vocem edi tantum ab animalibus pulmonem habentibus, cuius causa est anima: sed instrumenta habet plura. primum est pulmo aërem continens. Secundum aspera arteria, à pulmone ad linguam vsque attingens. Tertium larynx, quæ instar nucis in summitate illius arteriæ se prodit. Quartum lingula, seu cooperculum laryngis, ne aliquid ex iis, quæ in stomachum mittenda sunt, subintret. Quintum palatum, vocis refractorium deseruiens ad eam augendam, vel minuendam de quo Galen. *l. de vocis instrumento. cap. 4. 7.* qui *cap. 13.* integrum vocis instrumentum comparat fistulæ, & buccis; arteria respondet fistulæ, pulmo buccis aërem impellentibus, laryngis lingua foramini superioris partis fistulæ; & sicut per varia foramina, modo clausa, modo aperta variatur sonus, sic rimula laryngis, dilatata, vel compressa variatur vox.

Diuisio soni triplex.

Vocis instrumentum describitur.

Ex quibus potest vox sic definiri, quod sit sonus ab anima causatus per vocalia instrumẽta. quæ definitio coincidit cum ea, quam dat Arist. *d. c. 7. tex. 90.* Aliqui addunt particulam: *cum imaginatione aliquid significãdi.* qua excludunt tussim: sed hoc excluditur, quod vox per se, voluntariè formatur, quod si voluntariè, & ad aliquid significandum fiat tussis, id per accidens est. Locutio super vocem addit, quod sit expressiua rationalis conceptus, vnde locutio psittaci, & hominis dormientis, secũdum quid tantum locutio est.

Vocis definitio.

Locutio quid addit super vocem?

6. Secunda diuisio sic explicatur: sonus rectus est, qui per rectas lineas orbiculatim diffunditur instar circulorũ, quos efficit lapis in aquam proiectus, reflexus vero, seu actio fit, quando rectus incurrit in corpus solidum concauum, à quo tanquam pila resilit ad aures, tamen non necesse est reflecti ipsum aërem, quo sonus reuehatur, neque ipsum realem sonum; quia sæpe sufficit reflecti species

Actio quid sit

species eius, sicut in speculo videt quis seipsum per solas species reflectentes ad oculum, ita in echo audit suas voces per solas species eius reflectentes ad aures. Præterea constat fieri echo ad magnam distantiam, ad quam neque aëris commotio, neque realis sonus pertingit. Non audiuntur autem in echo nisi vltima verba, quia reflexio fit ordine retrogrado, & quoniam sonus est successiuus, priores eius partes facilè euanescunt, ita vt saltem quoad articulationem non percipiantur; ad quod facit, quod vltimę partes propellentes priores turbāt. Contingit autem ob varios anfractus, voces non semel, sed sæpius reflecti, vt refert *Plin. l. 36. nat. hist. cap. 15.* Olympiæ in porticu fuisse eandem vocem septies reddi solitam. Sonus acutus est, qui breui tempore peruadit instar ferri acuti, grauis è contra, instar obtusi ferri.

In Echo non reflectitur aer, neque idem sonus.

Quare vltima verba in Echo audiātur?

Eadem vox aliquādo sæpius reflectitur.

7.

Sonus efficit species, vbi ipse non est.

Dico quarto, sonus ab ea parte, in qua incipit, multiplicat species ad distantiam, ad quam non multiplicat se realiter: patet, ad tam magnam distantiam, in qua auditur, verisimile non est posse realiter peruenire. Secundo, nisi ab eo loco, quo incipit, sonus effunderet species, non perciperemus vnde veniret. Tertiò, si nō effunderet illas species, in loco distanti non audiretur, quia omnis sensatio est per species.

Quidam putant sonum, in eo spatio, quo fit impetuoso conatu medij nō producere species, quia ibi multiplicat se realiter. Sed verius est oppositum, quod tenet *D. Thom. 1. p. q. 77. art. 1.* quia audimus sonum vbi incipit ab ore animalis, & immediatè ad lyram.

Obiicitur primo, sonus est successiuus, ergo non producit species, quia nihil habet præsens nisi indiuisibile. Respondetur producere eas, & immutare successiuè, & sic agit per partes suas successiuas: & sicut obiectum successiuè fit, ita cognoscitur, neque est contra rationem actionis sensitiuæ fieri successiuè.

Sonus an successiuus?

8.

Obiicitur secundo, si sonus multiplicat species quando incipit, sequitur quod auditur in instanti, quia effundit species sine resistentia contrarij, sicut visibile; consequens est contra experientiam, quia prius audit, qui est prope rem sonantem, quam qui procul distat; & fulgur prius ab oculo cernitur, quam tonitruū ab auditu percipitur, & tamen hoc est causa illius. Respondetur, sonum ad certam paruam sphęram emittere species, simul ac incipit, sicut res visibilis, & à quocumque intra illam sphęram simul audiri potest, quod experientia constat: at in magna distantia species non possunt effundi, donec sonus ipse prius intensiuè multiplicetur, & hoc fit necessario in tempore, quod allata experientia probat: si petas, quare visibile etiam ad remota, in instanti multiplicat species, & non sonus. Respondetur, sicut visus est perfectior sensus, vt ostendi supra *ad q. 6.* ita eius obiectum perfectius, & efficacius est ad agendum ad maiorem

Vtrum sonus simul ac incipit, effundit species?

In visu simul immutantur organum & medium.

rem distantiam. Iuxta hoc explica quod dicit Scot. supra *q. 3. ad 4.* in visu simul immutari organum, & medium, secus in auditu; cuius rationé assignaui ibi in commét. *annot. 3.* & quod ait *Arist. de sens. & sensib. c. 7.* sonum prius immutare mediú, quam auditum.

9. Contra hoc, quia cùm sonus sit successiuus, quando posterior pars fit, prior non est: ergo non crescit successiuè. Respondetur, durat aliquantulú in eadem parte & successiuus dicitur, quia tantum durat, quantum successiua eius factio; nam quoad intensionem eius in eadem parte fortè successiuè acquirit suam perfectionem, & statim ea acquisita, incipit corrumpi, sed quamdiu durat, extendit se, & simile ferè est de impetu proiectorum. de quo disp. vlt. sec. vlt.

Sonus habet aliquam, sed breuem permanentiam.

Sonus an per corpus densum audiatur?

Petes an per terram, vel alia corpora déſa sonus audiri possit. Videtur quod sic, quia intra cubiculum existens, audit sonum per parietes, & incredibile videtur, quod quidam dicunt, tunc per poros audiri: detur enim corpus sine poris, & non impediet auditionem. verius tamen secundum communem, non audiri, quia sonus est successiuus, requirens medium citissimè penetrabile, quale non est corpus densum, ad quod facit, quod calor, licet sit summè actiuus, tardè tamen tale corpus penetrat.

Per vacuum nihil potest audiri.

Petes secundo, an per vacuum, aliquid audiri possit? Respondetur, vt de visu dixi, *sect. praced. dub. 4.* Petes tertio, an requiritur, necessario medium ad auditionem? Respondetur negatiuè ex Doct. *supra q. 3. & 4.* vide ibi annotat. nostras.

SECTIO XI.

De olfactu.

1. DE hoc agit Aristoteles, & eius interpretes 2. *de an. c. 9.*

Odor quid sit?

Dico primo, odor est qualitas tertiæ speciei, & secúda non prima. Prima pars probatur, quia nihil per se est sensibile. Secunda pars patet ex Arist. *de sens. & sensib. c. 5.* tenente quod fit ex mixtione primorum, in qua siccum vincit humidum, & calor dominatur. Probatur etiam ratione, quia odorifera parum spirant odoris in frigore, calor ergo in eis dominatur. Item quando nimis humida sunt, vel organum distillatione nimis humescit, vix percipiuntur, quia siccitas non præualet: & hæc experientia constat.

Obiicies, *Arist. sect. 13. q. 5. & de sens. & sensib. c. 2.* ait odorem esse vaporem, sed hic est substantia; ergo. Respondetur, intelligit de subiecto, vnde *de sens. & sensib. cap. 5.* negat esse vaporem, scilicet formaliter.

Quare flores è propinquo minus odorantur?

Obiicitur secundo, si odor esset ex mixto fortiuś ageret in propinquum, quam in remotum; at experientia constat, flores minus odorari è propinquo. Respondetur, ideo est, quia dum defertur, depuratur à fumeo vapore.

Obiicitur tertio, vnus & idem

cibus est boni odoris, & saporis, ergo cum sapor sit ex humido secundum *Aristot. hic text.* 100. idem est de odore. Respondetur id non contingere in suauissimis odoribus, musci, acubari, &c. in quibus euenit odor ad partes siccas, sapor ad humidas refertur.

Quæ odorũ species?

Petes, quæ sunt odorum species. Respondetur nobis esse parum notas; tamen scimus an odor sit gratus, vel molestus, vel an res sit odorifera, vel fœtida. Item discernimus inter odorem acutum, qui cito immutat, & grauem, qui tardè.

Quod mediũ olfactus?

Petes quodnam est medium olfactus? Respondetur cum Arist. 2. *de an. text. 76.* & experientia, aërem, & aquam. De aëre patet; de aqua etiam constat pisces noctu ad distans alimentum moueri.

Odor nõ subiectatur in medio?

Sed difficultas est quomodo diffunditur per hoc medium odor; in quo certum est odorem diffundi realiter, quia amoto odorabili manet odor, & species manere nequeunt absente obiecto. Item; quæ attingunt rem odoriferam, redolent ex vapore in eorum poris recepto: certum est etiam odorem diffusum non subiectari in medio quia non habet eã mixtionem, ex qua resultat. Certum est tertio odorem à longè sentiri teste experientia. quæstio autem est, an oportet vaporem ad ipsum organum pertingere.

3. Dico secundo, etsi aliquando sic attingat, non semper, sed sufficient species intentionales diffundi. Ita *D. Th. 2. de an. lect.* 20. *Caiet. Thienen. & Ægid. circa text.* 100. Probatur, quia ad tantam distantiam vapores emitti nequeunt: refert Albert. 2. *de an. cap.* 25 vultures, & tygrides, facta strage in Græcia cadauerum odorem à 500. leucis sensisse. Secundo aliæ qualitates sensibiles effundunt species, sine sui reali multiplicatione ex *sect.* 11. & 12. ergo idem hic. Tertio odoratio per aquam fit per species tantum, quia exhalatio ibi propter frigidum, & humidum non potest transfundi ex Arist. *de sens. & sensib. cap. 5.* Iuxta hæc intellige Scot. *supra q.* 4. vbi etsi neget requiri necessario medium, nisi tantum in visu, non asserit semper sensibile attingere sensum, imò ibi ad primũ docet actionem naturalem sensibilis, impedire sensationem. Dicendum ergo odorabile habere certam sphæram, intra quam se realiter multiplicat, & ibi, ac vltra species diffundit, sicut dixi de sono *sect. præced. con. 4. ad* 2. & ratio ac obiectio ibi factę modo currunt, & soluuntur.

D. Thom. Caiet. Thienen. Ægidius.

Vultures à longè odorem percipiunt.

Non necessario vapor odoriferus attingit ad organum.

Odor se, & species multiplicat.

Quare ventus impedit odorationẽ.

Obiicies, quia vento in contrarium flante, impeditur odoratio; ergo non fit per species, quia ventus in has non agit. Respondetur, ventus aufert sensibile extra sphæram, & ita non effundit species in organum, aufert etiam ipsas species cum suo subiecto.

4. Obiicitur secundo, quia sequeretur species in instãti peruenire ad sensum, quia non habent contrarium; hoc autem est contra experientiam. Respõdetur *vt sect. præc. con. 4. ad* 2.

Obii

Minus requiritur ad productionē odoris quam coloris.

Obiicies tertio, color non multiplicat se realiter, ergo nec odor. Respondetur minus requiri ad productionem odoris (& idem est de sono) quia est qualitas cito transiens, quam coloris, qui est permanens, & perfectior, & experientia in vno est, non in altero.

Obiicitur quartò *de sensu & sensib. cap.* 4. dicitur organum olfactus non debere esse calidum, quia ipsa euaporatio talis est; ergo hæc immediatè mouet & attingit, & sic Scot. sentire videtur. *supra q.* 4. Respondetur, tunc efficacius immutat per speciem, quando attingit, & sæpius ita contingit, non tamen est necessarium.

Vallesf. Conimbr. Organū odorandi.

Dico tertio organum odorandi residere videtur in interiori parte nasi, fortè in duobus tuberculis mamillaribus. Ita *Vallesf. l.* 2. *c.* 24. *& alij apud Conimb.* 2. *de an. cap.* 9. *q.* 4. *art.* 2. Probatur primò, quia ibi sentitur voluptas, ergo & sensatio. Tertiò cum ad cerebrum ascendant exhalationes odoriferæ, quibus confortatur vis discernendi eas à noxiis exhalationibus, conuenientius in naribus ponitur.

5.

Cerebrum quomodo odore confortatur?

Obiicies, cerebrum confortatur odore, & etiam læditur; ergo est eius organum. Respondetur lædi, vel confortari qualitatibus comitantibus habitum.

Obiicitur secundò, Arist. *sect.* 13. *q.* 5. ait tunc nos odorari, cum odores ad cerebrum veniunt. Respondetur varius in hoc est. tamen 2. *de hist. c.* 12. ait nares cōtinere meatus odorandi. Aduerte tamen animalia non respirantia, quia naribus carent, olfactum habere in fistulis, vel branchiis, vt tenet Arist. 2. *de part. cap.* 16. *&* 4. *de hist. c.* 10.

Arist.

Galenus.

Quod hic ait Arist. *text.* 100. intra nasum dari operculum sensorij, quod respiratione eleuatur, & ideo sine respiratione odorationem non fieri; irridetur à *Galeno l. de instrumēto odorationis.* Sed fortè per illud operculum intelligit viam arctam nasi, quæ respiratione dilatatur.

Petes an odoratus hominis sit perfectior aliorum animalium. Respondetur supra in comment. *ad q.* 6. vide *Conimb.* 2. *de anim. cap.* 9. *q.* 5. *& Tolet. ibi. q.* 24.

SECTIO XII.

De gustu, & tactu.

1.

Aristot.

De gustu agit Arist. & interpretes eius. 2. *de an. cap.* 10. & de tactù *cap.* 11.

Diffinitio saporis.

Sapor & odor, vicinæ qualitates.

Dico primo, sapor est qualitas secunda resultans ex mixtione, qua calor cum humiditate vincunt. Ita *Arist. de sens. & sensib. cap.* 4. Prima pars patet, quia nullum elementum, in quo sunt qualitates primæ aptū est ad nutriendum, ergo nec sapidum. De humiditate patet, quia quædam sapiunt irrigata, & humor saluialis ad actum requiritur. De calore etiā constat, quia coquit siccum, & humidum, vt debitè misceantur,

& inde resultat vapor; si autem nimis coquat, vt resoluat materiam humidam in subtiliorem, oritur odor, vnde sapor & odor, sunt qualitates vicinæ.

Obiicies, cineres, piper, & alimenta multa nō sunt humida. Respondetur non requiri humidum prædominari in sapido, sed sapor prouenit ab eo magis, qua humidum est, neque hic adsunt rationes vrgentes.

Quare quæ sapiunt bru tis, insipida sunt hominibus & contra.

Obiicitur secundò, si sapor sic resultaret, in re sapida inhæreret, quod falsum est, quia tūc eodem modo saperet hominibus, & brutis contra experientiam. Respondetur res secundum se sapiunt eodem modo omni gustui non impedito, vnde cum homines effugiant alimenta brutorum, non est ex eo quod non percipiant eodē modo sapores; sed quia ratione temperamenti, nociua sunt homini, quæ bruto conueniunt, & è contra.

2. *Arist. Sapores extremi, & medij.*

Dico secundo, sunt duo sapores extremi, dulcis & amarus, & sex medij. Ita Arist. *de sens. & sensib. cap. 4. & 2. de an. text. 105.* Alij addunt, acutum, quem ille omisit. Pingue est prope dulce, salsum prope amarum; reliqui omnino medij, vt acutus in pipere, raphano; austerus in fructu immaturo, stypticus in fructu myrri; ponticus in limoniis, acetosus in aceto; Galen. 4. *de simplicium medicamentorum facultate cap. 10.* ponit acutum, & ponticum esse extremos, sed Arist. sequuntur *D. Tho. 2. de gen. sect. 11. Auerr. 2. de an. com. 105. Iauell. q. 46. & communis.* & expe-

Exempla saporum. Galenus. Aristot. D. Thom. Auerr. Iauellus.

rientia constat amarum, & dulce, maximè cōtrario modo mouere gustum. nec obstat, quod ponticus magis frigori, & acutus magis calori accedunt, quia accessus ad primas qualitates, hic non attenditur, sed ad rationem afficiendi gustum cum delectatione, vel dolore.

3. *Quomodo gustus differt à tactu*

Dico tertio, gustus differt realiter à tactu. Ita *Aristot. 2. de an. & de sens. & communis circa text. 11.* Probatur; quia sapor non est obiectum tactus sed primæ qualitates. Secundo saluo tactu, perditur quandoque gustus. Tertio organum est diuersum, quia in gustu, est vena linguæ ex *Scot. supra q. 1.* in tactu, est per totum corpus.

Gustus est quidam tactus. exponitur.

Obiicies primò, quia gustus percipit aquam, quæ saporem non habet; ergo vt tangibilem sentit. Respondetur, si omni sapore caret, gustari nequit, sed tantum tangi. Arist. sæpius dicit, gustum esse quemdam tactum, quia tactum supponit, vel quia circa idem materiale versantur, & quia vbicumque est gustus; ibidem est tactus, etsi non è contra. De quo supra annot. 1. *ad q. 6.*

Arist. Organum gustus.

Dico quarto, organum gustus est cuspis linguæ, *Arist. 1. de hist. 11. & 2. de part. cap. 17.* Probatur experientia, quia cum aliquid perfectè gustare volumus, applicamus linguæ cuspidem: è contra cum gustare nolumus, ad linguæ radicem deiicimus, vt in medicamentis sumendis contingit, palatum aliquid de organo participat. vt tenet *Damascenus 2. fide 18. & alij*, vnde nerui gustatorij

Damascen.

gustatorij eo se extendunt.

4. *Organum tactus.* Dico quinto organum tactus est neruus, & medium, caro. Hanc docet supra *q. 2. & in commentar.* solui rationes, quæ fiunt contra eam.

Dico sexto sunt duo tactus, specie distincti: Hanc tractaui cum Doctore *q. 1.*

Nec gustus, nec tactus requirunt medium. Dico septimo neque gustus, neque tactus requirunt medium extrinsecum. Hanc fusè tractaui cum Doctore supra. *q. 3. & 4.* Difficultas autem est an isti duo sensus immutentur per species intentionales: quidam negant, quos citaui *in comment. ad q. 5. in fine.*

Scotus. D. Thom. Dico octauo oppositum est verius. Ita *Scot. supra q. 4. & D. Thom. 1. p. q. 78. art. 3. & communis.* Probatur primo, quia non aliter cognoscere possunt qualitates sensibiles, quam per species, sicut in aliis sensibus contingit. Secundò, non sentiunt qualitates sibi inhærentes, vt ostendi, in *Comment ad q. 3. annot. 1.* ergo externas, sed has nequeunt sentire, nisi ab eis accipiant species. Tertiò, gustus non immutatur realiter à sapore, quia actiuus non est, ergo intentionaliter, alioquin nullo modo sentiret. Quarto constat, quando tactus habet intensum frigus, quod tunc perfectius decipit calorem, qui tamen propter resistentiam contrarij tūc minus naturaliter immutat, ergo intentionaliter immutat. Vide *Scot. supra. q. 5.* Irem durities, & mollities non producunt sibi similes qualitates in tactu, ergo intentiones tantum: alioquin nullo modo sentirentur. ratio à priori in hoc esse videtur, quod qualitates reales, sunt nimis materiales, & crassæ ad causandam sensationem.

Gustus, & tactus immutātur per species.

Aliquando quod minus immutat naturaliter, intensius immutat intētionaliter.

5. Obiicitur primo, manus æquè calidum obiectum non sentit, quia ab eo non alteratur, ergo per alterationem sentit. Respondetur hoc esse peculiare sensibili tactus, quod non immutat intētionaliter, nisi quando immutat realiter, vnde intentionalis eius actio supponit realem; & experientia id testatur: ideo calidum, quia æque calidum nō alterat, neque speciem in illud immittit. *Conimbr. 2. de an. cap. 11. q. 3. art. 3.* dicunt tunc effundi speciem in sensorium, non tamen effici sensationem, quia requiritur alteratio. Sed non placet, quia sensorium calidum vt quatuor cum specie calidi vt quatuor, aliquam sensationem elicere potest, saltem imperfectam, calor enim ad id non concurrit.

Tangibilis actio intētionalis, supponit naturalem.

Conimbr.

6. *Quare gustus non sentit in absentia, cum non mutetur realiter à sapore?* Obiicitur secundo, gustus non immutatur realiter à sapore; ergo si per species sentit, in absentia saporis sentiet. Negatur consequentia, quia esto à sapore non immutetur, tamen debet immutari à qualitate tāgibili, quia hi sensus sunt subordinati, vt supra dixi.

7. Obiicitur tertio, quia nec in olfactu datur species, ergo minus in gustu, & tactu, qui sunt perfectiores. Antecedens probat *Hurtado de an. d. 12. num. 9.* Primo, quia non discernit olfactus, vnde incipit odor. Secundò, quia manet odor in cubili amoto odorifero, at non manent species. Respondetur,

ad primum, experientia constat nos aduertere, an à dexteris, vel sinistris venit. Adde fortè non sentiri odorem sine contactu, vt in gustu, quod sentire videtur Scot. *supra q. 4. ad 2.* manent etiam ibi odoris species, cum suo subiecto: neque odor separatur à suo subiecto, exhalatione fumea.

Ex quibus patet, species horum sensuum produci successiuè, quia sic fiunt illæ reales alterationes, verum istæ actiones non se comitantur secundum gradus, quia contingit sensationem esse intensam, vbi alteratio talis non est, vt si applices manum nimis frigidam ad ignem. de quo dixi *in Comment. ad q 3. ad 2.*

Petes an sint plures, vel pauciores sensus, quam quinque? Respondetur, *supra q. 6. vbi in Comment.* de comparatione eorum quoad perfectionem, & de sensibilibus communibus, dixi quod verius visum est.

SECTIO XIII.

De sensu communi.

PONENDVM esse sensum communem, ostensum est à Doct. *suprà q. 9. & ibi in Comment.* tractaui an externi cognoscant suos actus; & verius esse dixi hos percipi ab interno. Item vnum tantum esse sensum internum. Item actum est de ratione vnitatis eius, organo, & obiecto *q. 10.* in cuius Comment. etiam discussi an sit in omni animali, & an sensus decipiatur.

SECTIO XIV.

De speciebus sensibilibus.

1. Species sensibiles necessario esse ponendas.

SVPRA in Commēt. *ad q. 17. num. 23.* secūdum communiorem sententiam ostendi dandas esse species sensibiles, etsi multi nō inferioris notæ, eas negent. Adde hic ad huius cōfirmationem rationes sequentes. Prima, secundum communem ad sensationem in omnibus sensibus requiritur medium, & saltem requiri in visu à nemine negari potest, de quo *Doct. supra q. 4.* sed nullum agens petit mediū, nisi vt per illud fiat aliqua actio, neque hic alia esse potest, nisi effusio specierum. Secunda, alioquin in quacumque distantia videret sensus obiectum. Tertia, sensibilia videntur ad longam distantiam, in qua nihil reale producere possunt, præter species: quod deuisu patet, & de auditu ostendi *sect. 12. con. 4. & de olfactu. sect. 13. conf. 2.* Quod vero aliquid producant, patet, alioquin sensus non exirent in actus, quia nihil esset, quo determinarentur ad agendum, potius quam ad non agendum. Quarta, reflexio specierum ex speculo id ipsum ostendit, quia per hanc videmus, quod à tergo est, quod non fieret si nihil produceret obiectum in speculum. Quinta,

Sensibilia remota nō possent percipi sine speciebus.

Baculus extra aquam, cuius vna pars est in aqua, altera in aere, quare appares fractus?

ta, baculus, cuius pars est in aqua apparet fractus, nec oculus est causa, quia vniformis est, nec baculus, quia integer, & rectus est, ergo ex diuersitate medij hoc prouenit, & per consequés aliquid recipitur in medio, alioquin nulla fieret deceptio ratione ipsius. Sexta, alioquin opacum interiectum non impediret visionem, nec auditionem contra experientiam. Septima, ideo auersis oculis non videmus, bene tamen audimus, quia species visiua per lineam rectam traiicitur, auditiua non.

2. *Species sunt actiuæ.*

Petes an species sint actiuæ? Respondetur, sic. de quo Doctor supra. *q.12. & 1.d.3.q.7.* vide quæ adduxi *d.q. 12. in comment. annotat. 3.*

Species esse diuisibiles?

Petes secundo, an species hæ sint diuisibiles? Ita primo, quia sunt in subiectis diuisibilibus. Secundò, fiunt à diuisibilibus qualitatibus. Tertiò, alias non possent reflecti, nec refrangi. Quartò, esset species tota in toto, & tota in qualibet parte, quod soli spiritui conuenit. Quintò, eadem species esset in multis locis discontinuis.

Quomodo species visibilis emittitur, & qua figura?

Pro maiori explicatione huius, & solutione argumentorum, Aduerte quod à quauis parte obiecti emittitur similitudo pyramidalis ad quoduis punctum medij illustrati, cuius basis est in superficie rei visæ, & conus in quolibet puncto, & idem de luminoso, quod secúdum perspectiuos in quolibet púcto spatij terminat suam pyramidem, vnde quo res sunt maiores, eo efficaciores species emittunt, & hinc remotius videri possunt. Hinc etiam est, quod in quolibet puncto medij, totum obiectum, & singulæ eius partes, à quibus sine obstaculo ad illud punctum lineæ duci possunt, repræsentantur; quia scilicet ibi est conus illius pyramidis, quod fieri non posset, nisi obiectum, & singulæ eius partes, in quauis parte medij sui similitudinem producerent. Ratio huius est, quia vt docet *Scot. 2.d.13. num. 9. ad 3.* agens naturale non impeditum agit in mediũ sphæricè, & ideo quælibet pars obiecti cum naturaliter agat in quamlibet partem medij, speciem producit, & per consequens in qualibet parte medij, omnes partes obiecti repræsentantur, modo ab eis ad illam partem lineæ rectæ duci possint: alioquin è quauis parte medij non videretur totum obiectum, sed tantum illa pars, cuius tantum species esset in illa medij parte, quod est contra experiétiam, species autem sic effusa à singulis partibus obiecti ad singulas partes medij, repræsentat partes à quibus effunditur secundum sitũ, colorem, & extensionem; & per consequens species per accidés, sicut & albedo extensa est ad extensionem subiecti, & sic diuisibilis.

3. *Agens naturale non impeditum agit sphæricè.*

Species repræsentat obiectum secũdum situm, colorem, & extensionem.

4. *Quare obiectum dicitur effundere species in plurali*

Ex dictis patet, quare obiectum dicitur effundere species in plurali, cum vnam tantũ effundat, quia quælibet pars speciei sufficit vt totum videatur, & eadem ratione dicuntur species multiplicari, quia ita deseruiunt potentiæ ac si plures essent; producuntur autem ab

obiecto

obiecto vſque ad organū, continuè ſi medium eſt eiuſdem rationis, vel contigue, ſi alterius, & tunc per accidens ſpecies non eſt vna. Ratio eſt, quia obiectū continet eas intra ſuam ſphæram, & quia ſpecies non repræſentat, niſi id à quo fit: Alij dicunt vnam ſpeciem efficere aliam, & ſic vſque ad organum.

Quo ſenſu ſpecies dicitur multiplicari.

Aduerte ſecundo, quod ſpecies viſibilis aliquando effunditur oblique, vel reflexè ad potentiam, non ſecūdum axem rectum, & tunc accidit error circa ſitum obiecti, & hinc eſt, quod quando comprimendo oculum, ipſum eleuamus, apparet res extra locum ſuū, quia axis illius oculi non eſt rectus, & quia axis alterius oculi rectus eſt, res apparet in ſuo loco; & ſic dupla: eadem ratione, quia pars baculi in aqua prius ſpargit ſpecies per aquam, & inde veniunt ad oculū, à perpendiculari fractæ, apparet baculus fractus, quia per aliam lineam venit ſpecies partis immerſæ, & per aliam partis non immerſæ. Similiter quia linea non ſeruatur recta in reflexione à ſpeculo, res videtur non vbi eſt, ſed vbi incipit reflecti ſpecies eius. Non videtur autem in ſuperficie, ſed in profundo, quia non tantum rem, ſed etiam diſtātiam aliquo modo repræſentat, vnde cum plures retro exiſtentes repræſentantur in ſpeculo, profundius apparent, qui remotiores ſunt. *vide de hoc Vitellium l. 5. perſpect.* hinc etiam animalia dum iuxta flumen incedunt, apparent, quaſi dorſo inuerſo, quia ab aqua ſpecies reflectitur, ſicut à ſpeculo: & apparent repræſentata per tales ſpecies eſſe, vbi reflexio incipit. Turres ſub aqua apparent inuerſę; quia ſpecies cœli ibi reflectitur, & repræſentat diſtātiam, quæ minor eſt inter ſummitatem turrium, & ipſum, quam inter ipſum, & earum fundamenta, quod fieri nequit niſi turres inuerſæ appareant; & fortè hæc eſt verior ratio, quare animalia ſub aqua, inuerſa videntur, & homo iuxta ripam incedens verſo capite apparet. Ex quibus patet nihil valere argumentum Galeni apud Nyſſenum *de viribus an.cap.2.* ſcilicet oculos non poſſe recipere ſpecies cœli, & magnarum rerum, quia ſunt nimis parui; oſtēſum enim eſt, ſufficere conum pyramidis recipi in oculū, vt totum obiectum videat.

Vnde res apparent duplices?

5. *Quare res videtur in ſpeculo, non vbi eſt? & quare in profundo ſpeculi videtur?*

Vitellius.

Quare animalia iuxta aquam inuerſa videntur?

Cur homo iuxta ripam incedens inuerſo capite apparet?

6. Obiicies, ſi ſpecies ſunt diuiſibiles, ergo occupant locum, & ſic plures non poſſunt eſſe ſimul in parua pupilla, & per conſequens, tanta multitudo rerum non videtur per ſpecies. Reſpondetur, non ſe excludūt, quia non ſunt quantæ per ſe, ſed compatiuntur in eodem, ſicut albedo, & dulcedo. Contra, ergo per eas non repræſentantur obiecta, niſi in eodem ſitu, quia illæ ſunt in eodem. Negatur conſequentia, quia ſeruant varias oppoſitiones, ſecundum lineas rectas ad diuerſa obiecta, ad eum modū, quo lineæ à centro ad circumferentiam ducuntur, & ſic repræſentant res in diuerſis ſitibus.

Plures ſpecies in eodem ſubiecto.

Obiicitur secūdo, si sunt diuisibiles, ergo materiales, ergo educuntur de potentia materiæ, ergo non fiunt in instanti: consequens est falsum, quia oculus in instāti videt. Respondetur, educi de potentia materiæ, quia non creantur: cū quo stat quod visibiles, cum contrarium non habeant, nec dependeant ab aliquo successiuè, in instanti emittantur: audibiles autem, & olfactibiles, quia cum motu fiunt, in tempore diffunduntur, vt explicatum est *sect.* 10. *con.* 4. *& sect.* 11. *con.* 2.

Quare species visibiles in instāti effunduntur alia non ita?

Petes tertiò, an species rei, vel res ipsa videtur in speculo? Quidam dicunt vtrumque simul videri, *D. Thom. de verit. q.* 8. *art.* 5. *&* 15. *&* 1. *p. q.* 58. *art.* 3. *Auerr. l. de sensu cap.* 1. *Capr.* 1. *d.* 35. *q.* 2. *art.* 1. *in sol. arg. contr.* 2. *conclus.*

D. Thom. *Auerr.* *Capreol.*

7. Verior sententia est tantum videri rem ipsam in tali reflexione. Ita *Scot.* 2. *d.* 13. §. *dico tunc. num.* 4. vbi ait quod in tali reflexione, *videtur res ipsa, & non aliqua species rei visa. & quodl.* 14. *fin. Richard.* 4. *d.* 11. *q.* 1. *m.* 6. *prin. Palatius* 2. *d.* 3. *disp.* 5. *Vitellius l.* 5. *& alij apud Conimbr.* 2. *de an. cap.* 7. *q.* 8. qui tamen Scotum contra expressa eius verba citata, citant pro altera parte, qui etiam idem expressè tenet 4. *d.* 10. *q.* 9. *fine.* Probatur primo, quia si species videretur, non appareret maior speculo, contra experientiam. Secundò, species tantum est in superficie speculi, ex chalybe, quia non penetrat opacum, & tamen quod videtur, apparet in eius profundo. Tertiò, si videretur species, hoc deberet esse per aliam speciem ab ipsa distinctam specie, vt in aliis cōtingit, & hinc visio esset recta, non reflexa. Hanc, & alias rationes adducunt Conimbricenses quibus vltra conclusionem probant impossibile esse, speciem videri cuius oppositum ostendi ex Doctore *sect.* 11. *dub.* 1.

Scotus. *Ricardus.* *Palatius.* *Vitellius.* *Conimbr.*

Res ipsa videtur in speculo, nō eius species.

8. Obiicies primò, quia si res videretur, appareret in suo situ. Respondetur, ratio huius iam data est; de quo videri potest Vitellius citatus. Secundò, in speculo fracto, res videtur gemina, & in speculis quibusdam vna res nimis multiplicata videtur. Respondetur, hoc oriri ex ipso situ vel varia compositione speculi. de quo perspectiui. Tertiò, *ex* 3. *meteor. cap.* 4. quidā Antephoron imaginem suam ab aëre repercussam videre solebat. Respondetur, nō ait Arist. quod sui imaginem viderit, sed suam formam; verū fortè non in sua, sed in aliorū sententia, tenentium visionem per extramissionem fieri, locutus est, fortè etiam læsa imaginatione, id quod interius concipiebat, exterius videri putabat Antephoron, vt multis contingit, maximè febricitantibus. *de quo Galen. l.* 3. *de loc. affec. cap.* 3. Aliam solutionē posui *in Comment. ad q.* 17. *num.* 23. alia huc spectātia omitto; tot enim sunt de visibili abstrusæ difficultates, vt vita hominis ad hæc sola exactè indaganda, non sufficeret.

Quare res multiplicata videtur in quibusdam speculis.

Ob læsam phantasiam quidam putant, quod imaginātur, exterius videri.

9. Petes quartò, an sit possibilis species repræsentans indiuisibile?

Scotus. le: Respondetur, cum Scoto 4. *d.*10.*q.*9.§. *ad quaestionem*. sensationem corporis indiuisibiliter existentis (vt corpus Christi in Eucharistia) cum sit quid absolutum, de potentia Dei posse poni in oculo; non repraesentaret tamen corpus vt sic existés, quia taliter existens, non est aptum eam causare, vel terminare; sed an tendere posset potentia tali specie affecta, in obiectum secundum se excluso modo existendi, Doctor non resoluit, & difficile valde est, maximè ponendo corpus nusquam alibi esse, vt ibi admittit Doctor.

An visio corporea dari possit repraesentans indiuisibile.

Pro parte negatiua est, quia sensatio extensa, & diuisibilis non potest repraesentare corpus inextensum, aut indiuisibile, etiam secundum substantiam praescindendo à modo, quia repraesentans debet proportionari repraesentato. Confirmatur, quia visio fit per similitudinem pyramidalem, cuius basis est in obiecto, & conus in centro oculi, sed in casu, basis non posset esse extensa, alioquin videretur obiectum, vt extensum quod repugnat, cum sit intensum, si autem basis esset indiuisibilis, videretur tantum vnum indiuisibile in obiecto, neque abstrahere potest basis, ab altero horum modorum.

Pro affirmatiua parte est, quod illa sensatio esset operatio vitalis, ergo terminaretur vitaliter ad aliquid. Item quod eius effectus formalis est facere videntem, sicut albedinis, facere album; sicut enim intelligere non est agere, sed habere in se qualitatem, quae est intellectio, vt docet Doct. 1.*d.*3. *q.*6. *num.*31.& 4.*d.*12.*q.*3.*ad* 5. ita de visione tenendum est. *Scotus.*

10. Propter haec, & alia res haec mihi est explicatu difficillima, occurrunt tamen duo vel tres modi dicendi. Primus quod per illum actum vitalem, verè tendit potentia in corpus, propter rationes partis affirmatiuae, non tamen in corpus, vt hic, quia hoc repugnat vt tenet Doctor; sed in corpus abstrahendo à praesentia, quia dicit Doctor, quod visio produci potest à Deo, etiamsi corpus nusquam esset, nisi in Eucharistia. Ex quo sequitur cum secundum eum, non posset videri vt hic, neque vt alibi, quia nullibi esset nisi hic, quod abstractiuè videretur: & per cõsequens, admittenda esset de potentia Dei sensatio externa abstractiua, vel sine praesentia obiecti, quod tenet *Molina* 1.*p.* *q.*55.*art.*2. *d.*2.*n.*5. *Buridan.* 2.*de anim.* *q.*21. *Rubius q.* 13.& *Scot.*4.*d.*10.*q.*5. admittit de facto in sensu Christi in Eucharistia esse sensationem obiectorum, quae videt in coelo, & sic sine praesentia obiecti datur sensatio, saltem, per concomitantiam.

An dabilis sensatio externa abstractiua? *Molina.* *Buridan.* *Rubius.* *Scotus.*

11. Secundus modus, si dicamus, à Deo produci posse qualitatem illam absolutam, nihil tamen per eam actu repraesentari; quia hoc est respectus ab ea separabilis, & impedibilis, quãdo obiectum non est in debita dispositione; pro quo facit, quod isto respectus distinguitur realiter à visione ex *Doct.* 2. *d.*1.

An poni possit actus vitalis, sine actuali tendẽtia in obiectum eius? Scotus.

d.1.q.4. num.5. §.contra istam, & quod prius potest esse sine posteriori, si non est ei idē realiter, vt habet 1.*d.1.q.4.num.14.* & 2.*d.1.q.4. num.21.* & *d.12. q.2.num.3.* Secundum hoc negandum esset effectum formalem primarium visionis secundum esse absolutum, esse facere videntem; sed hunc esse secundarium: & alium dari primarium, cuius nomen non nouimus, sicut nec nouimus nomen effectus speciei intentionalis in medio, vt docet *Doctor* 2.*d.13.num.8.* quia impositum non est.

Scotus.

12. Tertius quod potentia per talem visionem tenderet in colores, non videndo molem, vel existendi modum, quia hoc est sensibile commune, & color sensibile proprium, & potentiæ Dei denegandum non videtur, quod possit facere vt videatur sensibile proprium sine communi; quo casu esset proportio inter entitatem speciei repræsentātis, & repræsentatum, licet maneret disproportio in modo extensionis speciei per quem nihil repræsentaret.

Ad id de pyramide, tunc non esset, quia hæc requiritur ad eliciendam visionem, & in casu nostro Deus per se eam eliceret. Verum hoc non videtur conforme Doctori *d. q. 9.* qui negat per vllam potentiā corpus vt hic posse causare, vel terminare primo visionem, quia caret debita dispositione, ergo etiam per nullam potentiā sensatio extensa, illud repræsentabit vt hic, quia non magis requiritur extensio in corpore vt causet, vel terminet, quam in sensatione concursus extensionis, vt repræsentet: tamen tenendo hunc modum, explicabis Doctorem, quod intelligit per causare vel terminare vt hic, ipsum existendi modum, qui est indiuisibilis, operari, & percipi, quod repugnat: non tamen negat colores, qui subsunt illi modo, terminare posse. Si nullus horum modorum arridet, quære alium, hic modus videtur ad mentem Doctorum pro primo modo citatorum, & secundum *Suar. 3.de an.art.12.* vbi tenet virtute diuina posse sensum externum elicere sensationem sine præsentia obiecti; ergo à fortiori, sine præsentia modi obiecti, ipso obiecto præsente.

Scotus. *Suarez.*

SECTIO XV.

De potentia nutritiua, vegetatiua, generatiua.

1. De his Arist. & eius interpretes 2. *de anima, cap.* 4.

Tres functiones animæ vegetatiuæ.

Nota animæ vegetantis tres esse functiones, scilicet nutritionem, augmentationem, & generationem. Prima spectat ad conseruationem indiuidui vt restauretur, quantum per actionem caloris naturalis deperditur; altera ad eius perfectionem, vt debitam molem acquirat compositum. Tertia ad conseruationem speciei.

Potentias illas tres non distingui re ab anima.

Dico primo, istæ tres potentiæ si considerentur, vt virtutes

 sunt,

sunt, & facultates animæ, nec inter se, nec ab anima distinguuntur realiter. Hæc satis constant ex dictis supra de distinctione potentiarum *disp. 1. sect. pen. & ex concl. seq.* probatur, sed vtrum habito respectu ad organa realiter distinguuntur, vt visus, auditus, &c.

Caiet. Iandun. Ianell. D.Thom.

Dico secundo, neque hoc sensu distinguuntur inter se realiter; est *contra Caiet. 2. de an. text. 5. Iandun. q. 13. Ianell. q.* 18. & vt videtur contra *D. Th. 1. p. q. 78. art. 2. & q. 79. artic. 7.* eam tenent *Dur. 1. d. 3. q. 2. p. dist. q. 2. Valesf. c. 2. controu. cap.* 20. *Conimbric. 2. de an. cap. 4. q. vn. Tolet. q.* 10. tamen non loquitur de generatiua. Est *Arist. text.* 42. vbi ait quod eadem est vis nutriendi, & generandi. & *2. de gen. anim cap. 4.* idem ait de generatiua, & augmentatiua. Probatur ratione, quia vis generans sufficit ad nutriendum, quia hoc est partialiter generare, seu aggenerare; & ipsa aggeneratione, fit augmentatio, si nutribile non declinat à statu sibi debito. Sic eadem virtute, qua ignis generatur, augetur, & nutriretur si viués esset. Sed cum entia non sint multiplicanda sine necessitate, sufficiéter probatur hæc respondendo ad argumenta contraria.

Dur. Valesius. Conimb. Tolet.

Generatiua, nutritiua, & vegetatiua, eadem poten. tia realiter.

2\. Obiicies, cum peruenitur ad statum, manet nutritiua perdita augmentatiua, ergo differunt. Respondetur, manet actiua tunc, sed debilior, quia non tantum apponit quãtum prius; sic manet eadem visiua in pueto, & sene, sed non æquè perfecta.

Obiicitur secundo, obiectũ, seu materia circa quam, nutritiuę, est substantia aliméti, actiuæ, quantitas. ergo. Respondetur, eadem potentia est nutritiua vt conuertit substãtiam alimenti in alitũ, & augmentatiua dicitur, quatenus per partem appositum alitum augetur: alimentum ergo est obiectum vtriusque, sed sub diuersa ratione.

Alimentũ est obiectũ nutritiuæ, & augmentatiuæ.

Obiicitur tertio, reperitur nutritiua, & auctiua, sine generatiua. Respódetur, id negando, sed eadem potentia manet, etsi in pueris, & senibus, & quibusdam animalium speciebus, non habeat actum, defectu dispositionis debitæ. sic eadem est vis attractiua, & retentiua alimenti, & tamen aliquando attrahit, & non potest retinere.

Eadẽ est vis attractiua, & retentiua alimenti.

Obiicitur quarto, generatiua efformat membra, quod nequeunt illæ aliæ potentiæ, non enim potest nutritiua brachiũ abscissum ex sua materia formare; ergo. Respondetur, patet ramos abscissos per nutritiuam efformari, & in paruulis aliqua membra regenerari solent; sed solida membra raro sic regenerantur, quia semen est ad hoc aptius, quam aliméntum. De quo *Galen. l. de sem. cap.* 17.

An nutritiua membra efformat aliquando?

Obiicitur quinto, generatiua est in parte determinata, reliquæ per totum corpus sunt sparsæ; ergo. Respõdetur, ideo dicitur esse in determinata parte, quia ibi tantum habet materiam aptam, seu concausam, népe semen; quod est dicere, non posse habere actum nisi ibi, sed etiam

Quare dicitur generatiua esse in parte determinata?

etiam quãdo nec ibi actum habere potest, adhuc manet potentia.

Obiicitur sexto, calor facit nutritionem, & auctionem. *de sens. & sensib. cap.* 4. & generatio fit à substantia. Respondetur, 2. *de gen. an.* 4. *dicit Arist.* vegetatiuam efficere nutritionem, vtendo calore, vt instrumento.

3. *Vegetatiua, nutritiua, & actiua sparsa sunt per omnes partes.*

Dico tertio, potentia vegetatiua, qua nutritiua, & augmẽtatiua, sparsa est per singulas corporis partes, habetque varias virtutes in eis, quia in osse conuertit alimentum in os, in carne, in carnem, & istæ virtutes sunt incompletè specie distinctæ, sicut & partes, quibus insunt, faciunt tamen vnam potentiam etiam numero totalem, sicut & illæ partes vnum totum. Si tamen consideretur in eis modus agendi sunt eiusdem speciei, ad eum modum, quo Scot. dicit 2. *d.* 1. *q.* 5. intellectum hominis, & angeli esse eiusdem speciei. Prima pars patet quia ex *Arist. de inuent. c.* 2. omnes partes habent natiuum calorem, quo cibum conficiunt. *& idem 6. hist.* 3. ratio est, quia nutritio, est actio vitalis ab intrinseco, & anima est in singulis partibus cũ temperamento, & potentia attrahendi, retinendi, & expellendi. reliquæ particulæ sunt claræ.

Galenus. Albertus.

De generatiua Hypoc. *l. de genitura. Albert.* 2. *de an. cap.* 7. *tract.* 2. dicunt semen decidi ab omnibus mẽbris, & sic in omnibus erit potentia generatiua, seu formatiua seminis. Sed hoc reiicit Arist. 1. *de gen. anim.* 17. *D. Th.* 1. *p. q.* 119. *art.* 2. Quidam subiectum generatiuæ ponunt esse cor, alij hepar, alij arteriam renum, alij inferiores partes: ego relinquo hoc medicis. Vide *Vales.* 2. *controu. c.* 5. qui asserunt esse in ipso semine omnino falluntur, quia non est viuum, ex Arist. 2. *de gen. anim. cap.* 3, & docet cum communi *Scotus* 2. *d.* 35. *&* 4. *d.* 44. *q.* 1. asserentes etiam decidi ab omnibus partibus, nullo vt videtur fundamento nituntur, nec obstat quod seminis nimia effusione omnia membra debilitẽtur, quia causa est, quod euacuato eius subiecto pars seminis effectrix attrahit sanguinem à partibus vicinis, & illæ ex aliis.

D. Thom. Vbi residet semen? Arist. Scotus. Quare nimia seminis effusione omnia membra debilitãtur?

Contra, quia semen est excrementum, vel superfluum alimenti. 1. *de gen. an. c.* 18. ergo nõ fit ex nimia attractione sanguinis alimentalis. Respondetur, verum est per se, si nimia tamen sit eius effusio, causa eius, quæ quantum potest, quærit quæ sua sunt, eripit aliquid vicinis partibus, & hinc ex nimia seminis effusione, videmus, etiam bruta viribus destitui.

4. Petes quæ viuentia potentia generatiua carent? Respondetur, *Arist. hic cap.* 4. tria petit ad hanc potentiam, primũ ætatem perfectam. Secundum non esse orbatum, nec impeditum, vt sunt exsecti, frigidi. De quo 8. *hist.* 12. & huiusmodi sunt quædam species animalium. De quibus 3. *de gen. an. cap.* 6. Tertium quod viuens ex semine productum fuerit, vnde vult

Arist. Tria ad potentiam generatiuã requisita. Arist.

ex putrefactione genita, non esse generatiua; sed fortè excludit tantum illa, quæ ex putrefactione fiunt, & sexuum differentiam non habent. Hæc enim non generant sibi simile, vt de anguillis ipse dicit *6. hist. cap. 15.* etsi quandoque generent dissimile, vt de bombyce dicitur, & de iis, quæ oua pariunt absque coitu maris. Ita se explicat *1. de gen. anim. cap. 1. & l. 5. cap. 1. 8. & sect. 10. problem. q. 14.*

Generans, aliud viuiparum, aliud ouiparum, aliud vermiparum.

Aduerte generantium, alia esse viuipara, quæ pariunt fœtum viuum, alia ouipara, quæ oua; alia vermipera, quæ vermem, informem, inuolutum papilione, cum foramine, quo attrahit alimentum. De quo *1. hist. 5.* sic formicæ, apes, vespæ. De quo *5. hist. 22.*

Petes secundo, à quo efficiuntur animalia ex putrefactione. Respondetur non à Sole, vt multi dicunt, sed à superiori causa, quod etiam locum habet in genitis ex semine. De quo dixi ex Doct. *disp. 1. sect. 15.* quia anima fit à solo Deo ex *Scot. 2. d. 18. n. 10.*

Genita ex semine, & putrefactione an eiusdem speciei? Aristot. Scotus.

Petes tertio, an genita ex semine, & putrefactione, sunt eiusdem speciei. Ita ex *Arist. 7. met. cap. 7. Scot. 1. d. 2. q. 7. ad 1. num. 27.* alioquin creatum, & generatum differrent specie, & calor Solis, & ignis. Item mus ex putrefactione genitus, generat ex semine murem sibi similem specie

5. *Generatio quare dicitur opus naturalissimũ.*

Petes quarto, quomodo generare sibi simile, est opus naturalissimum naturæ, vt dicit *Arist. hic cap. 4.* Quidam ideo dictum putant primo, quia habet finem perfectiorem, aliis vegetatiuæ functionibus, nempe perpetuitatem, quia est ad cõseruationem speciei. Secundò, quia est tantum in perfectis plantis, & animalibus. Tertiò, quia includit secum nutritionem, & auctionem, non è contra. Fortè verius est; ideo dici naturalissimum, quia conuenit omni enti naturali, tam viuenti, quam non viuenti, quia naturaliter quodlibet determinatur ad sui cõseruationem *ex 2. de gen. text. 56.* & sicut non potest haberi perpetuitas sine generatione, sic nec sine nutritione, & res magis naturaliter, quantum est ex parte sui, inclinatur ad sui, quã ad boni communis commodũ, & ideo aqua appetitu proprio non ascendit sursum, ad impediendum vacuum, vt bene docet *Doct. 3. d. 27. q. 1. num. 12. §. iste rationes.* Respondetur, non esse essentialiter, quia sunt eiusdem rationis, sicut generatio ignis, & eius auctio: Præterea communiter in generatione viuens concurrit dispositiuè tantum; & in nutritione introducit partem nouæ formæ in materiam alimenti, vt optimè ostendit Doctor contra *Henr. 4. d. 44. q. 1. num. 7. §. quantum ergo.* vide supra *disp. 1. sect. 8.* vbi ostensum est animas, excepta rationali, esse diuisibiles.

Aqua appetitu proprio non ascendit ad impediẽdũ vacuum.

Ad tertium, nutritio est aggeneratio, vel ingeneratio, vt docet Scot. citat. & idem est de augmentatione, & vt distinguuntur à generatione, & eidem adueniunt vt substantialiter

ter perficiant, & conseruēt genitum, in quo potius perfectiores videntur, quam generatio.

Generatio viuentis in quatuor differt à nō viuentis.

Aduerte pro generatione viuentis intelligenda, in quatuor eam differre à generatione non viuentis. Primum est, quod viuens secundum partem generat. Secūdum, quod ex se materiam sumit. Tertium, quod etiam materiam augmenti, ex se ministrat, etsi non semper, vt patet in fœtu, & fructu. Quartum, quod non statim generat, sed primo semen disponit, ex quo postea sibi simile gignit, & nullum horum conuenit non viuenti generanti.

6.

Varia genera actionū concurrunt ad generationē.

Petes quinto, quomodo fiat nutritio? Pro quo Nota varia genera actionum ad hanc concurrere, primum est remotarū, attractionis, retentionis, expulsionis. Secundum, alterationum disponentium materiā ad formam aliti. Tertium ipsius conuersionis substantialis, qua forma aliti introducitur in materiam cibi. Primæ actiones fiunt à locomotiua. de qua dixi supra *sect. 6.* & concurrunt qualitates quædam, vt in magnete respectu ferri. Secundæ à temperamento primarum qualitatum, quia temperamentum conseruans formam in sua materia, disponit aliam ad eius receptionem, vt patet in non viuentibus, vltima actio fit à forma substantiali aliti, quia accidens non potest producere substantiam. Sed à qua forma, an ab anima, vel ab alia? Respondetur, forma carnis inducit partem nouam formæ in materiam cibi (& sic de alijs partibus) & anima partem nouam animæ in eandem, si sit diuisibilis, rationalis vero, quia indiuisibilis est, se extendit ad nouam partem. Suppono *ex disp. 1. sect. 8.* quod animæ, præter rationalem sunt diuisibiles. Ratio est, quia forma carnis, & membrorum, ac anima corporea, æquè generant sibi similia, ac alia agentia; & quod datur inferioribus, non est negandum perfectioribus.

In nutritione noua partes forma inducūtur in materiam.

Calor naturalis in corde residet.

Nota secundò, quod calor naturalis fouetur in omnibus membris per influētiam à corde, & ideo in corde residet calor vitalis, quia inde veniunt spiritus vitales ad membra.

Conuersiones cibi.

Nota tertiò, quod cibus in ventriculo transit in chylum; inde per venas meseraicas traijcitur ad hepar, vbi in sanguinem conuertitur, & ad omnia membra per varias venas instar aquæductus, distribuitur. ita *Galen. l. 6. de placitis. Plato dial. de nat. Arist.* tamen 2. *de gen. anim.* 4. nutriendi potentiam ponit in corde; magis tamen Galeno in re medica adhærendum. *vide Albert. 2. de anim. tract.* 2.

Galen. Plato. Aristot.

Albertus.

7.

Quomodo conuertitur alimētum in alitum?

Dico quintò, factis sequestrationibus, & depurationibus cibi, vt iam sit sub forma proxima formę nutriendi (siue hoc sit antequam localiter mittatur ad partes, siue non) quando defertur per venas præfatas, vel aliquid eis correspondens, vt in plantis, ad partes nutriendas, & recipitur in poris earum, relictis quasi vacuis, vel humore repletis ex fluxu aliarum partium, quæ ibi fuerunt, amissa propria forma, accipit formam

partis

partis sibi cõtiguæ, & sic connertitur in nutriendum,& sicut ante conuersionem iuxta ponebatur, cõtigue partibus eius, ita post eam, eisdem iuxta ponitur continuè.*ita Scot.* rem hâc declarat *4.d.44.q.7. §. ad 3.dico,num.*13.vbi docet non omnes partes quãtumuis minimas nutriri,& augeri,alioquin auctum semper augeretur in notabili quantitate; pro cuius intellectione explicat etiam ad longum id quod habet Arist. 1. *de gen. cap.5.* quomodo in nutritione, pars secundum speciem, vel formam manet, & pars secundũ materiam non manet;*de quo vide disp.1.sect. 8.con.2.ad 2.*

Scotus.

Aristot.

Pars secundum speciem manet, secũdum materiam non,

Quænam partes propriè nutriantur,colligi potest ex modo augmenti earum:si enim secundum omnes partes augeantur, seruando eandem figuram, nutriuntur, & non aliter. & hinc colligitur in plantis,radices,folia,fructus,truncum,ramos,nutriri, & quia secundum omnes partes augescunt,licet post adeptum statum magnitudinis tantum crescunt secũdum partem superiorem,quia ex hac tantum parte colliduntur, sicut & dentes,qua ratione dixit Arist.2.*de part.an. cap.*34. dentes tota vita crescere. De capillis autem, oppositum est probabilius ex *Galen.l. de temperamentis*, qui explicat earum incrementum instar vaporis,in angusto loco, qui alio supposito exurgit. Et ratio facit,quia ad omnem partẽ crescunt.Ita *Arist.3.hist.c.*11.

Quæ partes nutriantur?

An nutriũtur vngues, & capilli?

8. Ex quibus habetur,& docet *Arist.2.de part. cap.3. 4.5.* sanguinem esse vltimum alimentum,& hinc tota vita fit sanguis nouus, & ideo dicitur vita hominis in sanguine consistere. Neque tantum deseruit nutritioni viuentis, sed generationi alterius; postquam enim vis nutritiua sumpsit,quod sibi sufficit,reliqua pars conuertitur in semen, & ideo *Arist. 1. de gen. an.*18. vocat semen excrementum alimenti, quia fit ex sanguine non necessario nutritioni. hinc qui in cibo & potu excedunt, abundant semine, & pollutionibus sordescunt, habetur etiam obiectum nutritiuæ in ventriculo, esse chylum, in hepate sanguinem, in quadam parte inferiori, semen in membris, partes nouas appositas, & propriè loquendo hic tantum fit nutritio; & procedentes actiones sunt potius generationes.

Sanguis vltimum alimentum.

Petes vltimo,an viuens sine alimento,viuere possit?Respondetur, aliquamdiu cessare potest nutritio sine morte, vt patet in iis,qui multis diebus sine cibo viuunt: non tamen longo tempore; vt etiam experientia constat. Pro quo Nota quod vita specialiter consistit in calido, & humido; & calor, nisi ei detur alimentum in quod agat,consumit humidum,& hinc arbor euulsa arescit.Hinc etiam alia diutius viuũt aliis,quia plus habent humiditatis, & resistentiæ ad calorem;mors etiã quandoque euenit ex defectu caloris, cuius certa quædam quantitas ad vitam requiritur. Ita *Arist.2. de an. text.* 47. *& l.* 3. *text.*59.*&* 1.*de gen.anim.tex.*41. vbi ait nutritiuæ non obrepere som

Vita in quo consistit?

Mors aliquando defectu caloris.

Nutritiua nunquã cessat. quomodo?

ſomnum, quod intellige quin ſecundum aliquam actionem agat, quia non ſemper conuertit alimentum in materiã aliti.

9. Sed contrà: quia cõſtat quoſdam, aliquot annis ſine cibo viuere; & de quadam ſorore S. Claræ in vrbe Canionenſi in Hiſpania, à fide dignis refertur, quod à quindecem circiter annis à cibo abſtinet. De vrſa habet *Ariſt. 6. hiſt. an.* 30. quod quadraginta dies à cibo abſtinet, quibus diebus pingueſcit magis. *& libro 8. cap.* 15. de quibuſdam aliis animalibus, ait tota hyeme alimento carere, & de gliribus ait, per id tempus multum pinguedinis acquirere: quorum vnus apud Martialem *in xenijs* ita de ſe canit.

Varia animalia longo tempore à cibo abſtinent.

Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo
Tempore ſum, quo me nil, niſi ſomnus alit.

Soror Luicia diuinitus viuit ſine cibo.

Reſpondetur tamen cum cauſæ naturales internæ in animalibus, in ſe mutuo agant, niſi ſit inſtauratio deperditi, neceſſe eſt breui intereant. Ad illud de ſancta illa ſorore, cuius vitam, & prodigia, examinarunt viri grauiſſimi, Epiſcopi, Archiepiſcopi, & alij fidei inquiſitores ſolertiſſimi, & à Deo eſſe iudicarunt, dubium vix eſſe poteſt, quin illud ſit numerandum inter alia portenta gratiæ, qua Deus eam ditauit.

Dices, de aliis etiam ſimilia habentur. Albert. *ſumma de homine, tract. de nutrit.* ait fœminam quandam quadraginta diebus à cibo abſtinuiſſe. *Aponenſis* 10. *problematum* ait quandam mulierem in Normannia octodecim annis nullũ cibum ſumpſiſſe. Reſpondetur, ſi vera dicunt, miracula ſunt. Ad illa animalia, eo tempore, pituita vel concreto humore aluntur, nimis lentè, calore naturali multum debilitato; vid. *Albert. citatum* & *Auic.* 7. *de anima.* quod fortè contigiſſe potuit illi fœminæ, quæ quadraginta diebus ieiunauit.

10. *Nutritiua quare non quieſcit ſicut aliæ potẽtiæ.*

Dices, quare nõ quieſcit nutritiua, ſicut aliæ potentiæ? adde quod *Ariſt.* dicat *de ſomno cap.* 5. potentiam, ſi diutius operetur egere quietè. Reſpõdetur, non habet otium, quia eſt fundamentum totius vitæ: neque petit alternam requiem, quia ſe habet vt cauſa naturalis inanimata ſemper applicata, & hac ratione non laſſatur, ſicut nec ſimiles cauſæ; ſolum enim laſſantur potentiæ quæ egent applicatione, cuiuſmodi ſunt cæteræ vitales: debilitatur tamen repaſſione à contrariis: vide *D. Thom q.* 119. *a.* 1. *ad* 3.

Nulla ſemina viuunt: quædam tamen germinant domi.

Dices, ſemina plantarum, & ſtirpium longo tempore viuũt, & domi reſeruata, quædã germinant, vt conſtat experientia, quod ſine vita fieri non poſſet, & tamen non nutriuntur. Reſpondetur, nullum ſemen viuit, *ex Ariſt.* 2. *de an. cap.* 1. *&* 2. *de gen. an.* 1. quod quædam domi germinent, non plus arguit in eis exiſtere vitam, quam in iis quæ germinãt cum terræ mandantur: habent cepæ, allia, & alia huiuſmodi intra ſe aliquid alimenti, & adueniente commodo tempore creſcũt, & germinant: Vide *Ariſt. in problem. ſect.* 20. *q.* 16. *&* 18.

DISPVTATIO III.

De intellectu & voluntate.

De intellectu iam tractata sunt, in quæstionibus Scoti, & nostro Commentario sequentia.

1 *Vtrùm sit actiuus, vel merè passiuus, quæst. 12. vbi in Commentario, varias sententias, de hoc discussi.*

2 *Vtrùm secundum Philosophum intellectus agens sit aliquid animæ, & quid intrinsecum homini q. 13. & in Commentario.*

3 *Vtrùm intellectus agens, & possibilis realiter distinguuntur. ibi in Comment.*

4 *Vtrùm cessante actu intelligendi, maneāt species. q. 24. & in Comment.*

5 *Vtrùm intellectus noster sit immaterialis? q. 15.*

6 *Vtrùm probabile sit, quod habeat materiam? ibi in Comment.*

7 *Vtrùm magis vniuersale prius intelligatur? q. 16.*

8 *Vtrùm species vltima prius intelligitur intellectione cōfusa? ibi in Comment.*

9 *Vtrùm dentur species intelligibiles? q. 17.*

10 *Vtrùm phātasia physicè concurrat ad eas? ibi in Comment. num. 4.*

11 *Quarum rerum species efficit intellectus agens? ibi n. 9.*

12 *Vtrùm habeamus pro nunc species substantiarum? ibi num. 11.*

13 *Vtrùm probabile sit nullas dari species intelligibiles? ibi num. 16.*

14 *Vtrùm intellectus intelligere possit sine phantasmate? q. 18.*

15 *Vtrùm Beata Virgo ad intelligēdum indiguit phantasmate? ibi in Comment. num. 9.*

16 *Vtrùm quidditas rei sensibilis sit obiectum intellectus? q. 19.*

17 *Vtrùm verum sit obiectum intellectus? q. 20.*

18 *Vtrum ens sit obiectum intellectus? q. 21.*

19 *Quid comprehendit ens vt est obiectum intellectus. ibi in Comment. num. 9.*

20 *Vtrùm ens, quod est obiectum eius, sit vniuocum, vel analogum substantiæ & accidenti? ibi num. 12.*

21 *Vtrùm sit vniuocum Deo & creaturæ? ibi num. 16.*

22 *Vtrùm singulare sit à nobis intelligibile pro hoc statu, & quomodo? q. 22.*

23 *Vtrùm detur propria species singularis, & an hæc repræsentet naturam cōmunem? in Comment. num. 9.*

24 *Vtrùm quando intellectus elicit*

eit actum, sit mouens motum? q.23.

25 *Vtrùm realiter differt à voluntate? Disp. 1. sect. penultima.*

Hic subiungemus quædam alia, ad intellectum spectantia, quæ in Commentario congruè collocari non potuerunt, vt materiam nō relinquamus mutilam.

SECTIO I.

Vtrum intellectus sit nobilior voluntate?

1. DIvvs Thomas cū suis 1. *q.* 82. *art.* 3. asserunt intellectum esse nobiliorem: ita *Palud.* 4.*d.*49. *q.*3. *Dur.q.*4. *Capreol.*1.*d.*1.*q.*2.

Suppono ex disputatione prima sectione penultima, voluntatem non distingui realiter ab intellectu: itaque hic non est quæstio de reali excessu, in hac sententia, sed tantum de formali; D. Thomas tamen quia realiter distingui tenet, etiam de reali excessu intelligendus videtur.

Voluntas nobilior intellectu. Scotus. Alens. Albertus. Occam. Oppositum tamē verius videtur. Sic *Scotus* 4.*d.*49.*q.*4.§. *iuxta hoc art.*9.*num.*10. *Alensis* 3.*parte*, *q.*80. *m.*1.*&* 4.*p.q.*92. *m.*2. *Albert.*1.*d.*1.*q.*14. *Occam. ibi q.*2. Probatur primo, voluntas habet nobiliorem habitum, charitatem, 1.*Corint.*13.*tria hæc, maior horum est charitas.* *Charitas nobilissimus habituum.* Respōdent lumen gloriæ perfectius esse. Contra ex Scoto; quia in oppositum est *Hugo super ang. hieret. cap.* 7. *vbi ait ex Dionys.* quod *dilectio supereminet scientiæ.* Item ex eodem Dionysio ibi, supremus angelorum ordo, à charitate nomē habet, secundus à scientia. Præterea, si voluntati datur nobilior habitus viæ, cur non & patriæ?

2. *Voluntas potentiarum regina.* Secundò ex Ansel. *de concept.Virg.cap.*4. voluntas vt regina mouet cæteras potentias, & sola illa potest dicere, *sic volo, sic iubeo, &c.* Vnde Bern. *l. de liber. arbitr.* *Scotus.* vocat rationem pedissequam. Respondent etiam intellectum mouere voluntatem dirigendo, regendo, & imperando. Contra, falsum est; tantum enim ei deseruit mouendo, & referendo, sicut consiliarij suis Dominis: & voluntas potest illum auertere, & conuertere. De quo agit Doctor 2.*d.*42.*q.*4. vide quæ dixi *ad q.*11.

Tertiò actus charitatis absolutè bonum facit, intellectus non: Respondetur, moraliter esse verum, non tamen in entitate. Contra, quia etiam physicè magis vnit summo bono, *Amor magis vnit Deo, quam visio.* quia actui amoris eius repugnat auersio ab eo, non autem intellectioni eius. Confirmatur, quia oppositum charitatis est peius opposito intellectionis; ergo & ipsa melior: ex regula illa 7. *ethicor.* 10. *illa sunt meliora quorum opposita sunt deteriora.* *Illa sunt meliora, quorū opposita sunt peiora.* Nec potest responderi quod moraliter tantum, peius est odium Dei quam aliquis actus intellectus; quia verè realiter magis auertit à Deo, quam vllus alius actus; etiam si necessarius actus esset, & non

 liber,

liber, quo casu moralis non esset.

3. *In voluntate esse beatitudinem formaliter.*

Quartò fœlicitas nostra consistit in actu voluntatis, vt bene probat Scot. supra; & suadetur, quia id est nostra fœlicitas, quo formaliter expellitur nostra miseria, ita vt repugnet eam simul cum illo stare; sed huiusmodi est actus amoris, quo cum repugnat stare auersionem à Deo, non autem actus intellectus, quia nulli tali repugnat illa auersio. Prætereà, posito actu amoris, quietatur, & satiatur beatus, non aliter: ergo voluntas est nobilior.

Scotus.

Obiicies primò ex D. Thoma verum, quod est obiectum intellectus, perfectius est bono, quod est obiectum voluntatis. Respondetur falsum esse: addo fortè verius esse, ens esse vtriusque obiectum, *ex* 1. *d.3.q.3.& 2.d.24.q.1.ad 2.*

An ens sit obiectū voluntatis sicut & intellectus.

Secundo dependet voluntas ab intellectu, non è contra; ergo est ignobilior. Negatur consequentia, quia substantia dependet ab accidentibus, & qualitas à quantitate: imò ad oppositum est, quia posterius generatione, qualis est voluntas respectu intellectus, est prius perfectione 9. *Met.* Respondet D. Thomas supra ad secundum. Quod est prius generatione, tempore, esse imperfectius, non aliter, & intellectum non esse sic generatione priorem, sed comparari ad voluntatem, vt actus ad potētiam.

Text 15.

4. *Intellectus, prior generatione volunt.tate.*

Contra voluntas secundum suam naturam & rationem formalem, supponit intellectum in esse, ergo hic formaliter & secundum naturam est prior illa, generatione; & per consequens, imperfectior: quod intellectus se habeat vt actus, & voluntas vt potentia sine fundamento assertum videtur: sed alio sensu, voluntas potentia est, respectu intellectus, quia ei imperat, sicut domina ancillæ.

Obiicies tertiò, ille actus est nobilior, in quo est fœlicitas. 1. *Ethic.* 1. sed est in contemplatione, ibi *cap.*8. Respondetur cum Scot. supra *num.*15. non excludit Arist. à contemplatione dilectionem: & quando dicit intellectum esse quid præstantius aliis, non excludit voluntatem, sed totam mētem, nunc attem, nunc propositum, nunc intellectum vocat; ita 2. *Phys. text. com.*49. 9. *met. text.*10. de quo vide *Scot.* 2. *d.* 25. *num.* 23. §. *item intellectus. & quodl.* 16. *art.* 3. §. *contra ista.* quod in contemplatione posuerit Philosophus amorem, ostendit ex ipso Doctor *q.* 4. *prol. num.*24. §. *sed prætermissa.*

Aliquando sumit Philosophus intellectū pro tota mente.

SECTIO II.

Vtrùm detur memoria ab intellectu distincta?

1. *Memoria dupliciter sumitur.*

NOTA primo dupliciter sumi memoriā. Primò prout dicit conseruationem specierum, & hoc sensu, nihil aliud est, quam ipse intellectus, vt eas conseruat, quibus efficitur potēs producere intellectiones, & sic, vocatur memoria fœcunda; de quo latè *Doctor* 1. *d.3. q.6.* §. 2. *quæro*

quæro n.23. de quo etiã supra actũ est q.14. Secundo modo, vt est conseruatiua præteritorum qua talia, & dicitur recordatio, quæ est cognitio actus præteriti, qua talis. De hoc fusè Doctor *4.d. 45.q.3.* Nota secundo obiectum memoriæ secundo modo sumptæ esse duplex; remotum, & est illud circa quod memorans aliquando habuit actum; & proximum, scilicet ipse actus præteritus, qua talis. Aduerte tamen actum huiusmodi debere esse humanum, & proprium, quia de actu vegetatiuo qui imperceptibilis est, vel de alieno, non habemus memoriam. istæ conditiones conueniunt, tam sensitiuæ, quam intellectiuæ memoriæ, sed proprius intellectiuæ.

Obiectũ memoria duplex.

Datur memoria intellectiua.

Dico primò datur intellectiua memoria. Patet experientia, quia recordamur actuũ nostrorum, alioquin de præteritis nec gaudere, nec dolere possemus: nec dici potest hoc fieri per memoriam sensitiuam, quia pœnitentiam agimus de malis actibus spiritualibus, quos sensus non nouit. habetur ex illo Luc. 16. *Fili recordare quia recepisti bona in vita tua*, &c. Vide plura apud Scot. supra.

2\.

Intellectus est vniuersalium expo-nitur.

Obiicies primò, obiectũ intellectus est vniuersale, 1. *phys. & 2. de anim.* & hoc abstrahit à *fuisse*, & *fore*; ergo non datur memoria intellectiua, quia hæc respicit necessaria fuisse. Respondetur antecedens verũ esse, quoad intellectionem scientificam tantum, qualis est sola abstractiua: ostensum enim est supra *q. 22.* singulare intelligi posse à nobis: Dices, sed intellectus pro nunc non cognoscit singulare qua tale; ergo non recordatur. Respondetur sufficere quod cognoscat singulare, esto non sub ratione singularitatis. Vide *ibi dicta.*

Obiicies secundò, sequeretur quod beati tristarentur memoratione peccatorum, quia non complacerent in eis, nec ab omni actu abstinerent. Respondetur denegari eis cõcursum ad actum recordandi, vel eo dato, impediri actum tristitiæ, de quo Doct supra *ad 1.*

Quare beati non tristantur de peccatis commissis.

Obiicies tertiò, *Aristot. l. de mem. & rem.* & alias passim, ponit reminiscentiam ex parte organi. Respondetur hoc ad eam conducere, sicut & ad omnem aliam intellectionẽ. Vide Doctorem, supra *q.3.num.8 §. praterea non.* vbi ex triplici conditione, docet tribui memoriam sensui, vel organo: quia non conuenit recordatio intellectui ratione præteritionis vtriusque obiecti, proximi & remoti; neque vt præcisè abstractiuè intelligit; neque vt sine phantasia, & his modis conuenit sensui. docet tamen Doctor *num. 8.* experientias quibus probatur memoria sensitiua, saluari posse, ea negata.

Scotus.

Ex triplici capite tribuitur memoria sensui.

3\.

Memoria nõ distinguitur re ab intellectu.

Dico secundò, memoria intellectiua est ipse intellectus realiter: hoc patet ex dictis *disput. 1. sect. penultima*; vbi actum est de potentiarum distinctione. Intellectus ergo vt specie informatus, est memoria fœcũda; vt actum eliciens, intellectus vel intelligentia; vt con-

seruans species ad recognoscenda obiecta iam cognita, & ipsas cognitiones, memoria recordatiua.

Quomodo anima est imago trinitatis?

Obiicies primò, quia per has potentias est imago Trinitatis in mente nostra nempe per intellectum, memoriam & voluntatẽ: ergo distinguitur realiter sicut tres personæ. Negatur consequentia, quia imago est imperfecta. ipsa anima vt in se habet actum primum, ad notitiam genitam eliciendam, repræsentat Patrem; vt recipit eam, Filium; & vt recipit volitionem, Spiritum sanctum; vide *Doctor. 1. d. 3. q. 9. §. de 3. n. 3. & quodl. 13.*

Quidam bene intelligit, sed malè recordantur: & vnde?

Obiicies secundò, constat experientia, quosdam bene rem intelligere sed malè recordari, ergo intellectus & memoria distinguntur? Respondetur, tantum ratione organi impeditur intellectus, ne expeditè recordetur, quod non arguit distinctionem potentiæ, sed actuum: simili modo, intellectus est facilis ad quædam obiecta intelligenda, & difficilis ad alia, & tamen non ideo distinguitur à seipso.

4.

Quare mouetur intellectus prius ad hæc obiecta quã ad illa?

Petes quomodo ex multis speciebus inhærentibus intellectui, vna potius quam aliæ mouet ad recordandum? Respondetur, illa prius mouet cuius phantasma fortius excitat, ex *Scot. 1. d. 3. q. 2. num. 24.* quia intellectus dependet à phantasmate in vsu specierum, ex dictis *ad q. 18.*

Dices vnde est quod vnum phantasma fortius alio moueat? Respondetur, vel ab obiecto externo, vel ab angelo, bono, vel malo, commouente humores, vel à complexione, ratione cuius phantasia determinatur ad hæc sensibilia, plus quam ad illa; & hinc aliqui magis tentantur ad hæc vitia, quam ad illa; vt dixi *disp. 2. sect. 2. ex Scot. 2. d. 6. q. 2.*

Vnde quidã ad hoc vitiũ plusquam ad alia tentantur?

Petes secundo, an in hominis potestate sit prima cogitatio? Respondetur non esse, vt dixi *ad q. 11.* quia nihil volitum quin præcognitum, & sic ipsa præcognitio, non est nobis libera, quo sensu intelligendus est Arist. *7. Ethic. ad Eudem. 18. & 2. mag. mor. 8.* dum ait primam voluntatem esse à bona fortuna, prima à causa dante cognitionem ad eam, quam operans non intendebat: hanc autem bonam fortunam ibi, docet esse ipsum Deum: & idem ait *Aug. 5. ciuit. 9.*

An prima cogitatio sit in manu nostra?

Petes an memoria sit intellectus agens, vel possibilis? Respondetur, Doctor *quodl. 15.* problematicus est, an intellectio fiat ab hoc, vel illo, & idem hic tenendum: quod vero non distinguuntur realiter, dixi *ad q. 13.*

SECTIO III.

De intellectione & verbo mentis.

1.

In intellectione tria concurrunt.

NOTA intellectionem vt sic non esse aliud à cognitione spirituali: in qua tria reperiuntur: actio, passio, & qualitas, vt tenet *Doct. 1. d. 3. q. 7. §. ad authoritatem num. 37. & q. 6. § hic sunt tres, num. 31. & q.*

Scotus

& q.9.num.10.& d.6.num.3.& d.27.q.3.num.12.& quodl.13.§. ad ista,& num.15.§.de primo,& sequuntur *Molina 1.p.q.12.art. 2.d.1.Suar.to.1.3.p.d.2.sect.1. con.3*.Ratio est,quia intellectus per actionem reducit se ad actum secundum intelligendi,& terminus illius actionis, qui est qualitas,(vt habet Doct.passim, & locis citatis) recipitur in eo, media passione.

Molina. Suarez.

Dico primo,intellectio consistit in qualitate vitali,qua assimilatur intellectus obiecto. ita *Scot.locis citatis,Henr.quodl. 11. q.3.Duran.1.d.27.q.4. Occam & Gabr.ibi q.2.Capr. 2. d. 1. q. 2. art.3.Caiet.1.p.q.79.art.2.Vasq. 1.p.d. 112.cap.4.& disp.141.c.4. & alij.* Probatur primo, quia non est actio nec passio.quia ad has non datur actio,sed intellectio terminat actionem , quia (vt ait *Aug.9.Trin.vlt.) notitia gignitur verè, & volitio procedit.* item istæ sunt alicuius termini accipientis esse per eas,sed nullus terminus accipit esse per intellectionem,*ex 6.Ethic. cap.4. 5.& 9.meta.textu 16*.Dices producere habitus.

Scotus. Henr. Occam. Capreolus. Caietanus. Vasq.

2. *Intellectio est qualitas. Scotus.*

Contra primo , quia producunt eos vt formæ,non vt actio vel passio.*ex Scot.1.d.3.q.6.num. 32.§.si quæratur.* Secundo, actio & passio semper habent terminum,at intellectio in patria,vbi intensissima est , nullum habitum gignit. Quod vero substantia non sit, patet quia abest, & adest sine subiecti corruptione : quod vero non sit relatio, patet,quia ex *Aug.7.de Trin.1. omnis essentia quæ relatiuè dicitur , est aliquid excepto relatiuo:* ergo cum intellectio relatiuè dicatur ad obiectum , est aliquid absolutum ; quod autem non sit quantitas,vel aliquid ex aliis prædicamentis,de se patet, ergo est qualitas.

Omne quod relatiuè dicitur, est aliquid excepto relatiuo.

Secundò probatur , intellectio diuina saltē essentialis non est actio;nec passio,nec relatio, sed absolutū ab his distinctum, ergo idem in creatis. Dices sequi etiam si hoc valet non esse qualitatem,in creatis, quia talis non est in Deo.Negatur sequela,quia in Deo accidens esse repugnat, at nō repugnat ei actio vel relatio:Vide plures rationes *quodl.13.art.3.*

3. *Actus vitalis potest esse ab extrinseco.*

Obiicies, actus vitalis est à principio intrinseco , ergo includit actionem , alioquin posset esse ab extrinseco. Respondetur, non requiri essentialiter quod efficiatur ab eo in quo est,sed si ab alio fieret, & poneretur in debito subiecto, vitaliter operaretur:in creatis tamen, naturaliter debet esse , ab intrinseco effectiuè ; in Deo autem essentialis intellectio & volitio,sunt vitales actus,& tamen non producti.

Quomodo sensu operationes non sunt qualitates.

Obiicitur secundo,1.*Ethic.3.* dicitur operationes & fælicitatem non esse qualitates, & cum *cap. 7.* ibi dicatur fælicitatem consistere in contemplatione, per consequens negatur esse in qualitate. Respondetur, loqui de actione productiua operationum , quæ qualitas non est; bonum tamen esse ostēdit,contra Platonem dicentem , quod *omne bonum qualitas est.* vel sumit qualitatem pressius , prout distinguitur etiam contra operationes,

rationes, quæ dicuntur actiones, tum quia dependēt ab obiecto in fieri, tum etiam quia in obiectum tendunt: propriè tamen actiones non sunt, quia terminum non producūt. vide *Scot.quodl.*13.§.*ad ista.& 1.d.3. q.6. ad 1. prin.* vnde *q. 9. met. textu 16.* actio diuiditur in immanentem, & transeuntē, non est diuisio vniuoci, si per immanentem intelligatur operatio, quia actio nihil habet his commune, præter vocem; si tamen per immanentem intelligatur actio productiua immanentis, diuisio erit vniuoca, & generis in species. De quo *Scot. locis iam citatis.*

Scotus. Actio in immanentē & transeuntem diuiditur vniuocè & æquiuocè.

Text. 1. 12. 18.

4. Obiicitur, ex *3.de an. intelligere est quoddam pati.* ergo non qualitas. Respondetur, ex Scot. *1.d.3.q.6 ad 4 & q.7.37.& 4. d.12.q.3 ad 5* ideo dici pati, quia fit quis intelligēs, per hoc quod intellectionem in se recipit, nō per hoc, quod eam eliciat; vnde eam recipi sine elicere sufficit.

Scotus. Intelligere est quodda pati.

Petes, vtrum intellectio à solo Deo produci potest? negāt plures apud Vasq.12.*d.9.cap.*1. quos ipse sequitur.

Dico secūdo, intellectio nostra (idem est de aliis operationibus) producibilis est à solo Deo. Ita *Scot.*1.*d.*3.*q.*7.*num.*37. *&* 3.*d.*13.*q.*4.§.*ad* 3.*quæst.num.* 18.*& d.*14.*q* 2.*num.*2.*&* 4.*d.*49. *q* 11.*Suar.met.d.*48.*sect.* 2. *n.* 12. *Mol.* 1. *p.d.*12.*art.*2.*d.*1. Ratio huius est, quia intellectio est qualitas, & absoluta res, & per cōsequēs à solo Deo fieri potest, quia omne absolutū, quod facit cum causis secundis, potest se solo facere, ex *Scot.*1. *d.*5. *q.* 2. vbi docet eum supplere vicem materiæ in genere causæ efficientis. Secundo, termini aliarum actionum vitalium, vt nutritionis, generationis, augmentationis, possunt à solo Deo fieri, ergo & actionis intellectus. Tertiò, quia nulla in hoc datur repugnantia: vt patet respondendo argumento.

Intellectio potest produci à solo Deo.

Scotus.

Suar. Molina.

5. Obiicies, ex Vasq. quia sequeretur etiam actum voluntatis à solo Deo produci posse, & consequenter non esset voluntarius. Respondetur, non foret in produci, sed bene in conseruari.

Actus à solo Deo productus an voluntarius?

Obiicitur secundo, quia non potest dari intellectio sine attentione, at sine actione nulla est attentio. Respondetur, attentionem esse ipsam intellectionem, & non eius elicere: Deus enim perfectissimè attendit per intellectionem essentialem, quam non elicit.

Attentio est ipsa operatio.

Obiicies tertio, sequi quod posset poni in alio subiecto. Respondetur, id nō sequi, quia non est aliud subiectum ei realiter disproportionatū, nisi corpus, & repugnat spiritualē qualitatem poni in corpore, sicut & corporalem in spiritu, de quo Scot.*quodl.*9.

Operatio spiritualis nequit poni in corpore.

Scotus.

Obiicies quarto, sequi amorem produci posse sine cognitione, quia est absolutum; & tunc voluntas amaret incognitum quod repugat. Respondetur non sequi, quia poneretur actus sine suo obiecto, quod repugnat; obiectum enim voluntatis, est bonum vel ens cognitum; vel dic, quod posset poni absoluta

An volitio poni potest sine cognitione, per Deo potentiam.

absoluta qualitas amoris; sed fortè sine respectu tendentiæ ad obiectum, iuxta dicta *disp. 2. sect.14.* de sensatione indiuisibilis; & hoc verius videtur de quo infra *sect. 11. con. 3. & sect. 13. con. 1.*

6. *Verbum oris & cordis comparantur.* Petes secundo, an intellectio sit verbum mentis? Pro huius explicatione, Nota primo, quod verbum mentis, est ita propriè verbum, sicut & oris, quia spiritus inter se loquuntur, & verba proferunt. Conueniunt autem primo, quod sicut verbum oris, est signum conceptus, sic mentis est rei conceptæ: Secundo, illud producitur per dicere corporeum, hoc per dicere spirituale, Tertio, vtrumque dicit relationem realem ad dicētem; sed illud dicit tantum relationem rationis ad rem significatam, hoc etiam non dicit relationem realem ad rem declaratam, etiamsi existat. ex *Scot. 1. d. 32.q.2.n.6.& d.27.q.3.* *Scotus.*

Verbi mentis descriptio. Secundo, Nota verbum nostrum sic posse describi, ex variis locis Aug. *verbum est actus intelligentiæ productus à memoria fœcunda, non habens esse sine actuali intellectione, verbum diuinum repræsentans.* Dicitur actus intelligentiæ, quia constituit intelligentem, sicut calor est actus calidi, dicitur productus etiam, quia est proles memoriæ, in quo differt ab intellectione; non producta à memoria: non habet esse absq; actuali intellectione, quia est ipsa intellectio, secundum Doct. & secundum omnes, habet eam comitantem: verbum diuinum repræsentat, quia est secunda pars imaginis, de qua *1.d.3. q.9.* vide *Scot. 1.d.27.q.3. §. ad quæstiones num.11.* varia loca Aug. ad hoc adducentem. *Scotus.*

7. *Verbum est ipsa intellectio actualis.* Dico tertio, verbū nostrum est ipsa actualis intellectio; ita *Scot. citatus §. ideo istis num. 16. & 1.d.2.q.7.num.22.& quodl.1.* *Scotus.* Est contra D.Thom. *1.p. q. 47. art.1.& q.87.art.1.* & alios apud *Conimb.3.de an.cap.8.q.3.* *D.Thom.* Probatur *ex Aug.1.Trin.10.formata cogitatio ab ea re quā scimus, verbum est.& l.9. cap. vltimo, est igitur quædam imago Trinitatis ipsa mens & notitia eius, quæ est proles eius, ac de seipsa verbum eius, & amor tertius.* *Aug.* Alia eius loca vide *in Scot.d.d.27.q.3.* Similiter loquitur *Ans. in monol. cap.31. Iren.l.2. heres. cap. 47. Damasc.1.fidei 18.* *Scotus. Anselm. Iren. Damascen.* Probatur ratione, quia ex dictis *con.1.* verbum non est substantia, nec actio, passio, relatio, vel quantitas: ergo qualitas, nec potest esse alia ab intellectione distincta. Respōdent esse terminum intellectionis. Cōtrariam ostendi intellectionem non esse actionem, sed qualitatem, & sic nullum habere terminum. Respondent Conimbr. *supra ad 2. ex D.Thom. d. art. 3.* actiones immanentes habere terminum ad intra, non ad extra: & dici vltimum operationis, quia non sunt gratia termini, sicut factio, vt ædificatio est gratia rei factæ. *Conimbr. D.Thom.* Contra, quia actio immanens de genere actionis, habet terminum intra, vt in casu, dicere, & hic terminus est intellectio seu verbum; & si per actionem immanentem intelligunt hanc, conuenimus in re; quia

quia per intellectionem intelligunt dictionem, cuius terminus est verbum; si tamen volunt per intellectionem vt à dicere distinguitur, aliquid produci, falsum videtur, alioquin etiam per dilectionem debebunt assignare terminum productum, & similiter per visionem, & auditionem: quod falsum est.

8. *An sensatio aliquid producit? D. Thom.*

Respondet *D. Tho. 1. p. q. 85. art. 2. ad 3.* concedendo aliquid proportionale verbo, in sensatione interna, non autem externa produci. Sed contra, si sensatio est actio, repugnat quin habeat terminum siue sit externa, siue interna. Præterea ipse ait opusc. 48. *cap. 1*, quod *intelligere & sentire sunt actiones immanentes, & hæ actiones non sunt de genere actionis*: ergo nihil producunt. Ad id de dilectione, ait etiam *1. d. 27. art. 1. vbi Caiet.* produci per eam, impressionem, quæ est amor. Contra si per dilectionem intelligit elicitionem amoris, & sic in aliis, hoc est quod nos dicimus in re, si vero aliquid aliud distinctũ, oportebit ponere actioné productiuam dilectionis, & aliam qua hæc producat amorem, & idem proportionabiliter in omnibus aliis actibus vitalibus, quod absurdum, & fictitiũ videtur. Falsum etiam esse videtur, quod Conimbr. aiunt, intellectionem non esse propter verbum, sed è contra: si enim est actio, & eius terminus verbum, est potius propter verbũ, cum sit via ad illud, quam è contra.

Dilectio nihil producit, vt actio.

9. Secundò probatur, quia verbum non est species, vt probat *Scot. 1. d 3. q. 7. num. 18. contra Ægid. quodl. 3. q. 12. 13. & Capreol. 1. d. 35. q. 1.* quia est speciei effectus, & repugnaret esse speciem sine verbo: neque est obiectum, quia hoc non producitur, & est extra, quicquid dicat *Aureol. 1. d. 1.* neque est habitus, quia hic non est actus secundus, sed eius causa vel effectus: ergo est ipsa intellectio, quia nihil aliud assignari potest, ab hac distinctum, cui ratio verbi conuenire possit.

Scotus. Ægidius. Capreol. Verbum non est species, obiectum vel habitus.

Obiicies, quia Fulgent. & quidam alij patres vocant dicere, intelligere: sed per dicere producitur verbum, ergo & per intelligere. Respondetur, si ita sit, in re conuenimus: sed sumunt illi patres, *intelligere*, latiori significatione: sic alia sententia. Respondet ad loca patrum à nobis adducta, quòd verbũ & intellectio sunt idem; quod scilicet latius sumunt intellectioné, vel quia sunt idem realiter, tanquam actio & terminus.

Dicere & intelligere, pro eodē sumuntur aliquando.

Obiicies secundo, *3. de an. cap. 4. & 12 met. textu 13*, numeratur intellectio inter actiones, ergo habet terminũ, non alium, quam verbum; ergo non est illud. Respõdetur esse actionem immanentem, propter similitudinem cum actione propriè dicta, in actuali dependentia ab obiecto: non est tamen propriè actio, quia nihil producit.

Aristot.

Petes an visio beata, vel intellectio à solo Deo producta sit verbum? Respondetur de secundo, verbũ non esset, quia non esset proles intelligentis per

Visio à Deo producta an verbum foret?

per illud: verbum enim & filius dicunt eádem relationem, sed hic connotat naturam viuentem rationalem, vel saltem sensitiuam; illud notitiam intellectualem expressam: vt habet *Scot. 1. d. 27. q. 3. ad 3. pro 2. q.*

Scotus.

10. De visione beata controuertitur etiam inter Scotistas, an sit verbum, & *Rada controuer. 10. art. 2.* negat, pro quo videtur esse *Scot. quodl. 14. §. & propter istud longè ante finem.* Mihi videtur verius oppositum; quia visio est actualis intellectio, & proles intellectus beati, dicens realem relationem geniti ad ipsum: nec Scot. oppositum vult; sed resoluens essentiam diuinam non mouere ad visionem beatam intellectus creati, sed fieri à voluntate, quia nihil naturaliter agit ad extra. Subiungit, *propter istud posset dici quod beatus non habet verbum de Deo:* hoc est ratione motionis essentiæ, potest dici non esse verbũ; at ex alio capite, quatenus intellectus naturaliter eam elicit, & non liberè, verbum est. Neque requiritur ad rationem generationis, vel prolis, quod vtraque causa naturaliter concurrat: alioquin Beata Virgo nõ fuisset mater Dei, nec Deus eius Filius, quia Spiritus sanctus, cõcurrit ad generationem eius, vt causa libera, non vt naturalis; consequens est falsum, vt probat Doctor 3. *d. 8. §. ad quæstionem.* vbi etiam ostendit in Christo fuisse duas filiationes, vnam ad patrem; & alteram ad matrem. Dices, Scot. *quodl. 15. §. sed de creatura* ante solutionem argumentorum, fusè tractat visionem creaturæ in verbo nõ esse verbum: Respondetur, pro vtraque parte optimè disputat, & nihil resoluit: vt intuenti eius literá patet: quod vero visio beata verbum sit, tenet expresè *Aug. 14. Trin. 17. cum videbimus eum sicuti est, tunc verbum nostrũ non erit falsum.* & Scot. *expresè 1. d. 2. q. 7. §. tertius ar. n. 17. & d. 27. q. 3 §. aliter dicitur n. 15.* vbi Viguer. & Vorillon. ita eum explicant & sequuntur.

Ad rationem verbi, vel filij non requiritur vtrāque causam concurrere naturaliter.

In Christo fuerunt duæ filiationes.

Scotus.

Aug.

Scotus.

SECTIO IV.

De intellectu practico & speculatiuo.

1\. *Praxis quid?*

De hoc agit *Arist. 3. de an. cap. 9. & 10. & 6. met. a. c. 1.* Nota primo ex Scot. *q. 4. prol. nu. 3.* praxim strictè sumptam esse actum elicitum, vel imperatum voluntatis, quia est actus liber; nemo enim de eo quod aliter se habere nequit, consultat, vt ait *Arist. 6. Eth. cap. 1. & 5.* si autem praxis fuerit recta, requirit rationem dirigétem rectam esse, vt ibi habetur *cap. 3.* cognitio vero tales actus dirigens, practica dicitur; ad quam duo requiruntur aptitudinales respectus, scilicet prioritatis, & conformitatis ad praxim; est enim ea prior, quia actus intellectus est directiuus eius, seu conformatiuus ad regulas rectitudinis: & hinc habētur rationes practici & speculatiui,

Scotus.

Arist.

Ratio practici & speculatiui nō est essentialis scientiæ.

non esse essentiales scientiæ, quia hæc non cõsistit in respectibus, sed in absoluto; & ratio practici dicit duplicem illum respectum ad praxim, vt ad terminum; & ratio speculatiui dicit priuationem eorundem; non tamen sunt differentiæ omnino accidentales scientiæ, sed instar passionum se habent. De quo *Scot. citatus art. 2.*

2. *Quomodo differũt practica & speculatiua scientia.*

Secundo Nota quod intellectus noster aliquando versatur circa res ipsas in se, cognoscendo tantum naturam earum & proprietates, & hæc consideratio est speculatiua, cuius materia est res cognita, & finis, veritas: aliquando vero versatur circa operationes humanas, regulando eas, & tunc cognitio est practica, cuius materia sunt ipsæ actiones, & finis earum rectitudo, seu passiua regulatio. iuxta hæc ait *Arist. 2. met. textu 3. quod finis speculatiuæ est veritas, practicæ opus.*

Aliter metaphysicus, aliter moralis considerat passiones animæ.

Hinc speculatiua potissimè versatur circa vniuersalia, vt Metaphysica; & practica circa particularia, vel in ordine ad illa: item illa de necessariis agit, & æternis; & hæc de contingentibus, quia de actionibus humanis: vnde speculatiuus considerat passiones animæ secundum sua principia vniuersalia, & necessaria; practicus vero (v.g. Philosophus moralis) easdem considerat, vt reducibiles ad mediocritatem per virtutes.

Cognitio practica sumit principium à fine. Scotus.

Dico primo, intellectus, (idẽ est de habitu) non est practicus ex suo actu. ita *Scot. supra num. 13. §. concedo ergo.* Probatur, quia principia practica sumuntur quandoque à fine praxis, qui est causa prior. v.g. hæc cognitio, *proximus est diligendus*, sumit sua principia practica à fine, qui est summum bonum; v.g. ista, *summum bonum est diligendum, & omne aliud propter ipsum.* *Text. 49.*

3. *Intellectus extensione sit practicus, exponitur.*

Dico secundo, intellectus non dicitur practicus, à fine, qua talis; Scot. citatus. Suadetur primo, quia quando dicitur *3. de an.* quod intellectus extensione fit practicus, non intelligitur de extensione actuali; alioquin nulla esset notitia practica in fabro, vel medico, nisi quando actu operarentur, fabricando, vel medendo: intelligitur ergo de extensione aptitudinali; sed huiusmodi aptitudo non conueniret practicæ, repugnans speculatiuæ, nisi aliquid absolutum esset in vna, & non in altera; de quo *Scot. 1. d. 28. num. 10. §. ad quæstionem*, vbi optimè docet nullam negationem, vel repugnãtiam conuenire alicui, nisi ratione alicuius absoluti: tunc sic: illud absolutum, non potest habere pro causa, finem, quia ab eo qua talis non sumũtur principia in quæ actus resolui potest.

Scotus. Negatio non conuenit alicui, nisi ratione alicuius positiui.

Dices quod finis est prima causa; ergo bene stat, quod causet illud absolutum, quod fundat aptitudinem illam prioritatis, & conformitatis in practica notitia. Contra, finis nihil causat, nisi vt amatus à voluntate; at scientia practica, est necessaria, habetque causas & principia talia, ergo non dependet

pendet ab illo actu voluntatis,

4. Dices quod finis est aptus amari, antequam ratio practici sit in scientia, ergo vt sic, potest hanc causare. Contra, nil fit à causa vt apta est causare, sed vt actu causat. Præterea, vel finis causat notitiam practicam, vt acquisitus; & hoc non, quia sequitur eam vt effectus eius: vel vt intentus; & nec sic, eadem ratione, ergo.

Ratio finis, aliquid rationis.

Secundo ratio finis est respectus quidã rationis, & ideo non amatur in ratione obiecti finibilis vt tenet *Scot. 1.d.1.q.1. art.* 4. ergo non causat absolutam qualitatem scientiæ practicæ, qua intellectus dicitur formaliter practicus. Antecedens patet, quia nihil est aliud, quam media esse ordinata ad ipsum.

Scotus.

Tertio, ex Arist. qui *6. met. text.2.& 6.Ethic.cap.2.& 3. de an. text.* 51. distinguit practicam & speculatiuam, non penes finem, sed penes obiectum.

Henric.

Arist.

Obiicies primo pro Henrico *quodl.8.q.1.* qui oppositũ tenet ex *Aristot.citato, intellectus extensione fit practicus*; ergo qui prius fuit speculatiuus, v.g. cõsiderando herbam, vel virtutem secundum se; fit practicus dum ordinat has ad finem operis. Respondetur loqui de extensione aptitudinali, vt dictum est, non de actuali: & illa extensio includit duplicem respectum prioritatis & conformitatis, ad praxim. Vide Scot. *sup.ad* 1. quod subiungit, practicum differre à speculatiuo fine; loquitur de fine cognito, nõ vt amato, & sic est obiectum.

Practica differt à speculatiua, fine, quomodo?

5. Obiicies secundo, quia medicina, alia est practica, alia speculatiua; sed fit practica, eo solum quod ordinatur ad finem. Respondetur verius, esse absolutè practicam, illa tamen pars quæ agit de membrorum constitutione, humoribus, & causis vniuersalibus sanitatis, & infirmitatis, dicitur speculatiua, quia remotior est à praxi, quæ immediatè dirigitur per particularia dictamina; quo enim magis aliquid recedit ab vno opposito, eo magis accedit ad aliud. Vnde (inquit *Scot. num* 44.) ars potest dici speculatiua respectu habitus experti, quia est habitus vniuersalior, non ita immediatè dirigens, & ideo 1. *met.* in proœm. dicitur *artifex frequenter errabit, expertus non ita.*

Medicina absolutè practica.

Obiicies tertio, practica notitia præcipuè versatur circa bonitatem, vel malitiam: sed hæ conueniunt actibus principaliter à fine: ergo. Respondetur principalius multo ab obiecto, vt habet Scot. 1.*d.*40. & *quodl.* 18. & esto tota bonitas & malitia à fine esset, non ideo practica notitia inde sumeretur, quia rectè dictare, est à principio, & hoc ab obiecto, & necessario, & per consequẽs independenter à fine, quia hic, vt distinguitur ab obiecto, includit tantum respectum, vel esse amatum.

Bonitas principalius est ab obiecto, quam à fine. Scotus.

6. Ex dictis sequitur primo, practicam scientiam, talem dici, à suo obiecto, sicut & speculatiua; & si quandoque tribuitur fini quod eam distinguat, non intelligitur de fine formaliter,

Practica scientia talis est primo ab obiecto.

liter, sed quatenus obiectum est; vel non est sermo de prima distinctione.

Soncin. Ianell. Practica scientia à fine operis non operantis.

Sequitur secūdo contra Soncin. *6. met. q.4. & Ianell. q.5.* habitum non dici practicum à fine operantis sed à fine operis. Primo ab obiecto in se operabili, vel dirigente ad operationes: quia scientia est necessaria, & intentio finis operantis omnino contingens; & secundum istum modū, vana foret distinctio scientiæ in speculatiuam & practicam.

Intellectus practicus & speculatiuus, eadem potentia.

Dico tertio intellectus practicus & speculatiuus est vna & eadem potentia: hæc de se patet, quia dicitur practicus ab habitu practico, & speculatiuus à speculatiuo; & secundum distinctionem habituum vel actuum, nō oportet distinguere potentias; alioquin intellectus opinatiuus esset potentia distincta à scientifico & intuitiuus ab abstractiuo. Vide *D. Th. 1. p. q. 79. art. 11.*

D. Thom.

7. Text. 54.

Obiicies primo *6. Ethic. cap. 1. & lib. mag. mor. cap. 35.* dicuntur duæ partes animæ: & *3. de anim.* practicus dicitur virtus deliberans, speculatiuus, principium intelligendi: & quod magis distinguuntur quam irascibilis & concupiscibilis. Confirmatur, quia diuersa habent obiecta, & actus. Respondetur tantum vult habere diuersa munera, ac si essent partes diuersæ. Ad tertium locum, loquitur ratione habituum, qui distinguuntur realiter: de distinctione irascibilis & concupiscibilis dixi *disp. praeced. sect. 7.*

Ad confirmationem, illa obiecta sunt habituum, non potentiæ, quæ vnum tantum habet obiectum, nempe ens, de quo latè dictum est *ad q. 19.* & duas sequentes.

Habitus nequis esse speculatiuus & practicus simul.

Obiicies secundo, vnus habitus non potest esse speculatiuus & practicus, ergo. Respondetur, *D. Th. 1. p. q. 1. art. 4. & 1. 2. q. 4. art. 2. ad 3.* ponit vnum habitum infusum simul practicum & speculatiuum, quod reiicit Scot. *q. 4. prol. num. 27.* quia modi sunt oppositi: negatur ergo consequentia, quia potentia est vniuersalior longè, quam habitus, nec generatur ex actibus. actus autem diuersi speciei, vt practicatio & speculatio, non possunt gignere eundem habitum specie.

Practica dirigit etiam actus intellectus.

Petes an notitia practica detur in ordine ad actus ipsius intellectus dirigendos, quod est dicere an praxis sit aliquando actus intellectus? Scot. citatus, quem sequitur Soncin. supra, negare videtur; & consentit *D. Th. 1. 2. q. 57. art. 1. ad 1.* Sed loquuntur vt in plurimum, vel tantum volunt quod notitia practica immediatè non dirigit actum intellectus: cōstat enim quod prudentia actus intellectuales dirigit.

Practica, alia actiua, alia factiua.

Aduerte practicam sciētiam diuidi in actiuam & factiuam, ex *Aristot. 6. Ethic.* illa dirigit actiones quæ transeunt in materiam non permanentem, quæ dicitur agibile, vt citharisatio, loquutio; hæc versatur circa factibilia, vt sunt ædificium, pictura, quæ permanent: ars versatur circa factibile, prudentia circa agibile; *ex lib. mag. mor. cap.*

cap. vlt. vide Scot. 3. *d.* 34. *q.* 1. *n.* 10, 14.

9. Aduerte secundo duplicem esse rectitudinem; alia est morum, quam prudentia dirigit; alia naturæ, vt pictio, scriptio quam dirigit ars. illa rectitudo est simpliciter talis, quia facit bonum hominem, & voluntatem gubernat; hæc secundum quid, quia non facit bonum hominem. Alia multa, quæ fusius quam vtilius à Theologis tractantur in prologo Theologiæ, de hac quæstione videntur esse parui momenti: & magna ex parte de modo loquendi controuerti: an scilicet sufficit ad rationem scientiæ, vel intellectus practici, proximè vel remotè dirigere, aptitudinaliter ad praxim, necne: de quo vide *Scot. q. 4. prol. art. n. 44. & ibi scholium nostrum.*

Ars versatur circa factibile, prudentia circa agibile.

Quæstio de practica & speculatiua, parui momenti videtur.

SECTIO V.

De synderesi & conscientia.

1. EN R. *quodl.* 18. *q.* 1. dicit synderesim esse pōdus voluntatis tendens in bonum, & conscientiam habitum eius, & hoc secundum tenet *Dur.* 2. *d.* 9. *q.* 2.

Dico primo, hæ ad intellectum spectant. ita *Scot.* 1. *d.* 39. *q.* 2. *D. Tho.* 1. *p. q.* 79. *art.* 12. 13. *Magister* 2. *d.* 39. *cap.* 3. *ex Hieron. in cap.* 1. *Ezechiel.* vbi dicit quod superior portio rationis, est synderesis. Probatur ex Sco. 1. de synderesi, quia eius actus est necessarius, & nullus talis datur in voluntate, vt ostendit *Scot.* 1. *d.* 1. *q.* 4. & 4. *d.* 49. *q.* 9. & *quodl.* 16. Secundo si tenderet sic necessario in bonum, faceret voluntatem impeccabilem. De conscientia probatur, quia causatur per actum intellectus, & vnicum. Secundo aut necessario agit voluntas secundum illum habitum, & sic non est libera, quia agens illius habitus est causa naturalis & consequenter effectus: si non necessario agit, potest stante conscientia recta velle oppositum dictati per eam, & sic nunquam per voluntatem corrumpi poterit.

Scotus. D Thom. Hieron. Magister.

Synderesis & conscientia ad intellectum spectant.

2. Obiicies ex Anselmo de concordia 26. & 44. *ibi, commoda non velle nequit* (volūtas:) sed æquè vult iustitiam, & id quo necessario vult bonum, est synderesis. Respondetur de voluntate, vt præcisè affecta est, affectione commodi, non est libera, sed sic non elicit actum. vide *Doct.* 2. *d.* 6. *q.* 2. & 1. *d.* 1. *q.* 4. per idem patet ad id quod ait *Aug.* 13. *Trin.* 5. omnes naturaliter velle beatitudinem, nempe appetitu naturali non elicito.

Scotus. August. Voluntas nihil vult necessario.

Obiicies secundo, natura irrationalis habet principium necessario tendendi in id quod sibi conuenit, ergo & voluntas in iustitiā, quia hæc maximè ei conuenit. Negatur consequentia, quia voluntas est libera.

Obiicitur tertio, si conscientia esset aliquid in intellectu, tunc magis sciens, esset magis conscientiosus, cuius oppositum patet. Respondetur verum esse cæteris paribus: si tamen plura sciens, sit passioni-bus

Quomodo magis sciens est magis conscientiosus.

bus obnoxius, ex hoc capite, est minus conscientiosus, quia eius bona dictamina impediuntur à dictando, & sic intelligit *Arist.* 7. *eth.* 3. dum ait existentes in passionibus, non scire.

Arist.

3. Dico secundo, synderesis est habitus principiorum; & conscientia habitus conclusionum practicarum, de bona electione morali. ita Sco. citatus. Non explicat tamen, an ille habitus sit aliquid distinctum à potentia, & videtur quod non, licet D. Thom. asserat quod sic, quia negat esse ipsam potentiam. Ratio est quia sine necessitate entia non sunt multiplicanda. Praeterea in naturalibus potentiis, quia sunt determinatae ad vnũ, non ponitur habitus *ex Scot.* 3. *d.* 33. *num.* 7. sed intellectus est determinatus ad principia, ergo.

Scotus.

Capreol. *Viguer.*

Dices cum Capreol. *q.* 3. *prol. ad* 5. *& Viguer. cap.* 3. esse habitum naturaliter inditum simul cum potentia: hoc gratis dicitur, & sine necessitate multiplicantur entia. D. Thom. ait cõscientiam esse actum nõ habitum: tenendum tamen dari actualem, & habitualem; neque enim dicendum est, cum dormimus, nullam restare conscientiam. Conclusio haec habetur ex conclusione praecedẽti: quia cum haec spectent ad intellectum non possunt esse aliud ab ipso vel eius affectione vt versatur circa principia, & conclusionem practicá. Habetur etiam ex illo Eccl. 7. *Scit enim cõscientia tua te crebro maledixisse.*

Aduerte cum conscientia iudicat malum esse quod agimus, oriri in voluntate vermem, remorsum, seu tristitiam iuxta id Aug. 1. *confes.* 12. *iussisti Domine, & ita est vt pœna sibi sit omnis animus inordinatus:* quando autem iudicat bonum esse quod fit, resultat gaudium iuxta id 2. Cor. 1 *gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae.* Si quaeras an conscientia sit aliquis habitus peculiaris? Respõdetur non distingui ab habitu scientiae moralis: etsi quaeras an sit practica. Respondetur esse quando dirigit ad aliquid faciendum vel omittendũ: quando tamen accusat de praesenti, speculatiuus esse videtur.

Aug. *2. Cor. 1.* *An conscientia sit habitus practicus.*

SECTIO VI.

De euidentia & certitudine.

1. NOTA primo tunc intellectum clarè & euidenter cognoscere obiectum, quando tendit in illud instar oculi in lucem vel colorem: ita vt manifestè videat cõnexionem praedicati cum subiecto, vel immediatè per ipsos terminos, vel per medium notius.

Quid euidentia?

Nota secundo, euidentiam seu claritatem non distingui realiter ab actu claro: quia nullum est fundamentum talis distinctionis, cũ repugnet actum scientiae poni sine claritate, vel fidei, sine obscuritate: ablato enim quocunque alio à visione intuitiua, manebit clara & euidens,

An euidētia distinguitur ab actu

dens; & idem est per oppositum de actu fidei. si dicas euidentiam esse modum distinctum. Contra, peto an cognosci possit per actum, vel an sit ratio cognoscendi. Si secũdum, erit ipse actus, quia species esse nequit. Si primũ vel cognoscitur euidẽter, & dabitur processus; vel obscurè, & idem erit de obscuritate: neque dici potest quod nullo modo cognoscitur, si non sit ipse actus. Ex quibus patet euidentiam esse quid essentiale, vel saltem propriam passionem actus clari, & idem est de obscuritate respectu obscuri.

2.

Euidētia triplex moralis, physica, & metaphysica.

Nota tertio, euidentiam esse triplicem; alia est moralis, vt quando viri graues, fide digni aliquid asserunt; quibus iuxta regulas prudentiæ credendum est. Supremum gradum huius euidentiæ obtinent mysteria fidei, quæ asseruntur à viris sanctissimis, sibi consentientibus, & multis miraculis confirmantur: sed hæc euidentia est tantum secundum quid talis, quia reuelatio ad quam nos manuducit, simpliciter obscura est. Vnde euidentiæ morali potest subesse falsum, vt si multi doctissimi dicerent aliquid esse de fide quod non est; sed tunc assensus credentis non esset fidei infusæ, quæ tantum tendit in reuelatum verè. Alia est euidentia physica, vt quando aliquid clare scitur ex principiis physicis, vt ignem existere ex nimio calore, subiectum adesse ex colore viso. Huic etiam euidentiæ subest falsum aliquãdo, vt patet in Eucharistia: & ratio est quia Deus potest supplere vicem principij physici quoad efficientiam. Tertia euidentia est metaphysica vt quando per principia metaphysica ita res clarè videtur vel scitur vt repugnet aliter fieri; vt quodlibet est, vel non est, & huic euidentiæ repugnat subesse falsum; quidam putant euidentiam qua in remotis creditur Romam esse, nõ moralem sed physicam esse, quia non est minus euidẽs quam ignem esse calefactiuum. Sed ineptè dicitur: repugnat enim ignem non esse calefactiuum, & si miraculum non impediat, applicatum necessario calefacit: at sine vllo miraculo posset Roma in cineres redigi, & consequenter non existere. Ineptius etiam negatur actum quo cognoscitur Romam existere non esse fidei humanæ, sed scientificum; quia qui Romam non viderunt, humano tantum testimonio credunt illam esse, & nullo alio medio, vel extremorum connexione.

Euidentia metaphysica nequit subesse falsum.

3.

Dico primo, intellectus noster euidenter suis viribus cognoscit prima principia, & conclusiones ex eis demonstrabiles & veritates per experientiã notas. ita *Sco. 1. d. 3. q. 4. art. num. 5.* contra Academicos, est *Henr. in sum. art. 1. q. 2. est Arist. 2. met. textu 1.* vbi ait, *prima principia esse omnibus nota sicut ianua in domo.* Ad idem est August. & Boët. à Scot. citati. Declaratur; termini principiorũ primorum ita se habent, quod vnus alterum includat, & ideo cum intellectus eos componit, habet necessariam causam conformi-

Scotus. *Henricus.* *Aug.* *Boëtius.*

Prima principia omnibus nota.

Veritas per experientiam quomodo euidens.

taris sui actus ad illos, vt in hoc principio *omne totum est maius sua parte*. ex hac autem principij euidentia, & bonæ illationis, dependet notitia conclusionis, & sic naturaliter habetur, & euidenter. De cognitis per experientiam patet, quia quod semper aut fere semper contingit fieri, & non à causa libera, est effectus naturalis illius à quo fit, quia causa non libera, non potest in pluribus effectum producere, nisi ad quem natura sua determinata est: cũ ergo semper experimur ignem calefacere, colligimus hoc esse illi à natura inditum, & sic veritas hæc euidenter cognoscitur.

4.

Ex conclusione experimtali, deuenitur ad principium per se notum aliquando.

Aduerte quod quandoq; cognita cõclusione per experientiam, v.g. hac luna frequenter eclypsatur, deuenitur resolutiuo modo ad principium, ex se notum, quod est causa illius, v.g. opacum interpositum inter luminosum & perspicuum obfuscat: & per idem, conclusio à priori demonstratur: aliquando vero sistitur in ipsa cognitione experimentali, ita vt non appareat vlla causa ipsius, v.g. quod herba talis speciei, est semper calida: sed neutra experientia est euidens metaphysicè, quia non repugnat hic subesse falsum, vt dixi notabili 3. & docet *Scot. supra §. quandoque autem num. 9.*

Obiicies primo, id quo veritas repræsentatur, nempe species, est mutabilis quia ab obiecto mutabili, & subiectum est erroris capax, nempe anima: ergo nulla est in eis veritas euidens, & immutabilis. Respondetur, speciem ersi in sua entitate mutabilis sit, immutabiliter repræsentare; sicut imago depicta, licet destrui possit, repræsentat immutabiliter suum prototypon: nec obstat obiectum esse immutabile, quia non qua tale causat speciem, sed qua natura, vnde si hæc habet aliquam habitudinem necessariam ad aliam, vtraque per suas species repræsentantur vt vnita. Ad illud de mutabilitate animæ Respondetur, non esse mutabilem quoad errorem, circa euidentia ex terminis, vel conclusiones ex eis demonstrabiles, cognita euidentia syllogisticæ illationis. Vide *Sco. ad 1. & 2. Henr. n. 13. 14.*

Species mutabilis causat scitiam immutabilē. Scotus.

Scotus.

5.

Obiicies secũdo, species potest repręsentare se, vt se, vel vt obiectum, & secundo modo contingit in somniis, ergo nulla est certitudo, vel euidentia; quia si repræsentat se vt obiectum, error est, & non possumus discernere quando sic vel sic facit. Respondetur non speciem sed phantasma se repræsentare vt obiectum in somniis.

Dices ergo, ex illa phantastica repræsentatione errare potest intellectus, vt patet in somno & phrenesi; & sic cognitio non erit euidens. Respondetur, intellectus euidenter nouit inferiorem potentiam non errare circa suum obiectũ debitè applicatum, nisi sit indisposita, & nouit quando indisposita est, vt in exemplis: non enim dicimus prædictas veritates semper sine errore sciri; quia in somno contingit præsentari

Intellectus nouit quando phantasia errat.

sentari oppositum primi principij; & tamen non ideo hoc non est per se notum. vide *Scot. ad 3.*

6. *Deceptio sensus non decipit intellectum.* Obiicies tertio, species terminorum primi principij dependet à sensibus, & hi sæpe decipiuntur, ergo & assensus intellectus circa principia. Respondetur etsi in acquisitione specierum dependeat intellectus à sensuum ministerio, tamen illis vtitur componendo & diuidendo, virtute propria: & sic error sensus ei non obstat v. g. visus deceptus iudicat id quod est totum, esse minus eo quod est pars, non propterea intellectus decipitur dicens totum esse maius sua parte.

Euidenter noti sunt nobis actus sensuum nostrorum. Dico secundo, euidentem & certam habemus notitiam de nostris actibus, v. g. quod vigilamus, videmus, &c. & esto illusio contingere possit, ratione obiecti, medij, vel organi, non tamen obstat quo minus certo, & euidenter cognoscamus tales actus nobis inesse. ita *Scot. loco citato n.10. est Arist. 4. met.* *Scotus.*

Aug. Obiicies Aug. *lib. 83. q. 9. ait, à sensibus nulla est expectanda sincera veritas, quia sine intermissione mutantur.* Respondetur non ab eis haberi, sed ab intellectu de eorum operationibus.

Intellectus euidenter nouit deceptionem sensus, etsi non semper. Obiicies secundo, visus iudicat obiectum quo remotius, eo minus esse, & baculum cuius pars est in aqua, & pars alia in aëre esse fractũ; ergo de his nulla est certitudo. Respondetur intellectum euidenter scire, visum falli in exemplo de baculo, per hanc propositionem, *nullum durum frangitur ad tactum mollis sibi cedentis:* & in alio exemplo, per hanc propositionem *idem quantum applicatum quanto, est ei æquale*, sed idem quantum potest applicari quanto viso remoto & propinquo, ergo visum remotum non est minus propinquo: & sic intellectus euidenter iudicat, per species terminorum licet accipiantur à sensu errante.

7. Obiicies tertio, *Aug. 12. Confess. 25.* ait, *si ambo videmus veritatẽ, nec tu in me, nec ego in te, sed ambo in illa quæ super mentem est, incommutabili veritate.* Respõdetur, propter hoc & alia multa similia loca Augustini Scotus *supra §. ad quæst. num. 18.* explicat quatuor modis veritates necessarias videri in regulis æternis, primo, quia intellectus diuinus dat esse intelligibile creaturis ab æterno (de quo 2. *d. 1. q. 1.*) in quo relucent veritates. Secundo, quia instar libri continet omnia vera. Tertio, quia dat rationem mouẽdi obiectis, cum ea producit in esse intelligibili. Quarto, quia essentia diuina est primum principium speculabilium, & vltimus finis practicabilium. vide Doct. fusè ista explicantem *loco citato.* *August.* *Veritates necessariæ quatuor modis intelligũtur in regulis æternis. Scotus.*

De certitudine multa occurrunt dicenda, sed ob breuitatem pauca dicemus. in quo cõsistat, controuertitur, sed fortè magis de voce quam de re.

8. *Omne euidẽs est certũ non è contra.* Dico quarto, veritates omnes euidentes, de quibus in cõclusionibus præcedentibus, sunt certæ. Ratio est, quia sunt necessariæ, & consequenter non

 incertæ,

incertæ, nec abstrahẽtes à certitudine. Itaq; certitudo & euidentia se habent vt inferius & superius; omne enim euidens, est certum, non è contra; quia credita, fide diuina, certissima sunt, sed obscura.

Certitudo duplex.

Pro hoc nota duplicem esse certitudinem; altera orta ex euidentia obiecti, ab ea ad summum ratione distinguitur: altera oritur ex infallibilitate, vel veracitate testis. Hæc, si à Dei testimonio pendeat, certior est in se quam altera, quia perfectior cognitio; altera tamen quia clarior, minus finit subiectum in quo est, hæsitare de veritate.

Certitudo, physica, moralis, metaphysica.

Aduerte secundo certitudinem posse esse moralem, physicam, vel metaphysicam, vt supra explicui de euidentia: incertitudo etiam tribus modis, oppositis. hinc sequitur in certitudine dari gradus. quo enim actus est euidentior in naturalibus, eo est certior: fides tamen diuina, quia tam ex parte habitus, quam ex parte motiui formalis, repugnat ei ferri in falsum, est maximè certa inter cognitiones viatoris.

Fides certior scientia: minus tamẽ excludit dubitationem à subiecto. D.Thom.

Minus tamen excludit dubitationem ab intellectu propter obscuritatẽ: & secundũ hoc intelligitur *D.Th.* 2.2.*q*.4.*a*.4. dicens assensum fidei secundum se esse certiorem actu scientiæ, non vero quoad nos.

SECTIO VII.

De veritate cognitionis.

1\. *Scotus.*

Verum duplex, in ordine ad causam, & ad intellectum.

NOTA 1. ex *Sco. 6. met. q.3.* quod alia est veritas in rebus, alia in intellectu. Prima dupliciter consideratur, vno modo per comparationem ad causam producentem, & hoc vel per adæquationem in natura singulari, quomodo verbum in diuinis est verissimũ; vel per imitationẽ, quomodo omnis creatura est vera in essendo, vt participat diuinam essentiam secundum mensuram sui exemplaris. Alio modo est veritas in rebus, comparatiuè ad intellectum, quatenus sunt manifestatiuæ sui intellectui, & assimulatiuè eius intelligibili, & etiã, prout facta manifestatione, intellectus verè intentionaliter fit res cognita, sicut est à parte rei: veritas intellectus seu in cognoscendo, consistit in conformitate cognitionis ad rem. Ita *Scot. ibi & 1.d. 3.q. 3. & d.* 48.*ad* 1.*&* 4.*d*.49.*q*.4. §.*iuxta hoc num.* 10.

Veritas cognitionis quid est

Scotus.

2\. *Aliquando mẽtiendo dicitur verũ, & non mentiendo falsum.*

Secundo nota, etsi veritas loquutionis consistat præcipuè in conformitate ad rem, vt habet Doctor 1.*d*.27.*ad* 2.*quæstionis* 1. tamen requirit etiã conformitatem ad mentẽ loquentis, vt sit completa veritas: contingit enim aliquem mentiendo, verum obiectiuè dicere, & nõ mentiẽdo dicere falsum. Vt ergo vox vel loquutio sit completè vera, petit vtrique, menti, & obiecto conformari, quia vtrumque significat ordine quodam, vt optimè explicat Doct. *loc. cit.* Sumit præterea veritatem pro aggregatione omnium

Loquutio vera conformis menti & obiecto.

quæ

quæ iuxta rectam rationem debentur actui, ita *quodl.* 18. *art.* 1. sed non distinguitur hæc veritas ab aliis.

Nota tertio veritatem non dicere aliquid absolutum, sed respectum: habetur ex Doct. *loc. cit. notab.* 1. & clarius *ex loco met. & quodl.* 13. *art.* 2. §. *vbi sciendum*. Declaratur, quia vt est affectio entis vt sic tantum addit conformitatem adæquationis vel immutationis ad aliud in ratione producentis; vel conformitatem manifestationis vel intentionalis similationis ad aliud, in ratione cognoscentis: & altera harum omni enti, creato, increato, producto & improducto conuenit. De creaturis explicatur exemplo: quia sicut arte facta dicuntur vera, quando sunt cōformia regulis artis; ita creaturæ veræ sunt per conformitatem ad artem Dei, in qua sunt omnium exemplaria, seu ideæ, de quibus Scot. 1. *d.* 35. Ratio huius est, quia nihil absolutum commodè hic assignari potest, nec veritas conuenit per modum negationis vel priuationis, sed sub aliqua ratione positiua. neque obstat, si dicas cū *Suar. in met. d.* 8. *sect.* 7. *num.* 24. ablato quocumque modo, vel respectu entitatem esse veram; quia non erit formaliter sed fundamentaliter talis, sicut albedo seclusa relatione similitudinis, erit tantum fundamētaliter similis: plures habet ibi obiectiones, quæ ex dictis facilè expediuntur. His positis pro explicatione veritatis vt sic; circa præsentem quæstionem,

Veritas non est aliquid absolutum.

Suarez. 3.

Dur. Heruæus apud *Vasq.* 1. *p d.* 76. *cap.* 1. negant veritatem intellectus esse formaliter in actu, sed in obiectiuo conceptu.

Dicendum tamē primo veritatem cognitionis esse formaliter in ipso actu ex Scot. supra cum cōmuni, de quo Suar. *cit.* 5. 1. quia tamen terminus assimilationis intentionalis, in qua consistit veritas, est obiectum, etiam dici potest verum, veritate cognitionis, vt tamen sit completa veritas loquutionis (vt dixi) requiritur conformitas etiam ad mentem loquentis. & per hoc cessat inutilis circa hanc rem controuersia.

Veritas cognitionis est in actu formaliter.

Obiicies, actus est verus, quia obiectum est tale; ergo & hoc est magis verum, iuxta id *propter quod vnumquodque*, &c. Antecedēs patet, quia ex Arist. *ab eo quod res est vel non est, propositio dicitur vera vel falsa.* Respondetur veritatem cognitionis sumi in ordine ad obiectum, secundum se, non vero vt in esse obiectiuo, quia sic non præcedit actum, & terminus relationis præintelligitur ipsi; vt habet *Doct.* 1. *d.* 8. *q.* 3. §. *contra istud num.* 4. de quo fusius agit *d.* 30. non ergo sumitur veritas cognitionis à veritate obiectiua sed entitatiua rei.

4. *Veritas quomodo sumitur ab obiecto.*

Dico secundo, in simplicium apprehensione est aliqualis veritas. Patet, quia ibi est quædam cōformitas, seu assimilatio passiua actus ad obiectum simplex: hic tamen actus non est capax falsitatis, sicut nec sensatio, quia & similitudo naturalis sui sim-

Veritas an in apprehensione simplicium?

 plicis

plicis obiecti. ita *Arist. 3. de an. cap. 6.* de quo *Vasq. 1. p. d. 75. cap. 3.*

Apprehensio simplex aliquando est de propositione.

Aduerte, apprehensionem simplicem, non semper esse de altero extremo, sed etiam de ipsa propositione, vt quãdo audio Papam esse mortuum, apprehendo eum mortuum, sine compositione. In simili actu esse potest veritas, vel falsitas incompleta, prout est conformitas vel difformitas ad rem: non est tamen in eo veritas vel falsitas complexa, seu compositionis, de hac loquitur Arist. *Scot. 2. d. 6. q. 1. ad 3.* est communis, cùm negant apprehensioni veritatem, & falsitatem: sufficit tamen talis notitia ad actum voluntatis, & Doct. ibi tenet Angelum ex tali apprehensione, non errante compositione appetiisse Dei æqualitatem.

Arist. Scotus.

Quæ veritas non conuenit apprehẽsioni.

5. *Quare in apprehẽsione propositionis, potest esse falsitas, & nõ in apprehensione simplicis extremi?*

Obiicies ex Arist. cit. in apprehensione simplicis extremi, subiecti, vel prædicati, non potest esse vlla falsitas; ergo nec in apprehẽsione propositionis. negatur consequentia, quia species expressa hominis. v. g. (& sic de aliis) repræsentat semper ipsum, sicut imago prototypon. Et si dicas quod repræsentat aliud, tunc non erit hominis, sed illius alterius, cui erit conformis, & consequenter actus verus. at apprehensio duorum extremorum, vt corui & albedinis, per modum vnius, quodammodo exprimit obiectum, & si sine assertione, aliter quam est, & sic est aliqualis falsitas in actu.

Veritas cognitionis simpliciter est in iudicio.

Dico tertio, in iudicio negationis vel affirmationis, est veritas cognitionis simpliciter. ita Arist. & Scot. citati cum communi. Ratio est, quia per iudicium absolutè, negatur vel affirmatur vnum extremum de altero, & si ita res sit, vt iudicatur, est completa & complexa veritas; si aliter, erit opposita falsitas.

SECTIO VIII.

Vtrùm veritas distinguitur realiter ab actu?

1. *Vasquez.*

VASQ. 1. p. disp. 73. c. 2. docet esse relationem rationis, & cõsequenter non esse idem actui. Communior sententia est quod veritas cognitionis realiter distinguitur ab actu: colligitur ex *Scoto 2. d. 1. q. 4. vbi §. cõtra istam à num. 5.* fusè probat relationem distingui à fundamento, quum hoc potest esse sine termino: & locis citatis *not. 3.* ponit veritatem esse respectum, & expressius *4. d. 8. q. 2. num. 23.* vbi ait veritatem esse accidentalem actui. Probatur ex ipso ibi; quia manere potest actus sine veritate, ergo. Secundo, nihil finitum identificat sibi opposita, & ideo concludit fundamentum distingui à similitudine, & dissimilitudine, æqualitate & inæqualitate, ergo actus non identificat sibi veritatem & falsitatẽ. Tertio, actus potest mutari de vero in falsum, nulla facta mutatione in eius entitate absoluta. Est Arist. quia *ab eo quod res est vel non est, &c. c. de sub*

Scotus.

Arist.

substãtia; vbi expressè ait orationem de vera fieri falsam successiuè: & docet *D. Thom. 1. p. q. 16. art. 8. ad 3.* de quo fusè *Suar. in met. disp. 8. sect. 2.* Et suadetur ratione, quia si elicio hunc actum intellectualem, Scotus speculatur, & eundem continuo, potest esse prius verus, & post falsus, vel è contra: ergo veritas non est idem actui.

D. Thom. *Suar.*

2. *Quomodo contingit actum fieri de vero falsum?*

Aduerte tamen propositionem consignificantem certam aliquam partem temporis v. g. hanc, speculatur Scotus tota hora quarta, non posse sic mutari, quia si vel vno momento illius horæ non speculatur, propositio tota est falsa, & nullo modo vera: propositio ergo interna à vero mutabilis, consignificat durationem æui, coexistentem tempori indeterminato, saltem vt in plurimum; quod addo, quia multi tenent nullam actionem posse vno tantum instanti durare, quia repugnat desinere per vltimum sui esse, sed per primum nõ esse. Ita Greg. 2. d. 3. q. 1. art. 2. ad 4. *Almain. q. de libertate voluntatis art. 7. in 2. opin. & tract. 2. mor. cap. 9. Vasq. 1. p. d. 229. cap. 10.* Quæ sententia licet falsa sit, quatenus ait hoc repugnare, rarissimum tamen est, aut fortè nunquã euenit quod actus nostri vno tantum instanti durent. Dum itaque incipit propositio, de præsenti consignificat, pro aliqua duratione instantanea, vel temporali, obiectum ita esse, vt exprimitur: & si idem assensus duret vltra minimam durationem assignabilem, vel determinabilem, consignificat, etiam tunc, obiectum eodem modo se habere, & si non ita sit, de vero factus est actus falsus. Per hoc reiiciuntur quorundam recentiorum multæ cauillationes circa hanc difficultatem.

Qui dicunt repugnare actum vno tantum instãti durare? Gregor. Vasquez. Almain.

3. Nec valet quod quidam recens author ait, propositionem de præsenti consignificare vnũ instans, nec posse consignificare aliud; tum quia tot essent diuersæ propositiones quot instantia in tempore quo vnus assensus durat; tum etiam quia verius est actus intellectus mensurari æuo, non tempore, quia habent totum suum esse simul, vt docet *Scot. 2. d. 2. q. 4.* tum tertio, quia propositio includens motũ, vt homo currit, nõ potest esse in instãti vera; quando copula consignificat tempus vel instãs, fusè, & optimè tradit *Doct. 4. d. 8. q. 2. a. con. 5. num. 16.*

Quando copula consignificat tempus vel instans.

Quarto, bonitas moralis distinguitur re ab actu voluntatis potestque ab eo separari, *ex Sco. 1. d. 17. q. 3. §. quantum ad istum. num. 3. Bonau. 2. d. 41. art. 1. q. 2. Dur. 2. d. 40. q. 3. Maior d. 41. q. 2. m. 2. p. Caiet. 1. 2. q. 19. art. 1. Et alij*, quos citat & sequitur *Vasq. 1. 2. d. 55. cap. 2.* qui etiam dicũt actum voluntatis eundem de bono fieri malum; ergo sic veritas distinguitur ab actu intellectus, estque ab eo amouibilis. Antecedens, præter authoritates allatas, ratione probatur, quia posset quis incipere aliquẽ actum licitè, ex ignorantia inculpabili, v. g. comedere carnes in vigilia ieiunãda, & monitus de vigilia, adhuc perseuerare in illa voluntate, & comestione;

Scotus. Bonau. Durand. Maior. Caiet. *Idem actus an de bono fit malus?*

Quid bonitas moralis actus.

ne; quo casu idem actus fieret de bono malus: quia (vt ait Doctor loco citato, & ad. 40.) bonitas actus est conformitas eius ad omnia quæ secundum rectam rationem, vel dictamen prudentiæ ei conueniunt. Vide eum 2. *d.* 7. *num.* 11. vbi explicat triplicem bonitatem in actu.

Scotus.

3. Dico tamen verius videtur veritatem ab actu realiter minimè distingui, hæc ex variis locis Scoti habetur expressissimè 2. *d.* 16. *num.* 17. docet verum esse realiter idem enti: & *quodl.* 13. *art.* 2. *§. circa secundum vers. secundus autem actus*, docet actum abstractiuum non dicere relationem realem actualem ad obiectum, quia non petit illud existere, & ad relationem realem requiritur termini existentia, de quo ipse latè 1. *d.* 31. verum est quod habet eodem *art.* 2. *vers. ista distinctione, & ad ad* 1. actum intuitiuum habere annexam relationem realem actualem, sed hæc ad veritatem non requiritur, alioquin in actu abstractiuo non esset veritas.

Veritatem nihil reale addere actui.

Adde dubium esse apud Scotum an talis relatio separari possit ab actu intuitiuo, etiam beatifico, & in partem affirmantem inclinat, 4. *d* 49. *q.* 2. *n.* 28. *& d. art.* 2. *ad* 1. vbi ait: si quis haberet qualitatem absolutam beatitudinis sine relatione coniunctionis, quod esset beatus; quia etiam beatitudo Dei sine vlla relatione est, quo casu notitia foret vera. Et hoc videtur tenendum: quia nullum absolutum videtur essentialiter dependere ab aliquo extrinseco, nisi dependentia effectus à prima causa; & beata visio, qua talis, non dependet hac dependentia ab obiecto, sed eodem modo quo aliæ visiones à suis obiectis: Præterea *eodem quodl. art.* 3. *§. ex his*, docet quod actus cognoscendi non esset per se vnum, si includeret cum qualitate relationem, & resoluit ibi *vers. si quæratur*, esse per se vnum, & in genere qualitatis, & diffusè probat, de quo supra *sect.* 3.

An beatitudo formalis, sit possibilis sine relatione coniunctionis ad obiectum?

4. Ex quibus patet manifestè secundum Scotum, veritatem non addere relationem realem, ad actum, & si eam addat in intuitione, id esse per accidens: & per consequens, non est aliquid realiter distinctum ab actu; quia nullus asserit aliquid absolutum per veritatem ei addi, neque ad hoc vllum fundamentum esse potest.

Constat in quibusdam propositionibus veritatẽ non addere nisi ens rationis.

Confirmatur primo, veritas Dei in suo actu cognoscendi sine aliquo superaddito, consistit, nec petit relationem sibi addi. Confirmatur secundo, actus per se est repræsentatio obiecti, ergo nullo addito illud exprimit: & hoc esse de mente Scoti patet, alioquin nõ dixisset, quod operatio beata secundum absolutum quod habet, etiamsi nullam haberet relationem, bearet: certum enim est, quod nõ bearet, nisi vt vera, quatenus est ex parte intellectus. Confirmatur tertio quando cognosco falso ens rationis esse, quod non est, expositione illius entis, fiet cognitio vera, & tamen nihil absolutum ei aduenit, vt patet, neque relatio

tio

tio realis, quia terminus, nempe, obiectum est ens rationis. Quarto ex *Scoto* 1.*d*.32.*q*.2. & *d*.27. *q*.3. relatio verbi seu cognitionis ad cognitum, non est realis.

5. *An intellectio concipi possit nō concep. o obiecto?*

Obiicies, quia actus cognoscendi, non potest intelligi, nisi intelligendo terminum, qui est eius obiectum; ergo necessario includit relationem realem: quia omne absolutum intelligi potest, alio quocumque non intellecto, quia etiam potest esse sine alio quocumque, excepta prima causa. Antecedens probatur, quia nequit intelligi visio, quin intelligatur esse alicuius visibilis. Respondetur ex Doct. *d.quodl.*13.*ad arg.prin.* si vox imponeretur ad significandum qualitatem absolutam, actus cognoscendi, intelligi posset non intellecto obiecto, vt termino: sed communiter voces impositæ ad significandas operationes, important relationem vel principaliter, vel connotatiuè, quia sic communiter intelligitur operatio. Exemplum de specie intelligibili, quę est qualitas absoluta, tamen dicitur similitudo, non quod sit relatio, sed quia apta nata est, per imitationem repræsentare obiectum: & ideo per hoc nomen species, non tantum significatur absolutum, sed etiam iste respectus.

An species intelligibilis possit intelligi sine relatione ad obiectum?

6. Contra, cognitio abstractiua, nō habet relationem actualem ad obiectum, sed potentialem per se: & tamen nō potest illa intelligi, nisi cointelligendo obiectum, non tantum vt cognoscibile, sed etiam vt cognitum, & sic intelligitur relatio actualis, etiam vbi tu asseris nullam esse, in qua ponēda sit ratio veritatis. Respondetur cum Doctor. ibi, relatio quæ quantum est ex parte fundamenti, est actualis, & defectu termini possibilis denominat sæpe fundamentum, vel subiectum, ac si actualiter inesset: sic anima separata, non tantum inclinabilis, sed etiam dicitur inclinata ad corpus, & tamē non est ibi actualis relatio, quia terminus non est. Similiter scientia dicitur practica, à dirigendo, quamuis non sit actualis directio. Secundo dico ex eodem, ibi intelligi actualem relationem non mensurabilis ad mensuram, quia hæc realis est, & non datur in abstractiua notitia ad obiectum; sed attingentiæ vel tendentiæ in illud, quæ est rationis: sic cum audio vocem, *bos*, statim concipio rem significatam, & relationem actualem ad eam; non realem, quia nulla talis est in voce ad rem significatam, sed rationis, ex hominū impositione. Operatio sub simili relatione communiter concipitur, & ideo cointelligitur obiectum terminans illam: vnde angelus quia non dependet ab hoc significandi, vel concipiendi modo, videre potest talem actum abstractiuum sine vlla relatione actuali.

Relatio potētialis, quomodo actualiter denominat?

Obiectū cointelligitur cū actu, etiamsi ad illud, non sit relatio actualis realis in actu.

Quod vero relatio attingentiæ, distinguatur à relatione mensurabilis, probat *Doct. ibi art.*2.§.*vna potest*, quia in essentiis superior habet relationem mensuræ ad inferiorem, & hæc

7. *Relatio mensuræ, & attingētiæ differunt.*

apparent, iudicemus de iis quæ sub sensum non cadunt; putamus vnum esse aliud, quando habet similia accidentia cum illo: sic auricalcum dicitur falsum aurum, & stannum falsum argentum: iuxta quod Aug. ait 2. *solil. c. 10.* quod verus tragœdus, est falsus Hector. & *lib. 1. cap. 6. eas res falsas nominamus, quas verisimiles apprehendimus*: & *Arist.* ait 5. *met. text. 34.* falsa sunt quæcumque *apta nata sunt videri aut qualia non sunt, aut quæ non sunt*: vide expositionem Scoti in dictum locum.

August. Verus tragœdus, falsus Hector.

Arist.

2. Obiicies Aug. 1. *sol. 8. dicit, si verum est id quod est, falsum non esse, vspiam concludetur quouis repugnante*: ergo falsitas neque secundum quid est in rebus. Respondetur, si esse sumatur latè, tam pro vero, quam pro apparente esse, & omne tale sit verum, nusquam erit falsum; sed dicitur esse falsum, quatenus non est verè, sed apparenter, & hoc est absolutè non esse; quia verus tragœdus vt ait Aug. est falsus Hector.

Aug.

Dico tertio, falsitas propriè est in actu intellectus. Ita communis cum *D. Thom. 1. p. q. 17. art. 3.* Probatur, quia *sect. 7.* ostēsum est veritatem cognitionis simpliciter, tantum esse in compositione, quæ intellectui tantum conuenit: quando enim tribuit alicui quod ei non conuenit, vel remouet ab eo, quod ei coniunctum est, fallitur: vnde sicut sensus quoad propria sensibilia non fallitur, sic nec intellectus quoad simplicium apprehensionem; vt ibi dixi, potest tamen esse falsitas incompleta in apprehensione propositionis de quo ibi *con. 2.*

D Thom. Quomodo contingit deceptio?

3. Obiicies primo, id in quo quis fallitur, non intelligit, ex *Aug. l. 83. q. 32.* ergo in intellectione non est falsitas. Respondetur, si intelligeret quis causam falsitatis, iam desineret falli. v.g. Si perciperet auricalcum esse, non iudicaret aurum esse, quod tale apparet. *D. Thom. citatus ad 2.* dat aliam solutionē, quam vix capies.

In quo quis fallitur non intelligit. exponitur. Aug.

D Thom.

Obiicitur secundo, 3. *de anima. text. 51.* intellectus est semper rectus. Respondetur loqui de intellectu principiorum.

Obiicitur tertio, cōstat sensus falli: & *Aug. 2. sol. 6.* ait, *apparet nos omnibus sensibus similitudine lenocinante falli.* Respondetur, impropriè dicitur veritas esse in sensu, quando apprehendit rem vt est, & falsitas quando apprehendit aliter; si tamen est bene dispositus, non decipitur circa propria sensibilia, sed bene circa communia, & sensibilia per accidens, de quo dixi *in comment. ad q. 10.*

Quomodo veritas in sensu

Text. 14.

Obiicitur quarto, quia 4. *met.* dicitur, falsitas non est propria sensui, sed phantasiæ; ergo in hac est falsitas. Respondetur, hoc est, quia phantasia repræsentat rem in absētia, vt in somno, quod non facit sensus externus. Vide Scot. ibi.

4. Dico quarto, falsitas non opponitur veritati contrariè sed priuatiuè. Est contra *D. Thom. 1. p. q. 17. art. 4.* Probatur, malitia est priuatio bonitatis seu rectitudinis, ex *Scot. 2. d. 37. q. 1. §. concedo igitur num. 6.* ergo & falsitas veritatis. Secundo, eo ipso

D. Thom.

Scotus.

ipso quod actus non est cōformis obiecto, est falsus. Tertio, veritas consistit præcisè in respectu conformitatis ad rem; ergo præcisa carentia huius est falsitas, sicut carentia potentiæ videndi, est cæcitas. Confirmatur, veritas dicit obiectum sic esse vt exprimitur, falsitas sic non esse; sed esse & nō esse priuatiuè opponuntur respectu subiecti, cui vtrumque conuenire potest.

Quarto oratio affirmans rem esse verè, re annihilata; sine vllo addito, fit falsa, ergo falsitas non opponitur positiuè veritati: quia per annihilationem nihil positiuum fit. Quinto, entia sine necessitate non sunt multiplicanda, & hic nulla est.

Quo sensu falsitas contraria veritati secūdum Arist.

Obiicitur ex D. Thom. quia Arist. *2. periher. cap. vlt.* ponit veritatem & falsitatem contrarias. Respondetur, potius ibi oppositum ait, quia affirmationem vniuersalem, ait esse cōtrariam negationi vniuersali de eodem, sed negationi particulari contradictoriam: & tamen in veritate & falsitate æquè repugnat vniuersalis negatiua, & particularis negatiua vniuersali affirmatiuæ: sumit ergo contrarietatem ibi ratione quantitatis propositionum, non resoluens an falsitas sit aliquid positiuū, vel priuatiuum.

Obiicies secundo, ex eodem: falsitas ponit conceptionem rei nō adæquatam, veritas adæquatam, ergo vtraque positiuè. Negatur consequentia, quia non adæquari rei, est veritate priuari.

SECTIO X.

De opinione, fide, dubio, suspicione, formidine, quomodo differunt?

OPINIO, est actus intellectus deductus ex principiis intrinsecis, quæ veritatem vel falsitatē non ostendunt euidenter: vt hæc conclusio: *quantitas distinguitur à re quanta*, cui potest intellectus assentiri vel dissentiri. Differt à fide quod hæc nititur testimonio dicentis; etsi sit diuina, quod ei nequeat subesse falsum. Vide *Arist. 3. eth. 2. & 2. Periher. cap. 5. & 1. Post. cap. 24.* qui vltimo loco ait scientiam & opinionem nō esse de eodē.

1. Quid opinio, & quomodo differt à fide?

Arist.

Diuiditur in probabilem & improbabilem; illa nititur ita sufficientibus rationibus, vt sequēs eam non censeatur imprudenter agere, hæc è contra: quo efficaciores & plures sunt rationes, eo probabilior est opinio, & è contra. Sed in conscientia sufficit sequi probabilem, nec teneris ad probabiliorem, neque ad tutiorem; cōtingit enim, minùs tutam esse probabiliorē, vt si plura argumenta à restituendo excusent, tutius tamen est restituere. Potes contra propriam aliorum probabilem opinionem sequi, sed tunc magis propriè fidem sequeris.

Quæ opinio dicatur probabilis

Fides humana est assensus propter testimonium hominis, vixque differt ab opinione, quia vtraque nititur medio obscuro fallibili.

2. Fides humana firmior opinione.

apparent, iudicemus de iis quæ sub sensum non cadunt; putamus vnum esse aliud, quando habet similia accidentia cum illo: sic auricalcum dicitur falsum aurum, & stannum falsum argentum: iuxta quod Aug. ait 2. *solil.* c. 10. quod verus tragœdus, est falsus Hector. & *l.* 1. *cap.* 6. *eas res falsas nominamus, quas verisimiles apprehendimus.* & *Arist. ait* 5. *met. text.* 34. falsa *sunt quæcumque apta nata sunt videri aut qualia non sunt, aut quæ non sunt*: vide expositionem Scoti in dictum locum.

August. Verus tragœdus, falsus Hector.

Arist.

2. *Aug.* Obiicies Aug. 1. *sol.* 8. *dicit, si verum est id quod est, falsum non esse, vspiam concludetur quouis repugnante*: ergo falsitas neque secundum quid est in rebus. Respondetur, si esse sumatur latè, tam pro vero, quam pro apparente esse, & omne tale sit verum, nusquam erit falsum; sed dicitur esse falsum, quatenus non est verè, sed apparenter, & hoc est absolutè non esse; quia verus tragœdus vt ait Aug. est falsus Hector.

Dico tertio, falsitas propriè est in actu intellectus. Ita communis cum *D. Thom.* 1. *p. q.* 17. *art.* 3. Probatur, quia *sect.* 7. ostensum est veritatem cognitionis simpliciter, tantum esse in compositione, quæ intellectui tantum conuenit; quando enim tribuit alicui quod ei non conuenit, vel remouet ab eo, quod ei coniunctum est, fallitur: vnde sicut sensus quoad propria sensibilia non fallitur, sic nec intellectus quoad simplicium apprehensionem; vt ibi dixi, potest tamen esse falsitas incompleta in apprehensione propositionis de quo ibi *con.* 2.

D Thom. *Quomodo contingit deceptio*

3. Obiicies primo, id in quo quis fallitur, non intelligit, ex *Aug. l.* 83. *q.* 32. ergo in intellectione non est falsitas. Respondetur, si intelligeret quis causam falsitatis, iam desineret falli. v.g. Si perciperet auricalcum esse, non iudicaret aurum esse, quod tale apparet. *D. Thom. citatus ad* 2. dat aliam solutioné, quam vix capies.

In quo quis fallitur non intelligit. exponitur. *Aug.* *D. Thom.*

Obiicitur secundo, 3. *de anima text.* 51. intellectus est semper rectus. Respondetur loqui de intellectu principiorum.

Obiicitur tertio, cōstat sensus falli: & *Aug.* 2. *sol.* 6. ait, *apparet nos omnibus sensibus similitudine lenocinante falli.* Respondetur, impropriè dicitur veritas esse in sensu, quando apprehendit rem vt est, & falsitas quando apprehendit aliter; si tamen est bene dispositus, non decipitur circa propria sensibilia, sed bene circa communia, & sensibilia per accidens, de quo dixi *in comment. ad q.* 10.

Quomodo veritas in sensu

Text. 24.

Obiicitur quarto, quia 4. *met.* dicitur, falsitas non est propria sensui, sed phantasiæ; ergo in hac est falsitas. Respondetur, hoc est, quia phantasia repræsentat rem in absētia, vt in somno, quod non facit sensus externus. Vide Scot. ibi.

4. Dico quarto, falsitas non opponitur veritati contrariè sed priuatiuè. Est contra *D. Thom.* 1. *p. q.* 17. *art.* 4. Probatur, malitia est priuatio bonitatis seu rectitudinis, ex *Scot.* 2. *d.* 37. *q.* 1. §. *concedo igitur num.* 6. ergo & falsitas veritatis. Secundo, eo ipso

D. Thom. *Scotus.*

ipso quod actus non est cõformis obiecto, est falsus. Tertio, veritas consistit præcisè in respectu conformitatis ad rem; ergo præcisa carentia huius est falsitas, sicut carentia potentiæ videndi, est cæcitas. Confirmatur, veritas dicit obiectum sic esse vt exprimitur, falsitas sic non esse; sed esse & nõ esse priuatiuè opponuntur respectu subiecti, cui vtrumque conuenire potest.

Quarto oratio affirmans rem esse verè, re annihilata; sine vllo addito, fit falsa, ergo falsitas non opponitur positiuè veritati; quia per annihilationem nihil positiuum fit. Quinto, entia sine necessitate non sunt multiplicanda, & hic nulla est.

Quo sensu falsitas contraria veritati secũdum Arist.

Obiicitur ex D. Thom. quia Arist. 2. *periher. cap. vlt.* ponit veritatem & falsitatem contrarias. Respondetur, potius ibi oppositum ait, quia affirmationem vniuersalem, ait esse cõtrariam negationi vniuersali de eodem, sed negationi particulari contradictoriam: & tamen in veritate & falsitate æquè repugnat vniuersalis negatiua, & particularis negatiua vniuersali affirmatiuæ: sumit ergo contrarietatem ibi ratione quantitatis propositionum, non resoluens an falsitas sit aliquid positiuũ, vel priuatiuum.

Obiicies secundo, ex eodem: falsitas ponit conceptionem rei nõ adæquatam, veritas adæquatam, ergo vtraque positiuè. Negatur consequentia, quia non adæquari rei, est veritate priuari.

SECTIO X.

De opinione, fide, dubio, suspicione, formidine, quomodo differunt?

OPINIO, est actus intellectus deductus ex principiis intrinsecis, quæ veritatem vel falsitatẽ non ostendunt euidenter: vt hæc conclusio: *quantitas distinguitur à re quanta*, cui potest intellectus assentiri vel dissentiri. Differt à fide quod hæc nititur testimonio dicentis; etsi sit diuina, quod ei nequeat subesse falsum. Vide *Arist. 3. eth. 2. & 2. Periher. cap. 3. & 1. Post. cap. 24.* qui vltimo loco ait scientiam & opinionem nõ esse de eodẽ.

1. Quid opinio, & quomodo differt à fide?

Arist.

Diuiditur in probabilem & improbabilem; illa nititur ita sufficientibus rationibus, vt sequẽs eam non censeatur imprudenter agere; hæc è contra: quo efficaciores & plures sunt rationes, eo probabilior est opinio, & è contra. Sed in conscientia sufficit sequi probabilem, nec teneris ad probabiliorem, neque ad tutiorem; cõtingit enim, minus tutam esse probabiliorẽ, vt si plura argumenta à restituendo excusent, tutius tamen est restituere. Potes contra propriam aliorum probabilem opinionem sequi, sed tunc magis propriè fidem sequeris.

Quæ opinio dicitur probabilis

Fides humana est assensus propter testimonium hominis, vixque differt ab opinione, quia vtraque nititur medio obscuro fallibili.

2. Fides humana firmior opinione.

apparent, iudicemus de his quæ sub sensum non cadunt; putamus vnum esse aliud, quando habet similia accidentia cum illo: sic auricalcum dicitur falsum aurum, & stannum falsum argentum; iuxta quod Aug. ait 2. *solilo. q.* 10 quod verus tragœdus, est falsus Hector. & *l.* 1. *cap.* 6. *eas res falsas nominamus, quas verisimilia apprehendimus:* & *Arist. ait* 5. *met. text.* 34. falsa sunt quæcumque *apta nata sunt videri aut qualia non sunt; aut quæ non sunt:* vide expositionem Scoti in dictum locum.

Aug. Verus tragœdus, falsus Hector.

Arist.

2. *Aug.* Obiicies Aug. 1. *sol.* 8. *dicit, si verum est id quod est, falsum non esse, vspiam concludetur quouis repugnante:* ergo falsitas neque secundum quid est in rebus. Respondetur, si esse sumatur latè, tam pro vero, quam pro apparente esse, & omne tale sit verum, nusquam erit falsum; sed dicitur esse falsum, quatenus non est verè, sed apparenter, & hoc est absolutè non esse; quia verus tragœdus vt ait Aug. est falsus Hector.

D. Thom. Dico tertio; falsitas propriè est in actu intellectus. Ita communis cum *D. Thom.* 1. *p. q.* 17. *art.* 3. Probatur, quia *sect.* 7. ostensum est veritatem cognitionis simpliciter, tantum esse in compositione, quæ intellectui tantum conuenit; quando enim tribuit alicui quod ei non conuenit, vel remouet ab eo, quod ei coniunctum est, fallitur: verò sicut sensus quoad propria sensibilia non fallitur, sic nec intellectus quoad simplicium apprehensionem; vt ibi dixi, potest tamen esse falsitas incompleta in apprehensione propositionis de quo ibi *con.* 2.

Quomodo contingit deceptio.

3. *In quo quis fallitur non intelligit. exponitur. Aug.* Obiicies primo, id in quo quis fallitur, non intelligit, ex *Aug. l.* 83. *q.* 32. ergo in intellectione non est falsitas. Respondetur, si intelligeret quis causam falsitatis, iam desineret falli. v.g. Si perciperet auricalcum esse, non iudicaret aurum esse, quod tale apparet. *D. Thom. citatus ad* 2. dat aliam solutioné, quam vix capies.

D. Thom.

Obiicitur secundo, 3. *de anima. text.* 51. intellectus est semper rectus. Respondetur loqui de intellectu principiorum.

Quomodo veritas in sensus. Obiicitur tertio, cóstat sensus falli: & *Aug.* 2. *sol.* 6. ait, *apparet nos omnibus sensibus similitudine lenocinante falli.* Respondetur, impropriè dicitur veritas esse in sensu, quando apprehendit rem vt est, & falsitas quando apprehendit aliter; si tamen est bene dispositus, non decipitur circa propriá sensibilia, sed bene circa communia, & sensibilia per accidens, de quo dixi *in comment. ad q.* 10.

Text. 24.

Obiicitur quarto, quia 4. *met.* dicitur, falsitas non est propria sensui, sed phantasiæ; ergo in hac est falsitas. Respondetur, hoc est, quia phantasia repræsentat rem in absétia, vt in somno, quod non facit sensus externus. Vide Scot. ibi.

4. *D. Thom. Scotus.* Dico quarto, falsitas non opponitur veritati contrariè sed priuatiuè. Est contra *D. Thom.* 1. *p. q.* 17. *art.* 4. Probatur, malitia est priuatio bonitatis seu rectitudinis, ex *Scot.* 2. *d.* 37. *q.* 1. §. *concedo igitur num.* 6. ergo & falsitas veritatis. Secundo, eo ipso

ipso quod actus non est conformis obiecto, est falsus. Tertio, veritas consistit præcisè in respectu conformitatis ad rem; ergo præcisa carentia huius est falsitas, sicut carentia potentiæ videndi, est cæcitas. Confirmatur, veritas dicit obiectum sic esse vt exprimitur, falsitas sic non esse; sed esse & nõ esse priuatiuè opponuntur respectu subiecti, cui vtrumque conuenire potest.

Quarto oratio affirmans rem esse verè, re annihilata, sine vllo addito, fit falsa, ergo falsitas non opponitur positiuè veritati: quia per annihilationem nihil positiuum fit. Quinto, entia sine necessitate non sunt multiplicanda, & hic nulla est.

Quo sensu falsitas contraria veritati secũdum Arist.

Obiicitur ex D. Thom. quia Arist. *2. periher. cap. vlt.* ponit veritatem & falsitatem contrarias. Respondetur, potius ibi oppositum ait, quia affirmationem vniuersalem, ait esse cõtrariam negationi vniuersali de eodem, sed negationi particulari contradictoriam: & tamen in veritate & falsitate æquè repugnat vniuersalis negatiua, & particularis negatiua vniuersali affirmatiuæ: sumit ergo contrarietatem ibi ratione quantitatis propositionum, non resoluens an falsitas sit aliquid positiuũ, vel priuatiuum.

Obiicies secundo, ex eodem: falsitas ponit conceptionem rei nõ adæquatam, veritas adæquatam, ergo vtraque positiuè. Negatur consequentia, quia non adæquari rei, est veritate priuari.

SECTIO X.

De opinione, fide, dubio, suspicione, formidine, quomodo differunt?

1. Quid opinio, & quomodo differt à fide?

OPINIO, est actus intellectus deductus ex principiis intrinsecis, quæ veritatem vel falsitatẽ non ostendunt euidenter: vt hæc conclusio: *quantitas distinguitur à re quanta*, cui potest intellectus assentiri vel dissentiri. Differt à fide quod hæc nititur testimonio dicentis; etsi sit diuina, quod ei nequeat subesse falsum. Vide *Arist. 3. eth. 2. & 2. Periher. cap. 3. & 1. Post. cap. 24.* qui vltimo loco ait scientiam & opinionem nõ esse de eodẽ.

Arist.

Quæ opinio dicitur probabilis?

Diuiditur in probabilem & improbabilem; illa nititur ita sufficientibus rationibus, vt sequẽs eam non censeatur imprudenter agere, hæc è contra: quo efficaciores & plures sunt rationes, eo probabilior est opinio, & è contra. Sed in conscientia sufficit sequi probabilem, nec teneris ad probabiliorem, neque ad tutiorem; cõtingit enim, minùs tutam esse probabiliorẽ, vt si plura argumenta à restituendo excusent, tutius tamen est restituere. Potes contra propriam aliorum probabilem opinionem sequi, sed tunc magis propriè fidem sequeris.

2. Fides humana firmior opinione.

Fides humana est assensus propter testimonium hominis, vixque differt ab opinione, quia vtraque nititur medio obscuro

fallibili.

apparent, iudicentus de iis quæ sub sensum non cadunt; putamus vnum esse aliud, quando habet similia accidentia cum illo: sic auricalcum dicitur falsum aurum, & stannum falsum argentum; iuxta quod Aug. ait 2. *solil.q.10.* quod verus tragœdus, est falsus Hector. & *l.11. sup. Gen.* eas res falsas nominamus, quas verisimiles apprehendimus. & *Arist.* ait 5. *met. text.* 34. falsa sunt quæcumque apta nata sunt videri aut qualia non sunt, aut quæ non sunt: vide expositionem Scoti in dictum locum.

August. Verus tragœdus, falsus Hector.

Arist.

2. Obiicies Aug. 1. *sol.* 8. *dicit, si verum est id quod est, falsum non esse, vspiam concludetur quouis repugnante;* ergo falsitas neque secundum quid est in rebus. Respondetur, si esse sumatur latè, tam pro vero, quam pro apparente esse, & omne tale sit verum, nusquam erit falsum; sed dicitur esse falsum, quatenus non est verè, sed apparenter, & hoc est absolutè non esse; quia verus tragœdus vt ait Aug. est falsus Hector.

Aug.

Dico tertio, falsitas propriè est in actu intellectus. Ita communis cum *D. Thom. 1. p. q. 17. art. 3.* Probatur, quia *sect. 7.* ostensum est veritatem cognitionis simpliciter, tantum esse in compositione, quæ intellectui tantum conuenit; quando enim tribuit alicui quod ei non conuenit, vel remouet ab eo, quod ei coniunctum est, fallitur: vnde sicut sensus quoad propria sensibilia non fallitur, sic nec intellectus quoad simplicium apprehensionem; vt ibi dixi, potest tamen esse falsitas incompleta in apprehensione propositionis de quo ibi *con. 2.*

D. Thom. Quomodo contingit deceptio?

3. Obiicies primo, id in quo quis fallitur, non intelligit, ex *Aug. l. 83. q. 32.* ergo in intellectione non est falsitas. Respondetur, si intelligeret quis causam falsitatis, iam desineret falli v.g. Si perciperet auricalcum esse, non iudicaret aurum esse, quod tale apparet. *D. Thom. citatus ad 2.* dat aliam solutioné, quam vix capies.

In quo quis fallitur non intelligit. exponitur. Aug.

D. Thom.

Obiicitur secundo, 3. *de anima. text.* 51. intellectus est semper rectus. Respondetur loqui de intellectu principiorum.

Obiicitur tertio, cõstat sensus falli: & *Aug. 2. sol. 6.* ait, *apparet nos omnibus sensibus similitudine lenocinante falli.* Respondetur, impropriè dicitur veritas esse in sensu, quando apprehendit rem vt est, & falsitas quando apprehendit aliter; si tamen est bene dispositus, non decipitur circa propria sensibilia, sed bene circa communia, & sensibilia per accidens, de quo dixi *in comment. ad q. 10.*

Quomodo veritas in sensu?

Text 24.

Obiicitur quarto, quia 4. *met.* dicitur, falsitas non est propria sensui, sed phantasiæ; ergo in hac est falsitas. Respondetur, hoc est, quia phantasia repræsentat rem in absétia, vt in somno, quod non facit sensus externus. Vide Scot. ibi.

4. Dico quarto, falsitas non opponitur veritati contrariè sed priuatiuè. Est contra *D. Thom. 1. p. q. 17. art. 4.* Probatur, malitia est priuatio bonitatis seu rectitudinis, ex *Scot. 2. d. 37. q. 1. §. concedo igitur num. 6.* ergo & falsitas veritatis. Secundo, eo ipso

D. Thom.

Scotus.

ipso quod actus non est conformis obiecto, est falsus. Tertio, veritas consistit præcisè in respectu conformitatis ad rem; ergo præcisa carentia huius est falsitas, sicut carentia potentiæ videndi, est cæcitas. Confirmatur, veritas dicit obiectum sic esse vt exprimitur, falsitas sic non esse; sed esse & nō esse priuatiuè opponuntur respectu subiecti, cui vtrumque conuenire potest.

Quarto oratio affirmans rem esse verè, re annihilata, sine vllo addito, fit falsa, ergo falsitas non opponitur positiuè veritati: quia per annihilationem nihil positiuum fit. Quinto, entia sine necessitate non sunt multiplicanda, & hic nulla est.

Quo sensu falsitas contraria veritati secūdum Arist.

Obiicitur ex D. Thom. quia Arist. *2. periher. cap. vlt.* ponit veritatem & falsitatem contrarias. Respondetur, potius ibi oppositum ait, quia affirmationem vniuersalem, ait esse cōtrariam negationi vniuersali de eodem, sed negationi particulari contradictoriam: & tamen in veritate & falsitate æquè repugnat vniuersalis negatiua, & particularis negatiua vniuersali affirmatiuæ: sumit ergo contrarietatem ibi ratione quantitatis propositionum, non resoluens an falsitas sit aliquid positiuū, vel priuatiuum.

Obiicies secundo, ex eodem: falsitas ponit conceptionem rei nō adæquatam, veritas adæquatam, ergo vtraque positiuè. Negatur consequentia, quia non adæquari rei, est veritate priuari.

SECTIO X.

De opinione, fide, dubio, suspicione, formidine, quomodo differunt?

1. Quid opinio, & quomodo differt à fide?

OPINIO, est actus intellectus deductus ex principiis intrinsecis, quæ veritatem vel falsitatē non ostendunt euidenter: vt hæc conclusio: *quantitas distinguitur à re quanta*, cui potest intellectus assentiri vel dissentiri. Differt à fide quod hæc nititur testimonio dicentis; etsi sit diuina, quod ei nequeat subesse falsum. Vide *Arist. 3. eth. 2. & 2. Periher. cap. 3. & 1. Post. cap. 24.* qui vltimo loco ait scientiam & opinionem nō esse de eodē.

Arist.

Quæ opinio dicatur probabilis

Diuiditur in probabilem & improbabilem; illa nititur ita sufficientibus rationibus, vt sequēs eam non censeatur imprudenter agere, hæc è contra: quo efficaciores & plures sunt rationes, eo probabilior est opinio, & è contra. Sed in conscientia sufficit sequi probabilem, nec teneris ad probabiliorem, neque ad tutiorem; cōtingit enim, minùs tutam esse probabiliorē, vt si plura argumenta à restituendo excusent, tutius tamen est restituere. Potes contra propriam aliorum probabilem opinionem sequi, sed tunc magis propriè fidem sequeris.

2. Fides humana firmior opinione.

Fides humana est assensus propter testimonium hominis, vixque differt ab opinione, quia vtraque nititur medio obscuro fallibili.

Quid bonitas moralis actus.

ne; quo casu idem actus fieret de bono malus: quia (vt ait Doctor loco citato, & *d*.40.) bonitas actus est conformitas eius ad omnia quæ secundum rectam rationem, vel dictamen prudentiæ ei conueniunt. Vide eum 2. *d*.7. *num*. 11. vbi explicat triplicem bonitatem in actu.

Scotus.

3. Dico tamen verius videtur veritatem ab actu realiter minimè distingui, hæc ex variis locis Scoti habetur expressissimè 2. *d*. 16. *num*. 17. docet verum esse realiter idem enti: & *quodl*.13 *art*.2. §.*circa secundum vers*.*secundus autem actus*, docet actum abstractiuum non dicere relationem realem actualem ad obiectum, quia non petit illud existere, & ad relationem realem requiritur termini existentia, de quo ipse latè 1.*d*.31. verum est quod habet eodem *art*.2. *vers*.*ista distinctione*, & *ad ad* 1. actum intuitiuum habere annexam relationem realem actualem, sed hæc ad veritatem non requiritur, alioquin in actu abstractiuo non esset veritas.

Veritatem nihil reale addere actui.

Adde dubium esse apud Scotum an talis relatio separari possit ab actu intuitiuo, etiam beatifico, & in partem affirmantem inclinat, 4.*d* 49.*q*.2.*n*. 28. & *d*. *art*. 2. *ad* 1. vbi ait: si quis haberet qualitatem absolutam beatitudinis sine relatione coniunctionis, quod esset beatus; quia etiam beatitudo Dei sine vlla relatione est, quo casu notitia foret vera. Et hoc videtur tenendum: quia nullum absolutum videtur essentialiter dependere ab aliquo extrinseco, nisi dependentia effectus à prima causa; & beata visio, qua talis, non dependet hac dependentia ab obiecto, sed eodem modo quo aliæ visiones à suis obiectis. Præterea *eodem quodl*.*art*.3.§.*ex his*, docet quod actus cognoscendi non esset per se vnum, si includeret cum qualitate relationem, & resoluit ibi *vers*. *si quæratur*, esse per se vnum, & in genere qualitatis, & diffusè probat, de quo supra *sect*.3.

An beatitudo formalis, sit possibilis sine relatione coniunctionis ad obiectum?

4. Ex quibus patet manifestè secundum Scotum, veritatem non addere relationem realem, ad actum, & si eam addat in intuitione, id esse per accidens: & per consequens, non est aliquid realiter distinctum ab actu; quia nullus asserit aliquid absolutum per veritatem ei addi, neque ad hoc vllum fundamentum esse potest.

Constat in quibusdam propositionibus veritatē non addere nisi ens rationis.

Confirmatur primo, veritas Dei in suo actu cognoscendi sine aliquo superaddito, consistit, nec petit relationem sibi addi. Confirmatur secundo, actus per se est repræsentatio obiecti, ergo nullo addito illud exprimit: & hoc esse de mente Scoti patet, alioquin nō dixisset, quod operatio beata secundum absolutum quod habet, etiamsi nullam haberet relationem, bearet: certum enim est, quod nō bearet, nisi vt vera, quatenus est ex parte intellectus. Confirmatur tertio quando cognosco falso ens rationis esse, quod non est, expositione illius entis, fiet cognitio vera, & tamen nihil absolutum ei aduenit, vt patet, neque relatio

tio realis, quia terminus, nempe, obiectum est ens rationis. Quarto ex *Scoto* 1.*d*.32.*q*.2. & *d*.27. *q*. 3. relatio verbi seu cognitionis ad cognitum, non est realis.

5. *An intellectio concipi possit nō concepto obiecto?* Obiicies, quia actus cognoscendi, non potest intelligi, nisi intelligendo terminum, qui est eius obiectum; ergo necessario includit relationem realem: quia omne absolutum intelligi potest, alio quocumque non intellecto, quia etiam potest esse sine alio quocumque, excepta prima causa. Antecedens probatur, quia nequit intelligi visio, quin intelligatur esse alicuius visibilis. Respondetur ex Doct. *d.quodl*.13.*ad arg.prin.* si vox imponeretur ad significandum qualitatem absolutam, actus cognoscendi, intelligi posset non intellecto obiecto, vt termino: sed communiter voces impositæ ad significandas operationes, important relationem vel principaliter, vel connotatiuè, quia sic communiter intelligitur operatio. Exēplum de specie intelligibili, quę est qualitas absoluta, tamen dicitur similitudo, non quod sit relatio, sed quia apta nata est, per imitationem repræsentare obiectum: & ideo per hoc nomen species, non tantum significatur absolutum, sed etiam iste respectus.

An species intelligibilis possit intelligi sine relatione ad obiectum?

6. Contra, cognitio abstractiua, nō habet relationem actualem ad obiectum, sed potentialem per se: & tamen nō potest illa intelligi, nisi cointelligendo obiectum, non tantum vt cognoscibile, sed etiam vt cognitum, & sic intelligitur relatio actualis, etiam vbi tu asseris nullam esse, in qua ponēda sit ratio veritatis. Respondetur cum Doctor. ibi, relatio quæ quantum est ex parte fundamenti, est actualis, & defectu termini possibilis denominat sæpe fundamentum, vel subiectum, ac si actualiter inesset: sic anima separata, non tantum inclinabilis, sed etiam dicitur inclinata ad corpus, & tamē non est ibi actualis relatio, quia terminus non est. Similiter scientia dicitur practica, à dirigendo, quamuis non sit actualis directio. Secundo dico ex eodem, ibi intelligi actualem relationem non mensurabilis ad mensuram, quia hæc realis est, & non datur in abstractiua notitia ad obiectum; sed attingentiæ vel tendentiæ in illud, quæ est rationis: sic cum audio vocem, *bos*, statim concipio rem significatam, & relationem actualem ad eam; non realem, quia nulla talis est in voce ad rem significatam, sed rationis, ex hominū impositione. Operatio sub simili relatione communiter concipitur, & ideo cointelligitur obiectum terminans illam: vnde angelus quia non dependet ab hoc significandi, vel concipiendi modo, videre potest talem actum abstractiuum sine vlla relatione actuali.

Relatio potētialis, quomodo actualiter denominat?

Obiectū cointelligitur cū actu, etiamsi ad illud, non sit relatio actualis realis in actu.

7. *Relatio mensuræ, & attingētiæ differunt.* Quod vero relatio attingentiæ, distinguatur à relatione mensurabilis, probat *Doct. ibi art*.2.§.*vna potest*, quia in essentiis superior habet relationem mensuræ ad inferiorem, & hæc

 mensu

mensurabilis ad illam, tamen non attingit eam, nec habet hãc attingentiæ relationem.

Beatitudo an includit relationem?

Obiicitur secundo, summa nostra perfectio beata, est visio Dei formaliter, vel virtualiter; sed talis non potest esse aliquid ad se, ergo essentialiter respicit aliud, cuius coniunctione beat. Confirmatur ex Aug. 15. *Trin.* 5. *beatus est qui habet quicquid vult, & nihil mali vult.* ergo beatitudo est habitio; sed hæc includit relationem; ergo. Respondetur eam consistere in qualitate absoluta, quæ est apta nata fundare illam relationem: etsi per impossibile hanc non haberet, adhuc esset vltima perfectio, vt tenet Scot. *d. art. 2. ad* 1. per quod patet ad Confirmat.

Soluuntur adducta in oppositum.

Quomodo actus sine mutatione, sui desinit esse verus?

AD loca Scoti *not. 3. posita sect. præced.* Respondetur, quando videtur ponere veritatem in respectu intelligit de aptitudinali, vel potentiali, modo explicato, vel de relatione rationis, non vero de relatione actuali reali. Ad primũ manere potest sine veritate, non quod aliquid reale perdat, sed quia actus non est aptus conformari obiecto, vt modo est: sic vox homo, si imponeretur ad significandum bouem, non esset amplius signum hominis, tamen nihil reale perderet, sed tantum quod non esset apta nata significare hominem, supposita mutatione impositionis eius. Ad secundum, non identificat actus opposita realia, quia veritas non est aliquid reale ab eo distinctum; & si detur esse, falsitas nequit esse realis, quia est veritatis priuatio.

8. Ad tertium eo quod actus non est aptus natus conformari obiecto, perdit veritatem, & quando obiectum aliter se habet, quam per actum exprimitur, non adest talis aptitudo, & sic sine deperditione vllius realis, actus de vero fit falsus. Dices, illa aptitudo, cum sit idem actui, manebit manente actu, ergo actus non est mutabilis à veritate. Respondetur, manet actus secundum entitatẽ idem, sed non secundum illam formalitatem, apti nati, quia hæc dependet ab obiecto.

Bonitas moralis non distinguitur realiter ab actu.

Ad quartum, bonitas moralis non distinguitur re ab actu, quia consistit præcipuè in conformitate ad legem, & hæc non est aliquid existens, nisi in esse obiectiuo; quia nihil aliud est lex, quam stabile præceptum eius, cui commissum est reipublicæ regimen; & actus præcepti transiuit, manetque tantum in scriptura vt in signo rememoratiuo, aut in intellectu vel memoria in esse cognito, & sic nullum respectum realem terminare potest.

9. Sed adhuc obiicies; quia ex dictis sequi videtur, quod veritas sit ens rationis, quod est cõtra *Scot. 1. d. q. 3. & 2. d. 16. num. 17. & q. 1. prol.* vbi, & alias passim, ponit passiones entis à parte rei reales. Sequela patet, quia tantum dicit respectũ aptitudinalem cõformitatis, per quem, nihil reale additur actui, & idẽ erit

Veritas an ens rationis? erit de quocumque alio vero etiam in essendo. Respondetur, verum addit formalitatem quandam enti, quæ non distinguitur realiter ab eo, & fortè non est absoluta, sed respectiua, vt ait *Scot. 4. d. 49. q. 4. n. 10.* & idem est de bono. illa enim aptitudo conformitatis ad obiectum, quæ est veritas cognitionis, vel ad se manifestandum intellectui, quod conuenit veritati in essendo, sufficit vt verum formaliter differat ab ente vel actu: eodem modo, bonum, passio entis, addit ei aptitudiné appetitionis passiuæ ad potentiam appetitiuam. Sic anima quatenus intelligit, distinguitur formaliter à se ipsa quatenus vult; neq; multú differt hæc distinctio formalis Scoto satis familiaris, à distinctione rationis ratiocinatæ aliorum.

10. Dices respectum non posse esse realem, quando terminus non est realis. Respondetur, verum habet pro termino intellectum Dei, & bonum appetitum eius. Contra; istæ potentiæ non distinguuntur à vero & bono in Deo. Respondetur, sufficit distingui formaliter, vt respectus non sit omnino rationis.

Dices ipse intellectus Dei est verus, & appetitus bonus, tamen terminos non habet vllo modo distinctos. Respondetur hoc satis vrgere: nec mihi occurrit, quomodo hic assignatem terminos reales formaliter distinctos; sed respectus est verè potétialis, non fictus, quia voluntas Dei est à se verè amabilis, & intellectus verè à se intelligibilis, & Deus dicitur à parte rei bonus, quia summè appetibilis, secundú *Scot. 4. d. 49. q. 2. § ad 1. quæst.* & hoc conuenit eius voluntati sine vlla intellectus negotiatione, etiam si comparetur ad se ipsam. Si vero dicatur bonum & verum addere enti formalitates absolutas, vt censeantur formaliter ab eo distinctæ, sufficit nó posse à nobis concipi, sine tali aptitudine ad appetitum & intellectum: & ens sine vlla tali aptitudine concipi posse.

An veritas Dei sit bona, bonitate à se formaliter distincta: aut intellectus verus veritate similiter à se distincta?

Scotus.

SECTIO IX.

De falsitate cognitionis.

Dico primo, falsitas simpliciter non est in rebus. Ita *D. Tho. q. 1. de ver. art. 10. & 1. p. q. 17. art. 1.* & communis DD. apud Suar. *in met. d. 9. sect. 1.* Probatur, falsitas est priuatio veritatis, sicut malitia bonitatis, sed hæc non est in rebus: ergo. Secundo veritas est passio entis, ergo eius oppositum nulli enti conuenit. Tertio veritas dicit respectum ad intellectum, sed intellectus diuinus à quo res simpliciter dependent, à nullo falli potest, ergo nulla res est simpliciter falsa.

1. D. Thom. In rebus non est simpliciter falsitas.

Dico secundo, res dicuntur secundum quid falsæ, quando natæ sunt in nobis facere opinionem falsam. Hac ratione, externa accidentia habentia similitudinem aliarum rerum, falsa dicuntur. Cum enim pro hoc statu, per ea quæ exterius apparent,

Quomodo res dicuntur falsæ.

apparent, iudicentus de his quæ sub sensum non cadunt; putamus vnum esse aliud, quando habet similia accidentia cum illo: sic auricalcum dicitur falsum aurum, & stannum falsum argentum: iuxta quod Aug. ait 2. solil. q. 10. quod verus tragœdus, est falsus Hector. & lib. 1. cap. 6. *eas res falsas nominamus, quas verisimiles apprehendimus:* & *Arist.* ait 5. *met. text.* 34. *falsa sunt quæcumque apta nata sunt videri aut qualia non sunt, aut quæ non sunt:* vide expositionem Scoti in dictum locum.

August. Verus tragœdus. falsus Hector.

Arist.

2. *Aug.*

Obiicies Aug. 1. *sol.* 8. *dicit, si verum est id quod est, falsum non esse, vspiam concludetur quouis repugnante:* ergo falsitas neque secundum quid est in rebus. Respondetur, si esse sumatur latè, tam pro vero, quam pro apparente esse, & omne tale sit verum, nusquam erit falsum; sed dicitur esse falsum, quatenus non est verè, sed apparenter, & hoc est absolutè non esse; quia verus tragœdus vt ait Aug. est falsus Hector.

Dico tertio; falsitas propriè est in actu intellectus. Ita communis cum *D. Thom.* 1. *p. q.* 17. *art.* 3. Probatur, quia *sect.* 7. ostensum est veritatem cognitionis simpliciter, tantum esse in compositione, quæ intellectui tantum conuenit; quando enim tribuit alicui quod ei non conuenit, vel remouet ab eo, quod ei coniunctum est, fallitur: vnde sicut sensus quoad propria sensibilia non fallitur, sic nec intellectus quoad simplicium apprehensionem; vt ibi dixi, potest tamen esse falsitas incompleta in apprehensione propositionis de quo ibi *con.* 2.

D. Thom.

Quomodo contingit deceptio?

Obiicies primo, id in quo quis fallitur, non intelligit, ex *Aug. l.* 83. *q.* 32. ergo in intellectione non est falsitas. Respondetur, si intelligeret quis causam falsitatis, iam desineret falli v.g. Si perciperet auricalcum esse, non iudicaret aurum esse, quod tale apparet. *D. Thom. citatus ad* 2. dat aliam solutionẽ, quam vix capies.

3. *In quo quis fallitur non intelligit. exponitur.* *Aug.*

D. Thom.

Obiicitur secundo, 3. *de anima. text.* 51. intellectus est semper rectus. Respondetur loqui de intellectu principiorum.

Obiicitur tertio, cõstat sensus falli: & *Aug.* 2. *sol.* 6. ait, *apparet nos omnibus sensibus similitudine lenocinante falli.* Respondetur, impropriè dicitur veritas esse in sensu, quando apprehendit rem vt est, & falsitas quando apprehendit aliter; si tamen est bene dispositus, non decipitur circa propria sensibilia, sed bene circa communia, & sensibilia per accidens, de quo dixi *in comment. ad q.* 10.

Quomodo veritas in sensu.

Text. 24.

Obiicitur quarto, quia 4. *met.* dicitur, falsitas non est propria sensui, sed phantasiæ; ergo in hac est falsitas. Respondetur, hoc est, quia phantasia repræsentat rem in absentia, vt in somno, quod non facit sensus externus. Vide Scot. ibi.

Dico quarto, falsitas non opponitur veritati contrariè sed priuatiuè. Est contra *D. Thom.* 1. *p. q.* 17. *art.* 4. Probatur, malitia est priuatio bonitatis seu rectitudinis, ex *Scot.* 2. *d.* 37. *q.* 1. §. *concedo igitur num.* 6. ergo & falsitas veritatis. Secundo, eo ipso

4. *D. Thom.*

Scotus.

ipso quod actus non est cōformis obiecto, est falsus. Tertio, veritas consistit præcisè in respectu conformitatis ad rem; ergo præcisa carentia huius est falsitas, sicut carentia potentiæ videndi, est cæcitas. Confirmatur, veritas dicit obiectum sic esse vt exprimitur, falsitas sic non esse; sed esse & nō esse priuatiuè opponuntur respectu subiecti, cui vtrumque conuenire potest.

Quarto oratio affirmans rem esse verè, re annihilata, sine vllo addito, fit falsa, ergo falsitas non opponitur positiuè veritati: quia per annihilationem nihil positiuum fit. Quinto, entia sine necessitate non sunt multiplicanda, & hic nulla est.

Quo sensu falsitas contraria veritati secūdum Arist.

Obiicitur ex D. Thom. quia Arist. 2. *periher. cap. vlt.* ponit veritatem & falsitatem contrarias. Respondetur, potius ibi oppositum ait, quia affirmationem vniuersalem, ait esse cōtrariam negationi vniuersali de eodem, sed negationi particulari contradictoriam: & tamen in veritate & falsitate æquè repūgnat vniuersalis negatiua, & particularis negatiua vniuersali affirmatiuæ: sumit ergo contrarietatem ibi ratione quantitatis propositionum, non resoluens an falsitas sit aliquid positiuū, vel priuatiuum.

Obiicies secundò, ex eodem: falsitas ponit conceptionem rei nō adæquatam, veritas adæquatam, ergo vtraque positiuè. Negatur consequentia, quia non adæquari rei, est veritate priuari.

SECTIO X.

De opinione, fide, dubio, suspicione, formidine, quomodo differunt?

1. Quid opinio, & quomodo differt à fide?

OPINIO, est actus intellectus deductus ex principiis intrinsecis, quæ veritatem vel falsitatē non ostendunt euidenter: vt hæc conclusio: *quantitas distinguitur à re quanta*, cui potest intellectus assentiri vel dissentiri. Differt à fide quod hæc nititur testimonio dicentis; etsi sit diuina, quod ei nequeat subesse falsum. Vide *Arist. 3. eth. 2. & 2. Periher. cap. 3. & 1. Post. cap. 24.* qui vltimo loco ait scientiam & opinionem nō esse de eodē.

Arist.

Quæ opinio dicitur probabilis

Diuiditur in probabilem & improbabilem; illa nititur ita sufficientibus rationibus, vt sequēs eam non censeatur imprudenter agere, hæc è contra: quo efficaciores & plures sunt rationes, eo probabilior est opinio, & è contra. Sed in conscientia sufficit sequi probabilem, nec teneris ad probabiliorem, neque ad tutiorem; cōtingit enim, minùs tutam esse probabiliorē, vt si plura argumenta à restituendo excusent, tutius tamen est restituere. Potes contra propriam aliorum probabilem opinionem sequi, sed tunc magis propriè fidem sequeris.

2. Fides humana firmior opinione.

Fides humana est assensus propter testimonium hominis, vixque differt ab opinione, quia vtraque nititur medio obscuro

 fallibili.

apparent, iudicentus de iis quæ sub sensum non cadunt; putamus vnum esse aliud, quando habet similia accidentia cum illo: sic auricalcum dicitur falsum aurum, & stannum falsum argentum: iuxta quod Aug. ait 2. *solilo.* q. 10 quod verus tragœdus, est falsus Hector. & *l. 1. cap. 6. eas res falsas nominamus, quas verisimilis apprehendimus*: & *Arist.* ait 5. *met. text.* 34. falsa sunt quæcumque *apta nata sunt videri aut qualia non sunt, aut quæ non sunt.* vide expositionem Scoti in dictum locum.

Augast. Verus tragœdus, falsus Hector.

Arist.

2. *Aug.*

Obiicies. Aug. 1. *sol.* 8. *dicit, si verum est id quod est, falsum non esse, vspiam concludetur quouis repugnante*: ergo falsitas neque secundum quid est in rebus. Respondetur, si esse sumatur latè, tam pro vero, quam pro apparente esse, & omne tale sit verum, nusquam erit falsum; sed dicitur esse falsum, quatenus non est verè, sed apparenter, & hoc est absolutè non esse; quia verus tragœdus vt ait Aug. est falsus Hector.

Dico tertio; falsitas propriè est in actu intellectus. Ita communis cum *D. Thom. 1. p. q. 17. art. 3.* Probatur, quia *sect.* 7. ostēsum est veritatem cognitionis simpliciter, tātum esse in compositione, quæ intellectui tantum conuenit; quando enim tribuit alicui quod ei non conuenit, vel remouet ab eo, quod ei coniunctum est, fallitur: vnde sicut sensus quoad propria sensibilia non fallitur, sic nec intellectus quoad simplicium apprehensionem; vt ibi dixi, potest tamē esse falsitas incompleta in apprehensione propositionis de quo ibi *con.* 2.

D Thom.

Quomodo contingit deceptio?

3. *In quo quis fallitur non intelligit. exponitur. Aug.*

Obiicies primo, id in quo quis fallitur, non intelligit, ex *Aug. l. 83. q. 32.* ergo in intellectione non est falsitas. Respondetur; si intelligeret quis causam falsitatis, iam desineret falli. v.g. Si perciperet auricalcum esse, non iudicaret aurum esse, quod tale apparet. *D. Thom. citatus ad* 2. dat aliam solutionē, quam vix capies.

D Thom.

Obiicitur secundo, 3. *de anima. text.* 51. intellectus est semper rectus. Respondetur loqui de intellectu principiorum.

Quomodo veritas in sensu.

Obiicitur tertio, cōstat sensus falli: & *Aug. 2. sol.* 6. ait, *apparet nos omnibus sensibus similitudine lenocinante falli.* Respondetur, impropriè dicitur veritas esse in sensu, quando apprehendit rem vt est, & falsitas quando apprehendit aliter; si tamen est bene dispositus, non decipitur circa propriā sensibilia, sed bene circa communia, & sensibilia per accidens, de quo dixi *in comment. ad q.* 10.

Text. 24.

Obiicitur quarto, quia 4. *met.* dicitur, falsitas non est propria sensui, sed phantasiæ: ergo in hac est falsitas. Respondetur, hoc est, quia phantasia repræsentat rem in absētia, vt in somno, quod non facit sensus externus. Vide Scot. ibi.

4. *D. Thom.*

Dico quarto, falsitas non opponitur veritati contrariè sed priuatiuè. Est contra *D. Thom. 1. p. q. 17. art.* 4. Probatur, malitia est priuatio bonitatis seu rectitudinis, ex *Scot. 2. d. 37. q. 1. §. concedo igitur num.* 6. ergo & falsitas veritatis. Secundo, eo ipso

Scotus.

ipso quod actus non est cōformis obiecto, est falsus. Tertio, veritas consistit præcisè in respectu conformitatis ad rem; ergo præcisa carentia huius est falsitas, sicut carentia potentiæ videndi, est cæcitas. Confirmatur, veritas dicit obiectum sic esse vt exprimitur, falsitas sic non esse; sed esse & nō esse priuatiuè opponuntur respectu subiecti, cui vtrumque conuenire potest.

Quarto oratio affirmans rem esse vere, re annihilata, sine vllo addito, fit falsa, ergo falsitas non opponitur positiuè veritati: quia per annihilationem nihil positiuum fit. Quinto, entia sine necessitate non sunt multiplicanda, & hic nulla est.

Quo sensu falsitas contraria veritati secūdum Arist.

Obiicitur ex D. Thom. quia Arist. 2. *periher. cap. vlt.* ponit veritatem & falsitatem contrarias. Respondetur, potius ibi oppositum ait, quia affirmationem vniuersalem, ait esse cōtrariam negationi vniuersali de eodem, sed negationi particulari contradictoriam: & tamen in veritate & falsitate æquè repugnat vniuersalis negatiua, & particularis negatiua vniuersali affirmatiuæ: sumit ergo contrarietatem ibi ratione quantitatis propositionum, non resoluens an falsitas sit aliquid positiuū, vel priuatiuum.

Obiicies secundo, ex eodem: falsitas ponit conceptionem rei nō adæquatam, veritas adæquatam, ergo vtraque positiuè. Negatur consequentia, quia non adæquari rei, est veritate priuari.

SECTIO X.

De opinione, fide, dubio, suspicione, formidine, quomodo differunt?

1. Quid opinio, & quomodo differt à fide?

OPINIO, est actus intellectus deductus ex principiis intrinsecis, quæ veritatem vel falsitatē non ostendunt euidenter: vt hæc conclusio: *quantitas distinguitur à re quanta*, cui potest intellectus assentiri vel dissentiri. Differt à fide quod hæc nititur testimonio dicentis; etsi sit diuina, quod ei nequeat subesse falsum. Vide *Arist. 3. eth. 2. & 2. Periher. cap. 3. & 1. Post. cap. 24.* qui vltimo loco ait scientiam & opinionem nō esse de eodē.

Arist.

Diuiditur in probabilem & improbabilem; illa nititur ita sufficientibus rationibus, vt sequēs eam non censeatur imprudenter agere, hæc è contra: quo efficaciores & plures sunt rationes, eo probabilior est opinio, & è contra. Sed in conscientia sufficit sequi probabilem, nec teneris ad probabiliorem, neque ad tutiorem; cōtingit enim, minus tutam esse probabiliorē, vt si plura argumenta à restituendo excusent, tutius tamen est restituere. Potes contra propriam aliorum probabilem opinionem sequi, sed tunc magis propriè fidem sequeris.

Quæ opinio dicitur probabilis

2. Fides humana firmior opinione.

Fides humana est assensus propter testimonium hominis, vixque differt ab opinione, quia vtraque nititur medio obscuro fallibili.

apparent, iudicemus de iis quæ sub sensum non cadunt; putamus vnum esse aliud, quando habet similia accidentia cum illo: sic auricalcum dicitur falsum aurum, & stannum falsum argentum: iuxta quod Aug. ait 2. *solil.* 9. 10 quod verus tragœdus, est falsus Hector. & *lib.* 1. *cap.* 6. *eas res falsas nominamus, quas verisimiles apprehendimus:* & *Arist.* ait 5. *met. text.* 34. falsa sunt quæcumque *apta nata sunt videri aut qualia non sunt, aut quæ non sunt:* vide expositionem Scoti in dictum locum.

Augnst. Verus tragœdus, falsus Hector.

Arist.

2. *Aug.*

Obiicies. Aug. 1. *sol.* 8. *dicit, si verum est id quod est, falsum non esse, vspiam concludetur quouis repugnante:* ergo falsitas neque secundum quid est in rebus. Respondetur, si esse sumatur latè, tam pro vero, quam pro apparente esse, & omne tale sit verum, nusquam erit falsum; sed dicitur esse falsum, quatenus non est verè, sed apparenter, & hoc est absolutè non esse; quia verus tragœdus vt ait Aug. est falsus Hector.

Dico tertio, falsitas propriè est in actu intellectus. Ita communiter cum *D. Thom.* 1. *p. q.* 17. *art.* 3. Probatur, quia *sect.* 7. ostēsum est veritatem cognitionis simpliciter, tātum esse in compositione, quæ intellectui tantum conuenit; quando enim tribuit alicui quod ei non conuenit, vel remouet ab eo, quod ei coniunctum est, fallitur: vndo sicut sensus quoad propria sensibilia non fallitur, sic nec intellectus quoad simplicium apprehensionem, vt ibi dixi, potest tamē esse falsitas incompleta in apprehensione propositionis de quo ibi *con.* 2.

D Thom.

Quomodo contingit deceptio?

3.

Obiicies primo, id in quo quis fallitur, non intelligit, ex *Aug. l.* 83. *q.* 32. ergo in intellectione non est falsitas. Respondetur, si intelligeret quis causam falsitatis, iam desineret falli. v. g. Si perciperet auricalcum esse, non iudicaret aurum esse, quod tale apparet. *D. Thom. citatus ad* 2. dat aliam solutionē, quam vix capies.

In quo quis fallitur non intelligit. exponitur. Aug.

D Thom.

Obiicitur secundo, 3. *de anima. text.* 51. intellectus est semper rectus. Respondetur loqui de intellectu principiorum.

Obiicitur tertio, cōstat sensus falli: & *Aug.* 2. *sol.* 6. ait, *apparet nos omnibus sensibus similitudine lenocinante falli.* Respondetur, impropriè dicitur veritas esse in sensu, quando apprehendit rem vt est, & falsitas quando apprehendit aliter; si tamen est bene dispositus, non decipitur circa propria sensibilia, sed bene circa communia, & sensibilia per accidens, de quo dixi *in comment. ad q.* 10.

Quomodo veritas in sensu

Text. 24.

Obiicitur quarto, quia 4. *met.* dicitur, falsitas non est propria sensui, sed phantasiæ; ergo in hac est falsitas. Respondetur, hoc est, quia phantasia repræsentat rem in absētia, vt in somno, quod non facit sensus externus. Vide Scot. ibi.

4.

Dico quarto, falsitas non opponitur veritati contrariè sed priuatiuè. Est contra *D. Thom.* 1. *p. q.* 17. *art.* 4. Probatur, malitia est priuatio bonitatis seu rectitudinis, ex *Scot.* 2. *d.* 37. *q.* 1. §. *concedo igitur num.* 6. ergo & falsitas veritatis. Secundo, eo ipso

D. Thom.

Scotus.

ipso quod actus non est conformis obiecto, est falsus. Tertio, veritas consistit præcisè in respectu conformitatis ad rem; ergo præcisa carentia huius est falsitas, sicut carentia potentiæ videndi, est cæcitas. Confirmatur, veritas dicit obiectum sic esse vt exprimitur, falsitas sic non esse; sed esse & nō esse priuatiuè opponuntur respectu subiecti, cui vtrumque conuenire potest.

Quarto oratio affirmans rem esse verè, re annihilata, sine vllo addito, fit falsa, ergo falsitas non opponitur positiuè veritati: quia per annihilationem nihil positiuum fit. Quinto, entia sine necessitate non sunt multiplicanda, & hic nulla est.

Quo sensu falsitas contraria veritati secũdum Arist.

Obiicitur ex D. Thom. quia Arist. *2. periher. cap. vlt.* ponit veritatem & falsitatem contrarias. Respondetur, potius ibi oppositum ait, quia affirmationem vniuersalem, ait esse cōtrariam negationi vniuersali de eodem, sed negationi particulari contradictoriam: & tamen in veritate & falsitate æquè repugnat vniuersalis negatiua, & particularis negatiua vniuersali affirmatiuæ: sumit ergo contrarietatem ibi ratione quantitatis propositionum, non resoluens an falsitas sit aliquid positiuū, vel priuatiuum.

Obiicies secundò, ex eodem: falsitas ponit conceptionem rei nō adæquatam, veritas adæquatam, ergo vtraque positiuè. Negatur consequentia, quia non adæquari rei, est veritate priuari.

SECTIO X.

De opinione, fide, dubio, suspicione, formidine, quomodo differunt?

1. Quid opinio, & quomodo differt à fide?

OPINIO, est actus intellectus deductus ex principiis intrinsecis, quæ veritatem vel falsitatē non ostendunt euidenter: vt hæc conclusio: *quantitas distinguitur à re quanta*, cui potest intellectus assentiri vel dissentiri. Differt à fide quod hæc nititur testimonio dicentis; etsi sit diuina, quod ei nequeat subesse falsum. Vide *Arist. 3. eth. 2. & 2. Periher. cap. 3. & 1. Post. cap. 24.* qui vltimo loco ait scientiam & opinionem nō esse de eodē.

Arist.

Quæ opinio dicitur probabilis

Diuiditur in probabilem & improbabilem; illa nititur ita sufficientibus rationibus, vt sequēs eam non censeatur imprudenter agere, hæc è contra: quo efficaciores & plures sunt rationes, eo probabilior est opinio, & è contra. Sed in conscientia sufficit sequi probabilem, nec teneris ad probabiliorem, neque ad tutiorem; cōtingit enim, minùs tutam esse probabiliorē, vt si plura argumenta à restituendo excusent, tutius tamen est restituere. Potes contra propriam aliorum probabilem opinionem sequi, sed tunc magis propriè fidem sequeris.

2. Fides humana firmior opinione.

Fides humana est assensus propter testimonium hominis, vixque differt ab opinione, quia vtraque nititur medio obscuro

fallibili.

apparent, iudicemus de iis quæ sub sensum non cadunt; putamus vnum esse aliud; quando habet similia accidentia cum illo: sic auricalcum dicitur falsum aurum, & stannum falsum argentum: iuxta quod Aug. ait 2. *solil.* 7. 10. quod verus tragœdus, est falsus Hector. & *l.* 1. *cap.* 6. *eas res falsas nominamus, quas verisimiles apprehendimus:* & *Arist.* ait 5. *met. text.* 34. falsa sunt quæcumque *apta nata sunt videri aut qualia non sunt, aut quæ non sunt:* vide expositionem Scoti in dictum locum.

Augus. Verus tragœdus, falsus Hector.

Arist.

2. *Aug.*

Obiicies Aug. 1. *sol.* 8. *dicit, si verum est id quod est, falsum non esse, vspiam concludetur quouis repugnante:* ergo falsitas vtique secundum quid est in rebus. Respondetur, si esse sumatur latè, tam pro vero, quam pro apparente esse, & dum tale sit verum, nusquam erit falsum; sed dicitur esse falsum, quatenus non est verè, sed apparenter, & hoc est absolutè non esse; quia verus tragœdus vt ait Aug. est falsus Hector.

Dico tertio; falsitas propriè est in actu intellectus. Ita communis cum *D. Thom.* 1. *p. q.* 17. *art.* 3. Probatur, quia *sect.* 7. ostensum est veritatem cognitionis simpliciter, tantum esse in compositione, quæ intellectui tantum conuenit; quando enim tribuit alicui quod ei non conuenit, vel remouet ab eo, quod ei coniunctum est, fallitur: vnde sicut sensus quoad propria sensibilia non fallitur, sic nec intellectus quoad simplicium apprehensionem; vt ibi dixi, potest tamen esse falsitas incompleta in apprehensione propositionis de quo ibi *con.* 2.

D. Thom.

Quomodo contingit deceptio.

3. Obiicies primo, id in quo quis fallitur, non intelligit, ex *Aug. l.* 83. *q.* 32. ergo in intellectione non est falsitas. Respondetur, si intelligeret quis causam falsitatis, iam desineret falli. v.g. Si perciperet auricalcum esse, non iudicaret aurum esse, quod tale apparet. *D. Thom. citatus ad* 2. dat aliam solutioné, quam vix capies.

In quo quis fallitur non intelligit, exponitur. Aug.

D. Thom.

Obiicitur secundo, 3. *de anima. text.* 51. intellectus est semper rectus. Respondetur loqui de intellectu principiorum.

Obiicitur tertio, cóstat sensus falli: & *Aug.* 2. *sol.* 6. ait, *apparet nos omnibus sensibus similitudine lenocinante falli.* Respondetur, impropriè dicitur veritas esse in sensu, quando apprehendit rem vt est, & falsitas quando apprehendit aliter; si tamen est bene dispositus, non decipitur circa propriá sensibilia, sed bene circa communia, & sensibilia per accidens, de quo dixi *in comment. ad q.* 10.

Quomodo veritas in sensu.

Text. 24.

Obiicitur quarto, quia 4. *met.* dicitur, falsitas non est propria sensui, sed phantasiæ: ergo in hac est falsitas. Respondetur, hoc est, quia phantasia repræsentat rem in absétia, vt in somno, quod non facit sensus externus. Vide Scot. ibi.

4. Dico quarto, falsitas non opponitur veritati contrariè sed priuatiuè. Est contra *D. Thom.* 1. *p. q.* 17. *art.* 4. Probatur, malitia est priuatio bonitatis seu rectitudinis, ex *Scot.* 2. *d.* 37. *q.* 1. §. *concedo igitur num.* 6. ergo & falsitas veritatis. Secundo, eo ipso

D. Thom.

Scotus.

ipso quod actus non est cōformis obiecto, est falsus. Tertio, veritas consistit præcisè in respectu conformitatis ad rem; ergo præcisa carentia huius est falsitas, sicut carentia potentiæ videndi, est cæcitas. Confirmatur, veritas dicit obiectum sic esse vt exprimitur, falsitas sic non esse; sed esse & nō esse priuatiuè opponuntur respectu subiecti, cui vtrumque conuenire potest.

Quarto oratio affirmans rem esse verè, re annihilata, sine vllo addito, fit falsa, ergo falsitas non opponitur positiuè veritati: quia per annihilationem nihil positiuum fit. Quinto, entia sine necessitate non sunt multiplicanda, & hic nulla est.

Quo sensu falsitas contraria veritati secūdum Arist.

Obiicitur ex D. Thom. quia Arist. *2. periher. cap. vlt.* ponit veritatem & falsitatem contrarias. Respondetur, potius ibi oppositum ait, quia affirmationem vniuersalem, ait esse cōtrariam negationi vniuersali de eodem, sed negationi particulari contradictoriam: & tamen in veritate & falsitate æquè repugnat vniuersalis negatiua, & particularis negatiua vniuersali affirmatiuæ: sumit ergo contrarietatem ibi ratione quantitatis propositionum, non resoluens an falsitas sit aliquid positiuū, vel priuatiuum.

Obiicies secundo, ex eodem: falsitas ponit conceptionem rei nō adæquatam, veritas adæquatam, ergo vtraque positiuè. Negatur consequentia, quia non adæquari rei, est veritate priuari.

SECTIO X.

De opinione, fide, dubio, suspicione, formidine, quomodo differunt?

1. Quid opinio, & quomodo differt à fide?

OPINIO, est actus intellectus deductus ex principiis intrinsecis, quæ veritatem vel falsitatē non ostendunt euidenter: vt hæc conclusio: *quantitas distinguitur à re quanta*, cui potest intellectus assentiri vel dissentiri. Differt à fide quod hæc nititur testimonio dicentis; etsi sit diuina, quod ei nequeat subesse falsum. Vide *Arist. 3. eth. 2. & 2. Periher. cap. 3. & 1. Post. cap. 24.* qui vltimo loco ait scientiam & opinionem nō esse de eodē.

Arist.

Quæ opinio dicitur probabilis.

Diuiditur in probabilem & improbabilem; illa nititur ita sufficientibus rationibus, vt sequēs eam non censeatur imprudenter agere, hæc è contra: quo efficaciores & plures sunt rationes, eo probabilior est opinio, & è contra. Sed in conscientia sufficit sequi probabilem, nec teneris ad probabiliorem, neque ad tutiorem; cōtingit enim, minus tutam esse probabiliorē, vt si plura argumenta à restituendo excusent, tutius tamen est restituere. Potes contra propriam aliorum probabilem opinionem sequi, sed tunc magis propriè fidem sequeris.

2. Fides humana firmior opinione.

Fides humana est assensus propter testimonium hominis, vixque differt ab opinione, quia vtraque nititur medio obscuro

fallibili.

mensurabilis ad illam, tamen non attingit eam, nec habet hác attingentiæ relationem.

Beatitudo an includit relationem?

Obiicitur secundo, summa nostra perfectio beata, est visio Dei formaliter, vel virtualiter; sed talis non potest esse aliquid ad se, ergo essentialiter respicit aliud, cuius coniunctione beat. Confirmatur ex Aug. 15. *Trin.* 5. *beatus est qui habet quicquid vult, & nihil mali vult.* ergo beatitudo est habitio; sed hæc includit relationem; ergo. Respondetur eam consistere in qualitate absoluta, quæ est apta nata fundare illam relationem: etsi per impossibile hanc non haberet, adhuc esset vltima perfectio, vt tenet Scot. *d. art. 2. ad 1.* per quod patet ad Confirmat.

Soluuntur adducta in oppositum.

Quomodo actus sine mutatione, sui definit esse verus?

AD loca Scoti *not. 3. posita sect. præced.* Respondetur, quando videtur ponere veritatem in respectu intelligit de aptitudinali, vel potentiali, modo explicato, vel de relatione rationis, non vero de relatione actuali reali. Ad primũ manere potest sine veritate, non quod aliquid reale perdat, sed quia actus non est aptus conformari obiecto, vt modo est: sic vox homo, si imponeretur ad significandum bouem, non esset amplius signum hominis, tamen nihil reale perderet, sed tantum quod non esset apta nata significare hominem, supposita mutatione impositionis eius. Ad secundum, non identificat actus opposita realia, quia veritas non est aliquid reale ab eo distinctum; & si detur esse, falsitas nequit esse realis, quia est veritatis priuatio.

8. Ad tertium eo quod actus non est aptus natus conformari obiecto, perdit veritatem, & quando obiectum aliter se habet, quam per actum exprimitur, non adest talis aptitudo, & sic sine deperditione vllius realis, actus de vero fit falsus. Dices, illa aptitudo, cum sit idem actui, manebit manente actu, ergo actus non est mutabilis à veritate. Respondetur, manet actus secundum entitatẽ idem, sed non secundum illam formalitatem, apti nati, quia hæc dependet ab obiecto.

Bonitas moralis non distinguitur realiter ab actu.

Ad quartum, bonitas moralis non distinguitur re ab actu, quia consistit præcipuè in conformitate ad legem, & hæc non est aliquid existens, nisi in esse obiectiuo; quia nihil aliud est lex, quam stabile præceptum eius, cui commissum est reipublicæ regimen; & actus præcepti transiuit, manetque tantum in scriptura vt in signo rememoratiuo, aut in intellectu vel memoria in esse cognito, & sic nullum respectum realem terminare potest.

9. Sed adhuc obiicies, quia ex dictis sequi videtur, quod veritas sit ens rationis, quod est cõtra *Scot. 1. d. q. 3. & 2. d. 16. num. 17. & q. 3. prol.* vbi, & alias passim, ponit passiones entis à parte rei reales. Sequela patet, quia tantum dicit respectũ aptitudinalem cõformitatis, per quem, nihil reale additur actui, & idẽ

erit

Veritas an ens rationis? erit de quocumque alio vero etiam in essendo. Respondetur, verum addit formalitatem quandam enti, quæ non distinguitur realiter ab eo, & fortè non est absoluta, sed respectiua, vt ait *Scot. 4. d. 49. q. 4. n. 10.* & idem est de bono. illa enim aptitudo conformitatis ad obiectum, quæ est veritas cognitionis, vel ad se manifestandum intellectui, quod conuenit veritati in essendo, sufficit vt verum formaliter differat ab ente vel actu: eodem modo, bonum, passio entis, addit ei aptitudiné appetitionis passiuæ ad potentiam appetitiuam. Sic anima quatenus intelligit, distinguitur formaliter à se ipsa quatenus vult; neq; multũ differt hæc distinctio formalis Scoto satis familiaris, à distinctione rationis ratiocinatæ aliorum.

10. Dices respectum non posse esse realem, quando terminus non est realis. Respondetur, verum habet pro termino intellectum Dei, & bonum appetitum eius. Contra, istæ potentiæ non distinguuntur à vero & bono in Deo. Respondetur, sufficit distingui formaliter, vt respectus non sit omnino rationis.

Dices ipse intellectus Dei est verus, & appetitus bonus, tamen terminos non habet vllo modo distinctos. Respondetur hoc satis vrgere: nec mihi occurrit, quomodo hic assignatem terminos reales formaliter distinctos; sed respectus est verè potétialis, non fictus, quia voluntas Dei est à se verè amabilis, & intellectus verè à se intelligibilis, & Deus dicitur à parte rei bonus, quia summè appetibilis, secundũ *Scot. 4. d. 49. q. 2. § ad 1. quæst.* & hoc conuenit eius voluntati sine vlla intellectus negotiatione, etiam si comparetur ad se ipsam. Si vero dicatur bonum & verum addere enti formalitates absolutas, vt censeantur formaliter ab eo distinctæ, sufficit nõ posse à nobis concipi, sine tali aptitudine ad appetitum & intellectum, & ens sine vlla tali aptitudine concipi posse.

An voluntas Dei sit bona, bonitate à se formaliter distincta: aut intellectus verus veritate similiter à se distincta? *Scotus.*

SECTIO IX.

De falsitate cognitionis.

1. Dico primo, falsitas simpliciter non est in rebus. Ita *D. Tho. q. 1. de ver. art. 10. & 1. p. q. 17. art. 1.* & communis DD. apud Suar. *in met. d. 9. sect. 1.* Probatur, falsitas est priuatio veritatis, sicut malitia bonitatis, sed hæc non est in rebus: ergo. Secundo veritas est passio entis, ergo eius oppositum nulli enti conuenit. Tertio veritas dicit respectum ad intellectum, sed intellectus diuinus à quo res simpliciter dependent, à nullo falli potest, ergo nulla res est simpliciter falsa.

D. Thom. In rebus non est simpliciter falsitas.

Dico secundo, res dicuntur secundum quid falsæ, quando natæ sunt in nobis facere opinionem falsam. Hac ratione, externa accidentia habentia similitudinem aliarum rerum, falsa dicuntur. Cum enim pro hoc statu, per ea quæ exterius apparent,

Quomodo res dicuntur falsa.

apparent, iudicemus de iis quæ sub sensum non cadunt; putamus vnum esse aliud, quando habet similia accidentia cum illo: sic auricalcum dicitur falsum aurum, & stannum falsum argentum: iuxta quod Aug. ait 2. *solil. c.* 10. quod verus tragœdus, est falsus Hector. & *l.* 1. *cap.* 6. *eas res falsas nominamus, quas verisimiles apprehendimus.* & *Arist. ait* 5. *met. text.* 34. falsa sunt quæcumque *apta nata sunt videri aut qualia non sunt, aut quæ non sunt.* vide expositionem Scoti in dictum locum.

Aug. Verus tragœdus, falsus Hector.

Arist.

2. *Aug.* Obiicies: Aug. 1. *sol.* 8. *dicit, si verum est id quod est, falsum non esse, vspiam concludetur quouis repugnante:* ergo falsitas neque secundum quid est in rebus. Respondetur, si esse sumatur latè, tam pro vero, quam pro apparente esse, & omne tale sit verum, nusquam erit falsum; sed dicitur esse falsum, quatenus non est verè, sed apparenter, & hoc est absolutè non esse; quia verus tragœdus vt ait Aug. est falsus Hector.

D. Thom. Quomodo contingit deceptio? Dico tertio, falsitas propriè est in actu intellectus. Ita communis cum *D. Thom.* 1. *p. q.* 17. *art.* 3. Probatur, quia *sect.* 7. ostensum est veritatem cognitionis simpliciter, tantum esse in compositione, quæ intellectui tantum conuenit; quando enim tribuit alicui quod ei non conuenit, vel remouet ab eo, quod ei coniunctum est, fallitur: vnde sicut sensus quoad propria sensibilia non fallitur, sic nec intellectus quoad simplicium apprehensionem; vt ibi dixi, potest tamen esse falsitas incompleta in apprehensione propositionis de quo ibi *con.* 2.

3. *In quo quis fallitur non intelligit, exponitur. Aug.* Obiicies primo, id in quo quis fallitur, non intelligit, ex *Aug. l.* 83. *q.* 32. ergo in intellectione non est falsitas. Respondetur, si intelligeret quis causam falsitatis, iam desineret falli. v. g. Si perciperet auricalcum esse, non iudicaret aurum esse, quod tale apparet. *D. Thom.* citatus *ad* 2. dat aliam solutionem, quam vix capies.

D. Thom.

Obiicitur secundo, 3. *de anima. text.* 51. intellectus est semper rectus. Respondetur loqui de intellectu principiorum.

Quomodo veritas in sensu. Obiicitur tertio, cōstat sensus falli: & *Aug.* 2. *sol.* 6. ait, *apparet nos omnibus sensibus similitudine lenocinante falli.* Respondetur, impropriè dicitur veritas esse in sensu, quando apprehendit rem vt est, & falsitas quando apprehendit aliter; si tamen est bene dispositus, non decipitur circa propria sensibilia, sed bene circa communia, & sensibilia per accidens, de quo dixi *in comment. ad q.* 10.

Text. 24.

Obiicitur quarto, quia 4. *met.* dicitur, falsitas non est propria sensui, sed phantasiæ; ergo in hac est falsitas. Respondetur, hoc est, quia phantasia repræsentat rem in absentia, vt in somno, quod non facit sensus externus. Vide Scot. ibi.

4. *D. Thom.* Dico quarto, falsitas non opponitur veritati contrariè sed priuatiuè. Est contra *D. Thom.* 1. *p. q.* 17. *art.* 4. Probatur, malitia est priuatio bonitatis seu rectitudinis, ex *Scot.* 2. *d.* 37. *q.* 1. §. *concedo igitur num.* 6. ergo & falsitas veritatis. Secundo, ex ipso

Scotus.

ipso quod actus non est cõformis obiecto, est falsus. Tertio, veritas consistit præcisè in respectu conformitatis ad rem; ergo præcisa carentia huius est falsitas, sicut carentia potentiæ videndi, est cæcitas. Confirmatur, veritas dicit obiectum sic esse vt exprimitur, falsitas sic non esse; sed esse & nõ esse priuatiuè opponuntur respectu subiecti, cui vtrumque conuenire potest.

Quarto oratio affirmans rem esse verè, re annihilata, sine vllo addito, fit falsa, ergo falsitas non opponitur positiuè veritati: quia per annihilationem nihil positiuum fit. Quinto, entia sine necessitate non sunt multiplicanda, & hic nulla est.

Quo sensu falsitas contraria veritati secũdum Arist.

Obiicitur ex D. Thom. quia Arist. *2. periher. cap. vlt.* ponit veritatem & falsitatem contrarias. Respondetur, potius ibi oppositum ait, quia affirmationem vniuersalem, ait esse cõtrariam negationi vniuersali de eodem, sed negationi particulari contradictoriam: & tamen in veritate & falsitate æquè repugnat vniuersalis negatiua, & particularis negatiua vniuersali affirmatiuæ: sumit ergo contrarietatem ibi ratione quantitatis propositionum, non resoluens an falsitas sit aliquid positiuũ, vel priuatiuum.

Obiicies secundò, ex eodem: falsitas ponit conceptionem rei nõ adæquatam, veritas adæquatam, ergo vtraque positiuè. Negatur consequentia, quia non adæquari rei, est veritate priuari.

SECTIO X.

De opinione, fide, dubio, suspicione, formidine, quomodo differunt?

1. Quid opinio, & quomodo differt à fide?

Opinio, est actus intellectus deductus ex principiis intrinsecis, quæ veritatem vel falsitatẽ non ostendunt euidenter: vt hæc conclusio: *quantitas distinguitur à re quanta*, cui potest intellectus assentiri vel dissentiri. Differt à fide quod hæc nititur testimonio dicentis; etsi sit diuina, quod ei nequeat subesse falsum. Vide *Arist. 3. eth. 2. & 2. Periher. cap. 3. & 1. Post. cap. 24.* qui vltimo loco ait scientiam & opinionem nõ esse de eodẽ.

Arist.

Quæ opinio dicatur probabilis

Diuiditur in probabilem & improbabilem; illa nititur ita sufficientibus rationibus, vt sequẽs eam non censeatur imprudenter agere, hæc è contra: quo efficaciores & plures sunt rationes, eo probabilior est opinio, & è contra. Sed in conscientia sufficit sequi probabilem, nec teneris ad probabiliorem, neque ad tutiorem; cõtingit enim, minùs tutam esse probabiliorẽ, vt si plura argumenta à restituendo excusent, tutius tamen est restituere. Potes contra propriam aliorum probabilem opinionem sequi, sed tunc magis propriè fidem sequeris.

2. Fides humana firmior opinione.

Fides humana est assensus propter testimonium hominis, vixque differt ab opinione, quia vtraque nititur medio obscuro fallibili.

fallibili. Vt eam sequaris in cõsciẽtia, testes sint fide digni; qui *enim cito credit, leuis est corde.* Differt tamen ab opinione, infirmitate, quia sæpe excludit omnem formidinem, vt cum credo mundum fuisse ante me, vel Romam existere, & sic (inquit *Scot.3.d. 25. §. ex istis sequitur num.5.*) est medium inter scientiam & opinionem, quia hæc habet secum formidinem, opinio non.

Quid dubium?

Dubiũ seu hæsitatio est actus quo iudicatur neutri parti adhærendũ esse determinatè, quia non reperit intellectus maiorem cõnexionem extremorum in hac parte, quam in illa: si nullus actus eliciatur, dubium erit negatiuum, atque multum refert hoc aduertere, quia tale dubium in re fidei non facit hæreticum, sed requiritur dubium esse positiuum. Differt à formidine, quia hæc est actus reflexus, quo indicas oppositũ fortè esse verius, & non excludit assensum vnius partis: vnde cum formidine de opposito licet aliquid facere, sed non cum dubio, quia *omne quod non est ex fide.* i. ex iudicio conscientiæ, *peccatum est.*

Dubiũ differt à formidine.

Contra dubium quando licet operari.

Si tamen dubius sis per intrinseca principia, potes alteram partem sequi per extrinseca. v.g. ex aliorum sentẽtia: si enim licet contra propriam opinionem sequi aliorum, multo magis licebit, quando tantum dubitas: neque eo casu teneris sequi tutiorem partem, vt vult *Nau. cap. si quis de pen. d.7. n.56.* sicut nec quando cõtra propriã opinionem alienam sequeris.

3. *Dubiũ practicum & speculatiuũ.*

Dubium, aliud est speculatiuum, aliud practicum. Exemplum primi, vt si dubitem an res inter hæreditarias inuenta, sit mea; secundi vt an liceat rem talẽ retinere. licet operari cum speculatiuo, non cum practico dubio; de quo ex professo tract. de actibus humanis. hic tantum ista gustantur, vt ad intellectum spectant.

Duæ autem regulæ circa hęc mouent difficultatem. Vna ex *cap. ad audientiam & c. significasti de hom. In dubiis tutior pars est eligenda:* & altera regula, *in dubiis de reg. iuris. 6. in dubiis potior est conditio possidentis.* de quibus videri possunt *Summista v. dubium, Nau. cit. num. 35. Couar. clem. si furiosus de hom. prin. num.3. Vasq. 1.2. d. 66. cap. 1.2. Sancius de Mat. l. 2. d. 41. num. 32. & l.1.d.18. num. 6.* & fusius *l.7.d.103. Assor. 1. p.l. 2. cap. 19.*

Suspicio est actus quo quis coniecturat alium hoc vel illud moliri vel fecisse, non videtur differre ab opinione: ideo est probabilis, vel improbabilis, vt opinio temeraria dicitur, quando leui nititur fundamento.

SECTIO XI.

De scientia abstractiua & intuitiua.

1. *Scientia abstractiua & practica.*

DICO primo abstractiua rem repræsentat in aliqua similitudine quæ abstrahit ab existentia & præsentia: intuitiua est rei existentis

Scotus. tis & præsentis. Ita Scot. 2. *d.* 3. *q.* 9. *num.* 6. *&* 4. *d.* 10. *q.* 8. *num.* 5. inesse nobis abstractiuam constat, alioquin non intelligeremus quidditates, & consequenter, nullam haberemus scientiam immutabilem, quia nulla talis est nisi quidditatis, (Deus enim nō potest à nobis pro nūc cognosci notitia sibi propria.)

De intuitiua patet quod nobis competit, quia potentia inferior nempe sensus eam habet, estque in ea perfectionis de quo dixi com. *ad q.* 21. ergo non est denegāda intellectui, cognitiuæ perfectissimæ. Explicatur vtrumque exemplo phantasiæ & sensus particularis; hic enim tantum in obiecta existētia tendit, illa abstrahit ab hic & nunc.

2. Abstractiua & intuitiua specie differunt. Scotus. Dico secūdo, abstractiua & intuitiua specie differunt. *Sco.* 4. *d.* 49. *q.* 12. *&* 2. *d.* 25. *&* *d.* 3. *q.* 9. *&* 2. *met. q.* 3. *&* 7. *met. q.* 5. *&* *quodl.* 13. *art.* 2. *§. circa* 2. ratio, quia requirūt causas specie distinctas: illa fit à specie, hæc ab ea fieri nequit, ex *eodem.* 2. *d.* 3. *q.* 9. *n.* 11.

Scotus. Triplex necessitas ponendi speciem. Pro quo nota ex *Scot.* 4. *d.* 12. *ad* 5. speciem poni vt suppleat concursum obiecti, non autem ob necessitatem potentiæ quæ nihil ab ea recipit, sed sua virtute concurrit cum obiecto, vnam causam totalem intellectionis cum eo constituens, ex *Scotus.* Scot. 1. *d.* 3. *q.* 7. *num.* 20. *§. ad quæst.* hæc autem suppletio vna ex tribus causis fit. Prima quādo obiectum non est de se intelligibile, sed sensibile, necessaria est species vt proportionetur potentiæ spirituali, ex Scot. 1. *d.* 3. *q.* 6. *num.* 10. Secunda quando obiectum intelligibile est absens. Tertia quando est intelligibile & præsens, tamen disproportionatum potentiæ, nisi ponatur in ea species, actus intelligendi nō erit in eius potestate. *Scot.* 2. *d.* 3. *q.* 9. *ad vlt.* hac ratione putat datam fuisse angelo in via speciem, repræsentantem diuinam essentiam abstractiuè.

3. An species sit causa intuitionis. Ex quibus videtur sequi speciem nōn esse causam intuitionis, sed effectum præuiū: quod tenet Bargius 1. *d.* 3. *q.* 6. *ad* 2. & idem ait consequenter de specie sensibili. Ratio est, quia obiectum quando adest, non eget aliquo supplente eius vicem. Præterea species nō potest totam vicem obiecti supplere ad intuitionem, alioquin fieret intuitio absentis, nec valet si dicatur partialiter concurrere, cum obiecto, quia tunc species subordinaretur obiecto, vel è contra, & neutrum commodè dici potest; neque etiam dici potest quod sint causæ eiusdem rationis, quia tunc species perfectior, sine obiecto sufficeret. Fateor hoc non videri dictum sine fundamento in Scoto, tamen nihil certum ex eo habetur circa hoc; quia *quodl.* 15. *art.* 1. *§. si vero.* dubius manet an res *Res spiritualis totaliter suam speciem efficit in intellectu.* actu intelligibilis cum intellectu totaliter concurrit ad sui intuitionem, an vero species aliquid efficiat, videtur tamen tenere talē rem totaliter suam speciem efficere, sine vllo intellectus cōcursu. Sed siue species concurrat, siue non, ad intuitiuam: saltem obiectum ad eam concurrit, vel totaliter, vel

partia-

partialiter immediatè; quod sufficit, vt censeantur intuitiua, & abstractiua specie distinctæ, quandoquidem aliquid alterius speciei quasi essentialiter requiritur ad vnam, & non ad alteram; quia ad intuitiuam requiritur obiectum præsens, non ad abstractiuam.

Vasquez. Molin. Hurtado. Buridan.

Maior difficultas est, an intuitiua haberi possit etiam de potentia Dei, absente obiecto: affirmat *Vasq. 1. p. d. 38. cap. 2. Molin. 1. p. q. 55. art. 2. d. 2. mei. Hurtado d. 10. sect. 2. Buridan. 2. de an. q. 21. Leucebet 2. d. 1. q. 4. ad vlt. Occum.* abi oppositum tenent.

4\.

Scotus.

Dico tertio, satis probabile est talem visionem, seu actum intuitiuum poni posse à Deo, absente obiecto: colligi videtur ex Scot. *loc. cit. sect. 8. & 4. d. 10. q. 9. & q. 5. §. ad quæst.* vbi ait omnem formam absolutam poni posse à solo Deo, *& ex ipso ibi, & quodlib. 13.* cognitio, omnisque operatio est qualitas absoluta, de quo dixi *sect. 3. con. 1. & 2.* Probatur, quia potest Deus conseruare prius sine suo posteriori, quod non est cum idem realiter; ex *Scot. 1. d. 1. q. 4. num. 14. & 2. d. 1. q. 4. num. 21.* Tertio potest Deus supplere vicem omnis causæ secundæ in genere efficientis; ergo & vicem obiecti ad intuitiuum. Quarto in hoc nulla est contradictio, vt patet soluendo argumenta. ergo non est denegandum Deo.

Visionem posse à Deo produci sine præsentia obiecti. Scotus.

Obiicitur primo, illa cognitio tunc esset abstractiua, quia esset obiecti non vt præsentis: consequens est falsum, quia istæ scientiæ specie distinguuntur, & per consequens vna non potest esse alia. Respondetur si teneatur per talem actum obiectum cognosci, dicendum est adhuc esse intuitiuum, quia quantum est de se, faceret intellectum actualiter intuentem; & hoc tantum est ei intrinsecum, non autem quocumque casu esse actualem intuitionem. Dixi, si teneatur per talé actum obiectum cognosci, quia fortè oppositum verum est. de quo dixi *sect. 4. dub. 4.* & tenet *Leuchetus cit.*

5\.

Quis effectus formalis intuitionis.

Obiicitur, effectus formalis actus intuitiui, est facere intuentem, sicut albedinis facere album, quia intueri, vel intelligere non cõsistit in elicere, sed in receptione visionis, vel intellectionis *ex Scot. 1 d. 3 q. 6. &* passim, ergo implicat poni in subiecto actum intuitiuũ, quin illud sit intuens. Respondetur negando, hunc esse primarium effectum huius actus, sed aliquem aliũ innominatũ sicut de specie sensibili in medio dicit *Sco. 2. d. 13.* de quo supra in simili. *sect. 7. dub. 4. in 2. modo dicẽdi.*

Scotus.

Obiicitur tertio, ille actus habet omnem entitatem quam haberet si obiectum esset præsens, ergo & omnem repræsentationem. Antecedens probatur, quia cognitio, & verbum non dicit respectum realem ad rem significatam, vel conceptam *ex Scot. 1. d. 32. q. 2. & d. 27. q. 3.* sed bene ad cognoscentem, ergo nihil ei perit, absentia obiecti; & per consequens eodem modo repræsentabit, siue adsit, siue absit. Respondetur

spondetur ibi deesse relationem realem dependentiæ ad obiectum præsens existens, defectu cuius, non est actualis intuitio. Contra, ista dependentia est effectus à causa, ergo à Deo supplebilis. Respondetur suppleri potest, ita vt ponatur effectus sine illa causa, tamen quoad connotationem & denominationem intuitionis, suppleri nequit; sicut enim Deus potest supplere concursum patris, respectu eius, qui est filius, creando illum, non tamen facere quod sit filius patris, sine generatione paterna: sic potest facere actum intuitiuũ sine obiecto, vt tamen exerceatur intuitio actualis, & quasi generetur vt filia obiecti, sine ipso nequit fieri. Contra, ad intuitionem creaturæ in essentia diuina, si hæc causaret visionem, non requiritur eius præsentia propria ad terminãdum actum, ex *Scot. 4. d. 10. q. 5 num. 4.* ergo. Respondetur primo, ibi nõ esse propriam, & rigorosam intuitionem. Secundo præsentiam creaturæ ibi contineri eminenter, & perfectiori modo, quam in seipsa. Contra hæc.

Quomodo Deus potest supplere vicẽ obiecti, ad visionem?

6\. Obiicitur quarto sequi etiãsi poneretur præsens illud obiectum, quod adhuc actus non repræsentaret illud actualiter; quia nõ mutaretur realiter per hoc. Respondetur tunc influeret conseruando, & quasi aggenerando actum, eumque terminando. Contra, idem faceret obiectum cuiusque actus abstractiui, si poneretur præsens; ergo non differunt specie isti actus contra secundam concl.

Vrgetur non distingui abstractiuã & intuitiuam scientiam.

Respondetur, ratio satis probabiliter ostendit, non distingui specie quoad absolutum, sed tantum quoad formalitates respectiuas, & sic intelligendam esse secundam conclus.

Secundo dico, actum abstractiuum non esse capacem talis influxus, quia natura sua, etiam quoad absolutum, petit non fieri ab obiecto præsente, sed ab aliquo supplente vicẽ eius: & de visione beata, comparata ad intellectionem abstractiuam, de Deo, hoc magis certo tenendum videtur.

7\. Dices, iuxta dicta, non intuitiuum, sed potius abstractiuum actum suppleri à Deo, quia tantum fit à Deo actus, quo res repræsentatur abstrahendo ab existentia, & præsentia; hoc autem fieri potest à specie obiecti, sine vllo Dei speciali concursu. Respondetur actum illum de per accidens repræsentare rem, sine existentia, & præsentia, quia de per se petit, & ex natura sua, hæc repræsentare; & quando nõn potest hoc præstare, vt in casu, facit quod potest, rem ipsam repræsentando, non vt hic, & nunc. At actus abstractiuus, de per se tantum rem ipsam repræsentat, & nullo modo præsentiam, vel existentiam. Verum quia coniecturis tantum proceditur, posset dici vicem obiecti præsentis suppleri posse à Deo, ita vt actus verè esset intuitiuus, loquendo de repræsentatione, seu apprehẽsione simplici, non composita, quia talem actum posset Deus se solo infundere; nõn tamen posset supplere vi-

Forte Deus potest facere intuitionem sine obiecti præsentia.

cem obiecti præsentis quoad actum compositum, neque hûc infundere, quia esset author falsi, quod repugnat. de quo 2. 2. q. 1. art. 3. & 3. d. 38. vbi vide Scho. nostrũ n. 6. pro hoc est Suar. 3. de an. c. 12. vbi tenet virtute diuina sensum externum posse habere actum in absentia obiecti: eoque casu Deum tantum permittere deceptionem; si tamen actum compositum causaret Deus, vel suppleret obiecta respectu ipsius, videtur quod author foret falsi: quod expresse repugnat: quidquid dicat Vasquez 1. 2. d 90. cap. 4. vbi tenet posse Deum infundere actum erroris; si aliquem infundere potest: quod minus aduertenter dictum est; hinc enim sequitur non repugnare, reuelare falsum, & consequenter dicta Dei, non esse infallibilia: nec ipsum infallibilem testem.

SECTIO XII.

Quid sit voluntas, & quod eius obiectum?

1\. HÆc est secunda pars huius disputationis, in qua de voluntate agendum. Nota ex dictis *sect. 2. disp. 2.* præter appetitum naturalem communem omni creaturæ, esse in quolibet cognoscente appetitum vitalem, seu potentiam specialem, quia vitaliter appetit commoda, & fugit noxia. cum autem ex cognitione velut ex fonte hæc potentia dimanet, iuxta diuersitatem cognitionis, & ipsa variatur, & hinc datur appetitus sensitiuus sequens sensationem in brutis; & rationalis, seu intellectiuus in angelis, & vterque in homine. Ita communis Philosophorum, & Theologorum, & hoc quoad vltimam partem de fide esse videtur: ex variis Scripturæ locis. Rom. 7. *video aliam legem in membris meis*, &c. Galat. 5. *Caro concupiscit aduersus Spiritum*, &c. Matth. 17. *qui vult venire post me, abneget semetipsum.* & Eccles. 18. *post concupiscentias tuas ne abeas.* Ex quibus expresse habetur in homine duos esse appetitus, & contrarios, quorum alter, scilicet rationalis, dicitur voluntas.

In omni cognoscente est appetitus vitalis.

In homine duos esse appetitus fides docere videtur

Rom. 7.

Galat. 5.

Matth. 17.

Eccles. 18.

2\. Nota secundo, quod voluntas multipliciter sumitur: primo pro hac potentia condistincta contra intellectum. Secundo pro ipsa volitione, quo sensu dixit Aug. 1. *retract. 9. &* 11. *nihil tam in potestate voluntatis, quam ipsa voluntas.* de quo *Scot. 1. d. 1. q. 4. §. contra 1. art. num. 3.* Tertio pro appetitu sensitiuo *ex Doct. 3. d. 17.* & sic sumitur impropriè, & ideo cum definitur *in 6. Synod. act. 8. 11.* inesse Christo duas voluntates, sermo est de rationali, & diuina.

Voluntas sumitur multipliciter.

Aug.

Scotus.

Dico primo, voluntas est appetitus cum ratione liber. Ita *Scot. 3. d. 17. D. Th. 1. p. q. 63. a. 5.* quod sit appetitus, patet ex 1. *not.* & ex *sect. 2. disput. praeced.* Per particulam, *cum ratione*, differt à sensitiuo; particula, *liber*, ad maiorem explicationem ponitur; vel quia si forte voluntas violétatur, in eo videtur magis

Quid sit voluntas?

Scotus.

D. Thom.

magis esse dicendam naturam, quam voluntatem, vt quando consideratur secundum affectionem commodi, non iustitiæ. de quo *Scot. 2. d. 6. q. 2.* vel vt est inclinatio naturalis. *Scot. 3. d. 17.* August *l. de ducabus animabus cap.* 10. sic diffinit voluntatem. *Quod est animi motus cogente nullo ad aliquid non amittendum, vel adipiscendum*, quæ definitio bene explicata in idem recidit.

August. Diffinitio voluntatis secundum Aug.

3. Obiicies, appetitus est imperfecti, quia respectu eius, quod non est; sed voluntas est perfecta, alioquin nō esset in Deo, vel beatis. Respondetur appetitum, quo aliquid ab appetente distinctum desideratur, supponere eius rei indigentiam, & voluntas creata sub hoc respectu imperfecta est, diuina vero non, quia nullius indiget.

Voluntas vt imperfecta, appetit distinctum.

Obiicitur secundo, appetitus mouetur, & ducitur, sed volūtas ducit, & mouet se, & alias potentias, ergo non est appetitus. Respondetur sensitiuus ducitur & non ducit, intellectiuus è contra, ex *Damasc. l. 2. c. 22. 23.*

Volūtas ducit, appetitus ducitur. Damasc.

4. Dico secundo, bonum est obiectum voluntatis. ita *Arist. in princ. Ethic. & l. 3. cap. 1.* vbi habet illud, *omnis prauus est ignorans.* quia malum semper sub ratione boni appetitur. Alia loca, & rationes ad hoc adduxi *disp. praeced. sect. 3.* vbi ex Scot. ostendi voluntatem non posse velle malum, neque nolle bonum; & esto in variis locis manserit circa hoc dubius *3. d. 33. num. 6.* expresse habet bonum vt sic esse obiectum voluntatis, & bonum particulare, seu vt hic, & nunc, appetitus.

Bonum esse obiectum voluntatis.

Scotus.

Obiicitur, voluntas tendit in malum saltem nolendo, ergo bonum non est eius obiectum adæquatum, quia non continet sub se malum. Respōdetur materialiter tantum tendit in malum, quia omne nolle supponit velle. ex *Scot. 2. d. 6. q. 2. num. 3. § in ista quest.* & ideo ponitur nolitio, seu fuga mali, quia posita est volitio boni, sicut appetitur medium propter finem; & secundum hoc bonum est obiectum adæquatum voluntatis: simile est de intellectu, ponendo verum esse eius obiectum, quia cognoscit falsum materialiter, quia in eo non est verum; per habitus enim cognoscuntur priuationes, & malum est priuatio boni.

Omne nolle supponit velle.

In malum tantum materialiter tēdit volūtas

Obiicitur secundo, voluntas libera est, libertate contrarietatis, & contradictionis in ordine ad omne obiectum, saltem in via: ergo potest circa bonum ostensum habere velle, & nolle, vel nullum actū. & idem est de malo. Respōdetur, potest etiam nolle quod est bonum, saltem creatum, sed non sub ratione boni, sed mali alicuius, veri, vel apparentis. & idem est per oppositum de malo.

Quomodo voluntas est libera cōtrariè circa omne creatum?

Contra, non necessitatur ratione ipsius bonitatis, vel malitiæ, ergo potest hanc velle, & illam nolle. Respondetur ad hæc necessitari necessitate specificationis, sicut & omnis potentia circa suum obiectum, non tamen exercitij in quo ab aliis differt.

5. Obiicitur tertio, appetūt damnati

nati non esse, & sæpe desideramus impossibile, hæc autẽ mala sunt, quia bona esse nequeunt. Respondetur *supra disput.* 2. *sect.* 3.

Quomodo volumus peccatum?

Obiicitur quarto, voluntas vult peccatum; hoc autem est malum, ergo. Respondetur, vult materiale peccati, quod est bonum, vel sub ratione boni ostẽsum, & malitiam in se non vult: imputatur tamen ei in peccatum; quia vult id cui est annexum. de quo latius in materia de peccatis: vel clarius, volumus malum, sed sub ratione boni, vt cum optamus mortem inimici ratione boni nostri, & è contra nolumus bonum inimico, attamen ratione mali ipsius, sed vltimate ratione boni nostri, quia malum illius reputamus bonum nostrum: per quod soluitur aliud argumentum de obduratione damnatorum ad malum: quia sub ratione boni sui in malum tendunt.

Quatuor bonitates. Scotus.

Pro maiori huius rei explicatione Notandum, quod bonum non vno, sed variis modis sumitur. *Scot.* 2. *d.* 7. *num.* 7. *& quodl.* 8. *art.* 7. tres ponit bonitates, naturalem, moralem, & meritoriam. Prima dicit tantum entitatem. Secunda conformitatem cum recto dictamine, & aggregationem omnium, quæ secundum illud debent adesse. *Scot.* 1. *d.* 17. *q.* 3. *num.* 3. *&* 2. *d.* 40. *num.* 3. Tertia ex inclinatione gratiæ ius addit ad accipiendum præmium. Tres etiam malitiæ his oppositę dantur, & per opposita harum explicantur. Tertia bonitas vocatur à Scoto *quodl.* 17. charitatiua, & gratuita. *quodl.* 18. assignat etiam quartam bonitatẽ, quæ dicitur beatifica. 4. *d.* 49. *q.* 2. *num.* 22. Item ex eodem duobus vltimis locis bonitas alia est primaria, seu essentialis, vt quando nihil deest spectans ad primum esse rei, & hæc est ipsa rei quidditas ex Scot. 1. *d.* 1. *q.* 2. *ad* 2. *prin.* alià secundaria consistens in integritate conuenientiæ vnius rei respectu alterius, vel quando nihil deest ad secũdum esse rei; dixi respectu alterius, quia integritas, & perfectio entis in se est ipsa quidditas, seu bonitas essentialis ex *Sco. d. quodl.* 18. pro quo.

Bonitas primaria, & secundaria.

6. Res dicitur bona tripliciter.

Nota secundo, rem posse perfici, vel bonam esse tripliciter. Primo essentialiter, sic homo ex anima, & corpore. Secũdo, substantialiter ex partibus integrantibus. Tertio, accidentaliter ex accidentibus rei conuenientibus, tam in actu primo quam secũdo. omne ens est bonum primo modo, & sic intelligitur *August. l. de natura boni cap.* 16. dum ait nullam naturam esse malam, quia eo ipso quod corrumpatur, natura non est, secũdo & tertio modo tantum, creaturæ spirituales possunt non esse bonæ. bonũ primo modo dicitur bonum bonitate absoluta, aliis duobus modis, dicitur bonum relatè.

Aug.

Bonitas absoluta & respectiua.

Bonũ de appetibili, & delectabili. Scotus.

Nota tertio, bonum etiã sumi pro apto nato vt appeti possit, seu pro appetibili *ex Scot.* 4. *d.* 49. *q.* 2. *num.* 19. *& seq.* vbi docet aliud esse appetibile propter se, aliud propter aliud, & dari vltimum appetibile, ne detur processus. In huiusmodi respectu,

ctu, seu appetibilitate, videtur consistere bonitas transcedens, quæ est passio, seu proprietas entis, & dixi in simili de vero *sect.* 7. & 8. Item ponit bonum sumi pro delectabili *d.* 48. *q.* 1. *n.* 6. sed pro quadam specie boni sic sumitur.

Bonum honestum, & delectabile.

7. Nota quarto, bonum aliud esse honestum, aliud commodum, seu delectabile. ita Scot. 4. *d.* 46. *q.* 4. § *ad quæst. num.* 4. vbi non distinguit vtile ab his, quãuis 8. *Ethic.* 2. ponatur tertiũ bonum, *quia* (inquit) *ad alterũ horum reducitur, secundum quod ad ipsum ordinatur.* omne honestum & delectabile, sed non è contra. Quod vero sumat Doctor commodum pro delectabili, ex eo patet, quia distinguit illud ab vtili, & sic sumit Ans. 1. *de concord. lib. arbitr. & prædestin.* dicens, *quidquid vult* (voluntas,) *aut propter commoditatem, aut propter rectitudinẽ vult.* Idem habet *de casu diaboli c.* 4. & 12.

Scotus.

Nota quinto, *ex Doct.* 2. *d.* 23. *num.* 4. & 3. *d.* 33. *num.* 6. quod bonum aliud est verum, scilicet, cui à parte rei conuenit bonitas aliquo sensu ex dictis; aliud apparens, scilicet quod in re bonum non est, sed vt tale apprehenditur, & volũtati proponitur. Voluntas tendit in bonum omnibus prædictis modis sumptum, & eius adæquatum obiectum est bonum abstrahẽs ab omnibus illis.

Scotus. Bonum verum, & appetitus.

8. Petes vtrum bonum, quod est obiectum volũtatis sit idem cum fine? De hoc disputatur 1. 2. *q.* 1. *art.* 1. & controuertitur, an in medio sit aliqua propria bonitas: verius mihi videtur solum finem esse rationem motiuam voluntatis, & media, qua talia, tantum esse terminatiua. Colligitur ex *Arist.* 2. *phys. cap.* 3. & 2. *Ethic. cap.* 7. nam primo loco ait finem, & bonum idem esse, & secundo loco, *illud esse cuique bonum cuius gratia operatur.* Et ex *Scot.* 4. *d.* 46. *q.* 4. §. *ad quæst. num.* 4. vbi non ponit vtile, vt bonum distinctum ab honesto, & delectabili, quia (inquit) *ad alterum horum reducitur, ad quod ordinatur.* & 3. *d.* 28. *ad* 3. vbi ait solam bonitatem Dei mouere ad amorem charitatis proximi. Vnde cum vnum medium præfertur aliis, aliquid in se continet bonitatis, præter meram vtilitatẽ, v. g. cum præfero equitationem peditationi, vt eam Hierosolymam, præter vtilitatem est ibi bonum delectabile, & sic de aliis mediis, per quod soluitur fundamentum, quo innititur Vasq. 1. 2. *d.* 1. *cap.* 2. ad oppositum. Præterea, quia constat, sublato fine tolli omnem bonitatem medij: & media, quæ sunt vtilia, immutata physicè; fieri inutilia per solam mutationẽ finis, v. g. potio amara, recuperata sanitate fit inutilis, quæ antea, manẽte infirmitate fuit vtilis.

Bonum an sit idem cum fine?

An medium mouet volũtatem? Aristot. Scotus.

Vasquez. Media sine vlla mutatione physica fiunt inutilia quæ antea fuerunt vtilia.

9. Dices, etsi media propter finem appetantur, alioquin media non essent, tamẽ vnum aliis præfertur, quia in se vtilius est ad finis assecutionem; ergo non tantum propter bonitatem finis eligitur, alioquin cum finis sit idem, & immutatus, æqualiter omnia media appeterẽtur. Contra, si propter se appetitur medium,

Quomodo vnum mediũ præfertur aliis, si nõ habet propriam bonitatem?

medium, quod præeligitur iam non est medium, si propter aliud, ergo præcisè propter finẽ, quando vero vnum medium aliis præfertur, tunc vel in eo apparet aliquod bonum delectabile, vel honestum, vt in exemplo, vel finis magis mouet, vt intensius respectu medij aptioris, & sic non est immutatus moraliter; v. g. cum proponitur bonum, complacet in eo appetitus, si ostendatur assecutio eius possibilis, intendit illud, & si media facilia, & apta occurrant, intensè intenditur; si autem difficilia, & incommoda occurrunt, vel impediunt, vel remittunt intentionem, de quo latè 2. *phys.*

An intentio & electio differunt?

Dices hinc sequi intentionem non distingui realiter ab electione. Respondetur, ita est quidquid dicat *Vasq.* 1. 2. *d.* 33. quia in omni electione, id quod mouet, est bonitas finis, & actus dicitur intentio, quatenus tendit in finem, & electio, quatenus in medium: verum si intenditur finis nullis mediis in particulari ostensis, & postea facta consultatione, determinatur medium: actus, quo hoc eligitur, est noua intentio, à priori re distincta. Ita *Bon.* 2. *d.* 3. *dub.* 4. *Ric. art.* 3. *q.* 4. *Dur. q.* 3. *Egid. art.* 3. *Occam* 1. *d.* 1. *q.* 1. *dub.* 2. *Gab. q.* 1. *a.* 1.

Bonau. Dur. Occam. Ægidius. Gabr.

10. Sed aduerte hic sumi finem, non ita rigidè, quod solum significet obiectum fruitionis, ita vt expressè, & positiuè propter se appetatur. quia *Scot.* 1. *d.* 1. *q.* 3. §. 2. *differentia num.* 2. ponit actum volũtatis neutrum absq; actuali relatione ad aliud, & fruitione propter se, quod etiam tenet *Aureol. ibi & Gabr. d.* 1. *q.* 1. *& Occam d.* 1. *q.* 1. sed Scotus per actum illum intelligit simplicem complacẽtiam, quia subiungit, *vlterius potest* (voluntas) *imperare intellectui, vt inquirat, quale illud bonum sit, & qualiter volendum, & tunc potest illi assentire sic, vel sic.* Ex quibus verbis patet manifestè loqui de simplici affectu, vel complacentia rei, quæ habetur, antequam eliciens actum resoluit, an eam appetat propter se, vel propter aliud.

Scotus.

Aureolus. Gabr. Occam.

Actus neuter qui nõ sit finis nec medij.

11. *An ens possit esse obiectum voluntatis?*

Dico tertio, satis probabile est ipsum ens esse obiectum voluntatis. Ita *Scot.* 1. *d.* 1. *q.* 1. *art.* 2. *&* 2. *d.* 5. *q.* 10. *num.* 10. *& d.* 6. *q.* 1. *num.* 2. sed dubius mansit 1. *d.* 3. *q.* 3. *num.* 22. ratio est, quia æquè vniuersalis potẽtia est volũtas, ac intellectus, ergo quidquid proponit intellectus, potest voluntas in illud tendere; at potest proponere ens vt sic. ergo.

Dices, ergo voluntas potest velle non bonum. Respondetur, ens esse bonum virtualiter, quod sufficit. Contra non potest velle nisi appetibile, seu volibile; sed hoc est formaliter bonum. Respondetur, non posse velle nisi volibile in re, & tale est ens vt sic, & omne ens, tamen potest velle, vel complacere in ente, non ostensa sibi ista appetibilitate; & tunc tendit in ipsum ens præcisè; & suadetur adhuc ex Scoto supra 1. *d.* 1. *q.* 3 ponente actum neutrum, qui non sit vsus, nec fruitio; quia sicut proponi potest bonum abstrahendo an propter se,

Potest volũtas velle ens, sine expressa relatione bonitatis.

se, vel propter aliud, ita etiam proponi potest ens non proposita eius conuenientia, vel inconuenientia, & non dicendū, quod voluntas circa illud, nullum actum elicere possit.

Secundo, alioquin intellectus esset perfectior voluntate, quia eius obiectum scilicet ens, perfectius est sua passione; consequens est contra Scot. 4. *d.* 49. *q.* 4. *de quo sect.* 1. hanc tenent communiter Scotistæ. vide Bargium 1. *d.* 39. §. *media autem ratio.* Leuchet. 2. *d.* 6. *q.* 1. *princ.* 3. *Scot.* *d.* *d.* 6. *q.* 1. ait totū ens esse obiectum voluntatis, & tamen *quodl.* 14. dicit tantum ens finitum esse obiectum intellectus: ergo obiectum voluntatis excedit. Respondetur, totum ens terminatiuè esse obiectum intellectus: & nihil esse obiectum voluntatis, quod non prius fuit in intellectu; & sic obiectum vtriusque est æquale, & idem. Vide Leuchet. citatum.

SECTIO XIII.

De dependentia actuum voluntatis ab actibus intellectus.

1. *Varij sunt actus voluntatis.*

NOTA ex *Scot.* 1. *d.* 1. *q.* 3. *num.* 2. in voluntate varios esse actus. Primus est fruitio, seu volitio obiecti, propter se. Secundus est vsus, volitio eius propter aliud, tertius actus neuter, qui non sit medij, nec finis, & is, vt dixi, videtur esse simplex complacentia; & iuxta vltimam conclusionem *sect. praced.* potest esse neuter, ita quod non apprehendatur obiectum, vt conueniēs nec disconueniens. Nec obstat si dicas, complacentiam semper esse in bono, vel conuenienti, quia sufficit virtualis, seu fundamentalis bonitas, vel conuenientia, & non requiritur formalis ostensa, alioquin appetitus sensitiuus non posset complacere in obiecto, quia talis conuenientia, quasi reflexo non potest ei proponi. His addit Scotus quartum nempe delectationem, quæ sequitur actum perfectum *ex* 10. *ethic. cap.* 4. 5. sed hęc non est actus elicitus, neque operatio ex Scot. 4. *d.* 49. *q.* 7. vbi docet eam separari posse à visione beata. Et idem habet 1. *d.* 17. *q.* 3. *num.* 11. & 3. *d.* 15. §. *aliter potest. num.* 8. à quibus autem causis fit, controuertitur. Scot. tenet nō fieri à potentia. De quo dixi commēt. *ad q.* 11. sed 1. *d.* 17. *q.* 3. *ad* 4. *pro opinione num.* 34. videtur sibi contrarius ibi, *delectatio est ab obiecto, & nō tantū à potentia.* Bargius ibi putat ly (tantum) mendose positum; quia principium apud Scotum est, *quodl.* 16. & 1. *d.* 8. *q.* 4. & 2. *d.* 25. quādo principium naturale cōcurrit cum libero, totam actionem esse liberam; at constat delectationem non esse liberam. Sed dici potest, quod illud obiter asseruit, respondens illi argumento, quia non ibi sed 3. *d.* 15. res declaranda erat. quod etiam notauit Bargius. Prima solutio fundari potest in textu, quia argumentum intendit non dari habitum charitatis, quia nemo experi-

Scotus.

Delectatio à quo causatur

Quando causa naturalis concurrit cū libera, tota actio est libera.

2.

experitur per eum se delectabiliter operari. contingit enim cõtemplatiuos cum æquali, vel maiori conatu, minus delectari: & respondet Scotus causam esse, quia delectatio est ab obiecto, & non à potentia; vnde si apponeret ly *tantum*, nõ redderet rationem sufficientem, quia si etiam particulariter concurreret potẽtia, deberet operans experiri delectabilitatem operationis.

Secundo *Scot.* 4. *d.* 14. *q.* 2. *n.* 18. §. *si quæras.* videtur ponere tristitiam effici à voluntate, & idem erit secundum eum de delectatione, ex *locis citat.* ait enim, quod is cuius appetitus sensitiuus non facilè dolet, eius voluntas non facilè tristatur. ergo tristari est actus voluntatis, alioquin non esset in manu eius facilè vel difficilè tristari. Respondetur actum nolitionis mali, esse in manu voluntatis, & quando appetitus intensè delectatur de aliquo obiecto, voluntas impeditur à nolitione intensa appositi mali, & consequenter à tristitia illam sequente: ex quo non habetur tristitiam esse actum voluntatis, subest tamen ei mediatè, & eius causa, nolitio immediatè.

3. *Scotus. Quomodo cum minori conatu voluntatis, datur delectatio maior?*

Sed difficile est, quod ait *Scot.* 1. *d.* 17. *q.* 3. *ad* 4. aliquando cum maiori conatu voluntatis delectationem esse minorem, & è contra, quia in ipsius sententia causa immediata delectationis est naturalis, non libera, & licet ponat esse obiectum, intelligi videtur de causa remota; & certum est, obiectum non existens, vel sensibile, non causare physicè aliquid in voluntate. Videtur mihi sic intelligendum esse Scotum, quod quando conatus voluntatis est maior, vel æqualis, potest delectatio esse minor, modo apprehẽsio sit remissa; quod ex ipso colligo. Primò; quia ibi subiungit: *nunc autem quando obiectum non est præsens in se, sed in ænigmate, potest ab eo delectatio diuersimodè causari, nũc plus, nunc minus.* Certum est nõ ac causare physicè vel mediatè, quod non est in se præsens, ergo eatenus causat delectationem, quatenus eius apprehensio ad eam concurrit. Secundò *Scotus* 1. *d.* 1. *q.* 4. *ad* 4. & 3. *d.* 15 §. *præter illum. num.* 16. tenet vt probabile non requiri ad delectationem, volitionem obiecti, neque nolitionem ad tristitiam, sed sufficere apprehensionem obiecti conuenientis, & disconuenientis; qua ratione delectatio surreptitia præcedit quandoque omnẽ actum liberum voluntatis, quo casu nõ est assignabilis ei causa, præter apprehensionem, supposito, quod potentia eam nõ causet: & sic stare potest cum minori conatu voluntatis, poni intensam delectationem, si apprehensio sit talis. Tertiò tenendo, quod verius est, apprehensionem, & actum voluntatis simul esse immediatas causas delectationis, vt habet Doctor 2. *d.* 14. *q.* 1. §. *supposito ergo. num.* 12. 13. & *d.* 44. *q.* 2. *num.* 7. stat cum maiori conatu voluntatis, minorem esse delectationem, vel è contra, ob intensionẽ vel remissionem alterius concausæ.

Scotus.

Apprehensio & actus voluntatis immediata causa delectationis.

Dices

4. Dices sic admitti cognitionem physicè concurrere ad aliquid in voluntate producendum. Respondetur non esse absurdum, & videtur necessarium ad saluandum Doctorem. Adde ex ipso 2.d.25. §. *ad illud de balneo num.* 21. non esse improbabile cognitionem concurrere, etiam ad actum voluntatis. de quo postea, & multò minus ad delectationem eius; quæ non est actus.

Cognitio an concurrit ad actum voluntatis?

Sed habet Scotus aliũ locum, *4.d.14.q.2.num.18. §. ad propositum.* cui dicta solutio, & expositio non potest satisfacere. ait enim, etiam quando intellectus considerat, & voluntas detestatur peccatum, interdum non sequi tristitiam, nõ ex causa relata, sed ex eo, quod voluntas confirmatur appetitui sensitiuo, & si hic non est aptus ad dolendum, impeditur illa à tristando. Respondetur primò quod expositio assignata posset etiam hic habere locum, quia quando appetitus inferior delectatur de suo obiecto, v.g gulæ, vel luxuriæ, intellectus minus perfectè considerat eius malitiam, & sic parua, vel nulla sequitur tristitia in voluntate, quia dependet à consideratione intellectus, & à propria detestatione, quæ tunc imperfecta est, tam ex parte intellectus, quam ex sympathia ad appetitum, intensè circa oppositum, operantem. Scotus autem ibi ait tristitiam impediri quandoque propter multas causas, & ideo non præcisè ex parte appetitus oppositi.

Difficilis locus Scoti exponitur.

Scotus.

5. Secundo dico si ponatur consideratio, & detestatio mali iam positi, sequitur proportionata tristitia; sed quando appetitus inferior, vehementer in oppositum obiectum fertur, censetur parua, vel nulla, quia statim euanescit, non immediatè, sed prius causis eius cessantibus, scilicet consideratione, & detestatione mali, & hæc expositio quadrare potest etiam illi loco ex *d.*17. primi adducto. vbi Doctor adhuc non videtur resoluere quid tenendum esset de causa delectationis, vt iam notaui. Sed *in lib.* 3. id remisit. Quod ibi dicit in iis, qui orationi, & contemplationi vacant, aliquando magnam delectationem oriri ex remisso actu; verum esse potest, & experientia constat; sed id ascribendum erit Deo, qui in dulcedine sua parat pauperi; vnde non semper est effectus actus præcedentis delectatio, sed sæpe à Deo datur, sicut inspiratio, & illustratio, vt alliciat paruulos, ne deficiant, sed sequantur fortiter id, cuius dulcedinem pergustarunt; iuxta illud, *gustate, & videte, quoniam suauis est Dominus.*

Prò hac secunda solutione facit, quod Doctor non asserat *d. loco ex 4. citato*, positis perfectè illis duabus causis tristitiæ, scilicet consideratione, & delectatione mali, eam non sequi, sed tantum ait *licet moueantur.* (potentiæ considerandi, & detestandi) quod potest intelligi de motione imperfecta, & inefficaci *quandoque non sequitur tristitia*; ratione iam dicta ex parte appetitus inferioris. Vnde vt corollarium hinc infert ali-

quando actum maximum pœnitentiæ primo modo sumptæ, nimirum imperium applicandi dictas causas tristitiæ, poni sine tristitia: non tamen infert secundum actum pœnitentiæ, id est, considerationem, & detestationem intensè poni sine tristitia: quod tamen inferendum erat, si in sensu argumenti loqueretur.

6. *Actus efficax & inefficax.* Nota secundo, quod actus alij sunt inefficaces, seu complacentiæ, qui non sufficiunt ad electionem mediorum, & aliquando præueniunt libertatē, vt quando sunt primo primi: alij sunt efficaces, qui imperant media. Vide *Scot. 3. d. 15. num. 17. & 4. d. 49. q. 10. num. 12. & 2. d. 6. q. 1.* docet actum inefficacem significari per, *vellem*, non quod non sit actus absolutus, sed quia tantum denotat effectum insufficientem ad effectum.

Scotus. D. Thom. Aug. Dico primo, omnes præfati actus, & delectatio dependent à notitia intellectus, ita vt nullum elicere possit voluntas sine tali notitia, ita communis *Scoti 1. d. 10. num. 14. & 3. d. 25. D. Th. 1. 2. q. 9. art. 1. Aug. 8. trin. cap. 4. & l. 10. cap. 1.* cuius est illud, *nihil volitum quin præcognitum.* Probatur primo experientia, qua nobis constat nos scire ea, quæ volumus, & nolumus, & manet de eis memoria. Secundo appetitus sensitiuus non tendit in incognitum, imò quo intensius agit, eo perfectius appetitum cognoscitur, experientia id testante. *In extasi est cognitio obiecti.* Tertio in extasi vbi minus videtur necessaria cognitio propter abstractionem à sensibus, semper adest, vt docet Aug. *in Psal. 67. ibi, Benjamin adolescentulus. Anselm. & Beda in id 2. Corinth. 5. siue mente excedimus,* *Aug. Anselm. Beda. 1. Cor. 12.* & ipse Paulus testatur *1. Cor. 12. audiui arcana,* &c. Quarto, quia obiectum omnis potentiæ debet esse sibi præsens, nec aliter præsens esse potest volūtati, nisi per intellectionē. *D. Bonau. 2. to. opusc. tract. de mystica Theol. q. vn. Gerson alphab. 66. l. 10. & de myst. Theol. lit. L.* & alij tenent perfectiores operationes voluntatis non indigere cognitione. Pro hac.

7. *Dionys.* Obiicitur ex *Dionys. 7. diuin. nom. & cap. 1. de myst. Theol.* vbi dicitur tunc perfectissimè hominem coniungi Deo, quando relicta cognitione corporaliū, & spiritualium ei vnitur. Respondetur tantum vult Deum cognosci per dictam ignorantiam, qua negantur omnia alia de eo, ita tamen, vt sciatur esse aliquid nostram cognitionem excedens, fateor in verbis Dionysij non malè fundari argumenta pro hac sententia.

Obiicitur secūdo, amor non dependet essentialiter à cognitione, cum sit entitas absoluta, ergo non est negandum, quin Deus aliquando viris perfectis det amorem sui, sine cognitione. Antecedens patet, quia potest Deus conseruare amorem à me elicitum, sine cognitione, ergo & producere. *Non repugnat amorem poni sine cognitione.* *Vasquez 1. 2. d. 35. cap. 3.* multis conatur ostendere, hoc repugnare, etiam de potentia Dei. Oppositum tamen verius puto, & secūdum Scoti mētem, quia potest Deus omnem

omnem formam absolutá ponere, & conseruare se solo (si non sit intrinsecè mala vt odium sui, vel error) ex *loc. cit. sect.* 11. *concl.* 3. & in hoc casu tenent Palud. 4. *q.* 49. *q.* 1. *art.* 2. *num.* 29. *Ferrara* 3. *contra cap.* 89. *§. ad euidentiam.* nec adducit Vasq. rationem, quæ repugnantiam probet.

Palud. Ferrara.

8. Dico secundo, actus voluntatis non dependent à cognitione efficienter. ita *Scot.* 2. *d.* 25. *§. dico igitur. num.* 19. *& seq. Capreol. ibi q.* 1. *art.* 3. *ad* 1. *contr.* 1. *concl. Ferrar.* 1. *contr. cap.* 44. colligitur ex *D. Th.* 1. 2. *q.* 9. *art.* 1. Probatur primo, quia voluntas est sufficiens causa suorum actuum, maximè si habet proprios habitus, ergo non est admittenda alia causa. Secundo sequeretur, quod actus fidei infusæ causaret peccatum, v. g. credo esse peccatum, negare Deum, & nullum actum habeo in intellectu, quod possibile est, saltem Deo sic disponēte, consequēs est absurdum, quia nulla causa supernaturalis influit in peccatum. Vide plura apud Scot. supra qui fusè refutat Gofred. asserentem phātasma causare volitionem, & alios asserentes fieri ab ipso obiecto. *Marsil.* 2. *q.* 16 *art.* 3. *contra* 2. tenet actus subitaneos voluntatis fieri à sola cognitione. Alij putant omnem eius actum fieri ab ipsa, & à cognitione simul. *Gabriel.* 2. *d.* 25. *q. vn. art.* 3. *Cistercien. q.* 3. *art.* 2. *Caiet.* 1. *p. q.* 80. *art.* 2. *Molin.* 1. *p. q.* 19. *art.* 2. *disput.* 3. pro quibus.

Scotus. Capreol. Ferrar. D. Thom.

Cognitionem non efficere amorem etiam partialiter.

Qui tenent actum voluntatis fieri à cognitione.

Obiicitur primo ex Caietan. Verbum æternum producit amorem: ergo idem de verbo creato. Negatur consequentia, quia Verbum Patris est substantia, habens voluntatem, nostrum tale non est.

9. Obiicitur secundo, effectus distinguitur specie per cognitiones, ergo efficiuntur ab eis. Negatur consequentia, quia possunt facere ad talem distinctionem, repræsentando varia specie obiecta, sine influxu physico. Tertiò arguit Caiet. quia imperium est actus intellectus, ergo mouet physicè voluntatem. Respondetur, antecedens est falsum, quia potius est voluntatis. ex *Scot.* 4. *d.* 49. *q.* 4. *num.* 16. *&* 2. *d.* 6. *q.* 1. *Henric. quodl.* 9. *q.* 6. *Occam* 3. *q.* 12. *art* 3. *concl.* 3. & consequentia est nulla, quia actus imperans non efficit imperatum v. g. internus, actum externum. De quo *disp. praced. sect.* 6. futilia sunt hæc argumenta, quibus Caiet. à communi discedit; laboret vt secum trahat D. Tho. per me licet.

Imperium actus voluntatis.

Scotus. Henric. Occam.

Obiicitur quarto, non potest voluntas elicere actum sine cognitione, vt dictum est, ergo hæc efficit.

Dices esse tantum conditionem, quia cum appetitus non posset facere obiectū sibi præsens, vt potest potentia cognitiua, eget opera huius vt fiat præsens, & tunc elicit circa illud sua virtute actum. Contrà, sic dicere potes, lignum ad præsentiam ignis se comburere, & ignem esse conditionem, sine qua non: & sic de aliis. Respondetur lignum non posse se destruere, neque ad hoc habet

Quare lignū non se comburit ad præsentiā ignis.

bet principium; & ideo præsentia ignis non est conditio pura, sed applicat causam combustionis. Vide *Scotum d.d.25. num.20.*

Quare obiectum causat actum intellectus, & nō voluntatis

Dices; ergo præsentia obiecti ad intellectum, erit conditio. contra *Doct.1.d.3.q.7.* Respōdetur cum intellectus non præsupponat aliquando operationem circa suum obiectum, non potest habere aliam dependentiam ab eo, nisi efficientiæ, & idem est de sensu: secus est de appetitu, qui ex natura sua præsupponit notitiam; sicut & intellectio pro hoc statu, imaginationem, quæ tamen in eam non influit.

10. *Relationes opposita quādo possunt esse in eodem.*

Obiicitur quinto, quia relatio actiui, & passiui, mouentis, & moti sunt oppositæ, ergo nō sunt in eodem. Respondetur, relationes oppositæ, quę dicunt dependentiam simpliciter, vt causati ad causam, non possunt esse in eadem natura, vel supposito; oppositæ secūdum originē possunt esse in eadem natura infinita, sed non in eadem persona, vt in diuinis; aliæ relationes oppositæ, accidentales, possunt esse in eodem, & huiusmodi sunt mouentis, & moti, actiui, & passiui, saltem respectu rei spiritualis. vide *Scot. 1. d.3.q.7.ad 1.pro 2.opin. & 2. d. 25.num.17. & fusè 9.met. q. 14.* vbi habet septē propositiones, de his agunt in se.

Cum voluntas elicit actum, an resultet actio realis

Dices, ergo ibi non est relatio realis: negatur, quia est inter voluntatem, & suum actum. Contra, ergo non est actio realis de genere actionis, quia hæc est respectus transmutantis ad transmutatum, ex *comment. ad q.7.* & hæc duo hic non distinguuntur realiter: ergo nec relatio erit realis, quia hæc petit extrema realiter distincta ex *phil.5.met.c.ad aliquid.* de quo latè *Doct.1.d.31.* Respondetur, Doctor hoc argumentum tetigit *1.d.3.q.7.num.5.& 2.d. 25. pro 2.opin. num.3.* & fusius *9. met.q.14.* & non soluit, sed tantum asserit relationes mouentis, & motiui, compati in eodem, mihi videtur concedendum esse intentum argumenti; quia cogit.

Dices, ibi est effectus realis, ergo & realis actio. Respondetur, sumendo actionem pro respectu ad effectum, verum est; sed sumendo eam pro respectu transmutantis ad transmutatū, in quo secundum Scotum propriè consistit actio de genere actionis, falsum est.

11. *Arist. Text. 70. Materia, & efficiens non coincidunt. exponitur.*

Obiicitur vltimo, *2.phys.* materia, & efficiens non coincidunt, ergo. Respondetur, cum *Scot.1.d.3.q.7.num.29.* intelligi de materia prima, nō de subiecto in se agente. Secundo ex eodem *9.met.q.14.* intelligi de efficiente extra, vt distinguitur contra agens, quia agit in aliud.

Scotus. Gabriel. Caiet.

Ad actū voluntatis non requiri iudicium.

Dico tertio, sufficit ad actū voluntatis simplex apprehensio, & non requiritur iudicium cōpositionis. Ita *Scot.2.d.6.q.1. ad 1.2.& 3. Gab.q.1. art.3.* est contra *Caiet.1.2.q.14. art.1.* & alios Thomistas, vrgentes secum sentire D. Thomam. Probatur primo, quia sufficit talis apprehensio ad actum appetitus sensitiui. Secundo, experimur nos delectari ex obiecto impossi-

impossibili apprehenso, fatendum tamen ad actus efficaces requiri iudicium, nemo enim eligit media nisi iudicet consecutionem finis esse possibilem, & hoc sensu exponitur *Arist. 3. de an. text.* 30. *&* 154. vbi videtur requirere iudicium.

Obiicies, quia sequeretur, quod quacumque apprehensione possemus sperare, vel timere si non requiritur iudicium, & per consequens si apprehendatur beatitudo vt mala, poterit odio haberi. Respondetur, verum est, si res apprehendatur vt bona, vel mala, sed beatitudo non potest vt mala apprehendi, sicut nec ipsum bonum.

12\. *Defectus voluntatis non supponit defectum intellectus.*

Dico quarto, defectus in actu voluntatis non necessario supponit defectum in actibus intellectus. *Scot. 3. d. 36, §. contra hoc arguitur, à num.* 12. vbi fusè probat dari posse dictamina prudentiæ sine actibus virtutis moralis consequentibus, & consequenter defectum in voluntate, sine præuio defectu in intellectu. Probatur primo, ex illo Luc. 12. *Seruus qui cognouit voluntatem Domini, & non fecit, &c.* & Iac. 4. *scienti bonum facere, & non facienti peccatum est illi.* ex Aug. in id psalm. 123. *fortè viuos deglutissent nos. hi sunt (inquit) qui viui absorbentur, qui sciunt malum esse, & consentiunt.* Alia duo expressa loca Aug. vide ibi apud Doctorem. Arist. 2. *Eth.* 2. *ratio parum aut nihil valet ad virtutem.* Ergo secūdum hos stat defectum dari in voluntate, sine defectu in intellectu, alioquin non parum, aut nihil, sed plurimum valeret ratio ad virtutem, siquidem illa rectè dictare, semper actus virtutis sequeretur. Ad idem est *Aug.* 12. *ciuit.* 6. vbi ait ex duobus æqualiter anima & corpore affectis videntibus corporis alicuius pulchritudinem, alterum posse illicitè concupiscere, altero in casta voluntate perseuerante, & præcisam causam huius differentiæ ait esse, *vnum voluisse, alium noluisse à castitate deficere*, æquales autem animo non essent, si alter haberet perfectam obiecti scientiam, alter non, neque tunc refunderetur tota differentiæ causa in velle, vel nolle, sed in scire, vel nescire.

(Luc. 12. — Iac. 4. — Aug. — Arist. — *August. Duorū æqualiter corpore & anima affectorum, alter potest obiectum illicitū velle; altero id nolente.*)

13\. Item contra oppositam sententiam sunt tres articuli Parisien. quorum vnum affert Doctor, nempe, *stante scientia vniuersali, & in particulari voluntatem non posse velle oppositum.* error alter est, *si ratio recta, & voluntas recta.* Tertius, *existente voluntate in vltima dispositione, quod non possit in oppositum error.* Probatur ratione. Primo, quia alioquin nemo esset exhortandus odio habere vitia, & amare virtutes, sed considerare, quia bene considerādo voluntas non potest non esse recta per se. Secundo, experientia cōstat aliquos peccare, cum actuali dictamine, quod melius esset non peccare.

Parisienses condemnant, asserētes, defectum voluntatis supponere necessario defectū intellectus.

Dices tunc efficacius proponi obiectum malum, & tunc voluntatem necessitari ad illud quoad specificationem. Contra. sequitur hinc tolli omnem libertatem; si enim duo obiecta

æqualiter repræſententur; voluntas neutrum malè poteſt amare, quia tunc non eſt defectus in intellectu, quem ais neceſſarium ad peccatum, & ſic libertas ſpecificationis aufertur; ac etiam exercitij, quia hæc eſt ad actum eliciendum, vel ſuſpendendum, & tunc neceſſario ſuſpenditur, quia in malum æqualiter repræſentatum, non poteſt per ſe tendere voluntas.

14. *Minus efficaciter propoſitum ab intellectu appeti poteſt.*

Si autem inæqualiter repræſententur, tunc multo minus erit libertas reſpectu obiecti minus efficaciter repræſentati quoad ſpecificationem; ſed neq; quoad exercitium, quia ſi efficacius proponitur peccatum, quam abſtinentia ab eo; hæc erit impoſſibilis, alioquin dares contra te, quod minus efficaciter proponitur, eligi poſſe.

Confirmatur, dum audio pulſum Miſſæ die Dominico, proponit intellectus Miſſam audiẽdam ſub mortali, ſine vllo errore, quo caſu liberè poſſum omittere, peccando, ſine vllo defectu intellectus.

Si minus, vel æquè perfectè propoſitũ, non poteſt eligi, tollitur libertas.

Dices, quod proponit tunc non auditionem, præferendam: Contra primo quia hoc iudicando, proponere, eſſet hæreticum, & ſic in omni peccato eſſet hæreſis, vel peccatum contra fidem. Secundo, admittendo puram omiſſionẽ, non opus eſt non auditionem, ſub aliqua ratione boni proponere. Tertio; vel repræſentatur æqualiter cũ auditione, & tunc ſi eligi poteſt; ſine defectu in intellectu, peccatur, ſi non poteſt, libertas tollitur: ſi vero efficacius proponitur, ita determinabit voluntatem, vt auditionem velle non poſſit: & ſi auditio efficacius proponatur, non auditio eligi non poterit. Vide alias rationes apud Doctorem ſupra quem ſequuntur *Adrian. d. 4. art. 1. Occam 3. q. 12. art. 3. & quodl. 4. q. 6. Cord. l. 2. q. 13. Gab. 3. d. 36. q. vn. art. 2. & 2. d. 25. q. vn. a. 3. Baſſol. d. 25. q. vn. Alm. tract. 3. mor. 4.*

Scotus. Adrian. Occam. Cordub. Gabr. Baſſol. Almain.

Oppoſitum tenet D. Thom. 1. 2. q. 77. art. 2. & q. 58. art. 5. cum ſuis, latè Vaſq. 1. 2. d. 128. per totum vbi c. 1. Scotum contra expreſſa eius verba pro illa ſententia citat pro quibus.

D. Thom. Vaſquez.

Obiicitur primo, 3. *Ethic.* 1. *vnuſquiſque prauus, quid agendum ſit ignorat.* Sap. 2. *excæcauit illos malitia eorum.* & Prou. 14. *errant qui operantur malum.* Reſpondetur cum Scot. eatenus intellectum dici errare, non quod falſum enunciet, ſed quia aliquod malum proponit faciendum, licet enim verè de eo enunciet, tamen illa propoſitio eſt error in agibilibus, & imprudentia.

Sap. 2. Prou. 14. Omnis peccans eſt ignorans. exponitur.

15.

Obiicitur ſecundo, ex 7. *Eth. cap.* 3. & 7. vbi incontinentem comparat vinolento, aut dormienti, & explicat variis modis, qualiter ſemper peccat ex ignorantia: ergo ſemper contingit peccatum luxuriæ ex ignorantia vel inconſideratione. Reſpõdetur, explicari poſſe, quod tantum vult incontinentes ita voluptate agi, vt ſicut ebrij, effrenatè in turpitudinem tendant, eſto eam bene aduertant, & notam habeant. Secundo, detur in hoc contingere ignorantiam, non ideo neceſſario contin

Non obſtante quacũque cognitione via, volũtas poteſt peccare vel non peccare.

contingit in aliis, maximè in peccatis ex malitia. Tertio, demus sæpissimè, & vt in plurimum inconsiderationem aliquam præcedere peccatū, quia si attentè omnia quæ auertunt ab eo perpenderētur, vt in plurimum abstineretur, tamen hoc non est necessarium, quia non obstante quacumque cognitione viæ, manet voluntas libera, ad quodcumque peccatū committendum, vel omittendum. Aristot. fateor difficilis est explicatu hic, sicut in aliis multis.

16. Obiicitur tertio, Hierem. 12. *desolatione desolata est terra, quia non est, qui recogitet corde.* vbi reducit desolationē in defectum intellectus. Respondetur, non in eum tantum, sed præcipuè in defectum compunctionis cordis, quam recogitatio cordis includit.

Passionē trahis rationem cōtra id quod scit.

Obiicitur quarto, Rom. 7. *video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*; ergo trahit passio, quæ est lex membrorum, rationē contra hoc, quod scit. Respondetur, hanc consequentiam, quam facit *D. Thom. d. art.* 2. nullam esse, sed passio trahit rationem, seu mentem vt proponat, & verè bonum, delectabile, sed non contra id quod scit, imo ante & post, scit illud esse delectabile, sed scit etiam esse turpe, vt vtrumque vere sine errore; verum est quod eo minus efficaciter proponit bonum honestum, quo magis insurgit passio: potest tamen vtriusque bonitatis motiua, & quasi merita causæ, instar aduocati communis sine errore proponere, vt voluntas tanquam iudex & domina eligat, quam voluerit partem.

SECTIO XIV.

Vtrùm libertas conueniat omnibus actibus voluntatis?

1. *Potentia libera quæ.* NOTA primo potentiam liberam esse illam, quæ positis omnibus prærequisitis ad operandum, potest operari, & non operari, potentia naturalis è contra se habet; quia positis prærequisitis, non potest non agere, vt ignis, approximato combustibili: hæc diffinitio potentiæ liberæ est communis consensus Doctorum *Scoti 2. d. 25. fine. Gab. 1. d. 48. q. 3. vbi Occam, & quodl. 1. q. 10. Soto 1. de natura cap. 16. Henr. quodl. 14. Suar.* citantis multos *tom. 1. de gratia. prolog. 1. c. 3. D. Thom. 1. 2. q. 1. a. 2. ad 2. & q. 13. & 1. p. q. 83.*

Scotus. Gabriel. Occam. Henricus. D Thom.

Triplex libertas voluntatis creatæ. Nota secundo, ex *Scot. 1. d. 39. § quantum ad 1, num. 15.* in voluntate creata triplicem esse libertatem, scilicet ad oppositos actus, obiecta, & effectus. Prima dicit imperfectionem, & ideo non est in Deo; vnde definitio libertatis assignata non conuenit diuinæ. Aliæ duæ non dicunt imperfectionem & Deo conueniunt. *ex eodem ibi num. 11. 12.*

Nota tertio, si causa prima naturaliter ageret, quod nulla esset libertas in secunda quia hæc non mouet, nisi vt mota,

&

& si necessario moueretur à causa inimpedibili, necessario moueret. quod fusius probat *Doctor* 1.*d*.1.*q*.2.*num*.20. *& d*. 8.*q*.5.*num*.20. *contra D.Thom.* 1.*p.q*.14.*art*.13. de quo etiã fuse *Vasq*.1.2.*d*. 100. qui Scotum non intellectum ab eo, impugnat; si enim Deus ageret necessario, cum sit infinitæ virtutis, quidquid agit voluntas creata ab ipso fieret, ita quod non posset ab ea impediri: & per cõsequens, si auferretur ab eo libertas, nulla in creatis maneret. Alia multa absurda infert Doct. ex illo Philosophi *errore.d.q*.5.*num*. 17. §. *istis rationibus*.

Scotus. *D.Thom.* *Vasquez.* *Si causa naturaliter ageret, nulla maneret libertas in secunda.*

2.

Scotus. *Libertas essentialis non excludit necessitatem.*

Nota quarto, ex *Scot*.1.*d*.10. §*ad* 2.*dub*. *& latius quodl*. 16. *art*.2. *&* 3. liberum sumi aliquando non vt opponitur necessario, sed agenti naturaliter, & dicitur hoc liberum libertate essentiali, & consistit in hoc, quod vo'untas delectabiliter, & eligibiliter & necessario se determinat ad amãdum, vel eliciendum amorem, qua libertate productus est Spiritus sanctus, sed summe necessario, quia necessitas non opponitur libero, sed contingenti, vt habet *Arist*.1.*periher*.*cap*. 3. *de modalibus*. *&* 9.*met*.*text*.10. vbi vide expositionem Scoti. Quæstio circa hoc de processione Spiritus sancti, magis est de modo loquendi, quam de re ipsa; sed Scotus eo vtitur, quo Arist. citatus, & August. *in enchir*.73 vbi ait liberam esse voluntatem *qua ita volumus esse beati, vt non possimus velle esse miseri*. & *Anselm. de lib. arb.c*. 1. ait eum esse liberiorem, qui malum velle nequit. Vide *Scot*. 2.*d*.7.*q*.1.*num*.25. hanc libertatem tantum habet Deus ad intra, quia omnia in se necessario vult, & omnia alia contingenter, vt habet *Scot.d quodl*.16.*ar*. 2.*&* 1.*d*.10.§.*ad* 2.*dub*. *& d* 39. §.*quantum ad* 1.*&* 2.*d*.1.*q*.1.

Libere producitur Spiritus sanctus, & cõtrouersia de hoc, nõ est realis. *Aug.* *Anselm.* *Scotus.*

3.

Triplex libertas, essentialis, contrarietatis, & contradictionis.

Alia vero est libertas contrarietatis, vt quando potentia positis prærequisitis potest velle, vel nolle quod proponitur: alia adhuc, contradictionis, vt quando potest quis elicere & suspendere actum, non tamen habere actum oppositum: & vtramque libertatẽ habet Deus respectu existentium ad extra; quia potest velle & nolle cuilibet creaturæ suum esse, & suspendere concursum conseruatiuum eius. Vide *Scot*. 1.*d*.38. *ad* 1. Quidam tamen putant, circa factibilia, Deum non potuisse suspendere actum, vel puram omissionem habuisse: libertas cõtrarietatis dicitur specificationis, quia potest potentia elicere actus vnius, & alterius speciei oppositos: contradictionis dicitur exercitij, quia ad exercendum actum, & non exercendum: hæc includitur in libertate speciei, sed necessitas exercitij è contra non includit necessitatẽ speciei. De quo Scot. 1.*d*.1.*q*. 4. *ad* 3.*pro* 3.*art*. *num*.18. *D.Tho*.1.2.*q*.13.*art*.6. de libertate contrarietatis, vel contradictionis intelligitur diffinitio data, non autem de libertate essentiali; quia non est contingens, sed necessaria.

Libertas contrarietatis quare dicitur specificationis, & contradictionis exercitij? *Scotus.* *Durand.*

Nota quintò, quod libertas, alia est moralis, alia physica; illa præsup

Libertas moralis & physica. præsupponit cognitionem, boni, vel mali moralis, virtutis, & vitij; hæc tantum cognitionem commodi naturalis; vnde in pueris hæc præuenit illã; constat enim, quod liberè circa cibum, vestem, & alia huiusmodi operantur, antequã sciant conformitatem, vel difformitatem actionum ad rationem, & legem: ita *Victoria relect. de puero veniẽte ad vsum rationis. Molin. 1. p q. 14. art. 13. d. 2. Vasq. 1. 2. d. 41.* contingit etiam in adultis, quod aliquid liberè physicè agant, non tamen moraliter, vt quando quis comedit carnes feria 6. nihil cogitans de obligatione ieiunij, vel circumstantia temporis. *Molin. Vasquez.*

Actus deliberati, & subiti. Nota sextò, alios esse actus voluntatis deliberatos, alios subitos: ad primos requiritur consideratio obiecti, & circumstantiarum, qualis ad electionẽ necessaria est. vt habet *Scot. 4. d. 49. q. 10. num. 7.* Alij sunt in duplici differentia; quidam sunt primo primi, qui tangunt voluntatem inopinatè: & hi nullam habent libertatem. Alij sunt secundo primi, qui succedunt primis motibus, & hi habent aliqualem libertatem, vt imperfectam deliberationem, qualem habent semidormientes, & semiebrij: vt notat *Caiet. sum. v. delectatio, & Nauarr. prelud. 9.* De his motibus loquitur *Scot. 2. d 41. ad 1 pro 3. q.* quando dicit motus primos voluntatis in malum, esse peccata. De qua diuisione motuum videri potest *Alens. 2. p. q. 108. m. 2. & D. Thom. quæst. 7. de malo. art. 6.* *Motus primo primi, & motus secundo primi. Caiet. Nauarr. Scotus. Alens. D. Thom.*

5. Dico primo, voluntas nostra in via est libera quoad exercitium respectu omnium obiectorum, (secludo motus primo primos, de quibus iam dixi) ita *Sco. 1. d. 1. q. 4. & 4. d. 29. §. ad q. & d. 49. q. 10. & quodl. 16. art. 1.* vbi & aliàs passim docet voluntatem non posse violentari, aut vim pati, ad suas operationes eliciendas, quod tenent D. Bonau. 2. *d. 25. 2. p. q. 4. 5. Ricar. art. 4. q. 1. 2. Dur. q. 4. Caiet.* & alij multi, quos citat, & sequitur *Vasq 1. 2. d. 26. cap. 1. & d. 39. c. 2.* Probatur primò à posteriori, experientia, quia experimur, nos cessare ab amore cuiuscumque obiecti, non tantum cessante eius cõsideratione, sed etiam ipsa perseuerante. Secũdo, quia nullum bonum pro nunc ostenditur, circa cuius amorem non possit intellectus inuenire aliquam rationẽ mali, molestiæ, vel fatigationis; & sic ab eo abstinere; & esto nulla talis apprehendatur, adhuc voluntas potest suspendere actum, vt bene docet *Doct. citat. 1. & vlt. loco.* *Voluntatem in via semper esse liberam. Scotus. Bonauent. Ricard. Caiet. Vasquez.*

Oppositum tenet *D. Th. 1. 2. q. 10. art. 1. & 2. & clarius 1 p. q. 8 art. 1.* docens vltimum finem in communi, voluntatem necessitare ad sui amorem. Pro quo arguitur primo: finis se habet in operatione sicut principium in speculatione 2. *phys.* ergo necessitat voluntatem sicut principium intellectũ. Respondetur, similitudo est in eo quod sicut principio propter se assentitur intellectus, & propter illud, conclusionibus: sic voluntas amat finem propter se, *D. Thom. Text. 89.*

se, & media propter ipsum. vide *Scot. 1. d. 1. q. 4. ad* 1.

6. *Aug. An beatitudo necessitat voluntatem?*

Obiicitur secundo, *Aug. 13. ciuit. 3.* referens Comicũ quendam dixisse se die sequẽti pronunciaturum, qui singuli in theatro, vellent, & conueniẽte multitudine protulisse. *Omnes vultis vili emere, & caro vẽdere:* subiungit, *si dixisset minus, omnes beati esse vultis, & miseri esse non vultis, dixisset aliquid, quod nullus in sua non agnosceret voluntate,* ergo secundum Aug. beatitudo necessitat ad amorem, & miseria ad odium. Respondetur, quiá necessitanr quoad specificationem, frequẽs est vnius desiderium, & alterius fuga; & iuxta hoc, dicitur quis semper esse cum desiderio beatitudinis, quia nũquam potest habere oppositum actum, hinc tamen non sequitur necessitas exercitij.

Obiicitur tertio, nulla ratio mali est in beatitudine, ergo non poterit quis ab eius amore cessare. Respondetur in via potest in exercitio aliquid apprehendi vt molestum, vel fatigans: de beatitudine patriæ, postea statim.

Quoad beatitudinem & miseriam est necessitas, specificationis. Scotus.

Dico secundo, non est libertas specificationis, quoad beatitudinem, vel miseriam; quia nulla est ratio boni in hac vt ametur, nec ratio mali in illa vt odio haberi possit. ita *Scot. 1. d. 1. q. 4. & 4. d. 49. q. 10. §. dico ergo num.* 10. & communis. Probatur ex dictis *sect. 12. concl. 2. & disp. 2. sect. 7.*

7. Dico tertio, potest voluntas violẽtari secũdum quid, quoad actus aliarum facultatum: vt si per Deum, vel angelum facultas motrix moueret membra contra eius imperium, vel sensus externi ipsa inuita applicarentur obiectis; quo casu illæ facultates non paterentur vim, quia hæc est ab extrinseco, & illæ tunc ab intrinseco elicerent suas operationes. Dices, violentum est ipsis, quod est contra bonum totius, scilicet, hominis, esto sit conforme inclinationi particulari; sicut aquæ violentum esset, si impediretur, ne ascenderet, ad impediendum vacuum, quia magis inclinat in bonum vniuersi, quam in suum. Respondetur, tantum inclinat in suũ bonum, & inclinatio in bonum totius; est à toto; vnde ille ascensus aquæ non fit ab ipsa, sed à rectore vniuersi, & contra ipsius inclinationem vt habet *Doctor 3. d. 17. n. 12. §. ista rationes.*

Assensus aquæ ad impediendum vacuum, an violentus?

Petes an per Deum possit voluntas necessitari ad actum eliciendum stante iudicio indifferenti, id est, non proponente summum bonum clare? Negant *Bannes 1. p. q. 19. art. 10. dub. 1. Zumel ibi in appendice concl. 2. Aluar. disp. 126. concl. 5. Vasq. 1. p. d. 99. cap. 8. & alias sæpe.* excipit tamen voluntatem humanam vnitam hypostaticè Deo, & fauet *Scot. 1. d. 1. q. 4. §. item potentia libera*, vbi vocat voluntatem per essentiam liberam. Vnde Bargius ibi, & alias Scotistæ tenent, eam esse essentialiter liberam.

Bannes. Zumel. Aluares. Vasquez. Scotus. Bargius.

8. *An voluntas necessitari possit ad eliciendũ actũ?*

Oppositum tamen lõgè verius est. & tenet *Scot. 4. d. 49. q. 6. §. dico ergo*; vbi ait quod voluntas Dei præueniens humanam,

nam, necessitat eam, & passim docet quod prædeterminatio Philosophica reiicienda sit. vide eum *4.d.1.q.1.ad vlt. & d. 43.q.3.§.tertia opinio n.m.9.* & *d.12.q.3. §. hic est num. 5.* quibus locis reiicit illam prædeterminationem. Idem habet *D. Th. q.52. de verit. art.8. Alm. tract. 1. mor. cap. 1. Soto 1. de nat. cap.16. Valentia 1.2. d.2. q.1.p.3.latè Bellarm. l.4.de gratia & lib. cap. 11.* & alij multi apud *Suar. to.1. de gratia proleg. 1. cap. 4. num. 9.* Vbi fusè hoc probat; quia alioquin nulla maneret libertas, neque posset poni necessitas nisi visione clara Dei, vel ablatione iudicij indifferentis: & si secundum diceretur patres impugnantes libertatis hostes laborarent ostẽdere Deum non auferre tale iudicium, quod tamen nõ præstiterunt, sed vrserunt Deum sua gratia liberè mouere volũtatem, quam ipsi afferebant ab eo necessitari. Ad Scotum, non vult voluntatem ita esse liberam, vt nullum actum elicere possit, nisi libertate proxima, quia non sic elicit actus primo primos, neque fruitionem patriæ ex ipso *d. q. 6. §. dico ergo,* sed vult esse liberam per essentiam, id est, per suam entitatem, non autem per aliquid distinctum; qualiter liberæ sunt aliæ potentiæ, quas ibi vocat per participationem liberas: vult etiam semper esse intrinsecè liberam, ita quod per nihil ei inhærens, posita aduertẽtia hoc ei auferri possit, vnde negat per habitum posse eam necessitari, quia ipsa superior est quocumque habitu, quod satis probabile est. Nunquam tamen asseruit, quin extrinsecè necessitari possit: de quo in materia de gratia exactius.

Scotus. *D. Thom.* *Almain.* *Soto.* *Valentia.* *Bellarm.* *Suarez.*

Quomodo voluntas libera dicitur per essentiã.

9. Dico quarto; etiam vltimus finis clarè visus liberè à nobis amatur. *Scot.1.d.1.q.4. & fusius 4.d.49.q.6.& num.6.§.contra 2. opin. & quodl.16. art.1.* probatur ex *Aug. 1. retract. 9. & 22. nihil magis est in potestate voluntatis, quam ipsa voluntas.* vbi loquitur de actu voluntatis, quia eius entitas non est in sua potestate. Secundo, quia voluntas potest habere eadem intrinseca in via, & in patria, ergo & eundẽ modum libertatis: nec obstat diuersitas in visione, quia non mutat modum hunc, sicut nec diuersitas notitiæ in via. Confirmatur, quia notitia est approximatio causæ ad sua obiecta, sed hæc non mutat modũ operandi potentiæ, vt patet in igne, vel calore, aliisque causis naturalibus, quidquid sit an colligatur diuersitas specifica in actibus voluntatis ex diuersitate cognitionis. videtur enim *Doct. 4.d. 49. q. 5. §. conclusio* tenere fruitionem viæ, & patriæ specie distingui. Et idem habet *3.d.26. num.5. & d.3.§. dico quod respectu:* sed hinc non colligitur modum operandi potentiæ liberum mutari in naturalem ex diuersa cognitione, quia hoc lõngè maius est quam actus eiusdem potentiæ specie distingui. Hæc conclusio, fateor, satis difficilis est. de qua *in 4.d.49.q.6.* ex professo agitur; neque est huius tractatus fusius de ea disserere. Eam præter Scotistas tenent

Volũtas beata liberè Deũ amat? Scotus. Aug.

Fruitio viæ an specie differt à fruitione patriæ.

Gabr. tenent *Gab.* 1 *.d.*1. *q. vlt. art.* 2. *con.* 3 *& suppl.*4.*d.*49.*q.*2..*art.*3. *Occam.* *Occam* 4.*q.vlt.art.*3.*d.*4 *&* 5.*&* *Holcot.* 2.*q.* 19. *Holcot in suis determinationibus q.*9.*art.*2.*Greg.*2.*d.*7.*Gregor.* *q.vn art.*1.oppositum tenet *D. Thom.*1.2.*q.*10.*a.*2.*&* 3. *contra c.*62.& communis.

10. *August.* Obiicitur primo, quia ex Aug. *in enchir. cap.* 86. *vel* 73. *anima nostra, sicut habet nolle infelicitatem, ita nolle iniquitatem semper habitura est.* sed repugnat velle infelicitatem ex *con.* 2. ergo & iniquitatem in futuro statu beatitudinis; sed iniquum esset ab amore beato cessare, ergo Respondetur cum Scoto. verum est, sed hoc non est ex intrinseca natura potentiæ, sed ex Dei manutenentia, qua repugnat beatum peccare, qui tamen sibi relictus peccare posset. Contra ex D. Thoma.

Obiicitur secundo, quia nemo potest cessare ab amore boni, nisi ostenso aliquo malo in eo, at nihil tale ostendi potest beato. Respondetur, ad nolitionem requiri malum aliquod ostendi, non tamen ad suspensionem amoris, quia sicut bonum non necessitat ad amorem eliciendum, ita neque ad eum continuandum, & idem est per oppositum de malo, quia nullum tale necessitat ad eliciendum, vel continuandum odiũ; vnde falluntur, qui ad libertatem exercitij, requiri putant cognitionem boni, & mali, etiam in via. Præterea ratio non errans in via, nihil mali ostendit in Deo, tamen voluntas cessat ab eius amore. Contra ex *Vasq.* 1.2. *d.*16.*c.*2.*vbi & d.* 18. *prolixè hoc tractat.*

11. *In via an cessatur ab amore, sine vllo malo vel molestia ostensis amantis?* Obiicitur tertio, quia ideo in via cessare possumus à Dei amore, quia occurrit molestia, tædium, vel aliquid incompatibile distrahens; sed nihil horum in beatitudine occurret. ergo. Respondetur, verius esse cõtemplatiuos, sine aliquo horum mera sua libertate, quandoque ab amore Dei cessare, quia sicut liberè inchoãt amorem, sine vllo malo ostenso, ita liberè eum continuant, & sine vllius mali ostensione, & esto demus cum cessant, quod semper occurrat aliquod malum molestiæ, vel tædij, dicimus hoc non esse causam libertatis, sed ipsam voluntatem. vnde *Gab. & Holcot citati tenent*, quod videns Deum clarè posset cessare ab eius amore, sed etiam in casu eum odio habere, v. g. si ei reuelaretur sua damnatio. *Qui teneni Deum clarè vidẽtes posse eum odire?*

Obiicitur quarto, quia defectus in voluntate supponit errorem in intellectu, sed nullus error potest esse in intellectu beati; ergo ab intrinseco impeccabilis est, & consequenter necessario adhæret per amorem summo bono. Respondetur, antecedens esse falsum vt ostẽdi *sect. praced. con.* 4. Secundo non repugnaret beatum sibi relictum circa aliqua alia ab obiecto visionis errare & circa illa peccare. Plura habet argumenta *D.Thom.*4.*contr.c.*92.*& ex ipso, & alijs Vasq.*1.2.*d.*13.sed facillimæ solutionis.

Quomodo beati sunt securi de statu perpetuitate? Obiicitur quinto, quia iuxta hæc, beatitudo de se non esset perpetua, & per consequẽs, nec beatitudo, quia de ratione eius

eius est securitas. Respondetur, non esse de ratione eius intrinseca, sed extrinseca; habetur tamen à beatis securitas, non ex natura potentiæ, vel actuum, sed ex Dei speciali dono. de quo *vide Doct. 4. d. 49. q. 6. a. n. 18. §. de tertio dubio.*

SECTIO XV.

In quo consistat libertas voluntatis?

1. *Quid est potentia libera?*

NOTANDVM eã potentiã dici liberam, quæ omnibus prærequisitis positis operari potest, & non operari, vt dictum est *sect. praeced. & docet Arist. 2. mag. mor. cap. 11. & melius 3. Eth. cap. 2.* vbi docet spontaneum esse nobis, pueris, brutisque commune; electionem vero nobis propriam. & idem *9. met. cap. 3. text. 12.* Secundo notandum, libertatem in sola voluntate residere formaliter, non autem in vlla alia potentia. De quo dixi *disp. 2 sect. 5.* contra Caiet. ponentem propriam libertatem in appetitu sensitiuo. In Deo solo voluntas est libera, & nulla alia potẽtia; quia intellectus eius necessario intelligit omne intelligibile, idem ergo in creatis.

Libertas voluntatis non distinguitur realiter ab ipsa.

Nota tertio, libertatem qua voluntas dicitur libera, non esse aliud, quam ipsam voluntatem cum aptitudinali dominio suorum actuum; quod nihil est distinctum ab ipsa; sicut enim aptitudinalis respectus intellectus ad suos actus naturaliter eliciendos, non est aliquid realiter distinctum ab ipso, ita de voluntate dicendum est, & sic per seipsam est tale principium potens in suos actus; neque dici potest, quod aliquid reale ei superadditur ad posse non elicere eos. Si tamen per libertatem intelligantur omnia prærequisita ad operandum liberè, vt cognitio, indifferens cõcursus Dei, & si quæ sunt alia, certum est, quod re distinguantur à voluntate. De actu ergo præcipua difficultas est, an libertas consistat in eius entitate, vel aliquo ipsi extrinseco; pro quo.

2. *Libertas non est in iudicio indifferenti.*

Nota quarto, libertatem formaliter non esse in iudicio indifferenti, quia hoc prærequiritur (etsi non semper, quia sufficit quandoque apprehensio *vt dixi sect. 13.*) & illo posito nulla est actualis libertas, donec voluntas exeat in actum, ex dictis *sect. praced. pr. & post con. 2.* Præterea ideo dicitur iudicium indifferens, quia voluntatem relinquit indifferentem; nec refert voluntatem non posse liberè agere sine tali iudicio, quia etiam nequit sic agere sine concursu indifferenti; & tamẽ nullus in hoc ponit libertatem formalem. vide *Suar. met. d. 19. sect. 3.* vbi impugnat illam sententiam. *Suarez.*

Voluntas est causa totalis suorum actuum.

Nota quinto, voluntatẽ esse causam totalẽ suorum actuum, vt fusè probat Doctor *2. d. 25. de quo dixi sect. 13. con. 2.* cõcurrit tamen Deus immediatè ad eos vt tradit *Doct. 2. d. 37. q. 2. §. contra istam. num. 7.* relinquitur ergo tantum actum voluntatis

tatis elicitum esse formaliter liberum.

3. *Libertas non est modus realiter distinctus ab actu.*

Dico primo, libertas non videtur esse modus realis distinctus ab actu voluntatis. Probatur primo, quia ipse actus seclusо omni modo est liber sicut potentia seclusо omni alio re distincto, libera est vt iam dixi. Secundo, modi tribuunt rebus determinationem vt patet in intrinsecis rerum, sed libertas dat indeterminationem.

Libertas non est relatio realis in actu.

Dico secundo, libertas non est relatio realis in actu libero. Patet, quia non ad obiectum, quia hoc potest non existere, & æquè liber est actus tunc, ac quando existit: nec ad voluntatem: quia tantum dicit ad eam relationem causati, & hæc est communis omni causato, etiam naturali ad suam causam.

Dices esse relationem causati potentis non fieri. Contra; eo præcisè est existentis potentis non esse, quia est à potentia potente non agere, sed hoc nihil est positiuum à potentia distinctum, ergo.

4. *Libertas an actui libero essentialis? D.Thom. Bonauent. Scotus.*

Dico tertio, libertas non est actui libero essentialis. videtur contra D.Thom. 1.2.*d.* 19. *art.* 1. est *tamen Scoti, Bonau. Caiet. & Vasq. quos citaui sect.* 8. qui tenent bonitatem non esse aliquid re distinctum ab eo cuius est, & idem dixi ibi de veritate. Probatur primo, actio elicita à potentia potente non operari, eadem esset, si illa potentia esset determinata ad ipsam. v. g. si dilectio, quam liberè elicio, ab aliqua causa extrinseca ita determinaretur, vt non possem eam non elicere, esset eiusdem speciei, imò eadem numero; ergo libertas in ea, non facit differre specie. Antecedens probatur, quia potentia tunc esset determinata, per hoc quod non posset non operari, sed nihil positiuum perit potentiæ operandi, per hoc, quod caret potentia non operandi; ergo. Probo enim, quia coniungi potentiā non operandi, potentię operandi, est omnino ei extrinsecum, quoad entitatem effectus. Respondent, ablata potētia non operandi, auferri & potentiam operandi, quia est vna, & eadem à parte rei. Contra potest Deus necessitare voluntatem ad aliquem actum, qui alias esset liber, quo casu nullam potentiam realem positiuam auferret, sed tantum potentiam non operandi, vel potius indifferentiam potentiæ, ergo quoad entitatem, maneret eadem potentia, eadémque actio.

Actū liberū esse eiusdem rationis cum actu necessario.

5. Cōfirmatur, si Deus (vt Philosophus errauit) ageret ex necessitate naturæ, effectus essent eiusdem rationis, cuius modo sunt, & tamen essent tunc necessarij, & modo sunt liberi: ergo libertas non est essentialis actui libero, alioquin homo liberè productus à Deo, differret specie intrinseca, ab homine producto ab eodem necessario: Neque valet dicere libertatem dictam, tantum esse in actibus elicitis volūtatis; quia ideo prę cisè ponitur libertas propria, & formalis in actibus voluntatis nostræ, quia immediatè dependent ab eius dominio, quoad fieri, & conseruari, sed sic omnes effectus immediatissimè depen-

An requiritur ad libertatem, actū, vel effectum inhærere potentia liberè.

dependent à voluntate Dei, & per accidens est, quod actus inhæreat, vel non, vt subsint huiusmodi dominio; nam si per impossibile volūtas nostra posset ponere suos actus per se cum eadem ab ea dependentia, æquè liberi essent ac modo sunt.

Actus necessarius quoad specificationem, an possit esse liber?

Secundò, idem actus necessarius, fit liber, ergo libertas, & necessitas in actu non sunt essentiales differentiæ. Antecedens probatur, & primo de actu necessario, quoad specificationem. v. g. ostendatur mihi tantum obiectum vnius virtutis & nihil repræsentetur de malitia opposita; actus erit quoad specificationem necessarius, quia non potero habere nolitionem illius obiecti, cū nihil mali præsentetur in eo, neque volitionem vllius alterius obiecti, quia illud tantum ostenditur, sed posita cognitione mali oppositi, vel alterius speciei, possum continuare illum actum sine vlla mutatione, & tunc erit liber quoad specificationē, quia potest haberi actus ei oppositus, vel disparatæ speciei, ergo ista libertas non est quid intrinsecum actui. Dices, nihil referre ad libertatem huius actus, quod adsit, vel absit potentia ad alios actus specie diuersos, quia potest haberi principium, & dominium huius actus, independenter ab illis.

6. Contra, etsi hoc verum sit quoad actus disparatos, tamen non adest plenum dominium huius actus, si non possum eius oppositum (vt in casu) elicere; esto possim ab eo abstinere: sed tunc caret altera libertatis specie.

Dices manere essentiam libertatis, quoties ita actus elicitur, vt possit non elici, vel ita non elicitur, vt possit elici; & hæc est libertas exercitij. Contra hoc, probatur antecedens de actu necessario quoad exercitium, quia motus primo primus, talis est, qui elicitur sine aduertentia, qua posita, sine vlla mutatione conseruari potest, & liberè quoad exercitium. Item secundum communem opinionem: posita visione beata, amor, qui antea fuit liber, fit necessarius. Item dum elicio liberè amorem, potest Deus me necessitare secundum communem, ad actum, quo vellem perseuerare, quo casu amor ille fit de libero necessarius sine intrinseca mutatione. Item admittendo puram omissionem, de qua postea, potest quis liberè cessare à furto, Deo offerente concursum generalem: quo rursus denegato, ab eodem cessabit necessario, & tamen eadem erit omissio.

Qui motus primo primus

Eadē omissio libera, & necessaria.

7. Obiicitur primo, vitalitas, & eius carentia sunt essentiales actibus; ergo & libertas, & necessitas. Negatur consequentia, quia idem actus vt ostensum est, fit de necessario liber, vel è contra, per mutationem cognitionis, vel concursus, vel positionem actus reflexi, qui tollit libertatem immediatā ab actu recto, vt si vellē amorem à me elicitum, tunc enim rectus dependeret à voluntate, mediante reflexo, sicut actus imperatus intellectus dependeret ab ea;

Idem actus an potest esse vitalis, & non vitalis?

ea; sed nunquam actus vitalis, fit non vitalis, vel è contra. Dices, ergo actus liberi voluntatis non differunt essentialiter ab actibus appetitus sensitiui. Respondetur, sub illis rationibus liberi, & necessarij, verum est; differunt tamen, quia alij spirituales, alij non; & quia appetitus non est aptus sequi apprehensionem intellectus, sed tantum sensus, quæ nullam relinquit indifferentiam potentiæ.

8. Obiicitur secundo, libertas est causa, quare Deus complacet sibi in actibus bonis; & propter eam displicent ei actus mali, & hos punit, illos autem præmiat, ergo est aliquid intrinsecum in actibus. Respondetur sufficere esse conditionem sine qua actus non placerent, nec displicerent Deo. Adde quod omissio pura placet, & displicet Deo, quæ tamen nihil entitatis intrinsecæ habet [illegible] de quo postea.

An libertas sit aliquid intrinsecum actui?

Obiicitur tertio, libertas in actu secundo est terminus potentiæ operatiuæ, ergo & ipsa est physica, & intrinseca. Respondetur potentiam physicè producere suos actus, in quibus nunc resultat libertas, nunc necessitas per varios respectus ad extrinseca, vt dictum est: & sic libertas, non videtur aliquid intrinsecum actui. Ex quibus sequitur, libertatem, & necessitatem actuum, esse denominationem extrinsecam desumptam à positione, vel carentia dominij potentiæ in eos.

* *
*

SECTIO XVI.

Vtrùm voluntas quandoque habet puram omissionem, & an talis sit pœna, vel præmio digna.

1. *Quid omissio pura?*

Omissio est priuatio actus, quem debebas elicere: si contingat per volitionem alicuius incompossibilis cum actu, non est mera & pura omissio, quia habet actum positiuum sibi admixtum: si autem nullo actu positiuo elici contingat, dicitur pura omissio; seu simplex, nihil commissionis habēs admixtum. Potest autem omissio dupliciter causari ab actu: vno modo, quādo quis directè vult omittere auditionem sacri, vel dare eleemosynam; alio modo, quando aduertens se teneri ad actum, etsi directè non velit eū omittere, vult tamen aliquod obiectum illi incompatibile, vt ludere tempore sacri audiendi, & actus iste dicitur causa, vel occasio omissionis. Quod vero nulla omissio fieri possit sine actu cognitionis ex eo patet, quia nequit actus voluntatis elici sine cognitione *ex sect. 13.* & sic eius omissio sine cognitione non est priuatio, sed mera negatio, quæ etiam in lapide est.

Omissio dupliciter causari potest ab actu.

Omissio non est directè semper volita.

Dico primo, contingit omissio sine actu, quo ipsa directè operatur: hæc est communis, & sine controuersia, quam tenent *D. Th. 1.2. q. 6. art. 3. & q. 71. art.*

D. Thom.

Scotus.

71. art. 5. Scot. 4. d. 49. q. 10. n. 10. constat experientia; experimur enim cum actus à nobis exercendus est, aliquãdo omitti sine vlla formali volitione omissionis.

2. Omissio possibilis sine omni actu. D. Thom. Scotus. Ricard. Dur. Occam. Almain. Marsil. Valentia.

Dico secundo contingere potest pura omissio ita vt nullus habeatur actus, qui sit causa, vel occasio eius. ita *D. Th. & Scotus citati. Ricard. 2. d. 35. ar. 1. q. 1. & quodl. 1. q. 22. Dur. eadem d. q. 2. Occam 3. q. 10. ad 1. dub. Almain. tract. 3. mor. cap. 13. Adrian. 4. q. 3. Marsil. 2. q. 21. art. 2. Caiet. 1. p. q. 63. art. 3. Valent. 2. to. d. 2. q. 1. p. 2.* Probatur primò, quia in hoc consistit libertas exercitij, quod possit voluntas elicere actum, & suspendere illum; non autem in eo quod possit habere hunc actum, & alios.

Actus liberè conseruatur, etiamsi ad omnem aliũ actum denegetur concursus.

Dices, requiri aliquẽ actum, qui sit causa omissionis. Contra; eliciat quis amorem liberè, & denegetur amanti concursus ad omnem alium actum, liberè continuabit illum, & hoc solum, quia potest eum omittere sine vllo actu positiuo, ergo simpliciter potest alium actum non elicitum, sine vllo actu omittere. Antecedens patet quoad primam partem, quia in manu amantis est, vt perseueret, vel non. & quoad secundam partem, quia non est libertas in illo actu, eo quod sit potestas ad alios actus, quia supponitur, quod denegetur concursus ad eos.

Dices, actum fieri necessarium per denegationem concursus ad oppositum, vel disparatum. Contra, principia eius, & concursus nullam subeunt mutationem, ergo manet actus sicuti fuit, liber: & impertinens est, quod adsit potentia ad actus alterius speciei. Praeterea quidam ex authoribus oppositae sententiae, negant actum fieri de libero necessarium, vel è contra, de quo *sect. praeced.* Consequentia illa probatur; quia si amor ille est liber, etiamsi eliciens non possit habere nolitionem eius, ita & omissio, quando proponitur, libera, aut etiam si nulla sit potentia ad volitionem eius, vel alicuius ei incompossibilis. per hoc tamen, quod actus praeceptus posit elici.

3. Actus esset liber etiamsi nihil aliud praeter eius obiectum ostenderetur voluntati.

Confirmatur, demus quòd Deus auferret mihi omnem actualem notitiam, prẹter illam, quae est de bonitate obiecti, circa quod elicere debeo actũ: certum est, quod tunc sicut liberè elicerem actum, ita liberè ab eo cessarem, & tamen nullum actum alium elicere possem. Secundò voluntas aequẽ libera est ad actum prẹceptum, & ad quemcumque alium, qui posset esse causa, vel occasio omissionis eius, quia nullius obiectum saltẽin via, eam necessitat: ergo sicut libere ab illo actu, ita & à quocumque actu causatiuo omissionis abstinere potest.

Vasquez.

Respõdet *Vasq. 1. 2. q. 92. c. 2.* (vbi citat multos, nescio an ita candidè secum tenentes, impossibile esse peccatũ omissionis sine actu positiuo) liberè posse voluntatem à quocunque actu determinato abstinere ratione assignata, necessario tamen circa aliquod determinatè

operari,

operari, quia intellectus in aliquid semper eam trahit, à quo ad summum tam minutula duratione abstinere potest, vt in ea non possit esse peccatum.

Contra, an voluntas possit ab omni actu cessare, necne; ad propositū impertinens est, quia tantū quæritur an cessare possit ab actu, qui sit volitio, causa vel occasio omisionis, & ipse dicit, quod non; & argumentum probat, quod sic. Respondere autem, quod aliquem alium disparatum necessario eliciet; non est ad intētum conclusionis, nec argumenti; suppono quod in voluntate possunt esse plures actus simul, habeat ergo actum spei, & proponatur actus religionis, ex præcepto eliciendus, quem simul cum actu spei habere potest voluntas; argumentum probat, quod sine vllo actu positiuo potest abstinere ab actu religionis; & impertinens est, quod habeat actum spei compatibilem cum actu religionis, quia non est volitio omissionis, vel causa, vel occasio, eius.

4. Confirmatur, cum audio pulsum ad sacrum ex præcepto audiendum, possum omittere sine volitione vllius exterioris incompossibilis, ergo idem de interna omisione. Respondet Vasq. semper illud omitti propter aliquid externum, quale est ambulare, ludere, & scribere, &c. idque experientia constare.

Contra experientia testatur vt in plurimum ita esse, sed agitur an posit voluntas aliquando non velle aliquod oppositum, & ipse ait nullo modo, & sic secum trahit D. Tho. qui tamen ait *loco cit.* absolutè aliquando sine vllo actu omissionem reperiri. Præterea cum decumbens in lecto audit pulsum, non est opus quod velit aliquid externum incompatibile sacro audiendo, quia potest manere vbi est. Respondet hoc esse per modum actus externi, quia perinde est ac ludere, scribere, &c. Contra potest nullum actum voluntatis tunc elicere, de manendo in lecto, sed per negationem actus volendi surgere, ibi manet: ergo iam ad omisionem non requiritur actus vllus positiuus, qui sit eius causa, vel occasio. si dicas virtualiter, vel interpretatiuè interuenire actum, quo velit permanentiam in lecto; sic nos dicimus interpretatiuè omisionem puram esse volitam, eo ipso, quod non ponitur actus præceptus, sicuti & cubatio, quia non est volita surrectio.

Occurrente precepto positiuo, potest voluntas ab omni actu circa illud abstinere.

Interpretatiuè voluta est pura omissio.

5. *Pura omissio, pæna vel præmio digna.*

Dico tertio, pura omisio potest esse peccatum. Est contra Caiet. citatum fatentem Angelum primo instanti potuisse puram omisionem, non tamen potuisse peccare, quia ad hoc requiritur positiua deordinatio: & contra Vasq. citatum tenentem puram omisionē tantum breuissimo tempore dari posse, & pro tantillo tempore præceptum affirmatiuum non obligare; est communis, quam habet expresè *D.Th. 2.2.q.79. art. 2.* vbi ait omisionem esse peccatum actuale, non quia habet aliquem actum, sed quia negatio-

D.Thom.

negatio actus reducitur ad genus actus. Probatur quia pura omisſio eſt libera, (vt probatum eſt, & quia poſitis prærequiſitis poteſt voluntas operari circa eam & non operari) & eſſe poteſt contra legem: vt in caſu de auditione ſacri; ergo. Secundo, pura omisſio eſt posſibilis, (vt oſtenſum eſt, & aduerſarij concedunt) & poteſt præcipi ſi eſt bona, vel prohiberi ſi eſt mala, ergo capax eſt malitiæ. Dices, præceptum non egrediendi, à dormiente impletu, ſed non liberè, quia eius omisſio non ſubeſt voluntati. Contra dormiens non implet præceptum, ſed tantum illud non violat, quia non eſt capax præcepti affirmatiui, cum ſit determinatus ad omisſionē. Tertio contra Vaſq. eſt quod ſicut liberè continuatur omisſio pura, breui illo ſpatio vt concedit, ita liberè ulterius cōtinuari poteſt, quia eadem ſunt principia, & requiſita libertatis, pro illo breui ſpatio, & pro longiori ſequenti. Præterea poteſt præceptum imponi ſaltem angelo, & animæ ſeparatæ de eliciendo actu pro certa, & determinata duratione, vel inſtanti, quo caſu eius pura omisſio eſſet posſibilis, & peccaminoſa. Quarto ſequeretur, quod omittentes ſemper deberent confiteri tanquam dubia, ſua peccata omisſionis, quod tamen nullus facit: patet ſequela, quia ſæpisſimè non habent illum actum, quo velint ipſam omisſionem, vel aliquid ei oppoſitum, vel incompatibile, ſed negatiuè ſe habent, vt in exemplo de decumbente in lecto, cum audit pulſum ad ſacrum. Saltem ſequitur virum doctum, qui opinatur ſe nullum actum huiuſmodi habuiſſe, circa omisſionem, poſſe abſtinere ab eius confeſſione.

Præceptū de actu pro certo inſtāti poteſt imponi angelo, vel animæ.

6\. *Omiſſio pura quomodo voluntaria.*

Obiicitur primo, omisſio nō eſt voluntaria, ergo nec peccatum. Antecedens probatur, quia ratio voluntarij, eſt ad velle, vel nolle. Reſpondet eſſe etiam ad negationem vtriuſque, vt probatum eſt. Contra.

Obiicitur ſecundo, voluntas exercet ſuam libertatem vitaliter, & intentionaliter tendendo in obiectum, ergo ſine actu nullam exercet. Reſpondetur exercere eam non eliciendo actum, quem elicere poteſt: & hoc priuatiuè non poſitiuè.

Obiicitur tertio, per puram omisſionem non mutatur omittens, ſed ſe habet ſicut antea, ergo per eam non efficitur peccator. Reſpondetur mutari moraliter quia occurrēte præcepto affirmatiuo, ſi non elicit eius actum, habet eius priuationem, & antea habuit tantum eius negationem.

Omiſſio pura quomodo mutat omittentem.

Petes vtrū actus, qui eſt cauſa, vel occaſio malæ omiſſionis, ſit peccatum? Reſpondetur, eſſe malitia omiſſionis infectū, eſto alias eſſet actus virtutis; quia circumſtantia mali inficit actum de ſe bonum, & ſic eſt hic, quia eligitur omiſſio ſacri v. g propter ſtudium, vel ludum; qua ratione datio eleemoſynæ inficitur ex fine mæchiæ, vel ex medio furti. Vaſquez 1.2. d. 93. cap. 1. vt regulam tenet, omnem operationem, quæ incompoſsibi

Actus cauſans omiſſionem malam an ſit malus?

Vaſquez.

possibilis est cum adimpletione præcepti, esse malam, etiamsi post efficax omittendi decretū eligatur.

Mihi videtur hoc verum non esse, nisi quando talis operatio auferet libertatem adimplendi præceptum, etiamsi propositum malum mutaretur, qualis est proiectio vnici breuiarij in fluuium post resolutionem nō recitandi horas: ratio est, quia si non propter illam operationem fit omissio, non est finis eius, nec mediū, nec vllo modo circumstantia ad eum concurrit, sed perinde se habet, ac si in ocio maneret omittens, quem relinquit in eadem libertate ad mutādum malum propositum, ac si in ocio esset. Neque video, qua ratione magis peccaret is, qui post firmam resolutionem omittendi, cibaret pauperes, vel doceret ignorantes, quam qui post similem resolutionem omnino ociaretur, vel dormiret. Si tamen aliquis post similem resolutionem omittendo de nouo propter aliquam operationem, iterato vellet omittere, hæc operatio esset mala, quia finis, & causa mali. Hoc obiter dictum: quia ex professo tractatur in materia de peccatis.

Actus, qui non est finis, nec medium immissionis, nec alias ad eam concurrens, peccatum non est.

SECTIO XVII.

Vtrùm voluntas diuidi possit in irascibilem & concupiscibilem?

1\. DICTVM est *disp. preced. sect. 7.* appetitum inferiorem diuidi in irascibilem & concupiscibilem, & hos inter se realiter distingui, quamuis oppositum nō sit minus probabile. Hic quæritur an similiter voluntas diuidatur?

Respondetur affirmatiuè, & *Scot. 3. d. 34. §. in parte autē, n. 13.* Probatur primo omnibus illis rationibus, quib. idipsum probatum est loco citato de appetitu. Secundò, sex passiones cōcupiscibilis, amor, desiderium delectatio, odium, fuga, tristitia. Item quinque passiones irascibilis, spes, desperatio, audacia, timor, ira, de quibus *disp. 2. sect. 8.* conueniunt cum proprietate voluntati; ergo diuiditur in concupiscibilem & irascibilem. Tertio, *Dionys. 4. de diu. nom. p. 9.* tribuit angelis concupiscentiam, & furorem. Quartò, in voluntate sunt virtutes morales fortitudo, quæ ad irascibilem, & iustitia, ac temperantia, quæ ad concupiscibilem spectant, vt probat *Scot. 3. d. 33.* adducens tres rationes D. Thomæ ad oppositum; ergo in ea est concupiscibilis, & irascibilis.

Scotus.

Voluntas diuiditur in irascibilē, & concupiscibilem.

Morales virtutes sunt in voluntate.

2\. Obiicies ex *D. Thom. 1. p. q. 59. art. 4.* vbi oppositum habet primo, quia phil. *3. de an.* dicit quod irascibilis, & cōcupiscibilis, sunt in parte sensitiua. Respondetur, cum ibi diffiniret animam nostram esse id, quo viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus, moueretque quæstiones dubias de virtute motrice, vt eis satisfaceret, mouet dubitationem de facultatibus animæ, & arguit non sufficere illam diuisionem Platonis, quæ eam secat in concupiscen

Text. 41. D. Thom. Arist.

piſcentiam, iram, & rationem, neque eam, qua ipſe *phil.* 1. *Eth. c. vltimo*, eam partitur in rationis participem, & non participem: per hæc autem non ponit iraſcibilem, & concupiſcibilem in parte ſenſitiua, & ſi poneret, intelligeret de facultatibus appetitus ſenſitiui, quod non eſt contra nos, ſed potiùs à ſimili ponendæ ſunt in appetitu rationali.

Obiicitur ſecundò ex eodem: obiectum voluntatis eſt bonum in communi, ergo non diuiditur ſecundum rationes particularium bonorum. Reſpondetur, etiam obiectum appetitus ſenſitiui, eſt bonum delectabile in communi. de quo *diſp. præced. ſect.* 3. & tamen admittit D. Thom. ibi eam diuidi in iraſcibilem, & concupiſcibilem; ergo vnitas communis obiecti non obſtat diuiſioni; ſi aliundè conſtat eam ponendam eſſe, quia vnitas obiecti non infert vnitatem potentiarum. de quo *diſp.* 1. *ſect. vlt.*

Vnitas obiecti non infert vnitatē potentia.

Sed vtrum concedendæ ſint duæ iſtæ facultates re diſtinctæ in voluntate? Reſpondetur negatiuè cū *Scot.* 3. *d.* 34. *§. in parte autem, num.* 13. vbi dicit non ita diſtingui, ſicut in parte ſenſitiua defectu organi: ſi tamen contendas formaliter, vel ratione ratiocinata diſtingui, nō eſt, quod multū altercemur: abſolutè tamen dicenda eſt voluntas, vna potentia, quidquid ſit de illis facultatibus eius, an formaliter diſtinguātur necne.

Iraſcibilis, & concupiſcibilis in voluntate an re diſtinguuntur?

SECTIO VLT.

Vtrùm voluntas hominis differt ſpecie à voluntate angeli?

NOTA ex *Scot.* 1. *d.* 7. *n.* 8. & 3. *d.* 15. *num.* 8. potentiam variè ſumi, nunc pro fundamento relationis actiui, vel paſſiui, nunc pro ipſa relatione, nunc pro vtroque ſimul.

1. Scotus. Potentia tripliciter ſumitur.

Dico primo, intellectus angeli, & intellectus hominis in entitate abſoluta differunt ſpecie. Ita Scot. 2. *d.* 1. *q.* 5. *D. Thom. cum ſuis* 1. *p. q.* 79. *art.* 2. & 8. ratio eſt ſecundum Scotum, quia intellectus angeli non diſtinguitur re ab angelo, nec animæ ab anima. quod fusè probat 2. *d.* 16. de quo actum eſt ſupra. *diſp. ſec.* 1. *pen.* quod vero angelus & anima ſpecie differant, tenent omnes, de quo *Doct. d. q.* 5. vbi reiicit rationem, qua D. Thom. id probat, nēpe quod anima ſit diſcurſiua, angelus nō, tum quia hoc falſum eſt, tum quia eo dato ens abſolutū prius conſtituitur, & diſtinguitur ſecundum ſe, & in actu primo, quam in comparatione ad actum ſecundum vel aliquid aliud.

Scotus. D. Thom. Intellectus angeli & hominis in entitate abſoluta differunt ſpecie.

Dico ſecundo, probabile eſt, quod hi intellectus, vt fundant relationem intellectiui, nō differant ſpecie. Ita tenet vt probabile *Scotus citatus* 1. *loco, vbi nihil reſoluit, Albert.* 1. *de an. cap. pen. Caiet.* 1. *p. q.* 77. *art.* 3. *Ferrar.* 2. *contra. cap.* 94. *Thienen.* 2. *de an.*

2. Scotus. Albertus. Caiet. Ferrar. Thienen.

*an.text.*9. Ratio est, quia esto secundum entitatem suam absolutam, vt sunt idem subiectis, specificè distinguuntur: in hac formalitate potentiæ respiciendi intelligibile conueniunt, quia idem habent obiectum, & eodem modo per se tendunt in illud. Quod vero obiectum sit idem, patet ex dictis *q.*21. & in commentario eius; vbi fusè ostensum est, ens in sua latitudine esse obiectum intellectus nostri secundum se, esto pro hoc statu, non possit moueri, nisi per phătasmata sensibilium accidentium: quod etiam angelus discurrat, probat *Scot. q.* 3. *prol. à num.*2. quare, non est ponenda distinctio harum potentiarum ratione discursus, vt facit D.Thom. *supra, & 1. p. q.* 75. *art.*2. *& 2. contr. cap.*94. & Suar. *q. de an. cap.*1. Confirmatur, quia sensus hominis, & brutorum, hac ratione sunt eiusdem speciei, vt tenēt cum Scoto citato *Conimbr.*3. *de an. cap.* 1. *q. vn art.*2. *Caiet.* 2. *de an. c. de tactu. & alij.* ibi, *Apollinar. q.* 4. *art.* 1. *Victoria* 1. *p. relect. de perueniente ad vsum rationis num.*4. & vt probabilem admittit *Suar. citatus.* Probatur secundo, quia potētia specie distincta ab alia, potest aliquos actus specie distinctos elicere, ab omnibus actibus alterius potentię; sed intellectus angeli nullos elicere potest, quin intellectus animæ similes in specie elicere valeat. ergo. Maior patet, quia si visus eliceret omnes actus eiusdem speciei cum auditu, vel è contra, non esset distinctio specifica inter has potentias.

D. Thom.

Suarez.

Conimbr.
Caiet.
Apollinar.

3. Obiicitur; quorum essentiæ sunt diuersæ, & proprietates, sed intellectus est proprietas angeli, & animæ; ergo. Respondetur, si sit proprietas, hoc ei non conuenire secūdum illum respectum, sed secundum absolutum: neque arguit aliqua esse diuersa specie, quod dimanent à sic diuersis, alioquin calor ab igne esset diuersus specie à calore, à Sole, & ignis quia calefactiuus differret specie à Sole. Præterea quantitas profluit ab omni composito physico in veriori opinione, de quo *Scot.* 2. *d.* 3. *q.* 4. tamen est eiusdem rationis in omnibus. Item vnitas hominis, & vnitas lapidis, non differunt specie etsi subiecta sic differunt. Confirmatur secundo, in eodem continentur identicè quædam distincta formaliter, vt ratio intellectiua, & sensitiua in anima, ergo & in diuersis, quæ sunt indistincta formaliter, vt in casu.

4. Obiicitur secundo, *ex Suar. l.*3. *de angelis. cap.* 2. potentia habet vnam differentiam specificam essentialem, ergo si aliqua alia ratio specifica conueniat, erit accidentalis; sed ordo ad obiecta nequit esse accidentalis intellectui, quia per se ei conuenit, ergo erit essentialis, & omnis alia specificatio accidentalis, & per consequens si vllo modo differunt hi intellectus essentialiter, id erit per ordinem ad sua obiecta. Respondetur, nullum respectiuum est essentiale absoluto. de quo Doctor. 4. *d.*13. *q.*1. *& quodl.* 11. *art.*1. *& in text.*4.7. *met.* & per consequens ratio constituens essen-

Scotus.

Quare potentia concipi nequit, sine respectu, cũ sit absolutũ?

essentialiter speciẽ intellectus, est absolutum. Contra, non potest intelligi intellectus, vel vlla potentia, quin apprehendatur respectus: ergo hic est de essentia eius. Respondetur, ex *Scot. quodl.* 13. *ad* 1. quod bene posset, si nomen impositum esset ad significandum absolutum eius præcisè, sed de facto nomen significat respectũ, saltem connotatiuè, & idem est de operatione, de qua ibi egit Doctor.

5. Obiicitur tertio, quia *Sco.* 1. *d.* 3. *q.* 3. videtur velle idem esse obiectum voluntatis, & intellectus, ergo si valet ratio huius con. erunt eiusdem speciei. Respondetur, rationem esse bonã, quando potentię non sunt subordinatæ, nec vna alteram supponit, sicut voluntas supponit actum intellectus; quia tunc si obiectum est idem, non est vnde colligatur specifica distinctio, vt in casu; quia duo illi intellectus, angeli, & hominis nõ sunt subordinati, nec alter alterius actum supponit, & ideo cum vnum sit obiectum, idémque modus, quo tẽditur in illud erunt eiusdẽ rationis, & idem est de visu hominis, & aquilæ, eadem ratione. vide Scotum loco citato.

Quando ex vnitate obiecti colligere licet vnitatem potẽtiæ

Dico tertio, idem dicendum est de voluntate nostra comparata ad angelicum, sicut de vtroque intellectu dictum est. Hæc de se patet, & ex rationibus allatis.

Obiicies: quælibet voluntas Angelica est nobilior quãlibet voluntate humana, ergo distinguuntur specie, quia inter indiuidua eiusdem speciei nõ est ordo, & vnum potest perfici, vt excedat alia, vel sunt omnia æqualia. Respondetur primo, ratione identitatis cum perfectiori natura, esse nobiliorem voluntatem angeli, non formaliter. Secundo, probabile est etiam ipsas animas rationales esse nobilitate impares. de quo *supra disp.* 1. *sect.* 10. quamuis eiusdem speciei: & sic non est inconueniens, quamlibet voluntatem angeli esse nobiliorem omni voluntate humana, licet ambæ sint eiusdẽ speciei.

An volũtas angeli sit nobilior voluntate hominis?

DISPV

DISPVTATIO LV.

De anima separata.

ANimam esse natura sua immortalem fusè ostensum est *disp.* 1. *sect.* 11. & quamuis eius immortalitas, rigida demonstratione non probetur ex *sect.* 13. quia tamen ex fide certo constat, & ex vrgentissimis rationibus naturalibus suadetur, nullus Christianus de statu separationis eius dubitare potest. Vt igitur eius natura, & facultates melius capiantur, de statu eius solitario, seu à corpore seiuncto, sequentia adiungere libuit.

SECTIO I.

Vtrùm separatio sit animæ violenta?

1\. NOTA per separationem, intelligi animæ rationalis existentiã sine informatione, quia eius vnio cùm corpore, informatio est: itaque separatio animæ priuatiuè opponitur informationi; vnde nihil positiuum acquirit anima per separationem, quia illud præter, vel potius supra naturam foret, & consequenter perficeretur separatione, quod falsum est. Falsum ergo videtur Caietani assertum 3. *p. q. q.* 6. *art.* 3. *animã dum separatur, semipersonam fieri*, quem merito impugnant *Conimbr.* 2. *de an. cap.* 1. *quæst.* 2. *art.* 1. (*Caiet.*) (*Conimbr.*)

2\. Nota secundo, ex *Scot.* 4. *d.* 43. *q.* 4. *& q.* 1. *prol.* §. *ad quæst.* violentum illud esse, quod opponitur naturali inclinationi, pro cuius explicatione aduertendum, si naturale sumatur vt principium actiuum, quod tũc opponitur vel principio libero, (quia hoc liberè se ad agendum determinat, illud necessitate naturali determinatũ est,) vel supernaturali principio, quia hoc excedit ordinẽ actiui naturalis ad passum: si vero consideretur vt passiuum, tunc ad suas perfectiones recipiendas naturaliter inclinatur; & quando contra hanc inclinationem patitur, violentari dicitur: contingit autem passum quandoque non inclinari ad id quod recipit, neque ad oppositum eius, & tunc neutraliter se habet, id est, nec naturaliter, nec violenter; vt quando superficies recipit albedinẽ, quia non magis petit eam, quam nigredinem. (*Scotus.*) (*Quid sit violentum?*) (*Naturale tripliciter sumitur.*)

gredinem. Et hinc infert Doctor, non violentari materiam primam, quia secundum se non magis petit hác formam, quam illam, nec inclinatur contra aliquid, cuius est receptiua. Iuxta hoc expone definitionem violenti, datam 3. *Ethic. cap.* 3. *violentum est, cuius principium est extra non conferente vim passo*: dicitur tamen aliquid violentari, latiori sensu, quando impeditur à suo effectu, vt ignis, si denegetur ei concursus ad comburendum, & accidens si non inhæreat; hoc ergo sensu quæritur, an anima violentetur, dum separatur.

3. *Ascensus aqua ad impediendum vacuum an sit naturalis?*

Nota tertio, certum esse, vt saluetur integritas, & pulchritudo vniuersi naturale esse, quod animæ vniantur suis corporibus, quia id postulat natura vniuersi; sed quæstio est de particulari inclinatione ipsius animæ, quia particularis inclinatio sæpe est contraria inclinationi vniuersi, vt in ascensu aquæ ne detur vacuum, qui, (vt *habet Doctor* 3. *d.* 37. *n.* 13.) est aquæ violentus, licet respectu vniuersi, sit naturalis: vnde cum dicit 4. *d.* 49. *q.* 13. *ad* 3. aquam esse sursum, vt saluetur plenum, non esse simpliciter violentum, imò quod magis violentum esset si descenderet, relicto vacuo; intelligit de violentia respectu vniuersi, non vero respectu ipsius aquæ, alioquin sibi contradiceret.

Scotus.

Dico primo, separatio nō est simpliciter violenta animæ rationali. Est *Scot.* 4. *d.* 43. *q.* 2. §. *de tertia. Auicen.* 9. *met.* 1. dicentis statum vnionis animæ, esse naturalem imperfectè, & separationis perfectè. *Conimbr. tract. de an. separ. d.* 2. *art.* 2. *Suar. l.* 6. *de an. cap.* 9. Probatur primò. Quia animæ debetur perpetua duratio, & non in corpore, quod de se est mortale; ergo, extra. Secundo anima clarius cognoscet veritates separata, vt tenet *Auicen.* 6. *natur.* 1. *p. c.* 6. & colligitur *ex illo Sap.* 1. 9. *corpus, quod corrumpitur aggrauat animam. vide Scot.* 4 *d.* 45. *q.* 1. argumento ad oppositum. Tertio anima nata est informare corpus amissibiliter. Dices, mors est violenta homini, ergo. Respondetur homini sic, sed animæ non, ex 3. notabili.

Conimbr.

Suarez.

Separatio nō est simpliciter violenta animæ.

Auicenna.

Scotus.

4. *Separatio est naturalis animæ secundariò*

Dico secundo, separatio est naturalis secūdario, animæ; ratio, quia ex natura sua primario desiderat informare corpus, & quia hoc non petit inamissibiliter, sed iuxta naturam corporis, secundario inclinatur naturaliter ad statum separationis. Colligitur *ex Scoto d.* §. *de tertia. num.* 25. *Ferrar.* 3. *contr gent. cap.* 83. alij tenent separationē esse violentam. Conimbr. supra, tenent esse neutralem, seu præter naturam.

Obiicitur primo, pars extra totum est imperfecta, ergo violenta. Respondetur antecedens verum esse de parte recipiente perfectionem à toto, anima autem potius dat; detur tamen esse aliqualem violentiam secundum quid.

Obiicitur secundo, informare est animæ naturale; ergo separari violentum; quia hoc priuatiuè exponitur illi. Respondetur, informare amissibiliter

esse ei naturale, vnde secundario petit separari.

Obiicitur tertio, anima separata appetit naturaliter reuniri, vt tenet expressè *Scot. 4. d. 43. q. 4. §. ad propositum*, vbi vult dari appetitum naturalem ad resurrectionem. *&* 2. *d.* 16. §. 2. *ratio num.* 5. vbi admittit animam essentialiter (intellige radicaliter) esse actum corporis; ergo separari, est ei violentum. patet consequentia, quia non appetit simul opposita. pro solutione huius.

5. *Appetitus reunionis animæ an naturalis?*

Dico tertio, si compareretur anima ad corpus mortale, satis probabile est, nec illud appetere, nec oppositum naturaliter, & sic status separationis erit ei neuter. Colligi videtur ex *Scot. d. §. de tertia*, vbi negat animam naturaliter propriè inclinari ad corpus; vel si sic inclinatur, quod eius appetitus satiatus est, per hoc quod semet illud informauit; ergo secũdum eum, non manet amplius appetitus naturalis animæ ad illud; sed neque contra naturam est, vt vniatur; alioquin resurrectio foret contra naturam. Secundo, quia *d. q.* 4. dicit materiam primam non violẽtari, quia illi bene est, tam sub hac quam sub illa forma; sed animæ bene est in corpore propter sensationes, quas sine ipso habere nequit, & hac ratione, vnitio cum corpore, est ei aliqualiter naturalis. vt docet *Scot. d. §. de tertia.* eidem etiam bene est extra corpus, quia sic suas operationes spirituales, perfectius, & expeditius exercet: ergo simpliciter naturaliter, neutrũ horum statuum appetit. per quod patet ad tertium argumentum in illo sensu.

Anima non appetit naturaliter corpus mortale.

6. *Anima appetit naturaliter vnionem ad corpus immortale.*

Dico quarto, simpliciter naturaliter appetit animæ statum vnionis cum corpore immortali. Colligitur ex Scot. citato; si enim eatenus secundũ ipsum appetit vniri corpori mortali, vt habeat sensationes, & necesse est secundum quid tantum naturaliter appetat, quia illa vnione impeditur à suis perfectioribus operationibus; ergo simpliciter appetit statum illum, quo vtrasque operationes habebit perfectè, & hic est status resurrectionis quem naturaliter appetit anima, vt docet *Scotus d. q.* 43. *q.* 4. iuxta hunc sensum patet ad tertium argumentum.

Resurrectio est naturalis, sed non naturaliter attingibilis?

Obiicitur: ergo resurrectio actiua erit naturalis, quia inclinationi passiuæ naturali, respõder actiua naturalis. Negatur sequela cum sua probatione; sed erit naturalis, vt opponitur violento, vt ait Doctor; non autem vt opponitur supernaturali; & datur appetitus naturalis inclinationis, sine possibilitate assecutionis in appetente, vel vlla causa naturali; & habet Doctor ibi. *& q.* 1. *prol. ad* 1. *pro opin. num.* 25. vbi etiam ad primum principale, docet Deum, clarè visum esse finem nostrum naturalem, sed non naturaliter attingibilem.

7. *Carentia eius, ad quod est inclinatio naturalis, quando violentat?*

Obiicitur secundo, sequi hominem sine illo statu violentari; quia caret illo statu quem naturaliter appetit, qua ratione lapis sursum violentatur. Negatur sequela, cum *Scot.* 3. *d.* 13.

q. 4. ad

q.4. ad 2. pro q.2. sed tunc tantum violentatur res, quãdo habet oppositum eius, ad quod inclinatur, cum principio intrinseco determinato ad illud, vt in exemplo de lapide, & huiusmodi inclinatio est naturalis strictè sumpta: latius vero loquendo, res inclinatur ad suas perfectiones, vndecũque proueniat, & hoc sensu appetitus materiæ ad quamlibet formam potest dici naturalis: & cessabit inutilis contentio quorumdam Scotistarum de materiæ appetitu, an sit naturalis, vel neuter: non est naturalis strictè, ad hanc formam, alioquin sub alia esset violenter.

Anima actu elicito quomodo appetit resurrectionem.

Dico quinto, anima separata actu elicito appetere potest reunionem. hæc de se satis patet, sed explicanda est; si enim non cognoscat possibilitatem vnionis, tantum appetit actu inefficaci, seu conditionato. ex *Scot. 2. d. 6. q. 1. §. ad argumenta,* si vero cognoscat, vt animæ beatæ, efficaciter appetit. iuxta illud Apoc. 6. *vidi subtus altare animas interfectorum, & clamabant; vsquequo Domine, non iudicas, & non vindicas sanguinem nostrum.*

Scotus.

Apoc. 6.

SECTIO II.

Vtrum species, & habitus maneant in anima separata?

1. De potentiis non quæritur 3. quia non distinguuntur realiter ab ipsa anima, & sic eam comitantur: verum est tamen organicas, quatenus includunt organum distingui, & consequenter non comitari.

Suppono ex dictis *q. 17. & in eius comment.* dari species & sensibiles, & intelligibiles, ac etiam habitus ex *D. Tho. 1. 2. q. 49. art. 2. & 4. & Scot. 1. d. 17. q. 2. & 3.* suppono etiam species manere pro aliquo tẽpore post actum transactum, ex dictis *in q. 14. & eius commentario.* de quo fusè Doctor. *1. d. 3. q. 6. à num. 26.*

D. Thom. Scotus.

Dico primo, manent species, & habitus intellectus, & voluntatis hic acquisiti, in anima separata. Est communis, *Scoti 4. d. 45. q. 1. §. hic est num 3. D. Tho. 1. p. q. 89. art. 5.* Probatur primo, quia huiusmodi qualitates sunt spirituales à corpore independentes; ergo manentibus suis subiectis, non est, quod pereant. Aduerte tamen, non manere habitus imperfectos in beatis, neque supernaturales in damnatis; sunt tamen quædam Theologica dubia circa hoc quorum examinatio nõ est huius loci. Secundo, animæ separatæ recordantur præteritorum *ex Luc. 16.* de quo postea, & tactum est supra in *comment. ad q. 14.* Tertio, species non dependent in conseruat: à phantasmatibus, sicut nec ista à speciebus externis, ne.. habet contrarium: ergo.

Scotus. D. Thom.

Habitus, & species manent in anima separata.

2. Obiicitur primo, quia species, & habitus intellectus non habent actus, sine phantasmatibus, sed his caret anima separata, ergo. Respondetur, antecedens verum esse tantum in statu vnionis cum corpore mortali.

Scientia quomodo destruetur in patria?

Obiicitur secundo, 1. *Cor.* 13. dicitur scientiam destruendam post mortem. Respõdetur cum D. Thoma *ibi lec.* 3. & 1. *p.q.* 89. *art.* 5. intelligi quoad ministerium sensuum: vel loquitur de scientia sumpta pro cognitione obscura.

Doctiores in futura vita erunt, qui hic fuerunt sanctiores.

Obiicitur tertio, sequi impios doctos, futuros maioris scientię post mortem, quam pios ignorantes. Respondetur, à Deo infundi maiorem scientiam ei qui sanctioris fuit vitæ: *D. Tho. d. art.* 5. *ad* 2. videtur concedere sequelam.

Dico secundo, nulli habitus corporei manent in anima separata. ratio quia accidentia pereunt cum subiecto, nec migrant de vno in aliud.

SECTIO III.

Vtrùm anima separata acquirit nouas species.

1. *Scotus.*

RESPONDETVR affirmatiuè, *Scot.* 4. *d.* 45. *q.* 2. *§. contra istum. num.* 5. & idem tenet *de angelo, de quo est eadem ratio.* 2. *d.* 3. *q.* 11. *Conimbr. tr. de an. separ. d.* 2. *art.* 5. *Gabr. lect.* 32 *&* *can. sed Conimbr.* & *Suar. l.* 6. *de statu an. cap.* 6. problematici sunt. Probatur primo, quia anima separatà cognoscet res spirituales intuitiuè, sed huiusmodi res imprimment species intellectui, sicut sensibilia sensui, vt habet *Doct. quodl.* 15. *a.* 1. §. *si vero sentiretur.* Secundo, alioquin cum communi cursu, anima nullam posset habere actionem; per quod in imperfectissimo omnium creaturarum statu collocaretur, quia omnis alia creatura, cum communi influxu potest operari: & anima non potest operari, nisi per voluntatem, vel intellectũ, & sibi relicta, neutrius actum habere valet, secundum oppositam sententiam. Tertio, perfectionis est in anima vnita, quod acquirat species, quibus cognoscat, & ad hunc finem habet intellectum agentem: ergo hoc ei, non est denegãdum in statu perfectiori separationis, quia *corpus quod corrumpitur, aggrauat animam.* Quarto, nimiam distantiam obiecti impedire cognitioné spiritus creati ex eo constat, quod angeli in terram descendisse ad quædam exploranda leguntur. Et docet *Aug. l. de cura pro mortuis c.* 13. & *Greg.* 12. *mor* 13. quos sequitur D. *Thom.* 1. *p. q.* 89. *art.* 8. ergo necesse est species ab eis acquiri, quia si nihil facerent, non est cur eorum præsentia requiratur. D. Thomas 1. *p. q.* 89. *art.* 1. *ad* 3. negat animam separatam vllas species acquirere, vel conseruare, sed intelligere per species ab influentia diuini luminis participatas. idem tenet de angelis *q.* 55. *art.* 2. pro qua sententia.

Conimb. Gabr. Suar.

Spiritualia imprimunt, species intellectui sicut sensibilia sensui.

Sap. 9. *Angeli ad nimiã distantiam non intelligunt obiecta.*

Aug. Gregor. D. Thom.

2. *Text.* 13. *Anima non vnitur ad acquirendam cognitionem.*

Obiicitur primo, si anima separata posset acquirere species, frustra vniretur materiæ, & tamen hac ratione materia dicitur esse propter formam 2. *phys.* Respondetur cum *Scot. cit. ad* 1. esto ad hunc finem vniretur, non frustra vniri, licet alia via idem

idem finis acquiri possit, quia possunt esse diuersa media ad eundem finem. Secundo anima primario vnitur ad constituendum totum, & non præcisè gratia specierum colligendarum.

Quomodo corpus concurrit ad speciê spiritualem?

Obiicitur secundo, anima separata nō accipit species à corporeis, quia contra eius dignitatem est, ab his dependere in sua cognitione v.g. quod non possit videre colores sub terra, nisi emittant species, neque à spiritibus, quia hi nihil extra faciūt, nisi motum localem. Præterea non possent mittere nisi corporeas species, quia spatium tale est. Respondetur, animam (idem est de angelo) cum re corporea coefficere speciem, etiamsi res illa non emittat species ad ipsam, modo sit intra debitam distantiam, neque requiritur, quod vna concausa insit alteri: de spiritu, si vt causa totalis efficit speciem, quod videtur tenere *Scotus quodl.* 15. *cit.* efficit eam in intellectu animæ, nihil causans in medio, cum non sit capax huius formæ, neque alterius instar dispositionis ad eam requisitæ. de quo Doct. 2. *d.* 9. *q.* 2. *&* 1. *d.* 37. si vero vt causa partialis, concurrit cum intellectu ad efficiendum speciem, & tunc etiam nihil fit in medio. Quod additur spiritum nihil ad extra facere, nisi motum localem. verum est loquendo de actione in corpus, vel causatione totali, non aliter. Adde verius esse, causare impulsum in corpus, de quo *sect. vltima.* contra primam partem huius solutionis.

Species intelligibilis non fit in medio.

3. Obiicitur tertio, agens est præstantius patiente ex *Aug.* 12. *de Gen. ad lit.* 26. ergo corpus non agit quicquam in spiritum. Respondetur cum *Doct.* 2. *d.* 3. *q.* 11. *ad* 2. verum esse actione totali, sed partiali, bene potest agere manente præstantia spiritus super corpus. Vide plura in Doct. vtroque *loco cit.*

Aug. Scotus.

Petes an per species tales cognoscat anima separata angelos, & alias animas? Respondetur cognoscere eos intuitiuè, & abstractiuè in particulari, distinctè, & determinatè; quoad abstractiuam: Hoc fit per illas species acquisitas, nisi fortè Deus in separatione aliquas infuderit, quo casu ad earum obiecta cognoscenda non est opus alias acquirere. Est contra *D. Thom. d. q.* 89. *art.* 2. *&* 3. vbi tantum tribuit animæ separatę cognitionem confusam, & veluti in genere respectu angelorum, & consequenter idem diceret quoad alias animas. Sed cum contineantur intra obiectum proportionatū intellectus animæ si debitè approximentur, manifestum est, quod distinctè, & in particulari ab ea cognosci possunt.

Anima separata distinctè cognoscit angelos & alias animas.

4. Petes secundo, an anima separata potest ab omni cognitione sui cessare? *D. Thom. q.* 8. *de verit. art.* 6. *ad* 7. *Capr.* 2. *d.* 3. *q.* 2. *ad* 2. *contra* 5. *con.* & alij Thomistæ hoc de angelo negant. de quo est eadem ratio, ac de anima separata: primo, quia apertis oculis non possumus non videre lucida approximata. Secundo, non potest quis cessare à consideratione doloris vehementis, ergo neque à

D. Thom. Capreol.

cõsideratione delectationis intensa, qualem habet angelus de sua essentia, etiamsi diuinam essentiam non videret. Verius tamen videtur oppositum. quod tenet Molin. 1. *p. q. 56. art. 1. d. 2. Conimbr. tr. de an. separ. d. 9. a. 1.* quia angelus est finitus, liber, & intellectus eius est ad certum numerum obiectorum determinatus; nihil ergo obstat, quo minus se applicet ad alia obiecta, ita vt se non videat. Ad primum diuersio intellectus est instar auersionis oculorum. Ad secundum possunt alia æquè, & quandoque pulchriora occurrere, delectationem causantia, & à propria consideratione diuertentia.

Molina.

Conimbr.

An angelus possit se non videre?

SECTIO IV.

Vtrùm anima separata recordatur eorum, quæ coniuncta nouit, vel fecit?

1\. *Scotus.*

DE hoc fusè tradit Scotus 4. *d. 45. q. 3.* ex quo describi potest recordatio, sic: quod sit *cogitatio actus præteriti in quantum præteriti*. quatenus est circa præteritum, requiritur primo, quod sit post tempus, secundo quòd cognoscatur distantia temporis, quo habitus est actus, ab eo quo habetur eius recordatio. Tertio, quod obiectum sit præsens in specie. Item quoad actum recordationis, habet duplex obiectum; remotum circa quod alias actus habitus est; & proximum, ipsum actum præteritum, & proprium; quia de alio non est recordatio, requiritur etiam species ipsius actus præteriti manens, sine qua non differret recordatio, ab abstractiua rei notitia. de his fusè Doctor citatus.

Obiectū recordationis duplex: proximum, & remotum.

Dico primo, datur memoria intellectiua. Est Arist. *lib. de mem. & reminiscentia*, vbi dicit, quod quorundam intelligibilium recordamur. Vide alia loca eius apud *Scot. art. 2.* Probatur experientia, quia recordamur volitionũ, & intellectionum præteritarum, quas non nouit sensus. de quo dixi *disp. 3. sect. 2.*

Arist.

Scotus.

2\. Dico secundo, anima separata potest recordari præteritorum: habetur ex illo Lucæ 16. *Fili recordare, quia recepisti bona in vita tua*, &c. idem habet Aug. in id. *fiant filij eius orphani*, psal. 108. & docet *Greg. 4. mor. circa finem in id Iob 32.* & fundat se super illud psal. 88. *misericordias Domini in æternum cantabo.* quomodo (inquit) *in æternum misericordiam canit, qui miseriæ non meminerit?* Probatur ratione primo, ex Doct. quia alioquin, non haberent animæ materiam agendi gratias Deo pro peccatis eis remissis & ridiculũ est dicere, quod Lucifer non recordatur se offendisse Deum. Secundo manent species in anima separata, *ex sect. 2.* ergo recordatur per eas. Vide dicta *disput. 3. sect. 2.* [illegible]

Luc. 16.

Aug.

Gregor.

Anima separata recordatur præteritorum.

SEC

SECTIO V.

Vtrùm anima separata cognoscere potest secreta cordis, seu actus liberos internos aliorum?

1. *D.Thom.* DE hoc fusè agitur in materia de angelis. D.Thomas cum suis negat 1.*p.q.*57. *art.*4. Ratio eorum est, quia voluntas rationalis soli Deo subest, & ideo quæ ex ea dependent, soli Deo sunt nota. Oppositum tenet *Scot.*2.*d.*9.*q.*2.*ad* 1. & 4.*d.*10.*q.*8.*ad* 3.& *d.*45.*q.*4. *ad* 2. quibus locis tenet, angelum (idem est de anima separata) posse videre cogitationes cordis si permitteretur. sequitur *Occam* 2.*q.*20. & *quodl.* 14. *q.*13.*Gabr.*2. *d.*9. *q.* 2. *art.* 2. & *lect.*31.*in can.Bassol.*2.*d.*9. *q.* 2. *Maior q.*3.*Lenchet.q.*1. *Holcot.* 2.*q.*4.*ad* 2. fauet Herueus 3. *d.* 8.*q.*3.*Dur.*2 *d.*3.*q.*7.*num.*18.& *q.*8.*num.* 6. dicentes solum abscōdi posse actus intentionem. Probatur primo, ex Scot. quia non est magis improportionatus actus voluntatis intellectui separato, quam ipsa voluntas, quam tamen videre potest.

Scotus. *Occam.* *Gabr.* *Bassol.* *Maior.* *Herueus.* *Holcot.* *Durand.*

Si dicas, quod occultatur actus. Contra. hoc erit alia volitione, ergo illa videri potest, nisi alia volitione occultetur. & sic in infinitum. Respondet Caiet. voluntatem esse ordinis naturalis, actus non. Contra, non magis dependet actus à dominio voluntatis, quam hæc à dominio Dei, ergo si ista dependentia excludit ab ordine naturali actum, idem erit de voluntate. Confirmatur, libertas non est aliquid essentiale, vel intrinsecum actui, sed tantum respectus ad dominium causæ. Ex dictis *sect.* 15. *disp. praced.* ergo si videt anima actū necessarium, idem erit de libero. Patet consequentia; quia contingit eundem actum de necessario fieri liberum, vt ibi dixi.

2. *Causa æquè perfecta, possunt in effectus æquè perfectos.* Secundo intellectus videt actus liberos proprios, ergo alias intellectus, saltem perfectior, videre potest eosdem: quia causæ æquè perfectæ possunt in effectus æquè perfectos, eiusdem rationis, v.g. si hic ignis comburit hoc lignū, omnis ignis æque perfectus, vel perfectior, idem præstare potest: & si hoc coloratum videri potest ab hoc oculo, potest & ab omni alio æquè perfecto, vel perfectiori.

Responderi potest ex *Caiet. d.art.* 4. quod argumentū supponit falsum, nempe angelum, vel animam accipere cognitionem à rebus, cum tantum cognoscat per species innatas. Cōtra. Primò, quia optimè *probat Scot.*2.*d.*3.*q.*11. angelum posse accipere species à rebus, alioquin esset imperfectissimus inter substantias. Secundo quacumque specie acquisita, vel innata cognoscit actum necessarium, vel licentiante eliciente liberum, secundum se, per eandem posse videre actum liberum, secundum se, probat argumentū. Præterea habet quis speciem, qua actum suum liberum cognoscit, vel eum sine

Quicquid actū necessariū, videtur repræsentare actum liberum, saltem secundum entitatem.

specie

specie intuetur, ergo habet etiam, vel potest habere speciem acquisitam, vel innatam ad similem actum in alio cognoscēdum, vel eum fine specie intuebitur; alioquin non poterit eum videre, etiamsi voluerit operans.

3. *An cognoscat anima separata actus appetitus, & phantasiæ*

Tertio sequeretur, quod intellectus separatus non posset videre actus appetitus, vel phātasiæ, quia participant rationem, & libertatem, vt ait D.Th. *citatus ad* 3. consequens est absurdum, ergo. Sequela patet, quia actus illi dependent à dominio voluntatis, quo imperātur, & præterea sunt minus proportionati voluntati, quia corporei; quam actus spirituales intellectus.

Dices non dependere immediatè à dominio voluntatis. Contra primo, quia idem est de actibus intellectus, ergo omnes cogitationes intellectus videri possunt ab intellectu separato, quod negas. Secundo effectus omnes dependent immediatè quoad esse, & non esse à dominio voluntatis Dei, & propter hoc non effugiūt cognitionem intellectus separati; ergo neque effugiēt actus propter dominium immediatum voluntatis creatæ. Confirmatur, si Deus reproduceret actū meum internum, posset ab intellectu separato videri; ergo & antea potuit; patet cōsequentia, quia actus est idem numero & potentia cognitiua eadem, omnino immutato, & naturalis; ergo sequetur idem effectus. Patet consequentia, quia vt ait *Arist. 2. de gen. an. com.* 56. *idem manens idem, semper natum est facere idem.*

Si Deus reproduceret actū meum liberum, posset videri ab anima separata.

4. Obiicies ex D. Thoma citato Ierem. 17. *ego Dominus, scrutans, & probans renes.* Respondetur hinc, & ex multis aliis locis scripturæ & patrum, constat intellectum separatum non habere potentiam proximam ad cogitationes cordis intelligendas; non tamen probatur quin ex parte sua habeat quod requiritur: si reliqua extrinseca ponerentur; quare autem non ponantur, Deus scit; nobis certo constat multa posse spiritus malos circa nos, quæ facere nō permittuntur, vt ait Magister 2. *d. 7. c. vlt. & Scot. 4. d* 10. *q.* 8. *ad* 3. Deo, vel superioribus angelis impedientibus; qua ratione magi, qui opera dæmonum fecerunt ranas, cyniphes facere non potuerunt. vnde *Aug.* 3. *sup. Gen.* 9. *quid autem per naturam possint, & non possint per prohibitionem, & quid per ipsius naturæ suæ conditionem, non sinantur, homini explorare difficile, imò impossibile est.* Per hoc expediuntur multa argumenta contra hanc sententiam: quia fatemur intellectum separatum non habere potentiam proximā ad cogitationes cordis cognoscendas: per quod satisfit omnibus authoritatibus, id reseruantibus Deo: Addimus tamen si haberet paratū Dei concursum, quod posset eas cognoscere; quod est habere potentiam remotam, non proximam, vt bene explicat Doct. 4. *d.* 49. *q.* 6. §. *dico ergo n.* 10. sed quia ex professo de hoc agitur, tractādo de angelis, non immoror.

Ier. 19. *Multa possunt dæmones, quæ facere non permittuntur.* *August.* *Scotus.*

SE

SECTIO VI.

De loco, & motione locali animæ separatæ.

1\. CERTUM est animam non esse in loco quantitatiuè, vel descriptiuè, quia quantitate, & partibus caret; sed quæritur de eius præsentia reali, an sit hic, vel ibi. ad quod.

Dico primo, anima est in aliquo determinato vbi, seu præsentia. In hoc omnes conueniunt; quia non est vbique, neque nullibi: & fides est, quod animæ beatæ sunt in cœlo, & damnatæ in inferno.

Dico secundo, anima non est in loco per operationem. Est *Scot. 2. d. 2. q. 6.* & contra *D. Th. 1. p. q. 52. art. 1.* & eius discipulos ibi, tenentes angelos, (idem est de anima) esse in loco per operationẽ, seu applicationem virtutis, vt loquitur D. Thomas. Probatur primo, ex articulo Parisiẽsi, quo oppositum damnatur. Secundo ad hominem, quia D. Thomas 1. *p. q.* 8. *art.* 1. probat Deum ex operatione esse vbique secundũ substãtiam; ergo petit principium, vel admittit præsentiam distinctam ab operatione. Tertio si operatio est spiritualis, non est maior ratio de eius locatione, quam de ipsius animæ, si transiens, & corporea, erit in loco commensuratiuè.

Animam nõ esse in loco per operationem.

2\. Quarto sit anima vel angelus in manu mea per operationem vt tu dicis; & deneget Deus ei concursum ad omnem operationem; (quod non repugnat) manebit ibidem, quia sine actione non potest inde discedere, ergo sine operatione est præsens manui. Hoc manuali argumento vexaui semel quemdam Thomistam in disputatione publica, qui sustinebat, sed à se solo intellectus, eo casu angelũm illum nullibi esse. Contra, replicabam ab altero angelo intuitiuè videri in superficie concaua manus, sicut ante denegatum cõcursum videbatur; & responsum est per clamores satis quidẽ audibiles, sed auditorio inintelligibiles. Quinto sequeretur quod posset nullibi esse; quia cessare posset, saltem Deo denegante concursum, ab omni operatione. Vide plura apud Scotum citatum, qui pro hoc adducit *Damasc. Nazianzenum, Augustinum.* De quo fusius in materia de angelis.

3\. Dico tertio, anima est in loco fundamentaliter per suam substantiam, & formaliter per præsentiam, quæ est respectus ad id, cui præsens est. Doctor citatus. Prima pars patet ex *conclus.* 2. quia si operatio, vel accidens, non est fundamentum illius præsentiæ, ipsa substantia erit. Secunda pars probatur, quia anima non habet aliud esse in loco, quam esse præsens alicui spatio, hoc autem conuenit ei formaliter per ipsam præsentiam, v.g. anima pueri in lymbo, etiamsi cessarent circa eam omnes passiones, præsens esset illi spatio, & nihil [illegible] haberet nisi substantiam, & re-

Anima per substantiam est in loco.

 spectum

spectum præsentiæ. De quo latè *Doct.d.q.6.*

4. Dico quarto, habet locũ determinatum, secundum magnitudinem quia non est immensa; & fortè etiam secundum paruitatem. Ita *Scot.2.d.2.q.6.* vbi dubius est an angelus potest esse in puncto vel in loco minori quocumque designato; videtur verius, quod non propter argumentum mathematicum, quod ibi habet, quia quod potest esse in vno æqualiũ, potest esse & in reliquo, si non obstat figura, & sic si anima potest esse in loco minori quocũque assignabili; sequitur quod poterit à cœlo vsque in terram protendi, quia corpus quodcũque in quo esset, posset in infinitum protendi; consequens est absurdum, quia Damasc.*l.2. cap.3.ante medium*, ait non esse in cœlo cum versatur in terra, & idem habet *Greg. 1.mor.cap.2. & hom. 34. in Euangelia. & Didymus l.1. de Spir.sancto, post princip.* Respondet *Caiet. 1.p. q. 52. art.1. & Vasq. ibi d.192. cap. 3.* id tantum esse verum de corporibus, quia habent partes. Contra, etsi spiritus non habeat partes, tamen extenditur, & occupat totum spatium corporis, quod informat, vel cui assistit; neque ratione figuræ, quia nullam habet, repugnat ei sic, vel sic extendi, quia nullum petit situm; ergo quantum dimittit secũdum latitudinem, & profunditatem sui loci, posset assumere secundum longitudinem; possunt autem illæ [illegible] dimensiones in infinitum [illegible]minum, ergo & longitudo in infinitum protendi. Vnde Maior 2.*d.2. q.9.* concedit angelum posse esse in linea à cœlo vsque ad terram protensa, quod & ego verum puto, si teneatur posse esse in puncto, vel in loco minori, quocũque assignabili. Neque id videtur contra Patres citatos, qui tantum volunt, non posse esse in cœlo, & in terra replendo vtrumque.

Scotus.

Quod potest esse in vno æqualiũ potest esse in reliquo, si non obstat figura.

Caiet. Vasquez.

5. Dico quinto, non est in loco naturaliter: Scot. supra, quia alioquin esset alicubi violenter, & locus esset conseruatiuus, vel corruptiuus eius. Confirmatur, quia hac ratione *Auicen.9.met. cap.2.* docet motum cœli non esse naturalem; quia terminaretur ad quietem naturalem, & motus ab illa quiete foret violentus. Ex quo sequitur, quod potentia passiua animæ ad essendum in loco, est neutra, sicut superficiei ad albedinem, quia non magis petit hunc locum, quam eius oppositum, quod intellige iuxta dicta *sect. 1. con. 4. obiect. 2.* scilicet esse neutrum vt opponitur appetitui naturali, & violento strictè sumptis, quia latius sumendo appetitum naturalem, est ad omnem perfectionem passiui, & sic materia prima naturaliter appetit formam, & homo beatitudinem, & superficies albedinẽ, per quod conciliata manẽt loca Scoti ibi adducta.

Anima non est in loco naturaliter.

Potẽtia animæ ad essendum in loco est neutra, & quo sensu.

6. Dico sexto, anima separata mouẽtur localiter, cũ eius præsentia ad spatium mutatur, vt cum anima Christi descendit ad inferos, & cũ cæteræ in cœlum, purgatorium, vel infernum migrant. sed dubium est an

Quomodo anima separata mouetur localiter.

an anima se mutare potest; & quidam negant. Ita præter *Dur. 3. d. 22. q. 3. & Mirandulam q. 1. apologetici*, qui de hac re male sentiunt, quia videntur asserere eam omnino immobilem. quos citat *Suar. 2. to. 3. p. d. 45. sect. 2.* tenent quidam Thomistæ vt referunt *Conimbr. tr. de an. separata. d. 6. a. 2.*

Dur. Mirand. Suar. Conimbr.

Dico septimo, anima separata potest se loco mouere, *Scot. 4. d. 10. q. 7. § respondeo & d. 49. q. 14.* Probatur ex descẽsu animæ Christi, & quia hoc conuenit omnibus animalibus, ergo & animæ. Secundo, in corpore se mouet, ergo & extra. Tertio aliæ actiones perfectiores conueniũt ei, vt intelligere, & velle, ergo. Quarto, ex rationibus conclusionis sequentis.

Anima potest se loco mouere.

Maior difficultas est an anima separata possit secum mouere aliquid aliud. Et negat *D. Thom. 1. p. q. 114. ar. 4. vbi Caiet. & q. 16. de malo art. 10. Suar. 6. de an. cap. 2. & in met. d. 35. sect. 4. 6. Soto 4. d. 45. q. 1. a. 3.*

D. Thom. Suar. Soto.

7. Dico octauo, potest anima mouere secum alias res instar angeli. ita Scot. citatus, *Abulens. in 9. Matth. q. 124. Egid. quodl. 4. q. 17. Bassol. 4. d. 49. q. 2. art. 1. Maior q. 8. Aureol. apud Capreolum 4. d. vlt. q. 2. Conimbr. supra*, qui cum his citant *Galenum. lib. de tremore, & rigore, & Clem. Alexandrinum 6. Strom.* Probatur primo, omne quod se mouet, siue animatum sit, siue non, potest aliquid secũ mouere, vt patet experientia, & inductione. ergo hoc non est denegandum animę. Secũdo, hoc non est denegãdum animæ ratione perfectionis eius, cum conueniat angelo, neque imperfectionis, cum cõpetat corpori, & perfectiores actus ei conueniant. Tertio, quia corpora gloriosa mouebũtur iuxta illud, *volabunt, & non deficiũt*, & non nisi ab anima. De quo *4. d. 49. q. 14.* Quarto, non potest assignari ratio cur hoc conueniat angelo, & non animę. Quinto Christus *Luc. 4.* videtur vsus hac potestate mouendo corpus inorganicè, quando volebant eum præcipitare. Sexto, quia animæ defunctorum apparẽt cum corporibus assumptis, Deo id aliquo bono fine permittente, vt cum *Chrysost.* latius tradit *Abulen. citatus*; & tenent *Augustinus, Gregorius, Eusebius, Theodorus*, quos citat *Bellarminus l. 2 de purgat. cap. 8.* de quo videri potest etiam *Abulen. in 25. Matth. q. 752. D. Thomas 1. p. q. 89. art. 8.* talem regressum animarum miraculo ascribit, quod verum est, quia etsi suis viribus relictæ, redire possint, statutum ẽst, ne redeant, nisi specialiter permittantur: & ratione illius statuti communis, quidam patres omnino eis negant regressum. De quo *4. Reg. 12. & Iob 13.* & alibi. Et hinc orta est controuersia de anima Samuelis, an verè apparuit Sauli, necne *1. Reg. 28.* de quo *Aug. l. 2. ad Simplic. q. 2. & q. 27. in vetus, nouumque Testamentum, & l. 2. de mirab. S. Scripturæ cap. 11. Iustinus q. 52. ad gentes. Abul. Lyran. & alij interpretes in dictum locum*; & verior videtur pars affirmans, maximè *ex cap. 46. Ecclesiastici*, vbi inter laudes

Anima potest secũ mouere alias res. Scotus. Abul. Ægidius. Maior. Aureol. Conimbr. Galenus. Clem. Alex.

Anima separata potest mouere corpus.

An Christus aliquando mouit corpus suum inorganicè, ante resurrectionem?

8. *Anima defunctorũ assumunt quãdoque corpora?*

An anima Samuelis verè apparuit Sauli? Aug. Iustin. Abulens. Lyran.

des Samuelis ponitur, prophetasse post mortem, vt notauit D. Thom. supra; neque enim laus esset si dæmon aliquis prædixisset, quæ ipsi tribuuntur, sed contra has duas conclusiones.

9. Obiicitur primo, *Luc.* 16. mendicus Lazarus portatur in sinum Abrahæ: & idem refert *Greg.* 1. *dial.* 9. *de anima Marcelli*; ergo ipsæ animæ non se mouent, alioquin non mouerentur. Respondetur, ipsæ se mouent siue in cœlum, purgatorium, vel infernum eant; tamen deportari dicuntur, quia si in cœlum eunt, honorantur comitatu angelorum, vt passim in vitis sanctorum legitur, si in infernum, à dæmonibus, vt captiui ducuntur, vnde *Aug. serm.* 176. & alij dicunt Christum in ascensione, non in auxilium necessitatis sed in obsequium diuinitatis euectum, illatúmque cœlo fuisse.

Quomodo Christus in cœlum euectus dicitur?

Obiicitur secundo, animæ hic nulla signa præbet talis potentiæ motricis, sicut præbent voluntatis; & intellectus; ergo gratis ponitur. Respondetur, Christus & multi sancti vsi sunt illa potentia mouendi inorganicè, neque ita necessarius est eius vsus sicut voluntatis, & intellectus, vt signa eius sæpius ostendantur.

Dices, sanctos miraculo sic motos. Respondetur, miraculum potuit esse in permissione motionis præter regularem, & communem modum; sic miraculum fuit, transfiguratio Domini, in eo quod permissa est gloria animæ in corpus redundare, cum reliquo vitæ tempore in ipsa anima repressa esset. Vide Scot. 3. *d.* 18. *num.* 15. si defectus permissionis non sit causa, fateor me nescire, quare anima in hac vita, non sic mouet suum corpus sicut post resurrectionem mouebit, tenẽdo quod suis viribus tunc mouebit.

10. Obiicitur tertio ex *Suar. supra*, quia anima est forma interna corporis, ergo non potest aliquid corporeum mouere, nisi medio corpore, quod informat. Respondetur, etsi forma sit, quia tamen spiritus est per se subsistens, habet omnes potentias, quas habet angelus, & indignum videtur, quod ei denegetur posse ferre vnum granum tritici, quod formicę conceditur.

Obiicitur quarto, sequi animam posse se corpore expedire, & ad illud redire. Respondetur motionem localem esse liberam animæ, vnionem vero cum corpore naturalẽ, & ideo non potest eam soluere, sicut nec facere. Dices abscisso brachio retrahit se dissoluendo vnionem, & similiter ab extremis pedum, dum quis est moribundus. Item extendit se ad partes alimenti, in augmento; faciens nouam vnionem. Respondetur, hæc experientia satis probabiliter suadet intra magnitudinem debitam corpori, animam posse se retrahere & extendere; verius tamen est quod vnionem non efficit, *Occam tamen* 4 *q.* 10. tenet id ratione nõ probari. *Scaliger exercit.* 307. *num.* 18. putat huiusmodi experimenta vrgere pro sententia Platonis tenẽtis animam esse

An anima potest soluere vnionẽ cum aliqua parte corporis, vel eam facere?

esse in corpore instar nautæ in naui. Vide *Henric. quodl:* 11. *q.* 14.

11. Obiicitur quinto, sequi in anima esse duas potentias motiuas, organicam, & inorganicam: ergo similiter habet duos appetitus, organicum, & inorganicum, & sic de aliis potentiis. Respondetur, potētia operatiua organica dicitur, cuius subiectum est organum corporeum, quod est pars aliqua corporis; inorganica ei opposita, est quæ tali organo caret; qualis est omnis potentia spiritualis; at potentia factiua organica, qualis est locomotiuā, dicitur quæ mouet vnam partem mediante alia; & sic mouet progressiuè, si autem simul omnes partes mouet, inorganica dicitur, & sic bene, vna tantum potentia est, quæ duplici modo mouet, & de se magis inorganica est: vt docet *Scot. d. q.* 14. *§. sed de potentia.* quia ex indispositione partium est, quod non mouet omnes simul, vnde videtur quod inorganicè mouet totum cor, quia partes eius videntur omnino conformes. Contra, demus omnes partes totius corporis fierent omnino vniformes, adhuc anima non moueret inorganicè, alioquin hic haberet dotem agilitatis. Respondet Doctor §. *respondeo ergo:* dotem illam conferri sine vllo supernaturali superaddito, per hoc tantum, quod vis motrix animæ perficiatur, & impedimētum duplex corporis tollatur; vnum ex iuncturis, & neruis, cuius ablatio expeditissimum facit motum progressiuum; alterum ex toto corpore commutando eius humores, & spiritus grossos in subtiles, & viuidos, quo reddatur agile, & aptum ad motum inorganicum.

Potentia organica, & inorganica.

Eadē potentia an mouet organicè & inorganicè?

Dos agilitatis in quo consistat?

12. Verum plura hic occurrunt difficilia, sed in proprium locum remittuntur exactius examinanda: breuiter dico illa impedimenta corporis non obstare motui inorganico eius, sed tantum maiori facilitati motus, quia corpus mortuum habet grauiores, & grossiores spiritus, vt ibi dicit Doctor, & tamen potest ab anima separata inorganicè moueri, vt ipse etiā dicit. §. *sed de potentia.* Potest ergo dici horum impedimentorum ablationem requiri, non tantum, vt corpus sit aptius passiuè moueri, sed etiam vt concurrat actiuè ad motionem, etiam inorganicam. Pro quo facit, quod supra dixi *disp.* 2. *sect.* 6. vim motricem inesse ipsis membris.

Anima separata potest inorganicè mouere corpus mortuū.

Sed hoc difficile est, quia per musculos, in tali motu membra non cientur, sed se habent ac si ferrea essent, & sine vllis iuncturis: & sic vis motrix in eis, nihil facit. Responderi potest ad hunc motum facere quod membra citissimè, & agillimè se aptent, & moueant, secundum situm, vt sic vel sio ab anima inorganicè moueantur, in hoc enim releuatur vis motrix animæ, magis quam si cadauer moueret.

13. Dices: esto aliquid fiat hac via, vt motus hic facilitetur, sequitur tamen ex dictis, quod in hac vita potest anima sic mouere, esto non ita facilè ac post re-

An anima pro hoc statu potest mouere aliquid inorganicè?

surrectionem. Respondetur, ita videtur tenendum, secundum Scotú, quantú est ex parte animæ, si concursus ex parte Dei adesset: fateor mihi non occurrere rationem, quæ oppositum suadeat: hoc certum de facto regulariter, sic non posse mouere, an vero defectu intrinsecæ potentiæ id eueniat; vel aliunde, non constat. Vide *disp. 2. sect. 6. fine.* Scotus supra asserens, dotem agilitatis, sine vllo supernaturali addito obtineri, videtur innuere, motum huiusmodi ipsis animæ viribus competere, modo nullum habeat impedimentum, quod minimè habet, si sit separata, vel corpori glorioso vnita: sed nihil hic assero, præter meã ignorantiam.

Quomodo ait Doctor vim motricẽ animæ intendi

Quod ait vim motricem intendi in statu gloriæ, quia pro nunc vel impedita est per corpus, vel imminuta, ne sic mouere possit, obscurum est; fortè vult ob peccatú, propter quod anima corpus mortale, vt miserum (cuius membra, & potentiæ inferiores rebellant) informat, talem motum impediri, & per intensionem virtutis motiuæ intelligit, cessationem huius infirmationis, & rebellionis, quia túc anima expeditius potest vacare motioni; vel per eam intelligit qualitates superadditas facilitantes motum, ipsi corpori inhærentes; dixi, qualitates, quia vna ad omnia vbi minimè sufficeret, vt habet Doct. *loco citato* §. 4. *est videndum.* Quod vero non intendat vim motiuam animæ in se intendi, ex eo patet, quia hæc secundum ipsum, & aliæ potentiæ non distinguuntur ab ipsa anima, quæ minimè intẽdi potest. Adde posse dici, vim motricem accidentalem spiritualem intendi posse, quia etiam impulsus talis datur, vt dicam *sect. seq.* & sicut datur qualitas aliqua in magnete, per quam causet impulsum attractiuum in ferro, ita diceretur causari qualitatem spiritualem nobis ignotam in anima, qua causet impulsum in corpore. Sed hæc sufficiant in re dubia, vbi & ipse Doctor dubius manere voluit. de dote agilitatis tot ferè Doctorum sensus, quot capita; an vero animæ sint pares perfectione, dixi *disp. 1.*

14.

SECTIO VII.

Vtrùm anima separata moueat per impulsum?

1.

QVANDO vnum corpus mouet aliud, motus fit per aliquã qualitatem à mouente, in id quod mouetur, impressum, quæ impetus, vel impulsus dicitur: ratio est, quia tale non mouetur à se, alioquin motus esset naturalis; nec ab aëre à parte ante, quia is potius impellitur, nec à parte post, quia is mouetur ad replendum vacuum, nec à proiiciente, quia potest non existere, antequam cesset motus; ne ergo detur effectus sine causa, oportet concedere impulsum in re mota, seu proiecta. Quæritur igitur, an quando spiritus

Impulsum causari in proiecto vel re mota.

mouet

Suar. mouet corpus, talem in eo causet impulsum. Negat *Suar. in met. d.35. sect.6.* admittit tamen si spiritus moueat vnum corpus, mediante alio, in corpore mediatè moto, causari impulsum, sed ab altero corpore, quod immediatè à spiritu sine impulsu mouetur: ratio eius est, quia spiritus creatus nullā qualitatem efficere potest, educendo eam de potentia subiecti.

2. *Anima imprimit impulsum in mobile. Vasquez.* Verius tamen videtur animam, & angelum, impulsum imprimere in corpora, quæ mouent. ita. *Vasq. 1. p. d. 191. cap.1.* Probatur: quia si hoc negetur, etiam eadem ratione negandum erit à corpore mouente impulsum imprimi, si enim semel demus motum sine tali impulsu, omnino negādus erit. Imprimitur ergo à spiritu aliqua qualitas similis grauitati, leuitati, vel illi, quam imprimit magnes, vel illi, quam fortè habent omnia corpora, ad replendum vacuum; si tamen resistentia corporis mouēdi sit maior, quam qualitas illa, non habebit actum motionis, vt cū quis percutit truncum arboris, vel magnum saxum. Contingit autem talem impulsum esse naturalem, vt cum proiicitur graue deorsum, & tunc suo motu augetur; eo ferè modo quo habitus suo actu; sed absente mouente successiuè minuitur, eius natura id postulante, quia motus efficiendi, causa, qui successiuus est, à natura datur.

Impulsus quomodo augetur, & diminuitur?

Ad rationem Suar. angelus potest ipsum motum, de corpore educere, ergo nihil vetat, quin qualitatem ad eum requisitam sic educere valeat. Verum est, quod illas formas producere nequeunt spiritus quæ ad generationes substantiales ordinantur, vel sequuntur.

Quas formas potest angelus educere de potentia subiecti

Obiicitur secundo, sequitur, quod Deus non posset mouere sine impulsu; aut si potest, idem erit de anima separata. Respondetur, Deum se solo facere posse, quidquid per aliud absolutum facit, non sic de anima: loquor de efficientia, quia effectus formalis suppleri nequit.

Obiicitur tertio, anima ipsa moueri potest ab angelo sine impulsu. ergo idem de corpore. Respondetur, consequenter loquendo, potentiam motricem spiritualem, imprimere impulsum spiritualem, vel corporalem, iuxta naturam mobilis.

An detur impulsus spiritualis in mobili.

Obiicitur quarto, sequeretur impulsus esse diuersæ speciei, quia impulsus sursum, corrumpit impulsum deorsum: consequens videtur falsum, quia virtus attractiua magnetis sursum, & deorsum est eadem, etiam numero; & sicut actus huius est coniungere aliud corpus attrahenti, ita actus impulsus, est separare proiectum à proiiciente. Respondetur vnum illorum impulsuum non corrumpere alium nisi per accidens, quatenus mediante impulsu deorsum, aliquod mobile obuiat corpori moto sursum, quod resistit motui, & resisteret si ibi esset, etiam sine vllo impulsu. Contra, esto corpus ita

Vna est virtus, qua magnes ab omni parte attrahit ferrum.

4.

An impulsus sint sibi contrarij, vel diuersæ speciei?

ita obuians sine impulsu resisteret, tamen constat experientia, maiori velocitate moueri deorsum, quod proiiciebatur sursum, quando obuiat aliud corpus impulsu motum, deorsum: ergo ille excessus contrarij motus, in velocitate, est ab illo impulsu deorsum, & per consequens vnus impulsus alteri contrarius est, & diuersæ speciei.

An idem impulsus sursum, & deorsum moueat?

Respondetur, *Scot.* 2. *d.* 13. *a.* 3. ait dum virtus actiua nõ potest agere in rectum, quod agit in obliquum; vel reflectit; vnde ibidem, & *quodl.* 14. *in fine* docet rem, quæ emittit speciem in speculo videri, & non ipsam speciem, quia obiectum efficit illã speciem reflexè cum non potuerit obstante speculo eam facere in rectum: iuxta hoc videtur dicendum, impulsum, quando in rectum mouere nequit obstante alio corpore, vt cum percutitur pila ad parietem, mouere reflexè; vnde sicut idem numero radius, partim rectè, & partim reflexè efficitur, sic idem impulsus partim sursum, & partim deorsum mouet, quia hoc est partim rectè, partim reflexè mouere.

5.

Sed adhuc manet difficultas, vnde causatur illa maior velocitas motus deorsum, quando occurrit corpori moto sursum, vt pilæ, aliud motum deorsum.

Probabile impulsus esse diuersæ speciei, & contrarios.

Respondetur, vtrumq; impulsum tunc mouere deorsum: neque est inconueniens, admittere plures impulsus numero distinctos simul inesse eidem, de quo *Doct.* 3. *d.* 8. *q. vn.* Adde fortè impulsus illos sæpius inesse diuersis partibus mobilis. Fateor tamen argumẽtum satis vrgere, quod impulsus sint contrarij, & consequenter, non eiusdẽ speciei, quod tenet *Vasq. c.* 2. *d.* 81. *c.* 3.

An detur quies in puncto reflexionis, & qualis?

Petes, in puncto reflexionis in casu illo, an detur quies priuatiua seu temporalis, an tãtum negatiua, vel instantanea: Respondetur in puncto reflexionis à motu violento ad naturalem, quietem esse tantum instantaneam, alioquin magnum pondus motum deorsum, obuians pilæ sursum motæ, aliquo tempore quiesceret in reflexione pilæ. Contra: ergo motus pilæ sursum, & deorsum erit continuus vno indiuisibili copulatus, quod est falsum, cum sint diuersæ speciei. Respondetur, fortè verius esse eiusdem speciei, sed illud admittendo non continuantur, quia sunt duo indiuisibilia; alterum terminatiuum vnius, & alterum initiatiuum alterius. Sed de impulsibus fusè agunt philosophi interpretes. 8. *phys. cap.* 10. vide *Conimbr.* 7. *phys. cap.* 2. *q.* 1. *art.* 8. *Sotum* 8. *phys. q.* 3. *& alios ibi.*

Quinam agunt de impulsibus

6.

An vectio, tractio, ligatio, conueniant animæ separatæ?

Specialis difficultas est, de tractione, vectione, alligatione, & reuolutione, an conueniant animabus, & videtur, quod isti motus petant contactum, & per consequens non conueniant animæ separatæ respectu corporis; quod enim vehitur, motu fertur alieno, & sic non eget impulsu, quo tantum competit spiritui mouere. Respondetur,

detur, tamen eas motiones conuenire animæ per impulsum, cum enim impulsum imprimit, si ipsa comitatur corpus, quod mouetur, dicitur vectio, vel tractio si mobile resistat: aut si ad aliud impulsũ applicetur, vt inde se mouere nequeat, erit alligatio, quomodo stipula vento agitata, quasi immobilis adhærescit parieti.

An vna anima possit mouere aliam?

Petes primo, vtrum vna anima possit mouere aliam? Respondetur, si teneatur, animas esse pares, nulla inuita potest ab alia moueri: sicut nec homo potest moueri inuitus ab alio æqualis fortitudinis: potest tamen, si sinat, vt in exemplo de homine., ab angelo autem moueri potest, & inuita, sicut & inferiores angeli à superioribus, & fortè hoc modo, non sola voluntatum dissensione, factum est prælium in cœlo. De quo Apocalypſ. 12. & sic dæmones leguntur sæpius ab angelis superati; si tamen hi non sint superiores natura, beneficio gratiæ id præstant, sicut & præstiterunt viri sancti, vt passim in eorum vitis habetur.

Prælium angelorum, an per impulsum factum?

7. Petes secundo, vtrum huiusmodi motus sint naturales, vel violenti? Respondetur animæ motum, non esse propriè naturalem, vel violentum, quia non habet locum naturalem, vel violentum ex *sect. præcedent. conclus.* 5. sed potius, neutrum; si tamen inuita moueatur, erit motus secundum modum violentus, & naturalis secundum modum, si ipsa se moueat.

Petes tertio, vtrum anima habet in mouendo corpore limitatam virtutem, quoad magnitudinem mobilis, & celeritatem motionis? D. Thomas 1. *parte, quæst.* 53. *art.* 2. tenet angelum (idem est de anima) posse se mouere instantaneè ad extremum sine medio, & Maior idem tenet de anima. 4. *d.* 49. *q.* 8. *in princ.*

Nihil potest naturaliter moueri ab extremo, in extremũ sine medio.

Respondetur tamen ad vtrumque, vim motricem limitatam esse; & quoad celeritatem docet *Scotus* 2. *d.* 2. *quæst. vltima*, cum communi, non posse ab extremo in extremum transire, sine transitione medij, & ratio est, quia ordo proximioris vbi ad remotius, non potest tolli per vllum agens naturale, sicut nec ex aceto immediatè fieri vinum ob similem ordinem. Intra latitudinem autem celeritatis temporalis cum medij transitione, anima minus celeriter mouet corpus, quam angelus, quia est minus perfectæ potentiæ motiuæ; eadem ratione, non potest corpus quantumcũque magnum mouere; sed quam magnum potest, Deus & ipsa nouit.

Anima minus celeriter mouet corpus quam angelus.

Dices, sola voluntate mouet, sed hæc volendi terminum non habet; ergo. Respondetur, iam dixi quod imprimit impulsum quãdo mouet aliud; vnde non ex sola volitione mouet. Vide D. Thomam *de malo. q.* 16. *art.* 9. *ad* 7. *Molinam* 1. *p. q.* 54. *art.* 5. qui dicunt modum præscribi ab intelle

Anima non potest corpus, quantumuis magnũ mouere.

tellectione; sed si illa præscriptio est libera, quare non potest corpus, quantumcumque magnum præscribere mouendum?

Vnde oritur fatigatio?

Dices secundo, si mobile aliquod, mouere nequiret anima, conando ad motum fatigaretur. Respondetur, fatigatio contingit per absumptionem spirituũ vitalium ex operatione quam sequitur dolor, & sic non habet locum in anima separata; quæ tamen tristari potest, quod corpus aliquod mouere nequeat, si sibi relinquatur. Sed non se applicat ad mouendum vltra suas vires, & sic nihil ægrè, aut difficulter mouet.

Anima nihil mouet ægrè, vel difficulter.

F I N I S.

ILLVS

ILLVSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO DOMINO GABRIELI TREIO S. R. E. Cardinali.

EN habes, Illuſtriſsime Domine, Scotum, *illum tuum & noſtrum, veræ Sapientiæ Antiſtitem. Hunc ſtylo expreſsit Vernulæus celeberrimus Louanij Eloquentiæ Profeſſor, vt & triumphalis eius famæ currum impelleret, & ſtrictam in eum Inuidiam repelleret. Tuum verò eſt eum in tutelam tuam recipere, quem in affectum ita ſincerum admiſiſti, vt nihil tibi eius honore ſit gratius. Noſtrum fuit noſtræ in Te obſeruantiæ teſſeram hanc apud Te deponere, vt* Scoto *apud Te & per Te applauderemus. Id cum iam ſubmiſſo animo faciamus, crede.*

Illuſtriſſimæ Gratiæ Tuæ ſtudioſiſſimum

Collegium S. Antonij FF. Minorum regularis Obſeruantiæ Louanij.

PANEGYRICVS ÆTERNÆ MEMORIÆ ET FAMÆ

IOANNIS DVNS SCOTI DOCTORIS SVBTILIS,

DICTVS ET DICATVS

Ab ornatiſſimo viro ac Domino Nicolao Vernulæo,

S.Theol. L. & publico Eloquentiæ Profeſſore, Louanij.

HOMINEM aliquem inter homines ſummæ ſapientiæ laudem promereri multum profectò eſt; Probitate vitæ ſingulari inter cæteros tanquam quendam inter aſtra Solem ſplẽdicare, amplius eſt; vtriuſque vero, ſapientiæ, ac probitatis Laureâ decoratum reperiri, pluſquam hominis eſt, & eſt diuini cuiuſdam herois. Quis obſecro & qualis ille eſſe poteſt vel vbiuis etiam gentium ac terrarum *Vir bonus & ſapiens? Qualem vix reperit vllum*, Poëtarum inquit Princeps, *Millibus è multis hominum conſultor Apollo.* Reperi tamen, & millibus è multis, imo multis ex ſæculis vnum inueni, IOANNEM DVNS SCOTVM, in quo ſi ſapientiam aſpicio, ſuſpicio; Si probitatem admiror, miraculum fuiſſe dico; Si lauream in immortalitate Memoriæ quaſi ipſius manu contextam oſtendo, cũ eam vitæ ſanctitas mereri, & ſumma ſapientia obtinere potuerit, hæreo. Multi ſunt, qui ſcientiarum quædam lumina diffuſis per orbem radiis claruerunt; non pauci qui hominum vitæ rationes cœleſti quadam viuendi norma tranſcenderunt; vix aliqui, qui ita ſapientes videri voluerunt, vt boni ſimul eſſent. Nolo ſanè cuiuſquam è Diuorũ numero gloriam, quam immortalitas ipſa æterna gloria decorauit, diminuere labefactaréque conari; tot extiterunt

rũt ſanctiſſimi Chriſtianæ Reipublicæ Doctores; tot claruerunt religionis & veræ eruditionis Soles; tot admirandæ Sanctitatis exemplaria perfectiſſima in hominũ oculis ſunt verſata; vnus tamen hic IOANNES SCOTVS ita omnem ætatis ſuæ cum admiratione gloriam duplici quodam probitatis & eruditionis ſummæ iure ſibi vendicauit, vt parem illi nullum ventura ſecula datura viderentur. Eius ingenium cum admirari nunquam ſatis poſſent quæcunque præſtantiſſima orbis vniuerſi Ingenia, *Ingeniorum Phœnicem & Doctorem ſubtilem eum appellauerunt*, eius doctrinam cum aſſequi tãtum illi poſſent, qui ingenij quibuſdam alis ad veritatis culmen attingerent, ſuſpicere vero omnes & amare poſſent, Theologorum Principem non muto calculo, ſed vnanimi voce renuntiauerũt. Et cum in eo cum admirabili Sapientia incredibilem vitæ modeſtiam, probitatemque animaduerterent, virum illum eſſe bonum & ſapientem, qualem multa ſæcula vix vnum proferrent, dixerunt. Ego vero, ſi quem etiam in tot de illo iudiciorum vrnam calculum iniicere, & gloriæ eius triũphalem currum non adulãti manu ſed veritatis ipſius humeris impellere poſſum, hominem illum inter homines inuidendum appello. At, obſecro, quibus inuidendum? Vobis ſanè, religioſi viri, quotquot in ſacris illis beatiſſimi Franciſci caſtris ſub ſanctiſſimæ militiæ diſciplina ad æternam felicitatem contenditis, in quibus ipſe ita vixit, vt floreret; ita floruit, vt fructum ingentem vniuerſo orbi adferret. In quibus, inquam, ita ſapientiæ operam dedit, vt eſſet ſapientiſſimus; ita vitam ſuam virtutibus exornauit, vt eſſet ſanctiſſimus. Sed nimirum iam inuidiam illam remittit orbis, cum non illum tantummodo veſtrum eſſe videt, ſed ſuum, perque eius doctrinam ad ſapientiam inſtruitur, & per virtutes ad vitæ ſanctitatem promouetur. Quæ duo dum admiror, & æternæ eius memoriæ, ſi quid in me facultatis eſt, monumentum aliquod erigere contendo bonitatẽ eius & admirãdam omnino ſapientiam, ſi quiſquam adhuc ignorare inter homines poteſt, oratione manifeſtabo. Tibi ſane ac tuæ Famæ, *Eximie Theologorum Scote*, alius præco debebatur, qui robuſtæ, & procul reſonantis eloquentię tuba ſummas illas laudes tuas auſcultante orbe vniuerſo intonaret, debebatur potens aliquis patronus, qui grauidam neſcio quo veneno inuidiam, & ex latebris aliquando erumpentem, auctoritatis & validæ facundiæ ſubſidio protereret. Sed nimirum iam ipſa æterna fama in ipſius te gloriæ faſtigio collocauit, vt latere & ignotus eſſe orbi non poſſis; iam ea claritate ac ſplendore veræ laudis fulges, vt te intuentium oculi caligent, & poſitus in eo immortalitatis culmine, ad quod adſpirare vix humanum ingenium poteſt, omnem inuidiam ſuperauiſti. Adeo quicquid de te dixero

erit infra laudem tuam, & dum coloribus aliquibus exprimere te præſumam, lineamenta tantum aliqua ducam. Verum ſi ex vngue Leonem, & ex pollice Gygantem metiri licet, metiatur te hinc quiſquis volet, dicet profectò te Sapientiæ ſummæ magiſtrum, te virtutis eximiæ pædagogum extitiſſe. Et verò quanta eſſe eius regionis gloria poteſt, quæ tantum virum, tantum, inquam, ſolem, cuius radiis tot in orbe toto Academiæ, tot ſcholæ, tot Sapiētiæ ſedes ac delubra illuſtrātur, produxit? Olim cum is eſſet Homerus, vt eius ingenium, ſapientia, ac diuina vis Poëſeos omnem omnium ſæculorum laudem occupatura videretur, vt ab illo commendationē aliquam haberent, ſeptem vrbes, *Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Tos, Argos, Athenæ*, de eius patria certauerunt. Illum omnes ſuum ciuem eſſe dicebant, omnes ex ſe natum, & in ſe lucem primam aſpexiſſe contendebant, quaſi reliquis omnibus ea præferri deberet, quæ Homerum virum ex omni Antiquitate ingenioſiſſimū & ſcientiarum omnium communem quaſi parentem genuiſſet. Pari verò ratione certare mihi pro Scoto non vrbes aliquæ, ſed regna, ſed integræ prouinciæ videntur, vt tum illa quaſi ſola ſummam gloriam vendicare ſibi poſſit, quæ Scoti mater nouum in orbe ſolem produxerit. Illum Anglia ſuum eſſe dicit; illum quæ hodie Scotia eſt ſibi vendicat; illum Hibernia alumnum ſuum & lumen aſſerit. Inter quas ſi tantam pro vnius cœleſtis verè Herois gloria controuerſiam decidere fas ſit mihi, nec tuus eſt, Anglia, quæ nati cunas non excepiſti; nec tuus, Scotia, quæ tum, cum communem hunc ſolem Sol ipſe nouus aſpexit, nondū Scotia, niſi fortaſſe minor, ſed Albania eras. Tuus verò eſt, ô Hibernia, tuus ille Scotus, quem tibi celeberrima ac prouetuſta vrbs tua D V N, tanquam æternæ gloriæ pignus quoddam, & ingeniorum omnium miraculum genuit. Tu nimirum es illa olim regio, quæ Scotiæ nomine dicebaris, & quam tot famoſiſſimi doctrinâ vitaque viri, quos Scotos non pauca veterum monumenta appellant, patriam agnoſcunt. Prouocet ab hoc iudicio noſtro, qui volet, ſententiam noſtram ad antiquiſſimos Annales, & digniſſimos omni fide Hiſtoricos examinet, calculum ad veritatis ipſius teſſeram expendat: cōdemnabit eum Richardus Stanhurſtus Academicus olim Oxonięſis & hiſtoricus, qui Scotiā non ita pridem pro eo Britanniæ parte, quæ hoc hodie nomen vſurpat, dictam atteſtatur. Condemnabunt eum ipſi Angliæ, Scotiæque Annales vetuſtiſſimi, qui Hibernos Scotorū nomine vicinis omnibus regionibus ac toti orbi cognitos fuiſſe produnt. Condemnabunt eum Capgrauius, Paulus Amalteus, Richardus Conueus, Cæſarius, Fugoſius, alij ſexcenti, qui vt Hiberniam Scotiam olim appellatam affirmant, ita diuinum hunc *Scotum* natione patriaque

Hibernum

Hibernum fuisse proclamant. Quanquam ne hoc nostro iudicio tristem litteram protulisse videamur, nullam sanè prouinciam condemnemus, & qui vnius est, omnium esse dicamus. Tuus est, ô Anglia, *Scotus*, tu enim illum primâ litterarum & artium instructione tuum esse fecisti, & ille se tuum publicâ Sacræ Theologiæ professione in tua Oxoniensi Academia est professus. Tuus est, ô Scotia, Scotus; quidni enim eum tibi asserere posses ex Scotia maiore, hoc est ex Hibernia, oriundum, quæ Scotia tum minor & Albania dicebaris? Tuus est, ô Hibernia, Scotus, qui in te vitæ principium accepit, tuos ciues parentes habuit, tuum solum Patriam agnoscit. Immo verò omnium est ac totius orbis Cœlique SCOTVS qui doctrinâ terram omnem, virtute cœlum occupauit. Glorietur Hibernia de alumno, Anglia de discipulo & Doctore, Scotia de propinquo vicinoque ciue; omnium gloriam summam ipse facit, qui suorum temporum summa ipse gloria fuit. Et quoniam iam hanc litem ita cōposuimus, vt Scotum nostrum non sine Angliæ Scotiæque summa laude Hibernū habeamus, ad eius tandem aliquando vitæ Sanctitatem, quæ veræ sapientiæ fundamentum esse solet, accedamus. Ita enim arbitror planeque mihi persuadeo frustra in eius animo Sapientiam expectari in quo probitas domicilium nullum habet, & à quo virtus exulat, cum ea tantum Sapientia vera esse possit, quæ cum probitate virtutéque est cōiuncta. Cum nec subtilissimi Doctoris huius animum tanquam sacrarium quoddam suum virtutes omnes ordinatissimo choro possederint, splendore suo ad omnem gloriam exornarint, potentia sua ad omne robur constantiámque contra exsurgentes quascunq; in hoc orbis pelago tēpestates corroborarint, tum in primis singulari quadam ratione illū eius animum Humilitas profundissimáque mentis submissio sibi vendicauisse videtur. Non ignorabat quippe vir Sapientissimus verissimum illud Salomonis oraculum, ibi Sapientiam esse, vbi humilitas esset, ideóque cum generosissimo animo, & conatu laboriosissimo ad Sapientiam adspirare statuisset, mentem suam quanta potuit submissione ita depresit, vt nullus in ea arrogantiæ næuus vel ab Inuido oculatissimo videretur. Cū loquebatur, loqui ipsa Humilitas videbatur; cum ageret quippiam, quicquid esset, ordinare illud Humilitas credebatur. Ita nulla erat in verbis eius arrogantia, nullus in factis eius fastus; ita displicere humillimi eius sermones non poterant, poterant verò etiam, quæcunque tam submisse perageret, hominibus omnibus placere. Quanquam vel ipsa eius vestis ac corporis totius compositio quantam non, obsecro, humilitatem spirabat? Quam omnem omninò superbiā ac fastū excludebat? Trita ipse plerūque, vili, ac centonibus nescio quibus

bus deformata veste tegebatur; nudis pedibus, quodcúque iter aggrederetur, incedebat; cùrribus vel equis vti pene piaculum ipsi erat. Adeo instituti sui auctori Beatissimo Francisco similem sese esse cupiebat, & Apostolorum vestigiis insistens ad Christi vitam vitæ suæ rationes dirigere cõtendebat. Habes hic, quisquis inuidere potes, quod admireris inuidendo; habes quisquis eius gloriã ferre non potes, quod probes improbando. Dic arrogantẽ Scotum: nimirum in veste, quæ vix hominis esse poterat; dic animi elati Scotum: nimirum cui ad iter conficiendum nec currus noti, nec equi. Vis humilem intueri? Intuere stipem ostiatim precariâ voce colligentem, de victu anxium, de hospitio sollicitum. Quoties enim in via pertingere ad ordinis sui domum aliquam aut cœnobium non poterat, toties tenue aliquod sustentandæ vitæ solatium, & hospitiũ emendicabat. O profundissimam & sæculis omnibus obstupescendam humilitatem! Eum ad stipem manum porrexisse, qui in summarum dignitatum fastigio propter excellentissimas virtutes sedere debuisset? Eum aliquando fores aliorum pro cibo aliquo sollicitauisse, qui sapientiæ in terras omnes ambrosiam diffundebat? Eum hospitiũ vel tectum aliquod submissis precibus ad pernoctandum quæsiuisse, qui celeberrimas Academiarum sedes ac pulpita diuinâ quadã voce replebat? Laborat posteritatis fides, vt credat, credit tamen vt extollat, extollit vt admiretur, admiratur nec satis capit. Sed hoc humilitatis eius filum secuti ad eius laboriosissimas lucubrationes penetremus. Plurimi sunt, qui cum scribunt, non calamum, sed stylum stringere sibi videntur; clamant, pugnam cient, instant, & quasi prostrauerint hostem, triumphum agunt. Alij sunt, qui cum rem aliquam cõtrouersam rationibus suis tanquam machinis quibusdam admotis, vt sibi videntur, ita peruaserunt, vt dissoluisse & veritatem attigisse videri possint, cæteros omnes tanquã cæcos & noctuas quasdam despiciunt. Non ita sanè diuinus hic Scotus, qui etsi subtilissimi sui ingenij alâ per ardua quæque volitaret, submissionis tamẽ suæ nunquã immemor non plus quam oportebat, sapiebat. Eratne fortassis aliquid, quod nulla vi ingenij penetrare attingereque potuisset? Hic ignorantiam suam libens fatebatur. Eratne rursum aliquid, in quo dubiis rationibus tanquam aduersis quibusdam ventis mẽs agitata statuere decernereque nihil omnino valuisset? Hic aut sapienter silebat, aut modestè dubitabat. Nõ ad dubia quæque Lectorem vel auditorem auctoritate, quã ipse sibi fingeret, trahebat, sed ad eius liberrimam voluntatem ac iudicium rem omnem deferebat. Non in ambiguis velut ex oraculo loquebatur, sed ita videri ac dici posse, nihil asserendo, dicebat. Si quandoque in alterius sententiam erat incurren-

tendum, non illius velut hostem ad pugnam euocabat, non in illum rationes tanquam tela vel potius fulmina vibrabat; nō illum compellabat, vt audito nomine gloriosior tanquam de deuicto triumphus appareret: quid ergo sententiam in medium cum modestia producebat, nomen vt plurimum subticebat, errorē, nisi in omnium is oculos incurreret, non obiiciebat, rationes ipse suas sine inuidia aut fastu proponebat; veritatem clarissimæ lucis radiis ostendebat. Nimirum expeditus ipse miles in arena, sed non iactabundus: prudens rerum æstimator, sed non censor; fortissimus veritatis assertor, sed non aliorum expugnator; iudex bonus, sed non castigator importunus. Vincere sciebat, non triumphare, & cum vincebat, vix pugnauisse videbatur, vt non tam refutauisse quenquam diceretur, quam docuisse; non tam errorem cuiusquàm depulisse, quàm eo suppresso veritatem ostendisse. Vixit & immortali cum gloria ea ætate vixit fulgentissimum illud Sanctissimi Prædicatorum Ordinis lumē Beatissimus Thomas Aquinas, cuius quanta extitit in omni vitæ ratione sanctitas, tanta in omni disciplinarum genere sapiētia fuit. Vtraque hominum omnium memoria ac veneratione, illa vero etiam æterno, quo perfruitur, præmio dignissima. An in hunc igitur insolentem aliquam & inusitatam omnino pugnam suscepit? Sanè ita credere videtur, qui ignorat: ita sentire, qui nunquam legit. Nimirum, hodie tam procliuis est iudicandi facilitas, vt solo nescio cuius auditu iudicia nitantur, & satis esse possit rumorem inter pueros esse, vt viri iudicium ferant ac pronuntiēt. Sed tamē quodnam inter illos certamen existit, quod non ab ipsa sit ordinatum ratione? An ab eius aliquando sanctissimi viri sententia recedit? Equidem potest. Et cum ipsa ratio ducit, quiuis potest. An eum acerbius, quam par esset, compellat? Aut nunquam, aut cum honore semper. An eius improbat opinionem, & rationes insolenter reiicit? illam modestè proponit, his vero suas opponit. An eius se iudicem ac censorem constituit? Disputationis aleam in medio, iudicium lectori relinquit. An tanti viri auctoritatem vilipendit? Imo amplectitur cum ratione semper, at, vbi alio ratio fortior trahit, deserit. Erat quippe in verbis parcus & modestus, in scriptis cum doctrina verecundus, in disputando sine acrimonia subtilis, in refutando sine inuidia doctus, in respondendo cum prudentia facilis. Quamquam, vt erat vir religiosissimus, non ea tantum erat animi submissione modestiaque, sed insignis omnino, & admirabilis in eo obedientia elucebat. Quā promptè? quam alacriter? quam animo gestienti, quæ quidem imperabātur, exequebatur? Nolo omnium vitæ eius dierum rationes hic inire, nolo totum vitæ eius spatium excutere. Libenter illi omnes propter sapientiam sese submittebant, li-

bentius ipse omnibus propter animi submissionem obsecundabat. Illud sanè omnis ætas & posteritas admirabitur, quod cum quodam tempore recreãdi animi ac corporis gratia Lutetiã egressus per campos obambularet, atque Ordinis supremus præfectus consignato scriptis mandato Coloniã eum in Germaniam euocaret, id vbi ipse vidit ac cognouit, confestim iter ingressus in Germaniam contendit. O admirandam obediẽtię sanctissimæ vim? O dignissimũ cœlo pectus! Non illum Fratrum aliorùm ab itinere suscipiendo familiaritas retardauit; nõ professionis publicæ negotium summâ cum gloria susceptum moram iniecit; non rerum ad iter necessariarũ comparatio, vt domum rediret, permouit; abiit statim corpore & animo, vt sibi videbatur, quia obediebat, expeditus. Sed nos etiam hinc abeamus, & in hoc virtutum cursu virtutem aliã admiremur; Delectum hic instituo, neque enim omnia dicere possum, quid tamen in hoc delectu seligam, cum tot sese offerant ornamenta, prorsus ignoro. Magnæ in eo virtutes omnes fuerunt, maxima verò vis Deum precandi ac contemplandi. Diuinus in homine animus est, & diuinæ auræ particula originem è cœlo trahit, ideoque, si cœlestis patriæ non immemor viuit, commercium hominum & terræ domicilium dedignatur. Talis erat diuini huius SCOTI animus, quem in terris nihil oblectaret, redire ad Deum gestiret, cœlestium consortio vteretur, cum diuina maiestate, velut in secreto Sacrario sermones misceret, & quasi corporis vinculis expeditus, inque libertatem assertus, sæpius extra, quã in corpore ageret, elementa ac cœlos omnes transcenderet, ibique esset, vbi se esse nesciret, in terris simul & in cœlo esset: Quoties aggredi aliquid fixum erat, eius auspicium & initium à pia ad Deum precatione faciebat. Quoties arduam aliquam de diuinis illis mysteriis dissertationem instituere, vel disputationis arenã calamo aut voce subire propositum erat, cœlestem opem fusis precibus implorabat. Quotiès commentationibus ac lucubrationibus illis suis finem ac coronidem imponebat, pietatis plenissimo sermone gratiarum actionem sapientiæ auctori Deo persoluebat. Ita nihil moliebatur SCOTVS sine Deo, imo cum nihil moliebatur sine Deo non erat. Pura illa mens & cœlo nata ita aliquando abripiebatur, vt sine sensu, sine vita corpus esse videretur. Iudicabant homines iam inter homines eum esse desiisse, in cuius corpore otiosi sensus, motus nullus, nullum vitæ indicium apparebat, nec hora vna aut breuissimo temporis interuallo, sed longissimo. Tunc nimirum mens per cõtemplationem sursum euecta in diuina illa penetralia sese insinuabat: tunc cœlestium mysteriorum arcana curioso quodam & pio affectu perscrutabatur: tunc ad veritatis ipsius fores consistens fulgen

fulgentissimis eius radiis illustrabatur: tunc ea perdiscebat, quæ quando felici calamo consignauit, & docta in scholis voce publicauit, hausisse eum è cœlo nemo non affirmabat. Et sanè si dicendum est, quod sentio, hic admirabilé & eximiam illam sapientiam suam expressisse SCOTVS videtur, vt cum plura ipse nouerit, quam exiguo non longæ ætatis spatio discere ab hominibus vel vllo studio ac labore sibi comparare potuerit, necesse sit eum illa omnia diuino quodam beneficio consecutum fuisse. Plane cum abripiebatur diuinus eius animus, Scholam illam cœlestem intrabat, & diuinæ quodámodo Sapientiæ discipulus factus, ea percipiebat, quæ præter Scotum nemo omnino sciebat. Hic acuebatur eius ingenium, hic subtilissimis contemplationibus mens instruebatur, hic inusitatas perquirendæ veritatis vias edocebatur, hic verissimam diuinarum rerum sensum, & certissimam eximiæ Theologiæ rationem perdiscebat. Atque ita factum est, vt non tantum nullis vitæ cupiditatibus vinendo teneretur, verum etiam corporum similitudinibus (cū Bernardo loquor) speculando non inuolueretur. At, inquies, quátæ hoc tandem est puritatis? quantæ sanctitatis? Non ego inficias ibo, neque hic in tanta Scoti gloria quicquam dissimulabo. Fuit hoc sanè, fuit angelicæ puritatis, fuit plusquá humanæ sanctitatis. Cuius rei si quis à me testimonium requirat, testem ipsum appello Deū. An non cum vice quadam ea nocte, quæ natalis Christo fuit, diuinum illud admirandæ Incarnationis mysterium attonitâ & amore plenissimâ méte contemplaretur, benignissimus illi Iesus apparuit, eius brachiis dulcissimum onus incubuit, in eius collū iterum atque iterum repetitis amplexibus insiluit, eius animum suauissimis vocibus solatus est & recreauit? Nihil hic fingere me quisquam arbitretur, testis est Marcus Vlisiponensis, testis Gregorius Ruys, testis Paulinus Berti, testis Rebelledus, quorum omnium fidem sæculorum assentientium cósensus approbauit. Et vero dubitare de eius sanctitate quisquam posset, quem magno aliquádo desiderio ipse Deus inuisit? cui se gestandum puerili specie exhibuit? Non, non amplectitur tam suauibus osculis quemquam Deus, nisi cuius animum angelica puritas, & cœlestes virtutum radij illustranr. Non, non tam blandè, non tam amicè, non tam beneuolè solatur quemquam Deus, nisi cuius vita nullas ab hac rerum terrenarú fece sordes contraxit. Quanquam, quoniam SCOTVM iam bonum habemus, Sapientem ostédamus: iacta sunt magnæ Sapiétiæ fundamenta, vbi vitæ integritas sanctitásque innocentem animum occupauit. Audebo dicere, & verè dicam, non poterat non esse sapientissimus SCOTVS, qui id primum contenderat, vt esset Sanctissimus. Dicam iterum, & teste cœlo dicam, non poterat non omnem

animo suo sapientiam complecti,qui nihil scire, nisi quod è cœlo didicisset, desiderabat. Quæritis cuius tandem ingenij SCOTVS fuerit, priusquam in Scholarum spatiis sapiētiæ suos labores consectaret? Videte, quomodo nihil ad laudem eius & gloriam confingo;fuit hebetis, fuit stupidi. Ita nō ad scientias natus, sed nec ad eas fieri posse videbatur, vt nimirum quicquid in eo postmodum homines admirarentur, non tam humano partum labore, industriáque quæsitum, quam à Deo è cœlis datum esse crederent ac pronunciarent. Neque ipse huius suæ naturæ tarditatem ac ruditatem ignorabat, ideóque cum primis illis disciplinis, quæ humanam naturam nostram tanquam eius ornamenta, excolunt, & ad ciuilis vitæ rationem informant, operam nauaret, animaduerteretque nullos se in iis per ingenium facere progressus, quadam die cum sub arbore fortè consedisset, sublatis in cœlum oculis vultúque ad pietatem composito multis à Deo precibus ac lachrymis,vt hanc ab ingenio suo ruditatem tolleret, contendit. Nec frustra piissimi & religiosissimi animi preces Diuinæ Maiestatis aures impulerunt. Nam cum ex haustis lachrymis corporéque fatigato in somnum oculi incidissent, videre sibi visus est præsentem & videbat,audire etiam loquētem,& audiebat,gloriosissimam cœli Reginam Deiparámque Mariã: Age, inquiebat illa, quo cæpisti animo ac labore disciplinarum stadia decurre: ipsa tibi ab æterna illa sapientiâ, quam virgineis hisce visceribus conclusi, sapientiam aliquam, nec dubites, impetrabo. Tu obsequio nostro deuotũ animum gere,& puritatis nostræ, quam nulla vnquam macula deturpauit,existe propugnator. O singularem omnino beneuolentiam? O incredibilem diuinæ matris benignitatem? Excutit fortunatum hunc somnũ SCOTVS,consurgit, gratias Deo & Virgini agit, obsequium æternum vouet, futurum se Virginei honoris acerrimum propugnatorem promittit, ad Scholas, Disciplinarum illas officinas redit, gaudio, ac lætitiâ summâ plenus omnē laborem molestiámque superare cōtendit. Deus immortalis? quantos quam subito progressus cœlesti illo Deiparæ fauore fecit? Nihil erat, quod eius ingenij aciem effugere posset; nihil tam arduum, quod non subtilis mentis acumine attingeret; nihil tam obscurum, quod non illustrati ingenij face in lucem attraheret,nihil tã difficile, quod non sibi subiiceret & suũ quodammodo faceret. Crescebat in dies in eo vis ingenij, sed & simul pietas; & in Diuã Matrem amor crescebat; quoque doctior fiebat,eo sanctior, pari pene eruditionis & probitatis mēsura cumulabatur. Quis vnquam illo doctior fuit, aut esse potuit? Nullum est scientiarum genus,in quo non fuit versatissimus; nulla sapientiæ pars, quam nō accuratissimè cognouit; nulla ars, cuius non ipse

perfe

perfectiſsimam ſibi notitiam comparauit. Taceo primas illas artes, quæ in limine Sapientiæ primam diſcentis ruditatem expugnant,& ad ipſa Sapientiæ adyta poſitum auditorem introducunt, hæ enim infra eius ſunt laudes, nec ab his ſtellis tanti ſolis ſplendor exſurgit. Quis ſubtilius vnquam de vniuerſa Philoſophia diſputauit? quis maiori cum audientiũ applauſu illum ex celeberrimis Academiarum ſuggeſtibus explicauit? quis de ea plenius, perfectius, laudabilius ad omnem poſteritatem nunquã intermoritura volumina cõſcripſit? Diſſerendi ratio ſuam à SCOTO ſubtilitatem accepit: Naturæ cognitio SCOTI ingeniũ tanquam facem quandam habuit. Sublimis illa & ſupra naturam doctrina ſuo in faſtigio per SCOTVM conſiſtit. Quod Philoſophia è tenebris exceſſerit, quod humi amplius nõ repat, quod ingeniorum excellentiſſimorum aciem in ſe conuertat, beneficium eſt SCOTI. Non iam Democritus veritatem in puteo, cui fundus non ſit, demerſam conqueratur, illam eruit SCOTVS; Non iam Anaxagoras tenebris ſeptam ac circumfuſam eſſe proclamet, illam ex his eripuit, & illuſtrauit SCOTVS. Non iam Academici res omnes incertas ac dubias eſſe dicant, obrutámque ac confuſam latere veritatem; rerum omniũ certitudinẽ oſtendit, ac iacentem erexit veritatem SCOTVS. Patet via ad ipſa vſque Philoſophiæ arcana, ſed quam aperuit SCOTVS: nulla amplius veritatẽ indagãti aſperitas occurrit, hanc enim ſuſtulit SCOTVS. Et quemadmodum cum exoritur Sol obducto nubibus cœlo confeſtim eius radiis diſſipatæ nubes cœli ſerenitatem mortalium oculis proponunt, ita vbi SCOTVS tanquam Sol fulgentiſsimus ſubtiliſsimos ingenij ſui radios in vniuerſa Philoſophiæ ſpatia immiſit, protinus omnes ceſſere tenebræ, & veritas ipſa Doctorum mentibus apparuit. Nolò hic eorum librorum ſeriem ac catalogum contexere, quos de ſingulis Philoſophiæ partibus ad hominum admirationẽ acutiſsimo ſuo ingenio poſteritati conſecrauit; noti illi ſunt in ſcholis omnibus, noti in Bibliothecis, noti in diſcentium ac docentium pulpitis. Neque vnquam acutè ſapere viſus eſt, qui SCOTI doctrinam non ſectaretur, nemo ſubtiliter ſcribere iudicatus eſt, cuius calamus SCOTI ſubtilitatem non æmularetur. Ab illo qui diſſentit, repit: cum illo qui loquitur, aſſurgit. Neſcit enim vdam tenere humum, & humanæ ſapientiæ littora legere, ſed ſupra nubes volitat, & quo aſpirare alij vix audent, ibi Scotus felicis ingenij acumine triumphat. At vero non Philoſophorum ille tantum princeps extitit, verum etiam Theologorũ Phœnix. Hic vnus librato ſuper ardua quæque ingenio Prometheum imitatus cœleſtem ignẽ, cœleſtem inquam ſapientiam, non ex ſolis rota vt lutum animaret, ſed ex ipſis veræ Sapiẽtiæ ac cœli arcanis, vt homi-

num mentes illustraret, accepit. Hic vnus non diuinam illam scientiam ab hominibus, quanquam etiam ab hominibus, sed ab ipso Deo precibus, & adlaborante ingenio impetrauit. Vidistis vnquam Aquilam quæ irretortis oculis Solem intueatur, non caliget, non perstringatur? Hęc illa Aquila est Scotus, qui vbi ingenium suum ad Veritatis Solem contorsit! non nimio lumine perstrictus, reduxit, sed radios eius excepit, exceptos in magnam lucem conuertit; lucem ipsam in orbem vniuersum, quaqua latè patet, diffudit. Illũ sententiarum Magster Magistrum inuenit, eius lucem accepit, ab eius ingenio creuit, ab eius subtilitate plus sibi sapere visus fuit. Illum Scriptura Sacra sacrum suum & accuratissimum Interpretem agnouit: dum sublimia illa Religionis Romanæ mysteria, quæ Euangeliorum libris, quæ Diui Pauli Epistolis, quæ generationis primæ volumine continentur, illustrauit. Taceo quæ de Sanctorum gloria gloriosè conscripsit; non dico quæ de Dei cognitione, quæ de primo rerum Principio, quæ de rebus aliis vt sublimibus, ita penè ignotis ad sempiternam nominis sui memoriam exarauit. Inuideant, ac vero etiam inuidia sua rumpantur qui volunt, fuit SCOTVS Sapientiæ Magister, Theologicæ subtilitatis Doctor, reconditorum arcanorum perscrutator, summarum vbique difficultatum prudentissimus enodator. Et cum omnem verę Theologiæ sapientiam docendo tradiderit, scribendo asseruerit, disputãdo propugnauerit, tum vero vel acerrimum se athletam exhibuit, cum immaculatam Deiparæ Virginis Conceptionem frementibus ac frendentibus aduersariis ita disputando in scholarum pulpitis asseruit ac sustinuit, vt stare penè per SCOTVM tantæ Virginis honor existimaretur. Huc omnes ille vigilias suas, omnem operam, omnem laborem ac curam referebat: pro eo omnes molestias ipse deuorabat, cæterorum inimicitias libenter subibat, inuidiam magno animo, & gestienti conscientiâ cõtemnebat. Multi eum in hâc de Immaculata Cõceptione arenã prouocabãt prouocatus, veniebat; multi grauissimorũ, vt quidem credebant, argumentorum machinis illum impetebant, impetitus ipse sed non lęsus eas in illos retorquebat; multi clamoribus inconditis vincere eum contendebãt, ipse modestia sua illos superabat; multi auctoritatem obtrudebant, ipse rationem opponebat. Ita factum est, vt quoties de Virgine Matre pugnauit, toties Virgini Matri honorificẽtissimam victoriam pepererit. Testor hic te & te appello, O cœli ac terræ Regina, (nam hunc animum tuo auxilio, & hanc doctrinam tuis precibus SCOTO tuo procurauisti,) an non immaculatæ Conceptionis tuæ honorẽ in terris per SCOTVM ipsa defendisti? an non eius grauissimos pro te conflictus semper probauisti? An non

pro

pro te pugnaturo vires ſemper & animum addidiſti? Nimirum (teſtor certiſsimam ſæculorum elapſorum famam, teſtor celeberrimorum Doctorum conſcientiam) cum Lutetiæ Pariſiorum die quadam in grauiſsimo ampliſsimóque famoſiſsimæ Academiæ Doctorum omnium conſeſſu, ac præſentibus Apoſtolicæ Sedis Legatis, quorum auctoritate hæc omnis cõcertatio ſuſcipiebatur, de immaculato magnæ Virginis ortu diſputaturus eſſet, iamque ad locum progreſſus ſupra ianuam eius imaginem ſublatis modeſtè oculis animaduertiſſet, confeſtim in genua prouolutus magno ſolliciti animi affectu, Dignare, inquit, me laudare te Virgo Sacrata, Da mihi virtutẽ contra hoſtes tuos. Vix dum elocutus poſtrema verba videbatur (obſtupeſcite, & miraculum audite) inclinato parũper capite ſanctiſsimę Virginis imago ſupplicanti annuere, & promittere victoriã eſt viſa. Quin primo, quod admirari nulla ætas ſatis poteſt, inclinatum imaginis caput ad hæc vſque tempora noſtra, ne dubitare quis vnquam poſſet, permanet. Teſtis eſt Oſmenſis ille Antiſtes, cuius auctoritate de immaculata Conceptione Luceri libri comprobatur. Teſtis eſt Ioannes Pineda, teſtis Baptiſta Lezana, teſtis Gregorius Ruyſenſis, teſtes alij ſexcenti, quorum fidem nunquam ſanus Orbis reprobabit. Et ſanè cum ab hac arena victor SCOTVS recedẽs æternum immaculati honoris trophæum Sanctiſsimæ Virgini erexiſſet, Deus immortalis? quantus hominum omniũ applauſus? quantus ad victorem hunc conſpiciendum ex omnibus partibus hominum cõcurſus? quanta in omnium animis ob defenſam tam generosè Virginem lætitia? Audierat (nam fama ſubito in Orbem vniuerſum peruolârat) Colonienſis Academia, & Doctoris ſubtilis nomen, quo iam illum Pariſienſis inſigniuerat, approbauit. Audierat Roma ipſa, & ne ingrata in SCOTVM tanti honoris propugnatorem videretur, idem eius glorioſiſsimum nomen Sanctiſsimus Pontifex confirmauit. Quanquam vt non tam meo, quam doctiſſimorum omnium hominum ore SCOTVS noſter laudetur, prodeant in medium ac loquãtur. Ac inprimis loquatur Vniuerſa illa mundi Hiſtoria, nunquid SCOTVM velut alterum Apollinem floruiſſe, & præ cæteris Theologis ſubtiliſsima quædam opera edidiſſe teſtatur? Loquatur Sabellicus, nunquid neminem SCOTO ſubtilius diuinas tractauiſſe litteras affirmat? Loquatur Antoninus, nunquid multa ſubtilia ſcripſiſſe eum, ac iure meritiſsimo Subtilis Doctoris nomen reportauiſſe, ſcribit? Loquatur Sixtus Senenſis, nunquid virum admirãdæ eruditionis ſubtilitate præditum appellat? Etiam hic vocem edat Trithemius, & SCOTVM virum in diuinis Scripturis ſtudioſum & eruditũ, inque Ariſtotelis Philoſophia doctiſsimum, adeóque profundum, vt eius à paucis intelligi

intelligi penetratique scripta possint, proclamabit. Audiatur summum illud purpuratorum patrum decus Bellarminus, & SCOTVM virum acutissimo ingenio præditũ appellabit. Prodeat Hector Boëtius, & SCOTVM sub sanctissimo Diui Francisci instituto tantæ eruditionis Theologum extitisse testabitur, vt eius ingenio sæculum illud censeri possit indignum. Adsit Antonius Posseuinus, fatebitur profecto in Aristotelis Philosophia ita SCOTVM præstitisse, vt cæteris omnibus disputando palmam præriperet; ita sanam eius omnem doctrinam fuisse, vt hanc vsque ætatem per annos amplius trecẽtos eius sine vllo erroris næuo libri permãserint inuiolati. Euocetur huc Guilielmus Vuorillonius: quanquã quid euocetur? Non, inquit, quenquam in terris puto tuas, ô SCOTE, laudes dignis celebrare sermonibus posse, quem mater Vniuersitatum Parisiensis suo in flore & pretio tot inter Doctorum turmas subtilis nomine insigniuit, & cui Coloniam aduentanti vniuersus clerus obuiam processit. Tua dicta communem transcendunt facultatem: tu Inquisitor es maximus veritatis, tu redargutor falsitatis, tu veri Area, tu Legum summa, tu rerum comperta Sanctio. Alios innumeros nihil attinet citare, qui vno omnes ore proclamabunt illustratam à SCOTO subtiliter Philosophiam esse, & Theologiam feliciter auctam. Dicent etiam & testatum toti Orbi esse volent eruditionis humanæ non miraculum tantum, sed terminum etiam SCOTVM extitisse. O quot, ô quanti, ô quam admirandi ab hoc Magistro discipuli prodierunt? A tanti Solis luce non potuerunt nisi illustres Lunæ procedere. Sed comprimere hic stylum malo, quam in nouum dicendi campum excurrere. Illud dico, erat in hoc Orbe SCOTVS tanquam Apollo vel Salomon quidam: ad eum videndum audiendumque ex omnibus certatim partibus concurrebatur. Nemo satis se doctum existimabat, nisi SCOTVM magistrum audiuisset: nemo Doctorem se putabat, nisi SCOTI doctrinam profiteretur: multi, qui in eius nũquam schola auditores extiterant, vt discipuli tamen fuisse viderẽtur, SCOTI opiniones vbique iactitabant. Tanta eius doctrinæ sapientiæque fama, tanta nominis auctoritas, tantus eruditionis vbique splendor. O felices vos & fortunatæ multũ Academiæ, quæ tanti viri vocem vestris in pulpitis personantem audiuistis? Felix tu inprimis Oxonium, cui ille primam suã tuis in scholis vocem, dum Theologiæ sublimioris arcana interpretatur, consecrauit. Felicior tu Lutetia, quæ cum illum primo in Academia tua loco donauisses, illum ipse insolito splendore prorsus illustrauit. Felicissima tu vero Colonia, quæ, vt olim venienti Platoni Syracusanorum Rex quadrijugis albis & vittatâ naui, ita tu SCOTO aduentanti magna populi frequẽtia, crebri magnatum tuorum apparatu

apparatu ità occurtisti, vt eum non aliter quã Solem aliquem tibi exorientem susciperes & amplecteteris. Tuam ipse Academiam diuinæ suæ Sapientiæ radiis illustrauit, & cum mori aliquando deberet, in tuo sinu moriendo conquieuit. Quid? & extinctus est aliquãdo Sol ille, à cuius æterno lumine scientiæ omnes lucem acceperunt? Extinctus est. Et obiit ille morte superatus, qui omnem immortalitaté sapientiæ opinione promeruit, obiit. Et excidit ingeniũ illud, quod explicabat quicquid erat summa difficultate intérceptum: quod illustrabat, quicquid erat densissima caligine inuolutum? quod penetrabat & eruebat, quicquid infra tenebras ipsas occultum abstrusumque erat? quod tanquam Oedipus dissoluebat, quicquid in omni Sapientiæ parte nodosum reperiebatur? Excidit & non est amplius vir ille, qui non tam homo acie mentis stupendus, quam inter sapientes quidã existebat Deus? ille vir, inquam, (ac ne vir quidem per ætatem) qui in nullo vel tantillo vnquã errore fuit reprehensus? Nõ est amplius. Non est amplius? Imo, imo, Extinctus non est; neque enim extingui Sol potest. Non obiit, neque enim obire potest, qui est immortalis. Non excidit, neque enim qui gloriæ fastigium occupat, vlla inuidia hominum, aut obliuione temporum potest deturbari. Nõ esse desiit, nam vt semper esset per virtutem & sapiẽtiam suam effecit. Viuit & viuit immortalis SCOTVS, docet SCOTVS, Academias exornat SCOTVS. At vbi viuit SCOTVS? In orbis vniuersi scholis & Academiis? vbi docet? In primis celeberrimarũ toto orbe Academiarum cathedris ac pulpitis. Docet in regia Parisiensi Academia, quæ ex conscriptis ab eo libris suos, vt plurimum articulos toti orbi exposuit, & nunc etiam propugnat. Docet in alma Complutensi Academia, vbi prima sedes SCOTI doctrinam defendit ac tuetur. Docet in Salmanticensi famosissima vniuersitate, vbi inter cæteras celeberrimas gloriosissima est, quæ SCOTI Theologiam diuinámq; sapientiam, sedes profitetur. Docet Conimbricæ, nam & hæc quoque nobilis Academia SCOTO sedem ac pulpita erexit, vt ex eo illustrem eius sapiẽtiam, qui auditores essent, haurirent. Verbo, vt absoluam, docet in Orbe vniuerso SCOTVS, cuius sententiis ac opinionibus omnium Academiarum, Scholarũ; Cœnobiorũ pulpita suggestúsque personant. Imo docet orbẽ vniuersum SCOTVS, à quo quicquid est vnquam litteris ad posteritatem transmissum, Purpuratorum Romæ Patrũ seu Cardinalium authoritate ac decreto typis ad publicam hominum omnium vtilitatem commẽdatur. Non ignoro ingenia quædam (inuidiane dicam, an licẽdi libertate commota?) sed, ingenia tamen quædam, quæ insolentiæ temeritatiq; suæ modum ponere nec sciunt nec possunt, suos calamos in hoc sapientiæ miraculum strinxisse. Scio nonnullos etiamnum esse, qui cum

aliquam ab inusitata Sapientia, adeoque ab ipsa Eloquentia commendationem quærant in SCOTVM debacchantur, stylum armant, commentitiis periodis instruunt, amplificationibus falsissimis extendũt, mordacissimis verbis acuunt, tãtum non dentes aut vngues exerũt. Ita (si Diis placet) victoriam petunt, qui porrigere de se herbam palmamque coguntur. Ita triumphum ducere volunt, qui ne pugnare quidẽ sciunt. Quasi vero satis sit inuidere, vt vincatur: satis calumniati, vt triumphetur. Tantus Sol nubeculas istas vno radio dispellit, & Eclypsin pati non potest. Tanta Aquila dũ in aëre sublimi volat, exsurgentes è terra vapores nõ sentit. Exuit ætatis senectutem & æternæ gloriæ famæque iuuentutem immortalis induit. Quid inuidiam stringunt? Inuidere possunt, nocere non possunt. Quid pugnam volunt? Semper è pugna victor SCOTVS discessit. Quid stylum vibrant? Tangi ne quidem SCOTVS potest. Quid conuitia & calumnias eructant? sua ipsæ falsitate iacent. Quanquam ne arenam rursus meditemur, vbi victoriæ certitudo iam triumphum adornauit, iacet, & si frẽdet, inuidia, ceciderunt calumniæ, reiecta sunt ingeniosa & inuidiosa commenta, & iam ex operosis operibus, ex portentosis voluminibus, ex ingloriis illis libris quicquid in SCOTVM inuidia excogitauit, quicquid calũnia euomuit, quicquid armatus liuore calamus consignauit. Delendum est, exterminandum & æternæ obliuioni tradendũ est. Ita veritas ipsa comprobauit, voluit, præcepit. Adeo iam Orbis vniuersus tibi SCOTE, liberâ voce & manu applaudit, tibi, inquam, Inuidiæ victori, Sapientiæ Regi, Theologiæ Principi, trophæũ Æternæ Memoriæ, & Immortalis Famæ libenter erigit. Ego vero paruum hoc Eloquẽtiæ tibi deuotæ monumentum sempiternæ laudi tuæ, etsi impar dignitati, merito & ex animo pono.

APPROBATIO.

HANC orationem Encomiasticam Reuerendi & Clarissimi D. Nicolai Vernulæi in laudem IOANNIS DVNS SCOTI dignam typis censeo. Scriptum Coloniæ, die 18. Febr. 1622.

Henricus Francken Seirstorpffius SS. Thom. D. Gymn. Laurentiani Regens, Librorum Censor.

INDEX

INDEX RERVM NOTABILIVM IN HOS COMMENTARIOS DE ANIMA.

Numerus primus ad paginam, secundus ad marginales notas arithmeticas remittit.

ABSOLVTI prima distinctio non est per respectum. 283.2
Abstractio magis vniuersalis est difficiliorquã minùs vniuersalis. 122.5
Accidentia cadaueris non sunt noua. 237.19
Accidentia manent eadem in mortuo. 233.9
Accidens quadrupliciter corrumpitur, & generatur. 275.3
Accidentia omnia similia nũquam habent formæ specie diuersæ. 234.12
Accidentis cognitio quomodo est prior & posterior cognitione substantiæ. 148.15
per Accidẽtiũ collectionem singulare non cognosci. 212.14
Accidentium subiectum non est materia prima. 274.2
nullum Accidens vt cognitum repræsentat adæquatè & distinctè substantiam. 147.12
Accidentia corrupti in generatione non viuentium non manent in genito. 234.11
Accidens non generat substãtiam. 279.5. quæ causa actiua generationis. 179.5
ex Accidentibus quomodo substantiam cognoscimus. 148.15
Actio immanens & transiens differunt. 40.12
Actio est libera quando causa naturalis concurrit cum libera. 367.1
Actio & passio abstrahunt à motu, & possent esse sine eo. 44.5
Actio & passio in quibus fundantur. 45.5
an Actio realis resultet cum voluntas elicit actum. 362.10
Actio, passio, situs, quando an habent proprias species. 144.9
Actio prædicamentum & actio acta describuntur. 39.12
Actio quid sit. 311.6
Actio naturalis & intẽtionalis non se comitantur secundum gradum. 15.3
Actio an mensuretur tempore. 40.12
Actio diuiditur in transeuntem & imma

immanentem æquiuocè & vniuocè. 45.9
Actio pro re acta, in passo secundum Philosophum. 42.3
Actio tangibilis intentionalis supponit naturalem. 317.5
Actio in immanentem & transeuntem diuiditur vniuocè & æquiuocè. 336.3
Actio non mensuratur tempore. 46.10
Actio est in agente. 42.2.& 3
Actio quintupliciter sumitur. 41.4
ad Actionem propriam tria requisita, quæ. 46.9. in Deo an sit actio de genere actionis ad intra. 46.10
Actio non est absolutum vt constituit prædicamentum, sed respectus extrinsecus, & in agente. 41.1
Actio, passio & motus realiter distincta. 44.5.& 6
Actionem, quæ est prædicamentum esse in agente, explicatur, quomodo & quando sit in patiente. 37.12.
Actio & passio quomodo dicuntur esse motus. 45.7
Actio quid. 38.12. item passio & motus. ibid. effectus actionis actio acta. ibid.
Actio acta in patiente quis effectus. 39.12
Actionum varia genera concurrunt ad generationem. 327.6.
contra Actualitatem potentiæ obiectio. 87.8.
Actus potentiarum quare dicuntur passiones. 86.8
Actum intellectus concurrere ad actum voluntatis, non est improbabile. 180.9
Actum vno tantum instanti durare repugnat secundum multa. 351.2
Actus voluntatis & apprehensio sunt causæ immediatæ delectationis. 368.3
Actus vitalis an poni possit sine actuali tendentia in obiectũ eius. 322.11
Actui nihil reale addit veritas. 352.3
cur Actum intellectus, & non voluntatis obiectum caussat. 362.9
Actus à solo Deo productus an voluntarius? 336.5
Actuum suorum voluntas est causa totalis. 371.2
Actus intellectus diriguntur etiam à practica scientia. 342.7
ad Actum eliciendum an voluntas necessitari possit. 368.8
an Actus vel effectus debet inhærere potentiæ liberæ ad libertatem. 372.5
an ad Actum voluntatis concurrit cognitio. 359.4
Actus intellectus agentis abstrahere speciem. 132.5
Actus voluntatis imperium. 361.9
Actus efficax & inefficax. 360.6
ad Actum voluntatis non requiritur iudicium. 362.11
Actum fieri de vero falsum contingit, & quomodo. 351.2
an ad actum voluntatis concurrit cognitio. 359.4
Actus deliberati & subiti. 363.4
Actus appetitus à quo fiat. 293.1. & 2.
Actus esset liber etiamsi nihil aliud præter eius obiectum ostenderetur voluntati. 375.3
Actuum voluntatis ab actibus intellectus dependentia. 367.1
Actus liber, & non liber an differunt specie. 75.6. identitas obiecti non sufficit ad identitatem actuum. 75.7
ad Actũ primũ nihil se mouet sed

bene

bene ad secundum. 91.5. aliquid agit in se, sed nō vniuocè. 92.1
Actus sensuum nostrorū euidenter noti sunt nobis. 347.6
Actus necessarius quoad specificationem an possit esse liber. 373.5
Actus intelligendi neque à phantasia, nec à cogitatione fieri possunt. 126.6
Actus moralis bonitas, quid? 351.3.
Actus idem an de bono fit malus. 351.3
Actus vitales à solo Deo possunt produci. 79.6
an Actus plures habeat simul intellectus. 37.4
Actus idem an potest esse vitalis & non vitalis. 373.7
nec Actum intelligendi nec speciem fieri à phantasmate. 140.4
Actus intellectus cur fiat ab obiecto & actus appetitus nō 293.2
ad Actum appetitus non requiri actum voluntatis. 296.4
an Actus distinguitur ab euidentia. 345.1
Actus quomodo sine mutatione sui desinit esse verus. 354.7
Actus vitalis potest esse ab extrinseco. 335.3
Actus efficax & inefficax. 360.6
Actus sensibilis & sensitiuus an idem. 36.12
post Actum intelligendi species manere cōcluditur. 100.1. & 2
Actus & potentia sunt eiusdem generis; explicatur. 280.7. idem agit in se. ibid. 8
quare Actum intellectus causat obiectū & non volūtatis. 362.9
Actui libero an sit essentialis libertas. 372.4
Actus liberè conseruatur etiamsi ad omnem alium actum denegetur concursus. 375.2
Actus qui non est finis nec medium immissionis, nec alias ad eam concurrens peccatum non est. 378.6
Actus voluntatis imperium. 361.9
Actus causans omissionem malam an sit malus. 377.6
Actus intelligendi nobis inesse experimur. 225.4
Admiratio quid sit. 290. vnde orta admiratio Christi, ibid.
inter Æquiuocum & vniuocum non est medium. 193.13. inter hæc an medium denominatiuum. ibid. 14
Æquiuocorum & vniuocorum definitio. 191.9
Aër an varietur, manente lumine. 301.4
Aërem sustinere ingens suppositum saxum fictitium. 17.9
Agens & possibilis differunt formaliter. 95.8
de non Agente non fit agens per absolutum. 57.12
Agens naturale non impeditum agit sphericè. 319.3
Agilitatis dos in quo consistat. 395.11
Albertus & Durandus negant intellectum agentem. 93.3
Alimentum obiectum potentiæ nutritiuæ & augmentatiuæ. 324. 2. eadem est vis attractiua & retentiua alimenti. 324.2
Alimentum quomodo conuertitur in alitum. 327.7. pars secundum speciem manet, secundum materiam non. 328.7. quæ partes nutriantur. 328.7
Amor magis vnit Deo quam visio. 331.2
Amorem poni sine cognitione non repugnat. 360.7
Amor non efficitur etiam partialiter à cognitione. 361.8
Amorem nō efficit cognitio etiam partia-

partialiter à cognitione. 361.8
Amorem nō efficit cognitio etiam partialiter. 361.8. sine ea poni non repugnat. 360.7
quæ Analogia compatitur cum vniuocatione. 193.13
Analogum ens non esse Deo & creatis quo sensu verum. 193.15
Analogum duplex,proportionis & attributionis. 192.12
an Angelus possit se non videre. 388.4
Angeli ad nimiam distantiam non intelligunt obiecta. 386.1
Angelus quo sensu dicitur immaterialis. 116.15. Corruptibilis. 117.16
Angelorum prælium an per impulsus factum. 399.6
dum Angelus intuitiuè videt obiectum, interuenit species quæ remanet post actum. 209.9
Angeli vel anima vtrum corporei. 110.3. & 4. animam esse spiritum est definitum. 111.4. patres asserentes animas esse corporeas piè exponendi. 11 1.4. an de fide angelos esse incorporeos. ibid.5
Angelus quas formas potest educere de potentia subiecti, 397.2
cur Angelus non informat sicut anima. 226.8
Angelus & anima habent proprietates materiæ. 115.12
Angeli forma an educibilis sit de potentia materiæ. 119.20
Angelus an possit desinere esse nō per annihilationem. 117.18. si angelus desineret esse per separationem partium, an esset corruptus,vel annihilatus. 117.18
Angelos & alias animas distinctè cognoscit anima separata. 387.3
Angeli & hominis intellectus in entitate absoluta differunt specie. 379.1
an Angeli voluntas perfectior voluntate hominis. 381.5
Angelo vel animæ imponi potest præceptum de actu pro certo instanti. 377.5
Angeli species abstrahunt. 150.20
Anima non appetit naturaliter corpus mortale. 384.5. Sed vnionem ad immortale. ibid.6. appetitus reunionis ei an naturalis. ibid.5
Animas non fuisse ante corpora. 269.3
Anima de foris venit, explicatur. 269.4
Anima non fit ex virtute seminali. 269.5
Animę definitio exponitur:& forma corporeitatis asseritur. 230.1
an Anima potest soluere vnionem cum aliqua parte corporis vel eam facere. 394.10
Animæ rationales an immediatè à Deo producantur. 268.1
Anima an sit eadem cum suis potentiis. 276.6.& 1
Animæ omnes an sint indiuisibiles. 251.1
omnis Anima præter rationalē est diuisibilis. 253.6
Anima non potest corpus quantumuis magnum,mouere. 399.7
Anima vtrum sit tota in toto corpore, & tota in qualibet parte. 255.vbique
Anima quo sensu est in corde. 258.8
Anima est forma hominis. 93.3. est de fide. 94.4
vtrum Animæ immediatè informant materiam. 273.2
an Anima secundum Aristotelem creatur à Deo. 271.9

vtrum

vtrum Anima separata acquirit nouas species. 386.1
an Anima vel angelus recordêtur præteritorum. 151. 22
Anima non informat humores. 257.5
Anima simul mouetur tota in vna parte,& quiescit in alia. 258. 9. quare pars animalis imperfecti, non autem perfecti, abscissa viuit. 259. 10
vtrum anima separata cognoscere potest secreta cordis seu actus liberos internos alienorum. 389.1
an Anima pro hoc statu potest mouere aliquid inorganicè. 396. 13
Animam rationalem esse indiuisibilem ratio docet. 252. 3. quod recipitur, per modum recipiêtis recipitur. 252.3
quomodo Animarum tria genera distinguuntur. 247.1
Anima est forma. 224.2
Anima nihil mouet ægrè vel difficulter. 400.7
Anima vna est tantum in homine. 248.3
an Anima separata cognoscat actus appetitus & phantasiæ. 390.3
Animæ simpliciter non est violenta separatio. 383. 3. imo est illi naturalis secundario. ibid.4
in Anima an detur materia prima. 108.1
Anima separata recordatur præteritorũ. 388. 2. quomodo actu elicito appetit resurrectionem. 385.7. in ea manent habitus & species. ibid.1
Animam non esse corpus demonstratur. 222.2
in Anima separata an reperiatur opinio. 101.2
Animæ rationales an sint perfectione pares. 259.1.& 260.2
Animæ definitio secunda. 242.1
Anima rationalis an immortalis ab intrinseco. 261.1. errores de animæ immortalitate. 261.1
Anima non perit cum corpore. 261.2. nunquam desinit. 262.2. & 3.
Anima non est pars diuinæ mêtis. 228.12
Anima Christi non recurrit ad phantasmata. 159.6
Anima est omnia intelligibilia, exponitur. 138
Animam esse formam informátem ex motu vtrum colligatur. 223.3
Anima Christi an perfectior anima Iudæ. 260.3
Anima est locus specierum, exponitur. 138.18
Anima corpus appetit naturaliter. 226.8
Anima non est in loco per operationem. 391.1
Anima quare nequit mouere inorganicè. 397.5
Animam vnam omnium non posuit Aristoteles. 229.2
vtrum Anima sit actus substantialis informans. 221.A
de Anima variæ opiniones. 221.
Anima est substantia. 221.b
Anima non informat immediatè materiam. 231.4
Anima secundum Aristotelem est forma intrinseca. 226.7
de Anima quem nunc conceptum quidditatiuum habere possumus. 165.9. similiter quem de Deo. ibid.10
Anima violentiam aliqualem patitur in separatione. 227.9
Animæ in planta differunt essentialiter quando plantæ sunt diuersæ speciei, idem de sensitiuis. 247.1

Anima

Anima est spiritualis forma. 227.11

an Anima intellectiua sit substantia spiritualis & vera forma informans. 224.1

Animi deliquij causa quæ. 295.2 quare in gyrum acti cadunt. 295.2

Animæ subiectum quod & quale. 256.2

Anima separata potest inorganice mouere corpus mortuum. 395.12. & 393.7

Anima per substantiam est in loco. 391.2. & 3

Animæ rationalis immortalitas possitne probari ratione naturali. 264.1. & 265.3

vtrum Anima separata recordatur eorum quæ coniuncta fecit vel nouit. 388.1

Anima minùs celeriter mouet corpus quam Angelus. 399.7

in Anima & angelo iuxta prædicta fundamenta est materia eiusdem rationis cum materia corporalium. 104.7

ab Anima separata possit videri actus liber à Deo reproductus. 390.5

Anima potest secum mouere alias res. 395.7

de Animarum numero errores. 247

Anima non informat materiam nudam. 233.10

vtrum Anima separata moueat per impulsum. 396.1

an Anima Samuelis vere apparuit Saüli. 393.8

in Anima esse materiam non videtur improbabile secūdum mentem Scoti. 112.7. & 113.10

Anima imprimit impulsum in mobile. 397.2

Anima nequit informare materiam immediatè. 241.19

Anima potest se loco mouere. 393.6

Animæ defunctorum assumunt quandoque corpora. 393.8

Animæ diuisio qualis. 243.1

Anima si non intelligeret sine sensu, nec esse posset sine eo. 133.7

Animarum genera quot sunt. 243.1

Anima rationalis nequit dare esse extensum. 231.6

Anima separata quomodo moueatur localiter. 392.6

Animæ separatæ an conueniat vectio, tractio, ligatio, &c. 398.6

Anima non potest esse vna omnium hominum. 228.1

Animam per se non esse actiuam, absurdum. 278.4

Animæ vegetatiuę tres functiones. 323.1 indistinctæ ab anima. ibid.

Anima non vnitur ad acquirendam cognitionem. 386.1 separata distinctè cognoscit Angelos & alias animas. 387.3

an Anima vna possit mouere aliam. 399.6

Anima non ponitur sub specie panis vel vini ex vi verborum, sed tantùm ex vi naturalis connexionis cum corpore & sanguine. 235.16

Animæ non distinguuntur numero per aptitudinem ad corpus. 109.1 secundùm Philosophum an anima in tempore producta esset creata. 110.2

Animæ forma si à sua materia separata esset, nihil efficere posset. 118.19

Animæ definitio explicatur. 230 1

Anima non est in loco naturaliter. 392.5

Animam vnam esse omnium hominum

minum informantem vtrum repugnet. 228.1
ante Animam corpus habet formam. 230.2
Anima vtrum sit composita ex materia & forma. 273.1
Anima rationalis non tribuit esse corporis. 114.11
Animæ definitio prima est essentialis. 142.3
Anima separata ab omni accidente posset intelligere & velle. 278. 4.& 5
quomodo Anima sit imago Trinitatis. 334.3
Animata quo maiora an eo fortiora. 255.9
Animalia imperfecta secundum longitudinem scissa non viuunt. 254.7
Animalia nonnulla habent aliquid instar aurium quo audiunt. 310.1
in Animali omni datur sensus communis, & probabilius dari memoriam in brutis. 69.4.& 5
Animalia incedentia iuxta aquam quare inuersa videntur. 320.5
Animalia varia longo tempore à cibo abstinent. 329.9
de Antipherontis aspectu, qui aëre vt speculo vtebatur. 152.23
Apes an habeant memoriam. 69.5 item & bruta. ibid.
Appetitus vbi residet. 299.2
Appetitus vtrum diuidatur in irascibilem & concupiscibilem vt in duas potentias realiter distinctas. 298.1
Appetitus ducitur, voluntas ducit. 363.3
Appetitus plantæ quare non est potentia. 245.5
Appetitus an sit in Deo. 290.3
Appetitus vitalis reperitur in omni cognoscente. 362.1
Appetitus sensitiuus an subdatur voluntati. 294.1
Appetitus obiectum vtrum sit bonum qua tale. 291.1
Appetitus quomodo circa supernaturalia versatur. 295.2
Appetitui libertatem malè tribuit Caietanus. 294.2
Appetitus duo sunt in homine ex fide. 362.1
an Appetitus & phantasiæ actus cognoscat anima separata. 390.3
Appetitus naturalis innatus quid. 289.1
dari duas potentias appetitiuas. 289.1
quidam tentantur plus ad quædam vitia, & non ad alia, & quare. 290.2
Appetitus triplex, naturalis, sensitiuus, rationalis. 245.5
Appetitio à quo fit. 292.1
Apprehensio simplex aliquando est de propositione. 350.4
Apprehensio & actus voluntatis sunt causæ immediatæ delectationis. 368.3
Apprehensio aliquando comparatiua. 50.3
Apprehensio propositionis potest esse falsa. 350.5
Apprehensio simplicis extremi non potest esse falsa, & quare. 350.5
Apprehensio quid, & quid compositio. 50.2
an Aquæ ascensus ad impediendum vacuum sit naturalis. 383.3
Aqua est medium soni. 310.4
Aqua appetitu proprio non ascendit ad impediendum vacuum. 326.5
iuxta Aquam incedens homo cur inuerso capite apparet. 320.5
an in Arboribus detur sensus. 245.3

Argumentorum solutio contra formam corporeitatis. 238.21
Aristoteles quid senserit de numero sensuum internorũ. 62.10
Aristoteles quid senserit de animæ immortalitate. 263.1
circa infiniti possibilitatem Aristoteles sibi contrarius. 263.3
nihil certo nouit Aristotel. de animæ productione. 264.3
Aristoteles multa tenuit opinatiuè tantum. 268.12
an Aristoteles admisit creationem. 109.2
Aristoteles prius tractat scientias minus communes, etsi non semper. 127.5
Aristoteles non posuit vnam omnium animam. 229.2
quid Aristoteles per materiam intelligit. 229.3
Ars versatur circa factibile, prudentia circa agibile. 343.9
Ascensus aquæ ad impediendum vacuum an sit naturalis. 383.3
Astrologi quomodo iudicant de hominum moribus. 77.1
Athanasius exponitur circa difficultatem an in Angelis sit materia. 116.15
Attentio est ipsa operatio. 336.5
per Attributionem ad vnum possunt dici omnia alicuius generis. 187.19
an ad Attributionem analogiæ sufficit obiectum ad quod fit esse perfectius, licet eius conceptus non sit perfectior conceptibus eorum quę attribuuntur. 198.25
de Auditu. 309.1 organum auditus quale. ib. fabrica auditus. ib.
in Augmentatione pars secundum formam manet, non autem secundum materiam, exponitur. 254.8
S. Augustinus loquens de potentiis expressissimè est pro Authore. 282.12
Aurium loco habent aliquid animalia nõnulla quo audiũt. 310.1
Auicenna vnde colligat dandum sensum communem. 54.4
Auicennæ sententia circa species in intellectu, explicatur. 98.5
Auicennæ sententia in prima intellectione tantum recursum requiri ad phantasmata reiicitur. 154.2. & 3
refutatur etiam aliorum sententia quod ille recursus requiratur, vt intendatur species impressa. 155.2. & 3

B

Baculus cuius vna pars est in aqua, altera in aëre, quare apparet fractus. 319.1
circa Baculum cuius pars est in aqua quare visus decipiatur. 71.10
Balena videt & musculo vtitur. 52.4
Beati quomodo sunt securi de statu perpetuitate. 370.11
quare Beati non tristantur de peccatis commissis. 333.2
Beati quomodo conuertantur ad phantasmata. 159.6
conuersio ad phantasmata an fuisset in statu innocentiæ. 159.7
Beatitudo formaliter est in voluntate. 332.3
Beatitudo an includit relationem. 354.7
an Beatitudo necessitat voluntatem. 368.6
quoad Beatitudinem & miseriam est necessitas specificationis. 368.6
an Beatitudo formalis sit possibilis sine relatione coniunctionis ad obiectum. 352.3
Beatitudinem non vult, qui esse non vult. 292.2
Bonitas moralis non distinguitur realiter ab actu. 354.8
Bonitas principalius est ab obie-

cto, quàm à fine. 341.5
Bonitas moralis actus quid sit. 352.3
Bonitas in rebus triplex. 364.6
Bonitate propria absente ab vno medio quomodo illud medium præfertur aliis mediis. 366.9
Bonitates quatuor. 364.5
Bonum obiectũ volitionis. 292.1
Bonum an sit idem cũ fine. 365.8
Bonũ de appetibili & delectabili. 364.6
Bonum verum & apparens. 365.7
Bonũ honestũ & delectabile. 365.6
in Brutis memoriam reperiri probabilius. 69.5

C

Cadaueris accidentia non sunt noua. 237.19
in Cadauere non est noua forma. 231.6
si Cadauer generatur non est idem corpus Christi viuum & mortuum. 236.17
Cœlum an corruptibile. 106.9
Cœli quomodo agunt in voluntatem & intellectum. 76.1
Cœli non sunt animati. 24.3
Cœli quo sẽsu incorruptibiles. 113.9
Caietanus reiicitur. 168.3
Caietanus asserens supponere D. Thom. naturam angelicam esse completam reiicitur. 116.14
item & Valentia. ibid.
Caietanus tribuit libertatem appetitui. 294.2
Calorem vnde sentiat corpus Soli applicatum. 15.2
Calor naturalis in corde residet. 327.6
Caloris defectu aliquando mors. 328.8
Canis appetit & refugit carnem videns adiunctam virgã. 250.8
Capilli & vngues an nutriuntur. 328.7
Capite cur potius doleant studentes quam corde. 67.2
Carẽtia eius ad quod est inclinatio naturalis quãdo violenta. 384.6
Carne molliores ingeniosiores. 34.8
Caro quomodo dicitur sẽtire. 10.1
Caro viua & mortua vniuoce tales. 241.29
Caro quædam neruosa, quædam pura. 9.3
vtrũ Caro sit organum tactus. 8.1
Causa naturalis inimpedita producit perfectissimum effectum quem potest. 125.2
Causæ æque perfectæ possunt in effectus æque perfectos. 389.2
si Causa naturaliter ageret nulla maneret libertas in secũda. 366.1
si Causa prima naturaliter ageret nulla maneret libertas in secunda. 366.1
Causa naturali concurrente cum libera tota actio est libera. 367.1
à Cerebro nerui deriuantur. 10.2
Cerebrum quomodo odore confortatur. 315.5
Cerebro turbato quare turbatur intellectio. 258.8
in Cerebro probabile residere appetitum. 299.2
in Cerebro completè residet organum sensus communis. 66.1
Certitudo & euidentia. 344.1
Certitudo omnis non est euidens, sed omnis euidẽtia est certa. 347.8
Certitudo duplex est. 348.8
Certitudo potest diuidi in physicã, moralem & metaphysicã. 348.8
Charitas nobilissimus habituum. 331.1
Christi corpus nõ est idem viuum & mortuum si generatur cadauer. 236.17
Christ⁹ mouit se inorganicè. 297.7
in Christo fuerunt duæ filiationes. 339.10

Christus quomodo in cœlum euectus dicitur. 394.9
an Christus aliquando mouit corpus suum inorganicè ante resurrectionem. 363.7
Cibi conuersiones. 327.6
quomodo fiant. ibid.7
Cicero nescit causam risus. 291.5
an Cogitatio prima sit in manu nostra. 334.4
sine Cognitione amorem poni non repugnat. 360.7
Cognitio obiecti est in extasi. 360.6
an propter Cognitionem & discretionem sensibiliū propriorum sensuum necesse sit ponere sensum communem. 52.1. & 2
Cognitio an concurrit ad actum voluntatis? 359.4
Cognitio non efficit amorem etiam partialiter. 361.8
sine ea poni nō repugnat. 360.7
Cognitio accidentis quomodo est prior & posterior cognitione substantiæ. 148.15
Cognitio confusa prior est quam distincta eiusdem. 124.11
Cognitio an concurrit ad actum voluntatis. 359.4
Cognitio dupliciter perfecta. 129.12
Cognitionis veritas simpliciter est in iudicio. 350.5
Cognitio vna dupliciter potest esse perfectior altera. 123.8
à Cognitione fit voluntatis actus. 361.8
ad Cognitionem acquirendam anima non vnitur. 386.2
Cognitio primorum principiorum non est prima. 128.8
Cognitio practica sumit principium à fine. 340.2
Cognoscere confusum, & confusè quid sit. 120.1
Cognoscitur aliquid quadrupliciter. 164.7. & 8
Color iridis an verus. 305.12
Coloris diffinitio. 306.14
Colores apparentes an videat oculus. 71.11
Colores apparentes non videntur, sicut nec sapor apparens gustatur. 305.11. & 12
Color quid, & vnde oritur. 304.11
Colorem recipiens cur nequit recipere eius speciem. 107.11
Color colli columbæ, non verus. 305.12. vnde fiat. ibid.
Colores extremi & medij. 306.14
vnde Color vnus potius reperiatur in vno corpore quam alio. 305.13.
elementa non sunt colorata. ibid.
Colores apparentes sunt lumen. 72.12
Color fit tantum in superficie. 306.14
an minus Cōmunia sunt prius nota. 126.5
omnis Comparatio est in aliqualiter vniuoco. 193.13
Complexiones diuersæ conferunt ad prædominium appetitus sensitiui. 290.2
Compositum idem minimè manet ratione eiusdem materiæ. 237.19
Compositio quid, item & apprehensio. 50.2
Conceptus entis est communis substantiæ & accidenti. 184.13
Conceptu proprio quare Deus in via non intelligitur. 187.20
nullus Conceptus creaturæ est proprius Deo. 183.11. & 12
Conceptus entis infiniti est perfectissimus, quem de Deo pro nunc

nunc habemus. 130.13
an Conceptus de Deo pro hoc statu perfectior esse possit omni conceptu de creatura. 197.23
Conceptum entis esse vniuocum Deo & creaturis. 182.10
Conceptus proprius substantiæ nō datur in via. 184.13
modus cognoscendi substātiam pro hoc statu. 184.13
Conceptus entis sufficit ad contradictionem. 183.14
Conceptus proprius duplex. 146.11
Concupiscibilis & irascibilis in voluntate an distinguantur. 379.2
Concupiscibilis sex passiones. 299.1. irascibilis quinque. ibid. 2
ex Conclusione experimentali deuenitur aliquando ad principium per se notum. 546.4
an Cōscientia sit habitus practicus. 344.3. & 95.8
magis Conscientiosus est magis sciens. 343.2
Conscientia & synderesis ad intellectum ordinantur. 345.1
Consecratio in triduo si fieret haberet eundem terminum quem modo habet. 236.16
quomodo Contemplatio impeditur à phantasiatione vel contra. 248.5
ad Contradictionem sufficit conceptus entis. 184.14
Contradictio in Scoto euitatur. 213.17
Contrariorum species non sunt contrariæ. 50.3
Contrariorum motus in sensu non sunt contrarij. 48.5
Conuersio ad phantasmata non requiritur in statu gloriæ. 159.5
anima Christi non recurrit ad phantasmata. 259.6
quomodo beati conuertuntur ad phantasmata. ibid.
Conuersionis ad phantasmata causa peccatum. 159.7
Conuenire primo dupliciter contingit. 108.13
quando Copula cōsignificat tempus vel instans. 351.3
vnde Cor, & quædam membra contra voluntatem mouentur. 297.5
à Corde quo sensu nerui deriuentur. 67.2
quid Corpus organicum. 235.13
Corpus mortale non appetit naturaliter anima. 384.5
sed vnionem ad immortale. ibidem 6
Corpus quomodo concurrit ad speciem spiritualem. 387.2
vnde Corpora sunt huius vel illius coloris. 305.13
Corpore & anima duorum æqualiter affectorum alter potest obiectum illicitum velle; altero id nolente. 363.12
Corpus habet formam ante animam. 230.2
Corpus organicum habere aliam formam distinctam ab anima theologicè probatur. 235.14
Corpus quod informatur ab anima non ponitur directè in prædicamento. 241.29
Corpus Soli applicatum vnde sentiat calorem. 15.2
an Corpora cælestia possint agere in intellectum nostrum, vel voluntatem. 72.1. & 73. vbique non posse conficitur. 74.4
Corporeitatis formam cogunt asserere loquutiones Sanctorum. 237.20
Corporale agit partialiter in spiritum. 154.26
Corruptibile & incorruptibile differunt genere, exponitur. 250.9

Corrupti quantitas non manet in genito. 275.5
in Corruptione hominis nulla forma generatur. 267.9
Corruptio quo sensu in angelis admitti posset. 117.16
Creatio animæ, & non visio Dei quare naturaliter debetur. 177.2
Creationem an admiserit Philosophus. 109.2
Cucumer fugit oleum. 244.3

D

DÆmones multa possunt quæ facere non permittuntur. 390.4
Damnatorum sensus tactus non immutabitur naturaliter. 19.5
Deceptio sensus non decipit intellectum. 347.6
Deceptio quomodo fiat. 356.2
Defectus voluntatis non supponit defectum intellectus. 363.12
contrarium asserentes cõdemnant Parisienses. ibid. 13
Definitio secunda animæ per priorem demonstratur. 242.2
Definitio secunda animæ an essentialis. 242.4
Diffinitio vniuocorum & æquiuocorum. 191.9
Diffinitio saporis. 315.1
item & coloris. 306.14
Defunctorum animæ assumunt quandoque corpora. 393.8
Deipara nullo morbo laborauit. 161.9
Delectatio maior datur cum voluntatis conatus minor est, & quomodo. 368.3
Delectatio à quo causatur. 367.1
Delectatio non est operatio. 299.1
Delectationis causæ immediatæ sunt apprehensio & actus voluntatis. 368.3
Delectatio dicitur passio & efficitur ab obiecto, sed media volitione. 79.6.& 7
Delectatio est qualitas. 79.7
quomodo causatur tristitia & delectatio. 79.7
Delectatio & dolor an immediatè ab obiecto causantur. 80.8
Deliquij animi causa quæ. 295.2
Demonstrationis duplex acceptio. 265.5
Denominatiuum an medium inter vniuocum & æquiuocum. 193.14
Dentes & ossa viuunt, non sentiũt. 11.2
Deus quo sensu est intelligibilis sine specie vel medio lumine. 199.25
Deus est primum cognitum perfectione. 123.9
an de Deo pro hoc statu cõceptus perfectior esse possit omni conceptu de creatura. 197.23
in Deo an sit appetitus. 290.3
Deum quomodo pro nunc intelligimus. 147.14
in Deo an sit actio de genere actionis ad intra. 46.10
Deus est obiectum primum, tantum sui intellectus. 171.11
nec Deus, nec verum, nec substantia sunt obiectum adæquatum intellectus nostri. 180.4. nõ possumus pro nunc habere conceptũ proprium substantiæ. 180.5
Deus quomodo illuminet omnem hominem. 94.6
si Deus reproduceret actũ meum liberum posset videri ab anima separata. 390.3
Deo & creatis ens non esse analogum quo sensu verum. 193.15
Deus conceptu proprio quare in via

via non intelligitur. 187. 20
Deus poteſt ſupplere vicem obiecti ad viſionem; quomodo. 361. 4. & 360 4
Deum clarè videntes poſſe odiſſe qui tenent. 370. 11
Dicere & intelligere pro eodem ſumuntur aliquando. 338.9
Differentia vltima quomodo ſub ente contrahitur. 190.6
an Deus ens ſit ſuperius. ibid.
Differentiæ indiuiduales, an æquales. 260. 3
Differentia & genus idem realiter. 186.17
Dilectio & delectatio non ſunt idem. 76.7
Dilectio nihil producit vt actio. 338.8
Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, exponitur. 281.10
Dionyſius exponitur circa difficultatem: an in angelis detur materia. 116 15
Diſtinctio potentiarum vnde petenda. 284.5
Diſtinctio viuentis à non viuente. 244.1
Diſtinctio formalis admittenda in diuinis. 278.2
Diſtinctio ficta abſoluti à termino, & abſoluti ab obiecto. 285.3
ad Diuerſificationem inferioris potētiæ minus requiritur quàm ſuperioris. 3.7
Diuerſum & differens quomodo differunt. 189.2
Diuiſibile in partes integrantes tripliciter. 251.2
Diuiſio certitudinis poteſt fieri in phyſicam, moralē & metaphyſicam. 348.8
Diuiſio ſoni triplex. 311.5
Diuiſio actionis in tranſeuntem & immanentem æquiuocè & vniuocè. 45.9
Docere & addiſcere quid. 43.3
Doctiores in futura vita erunt qui hic fuerunt ſanctiores. 386.2
Dolor, triſtitia, delectatio & gaudium quî differant. 80 8
an immediatè ab obiecto cauſantur. ibid.
Dormiens an audit dum excitatur. 84.7
Dormientium actiones an ratione diriguntur. 296.3
Dormiendo melius fit digeſtio, quare. 158.5
Dubium quid ſit. 358.2
Dubium practicū & ſpeculatiuum. 358.3
Dubij differentia. 357.1
contra Dubium quando licet operari. 358.2
Dubij differentia à formidine. 358.2
Dura & ſicca ſine medio tanguntur. 16.7
Durandus & Albertus negant intellectum agentem. 23.3

E

in Echo non reflectitur aër, neque ſonus. 312.6
quare vltima verba in Echo audiantur. 312.6. eadem vox aliquando ſæpius reflectitur. ibid.
Effectus formalis inſeparabilis à forma in ſubiecto, effectiuus ſic. 279.7
Effectus actionis actio acta. 39.12
Effectus oppoſiti an ſimul eſſe poſſint ab eadem anima. 249.7
Efficiens & materia non coincidunt. 362. 11
Electionis ab intentione differentia. 366.9
Elementa non ſunt colorata. 305. 13

an Ens prædicatur in quid de suis passionibus vel vltimis differentiis. 188.2
Ens est vniuocum Deo & creaturis. 170.9. conceptus de Deo vel substantia, non est nobis possibilis si nihil est Deo & creatis vniuocum, neque substantiæ & accidenti. 171.9
sola sensibilia accidentia sunt motiua nostri intellectus pro nunc. 171.10
Ens simpliciter sumitur. 239.14
Ens est primum obiectum sed non prædicatione in quid. 188.1
Ens participatum supponit imparticipatum, sed cognosci participari, non sic, cognosci imparticipati. 172.12
Ens est quasi species ad substãtiam & accidens. 186.18
Entis passiones se habent vt modi intrinseci. 191.8
Ens an Scotus neget dici de vltimis differentiis, & quo sensu exponitur. 189. 4. dici de suis passionibus non negat. ibid. 5
Ens quo sensu genus dici potest. 186.17
Ens est obiectum adæquatũ nostri intellectus ex natura potentiæ; & explicatur quomodo. 169. 4
quid obiectum adæquatum & proportionatum, 169.5
Enti aliquid additum quomodo fugit rationem entis. 186. 17
Ens & vnum dicunt eamdem rem absolutam. 182.9
conceptus entis est vniuocus Deo & creaturis. 182.10
Ens esse vniuocum substantiæ & accidenti. 198.15
Ens non esse analogum Deo & creatis quo sensu verum. 193. 15
Ens est obiectum naturale quoad inclinationem nostri intellectus non quoad attingentiam. 177.1
sub Ente quomodo contrahitur differentia vltima. 190.6
an ens sit ad differentias illas vltimas superius. ibid.
Entis passiones an aliquid includunt præter ens. 190.7
Ens omne tam materiale quã spirituale comprehẽditur sub obiecto adæquato intellectus nostri. 164.6. & 7. contingit aliquid quadrupliciter cognosci. ibid.8
Ens quomodo est obiectum intellectus nostri. 170. 8. 178. 1. & 180.5
Ens nõ prædicatur in quid de suis passionibus. 181.7
Errores de numero animarum. 247.2
Errores de animæ immortalitate. 261.1.
omnis Essentia quæ relatiuè dicitur est aliquid excepto relatiuo. 335.2
per Essentiam quomodo voluntas libera dicitur. 369. 8
Eucharistiæ mysterium petit poni formam corporeitatis. 255. 14
Euidẽtiæ metaphysicæ nequit subesse falsum 345.2
an Euidentia distinguitur ab actu. 345.1
Euidẽtia veritatis deriuatur ab experientia. 346.3
Euidentia triplex, moralis, physica, & metaphysica. 345.2
Euidentia omnis est certa, nõ omnis certitudo euidens. 347.8
Euidentia quid sit. 344.1
item & certitudo. ibid.
Exempla saporum. 316.2
Experientia quomodo veritatem facit euidentem. 346.3

in

in Extasi vtrum vegetatiua & nutritiua otiantur. 159.5
Extasis opposito modo ad somnium se habet. 158.5
Extasis perfecta supra naturam est. 158.4
Restitutus, Plato, & alij quando volebant, rapiebantur. 158.4
Extasis an habet aliquas operationes partis inferioris concomitantes. 267.9
in Extasi est cognitio obiecti. 360.6
ab Extremo in extremum non potest transiri sine medio. 399.7

F

Fabrica auditus quæ & qualis. 306.1
Falsitas quomodo dicitur in rebus. 355.1
de Falsitate cognitionis. 355.1
Falsitas contraria veritati secundum Aristotelem, & quo sensu. 357.4
Falsitas non est simpliciter in rebus. 355.1
Falsitas nequit subesse euidentiæ metaphysicæ. 345.2
Falsitas dicitur aliquando non mentiendo. 348.2
Fatigatio vnde oritur. 400.7
Felicitas secundum Aristotelem in quo sita. 123.9
Felium oculi, & quædam similia, quare tantum noctu videntur lucida. 307.16
Ferrum ab omni parte attrahitur à magnete per vnam virtutem. 397.3
Fidei, dubij, suspicionis, formidinis differentia. 357.2
Fides humana firmior opinione. 357.2
Fides certior est scientia. 348.8
Fides docet in homine duos esse appetitus. 362.1
Fides minus excludit dubitationem à subiecto quàm scientia. 348.8
Figura non obstante quod potest esse in vno æqualium potest esse in reliquo. 392.4
Figura & magnitudo quomodo repræsentantur. 35.11
Finis operis, non operantis facit practicam scientiam. 342.6
Finis non distinguitur à priori, quia non est causa realis. 283.4
Finis an sit idem cum bono. 365.8
Fletus causa quæ. 291.5
pueri ac mulieres quare facilius flent. 291.5
Flores quare è propinquo minùs odorantur. 313.1
Fœtus humanus an primo sit planta. 249.b
Forma angeli an educibilis sit de potentia materiæ. 119.20
Formæ diuersæ specie nunquam habent accidentia omnia similia. 234.12
Forma non est noua in cadauere. 231.6
Forma naturalis, & intentionalis. 25.2
receptiuum formæ realis an recipit intentionalem. 26.3
si Forma animæ à sua materia separata esset, nihil efficere posset. 118.19
quæ Formæ possunt educi de potentia subiecti ab Angelo. 397.2
Formam corporeitatis cogunt asserere loquutiones Sanctorum. 237.20
contra formam corporeitatis argumenta soluuntur. 238.21
Formam aliam distinctam ab anima probatur habere corpus organicum. 235.14
Formam cadaueris non gignit humor

mor prædominans. 232.7
Formam habet corpus ante animam. 230.2
Formas recipi cum materia aut fine ea quid fit. 25.1
Formæ plures in eodem composito. 107.12
eadem forma plures informat materias. 107.12
Formam & materiam quomodo cognoscamus. 146.12
Formæ tripliciter respiciunt materiam. 254.7
Formæ simplicium an pereant in mixtionib. medicinalibus. 275.3
an requiruntur dispositiones coëxistentes introductioni formæ generandæ? 275.4
Formam an efficiat ille qui efficit vltimam dispositionem. 270.7
in Formica an prouidentia arguat memoriam. 69.5
Formidinis differentia. 357.1
Fruitio viæ an specie differt à fruitione patriæ. 369.4
quomodo differant. 166.12
Fundamentum aliquod D. Th. reiicitur. 206.1

G

Generatio duplex. 271.1
Generans aliud viuiparum, aliud ouiparum, aliud vermiparum. 326.4. genita ex semine, & putrefactione an eiusdem speciei. 326.4
Generatiua potentia quare dicitur esse in parte determinata. 324
vegetatiua, nutritiua, & actiua sparsæ sunt per omnes partes. 325.3. ad potentiā generatiuam tria requisita. 325.4
Generatio viuentis in quatuor differt à non viuentis. 327.5
varia genera actionum concurrunt ad generationem. 327.6
Generatio quid est. 241.28. & 274.2
Generatio vnius est corruptio alterius. 240.25
Generatio quare dicitur opus naturalissimum. 726.5
in Generatione non viuentium accidentia corrupti non manent in genito. 234.11
Generatio est mutatio totius in totum nullo sensibili remanente. 241.28
Generationis quæ causa actiua. 279.5
Generum, & magis vniuersalium species à quo causantur. 144.10
Genera animarum quot sunt. 243.1
Genus ens quo sensu dici potest. 186.17
Genera potentiarum quinque, & vnde iste numerus. 245.5
Genus non prædicatur per se de differentia, nec è contra. 239.25
quinque Genera potentiarum. 48
Genus & differentia idem realiter. 186.17
an Graduum inferiorum & superiorū sint diuersæ species. 210.11
diuersi Gradus vniuocationis. 192.12
Gradus viuentium quomodo subordinati. 245.4
Gradus vitæ tres. 244.1
Grauitas an distinguitur à re graui. 281.11
de Gustu & tactu. 315.1
Gustus quomodo differt à tactu. 316.3. organum gustus. ibid.
Gustus est quidam tactus, exponitur. 316.3
Gustus non immutatur immediatè

tè à ſenſibili, ſed bene tactus. 28.3
Guſtus & tactus quomodo duo ſenſus. 30.7.& 7.6
Guſtus à tactu realiter diſtinguitur. 31.2
aliud Guſtus organum, aliud tactus in vena linguæ. 4.8
Guſtus & tactus immutantur per ſpecies. 317.4
aliquando quod minus immutat naturaliter, intenſius immutat intentionaliter. 317.4
Guſtus cur non ſentit in abſentia, cùm nõn mutetur realiter à ſapore. 317.6
nec Guſtus, nec tactus requirunt medium. 317.4

H.

Habitus nequit eſſe ſpeculatiuus & practicus ſimul. 342.7
an inter Habitus practicos numeranda ſit conſcientia. 344.3
Habitus principiorum quid ſit? quid item conſcientia. 95.8
Habitus obiectum nõ excedit obiectum potentiæ. 175.8
Hæcceitate ſua diuiditur materia. 135.13
in Homine vna tantum eſt anima. 248.3
Homo in ſenſibus abſolutè excedit omnia animalia. 33.5
vnde Homines quidam bene intelligunt & malè recordantur. 354.3
Homo quomodo hominem generat, ſi animam non producit. 270.6
Homo ſubtrahendo ſe dominio diuino, amiſit proprium. 156.5
Homo in ſtatu innocentiæ an indigeat phantaſmate ad intelligendum. 156.5
in Homine an ſint duæ potentiæ motiuæ. 290.3
Homo poſt reſurrectionem intelliget ſine phantaſmate. 98.4
Homo an habeat prius vegetatiuam & ſenſitiuam quam intellectiuam. 249.6
cur Homo iuxta ripam incedens inuerſo capite apparet. 320.5
Homo habet duos appetitus ex fide. 362.1
Humor prædominans non gignit formam cadaueris. 232.7
Humores an informantur ab anima. 257.5.& 233.8
Humores, tunicæ muſculi oculi. 307.18
in Hyeme cur odorabile vix ſentiatur. 28.3

I.

Iauelli gloſſa reiicitur. 167.2
Ictus minor quando cauſat maiorem ſonum. 310.3
Idolum ſenſationis formamus, ſed non aduertitur. 58.5
Identitas obiecti non ſufficit ad identitatem actuum. 75.7
Igni admota manus frigida cur doleat. 22.4
ad Ignis præſentiam quare lignum non comburitur. 361.9
vt *Illuminet Deus omnem hominem.* 94.6
an Imaginatio facit caſum. 68.3
Imaginatiua reflectit ſe ſupra ſe. 55.7
de Immortalitate animæ humanæ varij errores. 261.3
quid de ea ſenſerit Ariſtoteles. 263.1
Immutatio alia animalis, alia naturalis. 27.2
naturalis impedit ſenſationem. 27.3.& 21.4

Immutatio sensibilis duplex. 19.4
Immutatio naturalis non facit sensum. 20.5
Immutabilitas scientiæ causatur à specie mutabili. 346.4
Imperium actus voluntatis. 361.9
Impossibile apprehenditur vt bonum,& sic appetitur.
an Impulsus spiritualis detur in mobili. 397.3
Impulsus esse diuersæ speciei & contrarios probabile est. 398.5
Impulsus idem an sursum & deorsum moueat. 398.4
Impulsus quomodo augetur & diminuitur. 397.2
Impulsus an sint sibi contrarij vel diuersæ speciei. 398.4
Inclinatio naturalis non est ad impossibile. 266.7
Indeterminatū duplex quoad eius descensum. 186.18
Indiuiduum determinatum quomodo cognoscimus. 104.10
Indiuiduum vagum prius cognosci,deinde naturam, & postea indiuiduum determinatum.212.16
Inferius non potest adæquatè repræsentare superius. 139.4
circa Infiniti possibilitatem Aristoteles sibi contrarius. 263.3
si homo ab æterno creatus fuisset,ab æterno non genuisset. 263.3
Ingenium acutius in mollioribus carne. 34.8
Intellectus est homini intrinsecus. 93.3
Intelligentem quare necesse est phantasmata rimari. 142.6
Intellectus agens quare potest rerum species efficere. 144.8
Intellectus defectum non supponit defectus voluntatis. 363.12
contrarium asserentes condemnantur à Parisiensibus. ibid. 13
Intellectus nostri quo sensu singulare non est obiectum. 104.12
omne Intelligibile non est sensibile. 108.7
Intellectus noster quo ordine intelligit sensibilia, propria,communia,& per accidens. 147.13
Deum quomodo pro nunc intelligimus 147.14
Intellectum quomodo phantasma determinat. 142.6
an Intellectio demonstrat animæ immortalitatem. 266.7
tres Intellectus operationes. 50.2
Intellectionem an eliciat intellectus agens. 150.19
in Intellectu nostro an sint species intelligibiles priores naturaliter actu intelligēdi. 130.1.& 131.3.& 4
an Intellectus noster sit immaterialis. 102.1
Intellectus extensione fit practicus. 340.3
ad Intelligendum vtrum B. Virgo indiguit conuersione ad phantasmata. 160.8.& 9
per Intellectum tantum fit vniuersale. 137.17
an Intellectus noster possit intelligere sine phantasmate. 154.26
Intellectio quare turbatur turbato cerebro. 258.8
Intellectus euidenter nouit deceptionem sensus etsi non semper. 347.6
Intellectus an possit producere actum in alio. 87.8
Intellectus est prior voluntate,generatione. 332.4
Intellectio est qualitas. 335.2
Intellectus creati obiectum omne finitum excipe relatiuum, cuius terminus est infinitum. 187.8

ab Intellectu appeti potest propositum minùs efficax. 364. 14
vtrum Intellectus sit nobilior voluntate. - 351.1
Intellectus vtrum efficere possit species proprias substantiarum corporearum. 145.10 & 11
Intellectus à philosopho aliquando sumitur pro tota mente. 332.4
Intellectus obiectum non est, verum. 174.6
dum Intelligimus simul phātasiamur. 157.2
Intellectus passiuus extinguitur, exponitur. 94.6
cum Intelligimus spiritualia, phantasiamur aliqua corporalia illis correspondentia. 158.4
Intellectus synderesin & consciētiam continet. 343.1
Intellectū agere in seipsum quid. 91.4.& 5. item agētem & possibilem realiter minimè distingui. 91.4.& 5
Intellectus nostri obiectum primum nec verum est, nec Deus, nec substantia. 187.21
Intellectus est pura potentia, exponitur. 89.3
Intellectus agens elicit species intelligibiles quascumque. 145.10
Intellectus obiectū tripliciter consideratur. 170.6
quare Intellectus mouetur prius ad hæc obiecta quam ad illa. 334.3
Intellectus defectum non supponit defectus voluntatis. 367.12
Intellectus non decipitur à deceptione sensus. 347.6
Intellectum agentem aliquid animæ nostræ, vel potius substantiam separatam ponere an fuerit de intentione philosophi. 90.1
Intellectus quomodo mouetur ab obiecto. 215.4
an Intellectio concipi possit non intellecto obiecto. 353.5
de Intellectu practico & speculatiuo. 339.1
Intellectus nouit quando phantasia errat. 346.5
Intellectus est in potentia contradictionis ad species. 83.5
Intellectū quomodo diuertat voluntas. 78.4
Intelligere est quoddam pati, exponitur. 89.4
Intellectum agentem esse separatam substantiam qui putent. 93.3
Intellectus agens & possibilis non distinguuntur realiter. 95.7
ab Intellectu propositum minus efficaciter appeti potest. 364.14
aliter tolleretur libertas. ibid.
Intellectio potest produci à solo Deo. 336.4
Intellectus an simul habeat plures actus. 6.4
Intellectus separatus vnde determinatur ad primam intellectionem. 101.2
quæ scientia euacuabitur in patria. ibid.
Intellectum non esse merè passiuum. 88.1
Intellectus corrumpitur quodam interiori corrupto, exponitur. 77.1
Intelligere est quoddam pati. 336.4
Intellectus practicus & speculatiuus est eadem potentia. 342.6
Intellectus dicitur quod est mouens motum. 217.1
Intellectui non est agendi ratio species. 217.3

Intellectus est causa æquè propinqua ac species. 217.2
de Intellectione & verbo mentis. 334.1
Intellectus actuum dependentia ab actibus voluntatis. 367.1
Intellectus agens cur potius ponatur quam sensus agens. 285.2
in Intellectione tria concurrunt. 334.1
in Intellectum & voluntatem cœli quomodo agunt. 76.1
Intellectus Angeli & hominis in entitate absoluta differunt specie. 379.2
Intellectus ad phantasma sicut visus ad colorem. 58.4
an Intentio & electio differunt? 366.9
Intuitio fortè à Deo fieri potest sine obiecti præsentia. 361.7
Intuitionis quis sit effectus formalis. 360.4
Irascibilis & concupiscibilis in voluntate an distinguantur. 379.2
Irascibilis quinque passiones. 299.2
Irascibilis & concupiscibilis re distinguitur. 298.1
Iridis color an verus. 305.12
Iudicium variè sumptum. 50.3
Iudicium non requiritur ad actum voluntatis. 362.11
in Iudicio est simpliciter cognitionis veritas. 350.5
in Iudicio indifferenti non est libertas. 371.2
Iustitiam originalem habuisse B. Virginem qui velint. 160.9

L

Leporis oculi aperti dum dormit quare non vident. 84.7
an Libertas sit essentialis actui libero. 372.4
Libertas tollitur si minùs vel æquè perfectè propositum nō potest eligi. 364.14
Libertas voluntatis creatæ triplex. 365.1
Libertas essentialis non excludens necessitatem. 366.2
Libertas non est modus realiter distinctus ab actu. 372.3
ad Libertatem an debet inhærere actus vel effectus potentiæ liberæ. 372.5
nulla Libertas in causa secūda maneret si prima naturaliter ageret. 366.1
Libertas immediata non requisita ad meritum. 81.10
vtrum Libertas conueniat omnibus actibus voluntatis. 365.1
Libertas triplex, essentialis, contrarietatis, & contradictionis. 366.3
an Libertas sit aliquid intrinsecum actui. 374.8
Libertas non est in iudicio indifferenti. 371.2
Libertas essentialis non excludens necessitatem. 366.2
Libertas contrarietatis quare dicitur specificationis & contradictionis exercitij. 366.3
vtrum Libertas cōueniat omnibus actibus voluntatis. 365.1
Libertas voluntatis non distinguitur realiter ab ipsa. 371.1. in quo sita. ibid.
Libertas non est relatio realis in actu. ibid.
Libertas triplex voluntatis creatæ. 365.1
Libertas moralis & physica. 367.4
cur Lignum non se comburit ad præsentiam ignis. 361.9
Locus naturalis agit in locatū. 17.8
Locus quidam Scoti difficilis exponitur. 159.4
Locutio quid addit super vocem. 311.5

Loquutiones Sanctorum cogunt ad asserendam formam corporeitatis. 237.20
Loquutio vera conformis menti & obiecto. 348.2
Lucidum est obiectũ adæquatum visus. 306.15
Lumen est species lucis. 72.12
colores apparentes sunt lumen. 72.12
Lumen propter quid necessarium ad visionem. 303.8
Lumen an requiratur ratione medij, obiecti vel visus. 303.7. & 8.
Lumen per se requiri in medio probabile. 304.10
Lumen qua ratione facit colores actu. 91.4
Lumen esse speciem asseritur. 302.5
Lumen an per se mouetur. 300.3
radius transiens foramen quare rotundus. 301.3
an dentur plura lumina in eodem. 301.4
Lumen quid. 300.1
an substantia. ibid.
est qualitas. ibid. 2
Lupi inimicitiam quomodo cognoscat ouis. 61.9
Lynx an videat post parietem. 307.17

M

Magis & minus non tollunt rationem vniuoci. 195.19
Magnes per aliquam virtutem ab omni parte attrahit ferrum. 397.3
Magnitudo & figura quomodo repræsentantur. 35.11
an Magnitudo & figura debeant adnumerari sensibus. 27.1
Malum, obiectum nolitionis. 292.1
non operatur quis malum nisi sub ratione boni. 292.2
Manus congelata igni applicata minùs calefit, & maximè dolet. 15.1
cur doleat. 22.4
cum Materia aut sine materia recipi formas quid sit. 25.1
Materiæ eiusdem ratione non manet idem compositum. 237.19
Materia prima non est subiectum accidentium. 274.2
Materiam nudam non informat anima. 233.10. & 231.3
Materia sumitur dupliciter; & quo sensu eadem est in inferioribus, & superioribus corporibus. 113.9
Materiam primam dari in anima qui velint. 108.1
& si datur, an eiusdem rationis cum materia corporalium. 110.3
Materia sublunarium eiusdem rationis cum materia cœlestium. 110.3
an tenetur Scotista hanc sententiam tueri. ibid.
Materiam & formam quomodo cognoscamus. 146.12
Materia & efficiens an coincidunt. 362.11. & 289.9
Materia habet partes entitatiuas. 276.6
Materia non indiuiduat. 205.13
Materia quando coincidit cum efficiente? 96.9
Materia sua hæcceitate diuisa. 115.13
Materiæ secundum se ratio. 106.9
Materiam immediatè informare nequit anima. 241.29
quid per Materiam intelligit Aristoteles. 229.3
Materialia vt sint actu intelligibilia exuunt materiam, & quomodo. 208.9

Medi

Medicina absolutè pactica. 341.5
Medium & organum visus simul mutantur, non sic de auditu & olfactu. 16.6
sine Medio quare visus non videt. 21.2
Media sine vlla mutatione physica fiunt inutilia quæ antea fuerunt vtilia. 365.80
quale Medium ad tactum requiritur. 21.3
Medium prius immutatur in quatuor sensibus quam organum. 14.7
Medium an caret qualitate tangibili. 16.5
Medium perfectius illustratum an visionem perfectiorem efficiat. 304.9
an Medium mouet voluntatem. 365.8
Memoria dupliciter sumitur. 332.1
vtrum detur Memoria ab intellectu distincta. 332.1
Memoria non distinguitur re ab intellectu. 333.3
Memoriam in brutis reperiri probabilius. 69.5
Memoria ex triplici capite tribuitur sensui. 333.2
Memoria an detur, si negentur species. 151.21
datur Memoria intellectiua. 333.1
Memoriæ obiectum est duplex. 333.1
Memoriæ & sensus cõmunis differentia. 62.11
Memoriam an habent apes. 69.5
an bruta. ibid. formica. ibid.
ad Meritum non requiritur libertas immediata. 81.10
Metaphysica vniuocatio est minor logica & naturali maior. 3.6
Metaphysica scientiarum vltima. 121.4
Miseria magis odibilis quam non esse. 292.2
Mixto quid sit. 232.7
vt Modi intrinseci se habent passiones entis. 191.8
duo Modi prædicandi per se. 240.25
Molliores carne ingeniosiores. 34.8
Mors aliquando caloris defectu. 328.8
Mortale dupliciter sumptum. 261.2
in Mortuo manet eadem accidentia. 233.9
Motus sumptus pro forma fluente est in prædicamento termini, sumptus pro fluxu formæ, in *ad aliquid*. 43.5
Motus dupliciter sumitur. 44.5
sine Motu possent esse & actio & passio. 44.5
Motus inter sensibilia communia numerandus. 34.9
quo sensu dici possit intelligibile. ibid.
Motus reales se impediunt, intentionales non. 49.6
Motus, actio, & passio realiter differunt. 44.5. & 6
Motus quid. 38.12
quid item passio & motus. ibid.
Motus contrariorum in sensu non sunt contrarij. 48.5
Motus organum quodnã sit. 297.5
Christus mouit se inorganicè. 297.5. quare anima nequit mouere inorganice. 297.5
qui Motus primo primi. 373.6
Motus quando incipit. 310.2
minor ictus quando causat maiorem sonum. 310.3
Motus naturalis & animalis. 295.1
Motus quomodo causat sonum. 310.2

Motus

Motus, numerus, quies quomodo à sensibus cognoscuntur, & an ab omnibus. 35.11
Motus partis animalis abscissæ à quo fiat. 252.4
Motus primo primi & motus secundo primi. 367.4
vim Motricem animæ intendi. 396.13
ad Motum recipiendum non requiritur dispositio mobilis. 296.2
Mouens vnum passum, non ideo mouere potest omne passum eiusdem rationis. 90.5
Moueri per se primo dupliciter sumitur. 92.2
nihil se Mouet ad actum primum, sed bene ad secundum. 91.5
quomodo sensus mouet per se primo. 93.2
quod Mouetur habet materiam. 115.12
quod Mouetur & quod generatur non est. 239.24
Musca nobilior cœlo. 273.4
Musculo vtitur balena, & videt. 32.4
Mutabilitas speciei causat scientiam immutabilem. 346.4
Mysterium Eucharistiæ petit poni formam corporeitatis. 235.14

N

NAtura non est de se vniuersalis, nec singularis. 149.19
Natura primo intendit producere naturam in supposito. 204.10
an Naturam communem repræsentet species singularis. 209.10
Naturale tripliciter sumptum, & quomodo. 382.2
Nauigans quare putat immobilia moueri. 64.3
Necessitas est specificationis quoad beatitudinem & miseriam. 368.6
Necessitas triplex ponendi speciem. 359.2
Necessitatem non excludens libertas essentialis. 366.2
Negatio non conuenit alicui nisi ratione alicuius positiui. 340.5
Neruus organum tactus. 10.1
à cerebro nerui deriuantur. 10.2
item quo sensu à corde. 67.2
Nerui per omnes corporis partes sparsi. 11.4
an Nerui veri sint in piscibus. 11.3
Noctilucæ quare aliter die, quam nocte apparent. 132.5
Nolle omne supponit velle. 363.4
Nolitionis & volitionis obiectum quale. 178.2
Nomen potest distinctiùs significare, quam impositor rem concepit. 206.3
Notitia practica dirigit etiam actus intellectus. 342.7
Notitia nostra cum non producit amorem sicut notitia Dei. 295.5
de Numero sensuum internorum quid senserit Aristoteles. 62.10
Numeri quinque sensuum deductio. 30.1
Nummus in fundo vasis videtur à non vidente fundum. 301.4
Nutritiua potentia nunquam cessat, quomodo. 328.8
Nutritio quomodo fit. 253.5
Nutritiua potentia an aliquando membra efformet. 324.2
in Nutritione nouæ partes formæ inducuntur in materiam. 327.6

O

In Obiecto intellectus indeterminatio ad omnia cognoscibilia, est sua determinatio, vt sit obiectum intellectus. 176.11
ab Obiecto quomodo mouetur intellectus. 215.4
Obiectum sensus communis est sensibile cómune, & explicatur quo sensu id verum sit. 68. 2. & 3
circa Obiecta quando contingit sensum falli. 71.9
in Obiecto duplex primitas, communitatis & virtualitatis, exponitur. 170.7
ex Obiecti vnitate quando colligere licet vnitatem potentiæ. 381.5
cur Obiectum dicitur effundere species in plurali. 319.4
Obiectum intellectus est vniuersale. 333.2
quare Obiectum causat actum intellectus & non voluntatis. 362.9
circa Obiectum in communi sensus non potest falli. 70.8
ratio Obiecti sensus communis. 68.3
Obiectum non causat immediatè dolorem. 80.8
Obiecti adæquatio duplex. 179.3
Obiectum habitus non excedit obiectum potentiæ. 175.8
an variæ potentiæ habere possint idem obiectum. 175.9
Obiecti cognitio est in extasi. 360.6
Obiectum cointelligitur cum actu etiamsi ad illud non sit relatio actualis realis in actu. 353.6
Obiectum appetitus an sit bonum quà tale. 291.5.& 1
Obiectum intellectus tripliciter consideratur. 170.6
ratio motiui & terminatiui differunt in obiecto. 170.6
Obiectum voluntatis quod sit. 362.
Obiectum visus quodnam sit, & an petat medium. 306.15
Obiectum sensus cómunis quodnam sit. 65.3
Obiecto non præsente potest à Deo produci visio. 360.4
Obiecti præsentia quo modo sit causa præsentiæ speciei, & è contra. 133.8
Obiectio contra actiuitatem potentiæ. 87.8
Obiectum à longè cur imperfectè videatur. 128.8
Obiectum intellectus & voluntatis an idem. 176.9
Obiecti vnitas non infert vnitatem potentiæ. 379.2
ex Obiectis qua ratione colligitur distinctio potentiarum. 284.5
Obiectum adæquatum & proportionatum quid. 169.5
ens finitum est obiectum proportionatum intellectus creati secundum se. 169.5
Obiectum spirituale producit speciem vt causa totalis. 209.9
Obiectum recordationis duplex proximum & remotum. 388.1
Obiecta non intelligunt Angeli ad nimiam distantiam. 386.1
Obiectum intellectus creati omne finitum, excipe relatiuum cuius terminus est infinitum. 187.8
dum Oculus in tenebris atteritur, videt fulgorem intrinsecum. 21.3
Oculi leporis aperti dum dormit quare non vident. 84.7
Oculi felium, & quædam similia, quare tantum noctu videntur lucida.

lucida. 307.16
Oculus compressus quare scintillat. 308.19
quare res non videntur duplices. 308.20
eleuato Oculo quare res apparet duplex. 309.21
Oculus an videat colores apparentes. 71.11
Oculo vno clauso quare alter acutius videt. 308.20
Odorabile in hyeme cur vix sentiatur. 28.3
Odor se, & species multiplicat. 314.3
quare ventus impedit odorationem. 314.3
minus requiritur ad productioné odoris quã coloris. 315.4
Odores quomodo à brutis percipiantur. 33.7
Odor quid sit. 313.1
quare flores è propinquo minus odorantur. 313.1
Odorum species quales. 314.2
vapor odoriferus non necessario attingit organum. 314.3
Odor non subiectatur in medio. 314.2
Odoris organum. 315.4
Oleum fugit cucumer. 244.3
de Olfactu. 313.1
Omissio pura quid. 374.1
Omissio possibilis sine omni actu. 375.2
Omissio pura quomodo voluntaria. 377.6
ea quomodo mutat omittentem. ibid. actus eam malam causans an sit malus. ibid.
Omissio eadem libera & necessaria. 373.6
Omissio non est directe semper volita. 374.1
Omissio dupliciter causari potest ab actu. 374.1
Omissio pura interpretatiue est volita. 376.4
illa præmio vel pœna digna est. ibid.5
tres Operationes intellectus. 50.2
Operationes diuersæ circa idem se fortificant. 248.5
quo sensu Operationes non sunt qualitates. 335.3
Operatio spiritualis nequit poni in corpore. 336.5
Operationes quomodo sint finis animæ. 243.4
Operatio potentiæ per conformitatem ad obiectum. 27.1
Operatio est actio immanens & qualitas. 46.9
Opinio minus firma fide humana. 357.2
quæ Opinio dicitur probabilis. 357.1
Opinionis, fidei, dubij, suspicionis, formidinis differentia. 357.1
Opinio quid sit. 357.1
Opinio maneatne in anima separata. 101.2
Ordo sensuum in perfectione. 33.5
Ordo actuum sensus communis. 66.5
Ordo confusè cognoscendi est prior ordine distinctè cognoscendi. 125.3
nihil distinctè cognosci non cognitis partibus in eo inclusis. 126.4
Organum sensus communis vnum formaliter, plura instrumentaliter. 65.4
Organum sensus communis sicut centrum linearum ad circumferentiam tendentium. 64.2
organum hoc vbi situm. ibid.
à corde procedunt venæ omnium organorum. ibid.3
aliud Organum gustus, aliud tactus in-

in vena linguæ. 4.8
Organum odoris. 315.4
Organizatio alia substantialis, alia accidentalis. 235.14
Organum gustus. 316.3
tactus. 317.4
Organum sensus communis quomodo vnum. 64.2
Organum fundamentum sensus. 1. 1
Organum tactus non esse carnem puram, sed neruum, vel carnem neruosam. 8.1.& 10.1
Organum visus quodnam sit, & an videat per extramissionem. 307.18
Organum sensus communis in cerebro complete residet. 66.1
Organum non est vnum formaliter, sed tantum materialiter. 4.8
Organum auditus quale. 309.1
Ossa & dentes viuunt, non sentiunt. 11.2
Ouis quomodo lupi inimicitiam cognoscat. 61.9
probabile dari speciem insensatam. 61.9

P

PArisienses condemnant asserentes defectum voluntatis supponere necessario defectum intellectus. 363.13
Partes similares & dissimilares. 255.1
Passio & actio quomodo dicuntur esse motus. 45.7
Passio duplex in potentia. 87.8
Passiones animæ aliter à metaphysico, aliter à morali considerantur. 340.2
Passiones sunt meritoriæ vel demeritoriæ, etsi actus non sint. 81.10
Passio & actio in quibus fundantur. 44.5
Passiones entis an aliquid includunt præter ens. 190.7
de Passionibus concupiscibilis & irascibilis. 299.1
Passio, actio & motus realiter distincta. 44.5. & 6
Passio quid. 299.1.& 38.12
sex passiones concupiscibilis. ibid.
Passiones entis se habent vt modi intrinseci. 191.8
Passio non trahit rationem contra id quod scit. 365.16
Passio & actio abstrahunt à motu, & possent esse sine eo. 44.5
Passio alia perficiens, alia non. 85.8
Patiens dupliciter recipit formam; materialiter & intentionaliter. 23. vbique.
Patres asserentes animas esse corporeas piè exponendi. 111.4
qui patres tenuerunt angelos esse corporeos. 111.5
à Patriæ fruitione an specie differt fruitio viæ. 166.12.& 369.9
in Patria quomodo destruetur scientia. 385.2
Paucitas semper ponenda si sufficit. 149.18
Peccare vel nō peccare potest voluntas non obstante quacunque cognitione viæ. 364.15
omnis Peccans est ignorans, exponitur. 364.15
Peccatum non est actus qui non est finis nec medium immissionis nec aliàs ad eam concurrens. 378.6
Peccatum quomodo voluntas. 364.5
Peccatum pœna peccanti. 267.10
euidens non est aliquam esse futuram retributionem. 267.10

ex

ex Peccato est recursus ad phantasmata. 156.5.& 159.7
Peccatum committi sine voluntate libera damnat Trident. 294.2
in Perfectione visus sensuum primus, auditus secundus, olfactus tertius, gustus quartus. 31.4.& 5
Phantasia errante nouit intellectus. 346.7
Phantasiam sentire sensationes externas per proprias species probabile. 58.3.& 4
Phantasia non cognoscit singulare, qua tale. 158.3
ob Phantasiam læsam quidam putant quod imaginantur exterius videri. 321.8
an Phantasia dependet à sensibus externis. 158.3
an Phantasiæ & appetitus actus anima separata cognoscat. 390.3
quomodo Phantasiatio impedit contemplationem vel è contra. 248.5
Phantasma quomodo mouet intellectum. 74.5
Phantasmata ad intellectum sicut sensibilia ad sensum, exponitur. 75.5
in Phantasmata speculari quid sit. 77.2. quare hoc prius quam illud cognoscitur. ibid.
sine Phantasmate intelliget homo post resurrectionem. 98.4
Phantasma non concurrit actiuè ad speciem intelligibilem. 142.6
quomodo determinat intellectum. 142.6
quid Scotus sentit de concursu phantasmatis ad speciem. 143.7
ad Phantasmata quare fiat recursus dum intelligimus. 155.3.& 156.5. si species intenderetur per actum phantasiæ, intellectus nullum obiectum intelligere possèt intellectione Christi adæquata. 155.4
homo in statu innocentiæ an indigeat phantasmate ad intelligendum. 156.5
Phantasma nihil posse producere vel comproducere in intellectu fusè quinque rationibus probatur. 135.11.& 12
cuius Phantasma fortius mouet, illud primo intelligitur. 133.9
Phantasma nihil agere in voluntatem quibus rationibus probet Scotus. 136.14
an Phantasma sit causa instrumentalis speciei. 141.4.& 5
Caietani sententia. 142.5
reiicitur. ibid.
cum Phantasmate quas elicimus species tantum repræsentãt sua propria obiecta & vniuocè cõtenta in eis. 195.18
Philippus Faber reiicitur. 60.7
Philosophi pauci assecuri sunt notitiam immortalitatis animæ. 266.6
Pisces habent veros neruos. 11.3
Plato, Restitutus & alij quando volebant, rapiebantur. 158.4
Plantæ appetitus quare non est potentia. 245.5
in Plantis animæ differunt essentialiter quando plantæ sunt diuersæ specie. 247.1
Plantas sentire qui dixerint. 244.2
Plotini sententia reiecta. 95.7
Pluralitas formarum non obstat vnitati compositi. 238.25
Possibilis omissio sine omni actu. 375.2
ad Potentiam generatiuam tria requisita. 325.4
Potentia & species simul efficiunt operationes. 89.4
Potentiæ vegetatiua & nutritiua verum in extra associantur. 159.5

Potentiarum quinque genera, & vnde iste numerus. 145.8
Potentiarum actus quare dicuntur passiones. 86.8
in Potentia cognoscitiua quare requiritur aliquid determinans ad actum, non autem in appetitiua. 153.25
cur Potentia appetitiua non detur sicut & sensitiua. 198.2
Potentia vna minus perfectè agit, quando aliæ eiusdem animæ simul agunt. 66.5
Potentia & actus sunt eiusdem generis, exponitur. 280.7
Potentiæ vnitatem quando colligere licet ex obiecti vnitate. 381.5.& 379.2
Potētia propinqua sensitiua quid? 23
sensitiua inseparabilis; intellectiua non, & quare. 24
Potentia accidentalis & essentialis quid. 101.2
Potentia vna potest plura simul cognoscere. 49.1
Potentia distinguuntur per actus, exponitur. 176.10
Potentia omnis quomodo vna. 2.5
vtrum Potentiæ animæ scilicet intellectiua & sensitiua sint tantum passiuæ. 82.1
refertur prima sententia. ibid.2
refutatur. 83.4
refertur secunda sententia. 84.6
potentias animæ esse verè actiuas, & non tantum passiuas resoluitur. 85.7.& 8
nulla Potentia eleuabilis extra suũ obiectum adæquatum. 167.1
fundamentum D.Thomæ eneruatur. 167.1
quæ proportio requiritur inter potentiam & obiectum. 167.1
de Potentia nutritiua, vegetatiua & generatiua. 323.1
tres functiones animæ vegetatiuæ. ibid.
Potentiæ non distinguuntur per obiecta. 173.2
in Potentia duplex passio. 87.8
Potentia nutritiua quare nõ quiescit sicut aliæ potentiæ. 329.10
Potentiarum quinque genera. 4.8
quare Potentia concipi nequit sine respectu cum sit absolutum. 381.4
Potentia intendit actum. 83.5
Potentia libera quid. 371. 1. & 365.1
Potentiæ dicuntur partes animæ. 277.2
Potentia organica & inorganica. 395.11
Potentia animæ ad essendum in loco est neutra, & quo sensu. 392.5
Potentiæ generatiua, nutritiua, & vegetatiua eædem realiter. 324.1
alimentum est obiectum nutritiuæ, & augmentatiuæ. 324.2
Potentiæ an distinguantur per actus, vel obiecta. 282.1
potentia transiens & immanens quomodo differunt. 282.1
potentia passiua duplex. 282.1
Potentia essentialis & accidentalis. 217.1
Potentia eadem an mouet organicè & inorganicè. 395.11
Potentia actiua quid. 288.9
quomodo aliquid in potentia & actu simul. 289.9
vna Potentia ad plures formas. 240.28
Potentias secundum Philosophum distingui re ab anima. 282.12
Potentia distinguuntur per obiecta, exponitur. 283.4
Potentiæ internæ corporeæ variæ. 59.6

Potentia cognoscens abstractiuè, intuitiuè cognoscere potest. 61.8
Potentia passiua correspondet actiua, explicatur. 270.6
Potentiæ distinguuntur per actus adæquatos. 284.5
ad Potentiæ inferioris diuersificationem minùs requiritur quam ad superioris. 3.7
Potentiæ binæ motiuæ an sint in homine. 290.3
Potentia tripliciter sumitur. 379.1
Potentia actiua quid. 41.1
Potentias esse actiuas qui velint. 89.3
Potentiæ operatio per conformitatem ad obiectum. 27.2
Practica scientia dicitur à fine operis, non operantis. 342.6
Practici & speculatiui ratio non est essentialis scientiæ. 339.1
Practica scientia talis est primo ab obiecto. 341.6
Præceptum de actu pro certo instanti potest imponi Angelo vel animæ. 377.5
Præcepto positiuo occurrente potest voluntas ab omni actu circa illud abstinere. 376.4
septem Prædicamenta relatiua secundum Boëtium. 37.12
Prædicata sumpta à formis subordinatis an de se dicantur secundo modo per se. 239.25
ad quod Prædicamentũ pertineat motus. 43.5
Prædicatio propria duplex, in quid & in quale. 188.2
Prædicationes per se non conuertuntur. 188.1
Prælium Angelorum an per impulsus factum. 399.6
Praxis quid. 339.1
Principia prima omnibus nota. 345.3
Principium quod sit vegetandi, sentiendi, intelligendi & loco mouendi. 242.1
Principium per se noscitur aliquãdo ex conclusione experimentali. 346.4
Principium vnum & idem potest esse actiuum & receptiuum variarum formarum. 280.9
Prioritas reperitur in perfectione, generatione, adæquatione. 120.2
Prius ordine disciplinæ quid. 126.5
Propositio includens motum non potest esse in instanti vera. 351.3
Propositum ab intellectu minus efficaciter appeti potest. 364.14
aliter tollitur libertas. ibid.
si Propositũ minus vel æquè perfectè non potest eligi, tollitur libertas. 364.14
Prouidentia an arguit in formica memoriam. 69.5
Prudentia attingit proximè agibile, ars verò factibile. 343.9
Pueri & mulieres quare facilius flent. 291.5
Punctum reflexionis an habeat quietem, & qualem. 398.5
Pupilla an colorata. 308. 19. est aquea. ibid.

Q

QVæstio de practica & speculatiua scientia parui momenti. 343.9
Qualitate tangibili an careat medium. 16.5
Qualitas inhærens potest sentiri sine medio extrinseco, & idem est de qualibet adhærente si sit in corpore fluido, vt in aqua vel aëre. 13.4
Qualitas primo sensibilis, si inhæret, non sentitur: secus fortè de

secundo

secundo sensibili. 58.5
Qualitates tangibiles non sunt vnius contrarietatis. 3.3
Qualitas incompossibilis formæ corrumpédæ à quo producitur. 274.2
Quando, actio, passio, situs an habeant proprias species. 144.9
Quantitas quomodo de nouo fit. 276.5
Quantitatis limitatio à forma. 231.5
Quantitas corrupti non manet in genito. 275.5
Quidditas rei materialis non est obiectum intellectus nostri ex natura potentiæ. 167.1. & 169.4
Quies, motus, numerus quomodo à sensibus cognoscantur, & an ab omnibus. 31.11
Quies sensibile commune. 34.9
an Quies detur in puncto reflexionis, & qualis. 398.5

R

Radius Solis transiës foramen quare rotundus. 301.3
radius triplex explicatur. ibid.
Rationem non trahit passio contra id quod scit. 365.16
Receptiuum formæ realis an recipit intentionalem. 26.3
Recipiens denudatur à natura recepti, exponitur. 107.11
quare recipiens colorem nō potest recipere eius speciem. 107.11
Recordationis duplex obiectum, proximum & remotum. 388.1
Reflexionis punctum vtrum habeat quietem; & qualem. 398.5
Regulæ æternæ quatuor modis veritates necessarias demonstrāt. 347.7
Relatio potentialis quomodo actualiter denominat. 353.6
an Relatio coniunctionis ad obiectum sit necessaria, adeo vt beatitudo formalis sit possibilis. 351.3
Relationes an habent species. 144.9
Relationem quomodo cognoscat sensus. 52.3
Relatio mensuræ & attingentiæ differunt. 353.7
Relationes oppositæ quando possunt esse in eodem. 362.10
Res dicuntur falsæ, & quomodo. 355.1
illæ Res sunt meliores quarū opposita sunt deteriora. 331.2
Respectus actiui ad passiuum an semper sit realis. 289.9
Respectus intrinsecus & extrinsecus quomodo differunt. 41.2
Restitutus, Plato & alij quādo volebant, rapiebantur. 158.4
Resurrectio est naturalis, sed non naturaliter attingibilis. 384.6
an ante Resurrectionem corpus suum mouit aliquando Christus inorganicè. 393.7
Resurrectionem quomodo actu elicito appetit anima. 385.7
post Resurrectionem homo intelliget sine phantasmate. 98.4
Reunionis appetitus animæ an naturalis. 384.5
Risus supponit gaudium. 291.5
Cicero nescit causam risus. ib.5
vnde causatur. 290.4

S

an Samuelis anima verè apparuit Sauli. 393.8
Sanctorum loquutiones cogunt ad asserendam formam corporeitatis. 237.10

Sanctio

Sanctiores qui hic fuerunt, in futura vita erunt doctiores. 386.2
Sanguis quo sensu animatus. 258.7
Sanguis non tantum est alimentum, sed etiam facit ad organizationem. 257.6
Sanguis à se non mouetur. 257.7
verbum assumpsit sanguinem. 258.7
Sanguis vltimum alimentum. 328.8
Sapiens dominabitur astris, exponitur. 74.5
Sapores extremi, & medij. 316.2
exempla saporum. 316.2
Saporis diffinitio. 315.1
Sapor & odor, vicinæ qualitates. 315.1
quare quæ sapiunt brutis, insipida sunt hominibus, & contra. 316.1
an Saüli vere apparuit Samuëlis anima. 393.8
quæ Scientia euacuabitur in patria. 101.2
Scientia practica, alia actiua, alia passiua est. 342.7
Scientia abstractiua & intuitiua. 207.
an specie differunt. 359.2
Scientiarum vltima metaphysica. 121.4
Scientia practica & speculatiua non videtur disputabilis. 343.9
Scientia magis excludit dubitationem à subiecto quam fides. 348.8
practica Scientia differt à speculatiua fine; quomodo. 340. 2. 341.4
Scientiam abstractiuam & intuitiuam non distingui vrgetur. 361.6
Scientiæ quatuor conditiones. 265.5
Scientia abstractiua an supponat intuitiuam. 146.12
Sciens magis est magis conscientiosus. 343.2
Scientia quomodo destruetur in patria. 385.2
Scientia discipuli est diuersa. 229.3
Scientia abstractiua & practica. 358.1
Scientia minus certa quam fides. 348.8
ad Scientiam qui sensus magis deseruiunt. 34.8
Scotus an neget ens dici de vltimis differentiis, & quo sensu, exponitur. 189.4
dici de suis passionibus non negat. ibid.5
Scotus nusquam ponit plures sensus internos. 60.7
Scotus quid sentit de concursu phantasmatis ad speciem. 143.7
Scoti quædam difficultas enodatur. 359.4
Semen vbi resideat. 325.3
quare nimia seminis effusione omnia membra debilitantur. 325.3
Semen, & ratio seminalis quid. 271.1
semen an sit heterogeneum. 271.2
non attingit animam effectiuè. 272.3
non viuit. ibid.4
an magis attingat formam fœtus. 272.4
nulla Semina viuunt, quædam tamen germinant domi. 329.10
Sensus communis & memoriæ differentia. 62.11
Sensibile commune an faciat propriam speciem. 203.9
Sensum vnica sensatione sentire contraria, quando inter se dicunt habitudinem. 48.4.& 4

motus contrariorum in sensu non sunt contrarij. 48.5
Sensus communis an sentit colorem. 55.6
Sensatio impeditur ab immutatione naturali. 27.3
Sensus externus an efficit speciem internam. 286.4
probabile dari sensum agentem. 287.5
Sensus non nouit vniuersale, nec singulare; sed naturam. 52.3
de Sensu communi. 318.7
an Sensatio aliquid producit. 338.8
Sensus communis actuum ordo. 66.5
Sensus particularis an possit simul recipere contraria. 47.1
Sensum communem esse vnum singularitate & causalitate, non prædicatione. 66.1
Sensibile agit realiter & intentionaliter. 25.1
Sensuum sufficientia vnde petenda. 28.3
Sensus deceptio euidenter cognoscitur ab intellectu etsi non semper. 347.6
Sensatio externa an per propriam speciem ab interno sensu percipitur. 57.3
Sensus communis perfectius cognoscit album quam visus. 175.9
Sensus communis an simul sentit omnia sensibilia. 65.5
an Sensus communis sit vnus vel plures. 63.1
esse vnum singularitate non prædicatione stabilitur. 63. 1. & 2
Sensus si esset actiuus, semper ageret, exponitur. 294.3
Sensus tactus damnatorum non immutabitur naturaliter. 19.5
Sensus non cognoscit singulare qua tale, quare. 129.10
cur Sensus proprios non habeant magnitudo & figura. 29.5
Sensus qua ratione in errorem ducitur. 71.10
an Sensibile positum super sensum faciat sensum. 18.1
refutatio variorum. ibid. 2. & 3
Sensus externos non cognoscere suos actus, stabilitur. 57.2. & 3
Sensus communis obiecti ratio. 68.3
Sensus est singularium, exponitur, 205.12
Sensationes per proprias species videri ab interno sensu probabile.
Sensatio impeditur ab immutatione naturali. 21.4
Sensus communis cur à philosopho ponatur. 53.3
Secunda quædam via pro sensu communi. 53.3
Sensus recipit formam secundum eundem essendi modum quo est in agente, & per se tantum requiritur, vt intentionaliter recipiatur. 22.& 23
qui Sensus magis ad scientiam deseruiunt. 34.8
Sensus accipit formas seu species sine materia. 25.1
Sensibilia communia an species proprias habent. 35.12
an Sensus detur in arboribus. 245.3
Sensus nequit falli circa obiectum in communi. 70.8
Sensus non sentit suum actum, contra multos Doctores. 55.6
de sensuum numero. 27.1 & 30.1
esse tantum quinque resoluitur. ibid. 2

omne

omne Senſibile eſt intelligibile, non contra. 208.7
Sẽſus communis obiectum quodnam ſit. 65.3
in Senſibus homo abſolutè excedit omnia animalia. 33.5.& 7
Senſus communis læditur non læſis externis. 69.6
Senſus eſt actiuus actus, ſed paſſiuus tantum ad ſpeciem. 89.4
Senſus fundatur in organo. 1.1
Senſum vnum internum tantum dari verius & probabilius. 59.7
varijs nominibus appellatur. 59.7
Senſuum quinque externorum ſufficientia oſtenditur. 30.1
Senſum falli circa obiecta quomodo contingat. 71.9
Senſationis formamus idolum, ſed non aduertitur. 58.5
Senſibile commune vt abſtrahit à particularibus, non eſt obiectum ſenſus communis. 68.3
Senſus tactus quomodo eſt vnus. 29.6
vnus Senſus quare non cognoſcit omnia ſenſibilia. 32.3
Senſum eſſe actiuum & paſſiuum ſuæ ſenſationis. 288.7.& 8
Senſus non iudicat propriè, neque componit, vel diuidit. 62.10.& 11
Senſum quî corrumpit excellens ſenſibile. 70.6
vtrum Senſus tactus ſit vnus vel plures. 1.1.& 2
in quatuor Senſibus prius immutatur medium quam organum. 14.7
Senſus eſt ſingularium intuitiue, intellectus etiã abſtractiue. 203
vtrum Senſus ſit receptiuus ſpecierum ſine materia. 22.1
Senſus plura ſimul cognoſcere poteſt. 49.1
Senſus vtrum ſit actiuus ſpeciei, & ſenſationis. 285.1
Senſus cõmunis an collatiuus. 55.7
quomodo Senſus communis tam diuerſa apprehendat. 56.1
à Senſibus externis an dependeat phantaſia. 158.3
Senſus communis cognoſcit aliqua differre, non tãmen differentiam. 56.8
vnde indagatur ſenſus communis. 56.1
Senſus deceptio non decipit intellectum. 347.6
Senſus quomodo mouet per ſe primo. 93.2
Senſus quomodo cognoſcat relationem. 52.3
Senſus communis ſentit ſuum actum, & quomodo. 55.7
Senſatio an ſenſibilis. 55.6
Senſatio non eſt ſpeciei receptio. 288.8
Senſatio externa abſtracta an dabilis. 322.10
Senſibilia communia quot ſint. 34.8
per ſe capiuntur à ſenſibus. 34.8
Senſibile in contrarium agit vniuocè, in ſenſum æquiuocè. 26.3
Senſibile ſuper ſenſum non facit ſenſum. 20.6
Senſibilia ſola pro nunc nos mouent ad intellectionem. 147.14
Senſibile ſecundum an ſentiri queat. 58.5
Senſitiua potentia duplex. 24
proxima & remota. ibid.
Senſitiua inſeparabilis, intellectiua non, & quare. 24
Senſibilia remota non poſſent percipi ſine ſpeciebus. 318.1
Senſibilis quidditas tantum vtrum ſit obiectum intellectus. 161.1.& 162.2.& 3

ratio D. Thomæ ducitur ad oppositum. 163.5
omne ens tam materiale quam spirituale comprehendi sub obiecto adæquato intellectus nostri. 164 6.& 7
Sensibile commune dupliciter sumitur. 68.3
omne Sensitiuum est loco motiuum. 246.7
Sententia Platonis reiecta. 95.7
Sententia tribuens totam actiuitatem quoad actum intelligendi speciei, refutatur. 88.1
Sententia ponens intellectionem indistinctam esse à specie atque causari ab obiecto. 84.5
Sententiæ variæ de origine animæ. 269.2.
Sentire est quoddam pati, exponitur. 152.24
Separatio non est simpliciter violenta animæ. 383.3
est illi naturalis secundario. ib.4
Sicca & dura sine medio tanguntur. 167.
Simplicium formæ an pereunt in mixtionib. medicinalibus. 275.3
Singulare determinatum quomodo cognoscitur. 213.16
Singulare secundum esse intelligibile à nobis absolutè. 206.2
de facto cognosci à nobis. ibid.3
Singulare non cognosci ex cognitione vniuersali. 211.14
Singulare non cognoscit sensus secundum August. 157.2
an Singulare cognoscatur directè vel tantum reflexè. 211.13
an Singularis species repræsentat vniuersale an alia sit admittenda. 211.12
Singulare quomodo intelligitur. 204.11
item quo sensu non est obiectum intellectus nostri. 104.12
vtrum Singulare sit intellectui nostro per se intelligibile. 199.1
licet Singulare esset per se intelligibile non ideo neganda species. 208.8
Singulare non esse intelligibile falsum est. 205.1
Singulare & vniuersale quomodo cognoscitur. 210.11
quod Singulari propinquius est, prius mouet intellectum, quam remotius. 127.7
Singulare pro nunc non potest cognosci sed propria ratione singularis. 202.8
Singulare & vniuersale an per eandem speciem intelligitur. 205.13
Singulare repræsentari per speciem vniuersalis modificatam. 213.18
Singulare per collectionem accidentium non cognosci. 212.14
an Singularis cognitio pro nunc sit perfectior cognitione vniuersalis. 211.17
Singulare qua tale non cognoscitur à sensu, quare. 129.10
Singularitas non est ratio agendi sed conditio agentis. 210.12. & 203. vbique
Singulare posse intelligi. 201.5
Sol quomodo generat hominem. 273.5.
Sol citius manè exurgens significat pluuiam. 301.4
radius pertransiens foramen quare rotundus. 301.3
radius triplex explicatur. 301.3
Sonus sub aqua editur. 310.4
aqua est medium soni. ibid.
diuisio soni triplex. 311.5
Sonus habet aliquam sed breuem permanentiam. 313.9
Sonus quid. 310.2
quod soni subiectum. 310.2

Sonus

Sonus an ſucceſſiuus. 312.7
vtrum ſonus ſimul ac incipit, eff·ndit ſpecies. 312.8
Sonus vt cauſetur à motu. 310.2
Sonus ineſt aëri. 20.2
Sonus efficit ſpecies, vbi ipſe non eſt. 312.7
Sonus an per corpus denſum auditur. 313.9
Soror Luicia diuinitus viuit ſine cibo. 329.9
Species plures in eodem ſubiecto. 320.6
quare ſpecies viſibiles in inſtāti effunduntur, aliæ non ita. 321.6
res ipſa videtur in ſpeculo non eius ſpecies. 321.7
Species repræſentat obiectum ſecundum ſitum, colorem, & extenſionem. 319.3
Species dicitur habitus. 96.8
Species intellectui imprimunt ſpiritualia ſicut ſenſibilia ſenſui. 386.1
Species internæ triplices ſunt. 286.2. non cauſantur ab obiecto. 286.3
Species produci ab obiectis qui negent. 285.1
Speciem ſpecialiſſimam eſſe primum cognitum nobis cognitione confuſa. 124.1
Species ſenſibiles neceſſariò eſſe ponendas. 318.1
Species ſi negentur an datur memoria. 151.21
vtrum Species & habitus maneant in anima ſeparata. 385.1
affirmatur. ibid.
ſine Specie vel medio lumine quo ſenſu Deus intelligibilis. 199.25
Species intelligibilis non fit in medio. 387.2
an Species proprias habent ſenſibilia communia. 35.12
Speciem vt cauſa totalis producit obiectum ſpirituale. 209.9
Species non dependent in conſeruari à phantaſmate, nec de per ſe in fieri. 101.2
Species diuidaturne in ſenſatam & inſenſatam. 61.9
ſine Speciebus non poſſunt percipi ſenſibilia remota. 318.1
an Species intelligibilis poſſit intelligi ſine relatione ad obiectum. 35.3
Species reflexa à ſpeculo, fit ab obiecto. 285.1
Speciem intelligibilem non fieri à phantaſmate, vel obiecto. 134.10
Species gignit ſui ſpeciem, non tāmen in medio. 302.b
quare quædam nocte videntur non die. 302.7
Species quas cum phantaſmate elicimus tantum repręſentant ſua propria obiecta & vniuoce contenta in eis. 195.18
Specierū inſenſatarum cauſæ quę. 287.6
Species non dantur pro nunc quibus ſingularia intrinſecè repręſententur. 210.11
Speciem intelligibilem non eſſe neceſſariā probabiliter loquendo ſtabilitur. 136.13. & 14
Species viſibilis quomodo emittitur, & qua figura. 319.2
Species contrariorū non ſunt contrariæ. 50.3
Species qua ſenſu dicitur multiplicari. 320.4
vnde res apparent duplices. ib.
quare res videtur in ſpeculo, & non vbi eſt? & quare in profundo ſpeculi videtur. 320.5
Speciebus ſenſibilibus admiſſis non ideo intelligibiles admittendæ. 153.14

ſolnuntur argumenta adducta à Scoto contra ſententiam communem ponentem ſpecies. 153. 24. quæ neceſſitas ponẽdi ſpeciem communem. 153.25
Species cur non denominat ſubiectum. 302. 5
ſpecies intentionalis alterat. 302.6. Speciem viſibilẽ quandoque videri. 302.6
Species odorum quæ. 314. 2
an Species ſint diuerſæ graduum ſuperiorum & inferiorum. 210. 11
Species mutabilis cauſat ſcientiam immutabilem. 346.4
Species non eſt perfectior obiecto 285.1
Species ſunt actiuæ. 319.2
ſunt diuiſibiles. ibid.
Species intelligibilis quid, & quare ſic dicta. 149.17
Species & potentia ſimul efficiunt operationes. 89.4
Species generum & magis vniuerſalium à quo cauſantur. 144. 10
ad Speciem ſpiritualem quomodo corpus concurrit. 387.2
Species quo ſenſu habitus. 99.7
an Species maneant in intellectu, ceſſante actu intelligendi. 96.1
ſententia Auicennæ. 97
Species ſenſibiles qui negant volunt actum cognoſcendi eſſe ipſam ſpeciem. 151.22
Species non eſt cauſa magis propinqua quam intellectus. 217.2
vtrũ Species propriæ ſingularium dentur in intellectu noſtro. 209.9
Species ſenſibiles dari; viſionem non fieri per extramiſſionem concluditur. 152.22.& 23
an Species ſingularis repræſentet naturam communem. 209. 10
Species interuenit quæ remanet poſt actum dum angelus intuitiuè videt obiectum. 209.9
Species intelligibiles dandas eſſe concluditur. 138.1
quare quædam nocte lucent & videntur die non. 139.1
Species non eſt ratio agendi intellectui. 217.3
Speciem manere ceſſante actu, in intellectu ſtabilitur. 99.5.& 6
perfectionis eſt conſeruare ſpecies. 99.6
in Speculo res ipſa videtur non eius ſpecies. 321.7
quare res multiplicata videtur in quibuſdam ſpeculis. 321.8
Speculari in phantaſmata quid ſit. 77.2
quare hoc prius quam illud cognoſcitur. 77.2
in Speculi profundo cur videntur res potius quam vbi eſt. 320.5
quare animalia iuxta aquam inuerſa videntur. 320.5
Spiritus ſanctus liberè producitur, & cõtrouerſia circa hoc non eſt realis. 366. 2
nullum Spirituale cognoſcimus intuitiuè pro nunc. 164.8. & 166.11
Spiritualia qua ratione intelligamus. 158. 4
Strepitus quare melius in nocte auditur. 300.2
Studens nimium quare dolet capite. 65.3
Suarez ab Authore reiectus. 160. 7
Subiectio deſpotica & politica. 294.1
nullius Subſtantiæ pro nunc habemus proprium conceptũ vel ſpeciem. 145.11
Subſtantiam ex accidẽtibus vt cognoſcamus. 148.15
Subſtantia ſpiritualis quare nõ generat.

nerat. 271.9
Substantias spirituales dari, itémque simplices & compositas spectat ad perfectionem vniuersi. 119.10
Substantiæ proprius cóceptus non datur in via. 184.13
ad Substantiam & accidens ens est quasi species. 186.18
Sufficientia sensuum vnde petenda. 28.3.& 30.1
in Supposito natura primo intendit producere naturam. 204.10
Suspicionis differentia. 357.1
Suppositi ratio est vniuoca inferioribus. 197.22
Synderesis & conscientia ad intellectum spectant. 343.1

T

TActus primus sensuum. 1.2
Tactus in quantum sensus an recipiat calorem materialiter. 24
Tactus & gustus duo sensus. 7.6
vtrum caro sit organum tactus. 8.1
in Tactu non est vna contrarietas prima. 6.2
Tactus potest fieri sine medio extrinseco. 13.4
quando requiritur medium extrinsecum ad tactum. 13.4
Tactus sunt duo, sed vnum tátum sensum constituunt. 5.1
Tactus immutatur naturaliter & intentionaliter. 19.4
sensus tactus damnatorum non immutabitur naturaliter. 19.5
Tactus & gustus quomodo duo sensus. 30.7
Tactus à gustu realiter distinguitur. 31.2
Tactus organum. 316.4
ad Tactum an requiratur medium extrinsecum in quo fiat. 12.1
Tactus an sit vnus sensus vel plures. 1.1.& 2
esse duos stabilitur. 2.4.5.6. vbique.
Tactus potest habere duos actus perfectos. 2.4
non est vnius generis physici. 3.5
duo specie Tactus, vnum sensum constituunt. 7.5
Tactus immediatè à sensibili immutatur, gustus non. 18.3
Tangibiles qualitates non sunt vnius contrarietatis. 3.5
Talpæ an insint quinque sensus externi. 31.2
Talpa habet visum imperfectum. 32.4
Tenebras visus percipit. 146.12
quomodo Tetragonus & trigonus differunt. 226.7
Totum triplex, integrale, potentiale, & essentiale. 256.1
Tristitia alia est concupiscibilis, alia irascibilis. 199.2
Tristitia à quo causatur. 76.7

V

in VAcuo an possit fieri visio. 307.17
per Vacuum nihil potest audiri 313
an ad Vacuum impediendum ascésus aquæ sit naturalis. 383.3.& 326.5
Valentia reiicitur. 116.14
Vbi, quando, actio, passio, situs an habeant proprias species. 144.9
item an relationes. ibid.
Venæ omnium organorum à corde procedunt. 64.3
ad Verbi rationem vel filij nó requiritur vtramque causam concurrere

currere naturaliter. 339.10
Verbi mentis descriptio. 337.6
Verbum assumpsit sanguinem. 258.7
Verbum est ipsa intellectio actualis. 337.7
Verbum oris & cordis comparantur. 337.6
Verbum non est species, obiectũ, vel habitus. 338.9
Veritatem nihil addere nisi ens rationis quibusdam propositionibus constat. 352.4
an Veritas consistat in apprehensione simplicium. 349.4
Veritas omnis non conuenit apprehensioni, 350.4
Veritas non potest esse in instanti in propositione includente motum. 351.3
Veritas cognitionis est in actu formaliter. 349.3
Veritas cognitionis simpliciter est in iudicio. 350.5
Veritas quomodo sumitur ab obiecto. 349.4
Veritas aliquando mentiendo dicitur. 348.2
Veritas cognitionis quid est. 348.1
Veritates necessariæ quatuor modis intelliguntur in regulis æternis. 347.7
Veritas an sit ens rationis. 355.9
Veritas in sensu quomodo sit. 356.3
de Veritate cognitionis. 348.1
Veritas non est aliquid absolutum. 349.2
Veritas formalis resultat ex cognitione intellectus. 177.2
Veritas nihil reale addit actui. 352.3
Veritas duplex in ordine ad causam & ad intellectum. 348.1
Veritas per experientiam quomodo euidens. 346.3
Verum non esse obiectum intellectus creati. 177.1
nec Verum nec Deus, nec substantia, est primum obiectum intellectus nostri. 187.21
an Verum prædicatur de omni eo quod intelligitur, & quomodo. 178.3
Verum, vel ens sub ratione veri an sit obiectum primum intellectus. 173.1
non esse stabilitur. 174.61
Vesalij opinio circa auditus fabricam. 310.1
in Via quare Deus non intelligitur conceptu proprio. 187.20
Viæ & patriæ fruitio quî differant. 166.12
in Via voluntatem semper esse liberam. 367.5
in Via an cessatur ab amore sine vllo malo vel molestia ostensis amanti. 370.11
Violentum quid sit. 387.2
Violentum per contrariam qualitatem non est perpetuum. 127.9.& 10
Virtus vna est qua magnes ab omni parte attrahit ferrum. 397.3
Vis motrix vbi sit. 297.5
Vis animalis quadruplex. 296.2
Visibilis species quomodo emittitur, & qua figura. 319.2
Visio quomodo videtur. 57.2
ad Visionem propter quid requiritur lumen. 303.8
an eo perfectior erit quo magis illustratum medium. 304.9
Visus in perfectione sensuum primus, auditus secundus, olfactus tertius, gustus quartus. 82.4.& 5
in Visu simul immutantur organum & medium. 313.8
Visionem posse à Deo produci sine

ue præſentia obiecti. 360.4
Viſio à Deo producta an verbum foret. 338.9
Viſus nouit album non eſſe nigrum. 51.3
quare viſus non videt ſine medio. 21.2
Viſus percipit tenebras. 146.12
Viſus organum & medium ſimul mutantur, non ſic de auditu & olfactu. 16.6
dura & ſicca ſine medio tanguntur. ibid.7
ſicut Viſus ad colores, ita intellectus ad phantaſma. 58.4
Viſus organum quale ſit. 307.18
Vſus imperfectus in talpa. 32.4
ſolus Viſus neceſſario petit medium. 20.1
Viſus putat baculum cuius pars eſt in aqua, fractū; & quomodo corrigitur ab intellectu. 71.10
Viſus tantum intentionaliter mouetur. 59.4
Viſus obiectum quodnam ſit, & an petit medium. 306.15
Viſus quomodo ſimul videat album & nigrum, explicatur. 51.3
Viſio non fit per extramiſſionem. 309.21
an Viſio corporea dari poſſit repræſentans indiuiſibile. 322.9
an Viſio poſſit fieri in vacuo. 307.17
Viſio vbi fiat, 307.18
quare ad Viſionem requiritur medium. 307.17
Viſibile triplex. 306.16
Vita in quo conſiſtat. 328.8
Vitæ tres gradus. 244.1
Vita alia ſubſtantialis, alia accidentalis. 235.14
in Vita futura doctiores erunt qui hic fuerunt ſanctiores. 386.2
ad Vitium vnum potius quam ad aliud cur multi procliues. 290.2. & 334.9
Viuens à non viuo quomodo diſtinguitur. 244.2
Viuentium gradus quomodo ſubordinati. 245.4
Viuentium gradus ſunt quatuor, & quinque potentiæ. 7.6
Viuentia & non viuentia quomodo differunt. 230.1
Vngues, & capilli an nutriuntur. 328.7
Vnionem ad corpus immortale naturaliter appetit anima. 384.6
Vnitati compoſiti non obſtat pluralitas formarum. 238.21
Vnitas obiecti non infert vnitatem potentiæ. 379.2
Vnitas ſenſus tactus vnde eruatur. 29.6
Vnitatem potentiæ quando colligere licet ex obiecti vnitate. 381.5
Vniuerſale & ſingulare quomodo cognoſcitur. 210.11
ex Vniuerſali cognitione non cognoſci ſingulare. 211.14
ſi Vniuerſale repræſentat ſingularis ſpecies an alia ſit admittenda. 211.12
magis Vniuerſale vtrum prius intelligatur à nobis quàm minus vniuerſale. 120.1
magis Vniuerſale prius cognoſcitur cognitione diſtincta. 122.6
ordine doctrinæ proceditur à cognitione confuſa ad diſtinctam. 122.7
ordo quo à cognitione confuſa ſpeciei reditur ad eius cognitionem diſtinctam. 123.7
per Vniuerſalis ſpeciem modificatam ſingulare repræſentari. 213.18
an Vniuerſalis cognitione, cognitio ſingularis ſit perfectior. 213.17

Vniuersale & singulare an per eandem speciem intelligitur. 205.13
Vniuersalia magis & minus an per diuersas species repræsentantur. 128.9
minus vniuersale facilius abstrahitur. ibid.
Vniuersale tantum fit per intellectum. 137.17
Vniuocatio triplex, physica, metaphysica & logica. 192.11.
eius diuersi gradus. ibid.12
Vniuocatio triplex. 7.5
Vniuocatio duplex logica & naturalis. 3.6
metaphysica vniuocatio est minor Logica & naturali maior. ibid.
cum Vniuocatione quæ analogia compatitur. 193.13
inter Vniuocum & æquiuocum non est medium. 193.13
inter hæc an medium denominatiuum. ibid.14
ad Vniuocum duo requiruntur. 192.10
Vniuoci rationem nō tollunt magis & minus. 195.19
Vniuocorum & æquiuocorum diffinitio. 191.9
Vocis instrumentum describitur. 311.5
Vocis definitio. 311.5
locutio quid addit super vocem. ibid.
an Volitio poni potest sine cognitione per Dei potentiam. 336.5
Volitionis & nolitionis obiectum quale. 178.2.& 292.1
nil Volitum quin præcognitum. 201.6
Voluntas est libera contrariè circa omne creatum. 363.4
in Voluntate an irascibilis distinguatur à concupiscibili. 379.2
Voluntas quid sit. 362.2
Voluntas nobilior intellectu. 331.1
Voluntatis conatus minor dat delectationem maiorem. 368.3
Voluntatis actus & apprehensio sunt causæ immediatæ delectationis. 368.3
Voluntas tendit tantum materialiter in malum. 363.4
an obiectum Voluntatis sit ens sicut & intellectus. 332.3
an Voluntas Angeli sit perfectior voluntate hominis. 381.5
Voluntatis libertas non distinguitur realiter ab ipsa. 371.1
Voluntas vt imperfecta appetit distinctum. 363.2
cum Voluntas elicit actum an resultet actio realis. 362.10
vtrum Voluntas quandoque habet puram omissionem, & an talis sit pœna vel præmio digna. 374.1
Voluntas potētiarum regina. 331.2
Volūtas est nobis intrinseca. 225.5
quomodo Voluntas copulat parentem cum prole. 78 3. quomodo diuertit intellectum. 78. 4. deficit voluntas quandoque nullo posito errore in intellectu. 79.6
Voluntas sumitur multipliciter. 362.2
Voluntas an mouetur à medio? 365.8
Voluntatis actuum dependentia ab actibus intellectus. 367.1
Voluntatis libertas in quo. 371.1
ad Voluntatis actum non requiritur iudicium. 362.11
Voluntatis varij sunt actus. 367.1
Voluntas occurrente præcepto positiuo potest ab omni actu circa illud abstinere. 376.4
an ad Voluntatis actum concurrit cognitio. 359.4

in Voluntatem & intellectū quomodo cœli agunt. 76.1
Voluntas potest velle ens sine expressa relatione bonitatis. 366.11
Voluntas est libera qua eliciens. 87.8
Voluntati qua ratione subsit appetitus sensitiuus. 294.1
cum Voluntas elicit actū an actio realis resultet. 362.10
Voluntas & intellectus nō distinguuntur in obiecto. 173.3
Voluntas quomodo libera dicitur per essentiam. 369.8
Voluntas est causa totalis suorum actuum. 371.2
Voluntatis creatæ triplex libertas. 365.1
Voluntas nihil vult necessario. 343.2
Voluntatem in via semper esse liberam. 367.5
Voluntatis actus fit à cognitione. 361.8
Voluntatis defectus non supponit defectum intellectus. 363.12
contrarium tenentes condemnant Parisienses. ibid.13
an Voluntas Dei sit bona bonitate à se formaliter distincta, aut intellectus verus veritate similiter à se distincta. 355.10
an Voluntas necessitari possit ad eliciendum actum. 368.8
Voluntas ducit, appetitus ducitur. 363.3
Voluntatis obiectum an possit esse ens. 366.11
contra Voluntatem cur moueantur cor, & alia membra. 297.5
vbi est vis motrix. ibid.
Voluntas contra appetitum imperat motum. 296.4
Voluntatis actus imperium. 361.9
actus Voluntatis fit à cognitione. 361.8
Voluntatis obiectum bonum est. 363.4
Voluntas potest peccare vel non peccare non obstante quacunque cognitione viæ. 364.15
Voluntatis definitio. 363.2
Voluntas beata libere Deū amat. 369.4
Voluntas nequit velle malū. 79.6
Vultures à longè odorem percipiunt. 314.3

FINIS.